

Prof. univ. dr.
Constanța CĂLINOIU

Prof. univ. dr.
Victor DUCULESCU

Georgeta DUCULESCU

DREPT CONSTITUȚIONAL COMPARAT TRATAT

Ediția a IV-a
Vol. I

Motto:

*"Compararea sistemelor de drept în
diversitatea lor geografică este tot
atât de veche precum însăși știința
dreptului".*

René David

Camille Jauffret Spinosi

CUPRINS

Volumul 1

CUPRINS.....	4
TABLE DES MATIÈRES.....	12
PRÉFACE.....	17
DIN PARTEA AUTORILOR, LA EDIȚIA A TREIA.....	20
CUVÂNT ÎNAINTE la Ediția a II-a.....	23
TRATAT DE DREPT CONSTITUȚIONAL COMPARAT - Prezentare sintetică a principalelor idei cuprinse în lucrare -.....	31
COMPARATIVE CONSTITUTIONAL LAW - A synthetic presentation of the main ideas in the paper -.....	35
DROIT CONSTITUTIONNEL COMPARÉ – Synthèse.....	40
PARTEA I. PROBLEME TEORETICE GENERALE.....	45
Capitolul I. OBIECTUL ȘI ÎNSEMNĂTATEA STUDIULUI DREPTULUI CONSTITUȚIONAL COMPARAT.....	46
1.1. Scurt istoric. Importanță, delimitări conceptuale.....	46
1.2. Metodologia cercetării comparatiste.....	52
1.3. Interesul practic. Funcțiile dreptului comparat.....	55
1.4. Definiția dreptului constituțional comparat.....	59
Capitolul II. CONSIDERAȚII GENERALE CU PRIVIRE LA REGIMURILE CONSTITUȚIONALE CONTEMPORANE.....	62
2.1. Regimurile politice și regimurile constituționale. Regimuri întemeiate pe principiul pluralismului politic și regimuri care oglindesc o concepție totalitară.....	62
2.2. Tipuri de regimuri constituționale întemeiate pe principiul pluralismului politic.....	64
2.2.1. Regimul prezidențial.....	66
2.2.2. Regimul semi-prezidențial.....	67
2.2.3. Regimul parlamentar.....	68
2.2.4. Regimul directorial.....	69

Capitolul III. ANALIZĂ COMPARATIVĂ A ROLULUI ȘI LOCULUI OCUPAT DE PRINCIPALELE INSTITUȚII ALE STATULUI ÎN DIVERSE SISTEME POLITICE ȘI CONSTITUȚIONALE	70
3.1. Democrația politică și modalitățile sale de înfăptuire în diverse sisteme constituționale	70
3.1.1. Tehnici și modalități de elaborare a constituțiilor	72
3.1.2. Separația puterilor și limitele sale în constituțiile moderne	75
3.2. Instituția Parlamentului	79
3.3. Poziția șefului statului în regimurile politico-constituționale	82
3.4. Guvernul	89
3.4.1. Considerații generale	89
3.4.2. Poziția Guvernului în România. Prerogativele și funcțiile sale	90
3.4.3. Investitura Guvernului. Exercițarea atribuțiilor sale	92
3.4.4. Răspunderea membrilor Guvernului	93
3.4.5. Relația dintre Guvern și Parlament	95
3.4.6. Delegarea legislativă	96
3.5. Justiția	98
3.6. Drepturile omului. Controlul asupra activității organelor statului	107
3.7. Controlul constituționalității legilor	111
3.8. Revizuirea Constituției. Puterea constituantă originară și puterea constituantă derivată.	
Modalități și tehnici de revizuire	114
3.8.1. Conceptul de supremație a Constituției	114
3.8.2. Consecințele juridice ale supremației constituției	114
3.8.3. Modalități și tehnici de revizuire	115
PARTEA a II-a. ANALIZA PRINCIPALELOR SISTEME CONSTITUȚIONALE	119
Capitolul I. REGIMURILE PREZIDENȚIALE	120
1.1. STATELE UNITE ALE AMERICII	120
1.1.1. Democrația americană și sistemul său de valori	120
1.1.2. Documentele programatice ale revoluției americane și semnificația lor din punctul de vedere al dreptului constituțional	123
1.1.3. Constituția americană și principalele instituții ale sistemului politic american	125
1.1.3.1. Elaborarea Constituției americane și trăsăturile acesteia	126
1.1.3.2. Partidele politice și sistemul electoral	128
1.1.3.3. Președintele și rolul său	131
1.1.3.4. Congresul S.U.A.	139
1.1.3.5. Puterea judecătorească	142
1.1.4. Promovarea drepturilor omului pe plan intern și pe plan internațional	144
1.1.5. Federația americană și drepturile statelor	149
1.1.6. Tradiții și adaptabilitate în sistemul politic american	150
1.1.7. CONSTITUȚIA STATELOR UNITE ALE AMERICII	153
1.2. BRAZILIA	168
1.2.1. Istoric și evoluție politică	168
1.2.2. Analiza prevederilor Constituției din 1988	170
1.2.2.1. Principiile fundamentale. Drepturile și garanțiile constituționale	171
1.2.2.2. Organizarea statului	173
1.2.3. Puterile statului	175
1.2.3.1. Puterea legislativă	175
1.2.3.2. Puterea executivă	176

1.2.3.3. Puterea judecătorească	177
1.2.4. Apărarea statului și a instituțiilor democratice	178
1.2.5. Problemele financiare. Ordinea economică și financiară	179
1.2.6. Ordinea socială	179
1.3. ARGENTINA	180
1.3.1. Istorie și evoluție politică	180
1.3.2. Analiza prevederilor Constituției din 1994	185
1.3.2.1. Principii fundamentale. Drepturi și garanții	186
1.3.2.2. Probleme privind organizarea statală	190
1.4. ALTE REGIMURI PREZIDENTIALE	193
1.4.1. MEXIC	193
1.4.1.1. Date istorice	193
1.4.1.2. Organizarea politică și constituțională	194
1.4.2. VENEZUELA	196
1.4.2.1. Date istorice	196
1.4.2.2. Dezvoltarea constituțională	197
1.4.2.3. Scurtă prezentare a prevederilor Constituției din 1961, în vigoare până în 1999	199
1.4.3. CHILE	204
1.4.3.1. Date istorice	204
1.4.3.2. Organizarea constituțională	205
1.4.3.3. Analiză a prevederilor Constituției Republicii Chile din 1980	208
1.4.4. FILIPINE	210
1.4.4.1. Date istorice	210
1.4.4.2. Organizarea constituțională actuală a Filipinelor	211
Capitolul II. REGIMURILE SEMIPREZIDENTIALE	213
2. Discuții în literatura de specialitate în legătură cu recunoașterea unei categorii distincte, a regimurilor semiprezidențiale. Argumente <i>pro</i> și <i>contra</i> diferențierii acestor regimuri de cele parlamentare	213
2.1. FRANȚA	215
2.1.1. Scurt istoric al dezvoltării constituționale a Franței, până la Constituția din 1958	215
2.1.2. Monarhia absolută	215
2.1.3. Perioada revoluționară 1789-1799	216
2.1.4. Regimul consular și imperial	217
2.1.5. Monarhiile censitare	217
2.1.6. Al doilea imperiu	217
2.1.7. A treia Republică	218
2.1.8. A patra Republică	219
2.1.9. Analiza principalelor prevederi ale Constituției franceze din 1958	220
2.1.10. Organizarea politică și constituțională	221
2.1.11. Specificul bicameralismului francez sub forma multicameralismului	225
2.1.12. Președintele Republicii franceze și poziția sa în sistemul organelor statului	229
2.1.13. Guvernul și rolul său în sistemul instituțiilor constituționale franceze	234
2.1.14. Puterea judecătorească	238
2.1.15. Consiliul Constituțional	239
2.1.16. Contribuția gândirii și practicii franceze la dezvoltarea Dreptului Constituțional	242
CONSTITUȚIA REPUBLICII FRANZEZE din 4 octombrie 1958 (cu modificările ulterioare)	245
PREAMBULUL CONSTITUȚIEI REPUBLICII FRANZEZE din 27 octombrie 1946	260
DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI	261

2.2. ROMÂNIA.....	263
2.2.1. Poziția României în sistemul regimurilor constituționale europene. Tradițiile istorice democratice ale organizării constituționale românești	263
2.2.2. Opțiunile democratice după Revoluția din Decembrie 1989	267
2.2.3. Importanța reformei constituționale	272
2.2.4. Garantarea drepturilor și libertăților democratice.....	274
2.2.5. Repunerea în drepturi a instituției Parlamentului	278
2.2.6. Relația dintre Parlament și Guvern. Delegarea legislativă	283
2.2.7. Jurisdicția constituțională	285
2.2.8. Ordinea constituțională internă și tratatele internaționale	288
ROMÂNIA – date statistice	290
2.3. FINLANDA.....	293
2.3.1. Istoric și organizare politică	293
2.3.2. Analiza prevederilor Constituției din 17 iulie 1919. (Forma de guvernământ)	295
2.3.2.1. Prevederi generale.....	295
2.3.2.2. Drepturile generale și protecția juridică a drepturilor cetățenilor finlandezi.....	295
2.3.2.3. Legislația	296
2.3.2.4. Guvernământul și Administrația	296
2.3.2.5. Tribunalele	298
2.3.2.6. Finanțele publice	298
2.3.2.7. Apărarea națională	299
2.3.2.8. Învățământul.....	299
2.3.2.9. Comunitățile religioase	299
2.3.2.10. Funcțiile publice.....	299
2.3.3. Alte prevederi cu caracter constituțional	299
2.3.4. Noua Constituție a Finlandei	300
2.4. PORTUGALIA.....	305
2.4.1. Istoric și organizare politică	305
2.4.2. Analiza principalelor prevederi ale Constituției Republicii Portugheze din 25 aprilie 1976	307
2.4.2.1. Principiile fundamentale	307
2.4.2.2. Drepturile și îndatoririle fundamentale	308
2.4.3. Președintele Republicii.....	309
2.4.4. Adunarea Republicii.....	309
2.4.5. Alte prevederi constituționale	310
2.5. AUSTRIA.....	312
2.5.1. Istoric și organizare politică	312
2.5.2. Legea Constituțională federală din 26 octombrie 1955.....	313
2.5.2.1. Prevederi cu caracter general	313
2.5.2.2. Puterea legislativă a Federației.....	315
2.5.2.3. Președintele federal	315
2.5.2.4. Guvernul federal	316
2.5.2.5. Justiția.....	316
2.5.2.6. Puterea Lănder-urilor	316
2.5.2.7. Garantarea legalității.....	317
2.5.2.8. Curtea Constituțională.....	317

2.5.2.9. Völkswirtschaft	317
Capitolul III. REGIMURILE PARLAMENTARE	318
3.1. SISTEMUL POLITIC AL MARII BRITANII	318
3.1.1. Introducere. Considerațiuni generale.....	318
3.1.2. Garantarea drepturilor și libertăților	319
3.1.3. Parlamentul. Camera lorzilor și Camera comunelor.....	320
3.1.3.1. Camera lorzilor	321
3.1.3.2. Camera comunelor	323
3.1.4. Rolul partidelor	326
3.1.5. Monarhia	329
3.1.6. Primul ministru și Cabinetul.....	331
3.1.6.1. Primul ministru	331
3.1.6.2. Cabinetul.....	332
3.1.7. Opoziția	333
3.1.8. Puterea judecătorească	334
3.1.9. Administrația locală	336
3.1.10. Concluzii asupra sistemului constituțional britanic.....	338
MAGNA CHARTA (1215).....	340
BILL OF RIGHTS (13 februarie 1689).....	342
ACTUL DIN 1958 CU PRIVIRE LA PAIRII PE VIAȚĂ	345
3.2. BELGIA	346
3.2.1. Elemente de ordin istoric.....	346
3.2.2. Puterea legislativă	347
3.2.3. Atribuțiile Regelui.....	348
3.2.4. Miniștrii.....	348
3.2.5. Puterea judiciară.....	349
3.2.6. Supremația legii	349
3.2.7. Modificări constituționale. Regiuni și structuri lingvistice	349
3.2.8. Instituții regionale	350
3.3. ITALIA.....	351
3.3.1. Scurt istoric	351
3.3.2. Principiile Constituției din 1947.....	352
3.3.3. Drepturile și îndatoririle cetățenilor	353
3.3.4. Reglementări cu caracter social.....	353
3.3.5. Libera inițiativă	354
3.3.6. Drepturile politice	354
3.3.7. Parlamentul	354
3.3.7.1. Raportul forțelor politice în Parlament.....	355
3.3.8. Inițiativa legislativă.....	355
3.3.9. Președintele Republicii.....	355
3.3.10. Guvernul.....	356
3.3.11. Magistratura	356
3.3.12. Organizarea teritorială.....	357
3.3.13. Curtea Constituțională.....	357

3.3.14. Revizuirea Constituției. Alte prevederi.....	358
CONSTITUȚIA REPUBLICII ITALIENE.....	358
3.4. GERMANIA	381
3.4.1. Istoric	381
3.4.1.1. Principiile Constituției de la Weimar	382
3.4.1.2. Raporturile dintre Reich și landuri	382
3.4.1.3. <i>Reichstag</i> -ul	382
3.4.1.4. Președintele Reichului.....	383
3.4.1.5. <i>Guvernul Reich</i> -ului.....	383
3.4.1.6. Inițiativa legislativă.....	383
3.4.1.7. Drepturile cetățenilor	384
3.4.1.8. Suprimarea libertăților democratice de către regimul nazist	385
3.4.2. Evoluțiile intervenite după 1945	385
3.4.3. Constituția R.F.G. din 1949.....	386
3.4.3.1. Drepturile fundamentale ale omului.....	386
3.4.3.2. Relația dintre Federație și landuri	387
3.4.3.3. Supremația dreptului internațional	388
3.4.3.4. Relațiile externe	388
3.4.3.5. <i>Bundestag</i> ul.....	388
3.4.3.6. <i>Bundesrat</i> -ul.....	389
3.4.3.7. Președintele Republicii.....	389
3.4.3.8. Guvernul federal	390
3.4.3.9. Controlul executivului de către legislative	390
3.4.3.10. Dreptul de legiferare	391
3.4.3.11. Procedura de legiferare	391
3.4.3.12. Rolul armatei.....	392
3.4.3.13. Puterea judiciară.....	392
3.4.3.14. Starea de apărare	392
3.4.4. Sistemul constituțional din R.D.G.....	392
3.4.5. Evoluții politice și constituționale.....	394
LEGEA FUNDAMENTALĂ A REPUBLICII FEDERALE A GERMANIEI	396
3.5. SPANIA	436
3.5.1. Date generale.....	436
3.5.2. Scurt istoric	436
3.5.3. Structurile Constituției actuale	438
3.5.3.1. Drepturi și îndatoriri fundamentale	440
3.5.3.2. Monarhia spaniolă.....	441
3.5.3.3. Parlamentul (<i>Cortesurile</i> generale).....	443
3.5.3.4. Guvernul	445
3.5.3.5. Puterea judecătorească	447
3.5.3.6. Economia și finanțele publice	447
3.5.3.7. Organizarea teritorială a statului	448
3.5.3.8. Tribunalul Constituțional	449
3.5.3.9. Revizuirea Constituției.....	450
3.6. JAPONIA	451
3.6.1. Istoric și evoluție politică	451
3.6.2. Analiza principalelor prevederi ale Constituției din 3 noiembrie 1946.....	454

3.6.2.1. Împăratul.....	454
3.6.2.2. Renunțarea la război.....	456
3.6.2.3. Drepturile și datoriile poporului.....	456
3.6.2.4. Dieta.....	457
3.6.2.5. Cabinetul.....	460
3.6.2.6. Puterea judecătorească.....	461
3.6.2.7. Finanțele.....	462
3.6.2.8. Autonomia locală.....	463
3.6.2.9. Revizuirea Constituției.....	463
3.6.2.10. Legea supremă.....	464
3.6.2.11. Dispoziții suplimentare.....	464
EDICTUL IMPERIAL.....	465
Constituția Japoniei.....	

Motto:

"La comparaison des droits, envisagés dans leur diversité, est chose aussi ancienne que la science du droit elle-même".

René David

Camille Jäuffret Spinosi

"Les grands systèmes de droit contemporain"

(Paris, Dalloz, 1992, p.1)

TABLE DES MATIÈRES

Tome 1

Table de matières	12
Préface: Professeur universitaire Didier Maus , Conseiller d'Etat, Président de l'Association française des constitutionnalistes, Vice-président de l'Association Internationale de Droit Constitutionne	17
De la part des auteurs	20
Avant-propos à la deuxième édition, Professeur Tudor Drăganu.....	23
Syntheses (en roumain, anglais et français).....	31
PARTIE I-ère: PROBLÈMES THÉORIQUES GÉNÉRAUX.....	45
Chapitre I. L'BOJET ET L'IMPORTANCE DE L'ÉTUDE DU DROIT CONSTITUTIONNEL COMPARÉ.....	46
1.1. Bref historique. Importance. Délimitations conceptuelles.....	46
1.2. La méthodologie de la recherche comparatiste.....	52
1.3. L'intérêt pratique. Les fonctions du droit comparé	55
1.4. La définition du droit constitutionnel comparé.....	59
Chapitre II. CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES SUR LES RÉGIMES CONSTITUTIONNELS.....	62
2.1. Les régimes politiques et les régimes constitutionnels. Régimes démocratiques et régimes totalitaires.....	62
2.2. Les divers types de régimes constitutionnels fondés sur le principe du pluralisme politique.....	64
2.2.1. Le régime présidentiel.....	66
2.2.2. Le régime semi-présidentiel	67
2.2.3. Le régime parlementaire.....	68
2.2.4. Le régime directorial	69
Chapitre III. L'ANALYSE COMPARATIVE DU RÔLE ET DU LIEU DES PRINCIPALES INSTITUTIONS DE L'ÉTAT DANS DIVERS SYSTÈMES POLITIQUES ET CONSTITUTIONNELS.....	70
3.1. La démocratie politique et ses modalités d'accomplissement dans divers systèmes constitutionnels	70
3.1.1 Techniques et modalités d'élaboration des constitutions	72
3.1.2 La séparation des pouvoirs et ses limites dans les constitutions modernes	75
3.2. L'institution du Parlement.....	79
3.3. Le chef d'État.....	82
3.4. Le Gouvernement.....	89
3.5. La Justice.....	96
3.6. Les droits de l'homme. Le contrôle sur l'activité des organes de l'État.....	107
3.7. Le contrôle de la constitutionnalité des lois	111
3.8. La révision de la Constitution. Le pouvoir constituant originaire et le pouvoir constituant	

dérivé. Modalités et techniques de révision	114
3.8.1 Le concept de la suprématie de la Constitution	114
3.8.2. Les conséquences juridiques de la suprématie de la Constitution	114
3.8.3. Modalités et techniques de révision	115
PARTIE II-e. L'ANALYSE DES PRINCIPAUX SYSTÈMES CONSTITUTIONNELS	119
Chapitre I. LES RÉGIMES PRÉSIDENTIELS	120
1.1. LES ÉTATS UNIS D'AMÉRIQUE	120
1.1.1. La démocratie américaine et son système des valeurs	120
1.1.2. Les documents programmatiques de la révolution américaine et leur signification du point de vue du droit constitutionnel	123
1.1.3. La constitution américaine et les principales institutions du système politique américain	125
1.1.3.1. L'élaboration de la Constitution américaine et ses traits	126
1.1.3.2. Les partis politiques et le système électoral	128
1.1.3.3. Le président et son rôle	131
1.1.3.4. Le Congrès des EUA	139
1.1.3.5. Le pouvoir judiciaire	142
1.1.4. La promotion des droits de l'homme sur le plan interne et international	144
1.1.5. La Fédération américaine et les droits des États	149
1.1.6. Tradition et adaptabilité dans le système politique américain	150
1.1.7. Le texte de la Constitution des États Unis et les 27 Amendements	153
Les Présidents des États Unis	153
1.2. BRÉSIL	168
1.3. ARGENTINE	180
1.4. AUTRES SYSTÈMES PRÉSIDENTIELS	193
1.4.1. Mexique	193
1.4.2. Venezuela	196
1.4.3. Chile	204
1.4.4. Philippines	210
Chapitre II. LES RÉGIMES SEMI-PRÉSIDENTIELS	213
2. Débats dans la littérature de spécialité concernant la reconnaissance d'une catégorie distincte, des régimes semi-présidentiels. Arguments <i>pro</i> et <i>contre</i> la différenciation de cet type des régimes parlementaires	213
2.1. FRANCE	215
2.1.1. Bref historique du développement constitutionnel de la France, jusqu'à la Constitution de 1958	215
2.1.2. La monarchie absolue	215
2.1.3. La période révolutionnaire de 1789 à 1799	216
2.1.4. Le régime consulaire et l'Empire	217
2.1.5. Les monarchies censitaires	217
2.1.6. Le second Empire	217
2.1.7. La 3-ème République	218
2.1.8. La 4-ème République	219
2.1.9. L'analyse des principales prévisions de la Constitution française de 1958	220
2.1.10. L'organisation politique et constitutionnelle	221
2.1.11. La spécificité du bicaméralisme français sous la forme du multicaméralisme	225

2.1.12. Le président de la République Française et sa position dans le système des organes d'État.....	229
2.1.13. Le gouvernement et son rôle dans le système des institutions constitutionnelles françaises	234
2.1.14. Le pouvoir judiciaire	238
2.1.15. Le Conseil constitutionnel.....	239
2.1.16. La contribution de la pensée et pratique françaises au développement du droit constitutionnel.....	242
La Constitutions de la République Française	245
La Préambule de la Constitution de la République Française du 27 octobre 1946.....	260
La Déclaration des Droits de l'Homme et du citoyen du 26 Août 1789.....	261
2.2. ROUMANIE	263
2.2.1. La position de la Roumanie dans le système des régimes constitutionnels européens. Traditions démocratiques de l'organisation constitutionnelle roumaine.....	263
2.2.2. Les options démocratiques après la Révolution du décembre 1989	267
2.2.3. La garantie des droits et libertés démocratiques.....	272
2.2.4. La remise en droits de l'institution du Parlement.....	274
2.2.5. La relation entre Parlement et Gouvernement. La délégation législative	278
2.2.6. La juridiction constitutionnelle.....	283
2.2.7. L'ordre constitutionnel interne et les traités internationaux	285
2.3. FINLANDE.....	293
2.4. PORTUGAL.....	305
2.5. AUTRICHE.....	312
Chapitre III. LES RÉGIMES PARLEMENTAIRES.....	318
3.1. LE SYSTÈME POLITIQUE DE LA GRANDE BRETAGNE	318
3.1.1. Introduction. Considérations générales	318
3.1.2. La garantie des droits et des libertés	319
3.1.3. Le Parlement. La Chambre des lords et la Chambre des communes	320
3.1.4. Le rôle des parties	326
3.1.5. La monarchie.....	329
3.1.6. Le premier ministre et le Cabinet.....	331
3.1.7. L'opposition	333
3.1.8. Le pouvoir judiciaire.....	334
3.1.9. L'administration locale	336
3.1.10. Conclusions sur le système constitutionnel britannique	338
Magna Charta (1215).....	340
Bill of Rights (13 Février 1689).....	342
L'Acte de 1958 concernant les PAIRS À VIE	345
3.2. BELGIQUE.....	346
3.2.1. Elements d'ordre historique	346
3.2.2. Le pouvoir législative.....	347
3.2.3. Les attributions du roi	348
3.2.4. Les ministres	348
3.2.5. Le pouvoir judiciaire.....	349
3.2.6. La suprématie de la loi.....	349
3.2.7. Les modifications constitutionnelles. Régions et structures linguistiques.....	349

3.2.8. Institutions régionales	350
3.3. ITALIE.....	351
3.3.1. Bref historique.....	351
3.3.2. Les principes de la Constitution de 1947.....	352
3.3.3. Les droits et devoirs des citoyens.....	353
3.3.4. Les réglementations d'ordre social.....	353
3.3.5. La libre initiative.....	354
3.3.6. Les droits politiques.....	354
3.3.7. Le Parlement.....	354
3.3.8. L'initiative législative.....	355
3.3.9. Le président de la République.....	355
3.3.10. Le gouvernement.....	356
3.3.11. La magistrature.....	356
3.3.12. L'organisation territoriale.....	357
3.3.13. La Cour Constitutionnelle.....	357
3.3.14. Révision de la Constitution. Autres prévisions.....	358
La Constitution de la République Italienne (1947).....	358
3.4. ALLEMAGNE.....	381
3.4.1. Historique.....	381
3.4.2. Evolutions survenues après 1945.....	385
3.4.3. La Constitution de la R.F.A. de 1949.....	386
3.4.3.1. Les droits fondamentaux de l'homme.....	386
3.4.3.2. La relation entre Fédération et landes.....	387
3.4.3.3. La suprémacie du droit international.....	388
3.4.3.4. Les relations externes.....	388
3.4.3.5. Le Bundestag.....	388
3.4.3.6. Le Bundesrat.....	389
3.4.3.7. Le président de la République.....	389
3.4.3.8. Le gouvernement fédéral.....	390
3.4.3.9. Le contrôle du pouvoir exécutif par le pouvoir législatif.....	390
3.4.3.10. Le droit de légiférer.....	391
3.4.3.11. La procédure de légiférer.....	391
3.4.3.12. Le rôle de l'armée.....	392
3.4.3.13. Le pouvoir judiciaire.....	392
3.4.3.14. L'état de défense.....	392
3.4.4. Le système constitutionnel de la R.D.A.	392
3.4.5. Evolutions politiques et constitutionnelles.....	394
La Loi Fondamentale de la République Fédérale d'Allemagne (1949).....	396
Article de la Constitution de Weimar (1919).....	436
3.5 L'ESPAGNE.....	436
3.5.1. Des informations générales.....	436
3.5.2. Un bref historique.....	436
3.5.3. Les structures de la Constitution actuelle.....	438
3.5.3.1. Les droits et les devoirs fondamentaux.....	440
3.5.3.2. La Monarchie espagnole.....	441
3.5.3.3. Le Parlement (Les Cortès Généraux).....	443
3.5.3.4. Le Gouvernement.....	445
3.5.3.5. Le Pouvoir Judiciaire.....	447

3.5.3.6. L'économie et les finances publiques.....	447
3.5.3.7. L'organisation territoriale de l'Etat.....	448
3.5.3.8. Le Tribunal Constitutionnel.....	449
3.5.3.9. La révision de la Constitution.....	450
3.6. JAPON.....	451
3.6.1. Historique et évolution politique.....	451
3.6.2. L'analyse des principales prévisions de la Constitution du 3 novembre 1946.....	454
3.6.2.1. L'empereur.....	454
3.6.2.2. Renonciation à la guerre.....	456
3.6.2.3. Les droits et devoirs du peuple.....	456
3.6.2.4. La Diète.....	457
3.6.2.5. Le Cabinet.....	460
3.6.2.6. Le pouvoir judiciaire.....	461
3.6.2.7. Les finances.....	462
3.6.2.8. L'autonomie locale.....	463
3.6.2.9. La révision de la Constitution.....	463
3.6.2.10. La loi supreme.....	464
3.6.2.11. Dispositions supplémentaires.....	464
L'Édit Imperial. La Constitution du Japon.....	465

PRÉFACE

La parution en Roumanie de la quatrième édition du Traité de Droit Constitutionnel Comparé constitue, sans aucun doute, un événement éditorial qui doit être signalé. Elle est publiée au moment où la Roumanie est devenue, depuis le 1er Janvier 2007, membre de l'Union européenne. De plus les juristes roumains apportent une contribution assez importante à la création d'un nouveau cadre constitutionnel européen.

Le droit constitutionnel comparé connaît – et cela est heureux – un réel renouveau. L'ouverture des frontières politiques a donné un sang nouveau à nos recherches. Désormais, les comparaisons peuvent s'appuyer sur un véritable corpus de plusieurs dizaines de pays, en Europe, en Amérique et ailleurs partageant, peu ou prou, les mêmes valeurs démocratiques et juridiques, c'est-à-dire la compétition politique libre et ouverte et le respect de l'État de droit. La comparaison devient réaliste.

Selon sa dénomination contemporaine, le droit comparé - apparu au début du siècle passé en tant que discipline spécifique - s'est développé et concrétisé grâce à de nombreux travaux de professeurs et chercheurs, à des congrès et des manifestations internationales qui ont bénéficié d'une large participation et où de nombreux hommes de savoir ont exprimé leurs opinions. Aujourd'hui, les congrès de l'Association internationale de droit constitutionnel, les régulières rencontres et publications du Groupe d'études et de recherches sur la justice constitutionnelle (GERJC) à Aix-en-Provence, sous l'impulsion décisive du président Louis Favoreu¹, ou les travaux du Groupe européen de droit public, à l'initiative du professeur Spiridon Flogaitis, constituent des lieux de travail et de recherche d'une très grande qualité.

Me rapportant à la Roumanie, je tiens à mentionner les noms de deux spécialistes connus, Alexandre Oteteliso et Léontin Jean Constantinesco, tous les deux professeurs dans les universités françaises, qui ont publié des travaux de valeur, lus, encore aujourd'hui, avec beaucoup d'intérêt par les étudiants, les chercheurs et tous ceux qui désirent connaître et se renseigner sur l'importance et l'utilité du droit comparé².

Il est pourtant à remarquer que, si le droit comparé, sous l'aspect du droit privé, a connu un plus ample et spectaculaire développement, les comparaisons ont été plus modestes dans le domaine du droit public³. Cette situation provient du fait que, dans certains pays, les régimes totalitaires n'ont pas encouragé l'idée de procéder à des comparaisons entre les institutions de droit public (le Parlement, le chef de l'État, le Gouvernement, les Droits de l'homme, le contrôle de constitutionnalité etc.) parce que

¹ En particulier la publication annuelle, depuis 1985, de l'*Annuaire international de justice constitutionnelle* (Economica).

² Voir, par exemple, de Alexandre Oteteliso, *Esquisse d'une théorie générale de la science du droit comparé*, Paris, Sirey, 1940; de Léontin Jean Constantinesco, *Traité de droit comparé*, Paris, LGDJ, 1972-1983 (publié d'abord, en allemand sous le titre *Rechtsvergleichung*)

³ En langue française, l'ouvrage de Constance Grewe et Hélène Ruiz Fabri, *Droits constitutionnels européens* (Paris, PUF, 1995) marque une étape décisive dans le renouveau des études constitutionnelles comparées.

de telles comparaisons auraient - par excellence - mis en lumière les déficiences de leurs propres systèmes.

Malgré cela, entreprendre des recherches de droit comparé dans le domaine du droit public est peut être un travail plus utile et plus nécessaire que dans le domaine du droit privé : la démocratie, les institutions publiques, la séparation des pouvoirs, l'État de droit offrent justement le cadre d'idées, de conception et de principes où va se développer l'entière activité législative dans les domaines les plus divers.

Pour le lecteur français, les auteurs de la quatrième édition du *Droit constitutionnel comparé*, devenue *Traité* (Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, Georgeta Duculescu) ne sont pas des noms inconnus. Dans la *Revue internationale de droit comparé* (no.2/2000, p. 466) est parue - sous la signature du professeur Xavier Blanc Jouvan - une importante recension de la seconde édition de ce travail, en deux volumes, publiée en 1999.

La nouvelle édition du *Droit constitutionnel comparé* contient une série de nouveaux éléments qui doivent être signalés. Il s'agit, en particulier, d'une substantielle partie théorique, insérée justement au début de l'ouvrage, où sont examinés les objectifs et les caractéristiques du droit comparé, sa méthodologie, ses relations avec d'autres disciplines et la spécificité de l'élément de comparaison dans le droit public. En même temps, dans cette première partie, on effectue une analyse comparative de certaines institutions et des principes communs aux divers systèmes constitutionnels: le Parlement, le chef de l'État, le Gouvernement, la manière dont sont garantis les droits et les libertés publiques, le contrôle de la constitutionnalité etc.

L'analyse de ces divers systèmes constitutionnels est complétée par des faits, des éléments et des idées nouvelles. Les auteurs accordent la place nécessaire aux nouvelles constitutions, telle la Constitution de la Finlande de 1999 ou celle de la Suisse de la même année (qu'ils reproduisent d'ailleurs en traduction), ainsi que certains engagements constitutionnels qui ont été conclus ces dernières années dans l'ancienne Yougoslavie et dans les pays qui ont appartenu dans le passé à l'ancien espace soviétique (Ukraine, Biélorussie). Qu'il soit permis au tout jeune juge (à titre de membre international) de la Cour constitutionnelle de Bosnie Herzégovine de souligner le caractère tout à fait exceptionnel et original de la Constitution de cet État. Elle découle d'un instrument international, les Accords de Dayton-Paris de 1995. Les éléments d'information sont complétés par les nouvelles données concernant les évolutions politiques de ces pays.

On y trouve également des analyses sur les nouvelles constitutions des autre continents (Irak - 2005, Congo - 2005)

Une attention spéciale est accordée, naturellement, à la Roumanie. Elle se trouve maintenant en plein processus de réflexion après l'adhésion à l'Union Européenne et la première phase de sa réforme constitutionnelle en 2003. L'ouvrage analyse avec soin les opinions exprimées par les diverses forces politiques ; sont présentés les arguments et les contre arguments concernant la modification de certaines institutions (par exemple, mieux partager les attributions de la Chambre des députés et celles du Sénat ; les réflexions sur le point de savoir si un système de vote uninominal est préférable au système de vote sur listes ; si la Roumanie devrait conserver le modèle de république semi-présidentielle, d'inspiration française, ou si elle devrait devenir une république parlementaire ; si et comment devraient être augmentées les prérogatives de la Cour constitutionnelle etc.).

La dernière partie du travail est consacrée à des problèmes particulièrement actuels. Ils concernent les réformes constitutionnelles que doivent entreprendre les pays candidats à l'Union Européenne -

aussi que les nouveaux membres - afin d'être en mesure de répondre aux demandes de l'ordre juridique communautaire⁴. On souligne, de manière exacte, que les pays candidats à l'Union devraient suivre l'exemple des États européens en introduisant des dispositions constitutionnelles, selon le modèle des articles 88-1 à 88-4 de la Constitution française, qui garantissent la possibilité d'appliquer dans leur ordre juridique interne les traités communautaires et, également, les autres dispositions de droit communautaire⁵, solution suivie d'ailleurs par la Roumanie, en 2003.

La récente édition du *Traité de Droit Constitutionnel Comparé* s'occupe, à juste titre, d'un problème éminemment nouveau : la Constitution Européenne et les perspectives du développement du droit constitutionnel des États membres de l'U.E. Les auteurs concluent, à juste raison, que le droit constitutionnel des États membres continuera de se développer dans les conditions nouvelles. L'adoption du *Traité Constitutionnel* ne signifierait pas « la fin » des systèmes constitutionnels nationaux, mais leur adaptation aux exigences et aux standards nouvelles de l'intégration européenne. Dans les conditions d'une « division des compétences » entre les États et l'U.E., les prérogatives des autorités suprêmes des États, devraient être « repensées et adaptées » aux exigences nouvelles. Cela sera à l'ordre du jour lors de la nouvelle réforme constitutionnelle, prévue pour 2007.

D'une manière nuancée, les auteurs relèvent le fait que de telles modifications constitutionnelles ne vont pas conduire à l'abolition des souverainetés nationales, mais que au contraire, celles-ci seront exercées dans un cadre nouveau, fondé sur une interpénétration permanente des intérêts individuels des différents pays de l'Union européenne avec les intérêts généraux et les standards communautaires. Dans cette perspective, chacun espère que la Roumanie rejoindra rapidement la famille de l'Union Européenne.

Étant donnée la très riche problématique de la nouvelle édition du *Droit constitutionnel comparé* – manuel devenu maintenant, à juste titre, un traité – et les éléments nouveaux et de grand intérêt qu'elle apporte, nous pensons qu'elle va recueillir l'appréciation positive qu'elle mérite de la part des spécialistes, devenant un instrument utile pour tous ceux qui désirent étudier et comprendre les évolutions nouvelles, actuelles du droit constitutionnel. Que tous ceux qui ont contribué à cette œuvre magnifique soient ici sincèrement remerciés.

Professeur Didier Maus

Conseiller d'État

Ancien professeur associé à l'Université de Paris I – Panthéon-Sorbonne

Ancien président de l'Association française des constitutionnalistes

Premier vice-président de l'Association internationale de droit constitutionnel

⁴ Je voudrais rappeler la publication, sous la direction de notre excellente collègue Mme le recteur Génoveva Vrabie, de l'ouvrage *Les régimes politiques des pays de l'Union européenne et de la Roumanie* (Bucarest, Monitorul Oficial, 2002).

⁵ On signalera que dès 1970 Léontin Jean Constantinesco avait publié *L'application directe dans les droits de la CEE*, Paris, LGDJ, 1970.

DIN PARTEA AUTORILOR, LA EDIȚIA A TREIA

Dacă este firesc ca orice autor să încerce un sentiment de bucurie atunci când o lucrare a sa apare într-o nouă ediție, fenomenul este și mai puternic, desigur, când apare "ediția a treia". Eminentul profesor Paul Negulescu, în cursul său de drept constituțional apărut în 1927, cita pe profesorul său, Bouché Leclercq, căruia îi plăcea să afirme că **"o lucrare științifică este într-adevăr bună numai când este la ediția a treia"**.

Preocuparea autorilor pentru a elabora o nouă ediție datează încă de la apariția ediției precedente (a doua), deoarece fenomenul constituțional în diverse țări a marcat de pe atunci o intensă evoluție. Pe de o parte, au apărut în ultimii ani noi constituții, printre care Constituția Finlandei și Constituția Elveției, care se cereau analizate sub aspectul conținutului lor dar și al tehnicilor de elaborare, iar pe de altă parte, în foarte multe țări au avut loc evoluții politice care, inevitabil, și-au pus amprenta asupra funcționării instituțiilor constituționale.

Experiența ultimilor ani atestă cu vigoare faptul că ne aflăm în fața unui proces de continuă dezvoltare a dreptului constituțional modern, în raport de cerințele democrației, dar și ale racordării tot mai puternice a prevederilor constituționale la normele internaționale, la principiile și regulile de conduită pe care toate statele le-au acceptat prin consimțământul lor.

Procesul de apropiere dintre dreptul constituțional și dreptul european, dintre dreptul constituțional al diferitelor state și instituțiile internaționale devine din ce în ce mai vizibil. El se manifestă în deosebi prin receptarea unor principii și norme de comportament internațional pe care statele le-au introdus sau le introduc în constituțiile lor. Astăzi, majoritatea covârșitoare a țărilor democratice recunoște superioritatea dreptului internațional, iar țările membre ale Uniunii Europene - așa cum se va arăta în cuprinsul lucrării - au adoptat sau sunt pe punctul de a adopta modificări constituționale în acest sens.

Problema relației dintre **"constituțional"** și **"internațional"** ridică însă - și va continua să ridice - permanent aspecte complexe și dificile. Pierre Pactet, în cea de a 18-a ediție a remarcabilului său **"Tratat de drept constituțional și instituții politice"**, menționează că organele supranaționale "au facultatea de a impune în mod unilateral, în sectoarele competenței lor, voința lor statelor membre". Cunoscutul autor francez observă că **"supranaționalitatea unei organizații sau a unei comunități afectează în mod necesar suveranitatea statelor, pentru că acestea sunt supuse normelor comunitare și nu mai dispun de o autoritate totală asupra reglementărilor lor naționale, concurate de către primele și subordonate acestora"**. Cunoscutul autor mai opinează că **"este clar că probleme constituționale pot să se ridice în aceste state cu privire la acest subiect"**⁶.

Dezbaterile legate de viitorul Europei, proiectele federaliste - mai elaborate sau mai puțin elaborate - de organizare a Europei au, firește, implicații asupra dreptului constituțional al statelor. Acceptarea ordinii juridice comunitare implică, desigur, și acceptarea întregului sistem de drept pe care Comunitățile l-au creat. Problema pe care o are de rezolvat Comunitatea europeană, în acest moment deosebit de important al evoluției sale, este aceea dacă și cum va funcționa în viitor relația dintre competențele naționale și competențele europene, din ce în ce mai sporite.

Lucrările Convenției de la Bruxelles cu privire la viitorul Europei, prezidate de ilustrul om politic francez Valéry Giscard d'Estaing, par să dea un răspuns nuanțat acestei probleme. Întărirea și extinderea Comunității va fi urmată, firește, de acceptarea dreptului comunitar, a ordinii juridice comunitare, importante prerogative fiind însă păstrate de către parlamentele naționale.

⁶ Pierre Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, Ed. Armand Collin, Paris, 1999, pag. 60.

Cât privește problema viitorului "Guvern european", aceasta este încă o chestiune de reflecție, deoarece edificarea federației europene va fi, inevitabil, un proces îndelungat, iar statele naționale nu sunt dispuse nici pe departe încă să achieseze la o renunțare totală la drepturile lor suverane.

Este deci inevitabil că, în perspectiva viitorului, atât în Europa cât și în întreaga lume vor apare, în mod firesc, noi constituții (sau vor fi modificate constituțiile existente). Ele vor trebui să țină seama de noile realități, de elementele specifice fiecărui popor, deoarece prin definiție normele de guvernare a popoarelor - și cu atât mai mult legile lor fundamentale - trebuie să fie conforme cu voința și interesul celor care sunt guvernați. Marele sociolog român Dimitrie Gusti observa, la timpul său, că "O constituție, dacă are un caracter de relativitate, trebuind să fie conformă cu experiența socială a timpului, în același timp trebuie să aibă și un caracter de particularitate, adică să fie adaptată la experiența socială specifică națiunii"⁷.

Dezbaterile care se poartă în prezent în legătură cu revizuirea Constituției României ilustrează cât se poate de bine preocuparea pentru actualizarea legii fundamentale a țării, în consonanță cu noile evoluții, ținându-se seama de experiența acumulată de instituțiile statului, ca și de dorința de a li se asigura acestora o și mai bună funcționalitate în viitor. Revizuirea oricărei constituții este, de fapt, un proces de regândire a modului în care trebuie fundamentate raporturile între diversele puteri ale statului, a felului în care trebuie optimizată activitatea instituțiilor și sporită garantarea drepturilor și libertăților cetățenești.

În acest important proces de reevaluare, de regândire și actualizare a unor instituții politice, un rol esențial îl are consultarea opiniei publice, experiența specialiștilor și clarviziunea oamenilor politici.

Receptivitatea diversilor factori de conducere ai statelor față de problema ameliorării și îmbogățirii cadrului constituțional este o condiție față de progresul însuși al societății, al instituțiilor democratice. Desigur, nu putem fi de acord cu observația - destul de sarcastică - a lui Saint Just, care estima că "poporul are un singur dușman primejdios: propria sa conducere". Mai nuanțat, Jean Jacques Rousseau - precursorul său - făcea constatarea că "acei oameni (politici) care tratează politica și morala, separate una de alta, nu vor înțelege niciodată pe vreuna din ele".

Lordul Bertrand Russell - cunoscutul filosof - observa cu mult realism că "o guvernare poate exista cu ușurință fără legi, dar dreptul nu poate exista fără un guvernământ".

Înțelegerea de către oamenii politici a cerințelor unor adaptări constituționale este o condiție pentru ca voința poporului să fie pusă de acord cu cerințele perfectării cadrului constituțional. Viața politică din ultimii ani a arătat că o serie de conducători politici au fost obligați să se retragă din activitatea politică sau chiar să sufere consecințe, atunci când au refuzat să se supună fluxului schimbării înnoitoare. Devine un fapt cert că lumea totalitarismului a trecut de mult iar cadrul constituțional al statelor nu poate fi altul decât acela axat pe ideile democratice, pe echilibrul între puterile statului, pe abolirea privilegiilor și prevenirea oricărei posibilități de încălcare a legii, de către orice persoană, indiferent care ar fi aceasta.

Cunoscuta prevedere a Constituției române care statornicește că "nimeni nu este mai presus de lege" reflectă nu numai un mod de gândire, un principiu moral, dar și o regulă esențială a funcționării oricărei democrații.

Dinamismul dreptului constituțional modern, conexiunea sa cu fenomenul politic, cu voința opiniei publice, nu subestimează cu nimic rolul specialiștilor, al celor care sunt chemați - cu multă înțelepciune, dar și cu simțul realității - să ofere soluții durabile oricărei organizări constituționale. Nu trebuie să uităm că, la timpul său, fiind rugat să elaboreze o Constituție, Solon a cerut să i se spună "pentru ce timp și pentru ce popor".

Elaborarea constituțiilor dar și eventuale revizui, adaptări, modificări ale acestora, este legată de înțelegerea conlucrării dintre factorii politici și specialiști în convenirea și adoptarea celor mai bune formule de guvernare. În această ordine de idei, experiența Curților Constituționale constituie un tezaur de idei și soluții pe care orice proiect de Constituție, de modificare a acesteia, trebuie să-l aibă - indiscutabil - în vedere. În această ordine de idei, Dominique Chagnollaud constata că "în Europa, controlul constituționalității face parte integrantă astăzi din modelul democratic". Autoarea franceză observa că "supremația juridică a Constituției în majoritatea democrațiilor occidentale, consacrată prin organizarea protecției sale, traduce succesul constituționalismului, adică mișcarea de idei favorabilă în a proclama constituția scrisă ca lege supremă. Mai mult decât atât, aceasta exprimă consensul politic în jurul Constituției, configurând un pact democratic"⁸.

Problemele constituționale sunt astăzi numeroase, iar amploarea lor solicită în permanență un studiu atent, dar și o raportare a ideilor, a principiilor, la experiența de viață, la fenomenele politice.

A devenit un adevăr de necontestat acela că **elaborarea și înțelegerea constituțiilor este un act dintre cele mai importante de cultură și de gândire politică**. Orice om politic, orice specialist trebuie să cunoască nu numai constituția țării sale, dar și constituțiile altor țări, pentru a putea înțelege cât mai bine fenomenul, în plină afirmare, de consacrare a constituționalismului. Prin definiție, constituționalismul este inamicul oricărei abordări empirice, simpliste, adversarul necontestat al încălcării principiilor dreptului omului, al modurilor de guvernare totalitară.

Autorii consideră, de aceea, că studiul dreptului constituțional comparat prezintă - mai mult ca oricând, astăzi - utilitate și eficiență. Eminentul literat român Aurel Baranga scria că "unicul lucru cu adevărat trist pe lume este mediocritatea". România de astăzi are nevoie de specialiști bine pregătiți, de oameni înarmați cu cele mai înalte cunoștințe, iar nu de personaje mediocre. Din dorința de a oferi tuturor celor interesați elemente suficiente de studiu și reflecție, autorii au inserat în această a treia ediție a *Dreptului constituțional comparat* considerații teoretice importante legate de noțiunea de drept comparat, de funcțiile și rolul acestuia, de specificul dreptului public, de modalitățile prin care marile principii ale dreptului constituțional se regăsesc în diverse țări.

Nu avem, desigur, pretenția de a fi oferit o lucrare atotcuprinzătoare, care să redea absolut toate sistemele existente în lume în cele mai mici detalii și nici să oferim "rețete" pentru un sistem "perfect" de guvernare politică. Intenția noastră a fost aceea de a oferi elemente de reper, în măsură să faciliteze studierea și însușirea de către toți a dreptului constituțional comparat, evident, înțeles cu toate implicațiile și consecințele care decurg din el.

În încheierea acestor sumare gânduri, considerăm că cel mai potrivit ar fi să reproducem câteva cuvinte ce aparțin unui mare autor de drept constituțional, baronul Charles Secondat de Montesquieu, părintele necontestat al separației puterilor, care arăta că "**Nu trebuie întotdeauna să epuizezi un subiect într-o asemenea măsură încât să nu-i mai lași nimic de făcut cititorului. Nu este vorba să-l faci să citească, ci să-l faci să gândească**".

Autorii

⁸ Dominique Chagnollaud, *Droit constitutionnel contemporain*, tome I, *Théorie générale. Les grands régimes étrangers*, pag. 64.

CUVÂNT ÎNAINTE la Ediția a II-a

Credința în rolul benefic al constituțiilor în viața socială, care este esența constituționalismului modern, și-a găsit reflectarea încă din primele momente ale întrupării ei în forme juridice concrete, în parametrul a două modele principale: modelul englez și cel nord-american, care au fost apoi sursa de inspirație a unor numeroase constituții.

Ambele aceste modele urmăreau să facă aplicația în forme structurale și organizatorice a principiului separației puterilor statului, socotit la sfârșitul secolului al XVIII-lea și nu de puțin și în zilele noastre, piatra filosofală cu ajutorul căreia se pot stârpi abuzurile guvernanților și pune bazele unei societăți libere. Pe această linie de gândire, art.16 al Declarației franceze a drepturilor omului și cetățeanului a proclamat ca adevăr indiscutabil ideea că nu există constituție dacă ea nu cunoaște o garanție a drepturilor individuale și nu consacră separația puterilor statului.

Dar dacă cele două modele arătate mai sus aveau ca punct de plecare aceeași idee, ele se deosebeau între ele din clipa în care se puneau problema alegerii modalităților concrete de realizare a ei.

Într-adevăr, în cadrul regimului parlamentar, specific Angliei, puterea executivă apare bifurcată. Ea este formată, pe de o parte, dintr-un șef de stat îresponsabil din punct de vedere politic în fața Parlamentului și, de aceea, actele lui, pentru a fi valabile, trebuie să fie contrasemnate de primul ministru sau de un ministru care, prin aceasta, devin răspunzători de ele; iar, pe de altă parte, din un număr de miniștri, obligați să demisioneze în cazul în care nu se mai bucură de încrederea reprezentanței naționale. Întrucât trebuie să se bucure de încrederea Parlamentului, consecința este că guvernul trebuie să fie, încă din momentul formării lui, expresia majorității parlamentare sau cel puțin să se poată sprijini pe o asemenea majoritate.

Dar, în regimul parlamentar, pentru ca dreptul adunării reprezentative de a obliga guvernul să demisioneze să nu-l lipsească pe acesta de orice independență în acțiune și să nu-l transforme într-un organ complet subordonat ei, șefului statului i se recunoaște prerogativa de a o dizolva ori de câte ori un conflict de o anumită gravitate între cele două organe s-ar produce. Astfel, cel puțin în principiu, în regimul parlamentar șeful statului dispune de o armă capabilă să contracareze dreptul adunării reprezentative de a provoca demisia guvernului, ceea ce constituie un factor de echilibru între puterea legislativă și cea executivă, de natură să asigure existența lor separată.

Spre deosebire de aceste trăsături - definite, bine înțeles, în linii cu totul generale - ale regimului parlamentar, ceea ce caracterizează modelul nord-american, denumit în mod curent "regimul prezidențial", este faptul că el nu cunoaște un executiv bifurcat, ci concentrează întreaga putere executivă în mâinile Președintelui Republicii, care, ca și miniștrii săi, nu poate fi demis de puterea legiuitoare prin adoptarea unui vot de neîncredere în politica lui, după cum nici el nu dispune de prerogativa de a dizolva reprezentanța națională în cazul în care un conflict între ea și executiv s-ar produce. Astfel, două puteri independente se creează: una chemată să exercite funcția legislativă a statului, iar cealaltă funcția lui executivă (trebuie observat însă că, formulată astfel, caracterizarea modelului nord-american apare mult simplificată, căci ea are în vedere numai tendințele lui fundamentale, fără să evidențieze canalele de legătură care fac posibilă colaborarea între puterea executivă și cea legislativă).

După cum se vede, deosebirea substanțială între modelul englez și cel nord-american se concretizează în modul diferit în care, în cadrul lor, se conturează structura executivului, precum și

raporturile lui cu reprezentanța națională, determinate de sfera prerogativelor atribuite fiecăreia dintre aceste puteri.

În orice caz, de-a lungul dezvoltării lui istorice, regimul parlamentar nu a fost înțeles ca un sistem politic caracterizat prin o anumită modalitate specifică de desemnare a șefului statului. Ce-i drept, acest regim a apărut în cadrul monarhiilor constituționale, dar, după primul război mondial, el s-a înrădăcinat și în numeroase republici (Franța, Germania, Cehoslovacia, Polonia etc.), ale căror constituții prevedeau alegerea șefului statului de către Parlament. După cel de al doilea război mondial apoi sunt întâlnite constituții, cum este cea a Italiei din 1947, care, deși consacră regimul parlamentar prin modul în care reglementează structura executivului și raporturile lui cu adunările reprezentative, cunoaște un președinte de republică ales prin vot universal și direct.

Consacrat mai întâi în sistemele constituționale europene, regimul parlamentar a dobândit ulterior o vocație universală, fiind aplicat și în unele state ale Africii, ale Asiei (de exemplu, în India), ale Americii de Nord (acesta este cazul Canadei) și ale Oceaniei (cum este Noua Zeelandă sau Australia).

Spre deosebire de regimul parlamentar, regimul prezidențial este strâns legat - așa cum arată și denumirea lui - de forma de guvernământ republicană, în S.U.A., într-o primă perioadă, președintele ei fiind ales prin vot indirect de un corp electoral restrâns, iar apoi, tot pe cale indirectă, dar prin vot universal, ceea ce arată că apariția regimului prezidențial nu presupune neapărat alegerea șefului statului prin vot universal și direct.

Expansiunea teritorială a regimului prezidențial a fost mai puțin spectaculoasă decât cea a regimului parlamentar și s-a afirmat în special în spațiul american. În unele state sud-americane însă, constituțiile bazate pe modelul nord-american au constituit un simplu cadru juridic formal, care a permis sau a facilitat instaurarea unor regimuri dictatoriale.

După primul război mondial, o primă piedică în calea răspândirii în lume a regimurilor parlamentar și prezidențial, ambele întemeiate pe principiul pluralismului politic, și socotite mult timp singurele modele de organizare politică capabile să asigure progresul societăților umane, a constituit-o apariția statelor totalitare, caracterizate prin dictatura partidului unic. Încercând să păstreze o oarecare aparență de democrație și să dea impresia unei stabilități a sistemelor lor politice, cele mai multe din aceste regimuri dictatoriale (fie ele impuse de o juntă militară, fie dominate de partide unice) au recurs și ele la un ansamblu de norme înzestrate cu o forță juridică superioară legilor ordinare, ansamblu pe care l-au intitulat, potrivit unei tradiții ce li s-a părut profitabilă din punct de vedere propagandistic, tot "constituții", deși, de fapt, era vorba de constituții fără o reală libertate.

Așa s-a ajuns la apariția în dreptul constituțional comparat a două categorii diametral opuse de constituții:

a) constituții bazate pe principiul pluralismului politic, categorie căreia îi aparțin atât constituțiile modelate pe scheletul regimului parlamentar, cât și cele structurate în parametrii regimului prezidențial, și

b) constituții dictatoriale care, chiar dacă admit existența mai multor partide politice, le subordonează atotputerniciei unui partid dominant.

Fără îndoială, un semn pozitiv al evoluției umanității spre o tot mai largă aplicare a formei de stat democratice îl constituie tendința actuală de restrângere a numărului constituțiilor din cea de a doua categorie. Nu este mai puțin adevărat că, întrucât constituie încă o realitate a lumii contemporane, ele nu au putut fi trecute cu vederea în volumul pe care-l prefățăm. Partea a III-a a acestuia, foarte bine documentată, răspunde acestei necesități.

O a doua piedică ivită tot după primul război mondial în calea răspândirii în lume a regimurilor prezidențiale și parlamentare în forma lor tradițională a apărut ca urmare a tendințelor de așa-zisă "raționalizare" a regimului parlamentar⁹.

Această preocupare, manifestată pe plan atât teoretic, cât și practic, s-a conturat ca o reacție față de instabilitatea guvernamentală la care a dus aplicarea regulilor regimului parlamentar și, în special, practica necontrolată a voturilor de neîncredere date de parlamente în unele țări guvernelor, facilitată de absența unor majorități politice bine consolidate, în măsură să ducă la formarea unor guverne durabile, capabile să înfăptuiască o politică coerentă și de lungă perspectivă.

Pe linia acestei preocupări de raționalizare a regimului parlamentar s-a căutat mai întâi să se includă în texte constituționale exprese anumite reguli ale regimului parlamentar, consacrate până atunci doar pe cale cutumiară. Astfel, de exemplu, obligația guvernului, căruia i s-a dat un vot de blam, de a demisiona, subînțeasă în unele constituții, dar neprevăzută expres în textele lor, a fost categoric formulată în câteva constituții europene adoptate la scurt timp după terminarea primului război mondial; regula că responsabilitatea politică a guvernului operează numai în fața Camerei deputaților a fost oglindită în termeni expliți în Constituția cehoslovacă din 1920 (&78), în Constituția poloneză din 1927 (art.58), în Constituția greacă din 1927 (art.88 alin.1), în Constituția Statului Liber Eire din 1937 (art.28) etc.

În spiritul aceleiași preocupări de raționalizare a regulilor regimului parlamentar se încadrează și încercările de consacrare pe cale constituțională a unor prevederi chemate să asigure stabilitatea guvernelor prin instituirea unor măsuri procedurale de frânare a exercitării prea lesnicioase a adopției moțiunilor de cenzură îndreptate împotriva politicii lor.

Astfel, bunăoară, s-a prevăzut necesitatea unei inițiative scrise și motivate, semnată de un număr de membri ai parlamentului, suficient de mare pentru a garanta seriozitatea ei; au fost stabilite termene pentru ca dezbaterile moțiunilor de cenzură să aibă loc numai după o matură chibzuință; s-a condiționat adoptarea lor de votul majorității absolute a membrilor parlamentului; s-au introdus interdicții menite să împiedice utilizarea lor în scopul hărțuirii guvernelor etc.

O inovație în această privință a adus Constituția Germaniei din 1949 prin legiferarea așa-numitului "vot de neîncredere constructiv". Această Constituție a prevăzut anume următoarele (art.67):

"Dieta federală nu poate exprima neîncrederea sa în cancelar decât alegându-i un succesor cu majoritatea membrilor săi și invitând președintele federal să-l desemneze pe cancelar în funcțiile sale. Președintele trebuie să se confomeze acestei cereri și să numească pe cel ales.

Alegerea nu poate interveni cu mai puțin de patruzeci de ore după propunerea făcută în acest scop".

Încercând să facă bilanțul rezultatelor acestor măsuri procedurale destinate să consolideze poziția executivului împotriva unor voturi de neîncredere intempestive din partea parlamentului, unul din fondatorii dreptului constituțional comparat, B.Mirkine-Guetzevitch constată în 1951:

"Experiența a patru ani de aplicare a noilor constituții europene permite deja să se tragă anumite concluzii: înainte de 1939, parlamentarismul raționalizat, imobilizat în cadrele strâmte ale unei proceduri rigide, a dat faliment atât în Europa centrală și orientală cât și în Spania"¹⁰.

Înregistrând acest eșec, bine cunoscutul om politic Léon Blum, în cartea sa rămasă celebră (scrisă în captivitate) "Réforme gouvernementale" sublinia: "oricare ar fi partea atribuită Camerelor în economia generală a Republicii viitoare, nu poate fi vorba de a atenta nici la principiul electiv, nici la legea sufragiului universal, care este simbolul însuși al democrației". Dar - adăuga el - "Înclin, în ce mă privește, spre sistemele de tip american sau elvețian, care se bazează pe separația și echilibrul puterilor,

⁹ Vezi B.Mirkine-Guetzevitch, *Les constitutions européennes*, Paris, 1951, pag.29.

¹⁰ Ibidem, pag.88.

prin urmare pe împărțirea suveranității, și asigură puterii executive, în sfera ei proprie de acțiune, o autoritate independentă și continuă¹¹.

Această idee, potrivit căreia consacrarea constituțională a supremației legislative a parlamentului trebuie înfăptuită în cadrul unui sistem care să asigure stabilitatea ministerială și totodată să dea consacrare instituțională unui președinte de republică puternic, asemănător cu cel al S.U.A., și-a găsit o primă consacrare în Europa, în legea constituțională din 7 decembrie 1929, de modificare a Constituției federale a Austriei.

Stabilind că funcțiile supreme ale administrației federale sunt încredințate Președintelui, cancelarului federal, vice-cancelarului și celorlalți miniștri federali, această lege fundamentală, în scopul de a conferi instituției Președintelui o autoritate sporită față de trecut, a prevăzut că el este ales pe o perioadă de șase ani prin votul universal, direct și secret al întregului corp electoral (deci pentru un mandat mai lung decât cel al Consiliului național) și, totodată, îndepărtându-se de regula anterioară, potrivit căreia toate actele Președintelui trebuiau să fie contrasemnate de cancelarul federal sau de ministrul federal competent, a admis ca unele din actele lui să nu fie subordonate acestei condiții. Un asemenea act era cel al revocării cancelarului și guvernului, reglementare care așeza aceste organe într-o poziție dependentă față de Președintele Confederației. Legea constituțională citată a mai conferit Președintelui și dreptul de a convoca corpul electoral pentru a se pronunța prin referendum și de a recurge, la propunerea guvernului federal, la ordonanțe provizorii pentru a modifica legile în vigoare ori de câte ori asemenea măsuri s-ar dovedi necesare pentru a evita să se cauzeze colectivității daune manifeste și ireparabile, iar Consiliul național nu ar fi în sesiune, nu ar putea să se întrunească în timp util sau ar fi împiedicat să-și exercite atribuțiile printr-o cauză de forță majoră. La aceste prerogative se adaugă dreptul Președintelui de a dizolva Consiliul național, dar numai o dată pentru același motiv.

În timp ce în legea constituțională austriacă din 1929 cumularea preocupării pentru asigurarea stabilității ministeriale cu cea pentru sporirea autorității în stat a președintelui republicii și pentru investirea lui cu un rol activ în viața publică are loc în condiții care nu par să încline sensibil balanța în favoarea prerogativelor șefului statului, situația este alta în lumina Constituției franceze din 1958.

Această ultimă constituție a instituit un președinte de republică a cărei poziție a fost remodelată după exemplul S.U.A. în mai mare măsură decât în alte constituții care consacră bifurcarea executivului. Astfel, în opoziție cu regula regimului parlamentar, care cere ca orice act al șefului statului să fie contrasemnat de primul-ministru sau de ministrul competent, Constituția franceză din 1958 prevede că președintele republicii nu are nevoie de acest gir nici pentru a pronunța dizolvarea parlamentului, nici pentru a lua, conform articolului ei 16, măsurile necesare atunci când instituțiile republicane, independența națiunii, integritatea teritoriului sau executarea angajamentelor internaționale sunt amenințate în mod grav și imediat, iar funcționarea regulată a puterilor publice este întreruptă. De asemenea, spre deosebire de șeful statului din regimurile parlamentare, astăzi președintele Franței are dreptul de a recurge la referendum, ceea ce constituie pentru el un alt mijloc de presiune împotriva parlamentului, pe lângă cel care-și găsește consacrare în dreptul de dizolvare a acestuia. Astfel, pe plan structural, sistemul francez actual cunoaște, ca toate țările cu regim parlamentar, un executiv format dintr-un șef de stat iresponsabil din punct de vedere politic și un guvern răspunzător de activitatea sa în fața Adunării Naționale, deși, ce-i drept, această bifurcare este mai puțin conturată decât de obicei, dat fiind că președintele republicii poate să prezideze Consiliul de Miniștri. Pe de altă parte, pe plan funcțional, ca și în regimurile parlamentare clasice, președintele republicii franceze nu are o putere discreționară în numirea guvernului, ci trebuie să-l desemneze în așa fel încât acesta să se bucure de încrederea majorității Adunării Naționale. În al treilea rând, o apropiere de regimul parlamentar este

¹¹ Paris, 1936, pag.128-129.

realizată astăzi în Franța și prin faptul că unele acte ale președintelui trebuie să fie contrasemnate, pentru a fi valabile, de primul-ministru. Dar această apropiere este numai parțială, dat fiind că în Constituție sunt prevăzute și un număr de acte, foarte importante, ale președintelui republicii, care nu au nevoie de o contrasemnătură ministerială. În sfârșit, o instituție reglementată de Constituția franceză din 1958 în spiritul principiilor fundamentale ale regimului parlamentar este prerogativa președintelui republicii de a dizolva Adunarea Națională. Din acest punct de vedere este semnificativ faptul că exercițiul prerogativei menționate nu este subordonat nici unei condiții prealabile, cum era, bunăoară, cazul Constituției din 1875, care o făcea pendentă de avizul conform al Senatului.

În forma sa inițială, adoptată la 4 octombrie 1958, Constituția franceză prevedea că președintele republicii se alege pentru șapte ani de un colegiu electoral format din membrii Parlamentului, ai consiliilor generale, ai adunărilor teritoriilor de dincolo de mări și ai țărilor comunității, precum și din reprezentanți ai consiliilor municipale desemnați conform criteriilor stabilite de ea. În Franța, abia prin revizuirea constituțională din 6 noiembrie 1962 s-a introdus regula că alegerea președintelui republicii urmează să se facă prin vot universal și direct. Este limpede că această modificare a Constituției a urmărit să așeze pe președintele republicii pe picior de egalitate cu parlamentul și, transformându-l într-un organ tot atât de reprezentativ ca acesta, să-i confere, în cadrul unui sistem politic democratic, o autoritate sporită față de trecut. Nu-i mai puțin adevărat că, în Franța, regimul semiprezidențial a fost o realitate și în perioada 4 octombrie 1958 - 6 noiembrie 1962 ca urmare a rolului politic activ atribuit președintelui republicii, deși acesta nu era desemnat încă prin vot universal și direct, ceea ce arată că ar fi greșit să se definească regimul semiprezidențial plecându-se exclusiv de la afirmația că trăsătura lui caracteristică o constituie faptul că, în cadrul lui, șeful statului este ales prin vot universal și direct. Iată de ce o caracterizare corectă a regimului semiprezidențial nu este posibilă decât prin inventarierea ansamblului măsurilor prin care șeful statului i se conferă o participare activă în opera de guvernare, în opoziție cu rolul pasiv rezervat aceluiași organ în regimurile parlamentare, unde el "domnește, dar nu guvernează". Tot ceea ce se poate spune este, prin urmare, că alegerea președintelui republicii de către corpul electoral prin vot universal și direct poate fi un element important pentru definirea poziției în structura de stat a acestuia. Dar, regimul semiprezidențial va putea exista și în absența unei asemenea modalități de desemnare a șefului statului, cu condiția ca alte măsuri prevăzute de Constituție, în special reglementarea atribuțiilor lui, să-i asigure o participare efectivă și directă în procesul de guvernare. Din acest punct de vedere, va fi deosebit de semnificativ faptul că, prin însuși textul Constituției, va fi abandonată regula regimului parlamentar, potrivit căreia toate actele șefului statului trebuie, pentru a fi valabile, contrasemnate de primul-ministru sau de un ministru, consacrandu-se în schimb dreptul președintelui republicii de a exercita importante atribuții fără girul altui organ de stat. În legătură cu această constatare, trebuie să se observe că și unele constituții bazate pe regulile regimului parlamentar exceptează unele acte ale șefului statului de la obligația contrasemnării lor de către un ministru. Astfel, bunăoară, Constituția R.F. Germane din 1949, deși este inspirată incontestabil de principiile regimului parlamentar, prevede (art.58) că: "Pentru a fi valabile, ordonanțele și decretele Președintelui Republicii Federale trebuie să fie contrasemnate de Cancelarul federal sau de ministrul federal competent". Dar tot acest articol adaugă: "Aceasta nu se aplică numirii și revocării Cancelarului federal, dizolvării Bundestagului prevăzută de art.63 și cererii prevăzute în art.3 al art.69". În prezența unor asemenea reglementări constituționale, este evident că pentru a deosebi regimul semiprezidențial de cel parlamentar, un criteriu, care ar pleca de la afirmația că ceea ce caracterizează regimul parlamentar este obligația contrasemnării actelor șefului statului, nu are o valoare absolută; ci, pentru a se ajunge la o concluzie, va trebui să se aprecieze greutatea specifică a atribuțiilor exercitate de acesta fără girul unui ministru în raport cu cele pentru care un asemenea gir este cerut de Constituție.

Spre deosebire de Constituția franceză din 1958, în prevederile căreia preocuparea de a conferi președintelui republicii un rol preeminent și o participare activă la actul de guvernare este puternic

subliniată, în unele constituții recente, cum este și Constituția noastră din 1991, ea apare mult estompată. De aceea, deosebirea între regimul politic instituit de ele și regimul parlamentar "raționalizat" nu va apare întotdeauna bine conturată.

O asemenea involuție este posibilă cu atât mai mult cu cât, în lumina practicii politice, Constituția scrisă nu coincide cu Constituția aplicată.

În primul rând, funcționarea structurilor organizatorice create de Constituția scrisă este sortită să depindă în mare măsură de jocul forțelor politice și sociale, chemate să le pună în mișcare.

Sub acest aspect, situațiile posibile sunt multiple.

Dacă, într-un regim semiprezidențial, președintele republicii ar fi ales la un moment dat din rândurile sau cu sprijinul unui partid, care dispune de o majoritate masivă în parlament, funcționarea instituțiilor statului s-ar putea înscrie în parametrii trasați de Constituție.

Alte contururi ar putea lua însă funcționarea sistemului instituit prin Constituție în cazul în care un partid ar câștiga alegerile pentru funcția de președinte al Republicii, iar alt partid ar obține majoritatea în parlament. În această situație, ca și în cazul în care opoziția s-ar constitui într-o puternică coaliție împotriva președintelui republicii, faptul că acesta ar fi obligat să coabiteze cu camere legislative puțin dipuse să-i permită înfăptuirea unei politici proprii, diferită de a lor, ar fi în măsură să mineze poziția lui independentă.

Bine înțeles, nu este exclus nici ca, în alegeri, nici unul dintre partide să nu obțină majoritatea absolută în parlament sau, în ipoteza sistemului bicameral, un partid să domine în Camera Deputaților, iar altul în Senat. În o asemenea conjunctură va fi foarte posibil ca președintele republicii să dispună de un larg spațiu de manevră în desemnarea primului-ministru, precum și în promovarea unei politici proprii și a unor persoane agreeate în funcții de conducere.

În conturarea profilului pe care-l poate dobândi regimul semiprezidențial în contact cu realitățile sociale și politice, o anumită influență vor putea să exercite, pe de o parte, modul în care titularii funcției de președinte de republică își vor concepe propriul rol, iar, pe de altă parte, punctele de vedere diferite ale partidelor politice ajunse la putere cu privire la raporturile dintre organele statului și modul lor de funcționare.

Dacă ținem seama de aceste realități sociale și politice, o anumită evoluție în modul de exercitare a prerogativelor președintelui republicii prevăzute de Constituție pare să se contureze și în țara noastră. Este vorba de tendința ca, în exercitarea unor atribuții conferite de Constituție președintelui republicii, acesta să-și asocieze și răspunderea parlamentului sau a guvernului.

Este semnificativ din acest punct de vedere faptul că în timpul mandatului Președintelui Ion Iliescu, art.85 al Constituției din 1991 a fost interpretat în sensul că președintele republicii are dreptul de a proceda la remanieri ministeriale fără ca, în acest scop, să fie necesară o aprobare prealabilă sau ulterioară a parlamentului. Interpretându-se strict textul Constituției, s-a considerat anume că președintele republicii nu poate aduce nici o modificare listei guvernului cu ocazia numirii acestuia, dar este în măsură să facă acest lucru, la propunerea guvernului, de îndată ce a semnat decretul de numire. Acest punct de vedere a fost criticat de unele partide de opoziție care, la data de 18 octombrie 1993, au depus o moțiune de cenzură împotriva refuzului birourilor permanente ale celor două Camere ale parlamentului de a supune audierii și validării de către acestea a numirilor unor noi miniștri. Moțiunea pleca de la ideea că, în spiritul Constituției din 1991, componența guvernului trebuie să fie aprobată de Parlament. Față de această moțiune, teza guvernamentală a fost că, potrivit Constituției, schimbarea miniștrilor în cazul unei remanieri a guvernului poate avea loc fără să se recurgă la validarea lor în Parlament.

O dată ajunsă la putere, opoziția, potrivit punctului de vedere susținut prin moțiunea de cenzură citată, a pus în discuția parlamentului unele remanieri intervenite între timp¹²,

Ceea ce reprezintă o practică ce se îndepărtează de spiritul regimului semiprezidențial și se apropie de cel al regimului parlamentar.

Ca un simptom al apropierii practicii politice din țara noastră de regimul parlamentar poate fi menționat și modul în care președintele Emil Constantinescu își exercită atribuțiile de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Deși, potrivit Constituției, acest Consiliu are în competența sa organizarea și coordonarea unitară a activităților care privesc apărarea țării și siguranța națională, el a fost consultat de președintele republicii și în cazul unei simple afaceri de contrabandă. În aceeași ordine de idei, trebuie să se observe că, potrivit art.93 alin.1 și art.99 alin.2 din Constituție, una din atribuțiile Președintelui Republicii este cea de instituire, potrivit legii, a stării de asediu sau a stării de urgență, pe cale de decret contrasemnat de primul-ministru, urmând ca măsura luată să fie supusă încuviințării Parlamentului în termen de cel mult cinci zile de la adoptarea ei. Fără îndoială, în conformitate cu art.118 al Constituției, cu ocazia celei de a cincea mineriade, Consiliul Suprem de Apărare a Țării era competent să-și spună cuvântul, dat fiind că siguranța națională era pusă în cauză. Consiliul Suprem de Apărare a Țării a mers însă mai departe și, așa cum rezultă din raportul Generalului Constantin Degeratu asupra acestor evenimente, "a cerut guvernului să adopte imediat o ordonanță de urgență cu privire la starea de urgență și l-a împuternicit pe președintele României să instituie starea de urgență" (subl.aut.)¹³.

În concluzie, ceea ce trebuie să se observe este că, atunci când în volumul care urmează, ca și în numeroase tratate și cursuri de drept constituțional și instituții politice, este acceptată clasificarea regimurilor politice în: a) regimuri parlamentare, b) regimuri prezidențiale și c) regimuri semiprezidențiale, adăugându-se, eventual, categoria de "regim directorial", este vorba, mai curând, de definirea unor tendințe care se conturează mai mult sau mai puțin precis, decât de reflectarea foarte bine delimitată a unor realități ale practicii politice ale diferitelor țări.

Această estompare în practică a unor deosebiri destul de bine conturate pe plan teoretic între diferitele regimuri politice, și în special între regimul parlamentar și cel semiprezidențial, este în principal consecința rolului tot mai important al partidelor politice în societatea modernă.

Subliniind influența profundă pe care raporturile de forță între partidele politice o are asupra funcționării regimurilor parlamentare F.Weyr scria încă în 1934: "Regimul parlamentar azi în vigoare cu principiul lui de alegere pe baza reprezentării proporționale și listele lui rigide, a făcut din Stat un Stat al partidelor în care adevărata putere politică și decizia nu mai este lăsată în sarcina Parlamentului el însuși, ci a diferitelor partide politice, respectiv a cluburilor lor parlamentare"¹⁴.

Această constatare este valabilă și pentru evoluția recentă a unor regimuri semiprezidențiale. Alegerea Parlamentului pe baza principiului reprezentării proporționale a dus și în țări structurate pe scheletul regimului semiprezidențial la consecința că hotărârile majore în domeniile politic, economic și social nu sunt luate în Parlament sau în Guvern, ci de forurile de conducere ale partidelor politice. Acest transfer al actului de decizie de la organele cărora Constituția le-a conferit o competență clar delimitată, spre conducerea partidelor politice, adică spre factori care acționează alături sau deasupra structurilor organizatorice de stat și li se substituie; apare în forme bine conturate în viața politică actuală a țării noastre, unde existența unui guvern format dintr-o coaliție de partide, ale căror programe sunt adeseori divergente, face ca hotărâri deosebit de importante politice, economice și sociale să nu fie luate din

¹² Vezi, de exemplu, Hotărârea Parlamentului României nr.29 din 8 iulie 1998, prin care a fost aprobată propunerea primului-ministru referitoare la numirea unui ministru etc.

¹³ Ziarul "Adevărul" din 6 februarie 1999, pag.10.

¹⁴ Citat de B.Mirkine-Guétzevitch, op.cit., vol.I, pag.40.

primul moment la nivelul Parlamentului sau al Guvernului, ci la cel al liderilor partidelor care formează coaliția guvernamentală și abia apoi însușite de organele de stat competente. Astfel, în locul regimului semiprezidențial preconizat de Constituție, așa-zisul "stat al partidelor politice" se profilează la orizont.

În prezența acestor discrepanțe între dreptul constituțional scris și cel aplicat, a acestui decalaj care separă adeseori ceea ce ar trebui să fie de ceea ce există în fapt și deosebește modelul preconcept de practicile care-l încorporează, studiul sistematic al dreptului constituțional comparat dobândește o importanță deosebită.

Într-adevăr, în procesul de adoptare a constituțiilor, trei factori principali își spun cuvântul, putând influența într-o măsură mai mare sau mai mică reglementările lor: imitația, al cărei rol în dezvoltarea societăților umane nu mai trebuie demonstrată de la Gabriel Tarde încoace; apoi reacția societății împotriva unor instituții perimate sau detestate și, în sfârșit, inerția determinată de o tradiție împământenită și verificată printr-o practică îndelungată. Este sarcina dreptului constituțional comparat de a descifra în ce măsură imitația unor instituții străine este compatibilă cu realitățile politice și sociale ale fiecărei țări sau, așa cum spunea Nicolae Iorga, dacă noua constituție este o haină potrivită sau nu pentru corpul unui popor. Studiul dreptului constituțional comparat va putea apoi să evidențieze dacă reacția împotriva unor instituții ale trecutului, condamnate să dispară, a fost bine proporționată și justificată. În sfârșit, strâns legat de cercetarea istorică, el va putea să învedereze rolul benefic sau dăunător al inerției, concretizată în tradiție. La toate aceste întrebări, volumul redactat de prof. univ. dr. Victor Duculescu, conf. univ. dr. Constanța Călinoiu și Georgeta Duculescu va putea să faciliteze formularea unor răspunsuri cât mai adecvate.

Profesor univ. dr. Tudor Drăganu

TRATAT DE DREPT CONSTITUȚIONAL COMPARAT

- Prezentare sintetică a principalelor idei cuprinse în lucrare -

Cercetarea comparativă a regimurilor constituționale ale diferitelor țări prezintă o considerabilă însemnătate teoretică și practică. Ea permite, pe de o parte, degajarea unor principii comune, identificarea instituțiilor necesare oricărui stat de drept iar, pe de altă parte, sub aspectul tehnicii juridice, înlesnește procesul de elaborare și de definitivare a mecanismelor constituționale.

De aceea, tratatul de drept constituțional comparat a fost conceput - din dorința de a da satisfacție atât exigențelor unei cercetări teoretice, cât și cerințelor efectuării unor analize practice pertinente pe țări și sisteme constituționale - în patru părți: Partea I-a, consacrată unor probleme teoretice generale, Partea II-a, cuprinzând analiza principalelor sisteme constituționale (prezidențiale, semiprezidențiale, parlamentar și directorial), Partea III-a, dedicată unor sisteme politice de tranziție (Rusia și fostele țări socialiste europene) și Partea IV-a, care se referă la sisteme constituționale prezentând particularități istorice și politice (dominioane și foste dominioane britanice, țări socialiste, țări afro-asiatice).

În cadrul primei părți, dedicată unor probleme teoretice generale, este evidențiat mai întâi obiectul și însemnătatea studiului dreptului constituțional comparat, pentru a se efectua apoi anumite delimitări conceptuale și evidenția metodologia, interesul practic și funcțiile dreptului comparat, cu specială privire la dreptul public.

Încercând să înfățișeze o definiție proprie a dreptului constituțional comparat, autorii ajung la concluzia că acesta reprezintă o subramură a dreptului comparat în general, ramură independentă, corelată cu sistemele de drept naționale, având ca obiect compararea în special a instituțiilor politico-statale, precum și a tehnicilor de elaborare a constituțiilor în scopul identificării celor mai bune căi și metode de perfecționare a propriilor reglementări constituționale.

Odată stabilit obiectul, metoda și domeniul de acțiune al dreptului constituțional comparat, cercetarea examinează particularitățile regimurilor politice și constituționale, efectuând totodată o analiză comparativă a rolului și locului ocupat în cadrul acestora de principalele instituții ale statului (Parlamentul, șeful statului, Guvernul, justiția etc.). Tot aci sunt evaluate modalitățile în care anumite concepte fundamentale se regăsesc și se aplică în sistemele analizate (democrația, drepturile omului, controlul de constituționalitate, puterea constituantă originală și puterea constituantă derivată, tehnicile de revizuire a Constituției).

Pornind de la diviziunea - considerată "tradițională" - a regimurilor constituționale în **regimuri prezidențiale, regimuri semi-prezidențiale, regimuri parlamentare și regimuri directoriale**, autorii cercetează, în continuare, în mod comparativ un număr de 50 de constituții, evidențiind trăsăturile specifice și particularitățile acestora. Analiza se concentrează, în mod prioritar, asupra celor mai vechi și celor mai reprezentative regimuri, considerate tipice pentru respectivul tip de sistem constituțional (S.U.A. pentru regimurile prezidențiale, Franța pentru regimurile semi-prezidențiale, Marea Britanie pentru regimurile parlamentare, Elveția pentru regimul directorial). Pe baza unei investigații atente, folosindu-se tehnicile de drept comparat, sunt puse în lumină în special influențele pe care aceste tipuri de regimuri constituționale le-au exercitat asupra dezvoltării constituționale a diferitelor țări și în mod special asupra fostelor țări socialiste care și-au elaborat noi legi fundamentale, după 1990.

Cercetarea regimurilor prezidențiale acordă un loc proeminent analizei **Regimului politic și constituțional din S.U.A.** Pornind de la principiile democratice enunțate de marii gânditori, care au pus

bazele democrației americane și, în special de la ideea lui Lincoln că **"nici un om nu este suficient de bun pentru a guverna un alt om fără consimțământul acestuia"**, autorii relevă modul în care aceste mari comandamente se reflectă în sistemul american de guvernare. În continuare sunt trecute în revistă documentele programatice ale dreptului constituțional american, care preconizau **"un guvern de legi și nu un guvern de oameni"**, sunt analizate prevederile Constituției din 1787, subliniindu-se condițiile politice care au dus la elaborarea acesteia și la fundamentarea unui set de principii perene, pe care se întemeiază întreaga organizare constituțională. Sunt relevate, în mod deosebit, particularitatea sistemului electoral american, poziția Președintelui în sistemul separației puterilor, dinamica relațiilor dintre Președinte și Congresul S.U.A., precum și rolul opiniei publice în asigurarea unui control eficient - și adesea decisiv - asupra activității membrilor Congresului. Se insistă asupra bicameralismului sistemului parlamentar american, explicându-se rațiunile care au dus la adoptarea acestuia, legat în special de structura federală de stat. Este analizată procedura de adoptare a legilor în sistemul în vigoare în S.U.A., statutul parlamentarilor și raporturile dintre cele două Camere care alcătuiesc Congresul american. Un rol deosebit de important este acordat puterii judecătorești, și în special Curții Supreme a S.U.A., practicii acesteia și contribuției pe care ea o aduce la respectarea legalității și a ideilor statului de drept. Cercetarea relevă mecanismul raporturilor dintre statul federal american și statele federale, pornind de la istoria și evoluția fundamentării acestor relații. Se arată, totodată, cum funcționează practic, în actualul moment, repartitia de competențe între puterea centrală a S.U.A. și drepturile statelor federate. Relevându-se valoarea experienței americane, se arată cum în condiții specifice, Constituțiile Braziliei, Argentinei, Mexicului, Venezuelei, Republicii Chile și Filipinelor au preluat modelul prezidențial de guvernare, aplicându-l și realizându-l practic în funcție de elementele concrete și tradițiile lor naționale.

Analiza regimurilor semi-prezidențiale acordă un spațiu substanțial **Regimului politic și constituțional al Franței**. Pe baza unei ample analize istorice - de la istoricul "L'Etat c'est moi" până la "faptul majoritar" și "tehnica coabitării" între Președinte, primul ministru și Parlament, mai ales când aceștia exprimă opțiuni politice diferite - este relevată poziția Constituției din 1958 în sistemul reglementărilor de diverse tipuri pe care le-a cunoscut Franța. O însemnată dintre cele mai mari se acordă instituției prezidențiale, relevându-se nu numai rolul deosebit care revine Președintelui în sistemul actualei Constituții franceze, dar și mecanismul relațiilor dintre acesta și puterile statului. Ilustrativă pentru vitalitatea și adaptabilitatea instituțiilor franceze este aplicabilitatea prevederilor Constituției din 1958 - concepută inițial ca o constituție **"gaullistă"** - în condițiile radical schimbate în care președintele și primul ministru au aparținut unor tendințe politice diferite. Cercetarea analizează natura și implicațiile puterilor conferite Președintelui francez de art. 16 din Constituție, iar în ce privește Guvernul, prezintă specificitatea **"competenței reglementare"** și rolul ordonanțelor în dreptul constituțional francez. Cu referire la sistemul parlamentar este evidențiată trăsătura mecanismului francez de organizare a vieții parlamentare bicamerale, sub forma multi-cameralismului, relevându-se atât diferența de atribuții și de poziție politică între Adunarea Națională și Senat, cât și valoarea celei de **"a treia Camere"** a Parlamentului francez - Consiliul Economic și Social. În cadrul analizei sistemului politic francez se acordă o atenție cuvenită rolului și importanței Consiliului Constituțional ca apărător al Constituției și garant al instituțiilor statului de drept. În această parte a lucrării sunt analizate, în continuare, sistemele constituționale din România, Finlanda, Portugalia și Austria, care prezintă însemnate similitudini, dar și diferențieri față de sistemul francez.

Analiza regimurilor parlamentare se concentrează în special în jurul **Sistemului constituțional britanic**, cu care prilej este evidențiată valoarea și tradițiile instituțiilor constituționale ale acestei țări. În lucrare se insistă asupra contribuției pe care documente istorice de mare rezonanță, care și-au păstrat peste secole vigoarea și importanța, precum **Magna Charta (1215)**, **Habeas Corpus Act (1679)** și **Bill**

of Rights (1689) au adus-o la fundamentarea întregului sistem al drepturilor și libertăților. În continuare, este examinat rolul Camerei Comunelor și al Camerei Lorzilor (aflată în plină reformă), poziția Reginei în sistemul constituțional britanic și prerogativele sale, mecanismul de elaborare a legilor, rolul partidelor, organizarea parlamentară - insistându-se asupra unor instituții specifice britanice precum "**guvernul fantomă**", instituția "**liderului politic**" - aducându-se totodată în discuție și unele elemente privind administrația locală. În continuare sunt examinate constituțiile unor țări având regimuri parlamentare precum: Belgia, Germania, Italia, Spania, Japonia, Danemarca, Olanda, Grecia, Israel ș.a.

O parte deosebit de consistentă a lucrării este consacrată **Regimului constituțional al Rusiei și al fostelor țări comuniste din Europa de Răsărit**.

Cercetarea relevă pe larg evoluțiile sistemului politic din Rusia și fosta U.R.S.S., analizează diferitele tipuri de constituții (1918, 1936, 1977), raportându-le în toate cazurile la condițiile politice și sociale existente în momentele respective. Este pus în lumină procesul de transformări ce a avut loc în perioada lui Mihail Gorbaciov, diferitele proiecte de reorganizare constituțională avansate în anii 1987-1991, sunt analizate condițiile care au dus la destrămarea U.R.S.S. și la crearea unui nou sistem de relații între fostele republici unionale devenite pe deplin state independente. Totodată, sunt puse în lumină evoluțiile politice importante care au dus la adoptarea Constituției din 1993, noile dimensiuni ale sistemului parlamentar sovietic, profilul noii instituții prezidențiale, importanța creării Curții Constituționale a Rusiei, ca o expresie a priorității valorilor statului de drept.

Un capitol distinct analizează evoluția constituțională a unor state care au făcut parte din fosta Uniune Sovietică - Ucraina, Belarus, Estonia, Letonia, Lituania, Republica Moldova - relevându-se particularitățile specifice ale edificării noilor structuri și mecanisme constituționale, în vigoare actualmente în aceste țări.

Cercetarea sistemelor constituționale ale fostelor țări comuniste continuă cu analiza reglementărilor din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia (devenită Cehia și Slovacia), Polonia, Ungaria și fosta Iugoslavie, relevându-se **diversitatea tehnicilor folosite pentru efectuarea reformelor constituționale** (constituții noi în majoritatea statelor foste socialiste, dar și adaptarea sau "amendarea" constituțiilor anterioare - în Ungaria și o perioadă de timp în Polonia). Estimându-se că țările foste socialiste din Europa de Răsărit au întreprins importante succese pe drumul edificării instituțiilor statului de drept, se relevă practic cum funcționează acestea în fiecare caz și se caută a se identifica, din punct de vedere tehnic-legislativ, **principalele influențe care s-au înregistrat în aceste țări în procesul de renaștere a constituționalismului**. Se relevă, cu acest prilej, că în principal s-au înregistrat trei tipuri de influențe: franceză, germană și americană, care au fost avute în vedere de autorii noilor constituții.

În contextul lucrării, autorii aordă o însemnătate cuvenită procesului constituțional din România, relevând valoarea tradițiilor și a concepțiilor școlii românești de drept constituțional, diversele tipuri de constituții pe care România le-a cunoscut pe parcursul istoriei sale, diferitele filiații de idei politice și constituționale pe care gânditorii și oamenii politici români le-au recepționat în mod creator, în baza principiului "**instituțiile unui popor nu au valoare decât dacă ele sunt opera națională a acestui popor**" (Paul Negulescu și George Alexianu). Sunt relevate opțiunile democratice ale țării după Revoluția din Decembrie 1989, fazele elaborării Constituției din 1991, metodologia urmată pentru adoptarea acestui document, recepționarea unor principii de drept constituțional general și de drept internațional public, estimându-se în mod pozitiv valoarea noilor mecanisme create pentru apărarea drepturilor cetățenilor. Referindu-se la **noua calitate a României de membră a Uniunii Europene din ianuarie 2007**, lucrarea pune în evidență căi și direcții de acțiune pentru întărirea ordinii constituționale, pentru asigurarea respectului principiilor statului de drept, subliniind în acest context valoarea unor

reglementări normative care întregesc, dezvoltă și asigură o corectă aplicare a principiilor constituționale. Autorii mai relevă, însă, cu deplin realism, și posibilitățile practice, care nu sunt încă nici pe departe epuizate, de întărire a respectului pentru ordinea constituțională, de afirmare tot mai puternică a legalității, pentru combaterea prin mijloace eficiente a violenței, corupției, a oricărui tip de abuzuri și pentru garantarea prin mecanisme cât mai adecvate a drepturilor și libertăților cetățenilor.

Actuala ediție a Dreptului constituțional comparat, - a patra - substanțial îmbunătățită față de edițiile anterioare și dimensionată la cerințele unui tratat - atât sub aspectul informării cât și al ariei de cuprindere - mai include și analize consacrate unor sisteme politice și constituționale unor dominoane și foste dominoane britanice (Canada, Australia, Noua Zeelandă, Republica Sud-Africană și India), ale unor actuale țări socialiste (China, Cuba, Coreea de Nord și Vietnam, precum și ale unor țări afro-asiatice, care se remarcă prin elemente de specificitate: Egipt, Nigeria, Tanzania, Republica Democratică Congo - în lumina noii Constituții din 2006 -, Republica Sud-Africană, India, Iran și Irak, după adoptarea noii Constituții din 2006.

Capitolul conclusiv al lucrării, intitulat sugestiv « **Reforma constituțională – cerință necesară pentru statele membre la Uniunea Europeană. Tratatul Constituțional și dreptul Constituțional și dreptul constituțional european** » relevă sistemul de relații ce există între ordinea juridică comunitară și dreptul constituțional al statelor membre, în condițiile aplicării principiilor primordialității dreptului comunitar și al aplicabilității sale directe, precum și a respectului subsidiarității. Sunt înfățișate modalitățile practice folosite de statele membre pentru a asigura o sincronizare între ordinea lor juridică internă – în special constituțională – și dreptul comunitar.

Cât privește **dreptul constituțional european**, cercetarea subliniază că, în actuala etapă a evoluției relațiilor comunitare – când Tratatul Constituțional European nu a intrat încă în vigoare, datorită referendumurilor negative din Franța și Olanda – acesta se înfățișează mai mult ca un set de reguli orientative, definind principii generale fundamentale de organizare politică, iar nu reguli de detaliu, consacrand reglementări supranaționale.

Concluziile cercetării evidențiază valoarea și însemnătatea dreptului constituțional comparat nu numai pentru cercetători, juriști, oameni politici, dar și pentru toți cei interesați să cunoască și să înțeleagă schimbările constituționale produse în viața diferitelor țări. Se relevă, cu deosebire, importanța dreptului constituțional comparat pentru noile state membre ale Uniunii Europene – printre care și România -, care urmează să efectueze modificări constituționale în scopul alinierii lor la standardele și exigențele comunitare.

Prezenta ediție a Tratatului de Drept constituțional comparat este însoțită - în afară de sinteze în limbile engleză și franceză – inserate chiar la începutul lucrării – și de un sumar în limba franceză, precum și de traducerea unor Constituții și altor documente constituționale relevante din S.U.A., Marea Britanie, Franța, Italia, Germania, Rusia, Japonia și Elveția, care sunt integrate la capitolele respective.

COMPARATIVE CONSTITUTIONAL LAW

- A synthetic presentation of the main ideas in the paper -

The comparative research of the constitutional regimes from various countries presents a great theoretical and practical importance. It allows, on the one hand, the definition of some common principles, the identification of the institutions required by any state of law and, on the other hand, as regards the legal technique, facilitates the process of elaboration and completion of the constitutional mechanisms.

Therefore, the Treatise on comparative constitutional law was designed – in order to meet both the demands of a theoretical study and also the requirements for a pertinent practical research on countries and their constitutional systems – into four parts: Part I, dedicated to general theoretical issues, Part II, which analyses the main constitutional systems (presidential, semi-presidential, parliamentary and directorial), Part III, dealing with political systems in transition (Russia and the former European socialist countries) and Part IV, on constitutional systems having historical and political particularities (dominions and former British dominions, socialist countries, Afro-Asian countries).

Part I, dedicated to general theoretical issues, highlights, in the first place, the object and significance of the study of comparative constitutional law, to further make certain conceptual distinctions and points out the methodology, practical interest and functions of comparative law, with special emphasis on public law.

In an attempt to present their own definition of comparative constitutional law, the authors reach the conclusion that it represents a sub-branch of comparative law in general, an independent branch, correlated with the systems of national law, which has as main object the comparison of political-state institutions and the techniques for drafting the constitutions in order to identify the best ways and methods to better their own constitutional provisions.

Once the object, method and field of action of comparative constitutional law are established, the study examines the particularities of political and constitutional regimes, drawing at the same time a comparative analysis of the role and place given to the main state institutions (Parliament, Head of state, Government, Justice, etc.). Further on, the authors provide an assessment of the modalities in which certain fundamental concepts are to be found and applied to the systems under study (democracy, human rights, and the control of constitutionality, original constituent power and derived constituent power, techniques for revising the Constitution).

Starting from the so-called "traditional classification" of the constitutional regimes in **presidential, semi-presidential, parliamentary and directorial regimes**, the authors have comparatively researched a number of 50 constitutions, emphasising their specific features and peculiarities. The analysis is mainly focused on the oldest and the most representative regimes, considered as typical for the respective type of constitutional system (**US** for the presidential, **France** for the semi-presidential, **Great Britain** for the parliamentary and **Switzerland** for the directorial regimes). On the basis of a careful inquiry, using the comparative law techniques, they highlight especially the influences which these four major types of constitutional regimes have exercised over the constitutional order of various countries, and mainly over the former socialist countries, which drafted up new fundamental laws after 1990.

The research of the presidential regimes pays special attention to the analysis of the **U.S. political and constitutional regime**. Starting from the democratic principles formulated by the great scholars, who laid the foundations of the American democracy, and especially from Lincoln's idea that **"no man is good enough to govern over another man without that other's consent"**, the authors point out how these major commandments reflect themselves in the American governmental system. Further on they review the programmatic documents of the American Constitutional Law, which provides **"a government of laws, not a government of people"**, analysing the provisions of the U.S. Constitution in 1787. In this context, they underline the political circumstances that contributed to the elaboration of the American Constitution and the definition of a set of long-standing principles underlying the whole constitutional organisation. In particular, they point out the specificity of the American electoral system, the place of the President within the system of separation of powers, the dynamics of the relations between the President and the U.S. Congress, as well as the role of the public opinion, exercising an efficient and, sometimes, a decisive control over the congressmen's activity. They focus on the bicameral nature of the American parliamentary system, explaining the reasons having contributed to its adoption related especially to the structure of the federal state. Later on, they analyse the law enactment procedure in the system in force in the United States, the statute of MPs and the relations between the two Chambers of the American Congress. A special role is played by the judicial power, especially to the U.S. Supreme Court, to its practice and its contribution to the observance of the legal order and the state of law-related ideas. The research emphasises the mechanism of relations between the American federal state and the federated states, beginning with the history and the evolution of substantiating these relations. They also show how the distribution of competence between the American central power and the rights of the federated states works in practice nowadays. Emphasising the value of the American experience, they show how the Constitution of Brazil, Argentina, Mexico, Venezuela, Republic of Chile and Philippines, taking into account their specific circumstances, adopted the presidential model and implemented it in practice based on the concrete elements and their national traditions.

The analysis of the semi-presidential regimes pays prominent attention to the **French political and constitutional regime**. On the basis of an overall historical analysis - beginning with the historical wording **"L'Etat c'est moi"** and up to **"the majority fact"** and **"the cohabitation technique"** between the President, the Prime-Minister and the Parliament, specially when they express different political views - it is emphasised the place of the 1958 Constitution within the system of the various constitutional regulations which have been adopted over the years in France. A special attention is paid to the presidential institution, pointing out not only the special role of the President within the present French constitutional system, and also to the mechanism of relations between the latter and the state powers. Illustrative for the vitality and the adaptability of the French institutions is the applicability of the provisions of the 1958 Constitution - conceived initially as a **"Gaullist"** Constitution - under the circumstances radically changed when the President and the Prime-Minister belong to different political tendencies. The research analyses the nature and the implications of the powers vested in the French President by article 16 of the Constitution and, as regards the Government, presents the specificity of **"the regulating competence"** and the role of the ordinances in the French Constitutional Law. Regarding the parliamentary system, the authors highlight the feature of the French mechanism of organisation of the bicameral parliamentary life, in the shape of a multi-cameral system, emphasising the different attributions and the difference of political position between the National Assembly and the Senate, as well as the value of **"the third Chamber"** of the French Parliament - the Economic and Social

Council. In the analysis of the French political system an appropriate attention is paid to the role and the importance of the Constitutional Council as the defender of the Constitution and guarantor for the institutions of the state of law. Further on - in this part of the book - the authors analyse the constitutional systems of Romania, Finland, Portugal and Austria, which present interesting similarities but also differentiations by comparison with the French system.

The analysis of the parliamentary regimes concentrates especially around the **British constitutional system**, emphasising the value and traditions of the constitutional institutions. In this part of the research, they focus on the contribution of resounding historical documents, which have maintained over the centuries their force and significance, as the **Magna Carta (1215)**, **Habeas Corpus Act (1679)** and **Bill of Rights (1689)** had to the foundation of the whole system of rights and freedoms. Further on, it is examined the role of the House of Commons and the House of Lords, in full reform, the Queen's place in the British constitutional system and her prerogatives, the law enactment mechanism, the role of the political parties, the parliamentary organisation - especially insisting on certain specific British institutions such as "**the shadow Cabinet**", "**the political leader**", and bringing also into discussion certain elements regarding the local government. Further on, they examine the constitutions of several countries with parliamentary regimes, such as: Belgium, Germany, Italy, Spain, Japan, Denmark, Netherlands, Greece, Israel, Canada, Australia and New Zealand.

A significant part of this paper deals with the **constitutional regime of Russia and of the other former communist countries from Eastern Europe**.

The research points out the developments of the political system in Russia and in the former Soviet Union, analyses the various types of Constitutions (1918, 1936, 1977), relating all of them to the political and social circumstances existing at that time. It is highlighted the process of transformations which took place during Gorbachev's period, the various projects of constitutional re-organisation between 1987-1991, there are analysed the circumstances which contributed to the disintegration of the Soviet Union and to the creation of a new system of relations between the former republics of the union which became wholly independent states. There are also highlighted the major political developments leading to the enactment of the Constitution of 1993, the new dimensions of the Russian parliamentary system, the profile of the new presidential institution, the importance of setting-up the Constitutional Court of Russia as an expression of the priority given to the values of the state of Law.

In a distinct chapter the authors analyse the constitutional evolution of some former soviet republics, included before in the USSR like Ukraine, Belarus, Estonia, Latvia, Lithuania, Moldova, underlining the specific peculiarities of the process of building up the new structures and constitutional mechanisms, presently in force in these countries.

The research of the constitutional system belonging to the former communist countries continues with the analysis of the regulations in Albania, Bulgaria, Czechoslovakia (Czech Republic and Slovak Republic), Poland, Hungary and former Yugoslavia, emphasising **the diversity of techniques used in the process of constitutional reform** (new Constitutions in most former socialist countries, but also adjustment or "amendment" of the previous Constitutions in Hungary and, for some time, in Poland). Estimating that the former Eastern European socialist countries have achieved successes on their way to implementing the institutions of the state of law, the authors explain how these institutions work in each case and they seek to identify, from the technical and legislative points of view, **the main influences registered in these countries in the process of the rebirth of constitutionalism**. On this occasion, they point out that three major influences were mainly registered - **French, German and American** - which were taken into account by the authors of the new Constitutions. In the context of the research,

the authors pay a special attention to the constitutional process in Romania, emphasising the value of the traditions and concepts belonging to the Romanian school of constitutional law, the various types of constitutions that Romania have had during its history, the various sets of political and constitutional ideas which the Romanian scholars and politicians have received in a creative way, on the basis of the principle that **"the institutions of a people have value only if they are the national work of that people"** (Paul Negulescu and George Alexianu).

There are highlighted the democratic options of our country after the Revolution in December 1989, the stages required by the elaboration of the Constitution of 1991, the methodology pursued in order to enact this document, understanding the principles of constitutional law and public international law, positively estimating the value of the new mechanisms created for defending the citizens' rights. Referring to Romania's new quality of EU member since January 2007, the research spotlights the ways and the directions of action for strengthening the constitutional order, enforcing the observance of the state of law principles, emphasising in the context the value of some normative regulations which complete, develop and ensure the appropriate implementation on the constitutional principles. Perhaps the research also highlights with full realism the practical possibilities, which haven't been by far exhausted yet, of strengthening the observance of constitutional order, to enforce legality, to fight against violence, corruption and any kind of abuses using efficient means and forms guaranteeing the rights and freedoms of the citizens through the most appropriate mechanism.

The new edition of the **Comparative Constitutional Law** – the fourth edition – substantially improved in comparison with the previous ones and sized up to the standards of a treatise – from the point of view of the level of information, as well as from the geographical area of investigation view point – includes, in addition, a distinct chapter devoted to the analysis of political and constitutional systems of dominions and former British dominions (Canada, Australia, New Zealand, South Africa and India), of current socialist countries (China, Cuba, North Korea and Vietnam, as well as of some Afro-Asian countries, having a certain specificity: Egypt, Nigeria, Tanzania, The Democratic Republic of Congo – in the light of the 2006 Constitution, the Republic of South Africa, India, Iran, Iraq, after adopting the new Constitution in 2006.

The conclusive chapter of the paper, suggestively entitled **"Constitutional Reform – a necessary requirement for the member states of the EU. Constitutional Treaty and Constitutional Law and the European Constitutional Law"** reveals the system of relations existing between the community judicial order and the constitutional law of the member states under the circumstances of applying the principles of the community law priority and its direct applicability as well as the observance of the subsidiarity principle. Here are presented the practical modalities used by the member states in order to ensure a synchronization between their internal judicial order – especially the constitutional one – and the community law.

Regarding the European Constitutional Law, the research underlines that, during the present stage of evolution of the community relationships – when the European Constitutional Treaty is not yet in force, because of the negative referenda in France and Holland – it is presented more as a set of directing regulations, defining general fundamental principles of political organization, not detail regulations sanctioning over-national regulations.

The conclusions of this study highlight the value and significance of comparative constitutional law not only for researchers, legal experts, politicians, but also for all those interested to know and understand the constitutional changes in the life of various countries. Special emphasis is given to the importance of comparative constitutional law for the new member states of the EU, including Romania,

which will have to make constitutional amendments in order to line up with the community standards and exigencies.

The present edition of the **Treatise of Comparative Constitutional Law** encloses - besides the synthesis in English and French inserted right at the beginning of the book, and the summary in French - the Romanian translation of some constitutions and other relevant constitutional documents from US, Great Britain, France, Italy, Germany, Russia, Japan and Switzerland, integrated into the respective chapters.

DROIT CONSTITUTIONNEL COMPARÉ

Synthèse

La recherche comparative des régimes constitutionnels des différents pays présente une considérable importance autant de point de vue théorique que du point de vue pratique. Elle permet, d'une part, la définition des certains principes communs, l'identification des institutions nécessaires à tout Etat de droit et d'autre part, facilite - sous l'aspect de la technique juridique - le processus d'élaboration et de mise au point des mécanismes constitutionnels.

Ainsi, le Traité de droit constitutionnel comparé a été conçu - pour satisfaire non seulement aux exigences d'une recherche théorique, mais aussi aux demandes d'une analyse pratique pertinente par pays et systèmes constitutionnels, en quatre parties: Partie 1-ère, consacrée aux problèmes théoriques généraux, Partie 2ème, comprenant l'analyse des principaux systèmes constitutionnels (présidentiel, semi-présidentiel, parlementaire et directorial), Partie 3-ème, dédiée aux systèmes politiques en transition (Russie et les anciens pays socialistes Européens) et Partie 4-ème, qui examine les systèmes constitutionnels en présentant leurs particularités historiques et politiques (dominions et anciens dominions britanniques, pays socialistes, pays afro-asiatiques).

La Partie 1-ère, dédiée aux problèmes théoriques généraux, met en évidence surtout l'objet et l'importance de l'étude du droit constitutionnel comparé, pour réaliser ensuite certaines délimitations conceptuelles et souligner la méthodologie, l'intérêt pratique et les fonctions du droit comparé, avec une approche spéciale pour le droit privé.

En essayant de donner une définition propre du droit constitutionnel comparé, les auteurs arrivent à la conclusion qu'elle représente une sous-branche du droit comparé en général, branche indépendante, corrélée aux systèmes de droit nationaux, ayant pour objet surtout la comparaison des institutions politiques et étatiques, et aussi les techniques d'élaborer les constitutions en vue d'identifier les meilleures voies et méthodes d'améliorer les propres réglementations constitutionnelles.

Aussitôt que l'objet, la méthode et le domaine d'action du droit constitutionnel comparé ont été établis, la recherche examine les particularités des régimes politiques et constitutionnels, en réalisant une analyse comparée du rôle et et lieu occupés par les principales institutions de l'Etat (Parlement, chef d'Etat, Gouvernement, justice etc.). Les auteurs évaluent aussi les modalités dans lesquelles certains concepts fondamentaux se retrouvent et s'appliquent dans les systèmes analysés (la démocratie, les droits de l'homme, le contrôle de la constitutionnalité, le pouvoir constituant originaire et le pouvoir constituant dérivé, les techniques pour réviser la Constitution).

En commençant avec la division considérée "traditionnelle" des régimes constitutionnels, en régimes présidentiels, régimes semi-présidentiels, régimes parlementaires, et régimes directoriaux, les auteurs analysent, du point de vue comparatif, un nombre de 50 constitutions, mettant en évidence les caractéristiques particuliers de ceux-ci. L'analyse est concentrée, avec priorité, sur les régimes les plus vieux et plus représentatifs, considérés expressives pour un type concerné de système constitutionnel (Les Etats-Unis pour les régimes présidentiels, la France pour les régimes semi-présidentiels, la Grande Bretagne pour les régimes parlementaires et la Suisse pour les régimes directoriaux). Sur la base d'une attentive investigation, en utilisant les techniques de droit comparé, sont mises au clair, particulièrement, les influences que les quatre grands types de régimes constitutionnels

ont eu sur l'ordre constitutionnelle des différents pays et surtout sur les anciens pays socialistes qui ont élaboré des nouvelles lois fondamentales, après 1990.

La recherche des régimes présidentiels consacre une importance particulière à l'analyse du **Régime politique et constitutionnel des Etats-Unis**. En commençant avec les principes démocratiques énoncés par les grands théoriciens, qui ont édifié les bases de la démocratie américaine et partant de l'idée du Lincoln qu "**aucune homme n'est pas assez bon pour gouverner un autre sans le consentement de celui-ci**", les auteurs relient la façon dans lequel ces grands commandements se retrouvent dans le système américain de gouvernement. Dans cette ordre d'idées, sont passés en revue les documents programmatiques du droit constitutionnel américain, qui préconisent "**un gouvernement de lois et pas un gouvernement d'hommes**", sont analysés les dispositions de la Constitution de 1787, en soulignant les conditions politiques qui ont conduit à l'élaboration de la Constitution des Etats-Unis et à la création d'un set de principes pérennantes sur lesquels est fondée l'entière organisation constitutionnelle. On relève après la particularité du système électoral américain, la position du Président dans le système de la séparation des pouvoirs, la dynamique des relations entre le Président et le Congrès des Etats-Unis ainsi que le rôle joué par l'opinion publique dans l'assurance d'un contrôle efficace et souvent décisif sur l'activité des membres du Congrès. On insiste sur le bicaméralisme du système parlementaire américain, en expliquant les raisons qui ont conduit à l'adoption de celui-ci, en particulière la structure fédérale d'Etat. On analyse, de suite, la procédure d'adoption des lois dans le système en vigueur aux Etats-Unis, la position des parlementaires et les relations entre les deux Chambres qui composent le Congrès américain.

Un rôle très important est accordé au pouvoir judiciaire et spécialement à la Cour Suprême des Etats-Unis, à sa jurisprudence et à sa contribution au respect de la légalité et des idées de l'Etat de droit. La recherche relève le mécanisme des relations entre l'Etat américain et les Etats membres de la fédération, en commençant de l'histoire et de l'évolution du fondement de ces relations. Dans le même temps, on témoigne comment fonctionne en pratique, à présent, la répartition des compétences entre le pouvoir central des Etats-Unis et les droits des Etats membres de la fédération. En relevant la valeur de l'expérience américaine, on témoigne comment, dans des conditions spécifiques, les Constitutions de Brésil, d'Argentine, du Mexique, du Venezuela, de la République de Chile et des Philippines ont assimilé le modèle présidentiel de gouvernement en l'appliquant et en l'accomplissant en pratique en fonction des éléments concrètes et de leurs traditions nationales.

L'analyse des régimes semi-présidentiels consacre un lieu substantiel au **Régime politique et constitutionnel de la France**. Au fondement d'une ample analyse historique - de l'historique "**L'Etat c'est moi**" au "**fait majoritaire**" et à la "**technique de cohabitation**" entre le Président, le Premier Ministre et le Parlement, quant ils expriment des options politiques différentes - les auteurs relèvent la position de la Constitution de 1958 dans le système des règlements constitutionnels de diverses types que la France a connu. Une importance considérable est octroyée à l'institution présidentielle, en relevant tant le rôle important qui revient au Président dans le système de la présente Constitution française, que le mécanisme des relations entre celui-ci et les pouvoirs de l'Etat. Illustrative pour la vitalité et l'adaptabilité des institutions françaises c'est l'applicabilité des dispositions de la Constitution de 1958 - conçue initialement comme une constitution "**gaulliste**" - dans les conditions radicalement changées dans lesquelles le Président et le Premier Ministre appartient à des tendances politiques différentes, comme c'est le cas maintenant en France. La recherche analyse la nature et les implications des pouvoirs spéciaux conférés au Président français par l'article 16 de la Constitution. En ce qui concerne le Gouvernement, elle présente le caractère particulier de la "**compétence réglementaire**" et

le rôle des ordonnances dans le droit constitutionnel français. Concernant le système parlementaire on met en évidence le caractère du mécanisme français d'organisation de la vie parlementaire bicamérale, sous la forme du multi caméralisme, en relevant tant la différence qui existe entre les attributions et la position politique de l'Assemblée Nationale et du Sénat, que la valeur de "troisième Chambre" du Parlement français - le Conseil Economique et Social. Au cadre de l'analyse du système politique français une due attention est consacrée au rôle et à l'importance du Conseil Constitutionnel en tant que gardien de la Constitution et garant des institutions de l'Etat de droit. Dans cette partie du travail on analyse, ensuite, les systèmes constitutionnels de la Roumanie, du Finlande, du Portugal et de l'Autriche, qui présentent des intéressantes similitudes, mais aussi des différenciations en comparaison avec le système français.

L'analyse des régimes parlementaires est concentrée spécialement autour du **Système constitutionnel britannique**, et à cette occasion on met en évidence la valeur et les traditions des institutions constitutionnelles de cet pays. Dans le travail on insiste sur la contribution que les documents historiques de résonance majeure, qui ont gardé à travers le temps leur vigueur et importance, comme **Magna Carta (1215)**, **Habeas Corpus (1679)** et **Bill of Rights (1689)** ont apportée à la création de l'entier système des droits et des libertés. On fait, ensuite, l'examen du rôle de la Chambre des Communes et de la Chambre des Lords, de la position de la Reine dans le système constitutionnel britannique et ses prérogatives, du mécanisme d'élaboration des lois, du rôle des partis, de l'organisation parlementaire - en insistant sur certaines institutions spécifiques notamment "le gouvernement fantôme", l'institution du "leader politique", en amenant, dans le même temps, en discussion certaines éléments qui regardent l'administration. On fait, ensuite, l'examen des quelques constitutions des pays ayant des régimes parlementaires, comme: la Belgique, l'Allemagne, l'Italie, le Japon, le Danemark, Les Pays-Bas, la Grèce, l'Israël, l'Espagne, le Canada, l'Australie et la Nouvelle Zélande etc.

Une partie très consistante du travail est consacrée au **Régime constitutionnel de la Russie et des anciens pays communistes de l'Europe de l'Est**.

La recherche relève, en détail, les évolutions du système politique de la Russie et de l'ancienne U.R.S.S., en analysant les différents types de constitutions (1918, 1936, 1977), par rapport, dans tous les cas, avec les conditions politiques et sociales existantes au moment donné. On met au clair le processus de transformations qui c'est produit pendant la période du Michail Gorbatchev, les différentes projets de réorganisation constitutionnelle avancés pendant les années 1987-1991, on analyse de suite les conditions qui ont déterminé le démembrement de l'U.R.S.S. et la création d'un nouveau système des relations entre les anciennes républiques soviétiques devenues des Etats pleinement indépendantes. En même temps, on met au clair les évolutions politiques importantes qui ont conduit à l'adoption de la Constitution du 1993, les nouvelles dimensions du système parlementaire russe, le profile de la nouvelle institution présidentielle, l'importance de la création de la Cour Constitutionnelle de la Russie, en tant qu'expression de la priorité des valeurs de l'Etat de droit.

Un chapitre distinct analyse l'évolution constitutionnelle de quelques Etats qui ont été auparavant membres de l'ancienne Union Soviétique, comme l'Ukraine, le Belarus, l'Estonie, la Lettonie, la Lituanie, la Moldavie, tout en relevant les traits spécifiques du processus de l'édification des nouvelles structures et mécanismes constitutionnels en vigueur dans ces pays.

La recherche des systèmes constitutionnels des anciens pays communistes continue avec l'analyse des règlements de l'Albanie, de la Bulgarie, de la Tchecoslovaquie (séparé, à présent, en deux pays: la République Tchèque et la Slovaquie), la Pologne, la Hongrie et la Yougoslavie, en relevant la diversité

des techniques juridiques utilisées pour l'accomplissement des réformes constitutionnelles (des constitutions nouvelles dans la plupart des anciens Etats communistes, mais aussi l'adaptation ou la "modification" des constitutions antérieures - en Hongrie et Pologne).

En estimant que les anciens pays communistes de l'Europe de l'Est ont enregistré des succès importantes sur la voie de l'édification des institutions de l'Etat de droit, on relève comment fonctionnent pratiquement celles-ci dans les cas analysés, cherchant, en même temps, d'identifier, du point de vue technico-législatif, **les principales influences qui ont été réceptionnées dans ces pays dans le processus de renaissance du constitutionnalisme**. On relève, à cette occasion, que principalement ont été enregistrées **trois sortes d'influences: française, allemande et américaine**, qui ont été prises en vue par les auteurs des nouvelles constitutions. Dans le contexte du travail, les auteurs accordent une due importance au processus constitutionnel dans la Roumanie, en relevant la valeur des traditions et des conceptions de l'école roumaine de Droit Constitutionnel. La recherche analyse les différents types de constitutions que la Roumanie a connu au parcours de son histoire, les différentes filiations d'idées politique et constitutionnelles que les théoriciens et les hommes politiques roumains ont réceptionné d'une manière créatrice, à la base du principe que **"les institutions d'un peuple n'ont aucune valeur s'ils ne représentent l'œuvre nationale de ce peuple même"** (Paul Negulescu et George Alexianu).

Sont mises en évidence les options démocratiques de la Roumanie après la Révolution du Décembre 1989, les phases de l'élaboration de la Constitution du 1991, la méthodologie poursuivie afin d'adopter ce document, la consécration des certains principes de Droit Constitutionnel général et de Droit International unanimement admises au cadre de la Constitution du 1991, en estimant positivement la valeur des nouveaux mécanismes créés pour défendre les droits des citoyens. Dans cet contexte, en se rapportant à **la nouvelle qualité de la Roumanie, comme membre de l'Union Européenne, depuis le 1er Janvier 2007**, la recherche énonce des voies et des directions d'action pour le renforcement de l'ordre constitutionnelle, afin d'assurer le respect des principes de l'Etat de droit; on souligne, dans cet ordre d'idées, la valeur des certaines règlements normatifs adoptés par l'intermédiaire des lois organiques, qui complètent, développent et assurent une application correcte et uniforme des principes constitutionnels. La recherche relève toutefois, avec un plein réalisme, les possibilités pratiques, qui ne sont encore pas du tout épuisées, de renforcer le respect de l'ordre constitutionnelle, d'affirmer de plus en plus fort la légalité, pour combattre par de moyens efficaces la violence, la corruption et toute autre sorte d'abus et pour garantir, par des mécanismes le plus possible appropriés, les droits et les libertés des citoyens.

La présente édition du **Droit Constitutionnel Comparé** – la quatrième – substantiellement enrichie par rapport avec l'édition antérieure, tant sous l'aspect de l'information que par la sphère géographique de l'extension de l'analyse - consacre un chapitre spécial aux **systèmes politiques et constitutionnelles des dominions et anciens dominions britanniques (le Canada, l'Australie, la Nouvelle Zélande, la République Sud-Africaine et l'Inde), des pays socialistes (la Chine, le Cuba, la Koréa du Nord et le Vietnam) et aussi des pays afro-asiatiques**, qui se remarquent par d'inédites éléments de spécificité: l'Egypte, la Nigéria, la Tanzanie, la République Démocratique du Congo (l'ancien Zaïre), à lumière de la nouvelle Constitution de 2006, la République Sud-Africaine, l'Inde, l'Iran et l'Iraq, après l'adoption de la nouvelle constitution de 2006. De même, nous signalons aux lecteurs, aussi comme un élément de nouveauté, l'introduction dans la présente édition de l'ouvrage d'un chapitre de synthèse, comprenant **un essai d'analyse comparative du rôle et de la place occupé par les principales institutions de l'Etat dans divers systèmes politiques et constitutionnelles**, aussi que des quelques **considérations conclusives**, qui achèvent l'ouvrage.

Le Chapitre conclusif de l'ouvrage, intitulé d'une manière suggestive « **La réforme constitutionnelle – exigence primordiale pour les Etats membres de l'Union Européenne. Le Traité Constitutionnel et le Droit Constitutionnel Européen** », analyse le système des relations qui existe entre l'ordre juridique communautaire et le droit constitutionnel des Etats membres, dans les conditions de l'applicabilité des principes de la primordialité du droit communautaire et de son application directe, ainsi que du respect de la subsidiarité. L'ouvrage présente les modalités pratiques utilisées par les Etats membres dans le but d'assurer une synchronisation fonctionnelle entre leur ordre juridique interne – spécialement de droit constitutionnel – et le droit communautaire.

Quant à l'existence d'un **droit constitutionnel européen**, la recherche souligne que – à l'actuelle étape de l'évolution des relations communautaires – lorsque le Traité Constitutionnel Européen n'est pas entré en vigueur à cause des référendums négatifs de France et de Pays-Bas – ce droit semble plutôt un corps de règles, qui définissent des principes généraux, fondamentaux, d'organisation politique. En tout cas, ces principes ne peuvent être considérés – à l'heure actuelle – comme des normes impératives qui établissent des structures supranationales.

Les conclusions de la recherche soulignent la valeur et l'importance du droit constitutionnel comparé; non seulement pour les chercheurs, juristes, politiciens, mais aussi pour ceux qui sont intéressés de connaître et comprendre les changements constitutionnels dans la vie des différents pays. On relève, en particulier, l'importance du droit constitutionnel comparé pour les nouveaux états membres de l'Union Européenne – parmi lesquels on compte aussi la Roumanie -, qui vont réaliser des modifications constitutionnelles en vue de s'aligner aux standards et exigences communautaires.

La présente édition du **Traité de Droit Constitutionnel Comparé** est accompagné - en dehors des synthèses en anglais et français – insérées justement au début de l'ouvrage et un sommaire en français – et des textes constitutionnels relevant des Etats Unies, de la Grande Bretagne, de la France, de l'Italie, de l'Allemagne, de la Russie, du Japon et de la Suisse, traduits en roumain, qui sont intégrés aux respectives chapitres.

PARTEA I

PROBLEME TEORETICE GENERALE

"Dat fiind că în orice regulă de drept este ascunsă o cultură, actul comparației valoroase pretinde, într-adevăr, investirea și actualizarea virtualității semnificative a regulii.

Comparația drepturilor va fi culturală sau nu va fi deloc."

Pierre Legrand

CAPITOLUL I.

OBIECTUL ȘI ÎNSEMNĂTATEA STUDIULUI DREPTULUI CONSTITUȚIONAL COMPARAT

1.1. Scurt istoric. Importanță, delimitări conceptuale

Este astăzi un fapt recunoscut că, încă din timpurile cele mai vechi, dreptul comparat a constituit un obiect de preocupare și de studiu. Elaborând diverse legi și reglementări, popoarele au ținut seama de multe ori de modul în care erau reglementate anumite probleme în țările vecine. Însăși **Legea celor 12 table**, potrivit jurisconșulților romani, a fost inspirată în bună măsură de prevederile legislației ateniene a lui Solon. De altfel, la romani *jus gentium* fusese alcătuit tocmai ca un rezultat al comparării diferitelor sisteme de drept străine.

O importantă prevedere a dreptului bizantin, "**Novela 89**", care reglementa situația copiilor naturali, consacră un regim ameliorat în favoarea acestora, tocmai sub influența legislațiilor existente în Siria și Fenicia¹⁵.

Într-o lucrare cunoscută, consacrată dreptului comparat, regretatul specialist român Victor Dan Zlătescu constată că, dreptul unei țări sau unei regiuni este în esență un fenomen provincial. Pe bună dreptate Pascal putea să spună: un adevăr dincoace de Pirinei devine o eroare dincolo de ei. Într-adevăr, "reglementarea juridică - fenomen în cele din urmă subiectiv - este rezultanta unor anumite nevoi sociale, a unor presiuni politice sau psihologice, în fine a unei anumite mentalități. O frontieră arbitrar trasată poate face anumite reguli obligatorii pe un teritoriu și altele, poate opuse, pe cel învecinat. Nu există criterii, uneori nu există posibilități de conciliere. Astfel apar conflictele de legi, cu sau fără conflict de suveranitate și astfel devine necesar dreptul internațional privat"¹⁶.

În continuare, autorul menționat subliniază că "Istoria dreptului arată că în toate timpurile dreptul a tânjit către universal, a manifestat cu alte cuvinte o aspirație de a-și depăși condiția națională, spre a deveni un fenomen universal. Ce altceva decât un astfel de drept a fost dreptul roman, care s-a aplicat unui mare număr de popoare nu numai decât *rationae imperii* ci și *imperii rationis*, datorită valențelor sale de logică și echitate"¹⁷.

Deși epoca modernă, caracterizată prin formarea statelor naționale, a diminuat acest **universalism**, s-a reușit totuși în anumite domenii o anumită **uniformizare**, sau chiar o unificare legislativă printr-o serie de tratate internaționale. Pe parcursul anilor, studiile de drept comparat s-au dezvoltat, un rol dintre cele mai importante în această privință revenind congreselor asociațiilor de specialitate care au promovat cu multă consecvență necesitatea comparării sistemelor de drept.

Interesul dreptului comparat este multiplu.

El poate fi privit, desigur, ca o "**știință**", ori considerat numai ca fiind o simplă "**tehnică**". Este un fapt cert totuși că **dreptul comparat este mai mult decât o metodologie, deoarece preconizează apropierea legislațiilor, unificarea internațională a dreptului, facilitează aplicarea dreptului**

¹⁵ A se vedea Alexandre Otetelișano, *Esquisse d'une théorie générale de la science du droit comparé*, Ed. Sirey, Paris, 1940, pag. 17, 140, 141.

¹⁶ Victor Dan Zlătescu, *Drept privat comparat*, Editura Oscar Print, București, 1997, pag. 11.

¹⁷ Ibidem

internațional privat, ameliorarea continuă a reglementărilor și interpretarea lor în spiritul standardelor juridice universale.

Cu privire la dreptul comparat, autorii de specialitate au enunțat numeroase păreri și opinii¹⁸. Raymond Sallies considera, de pildă, dreptul comparat ca fiind "un drept comun al umanității civilizate". Eduard Lambert definea dreptul comparat ca fiind o știință socială care stabilește legi generale, dar și ca o formă superioară a "artei juridice". Louis Josserand considera că dreptul comparat, reflectând tendințele legislației, reprezintă mijlocul cel mai eficace pentru a ajuta procesul legiferării.

Ilustrul nostru compatriot, profesorul Leontin-Jean Constantinescu, care a scris un remarcabil tratat privind dreptul comparat, sublinia că "La fel ca în științele naturale, și în dreptul comparat orice problemă particulară este subordonată problemei mari, care este aceea de a înțelege și cuprinde universul ca pe un întreg. În știința dreptului comparat cunoașterea comparată a instituțiilor juridice izolate nu este decât un pas pe calea cunoașterii și înțelegerii întregului: ordinea juridică mai întâi, iar apoi sistemul juridic respectiv"¹⁹.

Doctrinarii italieni Giorgio del Vecchio și Francesco Cosentini se refereau la utilitatea comparării legislațiilor în vederea realizării unui **drept universal**.

În Germania, Bernhoeft distingea chiar trei tendințe în dreptul comparat: o tendință etnologică, legată de rase; o tendință istorică și o tendință dogmatică.

Tendința etnologică, legată de rase, explică pentru ce popoarele având același grad de civilizație au instituții asemănătoare. **Tendința istorică** învederează de ce este posibil, chiar la același grad de civilizație, ca evoluțiile unor popoare să fie diferite (exemplu în această privință fiind civilizația hindusă bazată pe caste, care prezintă elemente de specificitate cu totul diferite față de civilizațiile indo-europene). În sfârșit, **tendința dogmatică** avea în vedere raportarea instituțiilor juridice la mediul social în care trăiește fiecare popor.

O observație pe care dorim să o facem este aceea că studiul dreptului comparat s-a dezvoltat în mod firesc în acele țări care aveau regimuri și tradiții democratice. În statele totalitare de toate genurile sentimentul de suficiență și autarhia politică au împiedicat de multe ori afirmarea unor preocupări de drept comparat.

În România, totuși, aceste cercetări au existat, bazându-se în special pe inițiativele unor oameni de știință generoși, care au contribuit la formarea unor generații de specialiști bine pregătiți în dreptul comparat. Este suficient să amintim aci modul în care Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române a facilitat frecventarea de către un număr de tineri cercetători - care aveau să se afirme mai târziu - a cursurilor și celorlalte forme de învățământ organizate de Facultatea Internațională de Drept Comparat de la Strasbourg.

Preocupările privind dreptul comparat s-au diferențiat, firește, în funcție de marile domenii ale dreptului, cercetările desfășurându-se cu precădere în domeniul dreptului privat. Pentru dreptul public, problema de esență care se punea era aceea a **comparării unor instituții politice, a unor mecanisme de înfăptuire a puterii în diverse tipuri de țări**. O asemenea sarcină era, evident, mult mai dificilă decât compararea instituțiilor de drept privat, pentru că puneă în discuție nu numai elaborarea unei legi sau alteia, ci însăși reevaluarea unui mod de guvernare.

Considerăm că nu este lipsit de interes să menționăm că un om de știință de talia lui Hans Kelsen s-a opus întotdeauna absolutizării diferenței dintre dreptul privat și dreptul public. După cum atrăta marele savant austriac, "Înfățișând opoziția dintre dreptul public și dreptul privat ca fiind opoziția

¹⁸ A se vedea pentru dezvoltări, Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.200 și urm.

¹⁹ Leontin-Jean Constantinescu, *Tratat de drept comparat*, vol.I, Introducere în dreptul comparat, Editura All, București, 1997, pag.227.

absolută dintre putere și drept sau cel puțin dintre puterea statului și drept, se crează ideea că în domeniul dreptului public, mai ales în cel al dreptului constituțional și administrativ - deosebit de important din punct de vedere politic - principiul juridic nu ar avea același sens și aceeași intensitate ca în domeniul dreptului privat, considerat într-un fel domeniul propriu-zis al dreptului²⁰. În viziunea sa, "drepturile private sunt în același sens drepturi politice²¹.

Ilustrul gânditor **Charles de Secondat, baron de Montesquieu**, părintele separației puterilor, a fost cel care a subliniat cu deosebită vigoare ideea unor cercetări de drept comparat în ceea ce privește dreptul public. În viziunea sa, dreptul public comparat trebuia să cuprindă în primul rând un sistem de legislații și instituții comparate, capabile să se adapteze cerințelor politice ale unor diverse forme de guvernământ. Totodată, dreptul public comparat urma să reprezinte o doctrină de politică și de drept comparat, întemeiată pe o vastă cercetare a regimurilor aplicabile în prezent unor diverse țări sau care au fost aplicate în diverse epoci²².

Compararea constituțiilor statelor și evaluarea acestora trebuie, desigur, să țină seama în primul rând de faptul că "instituțiile unui popor nu au valoare decât dacă ele sunt opera națională a acestui popor, făcute în focul luptelor și al suferințelor în slujba idealului pe care viața l-a sădit în fiecare națiune²³.

Aceste constatări se justifică întru totul și experiența elaborării unui număr extrem de mare de constituții demonstrează cu evidență faptul că în legile fundamentale ale tuturor statelor se regăsesc tradiții, elemente de specificitate, un mod de gândire al fiecărui popor, permanența unor instituții care și-au demonstrat utilitatea în practica poporului respectiv etc.

Cu toate acestea, nu este mai puțin adevărat că elaborarea constituțiilor moderne trebuie să țină seama, în special, tot mai mult de anumite standarde internaționale, de anumite realizări ale gândirii juridice, cum ar fi ideea drepturilor omului, separația puterilor, pluralismul politic, libertatea consultării electorale, mecanisme eficiente de garantare a drepturilor și libertăților etc.

Aceste standarde se reflectă obligatoriu în reglementările constituționale, determinând - evident, în forme variate dar respectând această mare orientare de principiu - nivelul de dezvoltare politică existent la un moment dat, raportat la realitățile istorice ale fiecărei țări.

Un mare specialist român în filosofia dreptului, profesorul Mircea Djuvara, releva în mod argumentat că "Filosofia juridică contemporană este... pe cale de a da dreptului ca știință o nouă înfățișare, întemeindu-l pe de o parte, pe o mai exactă observațiune a faptelor sociale și analizând, pe de altă parte, datele astfel obținute cu o metodă întemeiată pe o minuțioasă critică a cunoștiinței raționale în general și a celei juridice în particular"²⁴.

Compararea sistemelor de drept reprezintă un instrument eficace în această privință, utilitatea dreptului comparat dovedindu-se nu numai sub aspect teoretic, al evaluării și comparării unor instituții, dar și ca mecanism esențial de lucru pentru îmbunătățirea unor prevederi legislative.

20 Hans Kelsen, **Doctrina pură a dreptului**, Ed.Humanitas, București, 2000, pag.336.

21 Ibidem, pag.337.

22 Cit. de Alexandru Otetelișano, *op.cit.*, pag.147.

23 Paul Negulescu, George Alexianu, **Tratat de drept public**, vol.I, Editura Casa Școalelor, București, 1942, pag.209. Semnalăm și opinia deosebit de judicioasă a profesorului Ioan Alexandru, care observă că "dreptul public are chiar din obiectivul său, o imagine proprie: se preocupă de elementele structurale esențiale ale statului. Aceasta înseamnă, mai mult, că dreptul public este determinat într-o măsură mai mare decât alte ramuri de drept de factori extra-legali ce își găsesc rădăcinile în tradiția istorică, în stilul politic și ideologiile specifice" (Ioan Alexandru, **Drept administrativ comparat**, Editura "Lumina Lex", București, 2000, pag.11). În același sens a se vedea și Florin Bucur Vasilescu, **Constituționalitate și constituționalism**, Editura Național, București, 1999, pag.16 și urm.

24 Mircea Djuvara, **Filosofia Dreptului. Omagiu profesorului C.Rădulescu-Motru**, în "Revista de Filosofie", vol.XVII, 1932, pag.475.

Pe drept cuvânt, cunoscutul teoretician al Dreptului comparat René David spunea că "dreptul comparat nu reprezintă un domeniu rezervat pentru câțiva juriști care își găsesc interesul lor în această ramură. Toți juriștii sunt chemați să se intereseze de dreptul comparat, atât pentru a cunoaște mai bine propriul lor drept, cât și pentru a acționa în vederea ameliorării lui sau, și mai mult, pentru a stabili - de acord cu juriștii din țările străine - reguli uniforme de conflict sau de fond, sau o armonizare a unor drepturi diferite"²⁵.

În ce privește delimitarea dintre dreptul comparat și alte discipline conexe sau asemănătoare, profesorul Alexandre Otetelișano relevă în cunoscuta sa lucrare mai multe discipline sociale, juridice și filosofice cu care dreptul comparat nu trebuie confundat.

O primă distincție care urmează a fi făcută este aceea între dreptul comparat și dreptul străin. Există numeroase lucrări în zilele noastre care confundă dreptul comparat cu dreptul străin, prezentând sub denumirea de drept comparat lucrări care constituie de fapt compendii, prezentări ale legislației străine. În opinia lui Alexandre Otetelișano dreptul străin nu poate fi considerat drept comparat deoarece "studiul dreptului străin nu urmărește un scop științific, ci mai curând un scop de erudiție"²⁶. Dreptul comparat are un obiect și un scop propriu, constituind o disciplină științifică ce folosește, desigur, elemente ce țin de dreptul străin, dar numai în măsura în care acestea servesc scopului comparatist.

Cu deosebită vigoare această idee este relevată de profesorul Pierre Legrand de la Universitatea Panthéon-Sorbonne, care critică practica de a prezenta drept studii comparatiste simple încercări de sinteză a dreptului străin. Așa cum menționează profesorul Legrand, studiile juridice comparative au atras un număr mereu în creștere de juriști, dornici să-și aroge merite care nu le aparțin, pentru care practica comparației se reducea la alinierea, mai mult sau mai puțin stăpânită, a înălțărilor de sisteme de drept pozitiv, în absența oricărui reper teoretice. Într-o asemenea situație, "comparatistul nu face decât să se dedice unei cercetări alimentare, acea cercetare care hrănește, cu o valoare nutritivă de altfel cu totul relativă, cabinetele avocaților, ca și birourile guvernamentale. El se transformă într-un simplu repetitor al unui drept străin (după cum adesea, fusese mai întâi un repetitor al dreptului său național) - ceea ce, pentru rigoare, ar trebui să oblige la adăugarea ghilimelelor, fiind vorba în acest caz de un «comparatist»". Specialistul francez atrage atenția asupra faptului că revistele specializate, iar acum librăriile, sunt înșesate de aceste panorame zise «comparative» care, în câteva paragrafe sau capitole, chestionare sau tabele, creionează pentru cititorul grăbit survoluri ale unui eșantion de elemente ținând de dreptul pozitiv, "acumulând fragmente așa cum unii colecționează fluturi". În asemenea condiții, "cum să nu se ridice cercetătorii care țin la integritatea intelectuală a proiectului comparativ împotriva toleranței, pe care o găsesc cu totul regretabilă, de care continuă să se arate capabilă comunitatea universitară față de niște exerciții care duc la secarea comparației și care, în fond, nu pot pretinde că țin de comparație decât prin intermediul unui titlu uzurpat?"²⁷.

O a doua distincție ce urmează să fie făcută este aceea între dreptul comparat și dreptul național aprofundat și comparat.

În programele multor facultăți de drept există cursuri de drept aprofundat civil, comercial, constituțional etc., care în mod inevitabil folosesc exemple și analize din dreptul comparat, desigur, în scopul unei mai bune înțelegeri a instituțiilor naționale proprii. În opinia cunoscutului comparatist profesor Eduard Lambert, dreptul civil comparat nu este, de pildă, decât "un instrument de educație juridică". În asemenea condiții, comparația legislațiilor străine urmează a fi considerată numai ca "un mijloc de a întineri și de a insufla mai multă vivacitate studiilor de drept civil francez".

25 René David, C. Jauffret-Spinoși, Les grands systèmes de droit contemporain, Dalloz, Paris, 1992, pag.9.

26 Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.110.

27 Pierre Legrand, Dreptul comparat, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.12.

După cum se cunoaște, în Franța ideea interpretării legislației putea fi considerată ca încetățenită de foarte mult timp. Stupefiat de comentariile numeroase pe care juriștii le elaborau pe marginea Codului său civil din 1804, Napoleon a rostit celebrele cuvinte: "**mon Code est perdu**" ("Codul meu este pierdut"). În pofida acestei opinii de autoritate, comentariile juridice au continuat și elementele de drept comparat au servit ca un serios argument de evaluare și de analiză a propriului sistem juridic.

În opinia profesorului Eduard Lambert, pe care l-am menționat, compararea legislațiilor străine "nu trebuia să fie prezentată decât cu titlu accesoriu și numai în măsura în care ea ar fi fost de natură să procure auditorului o cunoaștere mai precisă și mai completă a dreptului nostru național".

La rândul său, Alexandre Otetelișano relevă că studiul aprofundat și comparat al dreptului național permite evidențierea unor divergențe sau lacune ale dreptului național sau, dimpotrivă, prezentarea superiorității propriului sistem de drept față de alte sisteme de drept străine. Chiar într-o asemenea situație însă, cunoașterea dreptului comparat este deosebit de utilă, deoarece contribuie la o mai bună cunoaștere a instituțiilor naționale și "de a avea în vedere în cunoștință de cauză toate posibilitățile aplicării lor practice"²⁸.

O altă distincție ce trebuie făcută este aceea între **dreptul comparat și politica legislativă sau politica juridică**.

Politica legislativă este o noțiune întâlnită în special în literatura juridică germană, dar și în cea franceză, și are în vedere un procedeu folosit de legiuitor, dar și de doctrină, pentru a adapta legile existente la cerințele sociale într-o continuă transformare.

Eduard Lambert remarcă, în acest sens, că spre deosebire de legiuitor, comparatistul nu face o politică juridică, ci el oferă acesteia elemente de mare utilitate, desigur, pentru elaborarea și direcționarea politicii juridice.

Alexandre Otetelișano observă, în aceeași ordine de idei, că politica juridică este "procedeu folosit fie de legiuitor, fie de judecător, fie de doctrină, pentru a descoperi aspectele specifice ale regulii de drept determinate în parte de factorul social"²⁹.

Se poate estima, deci, conform punctului de vedere acceptat de toți autorii de specialitate, că dreptul comparat servește politica juridică, fără a se confunda cu ea. Politica juridică are drept scop determinarea punctelor diferite între aspectele unei instituții, în timp ce dreptul comparat are drept scop principal exact contrariul, adică de a evidenția punctele asemănătoare pe care le prezintă aceeași instituție în diverse legislații³⁰.

O altă distincție urmează a fi făcută între **dreptul comparat și istoria comparativă a instituțiilor juridice ale popoarelor**. Potrivit opiniei autorilor de specialitate, prin istoria comparativă a instituțiilor se înțelege acea disciplină potrivit căreia sunt studiate instituțiile juridice așa cum ele au evoluat în toate timpurile și la toate popoarele, pentru a putea stabili legile potrivit cărora aceste instituții apar, se dezvoltă și dispar și, desigur, legile care reglementează aceste instituții.

Spre deosebire de dreptul comparat, istoria comparativă se ocupă de toate instituțiile; dreptul comparat le studiază numai în contextul actualității și numai la acele popoare față de care sistemele de drept prezintă o anumită identitate sau asemănare a civilizațiilor. Dacă istoria comparativă are ca scop să determine legile după care instituțiile apar, se transformă sau dispar, scopul dreptului comparat este

²⁸ Tudor Drăganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*, pag.33; Liliana Mihut, *Despre pluralism în America*, Editura enciclopedică, București, 1997, pag.60.

²⁹ Cristian Ionescu, *op.cit.*, pag.539; Philippe Ardat, *op.cit.*, pag.430; Charles Debbasch, Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 4e édition, Ed.Economica, Paris, 2001, pag.491.

³⁰ Ion Deleanu, *op.cit.*, p.51; Sergiu Tămaș, *op.cit.*, loc.cit.

cu totul altul și anume acela "de a găsi forma cea mai propice a unei instituții juridice care rezultă din studiul diverselor legislații actuale"³¹.

O altă distincție ce urmează a fi operată este aceea între **dreptul comparat și sociologie**. Potrivit opiniei cunoscutului profesor francez Raymond Saleyilles, obiectul sociologiei este "a căuta și a studia legile care duc la constituirea, dezvoltarea și într-o manieră generală la viața organizată a societăților"³².

Rezultă, deci, că sociologia se ocupă de toate legile care reglementează viața unei societăți și nu numai de fenomenul juridic. Cunoscutul profesor francez, participant la primul Congres de drept comparat din 1900, înțelegea chiar, pentru a pune în evidență diferențele care există între dreptul comparat și sociologie, să utilizeze două expresii, tocmai spre a pune în lumină diferența dintre cele două științe. Referindu-se la sociologie, el folosea expresia **le devenir social** (devenirea socială), iar cu privire la dreptul comparat - expresia **le devoir social** ("datoria socială").

După cum arăta în celebrul raport prezentat la Congres, "această datorie socială trebuie să țină cont, fără îndoială, de rezultatele și de consecințele sociologiei; dar ea trebuie să se adapteze în egală măsură concepțiilor dominante în materie de justiție; ea trebuie să se inspire, în sfârșit, și din realitățile economice"³³.

La cele de mai sus se adaugă și ideea că **sociologia încearcă să stabilească anumite tipuri abstracte și legătura cauzală ce există între asemenea tipuri abstracte, determinând legi generale ale evoluției tuturor fenomenelor sociale**, pe când dreptul comparat dorește să stabilească numai aspecte de natura unei instituții juridice sau tendințele comune care îi justifică prezența și utilitatea în legislațiile unor popoare între care există o identitate sau o asemănare de civilizații.

În sfârșit, o ultimă delimitare urmează a fi făcută între **dreptul comparat și filosofia dreptului**. După cum este **indeobște admis, filosofia dreptului ca și, în general, orice filosofie, caută să pătrundă în natura intimă a fenomenului juridic pentru a stabili care este originea fenomenului, care este cauza sa inițială și care sunt raporturile între aceste fenomene și alte fenomene ale vieții umane sau chiar ale vieții în general**.

Dreptul comparat nu se poate lipsi de cercetările pe care le oferă filosofia dreptului, deoarece pentru a putea stabili care este cea mai bună formă a unei instituții juridice, trebuie să țină seama de împrejurarea dacă această instituție corespunde ideatic a ceea ce oamenii doresc, cu alte cuvinte dacă instituția în cauză concordă cu aspirațiile lor. Această idee a fost verificată foarte mult în practică în ultimele decenii, când afirmarea fără precedent a teoriilor privind drepturile omului a determinat - și pe plan statal - adaptarea tot mai puternică a formelor de guvernare la exigențele și dorințele individului, ale căru revindicări au devenit primordiale, astăzi, pentru orice sistem politic.

Nu întâmplător majoritatea constituțiilor lumii înscriu drepturile și libertățile cetățenești după principiile generale, înainte chiar de a fundamenta rolul autorităților statului și de a preciza atribuțiile acestora.

În opinia cunoscutului teoretician al filosofiei dreptului, profesorul italian Giorgio del Vecchio, dreptul comparat ar trebui să devină o adevărată știință a dreptului universal comparat, prin intermediul căruia ar urma să fie identificate elemente juridice de o valoare generală, aplicabile pentru întreaga umanitate. Dar chiar Giorgio del Vecchio recunoaște că un asemenea drept universal comparat ar

31 Tudor Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în 1916*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pag.6.

32 Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol.I, pag.273; Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, vol.I, pag.167; Genoveva Vrabie, *op.cit.*, pag.159.

33 Maurice Duverger, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, vol.I, ed.II-a, Paris, pag.174; Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol.I, pag.274.

reprezenta o știință diferită de filosofia dreptului propriu zisă, el găsiind în aceasta din urmă numai principiile fundamentale pe baza cărora ar urma și ar trebui să elaboreze anumite constatări.

Importanța filosofiei dreptului este relevantă, de altfel, de numeroși teoreticieni. G.Cornil apreciază, de pildă, filosofia dreptului ca fiind un "summum" spre care ar trebui să tindă dreptul comparat. "În definitiv, arată el, întotdeauna filosofia dreptului este cea care trebuie să conducă comparatismul".

1.2. Metodologia cercetării comparatiste

Este în deobște cunoscut faptul că metoda comparatistă este una dintre metodele esențiale de interpretare a disciplinelor juridice. Metoda comparatistă însumează observarea fenomenelor în spațiu și timp, identificând regulile de drept care se impun prin analiza faptelor. Teoria generală a dreptului a acordat un loc cuvenit metodei comparatiste ca metodă generală de interpretare a fenomenelor juridice, prin raportarea lor la realitățile vieții economice și sociale, la dinamica relațiilor dintre state, la dimensiunile noi pe care trebuie să le dobândească reglementările juridice prin raportarea lor pe de o parte la întregul sistem de drept, iar pe de altă parte la modul în care instituțiile similare sunt protejate de sistemele de drept și de practica altor state.

Dacă existența unei metode comparatiste în general, în ceea ce privește știința dreptului, este un fapt asupra căruia nu mai este nevoie să insistăm, în schimb în ceea ce privește metodologia dreptului comparat se ridică importante probleme teoretice. Asemenea probleme au fost relevate de autorii de specialitate, care s-au ocupat în special de dreptul privat, dar ele prezintă, fără îndoială, o importanță incontestabilă și atunci când este vorba de reglementările ce țin de dreptul public.

Metodologia reprezintă, în dreptul comparat, totalitatea mijloacelor pe care trebuie să le identifice omul de știință, specialistul, pentru a putea determina cu exactitate posibilitatea ameliorării propriilor instituții juridice, a determinării direcției evoluției acestora, propunând în consecință soluții optime factorilor de decizie, legate de ridicarea calității reglementărilor juridice într-un domeniu sau altul.

În remarcabila sa lucrare - pe care am citat-o deja -, profesorul Otetelișano înfățișează diferite concepții cu privire la metodologia dreptului comparat.

Într-o primă accepție, enunțată la începutul secolului trecut de profesorul J.Kohler, dreptul comparat ar trebui să se apropie de studiul legislației comparate și al sociologiei. În opinia autorului menționat, fiecare jurist "conservându-și sentimentul propriei naționalități se simte, în același timp, cetățean al umanității și concepe în eul său pulsațiile comune ale tuturor popoarelor"³⁴.

Profesorul Kohler a enunțat, la timpul respectiv, câteva **reguli de comparație**, dintre care unele și-au păstrat actualitatea până astăzi. Aceste reguli sunt: comparația trebuie să fie făcută numai între instituții aparținând unor popoare aflate în același stadiu de dezvoltare; trebuie făcută o distincție între ceea ce este esențial și ceea ce este accidental sau secundar, fără a se pierde din vedere datele esențiale; trebuie să explicăm din punct de vedere istoric identitatea unor instituții la popoare aparținând unor stadii de civilizație diferite; nu trebuie neglijat rolul marilor personalități; trebuie ținut seama de dreptul străin pentru a explica anumite fenomene juridice.

În legătură cu acest ultim aspect, profesorul Kohler observă că penetrarea dreptului străin poate fi impusă pe cale politică de popoare învingătoare; ea poate fi făcută pe cale religioasă, dar și pe calea

³⁴ Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.323.

unor relații determinate de viață, de schimbările economice și culturale care facilitează introducerea într-o țară a unor forme juridice care există în alte țări.

În concepția profesorului Kohler se impun, în consecință, câteva **reguli de metodă**: receptarea unei instituții străine nu trebuie să se producă din exterior; receptarea trebuie să țină seama de starea generală a unei țări; chiar în cazul adaptării unor instituții străine, acestea trebuie raportate la necesitățile speciale ale țării în cauză; să ne ferim ca prin receptarea unor instituții străine să periclităm relațiile internaționale fără a compromite însă interese naționale.

O altă idee importantă enunțată de Kohler este și aceea că receptarea instituțiilor străine nu trebuie să estompeze, să pună în umbră dreptul național. În sfârșit, în opinia sa, nu trebuie exagerat punctul de vedere național și refuzată orice fel de pătrundere a influențelor dreptului străin, deoarece este nevoie de a păstra relații bune și eficiente între popoare, între toate formele de civilizație.

În concepția cunoscutului comparatist profesorul Eduard Lambert, **metodele comparatiste trebuie diferențiate**, după cum dreptul comparat este conceput ca o știință a istoriei comparative a legislațiilor, sau dacă el este privit ca o știință ce trebuie să stabilească aspectele comune ale diverselor instituții juridice.

În prima ipoteză, metodele de cercetare trebuie să aibă în vedere în special stabilirea unor legități generale, în timp ce în ceea ce privește al doilea aspect trebuie observat în special stadiul unor instituții juridice actuale în scopul determinării unor concluzii practice.

Preocupându-se de a identifica metodele general aplicabile în știința dreptului comparat, profesorul Otetelișano distinge metoda isorică, metoda comparativă, precum și metode speciale ale științei dreptului aplicate la dreptul comparat.

Relevând importanța metodei istorice, specialistul român arăta că aceasta ne permite să cunoaștem "care a fost fundamentul unei instituții, să știm dacă acest fundament s-a schimbat sau dacă, din contra, a încetat să existe"³⁵.

În ceea ce privește metoda comparativă, el relevă că această metodă fundamentală pentru dreptul comparat include observarea experienței și inducția, completate printr-o altă metodă generală a științelor - deducția.

Referindu-se la mecanismul metodei comparative în dreptul comparat, el releva că prin aceasta sunt studiate mai întâi instituțiile de drept, așa cum sunt reglementate ele de coduri și legi, apoi instituția juridică în jurisprudență și doctrină, pentru ca de abia apoi să fie stabilite puncte de asemănare și de diferență între instituția studiată în diverse sisteme legislative.

Cât privește celelalte metode uzitate în știința dreptului - **metoda analogiei, metoda contradicției, metoda spiritului legiuitorului** - toate acestea își păstrează, firește, importanța în știința dreptului comparat, fără a putea însă să diminueze rolul primordial pe care îl prezintă metoda istorică și metoda comparativă.

Regretatul profesor român Victor Dan Zlătescu, dispărut prematur, într-o lucrare de referință consacrată dreptului comparat, identifica cele patru reguli ale comparației, sintetizând opiniile și punctele de vedere exprimate de mari specialiști ai dreptului comparat.

Astfel, în lucrarea "Drept privat comparat", Victor Dan Zlătescu enunță următoarele **patru reguli ale comparației**: trebuie comparat numai ce este comparabil; în anumite împrejurări poate fi utilă chiar și o comparație afirmativă între două instituții reflectând esențe contradictorii; cercetarea unei instituții trebuie făcută luând în considerare întreaga amenajare a izvoarelor de drept dintr-un anumit sistem juridic și în aprecierea termenului de comparat trebuie să se țină seama nu numai de sensul avut inițial, ci și de sensurile dobândite ulterior de o normă de drept în procesul de aplicare.

³⁵ Ibidem, pag. 331.

Încercând să aplicăm aceste reguli la dreptul constituțional comparat vom putea arăta că studiul diferitelor instituții principale ale statului, al unor instituții de drept constituțional specific cum ar fi mecanismul electoral, reglementarea drepturilor și libertăților, mecanismele prin care acestea se realizează, controlul constituționalității etc., se încadrează - credem noi - cât se poate de bine în aceste reguli. Așa, de pildă, referindu-ne la prima regulă, a compatibilității, vom semnala că încercările de perfecționare a reglementărilor constituționale în orice țară trebuie să țină seama în cel mai înalt grad de valorile democratice, de experiența țărilor celor mai înaintate din punctul de vedere al evoluției dreptului constituțional.

Este cert că practica constituțională a statelor a evoluat foarte mult în ultimele decenii, diverse instituții juridice au căpătat sensuri și semnificații noi dar, totodată, ele au găsit și forme inedite, necunoscute în trecut, de manifestare și de afirmare.

Prin urmare, comparația în dreptul constituțional trebuie să țină seama, inevitabil, de aceste reguli, raportându-le însă la realitățile specifice pe care le oferă raporturile de drept public care, în anumite situații prezintă - după cum se știe - particularități ce le deosebesc radical de cele din dreptul privat.

În legătură cu procesul metodologic, în aceeași lucrare a profesorului Victor Dan Zlătescu se face referire la cunoscuta teorie a lui V.Knapp, legată de determinarea așa numitului **tertium comparationis**. În teoria lui Knapp, comparația reclamă trei termeni logici și anume: a) **comparatum**; b) **comparandum**; c) **tertium comparationis**.

Comparatum este de obicei legislația sau ordinea juridică a comparatistului.

Comparandum este un alt sistem juridic național sau eventual sistemele juridice ale mai multor state.

Cel de al treilea element al comparației, "**tertium comparationis**", este mult mai complex, deoarece așa cum observa remarcabilul jurist român Yolanda Eminescu, el nu este un element "final", ci unul prealabil comparației, el fiind ales iar nu dedus. În opinia lui V.Knapp, **tertium comparationis** reprezintă noțiuni mai generale decât **comparatum** și **comparandum**, el fiind o sintagmă care înglobează atât pe prima, cât și pe cel de al doilea.

Alegerea acestei noțiuni a devenit, în prezent, cheia efectuării cu succes a comparației, determinarea lui **tertium comparationis** readucând în discuție problema existenței unor noțiuni generale în drept, problemă care a preocupat la un moment dat cu multă asiduitate știința juridică din diferite state. După cum observă Victor Dan Zlătescu, "pentru a putea efectua comparația trebuie să admitem că pentru astfel de noțiuni generale există un dat obiectiv și tocmai dreptul comparat furnizează cea mai bună dovadă în acest sens"³⁶.

În situația în care gradul de generalitate este relevant, alegerea întinderii lui **tertium comparationis** va fi în determinată de interesul care generează comparația. În consecință, va trebui să se facă o distincție între "**macro comparație**", dacă **tertium comparationis** se situează la nivelul unei instituții sau poate al unui capitol al unei discipline, și "**micro comparație**", dacă el se situează la nivelul unor reglementări juridice concrete.

Victor Dan Zlătescu mai face o observație interesantă în lucrarea sa la care ne-am referit, și anume aceea că **tertium comparationis** deși se prezintă sub o înfățișare juridică, va fi reprezentat alte ori de valoarea politică, economică sau socială căreia îi dau expresie termenii supuși comparației.

Referindu-ne la dreptul constituțional, credem că desemnarea lui **tertium comparationis** ar putea avea în vedere instituții concrete, cum ar fi controlul constituționalității legilor, mecanismul electoral, modalitățile de revizuire a Constituției etc., dar și elemente cu un caracter incontestabil mult mai general, cum ar fi democratismul (sau lipsa de democratism) unui anumit sistem de organizare politică,

³⁶ Victor Dan Zlătescu, op.cit., pag.94.

modul în care statele își însușesc valorile internaționale privind drepturile omului, înfăptuirea nediscriminării și egalității între cetățenii unei țări, racordarea unui sistem constituțional la marile prevederi aplicabile în ordinea juridică națională și, desigur, multe altele.

1.3. Interesul practic. Funcțiile dreptului comparat

Studierea dreptului comparat prezintă un incontestabil interes practic, deoarece - așa cum s-a văzut în cele ce preced - el contribuie la cunoașterea sistemelor juridice aplicabile în diverse state ale lumii dar, și la desprinderea unor standarde general acceptate, a unor concluzii de natură să faciliteze perfecționarea propriilor legislații naționale.

Autorii de specialitate au acordat, de aceea, un important spațiu în cercetările lor, problemei funcțiilor dreptului comparat.

Profesorul Alexandre Otetelișanu amintește, de pildă, funcția dreptului comparat de a contribui la unificarea internațională a dreptului, funcția relativă la unificarea legislativă internă, funcția în materie de drept internațional privat, funcția în materia interpretării dreptului existent.

Victor Dan Zlătescu, în lucrarea citată, oferă o altă clasificare a funcțiilor dreptului comparat și anume: a) funcția de cunoaștere a dreptului național; b) funcția normativă; c) funcția științifică; d) funcția de a contribui la unificarea legislațiilor.

După cum subliniază autorul român, "fiecare dintre acestea legitimează una din fațetele practicării dreptului comparat, ale metodei comparative, și învederează interesul multiplu pe care îl reprezintă acesta"³⁷.

Prima funcție a dreptului comparat, aceea de a cunoaște propriul drept, este deosebit de importantă, deoarece prin comparare dreptul național este relativizat, fiind comparat cu alte sisteme de drept, operațiune care îi permite fie să scoată în evidență avantajul propriilor reglementări, fie să conștientizeze legiuitorul în legătură cu anumite lacune sau deficiențe care trebuie, firește, remediate.

"Într-adevăr, scrie Leontin-Jean Constantinesco, compararea îngăduie nu numai să se pătrundă în mod conștient într-o altă lume juridică, ci și să se ia o anumită distanță față de propria ordine de drept, care apare într-o altă lumină. Asta permite, mai întâi, să se descopere în propria ordine juridică aspecte noi, calități și defecte care până atunci rămăseseră ascunse. Compararea poate să scoată la iveală că, de exemplu, unele elemente ce caracterizează instituții juridice naționale au în realitate o importanță mai limitată decât le-o acordă juriștii naționali; se poate descoperi că o instituție juridică ce era considerată indispensabilă, întrucât dădea un răspuns necesar unor probleme permanente, nu este în realitate decât rezultatul unui accident sau unei întâmplări. Compararea poate dezvălui faptul că alte ordini juridice rezolvă aceeași problemă prin instituții mai apropiate sau mai simple. Ea poate arăta de ce și cum unele instituții naționale sunt depășite sau desuete..."³⁸.

Juriștii formați la școala aceluiași sistem juridic au de cele mai multe ori tendința de a considera soluțiile acestuia ca singurele posibile și logice, conferindu-le prin aceasta o valoare absolută. Metoda comparatistă poate să infirme această optică, demonstrând că există și alte soluții, care pot fi mai logice sau mai eficiente decât cele adoptate de legiuitorul național.

Alexandru Otetelișanu, ocupându-se de această problemă, susține că dreptul comparat ar fi util din acest punct de vedere, în trei situații: a) când o instituție juridică există în mai multe țări, având aceeași origine; b) când instituția, chiar dacă are o origine diferită, se prezintă sub același aspect sau sub aspecte

³⁷ Ibidem, pag.43.

³⁸ Leontin-Jean Constantinesco, op.cit., vol.II, pag.311-312.

asemănătoare; c) când instituția, deși nu este nici identică, nici analoagă, se bazează pe aceleași principii fundamentale³⁹.

În ceea ce privește dreptul constituțional, un exemplu îndeobște cunoscut este acela al controlului de constituționalitate. Elaborând Constituția actuală a României din 1991, autorii acesteia au conștientizat faptul că asigurarea controlului de constituționalitate nu se poate face numai prin acordarea unor competențe de acest gen factorului politic, ci prin crearea unui organ special, a unei jurisdicții constituționale. Optând între cele două modele, modelul judiciar american și modelul Consiliului Constituțional francez, autorii Constituției au considerat preferabilă adoptarea sistemului unei Curți Constituționale având importante prerogative în domeniul controlului constituționalității, practică urmată de altfel de majoritatea statelor europene.

În legătură cu funcția normativă, se acceptă ideea că dreptul comparat are o însemnătate deosebită și în perfecționarea legislațiilor naționale. Așa cum s-a arătat la începutul prezentului capitol, elaborarea unora din marile legiuri ale timpului a fost facilitată de cunoașterea legislațiilor străine, de unde legiuitorii au desprins adesea importante surse de inspirație.

Folosirea metodei comparative permite de foarte multe ori identificarea unor elemente ce pot fi preluate fără a pune în discuție esența sistemului de drept al unei anumite țări, specificitatea sa și realitățile naționale pe care le reprezintă. După cum în mod cât se poate de corect remarcă Victor Dan Zlătescu, "În realitate, funcția normativă trebuie înțeleasă numai în sensul de sursă de inspirație. Nu poate fi vorba desigur de o aplicare directă a norme străine. Chiar în dreptul internațional privat, atunci când norma de conflict indică aplicarea legii străine, aceasta nu se aplică în temeiul suveranității statului la dreptul căruia se face trimitere. Se consideră în mod unanim că această normă este desprinsă din dreptul statului respectiv și că este nostrificată fiind aplicabilă ca lege națională în temeiul norme de trimitere care face parte din dreptul național. Conflictului posibil de suveranitate îi face loc un simplu procedeu de trimitere, frecvent în tehnica legislativă"⁴⁰.

Funcția științifică este ilustrată de prezența disciplinei dreptului comparat în programele unor instituții de învățământ și în cadrul preocupărilor pe care le desfășoară diverse societăți având ca principal obiect de preocupare dreptul comparat.

Remarcabilele studii de drept comparat, manualele și tratatele întocmite de specialiști de prestigiu, printre care la loc de frunte se situează compatrioții noștri Alexandre Otetelișano, Leontin-Jean Constantinescu și, mai recent, Victor Dan Zlătescu, au avut - și au - un rol esențial în perfecționarea procesului legislativ, deoarece identifică legități valabile în mai multe sisteme de drept, tendințe ale evoluției dreptului, factori care facilitează afirmarea unor instituții sau dispariția lor. Cercetările comparative au, așa dar, o importantă valoare teoretică, prin aceasta înțelegând întreaga orientare a dreptului în anumite domenii sau modalitățile practice prin care normele de drept sunt aplicate.

Referindu-ne la **dreptul public**, considerăm necesar să precizăm că, în pofida specificității acestui drept, organic legat de anumite realități, de structura statului și de suveranitatea de stat, interesul cercetărilor de drept comparat este la fel de important și se manifestă cu aceeași evidență.

Alexandre Otetelișano citează o cunoscută controversă între doi eminenti specialiști francezi, la începutul secolului trecut, respectiv profesorul Maurice Deslandres de la Facultatea din Dijon și Felicien Larnaude, de la Facultatea din Paris.

³⁹ vezi în Victor Dan Zlătescu, op.cit., pag.45.

⁴⁰ Ibidem, pag.47-48.

În opinia profesorului Deslandres, în domeniul dreptului public specificul fiecărui popor este mai accentuat decât în dreptul privat, astfel încât unificarea instituțiilor juridice de drept public se realizează mai greu sau nu se realizează deloc.

Pe de altă parte, el arată că în domeniul dreptului public, la procesul de creare a dreptului participă de fapt întregul popor, care își exprimă voința prin instituțiile constituționale. Deslandres adaugă la acestea că în realitate este foarte greu să cunoști pe deplin un regim politic al unei țări străine.

În opinia profesorului Larnaud, dreptul comparat îndeplinește un rol important atât în ceea ce privește doctrina dreptului public cât și a celui privat, facilitând interpretarea dreptului public existent, dar și perfecționarea legislației referitoare la instituțiile publice.

Sintetizând argumentele și contraargumentele celor doi juriști ai secolului trecut, Alexandre Otetelișano conchide că dreptul comparat este o știință independentă, având un obiect propriu și o metodologie științifică orientate întotdeauna în scopul determinării formei unitare a unei instituții sau a identificării tendințelor spre care aceasta se îndreaptă⁴¹.

Acceptând punctul de vedere al profesorului Larnaud, Alexandre Otetelișano dă exemplul dreptului administrativ francez, domeniu în care reglementările din dreptul comparat au adus o importantă contribuție.

Profesorul Ioan Alexandru constată că statele membre ale Uniunii Europene sunt toate, mai mult sau mai puțin, țări cu o dezvoltare industrială foarte ridicată, ale căror administrații naționale au în față aceleași probleme esențiale. "În toată Europa sarcinile urgente ale dreptului administrativ modern sunt pe primul plan, fie în domeniul «construcției» legilor, controlul planificării și dezvoltării, protecția mediului, sănătatea publică sau legi sociale"⁴².

În sfârșit, ultima funcție a dreptului comparat, aceea privind unificarea legislațiilor, este amplu și sugestiv tratată în numeroase lucrări de drept. Se arată totuși că rezultatele obținute în acest domeniu pot fi considerate încă destul de modeste față de speranțele pe care comparatiștii din diverse țări și le-au pus într-o asemenea unificare. Se relevă, de fapt, că unificarea dreptului se poate realiza în două moduri: unificarea indirectă (cea mai frecventă) și unificarea directă.

Unificarea indirectă constă în adoptarea unui proiect de convenție sau de lege uniformă în cadrul unui congres sau al unei conferințe internaționale, care este supus ulterior parlamentelor statelor participante pentru a fi adoptat sub formă de lege. Exemplul cel mai cunoscut în această materie îl reprezintă Convenția de la Varșovia din 1929 cu privire la transportul aerian internațional.

Forma directă - mult mai rară astăzi - constă în preluarea integrală a unor reglementări din alte state, fără existența unor convenții prealabile. Asemenea situații s-au realizat, de pildă, în fostele colonii engleze, unde au fost preluate, după independență, în multe cazuri, reglementări cunoscute în metropolă, unele chiar sub forma unor cutume validate de o întreagă practică.

În literatura de specialitate se citează reușita operațiune de unificare a legislației în țările nordice într-o serie de materii, încercările de unificare existente pe continentul american dintre care o importanță cu totul aparte o are Codul Bustamante, adoptat până în 1932 de 15 state.

O problemă deosebit de importantă și actuală, legată de unificarea legislațiilor, o constituie **elaborarea dreptului comunitar**, implicând adoptarea unor reglementări comune valabile pentru toate statele europene, proces ce se înfăptuiește pe baza unei atente cercetări comparatiste și a evaluării intereselor generale ale comunității, dar și a domeniilor ce trebuie rezervate competențelor naționale.

⁴¹ Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.407.

⁴² Ioan Alexandru, **Drept administrativ comparat**, Editura "Lumina Lex", București, 2000, pag.19.

Autorii care au cercetat procesul de armonizare și integrare legislativă în cadrul Uniunii Europene au remarcat existența, din punct de vedere juridic, a mai multor posibilități: **substituția, armonizarea, coordonarea** și coexistența. Dacă în cazul **substituției**, dreptul aplicabil nu mai poate emana de la autoritățile naționale, ci numai de la cele comunitare, în cazul **armonizării** dreptul național continuă să existe, dar trebuie să se modifice și să evolueze în funcție de exigențele definite și impuse de dreptul comunitar. **Coordonarea** - spre deosebire de armonizare - nu afectează sistemele de drept naționale, dreptul comunitar neintervenind decât pe planul efectelor, pentru a le coordona în beneficiul subiecților de drept care aparțin mai multor state. Când privește **coexistența**, aceasta presupune o aplicare concomitentă a dreptului comunitar și a celui național, când guvernează același obiect dar în domenii prin ipoteză diferite. Exemplul citat în această materie este al dreptului concurenței, domeniu în care prevederile fundamentale înscrise în tratatul de la Roma nu se substituie dispozițiilor naționale care reglementează concurența.

Amplarea și intensitatea procesului de integrare care se desfășurează astăzi în Europa suscită în mod firesc întrebarea dacă în noile condiții unificarea legislativă nu trebuie să capete dimensiuni noi, și tot mai ample, reducând tot mai mult sfera competențelor naționale și tinzând - într-o perspectivă mai apropiată sau mai îndepărtată - să dezvolte incommensurabil legislația unificată, normele unice, nu numai în domeniul privat, dar și în cel public, prin crearea unor instituții politice europene unice.

Acest proces de perspectivă nu este, desigur, ușor de intuit și nici nu pot fi făcute predicții asupra duratei sale sau asupra dimensiunilor pe care el le va cunoaște în viitor. Un eminent autor francez, care a consacrat o cercetare dreptului comparat, observa în mod sugestiv că "nu trebuie să uităm că dacă Tratatul de la Roma cheamă la «o uniune din ce în ce mai strânsă între popoarele europene», Tratatul de la Maastricht consacră «respectul» datorat «istoriei», «culturii» și «tradițiilor» - deci drepturilor - acestor popoare."⁴³

În opinia profesorului francez, "câștigurile realizate prin înființarea unei piețe comune nu trebuie să se obțină cu prețul dislocării unor comunități și a repunerii în cauză a sentimentului de identitate și de apartenență al indivizilor, care este inevitabil subordonat reperelor simbolice care, înscrise într-un cadru cultural semnificativ, validează viețile"⁴⁴.

Concluzia cercetării sale, pe care o reproducem, este cât se poate de sugestivă, deoarece redă relația ce va trebui să existe în perspectivă între compararea sistemelor de drept, integrarea juridică și făurirea unității politice europene: "Dat fiind că în orice regulă de drept este ascunsă o cultură, actul comparației valoroase pretinde, într-adevăr, investirea și actualizarea virtualității semnificative a regulii. Comparația drepturilor va fi CULTURALĂ sau nu va fi deloc"⁴⁵.

De un incontestabil interes este și părerea exprimată de marele jurist român Leontin-Jean Constantinescu: "O ordine internațională justă și valabilă devine condiția de existență a unei umanități care, datorită forței de distrugere a mijloacelor pe care ea le-a inventat, s-a plasat în alternativa de a nimici sau de a ordona planeta. Cunoașterea popoarelor prin dreptul lor devine un element al acestei ordini"⁴⁶.

43 Vezi Pierre Legrande, *op.cit.*, pag.118.

44 *Ibidem*, pag.118.

45 *Ibidem*, pag.120.

46 Leontin-Jean Constantinescu, *op.cit.*, vol.II, pag.354.

1.4. Definiția dreptului constituțional comparat

În ceea ce privește **dreptul constituțional comparat**, ținând seama de toate considerațiile arătate mai sus, devine evident că în lumina practicii, dar și a poziției exprimate de numeroși cercetători, el poate fi abordat din mai multe puncte de vedere:

a) din punctul de vedere al comparării sistemelor politice, operațiune care ține de știința politică, dar care prezintă, firește, anumite implicații și pe planul dreptului constituțional, ținând seama de corelația strânsă care există între conceptele de "**regim politic**" și "**regim constituțional**";

b) comparația ar putea fi efectuată, apoi, la nivelul principiilor fundamentale de organizare constituțională (de pildă, separația puterilor, pluralismul politic, respectarea drepturilor și libertăților omului), încercând a se desprinde astfel modul în care asemenea principii se reflectă în diverse tipuri de constituții;

c) un al treilea element l-ar constitui nivelul instituțiilor ce ar putea fi comparate (instituția Parlamentului, bicameral sau monocameral, instituția șefului statului, controlul constituționalității legilor de către justiție sau Curțile Constituționale);

d) un al patrulea și ultim nivel ar fi acela al comparării unor **norme concrete**, înscrise în diverse constituții (cum ar fi, de pildă, retroactivitatea sau neretroactivitatea prevederilor constituționale, modul în care se desfășurează revizuirea constituțiilor etc.).

Sub aspectul modalităților, al unghiurilor din care se efectuează compararea constituțiilor, acestea ar putea avea în vedere:

a) **elemente de fond**, incluzând aspectele enunțate mai sus și

b) **elemente de tehnică legislativă**, cum ar fi dimensiunile mai mari sau mai restrânse ale unor constituții, relația dintre prevederile expres înscrise în constituții și prevederile lăsate pe seama altor acte normative, împărțirea constituțiilor în titluri, capitole, secțiuni etc.

Cât privește **câmpul de acțiune** al operațiunilor de comparat, acestea pot viza, desigur, **toate constituțiile lumii**, fără excepție - dacă este vorba de o anumită problemă fundamentală (de pildă, dacă există sau nu, și în ce măsură - în aceste constituții principiul separației puterilor și dacă relațiile dintre organele statale se întemeiază pe recunoașterea acestui principiu) -, dar pot avea în vedere și compararea unor constituții ce se referă la anumite **zone geografice** (de pildă, constituțiile statelor africane, constituțiile statelor islamice, constituțiile statelor latino-americane, constituțiile țărilor în curs de dezvoltare, constituțiile statelor care se întemeiază încă pe principiile de organizare socialistă ș.a.).

În ce privește **scopul** efectuării oricărei comparații, acesta nu este, și nici nu poate fi, după cum am arătat deja, **unul teoretic**. Compararea instituțiilor pe care constituțiile le prevăd poate duce - fără ca prin aceasta să fie alterat spiritul național pe care trebuie să-l reflecte orice constituție - la acceptarea unor anumite reglementări. Astfel, Constituția României din 1991 a introdus pentru prima oară instituția Avocatul Poporului, de sorginte scandinavă, sau instituția Curții Constituționale, de sorginte franceză, toate acestea, evident, cu adaptările și individualizările respective.

În lumina acestor considerațiuni, definiția dreptului constituțional comparat supusă dezbaterii într-un interesant articol, semnat de profesorul Florin Bucur Vasilescu și publicat în revista "Dreptul"⁴⁷, sugerează autorilor câteva reflecții:

1. dreptul constituțional comparat nu ar putea fi definit ca o "**ramură**" a dreptului constituțional, deoarece dreptul constituțional - așa cum îl definesc toți autorii de specialitate - exprimă relații ce se

⁴⁷ Florin Vasilescu, **Conceptul de drept constituțional comparat**, în "Dreptul", Anul XI, seria a III-a, nr.6/2000, pag.33.

stabilește în procesul exercitării puterii și face parte dintr-un anumit sistem de drept național, care reflectă anumite realități economice, sociale, tradiții, voință politică etc.⁴⁸

2. Fiind el însuși o "**ramură**" a sistemului de drept național, dreptul constituțional nu mai poate avea ramuri la rândul său, ci cel mult subramuri sau instituții. Pe de altă parte, includerea dreptului constituțional comparat în dreptul constituțional ar introduce în sistemul intern de drept elemente ce nu aparțin dreptului național. S-ar putea accepta, cel mult, ca dreptul comparat (inclusiv cel privat) să fie considerat o **ramură distinctă** în corelație cu sistemul de drept, dar care nu s-ar include în mod expres în sistemul de drept național ca atare, cum este de pildă **dreptul internațional**.

3. Esența activității de comparare nu poate viza, în nici un caz, "**confruntarea**" unor norme și instituții, deoarece confruntarea presupune, în final, o luptă, care se încheie cu prevalența unui punct de vedere sau altul, termenul indicat - după părerea noastră - fiind mai curând acela de "**comparare**" sau "**evaluare**".

4. Reducerea ariei geografice la țările "**apropiate între ele printr-un anumit grad de înrudire**", deși utilă și lesne de înțeles, restrânge sfera acțiunii comparatiste, limitând-o la dimensiuni cu caracter regional.

5. Stabilirea "**categoriilor**" sau "**grupelor**" în care aceste norme și instituții pot fi clasificate nu epuizează scopul și obiectivele acțiunii comparatiste. Nici o acțiune de comparare a unor norme și instituții juridice nu are un scop în sine, ci acela de a evalua, printr-o anumită prismă, propriile instituții și reglementări. În situațiile în care reglementările proprii sunt mai bune decât cele cu care se face comparația, ele vor fi - evident - păstrate. Dar în situațiile în care reglementările existente în alte țări prezintă avantaje practice incontestabile, ele trebuie preluate tocmai pentru a întări forța și vigoarea propriilor reglementări.

Existența unor "**familii**" de drept bine cunoscute în dreptul privat, cum ar fi dreptul romano-germanic, dreptul de **common-law**, dreptul islamic etc., are la bază cu totul alte rațiuni decât considerațiile care conduc la o comparare a normelor de drept public. Evident, o asemenea comparație este mult mai grea și mai dificilă, întrucât orice reglementare constituțională, indiferent dacă este mai importantă sau mai puțin importantă, a fost adoptată ca urmare a unui proces ce reflectă voința unui anumit forum constituțional. Compararea instituțiilor de drept public riscă oricând să suscite evaluări de ordin politic care, neîndoielnic, pot fi avantajoase sau defavorabile pentru anumite țări. În condițiile în care egalitatea tuturor constituțiilor din punctul de vedere al valorii juridice este un fapt cert, deoarece derivă din **egalitatea suverană a statelor**, se impune studierea cu atenție a practicii și experienței tuturor statelor lumii, în egală măsură.

Specificitatea fenomenelor constituționale este, neîndoielnic, un fapt real. Ea se grefează însă pe existența și permanența unor mari valori juridice, pe care nici un sistem de drept nu le poate exclude. În fond, după cum remarcă Hans Kelsen, "Constituția reprezintă treapta cea mai înaltă din punctul de vedere al dreptului pozitiv"⁴⁹. Faptul că anumite constituții ale unor țări conțin prevederi ce nu concordă

48 A se vedea în acest sens, Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția IX-a revizuită și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.15, 36; Ion Deleanu, **Instituții și proceduri constituționale**, vol.I, Editura Servo-Sat, Arad, 1998, pag.55; Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar**, vol.I, Editura Lumina Lex, București, 1998, pag.36; Cristian Ionescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediție revizuită și adăugită, vol.I, **Teoria generală a instituțiilor politice**, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.34; Genoveva Vrabie, **Drept constituțional și instituții politice**, vol.I, Ediția a cincea revizuită și reîntregită, Fundația pentru Cultură și Știință "Moldova", Iași, Editura "Cugetarea", Iași, 1999, pag.7.

49 Hans Kelsen, *op.cit.*, pag.272.

cu viziunea unor state din alte zone geografice (de pildă cu viziunea europeană) nu trebuie să le excludă din sfera comparației, deoarece de multe ori aceste constituții de pe alte continente conțin elemente deloc neglijabile de individualitate, care reflectă tocmai existența unor anumite priorități economice și sociale, ce se regăsesc în prevederile constituționale și în modelarea instituțiilor politice.

Urmează a conchide că dreptul constituțional comparat constituie o subramură a dreptului comparat în general, ramură independentă, corelată cu sistemele de drept naționale, având ca obiect compararea în special a instituțiilor politico-statale, precum și a tehnicilor de elaborare a constituțiilor, în scopul identificării celor mai bune căi și metode de perfecționare a propriilor reglementări constituționale.

CAPITOLUL II.

CONSIDERAȚII GENERALE CU PRIVIRE LA REGIMURILE CONSTITUȚIONALE CONTEMPORANE

Motto:

"...statul de drept nu poate constitui o realitate atâta vreme cât prin Constituție se consacră absolutismul unuia dintre organele statului, fie acesta legislativ sau executiv. De aceea, statul de drept presupune existența unei așezări politice bazate pe separația puterilor statului, adică pe un sistem de «frâne și contragreutăți», capabil să împiedice organele publice să abuzeze de atribuțiile cu care au fost investite".

TUDOR DRĂGANU

2.1. Regimurile politice și regimurile constituționale. Regimuri întemeiate pe principiul pluralismului politic și regimuri care oglindesc o concepție totalitară

Regimurile politice au fost definite în literatura de specialitate ca reprezentând anumite modalități prin care puterea politică este organizată într-o țară determinată. Într-o altă concepție, regimul politic însumează însuși modul de organizare și de funcționare a mecanismelor prin care se înfăptuiește puterea politică, în strânsă legătură cu situația drepturilor și libertăților democratice⁵⁰.

În opinia autorilor francezi, noțiunea de regim politic este o noțiune complexă, care face apel la regulile de organizare și de funcționare a instituțiilor constituționale, la sistemul de partide, la practica vieții politice, precum și la ideologie și la moravurile politice. Esențiale în această privință ar fi, potrivit unor autori, raporturile dintre forțele politice care se stabilesc în procesul guvernării între guvernanți și guvernați, dar și relațiile care se stabilesc între înseși instituțiile politice care fac parte dintr-un anumit sistem politic⁵¹.

Existența sistemului politic reprezintă în zilele noastre o necesitate, deoarece prin sistemul politic se înfăptuiește practic posibilitatea cetățenilor de a decide, în cunoștință de cauză, asupra posibilelor orientări ale întregii activități a organelor statului; prin acest sistem sunt definite și consacrate instituțiile

50 Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.17; Ion Deleanu, **Drept constituțional și instituții politice**, Tratat, vol.I, Editura "Europa Nova", București, 1996, pag.163; Cristian Ionescu, **Drept constituțional și instituții politice**, vol.I, Teoria generală a instituțiilor politice, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.417; Genoveva Vrabie, **Drept constituțional și instituții politice**, vol. I, Ediția a cincea, revăzută și reîntregită, Editura "Cugetarea", Iași, 1999, pag.165 și urm.; Julien Freund, **L'essence du politique**, Sirey, Paris, 1986, p.189, 261, 338-340; Pierre Pactet, **Institutions politiques et Droit constitutionnel**, 18e édition, Ed.Armand Collin, Paris, 1999, pag.141; Hugues Portelli, **Droit constitutionnel**, 4e édition, Ed.Dalloz, Paris, 2001, pag.16; Dominique Chagnollaude, **Droit constitutionnel contemporain**, ed.2-a, tome I, **Théorie générale. Les grands régimes étrangers**, Ed.Armand Collin, Paris, 2001, pag.104.

51 Philippe Ardant, **Institutions politiques et Droit constitutionnel**, 8e édition, L.G.D.J., Paris, 1996, p.221.

care le asigură drepturile și libertățile, inclusiv mecanismele la care pot recurge în situațiile în care acestea ar fi nesocotite sau încălcate. Desemnarea regimurilor politice își găsește fundamentul într-o anumită opțiune la care cetățenii recurg. După expresia lui Julien Freund, "un regim se naște dintr-o alegere politică și nu valorează decât prin această alegere"⁵².

În ceea ce privește relația dintre regimul politic și regimul constituțional, aceasta poate fi înțeleasă foarte bine deoarece orice societate politică, prin însuși faptul că implică o sferă publică de relații, este o societate politică. Indiferent de regimul pe care o asemenea societate l-ar avea - tribal, patriarhal, patrimonial sau etatic - ea trebuie să accepte în mod necesar anumite cutume, anumite principii, precum și anumite reguli, care îi orientează activitatea politică într-un anumit sens, determinând însăși natura regimului⁵³. În opinia lui Julien Freund orice colectivitate politică comportă, prin însăși natura sa, o constituție chemată să reglementeze forma puterii, principiile succesiunii, raporturile între membrii colectivității și autorități⁵⁴. Constituția poate să consistă chiar din norme acceptate tacit și sancționate prin tradiție, dar și din înțelegeri explicite, înscrise în texte cu valoare de autoritate și promulgate la cel mai înalt nivel al statului. Într-un sens larg, deci, ideea de constituție, concepută ca organizare politică, este aceeași pentru toate tipurile de regimuri, indiferent dacă este posibil sau nu a se face o distincție absolută între ele, cum s-ar putea efectua o demarcație, mai ușor, între sistemul patriarhal și imperiu, sau între democrație și tiranie.

Este, desigur, în afară de orice dubiu că legea fundamentală a statului - Constituția - va reflecta în cel mai înalt grad tipul de structuri și mecanisme politice, legalizând într-o formă sau alta mecanismele de exercitare a puterii. Un regim politic autarhic și antidemocratic va avea, firește, o constituție ce va restrânge drepturile și libertățile democratice, exagerând în același timp rolul autorităților și stabilind prea puține posibilități de control de către cetățeni a activității acestora, sau chiar deloc. Pe de altă parte, după cum observă profesorul Tudor Drăganu, "este posibil ca o constituție, fără să fie autoritară, să garanteze juridic și material doar un număr restrâns de drepturi din ansamblul celor considerate astăzi de comunitatea internațională ca fiind inerente naturii umane. Faptul că o asemenea constituție este strict aplicată de parlamentul și de celelalte organe ale statului respectiv nu este suficient pentru a se putea spune că ne găsim în parametrii statului de drept"⁵⁵.

Un regim politic pe deplin democratic și atașat realmente ideii statului de drept se va reflecta însă într-o largă paletă de garanții constituționale, în mecanisme sigure și eficiente de garantare a drepturilor omului. Printre acestea se vor număra un sistem de instituții chemate să asigure preeminența participării cetățenilor la conducere, dreptul acestora de a-și spune cuvântul în problemele fundamentale ale statului, de a-și alege și de a-și demite reprezentanții, precum și de a contribui în mod activ la toate formele și treptele prin care se exercită puterea⁵⁶. Desigur, fiecare țară are tradițiile și experiența ei, ceea ce face ca anumite mecanisme aplicabile și eficiente într-o anumită țară să nu poată fi întotdeauna aplicate cu succes și transpuse în alte țări. Există, însă, cu toate acestea, un nucleu fundamental de principii democratice, a căror aplicare în viața de stat și a căror respectare fermă de către autorități, precum și de către cetățeni poate contribui în mod indiscutabil la asigurarea eficienței unui anumit sistem politic. Dincolo de deosebirile de detaliu, care marchează trăsăturile specifice, elementele fundamentale care țin de orientarea sistemului, ideile forță care guvernează astăzi societățile democratice reprezintă punctele necesare, indispensabile oricărei orientări a sistemului constituțional, în

⁵² Julien Freund, op.cit., p.261

⁵³ Ibidem, p.331.

⁵⁴ Ibidem, p.338.

⁵⁵ Tudor Drăganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p.8-9.

⁵⁶ Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, tratat, vol.I, pag.141 și urm.

concordanță atât cu realitățile unei epoci în schimbare, cât și cu tradițiile democratice care s-au păstrat și perpetuat în lumea de azi.

Rezultă, deci, că între regimul politic și regimul constituțional există o strânsă relație ce va îmbrăca forme și conotații diferite, după cum va fi conceput regimul politic, ca un regim autoritar, axat pe forța puterii publice, ca un regim democratic, larg, în care vor fi respectate la maximum drepturile și libertățile cetățenești, ori ca un regim intermediar, în care drepturile cetățenilor vor fi împletite cu drepturile autorităților, ce se vor afla permanent sub controlul opiniei publice⁵⁷.

În literatura de specialitate, vorbindu-se despre regimurile politice, se avansează numeroase clasificări. Astfel, se vorbește de regimuri democratice și regimuri nedemocratice, de regimuri autoritare și regimuri autocratice, de regimuri coloniale, constituționale și regimuri fasciste, de regimuri marionetă, regimuri militare, regimuri parlamentare, prezidențiale etc.

În opinia noastră, urmează a fi reținute ca tipuri de regimuri politice în primul rând regimurile democratice și regimurile autoritare. O asemenea clasificare ar trebui luată în considerare în primul rând deoarece vizează înseși modalitățile de exercițiu ale puterii politice. Regimurile democratice pot fi, la rândul lor, clasificate în regimuri parlamentare, prezidențiale, reprezentative și semiprezidențiale, iar regimurile autoritare în regimuri autocratice, în regimuri militare, regimuri de tip corporatist etc.

Regimurile constituționale, ca o categorie aparte sau ca un subsistem al regimurilor politice, au în vedere numai modalitățile prin care regimul politic se reflectă în sistemul constituțional. Este posibil să ne imaginăm un regim politic dictatorial, care să nu aibă nici un fel de constituție, la fel de bine cum ne putem imagina un regim politic parlamentar, cum este Marea Britanie, care să nu aibă o constituție scrisă. Prin urmare, suprapunerea celor două categorii analizate este doar relativă, esențial fiind - după cum am mai arătat - mecanismul de exercitare a puterii, raporturile dintre forțele politice și sistemul prin care se asigură drepturile și libertățile cetățenești.

2.2. Tipuri de regimuri constituționale întemeiate pe principiul pluralismului politic

Așa cum s-a arătat la punctul precedent, regimurile constituționale sunt de fapt modalități prin care regimurile politice se exprimă pe plan juridic și al organizării constituționale. Fiind legea fundamentală a statului, Constituția va consacra, în anumite forme și modalități juridice, ideile politice și modalitățile de organizare pe care le reflectă sistemul politic respectiv⁵⁸. Un sistem politic de tip liberal, bazat pe o largă recunoaștere a drepturilor și libertăților cetățenești, pe consacrarea primordialității drepturilor individuale; se va reflecta într-o constituție ce va conține ample capitole consacrate drepturilor și libertăților. Sistemele autoritare, fără a mai vorbi de regimurile dictatoriale care reprezintă forma lor dusă la extrem, vor restrânge drepturile și libertățile, recurgând la diferite pretexte, sau le vor subordona anumitor interese, considerate a fi primordiale în raportul dintre individ și stat. În toate cazurile, norma juridică - și în primul rând norma constituțională - va fi deci haina care va căuta să confere o anumită legitimitate regimului politic însuși. Cazurile în care un anumit regim politic s-ar lipsi de o constituție sunt foarte rare astăzi, deoarece inexistența constituției - chiar în regimul politic cu conotațiile democratice cele mai marcante - ar reprezenta un obstacol în calea racordării statului în

⁵⁷ Antonie Iorgovan, *Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală*, Editura "Galeriile J.L. Calderon", București, 1994, pag.169.

⁵⁸ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, pag.56, 59; Cristian Ionescu, op.cit., vol.I, pag.165.

cauza la mecanismele democratice ale societății internaționale. Evident, pot exista și constituții generoase ca fraze și declarații de principiu, dar care să nu fie transpuse deloc în practică, ori care să înscrie, cât mai frecvent, norme de excepție, de fapt tot atâtea modalități prin care s-ar putea produce derogări de la situația generală de respectare a dreptului. Toate constituțiile, indiferent de regimurile de la care emană, conțin însă prevederi care permit restrângerea drepturilor și libertăților în anumite situații de criză. Și aici, desigur, este cazul a se face diferențieri. Sunt constituții care vorbesc de limitarea drepturilor în situații clar și precis determinate, dar și constituții care se referă la asemenea situații numai într-un mod cu totul general. Rigoarea juridică este deci elementul esențial care va permite ca textul constituțional să fie interpretat în mod corect, sau să stimuleze precizarea unor prevederi neechivoce, când acestea nu sunt suficient de clare, astfel încât normele și principiile constituționale să servească cu adevărat interesele statului de drept și să nu permită nici o excepție de la acest principiu, atât de general și de recunoscut în lumea de azi.

Se vedește, așadar, că principala clasificare a regimurilor politice este aceea în **regimuri politice democratice și regimuri politice de tip totalitar**. Această clasificare a regimurilor politice își pune de fapt amprenta asupra întregii structuri și asupra mecanismului instituțiilor constituționale.

Pe bună dreptate, în literatura de specialitate se sublinia că "se vorbește, bunăoară, de un regim constituțional, atunci când organele statului își desfășoară activitatea în limitele unei constituții, spre deosebire de regimul absolutist, în cadrul căruia asemenea limitări nu există". Dar, pornind de la același criteriu al metodelor de înfăptuire a guvernării, este necesar a se face distincția între "regimurile liberale, în cadrul cărora guvernarea se desfășoară cu respectarea libertăților individuale, și regimurile autoritare, caracterizate prin preeminența ce se recunoaște intereselor statului. Numeroase alte utilizări ale noțiunii de regim politic sunt posibile (regim totalitar, regim unipartidic, regim pluripartidic etc.)"⁵⁹.

Diferența între regimurile politice democratice și regimurile totalitare se reflectă nu numai în modul în care sunt elaborate diferite constituții, cum se desfășoară mecanismele electorale, care sunt atribuțiile diferitelor puteri ale statului. Ele se vădesc, totodată, la nivel de ansamblu al valorii constituției, ca normă fundamentală juridică, principala implicație a existenței unor regimuri politice democratice fiind **supremația Constituției**, în timp ce în cadrul regimurilor totalitare primatul îl au ideologiile, concepțiile politice, religioase, interesele unor clase sociale, categorii sau grupuri de presiune etc.

Este, desigur, evident că orice constituție, prin definiție, are o **încărcătură politică**. Așa cum am relevat mai sus, între regimul politic și regimul constituțional nu poate exista un hiatus, o fisură ci, dimpotrivă, o strânsă și indisolubilă legătură. Regimurile politice democratice, întemeiate pe pluralism, pe separația puterilor, s-au concretizat, pe parcursul timpului, din punct de vedere juridic, al funcționalității organelor statului, al raporturilor dintre indivizi, în **reguli constituționale fundamentale**. Acestea au avut și au o valoare primordială prin aceea că au contribuit la o cât mai corectă implementare a principiilor democratice, aducând un aport substanțial, de cea mai mare importanță, la asigurarea bunei funcționări și aplicării neabătute a principiilor statului de drept.

Pe bună dreptate, doi cunoscuți autori francezi - Jean-Jacques Chevallier și Gérard Conac - considerau că "un regim este cu totul altceva decât o formă de guvernământ și cu ceea ce se înțelege

⁵⁹ Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice, Tratat elementar**, Editura "Lumina Lex", București, 1998, vol.I, pag.266. Jean Gicquel relevă că, în literatura franceză de drept constituțional, André Hauriou a propus clasificarea regimurilor politice în: 1) "pluraliste și tolerante" și 2) "unanimeste și autoritare". O asemenea tipologie reînnoiește tipologia clasică, propusă de Georges Burdeau, în societăți de "putere deschisă" și de "putere închisă", sau a lui Raymond Aron, în "regimuri pluraliste" și "monopolistice" (Jean Gicquel, **Droit constitutionnel et institutions politiques**, ed.14, Ed.Montchrestien, Paris, 1995, pag.23).

prin monarhie sau republică; este un ansamblu de instituții sociale, administrative, civile, religioase, dar și, în același timp, în sens restrâns, reprezintă instituțiile guvernamentale, politice sau constituționale⁶⁰.

Dacă este un fapt general recunoscut astăzi că **orice societate politică comportă, prin natura ei, o constituție**, indiferent cât de rudimentară ar fi aceasta, în condițiile contemporane, când ideea de constituție a căpătat nu numai o largă răspândire, dar a devenit totodată și un suport al desfășurării întregii activități a instituțiilor statului, opțiunea pentru democrație sau pentru un sistem totalitar rămâne fundamentală. Filosoful grec Isocrate considera constituția ca fiind "**sufletul cetății**"⁶¹. Mai practic, Aristotel înțelegea prin Constituție o anumită **ordine**⁶² care reglementează asocierea în interiorul unității politice, determinând modul de distribuire a puterilor, precum și finalitatea pe care o urmărește colecivitatea care se asociază în acest fel.

Această definiție trebuie raportată la felul în care se înfăptuiește puterea într-o anumită entitate politică, la modalitățile prin care se realizează în mod practic unitatea poporului. O asemenea unitate poate fi realizată, desigur, prin **forță**, subsumând instituțiile, drepturile, participarea cetățenilor unui anumit monarh, șef de stat, lider, conducător, ori se poate înfăptui tocmai într-o mare **diversitate** în cadrul unor sisteme ce fac din confruntarea ideilor, a părerilor, a opțiunilor, o cerință pentru asigurarea mersului înainte al oricărei societăți.

Numeroși politologi vorbesc, de aceea, despre constituție ca fiind "**rațiunea unității și continuității unei colectivități**"⁶³, dar aceasta se referă, evident, la o societate politică întemeiată pe principii democratice, în care unitatea voinței indivizilor se realizează tocmai prin luarea în considerare a drepturilor și intereselor fiecăruia, prin respectarea de către toți cetățenii a regulilor constituționale, din momentul în care ele au fost instituite.

În consecință, vom căuta să înfățișăm - în cele ce urmează - principalele regimuri constituționale, pornind tocmai de la clasificarea fundamentală pe care am amintit-o, în regimuri politice **democratice** și regimuri politice **totalitare**.

2.2.1. Regimul prezidențial

Considerat ca fiind primul dintre regimurile politice, atât datorită faptului că S.U.A. - principală democrație a lumii - practică cu succes de peste două secole acest regim, urmat de numeroase țări, cât și datorită faptului că el oferă o clară separație a puterilor între executiv, legislativ și judiciar, **regimul prezidențial** conferă un număr considerabil de atribuții președintelui, dar acestea pot fi neutralizate și corectate printr-o procedură ce poate permite transparența și controlul opiniei publice, inclusiv tragerea la răspundere a șefului de stat în situația în care s-a îndepărtat de la mandatul ce i-a fost conferit⁶⁴. Faptul că un președinte american a putut fi tras la răspundere în 1974, cum a fost cazul Watergate, demonstrează forța și vitalitatea democrației americane, bazată pe tradiții, pe drepturile omului, dar și pe un sistem eficient de guvernare, care permite șefului de stat să exercite un număr considerabil de responsabilități, dar numai cu condiția de a le folosi corect și în serviciul întregii națiuni. "Mai mult, în regimul prezidențial al Statelor Unite ale Americii de Nord, sistemul de frâne și contragreutăți operează uneori chiar în cadrul aceleiași puteri. Alcătuirea Congresului pe bază bicamerală nu mărșărește numai ca prin crearea Senatului să se asigure o reprezentare paritară a statelor ce formează federația nord-

60 Jean-Jacques Chevallier, Gérard Conac, *Histoire des institutions et des régimes politiques de la France de 1789 à nos jours*, Paris, Dalloz, VIe édition, 1981, pag.5-6.

61 Julien Freund, *op.cit.*, pag.338.

62 Aristotel, *Politica*, Cartea IV, cap.I, 128/A, pag.15-18.

63 Julien Freund, *op.cit.*, pag.344.

64 Eduard Lambert, *op.cit.*, pag.25.

americană ci, și ca, fracționându-se puterea legiuitoare, aceasta să nu fie concentrată în mâinile unei singure adunări care, împărțindu-și atribuțiile cu nimeni, ar putea dobândi un rol politic excesiv"⁶⁵.

Largile puteri care sunt conferite președintelui american nu afectează cu nimic realizarea întregului mecanism al instituțiilor democratice, deoarece însuși președintele se află sub controlul Constituției și nu poate acționa decât în limitele prevederilor sale. Dacă au existat situații, în special în epoca postbelică, în care o serie de state care au adoptat din punct de vedere juridic sistemul american - de pildă Liberia - au cunoscut revolte, mișcări insurecționale etc., aceasta se datorește nu ineficienței sistemului prezidențial de guvernare ca atare, ci faptului că nu s-au racordat corect toate instituțiile și mecanismele statului la nivelul unui sistem democratic.

Așa cum s-a arătat mai sus, președintele american dispune de numeroase puteri, dar el este ales în baza unei proceduri democratice și cât se poate de eficiente de consultare a poporului, iar odată ales, nu este cu nimic în afara sistemului de responsabilități. Adoptarea și aplicarea regimului prezidențial, prin urmare, nu este atât de mult influențată de tipul de atribuții pe care le deține președintele, de prerogativele mai mari sau mai mici ce aparțin acestuia, ci de modul în care se încadrează această putere - considerabilă, desigur - în mecanismul de control democratic. Sistemul prezidențial permite, deci, o autentică și considerabilă înlăptuire a aspirațiilor democratice, dar numai cu condiția ca el să fie raportat la un întreg sistem de norme și mecanisme, de instituții și forme de control care să-i garanteze eficiența și stabilitatea. Eșecul instituției prezidențiale într-o serie de foste state socialiste se datorează nu faptului că instituția prezidențială ca atare nu ar conține elemente democratice, ci datorită împrejurării că ea nu se integra în mod armonios într-un sistem de control valabil pentru instituțiile statului - parlament, justiție etc. - care erau de fapt subordonate puterii prezidențiale. Reținem, prin urmare, că regimul prezidențial constituie o formă eficientă și viabilă de organizare a puterilor ce decurg din constituție, cu condiția ca el să fie permanent raportat la un sistem de control și de verificare a modului în care președintele își exercită prerogativele.

2.2.2. Regimul semi-prezidențial

Regimul semi-prezidențial caută să suplinească o serie de dezavantaje ale sistemului prezidențial, dar și de imperfecțiuni ale regimului parlamentar - la care ne vom referi în continuare. Între un sistem care acordă președintelui prerogative foarte largi și un sistem care nu îi acordă deloc, regimul semi-prezidențial imaginează o cale de mijloc, în care președintele ales de întregul popor devine un arbitru între puterile statului, iar puterea executivă aparține de fapt Guvernului, în fruntea căruia se găsește primul ministru. Aceasta reprezintă, de fapt, prima și cea mai importantă deosebire între regimul semi-prezidențial și cel prezidențial, deoarece în regimurile prezidențiale președintele este totodată șeful puterii executive. Ca element comun între regimurile prezidențiale și cele semi-prezidențiale este posibilitatea de punere sub acuzare a președintelui în anumite situații grave dar, în timp ce în regimurile semi-prezidențiale, în anumite situații cu totul specifice, președintele poate dizolva Parlamentul, acest lucru nu-l poate face niciodată președintele într-un sistem prezidențial. Desigur, sunt și unele puncte controversate, care nu respectă pe deplin această demarcație de puteri. Așa, de pildă, în regimurile semi-prezidențiale președintele republicii prezidează Consiliul de Miniștri, fie de regulă cum este în Franța, fie numai în anumite situații. Implicarea sa directă în viața politică nu este posibilă în regimurile semi-prezidențiale unde, deși președintele este ales prin vot direct, cu sprijinul unui partid sau anumitor partide, el nu poate desfășura o activitate politică, deoarece prin definiție el trebuie să adopte o poziție echidistantă față de diferitele forțe politice care participă la competiția pentru guvernare.

⁶⁵ Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.114.

Atât în regimul prezidențial, cât și în regimul semi-prezidențial, președintele nu are inițiativă legislativă, dar el poate opri adoptarea unor proiecte de legi și să dispună trimiterea lor pentru o nouă discutare Camerei (sau Camerelor), în scopul reexaminării proiectului pe care nu îl acceptă.

Atribuțiile de politică externă sau cele privind funcțiile militare sunt, în general, aceleași. La fel și cunoscutele prerogative ce privesc amnistia și grațierea care, în sistemul anumitor constituții, solicită și un aviz din partea Ministerului Justiției. Exemplul clasic al regimului semi-prezidențial îl constituie regimul politic francez⁶⁶, căruia i se acordă un loc important în lucrarea de față. De remarcat este însă faptul că acest regim, chiar criticat la timpul respectiv de o serie de oameni politici și specialiști în dreptul constituțional, și-a dovedit totuși valabilitatea, în special în acele condiții în care președintele francez aparținea unei tendințe politice iar primul ministru unei alte tendințe, situație care în loc să blocheze - cum ar fi fost de așteptat - procesul de guvernare, a contribuit tocmai, dimpotrivă, în mod fericit, la o corectă și eficientă funcționare a instituțiilor politice.

2.2.3. Regimul parlamentar

Regimul parlamentar acordă o însemnătate considerabilă Parlamentului, care devine de fapt adevăratul forum politic de guvernare. Guvernul - condus de un prim ministru eficient și cu largi puteri - este obligat să dea socoteală Parlamentului, care îi poate retrage oricând încrederea fără prea mari dificultăți, în condițiile în care apreciază că nu-și îndeplinește mandatul. Președintele republicii este, în asemenea condiții, o figură mai mult decorativă, având atribuții de reprezentare și protocol, un rol politic minor, ce este depășit - de departe - de poziția proeminentă a primului ministru. Președintele republicii poate acționa însă cu succes în situații de criză, în care el este de fapt cel ce va conferi mandatul viitorului premier; o asemenea opțiune însă nu poate fi făcută nici ea discreționară, deoarece președintele va recurge la o anumită nominalizare numai după ce va avea girul forțelor politice și se va confrunta cu acestea⁶⁷. După cum remarcă profesorul Tudor Drăganu, "simplul fapt că o țară are un parlament nu este suficient pentru a se putea spune că ea și-a însușit regimul parlamentar, chiar dacă, prin Constituție, adunării sau adunărilor legiuitoare li s-ar rezerva un rol important în viața politică... Fără îndoială, regimul parlamentar nu poate fi conceput în absența unui parlament. Numai că, pe lângă acest element, el presupune cu necesitate existența unui număr de trăsături suplimentare, cum sunt, în special: regula că șeful statului este nu răspunde din punct de vedere politic și, deci, el «domnește, dar nu guvernează»; cea potrivit căreia șeful statului are dreptul de a dizolva parlamentul; regula că guvernul răspunde din punct de vedere politic în fața parlamentului atât pentru propriile sale acte, cât și pentru cele ale șefului statului; cea în sensul căreia guvernul trebuie să se bucure de încrederea parlamentului, urmând să demisioneze atunci când o pierde etc."⁶⁸.

Experiența unor regimuri parlamentare europene dovedește că au existat în practică foarte multe situații în care noile guverne nu s-au putut forma și în care țări democratice și cu bogate tradiții parlamentare au fost lipsite, practic, de un mecanism eficient de guvernare. Experiența celei de a III-a, dar mai ales a celei de a IV-a Republici franceze este ilustrativă în această privință și a fost considerată - după cum se arată în lucrarea de față - ca un argument peremptoriu în trecerea de la regimul parlamentar la regimul semi-prezidențial.

În ceea ce privește relația dintre republică și monarhie, ca regimuri politice, este necesar să precizăm că în actualele condiții istorice, când republicile pot fi prezidențiale, semiprezidențiale sau parlamentare, monarhia este numai de un singur fel: **monarhie constituțională**. Epoca monarhiilor

66 Al. Otetelișano, op.cit., pag.121.

67 Ibidem, pag.124.

68 Ibidem, pag.126.

absolute, al abuzului de putere, a monarhilor judecați și detronați, a revoluțiilor sângeroase, a fost depășită de mult prin adaptarea instituției monarhiei la condițiile societății moderne. În țările - desigur, puține la număr - în care ființează regimul monarhic, acesta este în realitate un regim monarhic constituțional, al cărui principiu fundamental este acela că Regele nu se amestecă în politică, ci rămâne esențialmente un simbol al statului. Respectul și considerația de care se bucură regina Marii Britanii reprezintă un fenomen bazat pe tradițiile societății britanice, în care primul ministru este acela care exercită practic atribuțiile fundamentale de guvernare. În țări precum Danemarca, Olanda, Spania, Suedia, Norvegia etc., monarhia păstrează aceleași virtuți simbolice, neimplicându-se în mod direct în politică și păstrând în general prerogativele care revin președintelui de republică în cadrul republicilor parlamentare. Evident, singura deosebire este aceea că în cadrul republicii parlamentare președintele este ales de către Parlament, firește, și nu de către electorat, în timp ce monarhia își păstrează caracterul său ereditar. În ce privește esența atribuțiilor, cu excepția - desigur - a unor atribuții de protocol și reprezentare, care sunt mai puternice în statele monarhice, pe fond nu s-ar putea vorbi de o diferențiere substanțială a funcțiilor pe care le îndeplinește șeful statului.

2.2.4. Regimul directorial

O varietate a regimurilor întemeiate pe principiul pluralismului politic o constituie **regimul directorial**. Acest regim se caracterizează prin aceea că puterea executivă este deținută de un colegiu ales de către legislativ, pe un anumit termen, până la expirarea căruia nu poate fi revocat. Un asemenea sistem se deosebește în mod evident de regimul parlamentar, întrucât guvernul (**executivul**) nu poate fi revocat de Parlament până când nu își va fi terminat mandatul.

După cum s-a remarcat în literatura noastră de specialitate, regimul directorial nu cunoaște instituția responsabilității politice a miniștrilor. Dar acest fapt nu este menit să ducă la o consolidare a poziției executivului pentru că, în locul unui executiv numit de șeful statului, ca în regimul parlamentar, regimul directorial cunoaște un executiv ales de puterea legiuitoare pe un termen determinat. Un important element de specificitate în cadrul regimului directorial este însă acela că "deși puterea legiuitoare nu poate revoca executivul înainte de expirarea mandatului lui, îi poate anula sau modifica actele. Elementele menționate deosebesc regimul directorial și de regimul prezidențial, căci pe când acesta creează un executiv puternic, care se bucură, în principiu, de aceeași autoritate ca și puterea legiuitoare, fiind ales întocmai ca ea de corpul electoral, executivul regimului directorial este, prin chiar originea sa, dependent de legislativ"⁶⁹.

Este de remarcat, în același timp, că executivul, nefiind concentrat în mâinile unei singure persoane, ci fiind un executiv colegial, va fi necesară întotdeauna realizarea unei unități de voință între cei care fac parte din executivul colegial. Executivul, fiind colegial, presupune o dezbateră în cadrul său a principalelor acte pe care le emite, ceea ce face ca să existe totuși o posibilitate de a diminua - sau de a evita - excesele unei puteri care pe tot timpul mandatului său devine independentă față de legislativ.

În Elveția, unde funcționează acest sistem, potrivit părerii autorilor de specialitate, se constată totuși o puternică influență a executivului asupra legislativului. După cum observa Maurice Duverger, stabilitatea membrilor Consiliului Federal⁷⁰ - unii rămânând în funcție timp de peste 25 de ani - le conferă acestora o mare autoritate asupra adunărilor, dar și o cunoaștere aprofundată a problemelor, determinată de bogata practică pe care au acumulat-o în decursul timpului fiecare dintre membri și Consiliul Federal în totalitatea sa.

69 Saleyilles, citat de Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.128.

70 Raymond Saleyilles, pag.171-172, citat de Alexandre Otetelișano, op.cit., pag.129.

CAPITOLUL III.

ANALIZĂ COMPARATIVĂ A ROLULUI ȘI LOCULUI OCUPAT DE PRINCIPALELE INSTITUȚII ALE STATULUI ÎN DIVERSE SISTEME POLITICE ȘI CONSTITUȚIONALE

Motto:

"Fiecare popor are dreptul să aleagă sub ce suveranitate înțelege să trăiască".

WOODROW WILSON

Înainte de a înfățișa cititorului român diversele sisteme constituționale în dinamica și transformarea lor - reținând în toate cazurile elementele de specificitate într-adevăr interesante -, un capitol preliminar, după părerea autorilor acestei lucrări, devine absolut necesar, deoarece dincolo de particularitățile naționale ale diverselor constituții, există elemente comune ce se regăsesc în toate legile fundamentale ale statelor și care, într-un fel sau altul, am putea spune, reprezintă adevărate "constante" ale oricăror reglementări constituționale. Nu este vorba, desigur, a subsuma diversele experiențe constituționale unor scheme prestabilite și nici a le integra într-un adevărat "Pat al lui Procust", care le-ar reduce din interesul și originalitatea lor. Explicația faptului că în cuprinsul prezentei lucrări vom consacra mai multe pagini unor constituții decât altora nu se datorește unei "ierarhizări" a importanței acestor constituții, ci faptului că ne-am gândit tot timpul să oferim cititorului, din vastitatea materialelor și reglementărilor pe care le cuprind constituțiile lumii, ceea ce este cu adevărat relevant. Preocuparea noastră a fost aceea de a căuta, în fiecare caz, elementele de originalitate indispensabile pentru a înțelege ce înseamnă cu adevărat o constituție pentru o țară, care sunt tradițiile istorice pe care s-au edificat anumite sisteme de drept, deducând, în acest context, legătura strânsă ce există între fiecare constituție și realitățile concrete ale existenței fiecărei țări.

De aceea, în cele ce urmează, am căutat să identificăm câteva mari idei în jurul cărora considerăm că ar fi posibilă o discuție preliminară asupra diverselor sisteme și reglementări constituționale.

3.1. Democrația politică și modalitățile sale de înfăptuire în diverse sisteme constituționale

Constituțiile au exprimat în toate timpurile, și cu atât mai mult în epoca modernă, instrumentul de organizare a puterii statale⁷¹, de stabilire a unor tipuri de relații între instituțiile statului, de fundamentare a drepturilor și libertăților cetățenilor, cu corolarul lor firesc - posibilitățile de acțiune ale oamenilor pentru restabilirea drepturilor lor încălcate. Prin însuși acest simplu fapt, constituțiile au avut întotdeauna o încărcătură politică, dictată de prezența și echilibrul unor forțe politice, de fluctuația raporturilor dintre acestea, de anumite interese economice și sociale și, nu în ultimul rând, în prezența unor factori internaționali care - așa cum se cunoaște prea bine - au avut în toate cazurile o influență dintre cele mai mari asupra dezvoltării constituționale, fie promovând principiile noi, democratice, fie

⁷¹ Julien Freund, *L'essence du politique*, Paris, Sirey, 1986, pag.338: "Orice colectivitate politică comportă prin însăși natura sa o constituție".

încercând să le frâneze, în condițiile în care dominația unor țări asupra altora (vădită sau ocultă) devenise un fenomen evident. Prin urmare, fenomenul politic este de nedisociat de elaborarea tuturor reglementărilor constituționale și, din acest punct de vedere, nu se poate spune că există vreo constituție în lume care să nu aibă un conținut sau o semnificație politică.

Importanța reglementărilor constituționale este însă un fenomen constant, indiferent de sistemele politice care s-au succedat sau care coexistă astăzi, deoarece - așa cum arată Aristotel - "este evident că cetatea este o realitate naturală și că omul, prin natura sa, este o ființă destinată să trăiască în cetate" (*zoon politikon*)⁷².

În condițiile în care Constituția este chemată să definească modul de guvernare, să stabilească formele și modalitățile prin care cetățenii își pot valorifica drepturile lor, dar și modul în care sunt concepute relațiile dintre instituțiile statului, Constituția devine un factor esențial nu numai pentru modelarea relațiilor dintre indivizi, dintre aceștia și organele statului, dar și pentru buna funcționare a statului însuși, constituindu-se astfel într-un test și o garanție a funcționării instituțiilor democratice.

Ceea ce spunea la timpul său cel de al doilea președinte al S.U.A., **"un guvernământ al legilor și nu un guvernământ al oamenilor"**⁷³, vrea să semnifice că deasupra reglementărilor sociale și politice, dar izvorând tocmai din acestea, se află principiile fundamentale de organizare a statului, care constituie norme esențiale de comportament ce garantează interacțiunea relațiilor dintre stat și societatea civilă, funcționalitatea tuturor structurilor politice, garantând în același timp supremația Constituției față de orice alte norme și reglementări pe care oamenii, autoritățile legislative, guvernării ar putea să le elaboreze.

O încercare de sinteză, în măsură să ne ajute a identifica principiile și valorile pe care se întemeiază constituțiile moderne, ne conduce în mod firesc la analiza **ideilor directe** pe care le întâlnim cel mai adesea în preambulul diverselor constituții. Este un fapt general recunoscut astăzi că preambulul constituțiilor au aceeași valoare, din punct de vedere juridic, ca și întregul text al constituției respective.

Comparând preambulul unor constituții, vom constata frecvența unor referiri la **drepturile și libertățile cetățenilor, egalitatea cetățenilor, respectul suveranității naționale, independența justiției**. Alături de aceste valori structurale, unele constituții adaugă valori sociale, cum ar fi **bunăstarea oamenilor, satisfacerea cerințelor lor materiale și spirituale, accesul la informație, respectul pentru familie și numeroase altele**.

O trecere în revistă a acestor idei esențiale ce se întâlnesc în preambulul constituțiilor ne face să credem că există astăzi numeroase valori comune pentru toate constituțiile, ce reprezintă rezultatul unei îndelungate evoluții și acțiunii convergente a statelor pe plan internațional. La aceasta a contribuit și faptul că de la **Declarațiile fundamentale de drepturi**, care au premers în multe cazuri constituțiile actuale, până la documente internaționale cuprinzătoare, ce s-au constituit în adevărate **Coduri ale democrației și libertății** pe plan internațional, umanitatea a străbătut un drum destul de lung. În perspectiva istorică, anumite obiceiuri sau tradiții naționale, chiar dacă erau consacrate prin vechi cutume, nu și-au putut menține credibilitatea și valoarea decât dacă s-au adaptat noilor realități juridice, dar și sociale. Inegalitatea sexelor, ca și inegalitatea rasială, au fost de mult depășite în contextul evoluțiilor care au afirmat egalitatea deplină în drepturi a oamenilor. Nimeni nu mai poate susține astăzi persistența unor instituții precum sclavia, servitutea pentru datorii, discriminarea față de tineri și femei, dreptul primului născut, pedepsele corporale sau care implică suferințe fizice etc., deoarece evoluția

⁷² Aristote, *Politique, Livre I et II*, texte établi et traduit par Jean Dubonnet, deuxième édition, Paris, Société d'édition "Les belles lettres", 1968, I, pag. 14.

⁷³ Joseph R. Coulin, *The Morrow Book of Quotations in American History*, William Morrow and Co., inc. New York, 1984, pag. 21.

constituțiilor moderne a depășit cu mult stadiul incipient în care ideile progresiste erau subordonate unor tradiții sau obiceiuri anacronice, la a căror renunțare se părea că nu se va putea proceda așa de ușor.

Nu este mai puțin adevărat însă că promovarea unui număr esențial de valori, recunoașterea lor prin documente internaționale, iar pe cale de consecință includerea lor în constituțiile statelor, nu a însemnat și nu poate să însemne o abolire a tradițiilor naționale, a specificităților, a elementelor de diferențiere care există între un popor și altul.

În actuala ediție - a treia - a **Dreptului constituțional comparat**, am inclus, de aceea și noua Constituție a Elveției, precum și o serie de importante elemente de noutate pe care le aduce practica principalelor state democratice. Menționăm, numai cu titlu de exemplu, reducerea mandatului prezidențial în Franța de la 7 la 5 ani, dezbaterile judiciare din S.U.A. asupra sistemului electoral, reforma sistemului parlamentar tradițional din Marea Britanie. Totodată am apreciat ca fiind utile cititorului analizele unor constituții din țări afro-asiatice, din țări care prezintă anumite particularități specifice, de natură a le determina o anumită orientare în ceea ce privește structura și mecanismele constituționale. Este firesc, de pildă, ca pentru țările arabe respectul pentru tradițiile islamice să fie foarte puternic iar anumite norme și prevederi ale acestei religii multimilenare să se regăsească în norme și prevederi constituționale.

Nu mai puține elemente de specificitate prezintă diversele state noi, care s-au format ca urmare a mișcărilor de eliberare națională (cum ar fi, de pildă, monocameralismul, atribuțiile foarte largi ale șefului statului, sistemul monopartid, păstrarea unor forme de jurisdicție religioasă sau tradiționale, organizare administrativă pe criteriile unor entități tradiționale etc.). Realitățile țărilor în curs de dezvoltare, diferite de ale celor dezvoltate, reclamă, desigur, anumite instituții și principii de guvernare care trebuie să dea expresie tocmai cerinței de a se lua în considerare asemenea realități. Pe drept cuvânt, marii juriști români Paul P. Negulescu și George Alexianu remarcă că este necesar ca toate instituțiile să reflecte "tradițiile naționale ale fiecărui popor"⁷⁴. Rezultă, astfel, că marile valori și principii pe care se întemeiază constituțiile moderne constituie o simbioză între principiile democratice proiectate la nivel internațional și tradițiile specifice, care diferă de la un stat la altul, și oferă de multe ori elemente și formule inedite de guvernare.

3.1.1. Tehnici și modalități de elaborare a constituțiilor

Dacă în ceea ce privește conținutul politic al constituțiilor selecția ideilor pe care acestea le cuprind, modalitățile în care sunt determinate raporturile între puterile statului, tipul reglementărilor adoptate, reflectă în mod firesc o anumită concepție, de natură politică, în ce privește tehnicile și modalitățile prin care se elaborează constituțiile constatăm, de asemenea, o destul de mare diversitate.

- **În primul rând**, este de remarcat faptul că există o serie de state de tradiție sau de influență britanică, care nu au nici până în prezent **constituții scrise**, structurate în mod unitar, ci un număr mai mare sau mai mic de **acte constituționale** care, în totalitatea lor, completate cu normele și uzanțele parlamentare, oferă fundamentul unor reglementări cu caracter constituțional. Această practică - desigur, a unui număr redus de state - ridică de la bun început problema dacă din punctul de vedere al tehnicii de elaborare este sau nu necesar ca statele să aibă întotdeauna constituții scrise, sau dacă ar fi preferabil să fie "generalizată" tehnica unor acte constituționale (declarații de drepturi, acte ale Parlamentului etc.).

Dat fiind faptul că majoritatea covârșitoare a statelor lumii dispun în prezent de constituții scrise, se poate aprecia că există o tendință quasiunanimă de recunoaștere a valorii instrumentului scris,

⁷⁴ Paul Negulescu, George Alexianu, *Tratat de drept public*, t.I, Editura "Casa școalelor", București, 1942, pag.209.

sistematic și integrator, față de vechile practici și cutume. Pe de altă parte, faptul că există constituții scrise permite mai ușor ca ele să fie cunoscute, iar cetățenii statelor să fie educați în spiritul respectării normelor constituționale, să găsească întotdeauna în prevederile lor o pavază sigură pentru apărarea drepturilor, pentru garantarea participării lor la viața politică, asigurându-se astfel funcționarea corectă a întregii vieți politice a societății.

Constituțiile "nescrise" reflectă, desigur, tradiții bogate și o experiență dintre cele mai notabile, în special de ordin parlamentar și a organelor justiției, dar ele nu pot să suplinească existența unui corp de reguli precise, reunite într-un singur document, de natură să ofere - sistematic și neechivoc - prezentarea structurii politice a unei țări în ansamblul său, a drepturilor cetățenești, a modalităților și practicilor prin care se înfăptuiesc raporturile dintre puterile statului.

- O a doua problemă care se ridică atunci când este vorba de tehnicile de redactare constituțională este aceea dacă o constituție trebuie să fie astfel concepută, după formula lui Thomas P. Paine, "încât să încapă într-un buzunar" sau dacă este preferabil ca ea să cuprindă sute de articole, în care să fie reglementate minuțios, în cele mai mici detalii, toate instituțiile și prevederile care au tangență cu normele constituționale. Am menționat, în cuprinsul lucrării noastre, constituții care se remarcă prin conciziunea lor - cum este, de pildă, Constituția S.U.A. - dar și constituții de dimensiuni impresionante, cum este Constituția Braziliei (245 articole) sau a Indiei, pe care însuși un autor indian o consideră ca fiind cea mai cuprinzătoare constituție existentă, sub aspectul întinderii și dimensiunilor (395 articole).

Opțiunea pentru constituții "mici" și constituții "mari" ridică însă anumite probleme nu numai în ce privește cunoașterea și însușirea constituției, care fiind mai mare necesită un efort indiscutabil mai îndelung, dar și în ceea ce privește **valoarea** diferenței între normele constituționale și normele ce aparțin unor alte discipline.

Așa cum s-a recunoscut în literatura de specialitate, există norme constituționale care se regăsesc și în alte materii unde, pornindu-se tocmai de la acestea, se edifică instituții întregi sau șiruri de reglementări și, fără îndoială, norme care nu au o valoare constituțională, a căror includere în constituție întrerupe șirul și evoluția logică a reglementărilor de drept constituțional.

Admițând ideea constituțiilor ample și a transformării tuturor normelor cuprinse în ele în norme constituționale, ne aflăm în situația în care orice modificare cât de mică a unei prevederi incluse în Constituție va trebui să solicite în mod necesar o revizuire constituțională care, în cele mai multe sisteme, presupune modalități mai complicate și îndelungate decât modificarea legilor ordinare.

- În al treilea rând remarcăm, din punctul de vedere al structurii diverselor constituții, că nu există până în prezent o practică unitară în ceea ce privește **dispunerea diferitelor titluri și capitole în cadrul constituției**. Dacă toată lumea este de acord, desigur, că o constituție trebuie să cuprindă prevederi generale, probleme privind organizarea statului, drepturile cetățenilor, Parlamentul, justiția, organizarea locală, modalitatea de revizuire a Constituției etc., în cadrul diverselor tipuri de constituții, uneori din rațiuni de tehnică legislativă dar alte ori din considerații politice, anumite problematici au ocupat un rol proeminent în dauna altora. Din acest punct de vedere nu este lipsit de interes să remarcăm că, dacă în ceea ce privește aproape toate constituțiile "prevederile generale" ocupă primul capitol în ordinea succesiunii problemelor, unele constituții încep cu instituția șefului statului, altele cu Parlamentul, iar altele cu drepturile omului.

Constituția României, urmând structurile moderne, enunță materiile ce privesc drepturile și libertățile înaintea altor problematici, fundamentând prin aceasta însemnătatea omului - cetățean și alegător - pe al cărui consimțământ se întemeiază însăși legitimitatea autorităților politice și a întregului eșafodaj al puterilor statului.

- În al patrulea rând observăm, tot din punctul de vedere al tehnicilor constituționale, că există în unele situații și practica includerii unor documente constituționale mai vechi, pe calea unor norme de trimitere în însuși conținutul reglementărilor constituționale. Exemplul cel mai bine cunoscut este, desigur, al Franței, care nu are un capitol distinct privind drepturile omului, dar care face trimitere la Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789 și la preambulul Constituției din 1946, unde sunt incluse drepturi economice și sociale. Explicația unei asemenea practici - care, desigur, prezintă un element de discontinuitate față de unitatea textului constituțional - rezidă în faptul că Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789 constituie un document de uriașă semnificație, a cărei simplă reproducere în Constituție ar fi estompat, poate, valoarea percepției sale integrale ca moment al dezvoltării constituționale moderne. Amintim, de altfel, că și alte state au considerat drept norme constituționale prevederile cuprinse în **Declarația Universală a Drepturilor Omului** și însuși Constituția țării noastre, fără a o reproduce expres, menționează în art.20 alin.(1), cerința interpretării drepturilor și libertăților cetățenești în spiritul prevederilor cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Aceste norme de trimitere se explică, deci, prin valoarea și semnificația cu totul aparte a unor mari reglementări constituționale, recunoscute la nivel mondial. Statele care procedează la asemenea tehnici doresc să sublinieze încă odată atașamentul lor față de marile valori pe care documentele în cauză le cuprind.

- În sfârșit, în al cincilea rând, referitor la tehnicile și modalitățile de elaborare a constituțiilor, dorim să amintim și **problema modificărilor sau revizuirilor constituționale**. În sistemul constituțiilor considerate "**rigide**", orice modificare constituțională cuprinde întotdeauna nu numai o majoritate constituțională de două treimi la nivelul întregului Parlament (dacă țara în cauză are un sistem bicameral), dar și un referendum popular, în care majoritatea cetățenilor trebuie să se pronunțe în favoarea modificărilor constituționale.

În sistemul constituțiilor considerate "**flexibile**", o simplă lege votată de Parlament este suficientă pentru a produce modificarea constituțională dorită, cu condiția - evident - ca Parlamentul să dispună de o anumită majoritate.

Atât o tehnică, cât și cealaltă, prezintă avantaje și inconveniente. Constituțiile "**rigide**" subliniază valoarea și autoritatea supremației Constituției, promovând un sistem de valori în cadrul căruia o schimbare constituțională trebuie efectuată întotdeauna în anumite forme și proceduri, diferite de acelea ale legilor ordinare. Aceasta are, desigur, o importanță de netăgăduit pe planul valorilor politice și al respectului față de Constituție, dar necesită proceduri uneori complicate, care cer timp și desfășurarea unor operațiuni la mai multe nivele. Sistemul constituțiilor "**flexibile**" este, desigur, foarte ușor, dar - punând pe picior de egalitate constituțiile cu legile ordinare - diluează semnificația constituției, a valorii sale de lege juridică fundamentală.

Din acest punct de vedere ne permitem să semnalăm două exemple de tehnică, evident diferite, în ceea ce privește modalitatea de efectuare a revizuirilor constituționale: S.U.A. folosesc - așa cum este foarte bine cunoscut - sistemul amendamentelor la Constituție, Constituția S.U.A. având șapte articole și 27 de amendamente. Venezuela, în schimb, a cunoscut până în prezent 25 de Constituții, considerându-se necesar, ori de câte ori s-a adoptat o modificare constituțională, ca să se recurgă la tehnica readoptării întregii Constituții. Desigur, aici au acționat în decursul timpului și alte elemente, cum ar fi succesiunea unor regimuri politice care au dorit să-și manifeste, fiecare, individualitatea, legând promulgarea unei constituții de stabilirea unui nou sistem de guvernare.

- **Ultima problemă** asupra căreia dorim să reținem atenția din punct de vedere al tehnicilor de elaborare și modificare a constituțiilor privește **acele clauze care interzic revizuirea unor capitole sau principii proclamate de Constituție**. Menționăm că în literatura de specialitate asemenea clauze au

fost criticate ca situându-se în discordanță cu dreptul la autodeterminare ce poate determina, în orice moment, noi opțiuni politice ce s-ar putea cere a fi legalizate și pe cale constituțională⁶.

Existența unor asemenea clauze în unele constituții, cum este cea franceză, cea italiană sau cea română, a fost însă determinată de rațiuni istorice care au fost evaluate - la timpul respectiv - de cei care au pus bazele acestor constituții. De remarcat însă, pentru a da numai un exemplu, că problemele apartenenței Franței la Tratatul de la Maastricht au suscitat probleme constituționale, ele fiind tranșate prin modificarea Constituției operată în 1992, vizând articolele 88-2 și 88-4, care a permis, astfel, participarea Franței la formele de integrare mult mai accentuate pe care le reprezintă Tratatul de la Maastricht în noua redactare a unor texte, perfectată la Amsterdam⁷⁵.

3.1.2. *Separația puterilor și limitele sale în constituțiile moderne*

Un principiu fundamental al dreptului constituțional, care a fost verificat de întreaga experiență istorică și pe care - cu diverse nuanțe - îl consacră toate constituțiile actuale, este **principiul separației puterilor**. Acest principiu, enunțat pentru prima dată de Aristotel în lucrarea sa "Politica", a fost dezvoltat mai târziu cu deosebire de **școala dreptului natural** (Grotius, Wolff, Puffendorf), iar apoi de John Locke, găsindu-și încununarea în opera lui Montesquieu.

"Există în toate constituțiile - scria Aristotel - trei elemente în legătură cu care un bun legiuitor trebuie să studieze ceea ce este avantajos pentru fiecare". După părerea sa, "una dintre aceste trei părți este aceea care deliberază cu privire la problemele comune; a doua este aceea care are drept obiect magistratura...; a treia este aceea care distribuie justiția"⁷⁶.

În pofida diferenței de redactare față de terminologia modernă cu privire la separația puterilor, elaborată de Montesquieu în secolul XVIII, trebuie să recunoaștem astăzi că multe elemente de gândire politică ale filosofului antic premerg principiul care s-a încetățenit ulterior și este recunoscut astăzi în toate democrațiile moderne: un corp legislativ, o putere executivă și un număr de judecători independenți, chemați să împartă justiția, în mod egal, tuturor membrilor cetății.

În Anglia, o contribuție remarcabilă la fundamentarea teoretică a principiului separației puterilor a adus-o John Locke⁷⁷. Argumentând ideea separației puterilor, filosoful și omul de știință englez sublinia că "tentația de a pune mâna pe putere ar fi prea mare dacă aceleași persoane care au puterea de a face legile ar avea în mâini și puterea de a le pune în executare, deoarece ar putea să se scutească de a se supune legilor pe care ele le fac". În consecință, după părerea sa, într-un stat bine organizat ar trebui ca puterea de a face legile să fie încredințată unei adunări special convocate în acest scop, dar după ce legile au fost adoptate, adunările ar trebui să se separe și să se supună legilor pe care le-au acceptat.

Pronunțându-se în sprijinul durabilității și stabilității legilor, John Locke considera că "este de trebuință ca să existe o putere care să vegheze la executarea legilor ce sunt în vigoare. Astfel puterea legislativă și puterea executivă trebuie să fie separate". El admite totuși, alături de cele trei puteri ale statului necesare în orice stat - **legislativă, executivă și federativă** (relații externe) - și o a patra putere, denumită "**prerogativă**", care ar cuprinde toate atribuțiile puterilor, lăsate la discreția puterii executive, în caz de pericol⁷⁸.

⁷⁵ Pierre Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 18e édition, Ed.Armand Collin, Paris, 1999, pag.362; Hugues Portelli, *Droit Constitutionnel*, 4e édition, Ed.Dalloz, 2001, pag.139.

⁷⁶ *Politica*, XIV, 1, 2 (pag.177, ediția citată).

⁷⁷ Cit.de Paul Negulescu, *Curs de drept constituțional român*, editat de Alex.T.Doicescu, București, 1927, pag.2999 și urm.

⁷⁸ John H.Garvey, T.Alexander Aleinikoff, *Modern Constitutional Theory, A Reader*, Third edition, West Publishing Co, St.Paul, Minn., 1994, pag.312.

Reluând și dezvoltând ideile lui John Locke, Montesquieu și după dânsul toți teoreticienii statului liberal au văzut în principiul separației puterilor mijlocul eficace de a slăbi atotputernicia statului, împărțindu-i atribuțiunile. Pornind de la ideea că există o înclinație naturală a omului care deține puterea de a abuza de ea, Montesquieu a dezvoltat principiul că "puterea trebuie să fie înfrânată de putere". În concepția sa, separația puterilor reprezintă singurul mijloc prin care se poate asigura respectul legilor într-un stat în care este posibilă existența unui guvern legal. "Atunci când, în mâinile aceleiași persoane sau în ale aceluiași corp de dregători se află întrunite puterea legislativă și puterea executivă, nu există libertate, deoarece se poate naște teama ca același monarh sau același Senat să întocmească legi tiranice, pe care să le aplice în mod tiranic. Nu există, de asemenea, libertate dacă puterea judecătorească nu este separată de puterea legislativă și de cea executivă. Dacă ea ar fi îmbinată cu puterea legislativă, puterea asupra vieții și libertății cetățenilor ar fi arbitrară, căci judecătorul ar fi și legiuitor. Dacă ar fi îmbinată cu puterea executivă, judecătorul ar putea avea forța unui opresor. Totul ar fi pierdut dacă același om, sau același corp de fruntași, fie al nobililor, fie al poporului, ar exercita aceste trei puteri: pe cea de a face legi, pe cea de a aduce la îndeplinire hotărârile obștești și pe cea de a judeca infracțiunile sau litigiile dintre particulari"⁷⁹.

Principiul separației puterilor a fost dezvoltat ulterior și de Rousseau, dar filosoful francez folosește o logică diferită, considerând că puterea legislativă se confundă cu însăși suveranitatea și nu poate fi exercitată decât de întreaga națiune. În opinia sa, puterea executivă este competentă numai să emită acte particulare, care trebuie să rezulte din aplicarea măsurilor generale adoptate de puterea legislativă. "El nu poate însă concepe independența puterii executive, căci aceasta este supusă puterii legislative, ale cărei ordine le execută și care o supraveghează, spre a vedea cum își îndeplinește atribuțiile fixate de dânsa"⁸⁰.

Cât privește puterea judecătorească, Jean Jacques Rousseau consideră că aceasta este o putere distinctă de executiv și legislativ, dar menționează că ea a suferit practic anumite diminuări față de executiv prin recunoașterea dreptului de grațiere și față de legislativ prin dreptul de grațiere exercitat de poporul suveran.

Principiul separației puterilor și-a găsit o largă aplicație în practica constituțională a țărilor occidentale. Cu toate acestea, el a fost criticat de o serie de gânditori și oameni politici, printre care fostul președinte american Woodrow Wilson, care a estimat că aplicațiunea acestui principiu face să dispară, practic, orice idee de răspundere în guvernare. Doctrina germană (Laband, Jellinek) a considerat teoria lui Montesquieu ca fiind nelogică și imposibil de realizat în practică. S-a apreciat că ea nu ar reprezenta "decât o metodă de organizare menită să slăbească atotputernicia statului pentru a apăra individul". Juriștii germani, puternic influențați de ideile etatiste, au estimat că "urmărind slăbirea puterii politice prin repartizarea atribuțiunilor la diferite organe juxtapuse, quasi-independente unele de altele, având fiecare un domeniu de activitate proprie, cu toate că lucrează la aceeași operă generală, s-a ajuns la neputința Statului de a crea o ordine nouă, de a satisface nevoile unei societăți în plină transformare"⁸¹.

Din punct de vedere juridic, principiul separației puterilor a fost consacrat în numeroase documente de drept constituțional. Astfel, el se regăsește în cunoscuta Declarație a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, precum și în documentele revoluției americane. Unul dintre părinții actualei Constituții a Statelor Unite, James Madison, arată că "acumularea tuturor puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în aceleași mâini, indiferent dacă acestea aparțin unei singure persoane,

79 Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, vol.I, Editura științifică, București, 1964, pag.194.

80 Paul Negulescu, George Alexianu, *op.cit.*, pag.244.

81 *Ibidem*, pag.247.

unor puțini sau la mai mulți; sau dacă aceasta (acumularea) este ereditară, autonumită sau electivă, poate fi considerată în mod justificat ca fiind adevărata definiție a tiraniei"⁸².

În multe constituții moderne principiul separației puterilor este consacrat expres, cum ar fi Constituția Cantonului Jura din Elveția (art.55), Constituția Republicii Moldova din 28 iulie 1994, care dispune în art.6 că "puterile legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin". De asemenea, referiri la puterile statului se regăsesc în Constituțiile Germaniei, Spaniei, Belgiei, Danemarcei, Greciei, Finlandei, Italiei, Portugaliei și altor state, precum și în Constituția S.U.A.

Regimurile politice totalitare, de toate nuanțele, au criticat principiul separației puterilor, susținând că puterea ar fi de fapt "unică", ar aparține poporului și, deci, nu ar putea în nici un caz să fie divizată. În realitate, prin ignorarea voită a principiului separației puterilor și prin eliminarea sa practică din constituțiile fostelor state socialiste, a fost favorizată concentrarea puterii în mâinile unor persoane și negarea practică a oricăror mecanisme de conducere colectivă. Principiul "unicității" puterii a netezit nu numai calea unor dictaturi, dar a și subordonat întregul sistem al organizării politice dominației unui singur partid, împrejurare ce a avut ca efect lichidarea opoziției politice, negarea principiilor pluralismului și, în final, îndepărtarea de la marile principii democratice ale dreptului constituțional, validate de o întreagă experiență istorică. Revenirea la democrație în țările Europei de răsărit a impus de aceea "reabilitarea" principiului separației puterilor, recunoașterea utilității sale ca un principiu fundamental de organizare politică și premisă a așezării întregii vieți sociale pe baze umaniste și democratice.

O examinare comparativă a constituțiilor moderne evidențiază, neîndoindu-ne, o anumită **separație funcțională** între puterile statului, chiar și pentru acele țări care nu au prevăzut în mod expres principiul separației puterilor ca un principiu de organizare constituțională. Desigur, o separație absolută a puterilor statului poate fi întâlnită numai în regimul constituțional prezidențial, în cadrul căruia prerogativele și răspunderile diferitelor puteri ale statului apar cât se poate de precis delimitate, neexistând posibilitatea unei interferențe a unei puteri în treburile celeilalte.

În celelalte sisteme însă - ne referim, desigur, la sistemele semi-prezidențial și parlamentar - separația puterilor este vizibilă, dar nu ca o delimitare strictă și riguroasă, inconfundabilă, a relațiilor dintre diferitele organe ale statului, ci ca un **principiu de colaborare, indispensabil în epoca modernă pentru a se asigura funcționalitatea și eficiența deplină a tuturor organelor statului**.

Nu întâmplător în Tratatul lor de drept constituțional și instituții politice specialiștii Ioan Muraru și Simina Tănăsescu, tratând acest principiu, se referă la "**separația/echilibrul și colaborarea puterilor în stat**"⁸³. O asemenea optică o găsim întru totul corespunzătoare deoarece relevă nu numai ideea de "separație", dar și multiplele conexiuni, interdependențe, pe care teoria în cauză le implică între diverse organe și instituții de stat.

În România, o asemenea interpretare a separației puterilor este acceptată în general, - deși nu apare, ca atare, *expressis verbis* - prin modul în care au fost definite și fundamentate raporturile dintre diversele puteri ale statului în cadrul reglementărilor stabilite de Constituția din 1991. Astfel, Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității legilor, a Regulamentelor Parlamentului, și hotărăște asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor. Parlamentul are dreptul să-și exprime neîncrederea în Guvern și poate declanșa procedura suspendării din funcție a Președintelui României. Președintele României are dreptul de a adresa Parlamentului mesaje și chiar de a dizolva Parlamentul, dacă acesta nu a acordat votul de

⁸² Respectfully Quoted. A Dictionary of Quotations, Library of Congress, Washington, 1989, pag.153.

⁸³ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.268.

încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 60 de zile de la prima solicitare. Aceste prevederi - ca și numeroase altele existente în Constituția României, ca și în constituțiile altor state ce își regăsesc astăzi identitatea ca state democratice - denotă faptul că nu se poate vorbi nici pe departe în cadrul sistemului separației puterilor de o departajare totală a atribuțiilor celor trei puteri. Este vorba, în realitate, de o delimitare precisă de competențe, interferențele fiind posibile numai în situații de excepție, când anumite probleme de interes major pot fi rezolvate nu în mod exclusiv cu aportul uneia dintre puteri, ci în egală măsură cu contribuția celorlalte.

Așa cum am mai arătat, principiului separației puterilor i s-au adus o serie de critici de către unii autori, el fiind considerat fie depășit, fie "îmbătrânit", fie reflectând numai o anumită etapă - de mult încheiată - a dezvoltării constituționale. În fond, însă, toți criticii separației puterilor omit - intenționat sau neintenționat - faptul că **separația puterilor nu a fost niciodată concepută, nici măcar de teoreticienii săi, ca o separare ori o izolare artificială între puterile statului.** Separația puterilor a reprezentat și reprezintă o garanție împotriva acaparării puterii de către forțe totalitare și un mijloc de a asigura echilibrul între puterile statului. După cum observă în mod pe deplin justificat specialiștii Ioan Muraru și Simina Tănăsescu, "Manifestându-se rezerve față de teoria clasică a separației puterilor nu trebuie să se interpreteze că ea și-a pierdut din importanță și actualitate și că deci rămâne o teorie a trecutului. Marea forță a teoriei separației puterilor constă în fantasmatica sa rezonanță socială, politică și morală. Ea a intrat în conștiința mulțimilor care au receptat-o ca pe cea mai eficientă rețetă contra despotismului și în favoarea libertății și democrației. Sintetizând acest paradox, Pierre Pactet arată că se constată un decalaj important între declinul unei teorii, care pierde progresiv din forța și valoarea sa explicativă și pentru că ea nu mai corespunde cu adevărat realității și recepționarea sa de către opinia publică, care continuă să creadă în ea, și pentru clasa politică care persistă în a o evoca"⁸⁴.

În tratatul său de Drept constituțional și instituții politice, prof.dr.Cristian Ionescu constată și el că "În momentul în care a fost instituționalizat în constituții, principiului separației puterilor i s-au adus multe corective, constând în colaborarea puterilor. Se va crea ceea ce doctrina denumeste "**checks and balances**", adică supravegherea reciprocă a celor trei puteri pentru reechilibrarea raportului între ele. Dacă concepem principiul separației puterilor în mod abstract și rigid, între cele trei puteri nu există nici o legătură; aplicat în condiții practice de guvernare, principiul astfel conceput ar produce haos și dezordine publică, întrucât oricare dintre cele trei puteri ar avea înclinația să se manifeste în mod tiranic"⁸⁵.

În concluzie, se poate aprecia că principiul separației puterilor - consacrat explicit sau implicit în majoritatea constituțiilor lumii - rămâne un element esențial, indispensabil existenței și funcționării statului de drept. Nu întâmplător numeroase lucrări teoretice, documentele partidelor politice, opinii ale unor specialiști fac referire la necesitatea separației puterilor. Într-un valoros **Dicționar politic românesc**, separația puterilor este definită ca fiind un "principiu major al democrației moderne". Se subliniază ideea că "Fiecare putere este localizată într-o instituție separată, iar cei ce o aplică sunt selectați prin diferite proceduri, au diferite termene și sunt independenți unii de alții. Separarea nu înseamnă însă izolare, pentru că fiecare ramură a puterii participă la funcționarea celeilalte printr-un sistem de control și echilibrare reciprocă a puterilor în stat. Separarea între cei ce fac legea (puterea legislativă), cei ce o aplică (puterea executivă) și cei ce o interpretează (puterea judecătorească) este menită să prevină instaurarea unui regim dictatorial"⁸⁶.

⁸⁴ Ibidem, pag.274.

⁸⁵ Cristian Ionescu, **Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice**, vol.I, ediție revizuită și adăugită, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.289; a se vedea și: Genoveva Vrabie, **Drept constituțional și instituții politice**, vol. I, Ediția a cincea, revizuită și reîntregită, Editura „Cugetarea”, Iași, 1999, p.149 și urm..

⁸⁶ Sergiu Tămaș, **Dicționar politic. Instituțiile democratice și cultura civică**, ediția II-a, revizuită și adăugită, Casa de

3.2. Instituția Parlamentului

Nu există astăzi constituție în lume care să nu consacre, sub o formă sau alta, existența unei puteri legiuitoare, indiferent dacă aceasta este denumită Parlament, Camera Deputaților sau Adunare legislativă, indiferent dacă prerogativele unei asemenea adunări sunt mai largi sau mai restrânse. Este un fapt cert însă că pe măsura unei lungi evoluții istorice, instituția Parlamentului și-a câștigat un loc bine definit în gândirea, în practica și în conștiința popoarelor, devenind una dintre verigile esențiale ale înfăptuirii democrației, ale statornicirii unor rânduieli democratice, în măsură să garanteze drepturile și libertățile cetățenilor⁸⁷.

Instituția Parlamentului are origini îndepărtate. Islanda înainte de anul 1000, Sicilia în 1130 și Anglia în jurul anului 1300, cunoșteau existența unor adunări care aveau să constituie, în secolul următor, modelul unor Adunări deliberative. În secolul al XVIII-lea, Parlamentul britanic - profitând de slăbiciunea unor monarhi - a impus ca model de guvernare **regimul parlamentar**, care introducea pentru prima dată responsabilitatea Guvernului față de Adunarea deliberativă. Acest model a fost adoptat ulterior în Franța și Belgia. Constituția S.U.A. a creat un Parlament bicameral (Congresul), care echilibrează și astăzi puterea prezidențială.

Crete la origine cu misiunea unică de a consimți asupra stabilirii unor impozite, parlamentele au ajuns - cu timpul - nu numai să controleze modul în care erau utilizate fondurile statului, dar și întreaga activitate guvernamentală. În anumite situații, parlamentele au ajuns chiar să dispună de întreaga politică a țării, așa cum a făcut, de pildă, Convenția revoluționară franceză prin comitetele sale (*Le Régime des Assemblées*)⁸⁸.

Pe măsură însă ce principiul separației puterilor s-a afirmat ca o creație a gândirii liberale, parlamentele au început să-și asume atribuții tot mai importante legate de alegerea unor demnitari, a judecătorilor, iar în unele țări chiar a șefului statului. Regimurile parlamentare sunt cele care astăzi controlează cel mai eficient activitatea guvernelor, își permit să le înlocuiască atunci când comit greșeli și chiar să tragă la răspundere pe șeful statului, în cadrul unei proceduri care, evident, comportă o serie de trepte și garanții.

Forța sistemului parlamentar constă însă în principiul suveranității naționale, în ideea că parlamentul reprezintă poporul însuși, iar parlamentarii sunt delegații săi, care nu mai pot în aceste condiții delega, în nici un caz, prerogativele lor unor alți funcționari ai statului. Cunoscutul principiu din dreptul roman "*delegata potestas non delegatur*" se opune transmiterii oricăror prerogative parlamentare către alte instituții alese sau numite. Principiul **autonomiei parlamentului** garantează forumului legislativ plenitudinea de acțiune și decizie în orice domeniu, Parlamentul fiind, totodată, în unele state, singurul organism în măsură să tragă la răspundere pe membrii săi. Puterea excepțională ce revine parlamentelor și calitatea cu totul aparte a celor care le alcătuiesc au determinat elaborarea unor **statute**, garantând existența unui regim de imunități și inviolabilități, chemat tocmai să asigure exercitarea în cele mai bune condiții a mandatului parlamentar. Acesta a devenit tot mai mult un **mandat reprezentativ**, parlamentarul reprezentând nu "o părticică" din suveranitatea națiunii, ci însăși această suveranitate, de unde fundamentul drepturilor și prerogativelor parlamentarilor, independența de care ei se bucură pentru a-și putea înfăptui mandatul în condiții optime.

editură și presă "ȘANSA" SRL, București, 1996, pag.222.

87 Carl Schmidt, *Parlementarisme et démocratie*, Edition du Seuil, Paris, 1988, pag.11 și urm.; Philippe Lavaux, *Le parlementarisme*, deuxième édition, Paris, P.U.F., 1987, pag.3 și urm.

88 Maurice Duverger, *Le système politique français*, P.U.F., Paris, édition entièrement refondue, pag.45 și urm.

Așa cum sublinia la timpul său în mod inspirat filosoful și omul politic irlandez Edmund Burke (1729-1797): "Parlamentul nu este un congres de ambasadori care exprimă interese diferite și ostile, pe care fiecare urmărește să le păstreze... Parlamentul este adunarea deliberativă a unei singure națiuni, având un singur interes, ca un întreg..."⁸⁹.

Condițiile istorice au făcut ca în anumite state structura parlamentară să fie încă de la început o **structură bicamerală**. Lucrul acesta s-a petrecut în special în statele federale și în numeroase țări din America Latină. În alte state, bicameralismul are o rațiune istorică (Franța, Anglia). Drepturile și relațiile reciproce între cele două Camere, acolo unde există un sistem bicameral, nu au fost și nici nu sunt pretutindeni aceleași. În unele state s-a acceptat ideea **egalității Camerelor**, cu unele nuanțe - desigur -, în timp ce în altele, cea de a doua Cameră înclină să devină tot mai mult o Cameră consultativă, având un "rol ponderator".

Împotriva "parlamentarismului" au fost formulate fel și fel de critici. Exacerbarea dezbaterilor, confruntarea de idei, uneori imposibilitatea găsirii unor soluții, au fost invocate ca argumente de către adepții regimurilor antiparlamentare de toate nuanțele, care au teoretizat supremația executivului și au redus până la anihilare rolul factorului reprezentativ.

Revigorarea ideii democratice și eșecul tuturor formelor de guvernare totalitară au demonstrat însă, fără putință de tăgadă, forța și viabilitatea instituției Parlamentului ca exponent al suveranității naționale. A devenit general recunoscută ideea că parlamentele nu reprezintă astăzi în lume numai cele mai largi forumuri democratice naționale, dar și laboratoare eficiente de elaborare a legilor, factori de răspundere ai vieții publice, elemente de contrapondere față de orice tentative de a diminua drepturile democratice și valoarea instituțiilor statului de drept.

În literatura de specialitate a fost subliniat faptul că deși Parlamentul a fost desemnat, în mod tradițional, prin expresia de "**putere legiuitoare**", în fond, atribuțiile și competențele sale sunt mult mai largi, propunându-se pentru definirea mai corectă și mai exactă a rolului și funcției Parlamentului în stat termenul de "**putere deliberativă**". "Această denumire exprimă clar importanța competenței Parlamentului de a decide în toate problemele fundamentale ale statului, dar și realitatea că Parlamentul are și alte funcții decât cea legislativă, cum ar fi, de exemplu, funcția de control. Ca atare, «puterea» legislativă este doar o componentă a competenței Parlamentului"⁹⁰.

Ca putere deliberativă, Parlamentul are mai multe funcții, a căror enumerare implică o ordine firească și anume: a) funcția legislativă (legiferarea); b) funcția de stabilire a direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice; c) funcția de alegere, formare, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale; d) funcția de control; e) funcția de conducere în politica externă; f) funcția de organizare internă a sa⁹¹.

În diversele constituții pe care le-am analizat, instituția Parlamentului capătă, desigur, conotații specifice, prerogative și atribuții diferențiate, în funcție de regimul politic al statului în cauză și, neîndoindu-ne, de balanța puterilor în stat, de modul în care într-o țară sau alta acționează echilibrul forțelor politice care sunt angajate în acțiunea de guvernare. Desigur, parlamentele de astăzi nu mai au prerogativele adunărilor legiuitoare de altă dată, care puteau trimite în judecată regi și și controla, nediferențiat, activitatea tuturor organelor și instituțiilor statului.

După cum se cunoaște, despre Parlamentul britanic în perioada de apogeu, a afirmării prerogativelor și influenței sale, se spunea că **poate să facă orice, afară de faptul de a transforma un bărbat în femeie sau o femeie în bărbat**. Viziunea modernă asupra rolului și funcțiilor Parlamentului

⁸⁹ Robert Andrews, *The Concise Columbia Dictionary of Quotations*, Columbia University Press, New York, 1989, pag.189.

⁹⁰ Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, *Drept parlamentar românesc*, Editura ACTAMI, București, 1999, pag.119.

⁹¹ *Ibidem*, pag.119-120.

aduce însă importante nuanțări principiului "suveranității parlamentului". Parlamentul rămâne, desigur, cel mai larg forum deliberativ și reprezentativ al națiunii, în măsură să destituie organe ale statului și chiar pe președintele țării, să efectueze controale asupra felului în care sunt îndeplinite atribuțiile diferitelor puteri, să adreseze sugestii ori întrebări organelor din structura statală și, fără îndoială, să-și exercite din plin cea mai importantă atribuție a Parlamentului, care constă în adoptarea unor reglementări normative având valoare generală. Dar chiar în sistemul separației puterilor, rolul Parlamentului este precis delimitat și el nu se poate substitui în nici un caz puterii executive sau celei judecătorești, chiar dacă în majoritatea statelor lumii judecătoria Curții Supreme sunt aleși de Parlament, iar executivul - care este confirmat de Parlament - poate fi demis în urma unei moțiuni de cenzură.

În prezent, în cele mai multe țări ale lumii, **Parlamentul exercită, fără îndoială, un număr de atribuții esențiale, controlând celelalte organe ale statului, dar puterea sa este limitată de aria prerogativelor prevăzute prin Constituție**, de însăși dinamica relațiilor dintre puteri, care obligă uneori Parlamentul (cum este cazul delegării legislative) să cedeze temporar o parte din atribuțiunile sale unei alte puteri a statului, tocmai pentru a asigura un maximum de operativitate și eficiență activității de legislație.

Nu trebuie uitat, pe de altă parte, că Parlamentul, în toate țările lumii, desfășoară o remarcabilă **activitate internațională** ratificând tratate internaționale în domeniile cele mai importante, adresând mesaje, adoptând moțiuni care înseamnă, de cele mai multe ori, luări de poziție neechivoce ale întregului spectru politic față de o anumită problemă internațională. Pe calea **diplomației parlamentare**, parlamentarii își aduc o contribuție directă și nemijlocită la dialogul politic ce se poartă pe plan mondial, contribuind la dezamorsarea unor probleme internaționale litigioase, la convenirea unor soluții înțelepte în problemele colaborării dintre țări, la promovarea unui autentic spirit de încredere între țări și popoare având culturi, civilizații, sisteme politice și orânduirii dintre cele mai diverse.

Fără îndoială, **atribuțiile și ponderea parlamentelor nu sunt aceleași peste tot**. În regimurile parlamentare ele aleg însăși persoana șefului statului, dar în toate sistemele - cu excepția unor țări totalitare - există procedura destituirii șefului statului și a trimeriei sale în judecată de către Parlament, ce redobândește în asemenea cazuri ceva din "suveranitatea" sa de altădată, evidențiind neechivoc calitățile sale de exponent direct al națiunii, al drepturilor și prerogativelor sale suverane.

Activitatea parlamentară diferă, desigur, din punctul de vedere al procedurilor ce sunt cerute pentru adoptarea unor legi, sub aspectul implicării mai largi sau mai reduse a comisiilor parlamentare, a diverselor organe de conducere. Există diferențieri în ceea ce privește modul de desfășurare a sesiunilor Parlamentului, regulile de procedură. În pofida unor asemenea diferențieri, rolul Parlamentului în viața constituțională contemporană rămâne indiscutabil major, motiv pentru care parlamentarii li se asigură imunitate opiniiilor și părerilor, inviolabilitatea persoanei, dreptul de a se exprima liber și neîngrădit în legătură cu problemele ce sunt supuse atenției lor.

Așa cum se cunoaște, în România, după Revoluția din Decembrie 1989, viața parlamentară și-a regăsit în bună parte întreaga sa bogăție și personalitate din epoca interbelică. Deși dezbaterile în cadrul Parlamentului României, respectiv al celor două Camere, nu s-au soldat întotdeauna cu rezultate concrete, anumite măsuri legislative lăsându-se încă așteptate, pe ansamblu se poate spune că viața parlamentară revine în drepturile sale firești, înregistrându-se dezbateri vii, schimburi de păreri, argumente pertinente în favoarea unor teze sau altora și nu rareori critici la adresa unor organe centrale sau locale.

O apreciere de ansamblu asupra vieții parlamentare, care în general a însemnat foarte mult din punctul de vedere al reasezării instituțiilor democratice și al edificării statului de drept, permite câteva constatări. Urmând practica parlamentelor democratice, activitatea parlamentară ar spori în eficiență și

operativitate dacă ar fi acordată o mai mare pondere activității comisiilor permanente. Pe de altă parte, pentru optimizarea lucrărilor forumului legislativ s-ar putea lua în considerare ideea exprimării votului prin corespondență, programarea unor ședințe speciale de votare la care toți parlamentarii să fie prezenți, renunțarea la condițiile de cvorum pentru simplele ședințe de dezbateri, un mai mare rol acordat grupurilor parlamentare în definirea priorităților și a ordinii de zi, stabilirea unor termene în care să fie prezentate rapoartele comisiilor permanente, spre a se asigura o maximă operativitate în procesul de legiferare.

De asemenea, urmând practica unor numeroase țări democratice, s-ar putea perfecționa procedura întrebărilor și interpelărilor, în anumite state interpelările fiind urmate în mod obligatoriu de dezbateri - și chiar de hotărâri - asupra problemelor ridicate.

Modificările aduse regulamentelor celor două Camere în decembrie 2000 au adus, incontestabil, elemente noi, de natură a preciza mai bine poziția și rolul Parlamentului în sistemul organizării politice din România. Au fost aduse importante completări și modificări celor două Regulamente, vizând în special simplificarea procedurii legislative, o mai puternică evidențiere a rolului grupurilor parlamentare, au fost introduse elemente de precizie în legătură cu procedura imunității parlamentare ș.a.

Considerăm remarcabil faptul că toate propunerile legate de revizuirea Constituției insistă asupra creșterii rolului Parlamentului în sistemul organelor statului. Se poate spune chiar că toate partidele, fără excepție, achiesează la ideea că rolul Parlamentului trebuie să crească în perspectivă, că este necesară o delimitare mai precisă a atribuțiilor celor două Camere, iar relația dintre legislativ și executiv să fie mai precis fundamentată, în special prin precizarea acelor situații în care Guvernul poate emite ordonanțe de urgență.

Din păcate însă, alte propuneri, ca de pildă cea vizând reducerea numărului parlamentarilor sau propunerea ce avea în vedere renunțarea la sistemul alegerilor pe listă și trecerea la votul uninominal - cel puțin pentru o parte dintre membrii Parlamentului - enunțate de reprezentanți de marcă ai societății civile, nu s-au bucurat până în prezent de audiența scontată.

Este un fapt cert însă că în perspectiva aprofundării democratismului în România, instituția Parlamentului va trebui să-și sporească în continuare prerogativele, forumul legislativ al țării ocupând un loc central în orice scenarii de perspectivă privind evoluția sistemului nostru politic.

Experiența dreptului comparat este, din acest punct de vedere, cât se poate de utilă, deoarece cvasiunanimitatea statelor lumii acordă parlamentelor un rol crucial în determinarea obiectivelor politice și în perfectarea angajamentelor internaționale. Pe de altă parte, reformele constituționale ce vor trebui să fie adoptate au în vedere, firește, și racordarea mai puternică a României la instituțiile europene și atlantice, perfectarea cadrului legislativ în concordanță cu aceste imperative, recunoașterea priorității dreptului comunitar și aplicării sale directe în ordinea internă a țării - tot atâtea obiective în îndeplinirea cărora instituției Parlamentului îi revine un rol dintre cele mai importante.

3.3. Poziția șefului statului în regimurile politico-constituționale

În cadrul sistemului instituțiilor constituționale juridice și politice, șeful de stat ocupă un rol și o poziție dintre cele mai importante. În condițiile separației puterilor, șeful statului poate fi însuși **titularul puterii executive** (cum este, de pildă, în S.U.A.), poate fi un **arbitru între puterile statului**, deținând totodată și unele prerogative ce aparțin puterii executive (cum ar fi, de pildă, în Franța) sau poate să reprezinte un **simbol al statului**, o emanație a puterii legiuitoare, responsabil față de aceasta (de pildă, în Germania și Italia). În țările care au păstrat forma de guvernământ monarhică, șeful

statului - monarhul ereditar - nu deține responsabilități politice. În aceste state, Guvernul este de fapt titularul puterii executive, monarhul păstrând numai anumite prerogative legate de reprezentarea statului pe planul relațiilor externe, păstrarea echilibrului între puterile statului și continuitatea autorităților statale.

Pentru a releva însemnătatea instituției șefului statului este suficient să amintim că, de fapt, în legătură cu prerogativele celui care se găsește în fruntea țării, regimurile constituționale - așa cum am arătat deja - au fost de fapt clasificate în regimuri **prezidențiale, semiprezidențiale și parlamentare.**

În **regimurile prezidențiale**, cum este de pildă cel american, șeful de stat, care dispune de considerabile atribuții, este ales direct de popor, dar puterea sa este contracarată de aceea a forumului legislativ - Congresul - pe care nu îl poate dizolva. În sistemul american președintele nu are dreptul de inițiativă legislativă, aceasta aparținând în exclusivitate membrilor puterii executive, este obligat să obțină asentimentul Congresului pentru încheierea unor acorduri internaționale și avizul comisiilor sale de specialitate pentru confirmarea unor înalți demnitari. Congresul dispune de posibilitatea de a-l demite pe președinte și a-l trage la răspundere penală, în cadrul unei proceduri destul de complicate care se numește **"impeachment"**. Puterea judecătorească - absolut independentă, deși membrii Curții Supreme sunt numiți de președintele S.U.A. - are dreptul să ia în discuție legalitatea și constituționalitatea chiar a actelor guvernului⁹².

După cum am subliniat mai sus, atunci când am examinat regimul prezidențial, președintele american dispune de numeroase puteri, dar el este ales în baza unei proceduri democratice și cât se poate de eficiente de consultare a poporului, iar odată ales nu este cu nimic în afara sistemului de responsabilități. Adoptarea și aplicarea regimului prezidențial nu este, prin urmare, atât de mult influențată de tipul de atribuții pe care le deține președintele, de prerogativele mai mari sau mai mici ce aparțin acestuia, ci de modul în care se încadrează această putere - considerabilă, desigur - în mecanismul de control democratic. Sistemul prezidențial permite, deci, o autentică înfăptuire a aspirațiilor democratice, dar numai cu condiția ca el să fie raportat la un întreg sistem de norme și mecanisme, de instituții și forme de control care să-i garanteze eficiența și stabilitatea.

Faptul că un președinte american a putut fi tras la răspundere în 1974 (Nixon în **cazul Watergate**) iar altul, supus judecății Senatului în 1998 (**Bill Clinton**) demonstrează forța și vitalitatea democrației americane, bazată pe tradiții, pe drepturile omului, dar și pe un sistem eficient de guvernare, care permite șefului de stat să exercite un număr extrem de mare de responsabilități, cu condiția însă de a le folosi corect și în serviciul întregii națiuni. "Mai mult, în regimul prezidențial al Statelor Unite ale Americii de Nord, sistemul de frâne și contragreutăți operează uneori chiar în cadrul aceleiași puteri. Alcătuirea Congresului pe bază bicamerală nu urmărește numai ca prin crearea Senatului să se asigure o reprezentare paritară a statelor ce formează federația nord-americană ci, și ca, fracționându-se puterea legiuitoare, aceasta să nu fie concentrată în mâinile unei singure adunări care, neîmpărțindu-și atribuțiile cu nimeni, ar putea dobândi un rol politic excesiv"⁹³.

Spre deosebire de regimurile prezidențiale, **regimurile semiprezidențiale** păstrează alegerea directă a președintelui de către popor, dar îi conferă președintelui o serie de importante atribuții politice. Deși în sistemul semiprezidențial șeful statului nu este în același timp și prim ministru - funcția de prim ministru fiind separată de aceea de președinte -, el poate prezida lucrările Cabinetului, poate sesiza

⁹² Jean-Claude Masclet, Jean-Paul Valette, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 2e édition, Dalloz, Paris, 1997, pag.143 și urm.; Jacques Moreau, *Droit Public*, Tome I, *Théorie générale de l'Etat et Droit Constitutionnel*, Droit administratif, 3e édition, Ed.Economica, Paris, 1995, pag.51.

⁹³ Tudor Drăganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, pag.33.

Curtea Constituțională și are dreptul "de veto legislativ", pe care îl are, desigur, și președintele american⁹⁴.

Regimul semiprezidențial caută să suplinească o serie de dezavantaje ale sistemului prezidențial, dar și de imperfecțiuni ale regimului parlamentar - la care ne vom referi în continuare. Între un sistem care acordă președintelui prerogative foarte largi și un sistem care nu îi acordă deloc, regimul semiprezidențial imaginează o cale de mijloc, în care președintele, ales de întregul popor, devine un arbitru între puterile statului, dar puterea executivă aparține de fapt Guvernului, în fruntea căruia se găsește primul ministru. Aceasta reprezintă, de fapt, prima și cea mai importantă deosebire între regimul semi-prezidențial și cel prezidențial, deoarece în regimurile prezidențiale președintele este totodată șeful puterii executive. Ca element comun între regimurile prezidențiale și cele semiprezidențiale se poate menționa posibilitatea de punere sub acuzare a președintelui în anumite situații grave însă, în timp ce în regimurile semiprezidențiale președintele poate dizolva Parlamentul, acest lucru nu-l poate face niciodată președintele într-un sistem prezidențial. Desigur, există și unele puncte de asemănare, care nu respectă pe deplin această demarcație de puteri. Așa, de pildă, în regimurile semiprezidențiale președintele republicii prezidează Consiliul de Miniștri, fie de regulă (cum este în Franța), fie numai în anumite situații (cum este în România). Implicarea sa directă în viața politică nu este posibilă în regimurile semiprezidențiale unde, deși președintele este ales prin vot direct, cu sprijinul unui partid sau anumitor partide, el nu poate desfășura totuși o activitate politică, deoarece prin definiție trebuie să adopte o poziție echidistantă față de diferitele forțe politice care participă la competiția pentru guvernare.

Atât în regimul prezidențial, cât și în regimul semi-prezidențial, președintele nu are inițiativă legislativă, dar el poate opri adoptarea unor proiecte de legi, exercitându-și dreptul de veto, și să dispună trimiterea lor pentru o nouă discutare Camerei (sau Camerelor), în scopul reexaminării proiectului pe care nu îl consideră acceptabil.

Atribuțiile de politică externă sau cele privind funcțiile militare ale Președintelui în diverse sisteme sunt, în general, aceleași. La fel și cunoscutele prerogative ce privesc amnistia și grațierea care, în regimul anumitor constituții, solicită și un aviz din partea Ministerului Justiției.

Exemplul clasic al regimului semi-prezidențial îl constituie regimul politic francez⁹⁵, consacrat de Constituția Franței din 4 octombrie 1996.

În legătură cu sistemul semiprezidențial francez, mai trebuie subliniat că, potrivit art.16 din Constituția citată, președintele dispune - așa cum am arătat la capitolul respectiv - de dreptul de a lua măsuri excepționale când instituțiile republicii, independența națiunii, integritatea teritoriului sau îndeplinirea angajamentelor sale internaționale sunt amenințate într-un mod grav și imediat. Spre deosebire de sistemul român, unde președintele poate să prezideze ședințele Consiliului de Miniștri, art.9 din Constituția franceză din 1958 menționează numai că președintele conduce ședințele Consiliului de Miniștri, de unde concluzia că această reglementare este obligatorie. În sistemul francez, Președintele Republicii poate să pronunțe dizolvarea Adunării Naționale, dar nu și a Senatului. Dizolvarea Adunării Naționale este pronunțată însă numai după "consultarea" primului ministru și a președinților celor două Camere, părerea acestora nu fiind însă obligatorie.

În afara acestor atribuții, în Franța, Președintele - ales inițial pe șapte ani, termen ce a fost redus la 5 ani ca urmare a relativ recente reforme constituționale (2001) - este comandantul suprem al armatei, are dreptul de grațiere, adresează mesaje celor două Camere ale Parlamentului, desemnează primul

94 Jacques Moreau, *Idem*, pag.55 și urm.; Maurice Duverger, *Le système politique français*, pag.260 și urm., pag.500 și urm.

95 Philippe Ardant, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, 7e édition, L.G.D.J., Paris, 1995, pag.221.

96 Jean-Claude Masclet, Jean-Paul Valette, *op.cit.*, pag.195 și urm.

ministru, iar actele sale, cu excepția unor măsuri printre care Decretul de aplicare a art.16, necesită semnătura primului ministru sau a miniștrilor responsabili.

Un al treilea regim constituțional este cel **parlamentar**⁵. Acest regim acordă o însemnată considerabilă Parlamentului, care devine de fapt adevăratul forum politic de guvernare. Guvernul - condus de un prim ministru eficient și cu largi puteri - este obligat să dea socoteală Parlamentului, care îi poate retrage oricând încrederea, fără prea mari dificultăți, în condițiile în care apreciază că acesta nu-și îndeplinește mandatul. Președintele republicii este, în asemenea condiții, o figură mai mult decorativă, având atribuții de reprezentare și protocol, un rol politic minor, ce este depășit - de departe - de poziția proeminentă a primului ministru. Președintele republicii poate acționa însă cu succes în situații de criză, în care el este de fapt cel ce va conferi mandatul viitorului premier; o asemenea opțiune nu poate fi făcută însă nici ea discreționar, deoarece președintele va recurge la o anumită nominalizare numai după ce va avea girul forțelor politice și se va confrunta cu acestea⁹⁷.

Așa cum se cunoaște, exemplele clasice de regimuri parlamentare sunt în Europa Germania și Italia, iar dintre fostele țări socialiste, Cehia, Slovacia, Ungaria, Croația, Slovenia și Albania. În Germania, potrivit Constituției din 1949, președintele reprezintă federația și încheie tratate, acreditează și primește trimișii diplomati. Printre atribuțiile președintelui se pot menționa: numirea și revocarea judecătorilor, a funcționarilor federali, precum și a ofițerilor și subofițerilor, exercitarea dreptului de grație - președintele putând delega unele din aceste prerogative altor autorități. Pentru cazuri grave, Constituția instituie procedura punerii sub acuzare a Președintelui. **Bundestag-ul** sau **Bundesrat-ul** poate pune sub acuzare Președintele Republicii în fața Tribunalului Constituțional Federal pentru încălcare voluntară a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale. Cererea de punere sub acuzare trebuie însă prezentată de cel puțin o pătrime din membrii **Bundestag-ului** sau o pătrime din membrii **Bundesrat-ului**. Decizia de punere sub acuzare trebuie luată cu o majoritate de două treimi din membrii **Bundestag-ului** sau două treimi din **Bundesrat**. Acuzația va fi susținută în fața Tribunalului Constituțional de un reprezentant al Adunării care a votat punerea sub acuzare.

În Italia, potrivit Constituției din 1947, președintele republicii este ales de ambele Camere ale Parlamentului, pe termen de 7 ani. Președintele republicii este șeful statului și reprezintă unitatea națională. El poate trimite mesaje celor două Camere. El fixează alegerile și stabilește prima întrunire a Parlamentului. Președintele autorizează prezentarea proiectelor de lege aparținând inițiativei Guvernului; promulgă legile și emite decretele cu valoare de lege, ca și regulamentele; fixează referendumul popular în cazurile prevăzute de Constituție; numește, în cazurile prevăzute de lege, funcționarii de stat; acordă decorații; acreditează și primește reprezentanții diplomati; ratifică tratatele internaționale, după autorizarea prealabilă a Camerelor, dacă acest lucru este prevăzut; este comandantul forțelor armate și prezidează Consiliul Suprem al Apărării, constituit conform legii. În atribuțiile sale intră și declararea stării de război, după deliberarea Camerelor. Președintele prezidează Consiliul Superior al Magistraturii. El are dreptul de grație și poate comuta pedepsele.

Președintele republicii poate, după înștiințarea președinților celor două Camere, să dizolve una sau ambele Camere. El nu poate exercita însă acest drept în ultimele șase luni ale mandatului său. Nici un act al Președintelui republicii nu este valabil dacă nu este contrasemnat de miniștrii care l-au propus și care își asumă astfel responsabilitatea.

Actele care au valoare legislativă și celelalte acte de competență Președintelui sunt, de asemenea, contrasemnate de președintele Consiliului de Miniștri. Președintele republicii nu răspunde de actele săvârșite în exercițiul funcțiilor sale decât în cazurile de înaltă trădare sau atentat contra Constituției. În

⁹⁷ Philippe Ardant, op.cit., pag.225.

aceste cazuri el este pus sub acuzație de către Parlament în ședință comună, cu o majoritate absolută a membrilor săi.

Un exemplu singular de organizare politico-constituțională îl constituie **regimul directorial**, practicat în Franța în timpul Revoluției Franceze și menținut, în prezent, în Elveția, chiar în condițiile noii Constituții din anul 2000, care recunoaște un executiv colegial, ales de puterea legiuitoare pe termen determinat, pe care însă nu o poate dizolva și care nici nu-l poate demite⁹⁸.

În condițiile profundelor transformări politice care au avut loc în anii '90 în Europa centrală și de răsărit, fostele țări comuniste - care au abolit sistemul mono-partid și economia planificată - au transformat structural cadrul lor legislativ și constituțional, preocupându-se de elaborarea unor noi legi fundamentale care să garanteze drepturile și libertățile cetățenilor, pluralismul politic, o funcționare armonioasă a instituțiilor statului, controlul constituționalității și aplicarea efectivă și imediată a angajamentelor internaționale în ordinea internă a statelor respective. Din acest punct de vedere este de remarcat că unele state foste socialiste s-au orientat spre **modelul american** (Rusia), altele spre **modelul francez** (România) iar altele spre **modelul german** (Slovenia, Croația, Cehia, Slovacia, Ungaria)⁹⁹.

Integrarea noilor democrații în ordinea de drept internațională s-a făcut, firește, respectându-se tradițiile și instituțiile naționale, în unele cazuri folosindu-se chiar fostul cadru constituțional, vechile constituții fiind numai parțial abrogate și păstrate în vigoare cu anumite modificări (Ungaria). Indiferent de opțiunile pe care aceste state le-au manifestat față de unul sau altul dintre sistemele constituționale, instituția șefului de stat a rămas însă, desigur, una dintre instituțiile cheie de care depinde edificarea în aceste țări a unui nou cadru, democratic.

În acest context, o însemnătate dintre cele mai mari o prezintă acțiunile de mediere ale șefului statului între diferitele forțe politice, contribuția sa la dezamorsarea unor probleme sociale, adresarea unor mesaje națiunii, prin care se solicită respectarea principiilor statului de drept și rezolvarea prin înțelegere, de către toate forțele politice și sociale, a problemelor complexe și dificile legate de tranziția către o nouă societate.

În România, încă cu câțiva ani în urmă, s-au inițiat ample dezbateri, cu participarea specialiștilor, a oamenilor politici, a unor reprezentanți ai societății civile, cu privire la eventualitatea și necesitatea unei reforme constituționale. Una dintre instituțiile care au stat cel mai mult în centrul atenției acestor dezbateri a fost instituția șefului statului.

Astel, într-un documentat și incitant articol publicat în ziarul "Ziua"¹⁰⁰, politologul Pavel Dan ridică - referindu-se la imperfecțiunile actualei Constituții - problema caracterului "bicefal" al puterii executive. În opinia sa, cele mai importante deficiențe ale actualei Constituții ar fi: bicefalitatea puterii executive, pluralismul legislativ și ambiguitatea cu privire la garantarea proprietății private.

Potrivit opiniei exprimate la timpul respectiv de Pavel Dan, la nivelul puterii executive se constată existența a **două organisme**: Guvernul propriu zis, desemnat de Președinte și confirmat de Parlament, precum și un Guvern "quasilegal", întruchipat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, care dispune de importante atribuții, acesta exercitând printre altele și controlul serviciilor secrete.

După cum este în general cunoscut, problema stabilirii regimului constituțional al României a oferit, în primii ani post-revoluționari, prilejul unor vii dezbateri atât în presă, la televiziune, dar mai ales în cadrul Adunării Constituante. Mai mulți parlamentari s-au pronunțat pentru republica

⁹⁸ Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar**, Editura "Lumina Lex", București, 1998, vol.I, pag.273.

⁹⁹ S.Milacić, **Droit constitutionnel et institutions politiques**, Cours, 1993-1994, Librairie Montaigne, Bordeaux, pag.25.

¹⁰⁰ Pavel Dan, **Este nevoie de o nouă Constituție?**, în "Ziua", Anul VI, nr.1498, marți 25 mai 1999.

parlamentară, iar nu pentru sistemul de republică semiprezidențială de tip francez, care a inspirat foarte mult structurarea puterilor în cadrul Constituției din 1991. Senatorul Mihai Ruva arăta, de pildă, că "modul în care este reglementată instituția prezidențială în anteproiectul de Constituție exprimă o concepție extensivă a funcției prezidențiale prin asumarea directă a unor responsabilități fundamentale ale statului. Președintele devine astfel principalul și, uneori, chiar singurul centru de impulsie și decizie a statului. O asemenea reglementare, în concepția mea, vatămă principiul separațiunii puterilor în stat prin alunecarea centrului de greutate al puterii către instituția prezidențială"¹⁰¹.

Într-o intervenție inspirată, senatorul Dan Amedeu Lăzărescu arăta și el că "Dacă președintele Franklin Delano Roosevelt ar fi fost ales, nu de popor, ci de Congres, este sigur că el n-ar mai fi fost ales a treia oară în 1940, nici a patra oară în 1944; și tot eșafodajul sistemului de la Yalta ar fi fost cu neputință, spre fericirea popoarelor Europei centrale și răsăritene, azvârlite, 120 de milioane de oameni, sub jugul totalitar asiatic, la Yalta..."¹⁰².

Problema opțiunii României pentru o republică semiprezidențială sau parlamentară a fost repusă în discuție cu prilejul dezbaterilor care au avut loc în anul 2002. În ședința din 6 februarie 2002 a Biroului Executiv Central al Partidului Social Democrat, premierul Adrian Năstase a ridicat problema găsirii celor mai bune modalități de alegere a șefului statului și, în consecință, a determinării regimului constituțional al României. Adrian Năstase a arătat că în Constituția din 1991 problema instituției prezidențiale a fost "rezolvată românește. Competențele președintelui au fost stabilite la nivelul unei instituții parlamentare, dar fără a avea puterile obișnuite, iar sistemul de alegeri este cel specific unei republici prezidențiale, prin vot universal". Acum, a remarcat primul-ministru, există fie alternativa lărgirii competențelor la nivelul unei republici prezidențiale unde președintele are dreptul să dizolve Parlamentul, să numească primul-ministru - ca în cazul Rusiei și Ucrainei -, fie să urmărim modelul Franței, în care președintele prezidează toate ședințele de guvern. În Franța, a relevat premierul Năstase, "de un an și jumătate funcționează sistemul de coabitare, în care președintele conduce Guvernul, însă șeful statului și premierul reprezintă partide politice diferite"¹⁰³.

Aceste importante opinii exprimate de primul ministru au suscit un larg ecou în rândul forțelor politice.

În sprijinul republicii parlamentare s-a manifestat Partidul Național Liberal, care a considerat că este necesară restrângerea rolului șefului statului la acela de simbol al statului și al națiunii, să se recurgă la alegerea șefului statului de către Parlament, la suprimarea atribuțiilor șefului statului în raport cu Parlamentul și procesul de legiferare. Totodată, P.N.L. a preconizat participarea șefului statului la ședințele Guvernului exclusiv în domeniul politicii externe, al apărării și al asigurării ordinii publice, stabilirea expresă a regulii că toate decretale șefului statului vor fi contrasemnate de primul-ministru, instituirea răspunderii penale și pentru corupție a șefului statului, suspendarea sa automată din funcție în caz de trimitere în judecată penală.

Propunerea transformării României într-o republică parlamentară a fost totuși întâmpinată cu rezerve de către o serie de analiști politici și reprezentanți ai partidelor politice. Conform rezultatelor unui sondaj Gallup, 91% din cei intervievați s-au pronunțat pentru alegerea președintelui țării prin vot direct de către cetățenii țării și, mai mult decât atât, 51% dintre cei intervievați s-au pronunțat chiar pentru alegerea prin votul direct al cetățenilor și a primului ministru.

101 "Monitorul Oficial al României", Anul II, nr.10, Partea a II-a, Dezbateri parlamentare, joi 18 aprilie 1991, pag.19.

102 Idem, pag.11

103 "Cotidianul", An XII, nr.33(3197), sâmbătă 9 februarie 2002.

Așa cum s-a arătat chiar în cuprinsul acestui capitol, o analiză comparativă a evoluției constituționale a fostelor state socialiste din Europa de răsărit, după 1990, atestă faptul că la momentul respectiv în general trei "modele" au fost avute în vedere: **modelul prezidențial american**, aplicat în Rusia; **modelul semiprezidențial francez**, aplicat în România și **modelul parlamentar germano-italic**, aplicat în majoritatea celorlalte state foste socialiste. Diferența între regimul prezidențial - cum este cel de tip american - și cel parlamentar constă - după cum am arătat - în special în aceea că într-un regim prezidențial președintele este titularul puterii executive, dispunând de prerogative importante, fără a putea însă dizolva Parlamentul (care totuși îl poate destitui și trimite în judecată pentru fapte grave), în timp ce în regimul parlamentar întreaga putere executivă aparține primului ministru, șeful statului dispunând de un număr redus de atribuții, care se aseamănă cu cele de care beneficiază monarhiile în monarhiile constituționale.

Regimul semiprezidențial francez oferă o cale de mijloc între aceste două sisteme, creind un șef de stat cu atribuții foarte importante, dar dublat de un prim-ministru. Experiența constituțională a Franței arată că executivul "bicefal" s-a dovedit un factor de echilibru, în special în situațiile în care președinții aparțineau unui anumit curent politic, iar primii miniștri exprimau alte tendințe¹⁰⁴. Cu asemenea fenomene de "coabitare" au fost confrunțați, după cum se știe, în special François Mitterand și Jacques Chirac, până la alegerile din 2002. În această ordine de idei, profesorul Tudor Drăganu observa, în mod justificat, că "...o caracterizare corectă a regimului semiprezidențial nu este posibilă decât prin inventarierea ansamblului măsurilor prin care șeful statului i se conferă o participare activă în opera de guvernare, în opoziție cu rolul pasiv rezervat aceluiași organ în regimurile parlamentare, unde el «domnește dar nu guvernează»"¹⁰⁵.

În ultimii ani, în unele țări foste socialiste a devenit vizibilă tendința unor președinți - sau deveniți în prezent foști președinți - de a-și întări atribuțiile constituționale (Boris Elțan, Vladimir Putin, Alexandru Lukașenko, Petru Lucinski ș.a.). Asemenea propuneri nu s-au bucurat însă de sprijin parlamentar, întâmpinând, dimpotrivă, o rezistență puternică din partea parlamentelor. În alte state, președinții care au fost aleși în cadrul unor republici parlamentare dispun mai mult de o puternică autoritate morală și politică decât de prerogativa directă de a influența Parlamentul, cum este cazul lui Vaclav Havel în Republica Cehă.

Regimul parlamentar funcționează eficient în Ungaria, Croația, Slovenia și în alte țări.

Redimensionarea relației dintre șeful statului și Guvern în România reprezintă însă o problemă complexă, care nu se poate rezolva pe calea unei modificări constituționale, ci printr-o regândire a întregului sistem politic și constituțional, cu sprijinul unei largi majorități parlamentare. Până atunci au fost enunțate însă o serie de măsuri vizând renunțarea la o serie de ambiguități ale Constituției actuale. Menționăm, astfel, propunerile cu privire la reluarea în discuție a dreptului președintelui de a numi miniștrii fără consultarea Parlamentului, clarificarea atribuțiilor sale ca președinte al C.S.A.T., a rolului instituțiilor care îi sunt direct subordonate (SRI, SIE, SPP etc.), chiar dacă acestea sunt controlate parțial de Parlament, renunțarea la dreptul președintelui a prezida ședințele Guvernului.

În consecință, este greu a se face o "prognoză" cu privire la cea mai adecvată formă de regim constituțional pe care ar trebui să o dobândească în perspectivă România. Experiența dreptului comparat

¹⁰⁴ În acest sens: Pierre Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 18e édition, 7 jour août 1999, Ed.Armand Collin, 1999, pg.371-375; Philippe Ardant, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, 8e édition, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1996, pag.457-462.

¹⁰⁵ Tudor Drăganu, *Cuvânt înainte* la Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, **Drept constituțional comparat**, ediția a II-a, revazută și adăugită, vol.I, Editura "Lumina Lex", București, 1999, pag.23.

atestă faptul că au fost situații când republici prezidențiale s-au transformat în republici parlamentare (Moldova), dar și situații inverse, când se tinde spre transformarea unor republici parlamentare în republici prezidențiale (Ucraina, Belarus).

Mai mult decât atât, în condiții schimbate, unele constituții și-au dovedit pe deplin viabilitatea. Președintele François Mitterand, sfătuit de consilierii săi să modifice Constituția gaullistă din 1958, declara cu multă sinceritate că "această constituție este ca un costum care a fost croit pentru altcineva, dar care mie îmi vine perfect".

3.4. Guvernul

3.4.1. Considerații generale

Instituția Guvernului ocupă un loc dintre cele mai importante în toate constituțiile lumii, știut fiind faptul că el este, de regulă, **titularul puterii executive**. După cum am văzut, în unele sisteme constituționale se precizează chiar dualitatea puterii executive, aceasta aparținând șefului statului și Guvernului (exemplu: Franța, Grecia). În altele, șeful statului este în același timp și reprezentantul puterii executive (ex. S.U.A., Luxemburg) dar, în imensa majoritate a cazurilor, reglementările constituționale conferă Guvernului o poziție distinctă în sistemul separației puterilor. După cum s-a relevat în literatura de specialitate, "Izvoarele istorice ale «Guvernului», ca instituție publică, de putere a statului, se regăsesc în perioada absolutismului, în așa-numitele **"curia regis"**, întâlnite în multe dintre țările europene, iar în țările române în «Sfatul Domnesc». Aceste instituții au căpătat însă rolul și semnificații mai apropiate de ceea ce înseamnă Guvernul din epoca modernă, pe măsură ce, la nivelul administrației centrale, au început să se contureze **departamentele**, ca forme organizatorice statale, responsabile pentru "administrarea" unor domenii de activitate pe întreg teritoriul țării. Am putea spune chiar că mai întâi au fost create ministere, conduse de miniștri care, o bună perioadă de timp au funcționat ca atare, fără ca ei să alcătuiască Guvernul, ca instituție politică și juridică a statului, cu rolul și semnificația de astăzi"¹⁰⁶.

În tratatul său de drept administrativ, profesorul Antonie Iorgovan înfățișează bogate elemente de drept comparat privind reflectarea poziției guvernelor în diverse constituții, în special ale țărilor europene. Autorul tratatului remarcă în mod argumentat că practic nu există constituție în care să nu se fundamenteze poziția guvernului și atribuțiile sale în sistemul organelor statului.

Astfel, în Constituția Germaniei, în Titlul II intitulat "Federația și landurile", sunt cuprinse prevederi legate de prerogativele guvernului federal. În Titlul VIII "Execuția legii federale și administrația federală" sunt cuprinse dispoziții prin care se stabilesc nu numai principiile ce stau la baza raporturilor dintre guvernul federal și restul autorităților administrative, dar și cele de constituire a structurilor subordonate guvernului.

Constituția Portugaliei¹⁰⁷ face distincție între Guvern și Consiliul de Miniștri, reglementând în mod distinct competența politică, legislativă și administrativă a Guvernului în raport de competența Consiliului de Miniștri. Constituția Portugaliei stabilește că numărul, denumirea și atribuțiile

¹⁰⁶ Mircea Preda, *Tratat elementar de drept administrativ*, Editura "Lumina Lex", București, 1996, pag.329.

¹⁰⁷ vezi Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol.II, Editura Nemira, București, 1996, pag.446 și urm.

ministerelor, precum și a secretariatelor de stat, ca și formele de colaborare între acestea vor fi stabilite, după caz, prin decret de numire a titularilor sau prin decret-lege etc.

3.4.2. Poziția Guvernului în România. Prerogativele și funcțiile sale

În ceea ce privește România, studiile de specialitate relevă faptul că dacă în Țările Române ministerele au fost create prin Regulamentele Organice (respectiv în 1831 în Moldova și în 1832 în Muntenia), conceptul de "Guvern" ca atare apare abia după Unirea Principatelor. Constituțiile din 1866, 1923 și 1938 consacrau rolul Guvernului ca titular al puterii executive, alături de prerogativele suveranului. Astfel, Constituția din 1923 specifica în mod expres că "Guvernul exercită puterea executivă în numele regelui". Constituția din 1948 folosește pentru prima dată termenul de "**Consiliu de Miniștri**", ca fiind similar cu acela de Guvern¹⁰⁸. Autorii de specialitate au relevat însă că cele două noțiuni nu sunt absolut identice. În timpul regimului totalitar, funcția de președinte al Consiliului de Miniștri a fost înlocuită cu aceea de prim-ministru al Guvernului, pentru a nu se diminua nici măcar terminologic autoritatea fostului șef al statului. După Revoluția din Decembrie 1989, structurile totalitare ale regimului comunist au fost dizolvate. La 31 decembrie 1989 a fost adoptat Decretul-lege nr.10 privind constituirea, organizarea și funcționarea Guvernului României. În articolul 2 al acestui act normativ se precizează că "Guvernul României exercită conducerea generală a activității administrative pe întreg teritoriul țării, având obligația de a îndeplini obiectivele cuprinse în programul Consiliului Frontului Salvării Naționale, asigurând executarea măsurilor stabilite prin decretule adoptate de acesta".

Printr-un Decret-lege ulterior, Decretul-lege nr.104 din 30 martie 1990, au fost specificate activitățile pentru care Guvernul adoptă hotărâri. Reține atenția în mod deosebit formularea cuprinsă în preambulul acestui act normativ care se referă la "**principiul separației puterilor în stat**" și la "**necesitatea asigurării condițiilor pentru ca guvernul, organ suprem al administrației de stat, să realizeze puterea executivă ce-i revine în temeiul legii**". Printre domeniile în care guvernul urma să emită hotărâri se menționa aprobarea programelor de dezvoltare economico-socială pe ramuri de activitate, a balanței comerciale și de plăți externe, organizarea realizării sarcinilor economico-financiare și de comerț exterior, aprobarea inițierii și încheierii de tratate, realizarea reglementărilor referitoare la salarizare, aprobarea de norme în domeniul învățământului, culturii, stabilirea structurilor organizatorice și a numărului de posturi la ministere și celelalte organe centrale etc.

Organizarea și funcționarea Guvernului României a fost stabilită inițial prin **Legea nr.37 din 7 decembrie 1990**, înlocuită în anul 2001, prin **Legea nr.90/2001**¹⁰⁹.

Potrivit prevederilor Constituției (art.102), Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. El este alcătuit din primul ministru și alți membri, stabiliți prin legea organică. Constituția prevede că în îndeplinirea atribuțiilor sale Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate, ceea ce conferă o mai largă deschidere funcțiilor sale, obligându-l să intre într-un anumit sistem de relații implicând contacte de lucru cu exponenții principalelor categorii sociale, să caute împreună cu acestea formule pentru depășirea unor situații de criză. Prin colaborarea cu organismele sociale, măsurile luate de Guvern capătă un surplus de eficiență, deoarece fiind luate cu consultarea unor factori dintre cei mai diverși, evită riscul unor soluții unilaterale, care ar fi inacceptabile pentru anumite categorii sau organisme sociale.

108 Stelian Ivan, Mihai Bădescu, Aurel Neagu, **Administrație publică**, Editura "Lumina Lex", București, 2002, pag.246.

109 Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, **Constituția României. Comentată și adnotată**, Editura "Lumina Lex", București, 1997, pag.299.

În legătură cu organizarea și funcționarea Guvernului României și a ministerelor sunt de menționat prevederile Legii nr.90/2001¹¹⁰, care aduce importante dezvoltări și precizări textelor constituționale pe care le-am menționat. Astfel, acest important act normativ precizează că Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcționează în baza votului de încredere acordat de Parlament și care asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.

Guvernul are rolul de a asigura funcționarea echilibrată și dezvoltarea sistemului național economic și social, precum și racordarea acestuia la sistemul economic mondial în condițiile promovării intereselor naționale.

Pentru a asigura realizarea îndeplinirii în bune condiții a Programului de guvernare Guvernul exercită următoarele funcții:

- **funcția de strategie**, prin care se asigură elaborarea strategiei de punere în aplicare a Programului de guvernare;

- **funcția de reglementare**, prin care se asigură elaborarea cadrului normativ și instituțional necesar în vederea realizării obiectivelor strategice;

- **funcția de administrare a proprietății statului**, prin care se asigură administrarea proprietății publice și private a statului, precum și gestionarea serviciilor pentru care statul este responsabil;

- **funcția de reprezentare**, prin care se asigură, în numele statului român, reprezentarea pe plan intern și extern;

- **funcția de autoritate de stat**, prin care se asigură urmărirea și controlul aplicării și respectării reglementărilor în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale, precum și în domeniile economic și social și al funcționării instituțiilor și organismelor care își desfășoară activitatea în subordinea sau sub autoritatea Guvernului.

Cu privire la atribuțiile Guvernului, legea stabilește că în realizarea funcțiilor sale, Guvernul îndeplinește următoarele atribuții principale: exercită conducerea generală a administrației publice; inițiază proiecte de lege și le supune spre adoptare Parlamentului; emite hotărâri pentru organizarea executării legilor, ordonanțe în temeiul unei legi speciale de abilitare și ordonanțe de urgență, potrivit Constituției; asigură executarea de către autoritățile administrației publice a legilor și a celorlalte dispoziții normative date în aplicarea acestora; elaborează proiectele de lege a bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat și le supune spre adoptare Parlamentului; aprobă strategiile și programele de dezvoltare economică a țării, pe ramuri și domenii de activitate; asigură realizarea politicii în domeniul social potrivit Programului de guvernare; asigură apărarea ordinii de drept, a liniștii publice și siguranței cetățeanului, precum și a drepturilor și libertăților cetățenilor, în condițiile prevăzute de lege; aduce la îndeplinire măsurile adoptate, potrivit legii, pentru apărarea țării, scop în care organizează și înzestrează forțele armate; asigură realizarea politicii externe a țării și, în acest cadru, integrarea României în structurile europene și internaționale; negociază tratatele, acordurile și convențiile internaționale care angajează statul român, negociază și încheie, în condițiile legii, convenții și alte înțelegeri internaționale la nivel guvernamental; conduce și controlează activitatea ministerelor și a celorlalte organe centrale de specialitate din subordinea sa; asigură administrarea proprietății publice și private a statului; acordă și retrage cetățenia română, în aceleași condiții; înființează, cu avizul Curții de Conturi, organe de specialitate în subordinea sa; cooperează cu organisme sociale interesate în

¹¹⁰ Monitorul Oficial al României, anul XIII, Parte I-a, Legi, decrete, hotărâri și alte acte, nr.164, luni 2 aprilie 2001.

îndeplinirea atribuțiilor sale; îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege sau care decurg din rolul și funcțiile Guvernului.

3.4.3. Investitura Guvernului. Exercițarea atribuțiilor sale

În ceea ce privește investitura Guvernului, trebuie precizat că în România ea comportă mai multe faze¹¹¹:

a) În primul rând, Președintele României va desemna un **candidat pentru funcția de prim-ministru**, în urma consultării partidului care are majoritatea în Parlament, sau dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament. Astfel cum este redactat textul constituțional al articolului 103, nu rezultă că primul ministru trebuie să fie neapărat un membru al Parlamentului. Președintele României dispune de o largă arie de posibilități pentru desemnarea primului ministru, acesta putând fi, în anumite situații, o persoană independentă, care să nu aparțină nici unui partid, dar care să fie acceptabilă tuturor formațiunilor politice.

b) După ce primul ministru va fi desemnat, el urmează să solicite, în termen de 10 zile de la desemnare, **votul de încredere al Parlamentului** asupra programului și a întregii liste a Guvernului. Referirea pe care o face textul la "întreaga listă" a Guvernului trebuie interpretată în sensul că toți membrii Guvernului, fără excepție, trebuie să fie aprobați de Parlament. Așa cum se cunoaște, după Revoluția din Decembrie 1989 a fost reintrodusă în România instituția "secretarilor de stat". Unii dintre acești secretari de stat sunt membri ai Guvernului, alții nu au această calitate. Acei secretari de stat care sunt membri ai Guvernului, fiind incluși în componența acestuia, trebuie să fie cuprinși în lista membrilor Guvernului, care este supusă Parlamentului spre aprobare.

c) Un al treilea moment îl reprezintă **dezbaterea programului și a listei Guvernului de către Camera Deputaților și Senat, reunite în ședință comună**. Potrivit prevederilor Constituției, Parlamentul acordă încrederea Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.

d) Un al patrulea - și ultim - moment este acela în care **primul ministru, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului depun în mod individual jurământul în fața Președintelui României**. Momentul acesta este deosebit de important, deoarece Guvernul, în întregul său, și fiecare membru al acestuia, în parte, încep să-și exercite mandatul numai după depunerea jurământului.

Constituția prevede că funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau senator. Se prevede, totodată, că funcția de ministru este incompatibilă cu exercitarea unei funcții de reprezentare profesională salarizată în cadrul organizațiilor cu scop comercial. Prin legi organice pot fi însă stabilite și alte incompatibilități.

În ceea ce privește **încetarea calității de membru al Guvernului**, aceasta are loc în urma demisiei, a revocării, a pierderii drepturilor electorale, a stării de incompatibilitate, a decesului, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

O poziție specială în cadrul Guvernului o ocupă **primul ministru**, care conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia. El prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte și declarații cu privire la politica Guvernului, care urmează să fie dezbătute cu prioritate. În ipoteza în care primul ministru se află în imposibilitate să-și exercite funcțiile ori a demisionat, a decedat sau se găsește într-o stare de incompatibilitate, Președintele României va desemna un alt membru al Guvernului ca prim-ministru interimar, pentru a îndeplini atribuțiile sale. Acest interimar va înceta dacă primul

¹¹¹ Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, *Constituția României. Comentată și adnotată*, pag.301 și urm.

ministru își reia activitatea într-un termen de cel mult 45 de zile. Termenul de 45 de zile este valabil și pentru cazul altor miniștri care nu-și pot exercita temporar funcțiile.

În îndeplinirea atribuțiilor care îi revin, Guvernul adoptă **hotărâri și ordonanțe**¹¹². Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor în timp ce ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale, de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta. Atât hotărârile cât și ordonanțele vor fi semnate de primul ministru și contrasemnate de miniștrii care au obligația punerii lor în executare. Ele urmează să fie publicate în Monitorul Oficial al României, nepublicarea atrăgând inexistența hotărârii sau ordonanței.

3.4.4. Răspunderea membrilor Guvernului

Constituția României prevede nu numai prerogativele și atribuțiile, dar și **răspunderea membrilor Guvernului**. Astfel, se admite, în mod unanim, că există în primul rând o **răspundere politică**, pe care Guvernul o are în totalitatea sa în fața Parlamentului, pentru întreaga activitate desfășurată de Guvern. Există însă și posibilitatea unei **răspunderi penale**, numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României având dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. În cazul în care s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea din funcție a respectivului membru al Guvernului. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage însă, de drept, suspendarea lui din funcție, iar competența judecării sale aparține Curții Supreme de Justiție.

Trebuie menționat că, din punct de vedere istoric, România are o tradiție democratică pe care considerăm util să o subliniem atunci când ne referim la răspunderea ministerială. Doctrina românească de drept constituțional, sub imperiul Constituțiilor din 1866, 1923 și 1938, a făcut întotdeauna diferențierea - în condițiile inviolabilității suveranului monarhic - între responsabilitatea politică, responsabilitatea penală și responsabilitatea civilă a miniștrilor. Dacă în ceea ce privește responsabilitatea politică, aceasta se exercita în regimul parlamentar față de Parlament iar sancțiunea era tot politică, responsabilitatea penală era condiționată de punerea sub urmărire a miniștrilor pentru fapte săvârșite în exercițiul funcțiunii lor, înaintea Secțiunilor Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție. Spre deosebire de alte țări în care organul jurisdicțional în asemenea situație era un organ politic, cum ar fi, de pildă în Marea Britanie - Camera Lorzilor, iar în Franța - Senatul, Constituția belgiană din 1831 și Constituția română din 1866 au conferit competența pentru examinarea unor asemenea fapte Curții de Justiție, compusă din Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație.

Un important act normativ - **Legea asupra responsabilității ministeriale din 2 mai 1879** - dezvoltă prevederea art.101 din Constituția din 1866, referitoare la punerea sub acuzare a miniștrilor și trimiterea lor în judecată înaintea Înaltei Curți de Casație și Justiție¹¹³.

Legea menționată stabilea, ca un principiu general, că toate dispozițiile legilor penale ordinare relative la infracțiunile comise de funcționarii publici în exercițiul funcțiilor lor sau de particulari se aplicau și miniștrilor. Un articol special al legii (art.2) prevedea nu numai detenția penală pentru anumite fapte, dar și interdicția - de la 3 ani până la interdicția pe viață - de a ocupa funcții publice pentru ministrul care ar fi semnat sau contrasemnat decrete ori ar fi luat dispoziții care încălcau un text expres al Constituției. Aceeași răspundere ar fi revenit și celui care prin violență sau fraudă ar fi împiedicat, sau ar fi încercat să împiedice, liberul exercițiu al dreptului electoral al cetățenilor, "chiar și în cazul în care asemenea fapte ar fi obținut aprobarea ulterioară a corpurilor legiuitoare". Un text

¹¹² Constanța Călinoiu, **Drept constituțional și instituții politice**, Editura "Victor", București, 2001, pag.218.

¹¹³ Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, **Constituția României. Comentată și adnotată**, pag.322.

distinct al Legii (art.3) stabilea pedeapsa - interdicției de la 3 ani până la maximum pe viață - de a ocupa funcții publice pentru ministrul care ar fi semnat sau contrasemnat dispoziții care încălcau texte exprese ale unor legi existente, sau care "cu rea credință și în prejudiciul intereselor țării amăgesc reprezentățiunea națională asupra situației afacerilor statului".

Articolul 4 stabilea răspunderea civilă a ministrului, în cazul că acesta "cu rea credință" ar fi cauzat daune statului sau particularilor. În asemenea caz, litigiul urma să se judece conform dreptului comun, dar autorizarea corpurilor legiuitoare era necesară.

Legea mai stabilea că răspunderea miniștrilor acoperă o perioadă ce începe cu depunerea jurământului "până la încetarea lor de fapt din funcție" (art.5). Membrii Cabinetului erau solidar răspunzători din punct de vedere penal, atât pentru faptele săvârșite în comun, cât și pentru acelea care le-ar fi dat "o susținere intenționată". Totdată, legea mai stabilea și răspunderea funcționarilor care ar fi executat dispoziții sau ordine "al căror obiect nu era de resortul ministrului sau a căror ilegalitate era evidentă". Asemenea funcționari erau considerați "complici ai ministrului", dar judecătorul putea să le aplice beneficiul circumstanțelor atenuante, potrivit dreptului comun.

În 1999 a fost adoptată Legea nr.115 privind responsabilitatea ministerială¹¹⁴, curmându-se astfel o interesantă discuție care a avut loc între juriști și parlamentari, unii susținând subzistența legii privind răspunderea ministerială din 1879, iar alții argumentând că această lege a căzut în desuetudine.

Legea răspunderii ministeriale a fost contestată la Curtea Constituțională de un număr de 83 senatori și 62 deputați, invocându-se în special neconcordanța legii răspunderii ministeriale cu prevederile art.108 din Constituția României, întrucât legea reglementa numai răspunderea politică a membrilor Guvernului, iar nu și răspunderea de ordin penal și civil, stabilind prevederi și dispoziții concrete în acest sens. Curtea Constituțională, prin Decizia nr.93/1999, a respins obiecția de neconstituționalitate, dar în anul 2002 a fost adoptată Legea nr.253 din 29 aprilie 2002, prin care au fost aduse îmbunătățiri actului normativ menționat.

În forma sa actuală, legea prevede că atât Guvernul cât și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să-și îndeplinească mandatul cu respectarea Constituției și a legilor țării, precum și a Programului de guvernare acceptat de Parlament. Din punct de vedere politic, Guvernul răspunde în fața Parlamentului, membrii guvernului fiind solidari pentru activitatea desfășurată și răspunzând pentru această. Răspunderea politică a Guvernului constă în demiterea sa ca urmare a retragerii încrederii acordate de Parlament prin adoptarea unei moțiuni de cenzură¹¹⁵.

Legea prevede că întră sub incidența prevederilor sale faptele săvârșite de membrii guvernului în exercițiul funcțiilor și care, potrivit legii penale, constituie infracțiuni. Sunt considerate ca infracțiuni, printre altele, prezentarea cu rea credință de date inexacte cu privire la activitatea guvernului sau unui minister, refuzul nejustificat de a prezenta informațiile și documentele cerute în cadrul activității de informare a Parlamentului de către membrii Guvernului, emiterea de ordine normative sau instrucțiuni cu caracter discriminatoriu, de natură să aducă atingere drepturilor omului.

La dezbaterea parlamentară, cel în cauză ar dreptul să-și prezinte punctul de vedere cu privire la fapta ce constituie obiectul cererii de a fi urmărit penal. Urmărirea penală se efectuează de către Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, iar judecata de către Curtea Supremă de Justiție. În cazul în care s-a cerut urmărirea penală împotriva unui membru al Guvernului, președintele României poate dispune suspendarea acestuia din funcție. Membrul Guvernului condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă va fi demis din funcție de președintele României, la propunerea primului ministru.

¹¹⁴ Monitorul Oficial al României, An XI, nr.300, Partea I, Legi, decrete, hotărâri și alte acte, luni 28 iunie 1999

¹¹⁵ A se vedea: Elena Simina Tănăsescu, Ștefan Deaconu, **Drept constituțional și instituții politice**, Caiet de seminarii, Editura All Beck, București, 2001, pag.144 și literatura citată.

3.4.5. Relația dintre Guvern și Parlament

Constituția prevede un sistem de legături între Guvern și Parlament, care acționează în ambele sensuri. Guvernul, ca și celelalte organe ale administrației publice, în cadrul controlului parlamentar, este obligat să prezinte informațiile și documentele pe care le solicită Camera Deputaților și Senatul, ori comisiile parlamentare¹¹⁶. În afară de aceasta, deputații sau senatorii pot cere, prin intermediul președinților Camerei din care fac parte, ca Guvernul de la organele centrale ale administrației de stat, orice acte sau dosare, precum și alte informații utile pentru activitatea lor. În cazul în care o inițiativă legislativă presupune modificarea prevederilor bugetului de stat sau a bugetului asigurărilor sociale, solicitarea informării este absolut necesară. Constituția prevede că membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului, participarea lor fiind obligatorie numai dacă li se solicită prezența.

Un mijloc pe care îl au parlamentarii pentru a se informa în mod public asupra stadiului soluționării unor anumite probleme îl constituie **procedura întrebărilor și interpelărilor**¹¹⁷.

Întrebarea constă într-o simplă cerere de a răspunde dacă un fapt este adevărat, dacă o informație este exactă, dacă Guvernul înțelege să comunice acte și informații care i-au fost solicitate sau dacă are intenția de a lua o hotărâre într-o problemă determinată. Întrebările sunt adresate verbal, fie Guvernului în totalitatea sa fie unui anumit membru al Guvernului. În aceeași ședință, sau dacă nu este posibil la o ședință următoare a Camerei Deputaților sau Senatului, urmează să se dea răspuns întrebărilor formulate.

Procedura interpelărilor este ceva mai complicată și implică un text scris. Ea constă într-o cerere scrisă adresată Guvernului, prin care se solicită explicații asupra politicii sale, în probleme interne sau externe. Interpelările se înscriu în ordinea prezentării lor într-un registru special și se afișează în sala de ședințe. La Camera Deputaților interpelările se fac numai în numele grupurilor parlamentare, în timp ce la Senat ele se fac individual, în numele senatorilor. În ședința consacrată susținerii și dezbaterii interpelărilor, se dă cuvântul mai întâi interpelatorului și apoi reprezentantului Guvernului sau ministerului. Există însă - soluție consacrată și în dreptul parlamentar comparat - și posibilitatea adoptării unei **moțiuni**, prin care una sau alta dintre cele două Camere, pe baza dezbaterilor purtate, își exprimă poziția în legătură cu problema care a făcut obiectul interpelării.

Printre modalitățile cele mai importante de care dispune Parlamentul de a acționa în raporturile sale cu Guvernul se numără **moțiunea de cenzură**. Aceasta poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor, trebuind să fie comunicată Guvernului la data depunerii. Moțiunea de cenzură se dezbate după trei zile de la data când a fost prezentată, în ședința comună a celor două Camere. În cazul în care a fost adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor, se consideră că încrederea Guvernului a fost retrasă. Dacă moțiunea de cenzură a fost însă respinsă, deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția o nouă moțiune de cenzură în cadrul aceleiași sesiuni.

În conformitate cu prevederile Constituției României din 1991, există și **posibilitatea angajării răspunderii Guvernului**, în cazul în care acesta apreciază că este necesar să-și angajeze direct răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, reunite în ședință comună, în legătură cu un program, o declarație de politică generală sau un proiect de lege. În legătură cu programul prezentat de Guvern sau proiectul de lege, poate fi introdusă o moțiune de cenzură în termen de 3 zile de la

¹¹⁶ A se vedea, în special, Cristian Ionescu, *Studii de drept constituțional*, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.171, 184; Ion Rusu, *Regimul politic românesc*, Editura BREN, București, 2000, pag.140.

¹¹⁷ Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, *Tratat de teorie și practică parlamentară*, vol.I, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.141.

prezentarea lor. Dacă moțiunea de cenzură este adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor, Guvernul este considerat demis. În cazul în care nu s-a întrunit majoritatea cerută, proiectul de lege se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devin obligatorii pentru Guvern.

3.4.6. Delegarea legislativă

O modalitate controversată a desfășurării raporturilor dintre Parlament și Guvern o constituie "delegarea legislativă". Prin delegare legislativă se înțelege transferarea unor prerogative ale Parlamentului către Guvern. Aceasta implică o lege specială de abilitare, de natură să împuternicească Guvernul pentru a emite ordonanțe. Ea trebuie să specifice domeniul, dar și termenul până la care asemenea ordonanțe pot fi emise, cu precizarea că nu pot fi emise ordonanțe în probleme care formează obiectul unor legi organice (de pildă, în legătură cu funcționarea partidelor politice, statutul funcționarilor publici, regimul proprietății, organizarea învățământului etc.)¹¹⁸.

În cazul în care legea de abilitare solicită acest lucru, ordonanțele vor fi supuse aprobării Parlamentului potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Din modul în care este redactat art. 114 alin.(3) al Constituției rezultă însă că nu există o asemenea obligativitate, ea putând să fie prevăzută de legea de abilitare, dar putând, la fel de bine, să și lipsească.

O altă modalitate a delegării legislative o constituie **ordonanțele de urgență**. Acestea vor intra în vigoare numai după depunerea lor spre aprobare la Parlament. În cazul în care Parlamentul nu se află în sesiune, el urmează să fie convocat în mod obligatoriu. Parlamentul urmează să aprobe sau să respingă ordonanțele respective printr-o lege care va specifica în mod expres acest lucru.

Această soluție este explicabilă, deoarece potrivit Constituției României, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. Potrivit punctului de vedere exprimat de autorii de specialitate, Parlamentul are o competență nelimitată deoarece a primit direct de la popor împuterniciri ce țin de exercitiul suveran al puterii. Acest principiu, care s-a încetățenit în practica constituțională, nu este limitat decât de condiția de a nu se contraveni înseși prevederilor Constituției, sau de a substitui Parlamentul unor alte organe, fapt ce ar contraveni principiului separației puterilor.

Spre deosebire de sistemul român, sistemul constituțional francez cunoaște posibilitatea exercitării unei competențe "reglementare", care aparține exclusiv Guvernului, abilitat a emite acte normative cu caracter primar în unele domenii specifice de activitate. În legătură cu acest aspect, Constituția franceză din 1958 stabilește chiar o diferență netă între materiile care sunt de "domeniul legii", specificate de art.34, printre care drepturile civile, naționalitatea, stabilirea infracțiunilor și a pedepselor, regimul impozitelor, al monedei, regimul electoral etc., și domeniile care au "un caracter reglementar" și care sunt de fapt toate cele care nu sunt enumerate ca fiind de domeniul legii. Această situație se deosebește de regimul "ordonanțelor" pe care le prevede Constituția României, deoarece acestea se iau - în Franța ca și în România - pe baza unei abilitări din partea Parlamentului de a emite acte normative, deci și în domeniul care "aparține legii", evident, pe un timp limitat. În sistemul francez există, prin urmare, în afară de dreptul de a emite "regulamente în aplicarea legilor", și posibilitatea emiterii unor acte normative primare, de exercitare a unei competențe "delegate", pentru anumite domenii specifice. Delimitarea de competență este atât de puternică încât dacă Parlamentul ar intenționa să elaboreze un proiect într-un domeniu care ține de competența reglementară, Guvernul are dreptul să se adreseze Consiliului Constituțional.

¹¹⁸ Cu privire la delegarea legislativă a se vedea, în special: Ion Deleanu, *Delegarea legislativă - ordonanțele de urgență ale Guvernului*, în "Dreptul", An XI, Seria III-a, nr.9/2000, pag.9-18; Mihai Constantinescu, *Conținutul ordonanței de urgență a Guvernului*, în "Dreptul", anul IX, seria III-a, nr.8/1998, pag.35.

În ceea ce privește Ordonanțele de urgență trebuie precizat că existența acestora este legalizată numai într-un număr foarte redus de state, și aceasta în toate cazurile cu precizarea situațiilor de natură a se recurge la asemenea practică. Astfel, potrivit art.77 alin.2 din Constituția Republicii Italiene, "în cazuri excepționale de necesitate și de urgență, când guvernul adoptă pe răspunderea sa măsuri provizorii cu valoare de lege, el trebuie în aceeași zi să le prezinte Camerelor pentru a fi preschimbate în lege; chiar dacă sunt dizolvate, acestea sunt în mod expres convocate și se întrunesc în termen de cinci zile".

De asemenea, art.86 din Constituția Spaniei prevede că:

"1. În caz de necesitate extraordinară și urgentă, Guvernul poate emite dispoziții legislative provizorii, care iau forma decretelor-lege și care nu pot afecta organizarea instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile și libertățile cetățenilor, regimul comunităților autonome și nici dreptul electoral general.

2. Decretele-lege trebuie supuse imediat Congresului deputaților, care procedează la o dezbatere și un vot asupra ansamblului; el este convocat anume în acest scop, dacă nu este în sesiune, în termen de 30 de zile de la promulgarea lor. Congresul trebuie să se pronunțe în mod expres într-un termen de 30 de zile asupra validității sau abrogării lor..."

În literatura română de specialitate au fost formulate importante puncte de vedere în legătură cu regimul ordonanțelor de urgență. Pe de altă parte, este de menționat că însăși Comisia Europeană a criticat practica adoptării unui număr foarte mare de ordonanțe de urgență de către executiv, estimându-se că prin aceasta ar fi fost diminuate prerogativele forumului legislativ.

Autorii de specialitate au relevat că pentru justificarea legitimității constituționale a unei ordonanțe de urgență "esențială este existența cazului excepțional... Dincolo de aceste limite ea devine neconstituțională, similară cu excesul de putere în emiterea unui act administrativ cu caracter normativ"¹¹⁹.

Cu prilejul dezbaterilor care s-au purtat în legătură cu revizuirea Constituției României s-a înregistrat un adevărat consens al partidelor politice în legătură cu necesitatea de a se preciza, pe calea unor texte constituționale, condițiile într-adevăr deosebite care justifică recurgerea la practica ordonanțelor.

Pe un plan mai larg, problema ordonanțelor, a ordonanțelor de urgență, trimite din nou la cerința respectării principiului separației puterilor ca o normă neabătută de organizare a raporturilor politice și juridice în cadrul diverselor structuri și mecanisme ale aparatului de stat.

Autorii români Ioan Muraru și Simina Tănăsescu examinează în mod cât se poate de judicios o serie de elemente care, în general, în anumite state au condus la creșterea rolului executivului. Ei arată că, în general, în majoritatea sistemelor de guvernare se înregistrează tendința creșterii executivului, deoarece executivul este chemat să înfăptuiască platforma electorală a partidului învingător în alegeri și care deține majoritatea în corpurile legiuitoare. "De aici tendința de a da guvernului misiunea, dar și posibilitatea, luării marilor decizii politice care se traduc prin legi sau prin măsurile executive, corpurilor legiuitoare rezervându-li-se rolul de organisme de reflecție și de control al acțiunilor guvernului"¹²⁰.

Este citată și afirmația lui Pierre Pactet potrivit căreia deși Guvernul este subordonat Parlamentului, întrucât nu rezultă direct din alegeri, devine totuși "elementul motor și dinamic al întregului sistem politic".

¹¹⁹ Mihai Constantinescu, *Conținutul ordonanței de urgență a Guvernului*, în "Dreptul", an IX, seria 3, nr.8/1998, pag.35.

¹²⁰ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.545.

Tratatul de Drept constituțional semnat de cei doi autori relevă existența unei poziții egale a Parlamentului și a șefului de stat în majoritatea țărilor, atât instituția parlamentară cât și cea a șefului de stat întemeindu-se pe voința populară. Chiar în sistemele în care șeful executivului este desemnat de șeful statului, o asemenea desemnare este condiționată de poziția partidului conducător în alegeri. Cu referire la legislația delegată se mai specifică și faptul că "importanța crescândă a sectoarelor afaceri străine, apărare, economie, sectoare în care parlamentele pot face puține lucruri, duce evident la sporirea rolului executivului"¹²¹.

După părerea noastră, este necesară, în orice caz, o echilibrare a raporturilor dintre parlament și executiv, care să respecte delimitarea de competențe dintre acestea și funcțiile pe care le exercită în sistemul puterii. Nimeni nu contestă cerința de a se recunoaște Guvernului posibilitatea și baza juridică de a acționa pentru adoptarea unor măsuri urgente, în condițiile în care procedura parlamentară pentru adoptarea acestora ar fi lungă și dificilă, și practic ar bloca sensul reformelor preconizate. Ideea este însă ca această prerogativă a executivului, "de a intra într-un alt spațiu", care nu-i aparține, să fie limitată, spre a nu se produce disfuncționalități în funcționarea mecanismelor puterii și în echilibrul normal ce trebuie să existe între instituțiile statului.

Considerăm semnificative în această privință prevederile art. 115 pct.6 din Constituția României, modificată în 2003, care dispune că « Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică ».

Practica evoluției constituționale a unor țări în ultimele decenii a arătat că de fapt executivul este cel mai puternic în binomul executiv-parlament. Forța și puterea executivului (armata, finanțele, un puternic aparat de stat etc.) trebuie puse cu grijă în slujba interesului general care postulează, desigur, la fel de mult, astăzi ca și în trecut, respectul separației puterilor.

Este vorba, deci, nu de o luptă pentru "precădere" între două puteri ale statului, ci de o colaborare loială, eficientă și cât se poate de funcțională, care trebuie să asigure condițiile cele mai bune realizării obiectivelor fundamentale ale activității statului.

3.5. Justiția

Ideea statului de drept este indisolubil legată de rolul justiției, de promovarea legalității în activitatea organelor de stat, de apărarea fermă a drepturilor și libertăților cetățenilor. Referindu-se la adevărata semnificație și la implicațiile profunde ale conceptului de stat de drept, profesorul Ion Deleanu sublinia, într-o apreciere cât se poate de reușită, că "printr-un original circuit feed-back, dreptul odată creat se impune statului - el însuși subiect de drept - asemenea altor subiecte. Pentru a avea forța de a se impune, câteva minime condiții sunt indeniabile: postularea prin normele dreptului a unor valori morale și politice autentice și persuasive pentru societatea civilă globală și pentru individ; instaurarea unei ambianțe democratice; consolidarea principiului responsabilității statului; instituționalizarea unor mijloace de control eficiente asupra activității lui; instituirea unei ordini juridice coerente și stabile; promovarea strictă a principiului legalității și a principiului constituționalității; transformarea omului în reper axiologic cardinal"¹²².

¹²¹ Ibidem, loc.cit.

¹²² Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, vol.I, Editura Europa Nova, București, 1996, pag.113.

În sistemul separației puterilor, puterii judecătorești îi revin o serie de atribuții esențiale în garantarea bunei funcționări a tuturor mecanismelor statului, a garantării drepturilor și libertăților cetățenilor. Acționând ca un factor de echilibru între puterea legislativă și puterea executivă, puterea judecătorească este chemată să repare orice eventuale disfuncționalități în sistemul separației puterilor, să permită, prin mijloacele sale specifice, repararea unor nedreptăți, eliminarea oricăror abuzuri nedorite de putere, garantând totodată supremația legii și contribuind la făurirea unei imagini cu adevărat convingătoare cu privire la valorile democrației.

Este bine cunoscut faptul că, încă din antichitate conceptul de justiție a fost asociat cu ideea de dreptate, cu lichidarea oricăror abuzuri, cu posibilitățile de a i se asigura cetățeanului simplu accesul la împărțirea corectă a dreptății. **Jus est ars aequi et boni** - spunea un vechi adagiu latin care s-a păstrat. Regimurile totalitare - de toate nuanțele - au căutat să umbrească rolul puterii judecătorești și să o transforme într-o simplă "anexă" a puterii executive, să constrângă judecătorii, sub pretexte ideologice sau ale unei "rațiuni de stat", să se abată de la îndatoririle lor firești și să pronunțe dreptatea în spiritul anumitor interese politice. În țările democratice, rolul justiției este însă covârșitor în garantarea instituțiilor statului de drept, în promovarea libertăților, în eliminarea oricăror vestigii ale politicii de corupție și arbitrar. O inscripție aflată pe frontispiciul clădirii Departamentului Justiției din Washington, atribuită lui Platon, glăsuiește astfel: **"Justiția în viața și conduita statului este posibilă numai dacă sălășluiește mai întâi în inimile și sufletele cetățenilor"**¹²³.

Independența judecătorilor - corect înțeleasă și înfăptuită - este menită să aibă un rol excepțional în garantarea tuturor instituțiilor statului de drept. Împărțirea corectă a dreptății reprezintă în fond o dovadă esențială a atașamentului unei țări sau alteleia față de marile principii ale democrației internaționale. Pe de altă parte, este de constatat că rolul cu adevărat eficace al puterii judecătorești este condiționat de **garantarea inamovibilității judecătorilor**, de mecanisme clare și eficace de garantare a drepturilor procesuale, de accesul fără discriminări al tuturor la instanțele judecătorești, de posibilitățile recunoscute oricărui cetățean care se simte nedreptățit să apeleze la serviciile justiției. **Imixtiunea arbitrară a executivului în treburile justiției** a constituit întotdeauna o piedică în calea exercitării funcțiilor instanțelor judecătorești. Amestecurile de orice fel și "sugestiile" date judecătorilor de la judeca într-un fel sau altul au umbrat ideea de dreptate, diminuând valoarea uneia dintre cele mai importante funcții ale statului și reducând pe slujitorii săi la poziția modestă a unor simpli funcționari. **Revitalizarea ideilor statului de drept** și garantarea unei autentice democrații sunt, prin urmare, de nedespărțit de restabilirea prestigiului puterii judecătorești, de garantarea eficienței mecanismelor sale, de înlăturarea oricăror condiții care **ar știrbi, ar impieta sau ar diminua** prestigiul judecătorilor, de a-i face dependenți de anumite forțe politice. Sub acest aspect este de menționat că toate constituțiile democratice acordă un rol esențial puterii judecătorești, se referă la supremația legilor, garantează inamovibilitatea judecătorilor, stabilesc mecanisme clare și eficiente pe care cetățenii le pot folosi spre a se adresa justiției și a obține din partea acesteia garantarea respectării drepturilor lor.

A devenit un adevăr cu valoare de axiomă, care deci nici nu ar trebui să mai fie repetat, acela că unul dintre mijloacele cele mai importante și mai eficiente pentru asigurarea protecției și respectului drepturilor omului îl constituie justiția. Aceasta, prin definiție, trebuie să garanteze drepturile cetățenilor împotriva oricăror abuzuri, sancționând pe cei vinovați de încălcarea legii și restabilind în toate cazurile drepturile ce au fost încălcate. Cu toate că aceste lucruri par astăzi firești, nu întotdeauna justiția a avut atât de clar stabilit profilul activităților sale, al sarcinilor pe care trebuia să le îndeplinească. Ideea implicării justiției în apărarea drepturilor omului este, evident, o creație modernă legată de însuși

¹²³ Respectfully Quoted, A Dictionary of Quotations requested from the Congressional Research Service, Washington, 1989, pag.184.

conceptul existenței acestor drepturi. În antichitate a avut, la un moment dat, o largă circulație principiul **"fiat justitia perat mundus"** (să se facă dreptate chiar de ar fi să piară lumea). Originea acestui principiu este îndepărtată. Filosoful Seneca povestește că la Roma exista un pretor, Piso, celebru prin conștiinciozitatea, dar și prin rigiditatea sa. Piso condamnase pe un cetățean pentru crimă de omor, dar în momentul în care cel condamnat a fost adus în piața publică spre a fi executat, și-a făcut apariția însuși omul care se credea că ar fi fost victima asasinatului. Centurionul a suspendat atunci execuția și a trimis lui Piso un curier, așteptând noi ordine din partea acestuia, dat fiind caracterul ieșit din comun al cazului. Piso, însă, i-a condamnat pe toți trei la moarte: persoana deja condamnată, pentru că împotriva sa exista o sentință definitivă, care trebuia executată; pe centurion, fiindcă n-a executat ordinul, iar pe presupusa victimă, deoarece a constituit cauza morții a doi oameni nevinovați.

Evident, o asemenea concepție absurdă despre justiție nu are nimic comun cu apărarea drepturilor omului. Marele diplomat român Nicolae Titulescu, care era în același timp și un mare jurist, a arătat cu multă claritate că "Sub abstracțiunea legilor se mișcă oameni și, a-i sacrifica unui exces de logică, înseamnă a zice «Omule este făcut pentru lege, iar nu legea pentru om», ceea ce e o absurditate"¹²⁴.

La rândul său, marele profesor Mircea Djuvara, care releva ideea că în practică se poate produce o îndepărtare a instituțiilor juridice de la rolul lor firesc, preciza că "prima sarcină a dreptului constituțional și în special a legiuitorului în asemenea materie, este să caute ca o asemenea deosebire între instituțiuni și realități, să fie cât se poate de mică, fără nădejdea însă ca vreodată să poată ajunge a acoperi acest abis, care prin natura lucrurilor există în orice instituțiune de drept"¹²⁵.

În sistemul separației puterilor, propriu unui stat de drept, judecătorii, pentru a-și putea îndeplini sarcinile de mare răspundere ce le revin, trebuie să fie independenți și să se supună numai legii.

În lucrarea sa "Organizarea puterii judecătorești în România", Nicolae Cochinescu relevă lungul drum pe care l-a parcurs edificarea justiției ca o putere autonomă în stat. Se arată, astfel, că deși Montesquieu admitea existența puterii judecătorești, în Adunarea Constituantă franceză din 1789 au fost emise aprecieri critice la adresa ideii că justiția ar fi și ea o putere în stat.

În opinia marelui jurist francez Léon Duguit există o a treia funcție în stat, funcția jurisdicțională, "care se distinge în mod specific atât de funcția legislativă, cât și de funcția administrativă, și care are drept conținut acte de ordin juridic care au un caracter material, ceea ce le separă net de actul legislativ, dar și de actul administrativ, care sunt acte-condiții cu caracter subiectiv"¹²⁶.

În momentul de față, în diverse țări ale lumii există, desigur, un sistem foarte elaborat de instituții judiciare, unele mai simple, altele mai complexe, care țin seama în special de structura statului - unitar sau federal -, de împărțirea administrativă, astfel încât de regulă o formă de jurisdicție este chemată să corespundă unei anumite entități administrative sau mai multora, cum este de pildă cazul curților de apel etc.

Există, așadar, o mare diversitate de reglementări în ceea ce privește structura și modul de funcționare a organelor puterii judecătorești, atât în ce privește **regulile procedurale** cât și **componenta** însăși a organului jurisdicțional (mai largă sau mai restrânsă, implicând participarea în unele cazuri a juriului, crearea unor instanțe speciale de conciliere sau cu participarea unor reprezentanți ai angajaților etc.).

În esență, însă, toate sistemele jurisdicționale democratice recunosc deplina egalitate în fața justiției, principiul legalității în organizarea și funcționarea instituțiilor puterii judecătorești, principiul

¹²⁴ Nicolae Titulescu, *Reflecții*, Editura "Albatros", București, 1985, pag.5.

¹²⁵ Mircea Djuvara, *Puterea legiuitoare, în Noua Constituție a României și noile constituții europene*, Institutul Social Român, Editura "Cultura Națională", pag.90.

¹²⁶ Leon Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, ed.II, tom II, Paris, 1923, citat de Nicolae Cochinescu, *Organizarea puterii judecătorești în România*, Editura "Lumina Lex", București, 1997, pag.28.

inadmisibilității instanțelor extraordinare, regula dublului grad de jurisdicție și a exercitării căilor de atac, principiul colegialității instanțelor de judecată (existând și excepții de la acest principiu, în special în ce privește primul grad de jurisdicție), caracterul permanent al instanțelor, principiul dreptului de apărare, imparțialitatea judecătorilor, publicitatea și oralitatea dezbaterilor etc.¹²⁷

Constituția României din 1991 - ca și majoritatea constituțiilor lumii - precizează statutul judecătorului, arătând că judecătorii sunt numiți de Președintele României; ei sunt inamovibili, potrivit legii. În ceea ce privește judecătorii Curții Supreme de Justiție, Constituția consacră inamovibilitatea lor numai pe termenul pe care sunt numiți, respectiv pe o perioadă de 6 ani. Ei pot fi însă reinvestiți după terminarea mandatului lor.

În legătură cu statutul judecătorilor mai trebuie precizat că, potrivit prevederilor constituționale, **funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, exceptându-se funcțiile didactice din învățământul superior.** Rațiunea acestei prevederi constă în dorința de a asigura condiții pentru înfăptuirea independenței persoanelor care funcționează în magistratură. Dacă s-ar fi acceptat sistemul că judecătorul poate să îndeplinească alte funcții, ar fi persistat dubii asupra obiectivității sale depline în judecarea cauzelor, întrucât asupra lui s-ar fi putut exercita presiuni sau influențe. Prin consacrarea incompatibilității funcției de judecător cu orice fel de alte funcții publice sau private sunt create condițiile pentru asigurarea unei depline obiectivități și reale independențe a judecătorilor în exercitarea responsabilităților ce le revin.

Potrivit prevederilor Constituției, justiția se realizează prin Curtea Supremă de Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești, care sunt stabilite de lege. **Este interzisă înființarea de instanțe extraordinare.** În legătură cu acest aspect, în cadrul Constituantei s-a ridicat problema instanțelor militare, existând și propuneri privind desființarea lor. După o analiză temeinică s-a considerat însă că tribunalele militare nu sunt tribunale "extraordinare", ci tribunale "speciale".

Dezbaterile ședințelor de judecată sunt publice, cu excepția cazurilor în care legea permite ca ele să nu aibă un asemenea caracter. Procedura judiciară se desfășoară în limba română, totuși cetățenii aparținând minorităților naționale, precum și persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română, au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin interpret; în procesele penale, acest drept este asigurat în mod gratuit.

Potrivit reglementărilor procesuale democratice, împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul public pot să exercite **căile de atac** în condițiile legii.

Pentru a păstra ordinea și disciplina în timpul desfășurării dezbaterilor judiciare și a evita incidente nedorite, Constituția prevede că instanțele judecătorești dispun de o poliție care este pusă în serviciul lor. Utilitatea acestei prevederi este evidentă, deoarece au existat, după cum se știe, o serie de procese importante în care s-au exprimat puncte de vedere diferite - și chiar aprecieri de ordin politic - care au suscitat reacții ale participanților, fiind nevoie, de aceea, ca instanța să ia măsuri corespunzătoare pentru asigurarea ordinii.

În afară de unele prevederi cu caracter principal pe care le-am semnalat, privind independența judecătorilor, înfăptuirea egală a justiției, folosirea limbii române în procedura judiciară - cu corectivul dreptului pentru persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română de a vorbi în instanță și de a pune concluzii prin interpret - actuala Lege de organizare judecătorească a României stabilește

categoriile de instanțe judecătorești și anume: a) **judecătoriile**; b) **tribunalele**; c) **curțile de apel**; d) **Curtea Supremă de Justiție**¹²⁸.

a) **Judecătoriile** constituie instanțele ordinare, care funcționează în fiecare județ și în municipiul București, numele și localitățile de reședință ale judecătorilor fiind prevăzute în Anexa nr.1 a Legii organice.

b) **Tribunalele** funcționează numai în localitățile reședință de județ și în municipiul București, în circumscripțiile acestora fiind cuprinse toate judecătoriile din județ sau din municipiul București. Ele judecă în primă instanță o serie de procese care le sunt date expres în competență, iar ca instanțe de apel, toate apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii în primă instanță. Ca instanțe de recurs, tribunalele judecă recursurile împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii și care, potrivit legii, nu sunt supuse apelului.

c) **Curțile de apel** își exercită fiecare competența într-o circumscripție ce cuprinde mai multe tribunale. Prin noua lege de organizare judecătorească au fost înființate 15 Curți de apel, respectiv la Alba Iulia, Pitești, Bacău, Oradea, Suceava, Brașov, București, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Târgu Mureș, Ploiești și Timișoara. Curțile de apel judecă în primă instanță cauzele ce sunt date în competența lor prin lege. Ca instanțe de apel, ele judecă apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de tribunale, iar ca instanțe de recurs, recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate în apel, precum și alte cauze prevăzute de lege.

O noutate o constituie consacrarea unui întreg Titlu distinct Ministerului Public, care este inclus în sistemul organelor judecătorești. Principalele atribuții ale Ministerului Public constau în efectuarea urmăririi penale sau supravegherea acesteia, sesizarea instanțelor judecătorești, exercitarea acțiunii civile în cazurile prevăzute de lege, participarea la judecarea cauzelor, exercitarea căilor de atac, supravegherea respectării legii în activitatea de punere în executare a hotărârilor judecătorești. Deși parchetele sunt independente față de instanțele judecătorești, dispozițiile ministrului justiției date în mod direct sau prin Procurorul General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, în vederea respectării și aplicării legii, sunt obligatorii. Parchetele funcționează pe lângă judecătorii, tribunale și Curți de apel, fiind conduse de către un prim procuror. Parchetul general de pe lângă Curtea Supremă de Justiție este condus de un procuror general, ajutat de mai mulți adjuncți. Procurorul general de pe lângă Curtea Supremă de Justiție participă la ședințele Curții Supreme de Justiție în Secțiuni Unite și desemnează procurorii ce vor participa, în condițiile prevăzute de lege, la ședințele Curții Constituționale.

Ocupându-se în mod detaliat de **statutul judecătorilor**, Legea pentru organizarea judecătorească reglementează pe larg condițiile pentru admiterea, numirea și avansarea în corpul magistraților, precizând totodată în ce constă drepturile și îndatoririle acestora¹²⁹.

Ideea înscrisă în Constituție, potrivit căreia **judecătorii sunt inamovibili**, este detaliată de prevederile Legii. Astfel, se prevede că magistrații nu pot fi cercetați, reținuți sau arestați fără avizul ministrului justiției. Ministerul de Interne are obligația să acorde, la cerere, protecție magistraților și familiilor lor, în acele cazuri în care viața, integritatea lor corporală sau avutul lor ar fi supuse unor amenințări. Magistrații nu pot fi eliberați din funcție decât în caz de demisie, pensionare, dacă instanța sau parchetul se desființează ori se schimbă localitatea de reședință a acestora iar magistratul refuză postul oferit, dacă împotriva magistratului s-a luat măsura îndepărtării din magistratură fie ca sancțiune disciplinară, fie pentru vădită incapacitate profesională ori pentru boală psihică, ori dacă magistratul a fost condamnat definitiv pentru o faptă prevăzută de legea penală. O importantă prevedere a legii este

128 **Legea nr.92/1992 pentru organizarea judecătorească**, republicată în "Monitorul Oficial al României" nr.259 din 30 septembrie 1997 și modificată apoi în mai multe rânduri, inclusiv prin O.U.G. nr.179/1999 și O.U.G. nr.113/2000.

129 Nicolae Cochinescu, *Op.cit.*, pag.222.

aceea care dispune că dacă împotriva unui magistrat se pune în mișcare acțiunea penală, el va fi suspendat din funcție până la rămânerea definitivă a hotărârii, dar dacă se va constata nevinovăția sa, el va fi repus în toate drepturile, plătindu-i-se drepturile bănești de care a fost lipsit. O altă idee demnă de reținut este și aceea potrivit căreia avansarea sau transferarea magistraților se poate face numai cu consimțământul acestora. Magistrații care îndeplinesc condițiile pentru a fi avansați dar care nu doresc să schimbe funcția și instanța ori parchetul, pot fi avansați pe loc.

Legea prevede că **este interzis magistraților să facă parte din partide politice sau să desfășoare activități cu caracter politic**. Funcția de magistrat este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior. Magistraților le este interzisă exercitarea - direct sau prin persoane interpușe - a activităților de comerț, participarea la administrația sau conducerea unor societăți comerciale sau civile. Numirea magistraților în diverse comisii sau comitete prevăzute de lege se face numai de ministrul justiției, în afară de cazurile în care legea prevede un alt mod de numire.

Prin Legea nr.142/1997¹³⁰ au fost aduse importante modificări și completări Legii nr.92/1992 pentru organizarea judecătorească. Aceste modificări și completări s-au înscris tocmai pe linia unei cât mai corecte implicări a activității judecătorești în garantarea respectării legilor, stabilind totodată și o serie de măsuri organizatorice de natură să ridice nivelul administrării justiției.

Astfel, se cuvin subliniate, în primul rând, o serie de **dispoziții principale** înscrise în lege, ca de pildă aceea că orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, nici o lege neputând îngrădi exercitarea acestui drept.

Pe planul organizării justiției, se cuvin a fi semnalate atribuțiile sporite ce revin ministrului justiției pe linia organizării și funcționării justiției ca serviciu public. Ministrul justiției are dreptul să exercite controlul asupra tuturor procurorilor, să ceară informări și chiar să dea dispoziții scrise, în mod direct sau prin procurorul general, procurorului competent să înceapă, în condițiile legii, procedura de urmărire penală.

Expresiile de "parchet general" și "procuror general" au fost înlocuite în lege cu "Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție" și "Procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție". În afară de procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție s-a stabilit că și parchetele de pe lângă Curțile de apel vor fi conduse de procurori generali. Procurorul general al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție exercită, direct sau prin procurorii inspectori, controlul asupra tuturor parchetelor dar, așa cum s-a arătat, importante atribuții de control revin, potrivit recentelor modificări, și ministrului justiției, care va putea efectua asemenea controale din proprie inițiativă sau la cererea Consiliului Superior al Magistraturii, prin inspectori generali sau prin procurori detașați în Direcția de relații cu Ministerul Public și coordonarea strategiei antiinfracționale din cadrul Ministerului Justiției.

În ce privește **magistrații**, legea mai stabilește că în cauzele date potrivit legii în competența de primă instanță a judecătoriilor, tribunalelor și curților de apel, judecata se va face de un singur judecător, urmându-se exemplul unor alte state democratice și lichidându-se sindromul neîncrederii față de posibilitatea administrării eficiente a justiției de către un singur judecător.

Au fost precizate mai bine condițiile de stagiu, sunt scurtate termenele minime de vechime pentru obținerea unor funcții de conducere în magistratură, se fac precizări în legătură cu drepturile absolvenților Institutului Național al Magistraturii precum și în legătură cu organizarea acestui institut. Totodată, sunt introduse dispoziții stimulative legate de drepturile magistraților, de acordarea asistenței

¹³⁰ Publicată în "Monitorul Oficial al României" nr.170 din 25 iulie 1997; această lege a fost amendată prin Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției.

medicale, a concediilor de odihnă, a unor gratuități în ce privește transportul, pensiile ce se acordă magistraților, sprijinirea în construirea sau cumpărarea unor locuințe proprietate personală, instituirea ordinului și medaliei "Meritul judiciar", având implicații în ce privește reducerea impozitelor, precum și majorarea pensiilor.

De asemenea o mai mare grijă a fost acordată problemei abaterilor și sancțiunilor, introducându-se posibilitatea magistraților de a se adresa Curții Supreme de Justiție cu plângeri în cazul refuzului numirii lor în funcție, precum și împotriva hotărârilor de îndepărtare din magistratură.

Toate aceste măsuri și prevederi s-au înscris în cadrul unei viziuni noi, de reconsiderare a rolului judecătorilor, asigurându-se acestora condițiile optime pentru a se putea dedica în exclusivitate profesiei lor.

Referindu-ne la rolul sporit al justiției în statul de drept, nu putem să nu remarcăm și preocupările vizând **implicarea tot mai puternică a justiției în combaterea fenomenelor antisociale**. Așa, de pildă, după cum este bine cunoscut, alături de măsurile privind o mai bună administrare a justiției, în ultimii ani au sporit preocupările pentru perfecționarea legislației penale și procesul penal, a legislației civile și a altor numeroase domenii în care justiția poate aduce o contribuție importantă la respectarea drepturilor cetățenilor și la eliminarea oricărei disfuncționalități în ce privește modul în care acționează mecanismele sociale.

Vom aminti, astfel, numai cu titlu de exemplu, noile prevederi legislative adoptate după Revoluția din Decembrie 1989 privind urmărirea penală, asigurarea apărării în această fază a procesului penal, dispozițiile noi privind eliberarea pe cautiune, garanțiile procesuale pe care le prevede legislația procesual penală, redefinirea recursului în anulare, cale extraordinară de atac care a suscitat foarte multe discuții. Rezultă, deci, că alături de măsurile privind întărirea rolului justiției și asigurarea unei mai bune administrări a actului de dreptate, în țara noastră este încă în curs un proces de perfecționare continuă a legislației, în măsură să garanteze respectarea neștirbită a principiilor statului de drept, garantarea eficientă și asigurarea respectării tuturor drepturilor cetățenilor.

De menționat, în această ordine de preocupări, este și constituirea **Parchetului Național Anticorupție** (devenit ulterior **Departamentul Național Anticorupție**), prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.43 din 4 aprilie 2002, instituție "independentă în raport cu instanțele judecătorești și cu parchetele de pe lângă acestea, precum și în relațiile cu celelalte autorități publice", având în principal atribuția de a efectua urmărirea penală pentru infracțiunile prevăzute în Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, precum și studierea cauzelor și condițiilor care favorizează corupția, în scopul elaborării unor propuneri în vederea eliminării acestora¹³¹.

În literatura de specialitate s-au purtat interesante discuții în legătură cu perfecționarea cadrului juridic constituțional vizând, printre altele, și o mai puternică racordare a justiției la obiectivele și sarcinile actuale ale edificării statului de drept.

Printre propunerile de revizuire a Constituției României figurează și aceea de a se transforma actuala Curte Supremă de Justiție în Înalță Curte de Casație și Justiție, de a se asigura inamovibilitatea magistraților de la această instanță, care să fie desemnați pe viață.

Într-un interesant articol publicat pe marginea acestei propuneri, președintele Uniunii Juriștilor, Gabriel Iosif Chiuzbaian, sublinia că pe lângă această schimbare de denumire se impun și o serie de modificări de substanță în ce privește competența instanței supreme, precum și o redefinire a autorității sale, a valorii și importanței deciziilor sale în crearea dreptului. Astfel, în articolul amintit s-a considerat necesar să se prevadă chiar prin Constituție **forța obligatorie a deciziilor pronunțate în materia recursurilor în interesul legii**, după modelul deciziilor Curții Constituționale și ținând seama de

¹³¹ "Monitorul Oficial al României" nr.244, Partea I-a, Legi, decrete, hotărâri și alte acte, joi 11 aprilie 2002.

experiența jurisdicțiilor europene. Pentru aceasta - s-a arătat - este nevoie și de o nouă performanță de ordin calitativ, care poate fi asigurată numai din interiorul sistemului puterii judecătorești. "Mai este necesar ca, prin redefinirea și redistribuirea competențelor, judecătorii viitoarei Înalte Curți de Casație și Justiție să aibă la îndemână și timpul convenit pentru a se putea perfecționa din punct de vedere profesional"¹³².

Remarcăm, de asemenea, și o altă propunere importantă care a fost formulată cu prilejul unei dezbateri organizată de Uniunea Juriștilor, în sensul că **ministrul justiției să nu facă parte din nici un partid**, iar numirea acestuia să fie condiționată, eventual, de avizul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii¹³³.

În legătură cu instituția Procuraturii, în cadrul aceleiași dezbateri a fost repusă în discuție problema relației dintre justiție și procuratură, dintre justiție și procurori. S-a relevat că, într-un expresiv comentariu, în Tratatul său de drept și procedură penală din 1926, ilustrul profesor Ion Tanoviceanu considera că **"nu există nici un motiv serios pentru a nu se admite inamovibilitatea Ministerului Public, pentru a-l sustrage de sub înrăurirea puterii executive și a face ca el să nu mai fie un instrument în mâna guvernului sub punct de vedere politic"**¹³⁴.

Este de remarcat că în practica statelor europene există o mare diversitate de reglementări legate de instituția Ministerului Public. În Germania, procurorul general federal este supus numai controlului ministrului federal al justiției, dar în această țară este de neconceput ca un judecător să dea ordin unui membru al Parchetului ori să intervină în deciziile privind activitatea Ministerului Public. În Anglia, practic nu există un minister public ca atare, în procesele penale recrutarea "procurorilor" efectuându-se din rândul membrilor baroului. În Belgia, Ministerul Public își exercită activitatea pe lângă toate instanțele judecătorești. Există cinci curți de apel, fiecare având parchetul său și procurorul său general, iar coordonarea activității acestora se realizează de către un "colegiu al procurorilor generali". Procurorii generali își exercită funcțiile sub autoritatea Ministerului Justiției, dar aceasta nu-i permite decât un drept de impulsioneare, sub forma unor instrucțiuni generale, și o putere disciplinară. Ministrul Justiției are dreptul de a ordona începerea urmăririi penale într-o cauză dar nu poate să interzică sau să suspende aplicarea legii, și nici să solicite procurorilor generali să nu efectueze urmărirea penală.

După cum observa Paula Pantea, "Subordonarea ierarhică internă este, ca în majoritatea țărilor Europei occidentale, nuanțată. Astfel, dacă magistratul din parchet este controlat în ceea ce privește concluziile sale scrise de către superiorul său ierarhic, în instanță acesta se bucură de întreaga libertate de exprimare, conform maximei: «la plume est serve mais la parole est libre»"¹³⁵.

În Franța, Parchetul General al Curții de Casație nu are nici o autoritate directă asupra procurorilor generali de pe lângă Curțile de apel. În această țară, Ministerul Public este situat sub autoritatea Ministerului Justiției, trebuind să se conformeze unor instrucțiuni generale elaborate de către minister privind aplicarea legii penale, ca și unor instrucțiuni speciale ce derivă din specificul activității procurorilor de a urmări penal în anumite cazuri. În Italia, Ministerul Public este un organ judiciar care funcționează pe lângă tribunale la diferite niveluri de jurisdicție. Membrii Parchetului se supun autorității superiorilor ierarhici și Ministerului de Justiție, "fără ca acest lucru să împietzeze asupra libertății lor de a decide în legătură cu modalitatea soluționării cauzelor"¹³⁶.

¹³² Gabriel Iosif Chiuzbaian, Cutia Pandorei, în "Palatul de Justiție", serie nouă, nr.7, 2002.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Paula C.Pantea, Ministerul Public. Natura juridică și atribuțiile sale în procesul civil, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.16.

¹³⁶ Ibidem, pag.23.

Ministerului Justiției îi revine în competență organizarea și funcționarea serviciilor judiciare, având îndatorirea de a veghea la buna administrare a justiției.

Programul de guvernare pe perioada 2005-2008, aprobat de Parlamentul României la 28 decembrie 2004, acordă o deosebită importanță problemelor ce privesc reforma justiției. Astfel, sunt înscrise ca obiective fundamentale: garantarea unei independențe reale a puterii judecătorești; asigurarea accesului cetățeanului la justiție prin îmbunătățirea funcționării sistemului judiciar ca serviciu public, precum și dezvoltarea cadrului instituțional. Se propune, printre altele, revizuirea dispozițiilor Constituției României în sensul transformării autorității judecătorești în „putere judecătorească”, potrivit tradițiilor istorice românești și experienței altor state democratice.

În concordanță cu obiectivele înscrise în Programul de Guvernare a fost elaborat Proiectul de Lege privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente. Dată fiind importanța actului normativ chemat să armonizeze și să sistematizeze un număr de 17 acte normative însumând peste 1000 de articole, a fost adoptată procedura angajării răspunderii Guvernului pentru acest complex pachet de legi. În România, angajarea răspunderii Guvernului reprezintă o procedură parlamentară simplificată de adoptare a legilor în legătură cu care nu se mai fac dezbateri și discuții pe articole conform procedurii obișnuite, ci legile sunt adoptate în mod direct, pe baza angajării răspunderii Guvernului pentru întreg pachetul de legi. Potrivit prevederilor Constituției României, această procedură poate genera o moțiune de cenzură în cazul în care cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor nu sunt de acord cu angajarea răspunderii Guvernului ori cu conținutul proiectului de lege. În acest caz, parlamentarii respectivi pot depune o moțiune de cenzură, iar dacă moțiunea este adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor, Guvernul suportă cea mai severă sancțiune – aceea a demiterii.

Pachetul de legi supus Parlamentului în luna iunie 2005¹³⁷ – devenit ulterior Legea nr.247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției – prezenta o deosebită importanță, deoarece avea ca obiect de reglementare instituirea unor măsuri privind reforma în domeniul proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, de natură să garanteze proprietatea privată – ca instituție fundamentale în cadrul economiei de piață – precum și realizarea unui sistem judiciar independent, credibil, imparțial și eficient, potrivit angajamentelor asumate de România pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Prima parte a acestui pachet legislativ viza reforma în domeniul proprietății. În acest sens, în afară de adoptarea și sincronizarea prevederilor unui număr important de acte legislative adoptate în ultimii ani, se avea în vedere finalizarea procesului de restituire a imobilelor preluate în mod abuziv, prin îmbunătățirea și modificarea cadrului normativ. Principiul de bază care a fost admis în această materie a fost acela al restituirii în natură a proprietăților preluate în mod abuziv, eliminându-se totodată excepțiile care vizau sediile de partide, de ambasade sau instituții publice. De asemenea, se aveau în vedere măsuri pentru urgentarea restituirii bunurilor imobile ce au aparținut cultelor religioase și minorităților naționale. Totodată, importante prevederi aveau în vedere simplificarea procedurilor administrative de acordare a măsurilor reparatorii în echivalent, în situațiile în care restituirea în natură nu mai era posibilă.

În legătură cu reconstituirea proprietății funciare au fost propuse o serie de reglementări ce vizau soluționarea definitivă a problemei proprietății, de natură să sigure realizarea principiului restitutio in integrum, precum și numeroase prevederi de detaliu vizând procedura de reconstituire a dreptului de proprietate în situația terenurilor agricole, dar și a celor forestiere.

¹³⁷ Publicată în «Monitorul Oficial al României», Partea I-a, Legi, decrete, hotărâri și alte acte, nr.653 din 22 iulie 2005.

Totodată, au fost introduse noi reglementări cu privire la circulația juridică a terenurilor prin simplificarea și fluidizarea transferurilor de proprietate și a fost introdusă instituția „rentei viagere”, prin care proprietarii de terenuri agricole în vârstă de peste 62 de ani aveau posibilitatea să cedeze sau să închirieze terenurile în schimbul unei rente viagere.

Dispozițiile privind reforma justiției au avut în vedere realizarea unui sistem judiciar independent, imparțial, credibil și eficient, în baza Strategiei de reformă a sistemului judiciar pe perioada 2005-2007 și a Planului de acțiune pentru implementarea strategiei de reformă a sistemului judiciar pe aceeași perioadă.

Principalele prevederi ale noilor reglementări se referă la cariera judecătorilor și procurorilor, la numirea și promovarea lor pe criterii profesionale, reducându-se vechimea pentru numirea în funcții de conducere pe criterii de performanță. În materia răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor s-a realizat o mai clară precizare a faptelor care constituie abateri disciplinare, printre acestea fiind inclusă nerespectarea dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor. S-au prevăzut măsuri privind organizarea de concursuri pentru ocuparea tuturor posturilor de conducere în magistratură, implementarea principiului specializării judecătorilor prin instituirea obligativității formării de secții sau complete specializate, precum și măsuri de sporire a autonomiei bugetare.

Prevederi importante vizează activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, în legătură cu care s-a stabilit o incompatibilitate între calitatea de membru al Consiliului Superior al Magistraturii și funcțiile de conducere din cadrul instanțelor și procuraturilor. Au fost precizate condițiile în care se poate efectua revocarea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii. De asemenea, s-a prevăzut obligația motivării hotărârilor plenului și ale secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii, precum și obligația elaborării unui raport anual privind activitatea proprie, care să fie prezentat Camerelor reunite ale Parlamentului până la data de 15 februarie a anului următor.

În ce privește numirea judecătorilor, aceasta se va face de către Președintele României la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, dar numirea Procurorului General, a Procurorului șef al Parchetului Anticorupție și a altor procurori se va face tot de șeful statului, dar la propunerea ministrului justiției și cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii.

3.6. Drepturile omului. Controlul asupra activității organelor statului

Pe parcursul timpului, instituția drepturilor omului a cunoscut un laborios - dar și îndelungat - proces de cristalizare, înfățișându-se în zilele noastre ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică internă, cât și de cea internațională. Reflectând un anumit standard, deja câștigat, de protecție internațională a drepturilor și libertăților ce aparțin oricăror ființe umane, ea definește și însumează un ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și promova aceste drepturi, precum și ale întregii comunități internaționale de a veghea la respectarea acestor drepturi și libertăți, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate. Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional ce prefigurează trăsăturile unui principiu juridic ce se aplică direct în relațiile dintre statele suverane¹³⁸.

¹³⁸ Victor Duculescu, *Protecția juridică a drepturilor omului. Mijloace interne și internaționale*, ediție nouă, revăzută și adăugită, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.26-27.

Largul interes de care se bucură astăzi problematica drepturilor omului reprezintă, de altfel, o recunoaștere de netăgăduit a complexității și originalității acestei instituții juridice, dar și a faptului că fără aceste drepturi nu se poate înfăptui în zilele noastre o societate democratică și nici realiza, pe plan extern, cadrul juridic normal indispensabil colaborării națiunilor.

Este necesar să precizăm totuși că, elaborat pe plan internațional și consacrat prin constituțiile statelor, **conceptul de drepturi ale omului prezintă totuși anumite specificități atunci când el se referă în mod nemijlocit la drepturile cetățenilor, ori la drepturile străinilor și apatrizilor**, cu alte cuvinte, practic, la categoriile diferite de indivizi care locuiesc permanent sau temporar pe teritoriul unui stat. Este firesc, deci, ca între categoriile menționate - deși există incontestabil puncte de contact - să se înregistreze în toate constituțiile lumii și anumite diferențieri, determinate de faptul dacă există sau nu o relație directă de cetățenie față de un anumit stat. Cu alte cuvinte, drepturile omului fiind unele și aceleași pentru toți oamenii, cunosc anumite specificități în funcție de ideea dacă cel în cauză este sau nu cetățean al statului pe teritoriul căruia se află sau este cetățeanul altui stat, ori este apatrid.

Cetățeanului îi revine, firește, plenitudinea drepturilor, dar și anumite îndatoriri. Astfel, cetățenii beneficiază în toate cazurile de protecția statului lor când se găsesc pe teritoriu străin. Ei au și o serie de îndatoriri fundamentale față de statul al cărui cetățeni sunt, precum obligația efectuării serviciului militar, la care străinii nu pot fi obligați. Însuși conceptul de "drepturi ale omului" nu se suprapune perfect cu acela de drepturi ale cetățeanului, motiv pentru care însăși Declarația franceză din 26 august 1789 considera necesar să se intituleze "Declarația drepturilor omului și cetățeanului", prin aceasta încadrând conceptul de cetățean în noțiunea mai largă de ființă umană.

În ceea ce privește drepturile și îndatoririle cetățenești, doctrina română de drept constituțional a adus importante precizări. Astfel, s-a remarcat că drepturile fundamentale ale cetățeanului sunt acele drepturi primordiale ale omului care sunt esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea sa, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității sale, care sunt stabilite și garantate prin constituții și legi. Drepturile fundamentale ale cetățeanului sunt, deci, acele drepturi vitale, fundamentale, care prezintă o anumită importanță pentru însăși existența omului și afirmarea sa, fapt ce face ca ele să fie determinate pe baza unui proces de selecție. După cum observă, cu just temei, autorii români Ioan Muraru și Simina Tănăsescu, "anumite drepturi subiective, datorită importanței lor, sunt selectate pe criteriul valoric și înscrise ca drepturi fundamentale. Deci pentru definirea drepturilor fundamentale, vom reține că ele sunt drepturi esențiale pentru cetățeni, pentru viața, libertatea, personalitatea lor. Caracterul de drepturi esențiale îl capătă în raport cu condițiile concrete de existență ale unei societăți date. Un drept subiectiv poate fi considerat esențial și deci fundamental într-o societate dată, dar își poate pierde acest caracter în altă societate. Mai mult decât atât, chiar în cadrul aceleiași societăți, în diferite etape istorice, același drept subiectiv poate fi sau drept fundamental, sau simplu drept subiectiv, potrivit condițiilor concrete economice, sociale, politice și - bine înțeles - conform voinței guvernanților, a cărei expresie nu este altceva decât legea ce stabilește chiar catalogul acestor drepturi"¹³⁹.

Dacă drepturile și libertățile omului sunt cele enunțate și stabilite pe plan internațional, **drepturile și libertățile cetățeanului** reprezintă un concept cu conotații mult mai concrete, desprinse pe baza practicii. Pe de altă parte, conceptul de drepturi se corelează organic cu acela de **îndatoriri**, acesta devenind un corolar, o altă fațetă a însuși conceptului de drepturi, imposibil de disociat în actualele condiții de obligațiile pe care individul le are față de societate. Într-o adnotare la Constituția României, profesorul Ion Deleanu aducea interesante precizări arătând că "La început drepturile au apărut ca

¹³⁹ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.161.

simple posibilități care nu presupuneau decât abținerea generală de a nu le încălca și nu presupuneau și obligații. Erau doar libertăți proclamate sau admise. În timp s-a produs o îmbogățire a conținutului acestor **libertăți**, ele presupunând și **obligații** din partea statului sau altor subiecte de drept, obligațiile fiind indispensabile valorificării dreptului sau libertății. Intervenția, îndeosebi a statului, ca urmare a trăsăturilor sale democratice și sociale, este astăzi de neconceput pentru garantarea exercitării drepturilor cetățenilor. Mai mult, unele drepturi și libertăți au astăzi un conținut complex, **de drept și obligație**, precum dreptul la învățătură, dreptul și obligația de a apăra patria etc. De aceea, din punct de vedere juridic, astăzi nu se mai fac deosebiri între drepturi și libertăți, în unele constituții întreaga materie fiind cuprinsă sub denumirea de libertăți publice¹⁴⁰.

Referindu-ne la **catalogul drepturilor omului**, vom vedea cu ușurință că o examinare comparativă a prevederilor înscrise în diverse constituții relevă **acceptarea generală a unui număr de drepturi consacrate de documentele internaționale**, care se regăsesc în formulări mai mult sau mai puțin apropiate în toate constituțiile examinate în cuprinsul prezentei lucrări. Remarcăm astfel egalitatea cetățenilor fără nici un fel de discriminare, dreptul la viață, prezumția de nevinovăție, libertatea cuvântului, a întrunirilor, libertățile electorale ș.a.

Constituțiile mai noi atestă însă **înscrierea în rândurile drepturilor omului și a unor drepturi cu un profil relativ nou**, cum ar fi dreptul la informație, la viață intimă, iar constituțiile fostelor state socialiste recunosc pentru prima dată dreptul la grevă și libertatea de asociere sindicală, precum și pluralismul politic. De remarcat este însă faptul că acest catalog al drepturilor, în special în ceea ce privește drepturile sociale, este mult mai prezent în acele constituții care au fost elaborate cu participarea unor largi forțe sociale și politice. Din acest punct de vedere menționăm în primul rând Constituția italiană din 27 decembrie 1947, care cuprinde nu numai un amplu capitol consacrat drepturilor omului, dar și dispoziții cât se poate de precise cu privire la protecția muncii, relațiile economice, dreptul de organizare sindicală, rolul cooperăției, recunoașterea inițiativei economice private, dreptul la asigurări sociale.

Prevederi nu mai puțin relevante are și Constituția Republicii Portugalia, din 2 aprilie 1976, care cuprinde un capitol cât se poate de elaborat cu privire la drepturile omului. Reține atenția, din acest punct de vedere, nu numai o largă enumerare a drepturilor și protecția acestora - chiar în cazul declarării stării de asediu - cât și modul amplu și minuțios în care sunt reglementate o serie de drepturi, cum ar fi utilizarea informaticii, libertatea presei, dreptul la antenă, dreptul de răspuns și de replică politică, drepturile, libertățile și garanțiile muncitorilor, printre care securitatea muncii, drepturile comisiilor de muncitori, libertatea sindicală, negocierile colective, recunoașterea dreptului de grevă și prohibiția lock-out-ului.

În legătură cu drepturile omului și reglementările lor în diverse constituții mai trebuie semnalat că **mijloacele practice prin care se asigură respectul acestor drepturi sunt extrem de diverse** și uneori se deosebesc de la un stat la altul. Aproape toate constituțiile lumii garantează dreptul persoanelor care au fost prejudiciate în drepturile lor să se adreseze **justiției**. Cu toate acestea, gama drepturilor omului nu se oprește nici pe departe aci. Într-o serie de constituții a fost recunoscută și consacrată instituția **Ombudsman-ului**, denumită în anumite țări **Avocat general**, **Comisar parlamentar**, **Controlor de stat** etc. Așa de pildă, în Danemarca, **Ombudsman-ul** este ales de **Folketing** pentru a controla administrația civilă, militară și municipală, având dreptul să procedeze la anumite anchete, ce pot avea loc ca urmare a inițiativei sale sau a unei plângeri individuale. În Finlanda, **Ombudsman-ul** este numit de **Eduskunta**, are atribuții asemănătoare cu cel danez, și în plus dreptul de a controla respectul

¹⁴⁰ Mihai Constantinescu, Ion Deleanu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Florin Vasilescu, Ioan Vida, **Constituția României, comentată și adnotată**, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 1992, pag.37-38, notă.

legalității de către tribunale. În Suedia, **Ombudsman-ul** - care este ales de **Rikstag**, asigură supravegherea activității tuturor funcționarilor publici și a magistraților, pentru a se asigura că ei respectă legile și se achită de funcțiile lor. În Germania există un **comisar parlamentar** pentru forțele armate, care are și dreptul de a asista **Bundestag-ul** în controlul forțelor armate. Comisarul parlamentar poate efectua anchete la sesizarea comisiei pentru apărare a **Bundestag-ului**, a membrilor forțelor armate, dar și din proprie inițiativă. În Franța, un **mediator** numit de **Consiliul de Miniștri** are dreptul de a face anchete în legătură cu plângerile privind funcționarea administrației și relațiile acesteia cu particularii, dar el nu poate fi sesizat de către parlamentari. În Marea Britanie există un **comisar parlamentar** pentru administrație, numit de **Regină** la propunerea primului ministru, care examinează plângerile cu care este sesizat de către Camera Comunelor, acționând pentru interesele particularilor. În Zambia există o **Comisie de investigații**, iar în Israel un **Controlor de stat** etc.¹⁴¹

O examinare comparativă a problemelor ce privesc drepturile constituționale și modul în care ele se regăsesc în diferite constituții mai atestă faptul că unele constituții - mai ales cele mai recente - sunt favorabile unor probleme noi. Așa cum se cunoaște, în ultimul deceniu s-au ridicat foarte multe aspecte noi în legătură cu protecția persoanelor aparținând minorităților naționale, a etnicilor aparținând țării respective dar trăind în străinătate, drepturile minorităților sexuale, transplantul de organe, euthanasia ș.a.

Soluționarea problemelor drepturilor omului nu poate fi, desigur, străină unor aspecte și probleme noi, de mare importanță, care nu pot scăpa atenției reglementării juridice. În acest context ne limităm să dăm un singur exemplu și anume Constituția germană, care în art. 12 A, introdus prin Legea federală din 24 iunie 1968, a înscris posibilitatea efectuării serviciului alternativ pentru persoanele ce nu doresc - sau nu pot - să efectueze serviciul militar, ca urmare a unor motive de conștiință.

În sfârșit, un ultim aspect pe care dorim să-l relevăm cu privire la înscrierea drepturilor omului în diverse constituții este acela referitor la **primatul dreptului internațional**. În acest sens sunt relevante mențiunile exprese pe care unele constituții le fac cu privire la Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte documente internaționale, recunoașterea superiorității dreptului internațional asupra celui intern, cu precizarea că în ipoteza unor situații conflictuale între reglementările interne și normele de drept internațional, acestea din urmă vor avea prioritate.

În această ordine de idei se cuvine a releva în mod deosebit împletirea tot mai puternică a mijloacelor interne cu cele internaționale, în special în activitatea Consiliului Europei. Astfel, ca urmare a reformei intervenite în 1998 prin intrarea în vigoare a Protocolului 11 la Convenția Europeană privind Drepturile Omului, dobândirea posibilității cetățenilor de a se adresa direct Curții Europene și eliminarea verigilor și procedurilor intermediare a prilejuit un aflux considerabil de solicitări ce au fost adresate acestui forum jurisdicțional european. Numărul plângerilor adresate Curții Europene a crescut de la 5.979 în 1998 la 13.858 în anul 2001, ceea ce reprezintă o creștere de circa 130%¹⁴².

Între 1 noiembrie 2001 și 28 februarie 2002 Curtea Europeană a examinat 5.780 de cauze, declarând admisibile 133, iar 321 au fost transmise guvernelor¹⁴³. Deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului au constituit și constituie importante puncte de reper pentru dezvoltarea legislațiilor naționale, fiind recunoscute ca obligatorii și inițiindu-se ample măsuri de cunoaștere și de înțelegere a prevederilor Convenției Europene din 1950, document de o uriașă importanță, care își vădește mereu

141 *Les parlements dans le monde*, Recueil des données comparatives, Presses Universitaires de France, Paris, 1977, pag.115-123; Monica Vlad; *Ombudsman-ul în dreptul comparat*, Editura SERVO-SAT, Arad, 1998, pag.82 și urm.; Corneliu Manda, Ioan Popescu Slăniceanu, Ovidiu Predescu, Cezar Corneliu Manda, *Ombudsman-ul. Instituție fundamentală a statului de drept*, Editura "Lumina Lex", București, 1997, pag.12 și urm.

142 <http://www.echr.coe.int>

143 *Bulletin d'information sur les droits de l'homme*, Conseil de l'Europe, no.55, novembre 2001-fevrier 2002.

actualitatea, mai ales după perfecționarea unor prevederi instituționale care au asigurat mai buna apropiere a instanței judiciare europene de cetățenii continentului, dornici să-și găsească un temei juridic **"în ultimă instanță"** pentru soluționarea unor probleme care îi afectau.

În România, prin modificările aduse Codului de procedură civilă, deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului constituie temeiul introducerii unor recursuri în anulare de către Procurorul General al Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, tocmai în scopul asigurării confirmării acelor hotărâri judecătorești pe care Curtea Europeană le-a considerat neconforme cu prevederile Convenției Europene.

Se vedește, de altfel, tot mai mult - în special în țările europene - procesul de apropiere tot mai puternică între Dreptul constituțional și Dreptul internațional public, firese în condițiile unei societăți în care omul și drepturile sale au devenit un element central al preocupărilor nu numai ale factorilor politici, dar și însăși rațiunea pe care se întemeiază orice sistem legislativ democratic.

3.7. Controlul constituționalității legilor

În condițiile în care constituția este legea supremă a statului, având un rol esențial în determinarea întregii organizări politico-sociale și de stat a tuturor țărilor lumii, fundamentarea ideii supremației constituției prezintă o însemnătate teoretică - dar și practică - dintre cele mai mari¹⁴⁴.

În literatura de specialitate au fost emise, de aceea, diverse puncte de vedere legate de supremația constituției, unele corelând această supremație a constituției de **principiul legalității** (Georges Burdeau), altele de însuși **fundamentul puterii** și de rolul său în înfăptuirea democrației, în modelarea instituțiilor statului, a **relației dintre drept și politică** (André Hauriou). Exprimând o opinie competentă cu privire la elementele ce determină fundamentarea supremației Constituției, profesorul Ioan Muraru a relevat, pe bună dreptate, că este necesar, în primul rând, să fie detectat lanțul de determinări la nivele diferite, ansamblul relațiilor dintre drept și economie, dintre stat și putere, de natură a conferi constituției un loc fundamental, esențial, în întregul ansamblu al determinărilor, nu numai politico-juridice, dar și de organizare statală. După cum arată profesorul Ioan Muraru, "Supremația constituției se explică prin funcțiile sale, iar exprimarea voinței guvernanților este chiar funcția puterii de stat. Apare clară legătura dintre constituție și putere care este tocmai puterea organizată a guvernanților de a exprima și realiza voința lor ca voință general obligatorie pentru întreaga societate. Funcțiile constituției sunt deci determinate de funcțiile puterii (rațiunea de a fi a puterii). Iar puterea este determinată în conținutul său de anumiți factori exteriori statului și anume factori economici și sociali. De aceea, în șirul cauzelor care determină și explică supremația constituției nu pot lipsi tocmai acești factori".

Urmează, așadar, a opina că fundamentarea științifică a supremației constituției trebuie să fie căutată în totalitatea unor factori economici, sociali, politici și juridici, care se află într-o strânsă legătură unii cu alții și care trebuie priviți, deci, numai în unitatea și indivizibilitatea lor.

În ceea ce privește **consecințele juridice ale supremației constituției**, acestea privesc diferențele de proceduri privind adoptarea constituției - care în toate țările lumii necesită proceduri specifice -, implicațiile pe planul întregului sistem de drept al unei țări care decurg din modificarea, suspendarea și abrogarea constituției, deosebirile ce există între constituție și legi (atât sub aspect material, cât și sub aspect formal), consecințele supremației constituției, și nu în ultimul rând conformitatea întregului drept

¹⁴⁴ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.88.

cu constituția, ca o consecință a faptului că prin conținutul și poziția sa, constituția comandă întregul drept.

Printre garanțiile juridice ale supremației constituției, prima este controlul general al aplicării constituției, după care urmează controlul constituționalității legilor și îndatorirea fundamentală a tuturor de a respecta constituția, elemente ce se înscriu în mod armonios și necesar, în unitatea și complexitatea lor, în cadrul garanțiilor supremației constituției.

Controlul constituționalității legilor devine, prin urmare, în orice stat de drept, o garanție necesară a traducerii în viață a principiilor și normelor constituționale, a aplicării lor practice, a realizării neabătute a drepturilor și libertăților cetățenești. Acest control urmărește totodată garantarea înfăptuirii separației/echilibrului puterilor în stat, respectarea competențelor ce sunt conferite diferitelor organe ale statului. Este firesc deci ca, în acest context, concordanța legilor cu constituția, asigurarea conformității tuturor prevederilor legale cu dispozițiile legii fundamentale, să reprezinte o condiție esențială a realizării însăși obiectivelor statului de drept, a garantării conformității întregii ordini normative - privite în totalitatea sa - cu ideile și normele de bază pe care le consacră Constituția în calitatea sa de cea mai importantă lege a statului.

O examinare comparativă a sistemelor constituționale¹⁴⁵, dar și a sistemelor de drept ce derivă din constituție, arată faptul că, în general, există două modele principale de înfăptuire a controlului constituționalității. Modelul american are în vedere, de pildă, un control efectuat de judecători, modelul acesta fiind, totodată, un model "difuz", recunoscut tuturor instanțelor judecătorești și nu numai unei anumite instanțe, având competențe în această materie.

O variantă, evident specifică, a unui asemenea sistem a existat și în România în perioada interbelică, când ființa controlul constituțional "concentrat" la nivelul unei singure instanțe: Curtea de Casație și Justiție în Secțiuni Unite.

Spre deosebire de modelul american, modelul european presupune separarea contenciosului constituțional de toate celelalte forme de contencios. Tribunalele sau Curțile Constituționale având competențe în această materie se află în afara aparatului judecătoresc obișnuit, iar de regulă efectele controlului de constituționalitate se produc *erga omnes*, iar nu numai în speța respectivă. Explicația acestei diferențe între cele două modele - cel "american" și cel "european" - se regăsește în tradițiile de *Common Law* care sunt proprii în dreptul anglo-saxon, dar și în căile proprii pe care le-a urmat controlul de constituționalitate în țările europene.

Într-o remarcabilă monografie consacrată acestui subiect, profesorul Ion Deleanu relevă, cu argumente pertinente, rațiunile care au stat la baza înființării Curții Constituționale în România, orientată în spiritul principiilor europene ale controlului constituțional. Se mai arată că în prezent, un număr considerabil de state au adoptat modelul european. Se citează, în acest sens, Italia (în 1948); Germania (în 1949), Franța (în 1958), Cipru (în 1960), Turcia (în 1961), Portugalia (în 1976), Polonia (în 1985) și, mai recent, Rusia, România, Slovenia, Bulgaria¹⁴⁶.

Desigur, în practica diferitelor state care au adoptat modelul european se constată diferențieri în ceea ce privește organele abilitate a sesiza Curtea Constituțională, modul în care se desfășoară procedura în fața acesteia; tipurile de activități sau de acte ce vor forma obiectul controlului de constituționalitate. În unele situații instanțele constituționale se pot sesiza din oficiu - și au chiar această îndatorire - în timp ce pentru alte sisteme "autosesizarea" este strict limitată, preferându-se a se proceda

¹⁴⁵ Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura "Lumina Lex", București, 1995, pag.21; a se vedea și Vasile Gionea, Nicolae Pavel, *Curs de drept constituțional*, Editura Holding Reporter, București, 1998, pag.353 și urm. Capitolul XXIII "Curțile Constituționale în Europa de Est și România".

¹⁴⁶ Ion Deleanu, *op.cit.*, pag.31.

la efectuarea unui control de constituționalitate numai la cererea unor organe și instituții abilitate ale statului.

Dacă ar fi să ne referim la cele mai recente constituții, putem constata că, de pildă, în **Bulgaria** - potrivit Constituției din 12 iunie 1991 - controlul "abstract" de constituționalitate se poate face numai la sesizarea a cel puțin o cincime din deputați, a Președintelui Republicii, a Consiliului de Miniștri, a Curții Supreme de Casație, a Curții Supreme Administrative sau a Procurorului general, iar în legătură cu conflictele de competență, și la sesizarea consiliilor municipale. În aceeași țară, controlul "concret" se face la sesizarea Curții Supreme de Casație sau a Curții Supreme Administrative.

În **Albania**, Legea constituțională nr.7561 din 29 aprilie 1992 consacră drept forme de control: controlul constituționalității legilor din oficiu; controlul constituționalității legilor și altor acte cu forță de lege la sesizarea unei jurisdicții; controlul în urma recursului constituțional pentru violarea drepturilor fundamentale, precum și controlul constituționalității legilor la sesizarea Președintelui Republicii, a Consiliului de Miniștri, a unui grup parlamentar, a unei cincimi din deputați, a tribunalelor sau autorităților locale.

În **Rusia**, potrivit Constituției din 1993, controlul "abstract" se efectuează la sesizarea Președintelui Federației, a Consiliului Federației, a Dumei de Stat, a unei cincimi din membrii Consiliului Federației, a deputaților Dumei de Stat, a Guvernului Federației, a Tribunalului Suprem și a Tribunalului Suprem de Arbitraj, a organelor legislative și executive ale subiecților Federației. De asemenea, în Rusia controlul "concret" se exercită la sesizarea cetățenilor sau a instanțelor, cu privire la constituționalitatea legii care urmează să fie aplicată într-o cauză determinată, iar interpretarea Constituției - la sesizarea unor subiecte determinate.

Am dat mai sus numai câteva exemple, ilustrative - după părerea noastră -, pentru a releva elementele de diferențiere pe care le cunoaște practica statelor ce au adoptat modelul european al jurisdicției constituționale, pentru a evidenția deosebirile ce există în ce privește formele de control, la care se pot adăuga, desigur, și alte elemente de diferențiere pe care le oferă, de pildă, numărul membrilor ce compun jurisdicția constituțională, autoritățile care îi desemnează și durata mandatului.

Dincolo de aceste elemente de diferențiere, justiția constituțională - în special sub varianta ei europeană - s-a impus tot mai mult în epoca noastră, afirmându-se nu numai prin valoarea principiilor pe care se întemeiază, dar și prin elementele de funcționalitate care le oferă în vederea asigurării unei reale funcționalități a instituțiilor statului, în consens cu cerințele respectării neabătute a legilor și a garantării drepturilor cetățenilor.

Recunoscând valoarea și forța extraordinară a principiilor pe care se întemeiază modelul american, care a creat decizii și construcții juridice impresionante, ce-și păstrează valoarea și actualitatea până în zilele noastre, nu putem să nu recunoaștem că, la nivel continental, atracția celor mai multe sisteme constituționale s-a îndreptat spre un sistem de jurisdicție caracterizat prin ceea ce s-a denumit "modelul european". Ne permitem să reproducem interesante considerații pe care unul dintre judecătorii Curții Constituționale, conf.univ.dr.Flămințiu Bucur Vasilescu - specialist în dreptul constituțional comparat - le menționa într-una din lucrările sale. Referindu-se la constituționalismul european, el releva că "acest criteriu a scos la iveală, poate nu întâmplător, mersul ascendent al constituționalismului european, de la un principiu de artă politică, utilizat totodată pentru lupta împotriva opresiunii indivizilor, până la deplina apărare a drepturilor și libertăților acestora, sub scutul Constituțiilor. La finele mileniului nostru putem constata împreună de ce constituționalismul european a

fost și a rămas un factor de civilizație și democrație. Istoria și experiența politică a popoarelor i-au confirmat virtuțile. El a cuprins astăzi întreg continentul nostru, depășindu-i chiar hotarele"¹⁴⁷.

3.8. Revizuirea Constituției. Puterea constituantă originară și puterea constituantă derivată. Modalități și tehnici de revizuire

3.8.1. Conceptul de supremație a Constituției

Principiul supremației Constituției reprezintă - așa cum s-a arătat mai sus - una dintre cuceririle cele mai importante ale Dreptului constituțional modern, reflectând o îndelungă tradiție și experiență, oferind totodată o garanție a funcționării normale a instituțiilor statului, a apărării drepturilor și libertăților cetățenilor.

După cum arată profesorul Ion Deleanu, "Poate fi considerat ca precept sacru și intangibil principiul că, în sistemul juridic al unui stat constituția este legea supremă. Ea se află în vârful piramidei tuturor actelor juridice"¹⁴⁸.

În lucrările autorilor de specialitate s-a relevat în mod constant ideea că în raport cu toate celelalte acte normative Constituția are caracter de **lege supremă**, exercitând o influență hotărâtoare asupra elaborării și fundamentării întregului sistem legislativ.

3.8.2. Consecințele juridice ale supremației constituției

Dată fiind valoarea cu totul deosebită a constituției și poziția sa în sistemul juridic al oricărei țări este firesc ca, pe plan juridic, să decurgă anumite consecințe, care sunt de natură tocmai să pună în lumină și mai bine importanța constituției ca lege fundamentală a statului.

Ținând seama de valoarea și importanța prevederilor constituționale, ce sunt chemate să direcționeze pentru o perioadă mai mare de timp raporturile politice și organizarea de stat a țărilor, procedurile de adoptare a constituțiilor au fost în general diferite de acelea ale legilor ordinare.

În primul rând, trebuie remarcat faptul că **inițiativa constituțională** aparține, de regulă, unor organisme statale care dețin poziția cea mai înaltă în sistemul politic al unei societăți (ex.șeful statului, guvern, Parlament etc.). De asemenea, în cele mai multe state se admite posibilitatea unei inițiative populare, cetățenești, drept cale prin care se poate adopta o constituție.

Profesorul Ioan Muraru constată că, studiind constituțiile actuale, putem constata două situații: situația în care în constituție se **specifică** cine poate avea inițiativa adoptării constituției, precum și situația în care **nu există** nici un fel de prevederi în această privință, împrejurare în care se va recurge la prevederile generale ce reglementează procedura de adoptare a legilor.

În ceea ce privește modalitatea propriu zisă de adoptare a constituției trebuie subliniat faptul că în legătură cu acest aspect a fost fundamentată **teoria puterii constitutante**. După cum subliniază profesorul Ioan Muraru, prin putere constituantă se înțelege de fapt "organul care, beneficiind de o autoritate politică specială, are dreptul de a adopta constituția". Puterea constituantă apare sub două forme și anume: **putere constituantă originară și putere constituantă instituită**. Puterea constituantă

¹⁴⁷ Florin Bucur Vasilescu, *Constituționalitate și constituționalism*, Editura Național, f.an, pag.33.

¹⁴⁸ Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice. Trat.*, vol.I, Editura Europa Nova, București, 1996, pag.273.

originară intervine atunci când nu există sau nu mai există o constituție în vigoare (state noi, revoluții), în timp ce puterea constituantă instituită este prevăzută de constituția în vigoare (sau anterioară), atât în ce privește organizarea și funcționarea ei¹⁴⁹.

Profesorul Ion Deleanu diferențiază și el puterea constituantă "originară" de puterea constituțională "derivată". Referindu-se la puterea constituțională "derivată" sau "instituită", el menționează că o astfel de putere nu va avea posibilitatea de a adopta o nouă constituție, ci numai de a o revizui pe cea existentă. "Ea este deci o putere condiționată, prin reguli constituționale prestabilite, cât privește atât organizarea ei, cât și prerogativele: puterea de a revizui"¹⁵⁰.

Este cât se poate de evident faptul că reflectând în toate cazurile realitățile sociale și politice - care, evident sunt în continuă schimbare - constituțiile vor trebui să fie și ele adaptate schimbărilor, anumite prevederi ale lor fiind înlocuite sau modificate în mod necesar, ori recurgându-se la adoptarea unor noi constituții.

Date fiind considerațiile care au fost deja arătate mai sus, operațiunea de modificare, suspendare sau abrogare a constituției va trebui efectuată potrivit unor proceduri care se deosebesc de cele aplicabile în situația legilor ordinare.

3.8.3. Modalități și tehnici de revizuire

Legile fundamentale ale statelor consacră, deci, proceduri și modalități specifice pentru amendarea prevederilor lor. Aceste modalități se referă fie la subiectul inițiativei revizuirii Constituției - cine are dreptul de a o revizui -, la procedura ce trebuie urmată în acest caz, dar și, în unele cazuri, chiar la limitele revizuirii.

Este drept că există și sisteme de drept în care modificarea Constituției se poate face după aceeași procedură prin care se modifică toate celelalte legi. Aceste sisteme sunt, în marea lor majoritate, cele care au consacrat constituții nescrise, cutumiare, care se remarcă prin elasticitatea lor. Cunoscută în doctrină sub numele de constituții flexibile sau suple, acestea operează cu o mare varietate de norme scrise și obiceiuri care, practic, fac inaplicabil principiul rigidității în materie de revizuire.

Regula în materie o constituie însă constituțiile rigide. De principiu, dreptul de revizuire trebuie să aparțină aceluiași organism care a adoptat-o, iar procedura de modificare este asemănătoare celei de adoptare, potrivit principiului simetriei¹⁵¹.

Pentru realizarea stabilității de-a lungul timpului, s-a încercat acreditarea ideii potrivit căreia odată adoptată o constituție ea nu mai poate fi modificată. Această idee s-a exprimat juridic în cadrul legii fundamentale franceze din 1884 și din 1958, precum și al celei italiene din 1948. O asemenea încercare de "rigidizare" a constituției a fost însă criticată în doctrină, considerându-se că valoarea juridică a unor atari prevederi este nulă, căci puterea constituantă de astăzi nu are nici o putere limitativă asupra puterii constituante viitoare.

O altă soluție juridică a fost cea a imposibilității modificării constituției pe o perioadă de timp prestabilă, fie prin consacrarea unui termen precis (de ex. Constituția americană din 1787 prevedea că

149 Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.65.

150 Ion Deleanu, *op.cit.*, pag.275.

151 Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol.I, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.48; Genoveva Vrabie, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ediția a cincea revăzută și reîntregită, Editura „Cugetarea”, Iași, 1999, p.265 și urm.

nici o modificare nu poate fi adusă anumitor prevederi decât după o perioadă de 21 de ani), fie prin stabilirea unei **proceduri** care nu se poate realiza decât după trecerea unei perioade de timp, cum a fost cazul Constituției franceze din 1791, care interzicea orice propunere de modificare pe timpul primelor două legislaturi, urmând ca propunerea să fie reînnoită în trei legislaturi consecutive, iar abia cea de-a patra legislatură, sporită cu 250 de membri, putea proceda la modificare.

A fost consacrată, de asemenea, și soluția stabilirii unei **proceduri extrem de greoaie** de modificare. Un exemplu în acest sens îl constituie Constituția României din 1866, precum și cea din 1923.

Alte reguli de revizuire erau cele potrivit cărora o revizuire constituțională nu se putea produce în caz de ocupație parțială sau totală a unui stat de către forțe străine. Constituțiile franceze din 1946 și 1958 au stabilit o astfel de procedură, urmărind să evite situația din Franța anului 1940 și instituirea regimului de la Vichy¹⁵². Exemplul francez a fost urmat și de către Constituția română din 1991, care interzice revizuirea pe durata stării de asediu, a stării de urgență sau în timp de război. Printr-o astfel de prevedere, Constituanta română a urmărit ca revizuirea constituției să se poată face în condiții de calm politic în țară, cu excluderea posibilității amestecului sau a intervenției străine. Din raționamente similare, dispoziții privind interzicerea revizuirii constituției pe durata stării de urgență sau în timp de război au fost înscrise și în Constituția belgiană (art.131 bis), cea spaniolă (art.168), cea portugheză (art.289) sau cea albaneză (art.178).

În fine, Constituția României adoptată în 1991 stabilește unele **domenii în care nici o inițiativă de revizuire nu poate fi acceptată**. Astfel, potrivit art.152 nu pot forma obiectul revizuirii: caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială. Nu pot, de asemenea, să fie primite nici inițiativele de revizuire care urmăresc suprimarea drepturilor și libertăților politice sau a garanțiilor lor.

În opinia specialiștilor, unul din elementele ce nu pot forma obiect al revizuirii, și anume caracterul suveran (independent) al statului, va ridica unele dificultăți în procesul de integrare în Uniunea Europeană, deoarece o astfel de integrare presupune, lucru deja cunoscut, **renunțarea la anumite prerogative ale statului**, care exprimă aspecte ale suveranității sale, în favoarea deciziilor structurilor de la nivelul Uniunii Europene, în limitele așa-numitei Constituții europene. Instituind această formulă de organizare politică a Europei, statele membre au înțeles să încredințeze o parte a suveranității lor unor organisme suprastatale, renunțând la, sau transferând, o serie de atribute naționale specifice, care nu pot fi redobândite oricum, ci doar în condiții de excepție. De aceea, se consideră că transferul de putere către instituțiile comunitare are caracter **irreversibil**¹⁵³.

Faptul renunțării la unele atribute ale suveranității este prevăzut *expressis verbis* în chiar constituțiile naționale ale unor state. De pildă, Constituția franceză prevede că "Republica participă la Comunitățile Europene și la Uniunea Europeană, constituită din state care au optat liber, în virtutea tratatelor care le-au instituit, să exercite în comun unele din competențele lor" (art.88 par.1). "Sub rezerva reciprocității și potrivit modalităților prevăzute de Tratatul asupra Uniunii Europene, semnat la 7 februarie 1992, Franța consimte la transferurile de competențe necesare instituirii Uniunii Economice

152 Philippe Ardant, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, 8e édition, Paris, L.G.D.J., 1996, pag.49; Jean Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 14e édition, Paris, Montchrestien, 1995, pag.150.

153 Un concept românesc privind viitorul Uniunii Europene, Editura Polirom, Iași, 2001, pag.51; a se vedea și Victor Duculescu, *Câteva aspecte teoretice și practice privind problematica revizuirii Constituției*, în "Dreptul", An XIII, Seria III-a, nr.4, 2002, pag.16 și urm.

și Monetare Europene" (art.88 par.2). Prevederi asemănătoare, în sensul posibilității transferurilor de suveranitate, pot fi întâlnite și în art.23 al Constituției germane.

Este evident că, atâta vreme cât statele membre ale Uniunii Europene acceptă să renunțe în același grad la atributele în cauză, nu se poate vorbi de crearea unor poziții de subordonare sau de inegalitate între state, care ar putea apărea în condițiile în care doar unul sau mai multe state membre ar renunța într-un grad mai mare sau mai mic decât alte state la atribute ale suveranității naționale.

Revenind la Constituția română, trebuie precizat că problema înscrierii printre limitele revizuirii a caracterului suveran al statului nu trebuie desprinsă de contextul internațional actual și de modalitățile evoluției procesului de integrare. Desigur, atunci când se va pune problema integrării în structurile politice ale Europei de mâine și în situația în care prevederile constituționale nu se armonizează cu cele europene, este pe deplin posibil ca elemente ale art.148 să constituie puncte de plecare pentru o nouă Adunare Constituantă, derivată din cea primară și originară.

În cadrul Adunării Constituante din 1991, numeroase dezbateri a produs și înscrierea între limitele revizuirii a **forme** de guvernământ. Este de menționat faptul că, inițial, interdicția viza "forma democratică de guvernământ", iar nu "forma republicană de guvernământ"¹⁵⁴. Au fost nu puține voci care, pronunțându-se în favoarea republicii, au făcut și precizarea, extrem de importantă din punct de vedere juridic, că, de fapt, alegerea uneia din formele de guvernământ o va face națiunea, prin exprimarea votului popular în cadrul referendumului asupra Constituției, ceea ce s-a și întâmplat la 8 decembrie 1991. Și această opțiune, ca și toate celelalte opțiuni majore făcute cu acest prilej, a exprimat opinia poporului român la un anumit moment istoric, în condițiile date.

De altfel, chiar și Constituția franceză din 1958 prevede că forma de guvernământ nu poate constitui obiectul unei revizuiri (art.89 alin.5), ca și Constituția italiană din 1948 (art.139), Constituția portugheză (art.288), Constituția greacă (art.110) sau Constituția rusă (art.1).

Constituția portugheză, de care am mai amintit în câteva rânduri, cuprinde un număr de 14 condiții care trebuie respectate în privința limitelor materiale ale revizuirii (art.288), și anume: independența națională și unitatea statului, forma republicană de guvernământ, separarea bisericii de stat; drepturile, libertățile și garanțiile cetățenilor; drepturile muncitorilor, ale comitetelor de muncitori și asociațiilor sindicale; coexistența sectorului public, a sectorului privat și a sectorului cooperatist și social de proprietate asupra mijloacelor de producție; existența planurilor economice în cadrul unei economii mixte; sufragiul universal, egal, direct și periodic pentru desemnarea membrilor organelor ce exprimă suveranitatea; pluralismul de expresie și de organizare politică; separarea și interdependența organelor de suveranitate; controlul de constituționalitate; independența tribunalelor; autonomia colectivităților locale și autonomia politică și administrativă a arhipelagurilor Azore și Madera. Între constituțiile lumii, Constituția portugheză înscrie cel mai mare număr de limite ale revizuirii, desigur, în condițiile în care Constituția, în ansamblul său, cuprinde un mare număr de texte.

În România, inițiativa revizuirii Constituției aparține – după cum rezultă din conținutul său – unor subiecte expres și limitativ arătate. Astfel, ea aparține Președintelui României, la propunerea Guvernului, la a cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau senatorilor, sau a cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot provenind din cel puțin jumătate din județele țării, în fiecare din aceste județe sau municipiul București urmând să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul inițiativei. Procedura de revizuire cuprinde dezbateri și adoptarea proiectului de revizuire în cele două Camere

¹⁵⁴ Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, **Constituția României - comentată și adnotată**, Editura "Lumina Lex", București, 1997, pag.458.

ale Parlamentului, care urmează să întrunească în sprijinul propunerii o majoritate de două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere, iar în cazul în care această majoritate este obținută, urmează a se organiza un referendum, în termen de 30 de zile de la data adoptării de către Parlament a proiectului sau propunerii de revizuire.

Este de semnalat faptul că cele două faze de dezbatere ale revizuirii Constituției comportă majorități diferite. Mai întâi, este nevoie ca proiectul sau propunerea de revizuire să fie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere. În situația în care procedura de mediere nu ajunge la un acord, în ședință comună, Camera Deputaților și Senatul vor hotărî prin votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor. Este de remarcat că această prevedere conferă o pondere mult mai mare deputaților decât senatorilor, în condițiile în care există divergențe asupra unor probleme ce formează obiectul revizuirii Constituției.

După dezbaterea parlamentară a proiectului (sau a propunerii) de revizuire, acesta urmează să fie supus unui referendum ce va fi organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării sale. După aprobarea modificării prin referendum, revizuirea rămâne definitivă.

PARTEA a II-a

ANALIZA PRINCIPALELOR SISTEME CONSTITUȚIONALE

CAPITOLUL I. REGIMURILE PREZIDENȚIALE

Motto:

*"Nici un om nu este suficient de bun pentru a
guverna un alt om fără consimțământul acestuia".*

ABRAHAM LINCOLN

1.1. STATELE UNITE ALE AMERICII

1.1.1. Democrația americană și sistemul său de valori

Viabilitatea și originalitatea sistemului politic american se datorește într-o măsură importantă conceptelor fundamentale pe care s-a întemeiat și se întemeiază democrația americană. Promovând neabătut imperativele libertății, autodeterminării și respectului drepturilor omului, democrația americană s-a afirmat prin sistemul valorilor pe care le promovează, devenind un adevărat îndreptar pentru numeroase popoare dornice de a-și afirma independența în lupta cu orice fel de tendințe sau practici totalitare.

Este cât se poate de semnificativ faptul că încă din anul 1620, când un grup de emigranți (36 protestanți și 66 aparținând altor religii) s-au imbarcat pe nava "Mayflower", îndreptându-se spre țărmul american, au semnat un document istoric "Mayflower contract" (Convenția de pe Mayflower) prin care se angajau ca relațiile în viitoarea colonie să se întemeieze pe principiile apărării în comun, autoguvernării și întrajutorării.

Exprimând un principiu care avea să-și mențină viabilitatea dincolo de momentul în care a fost enunțat, președintele Abraham Lincoln arăta că **"nici un om nu este suficient de bun pentru a guverna un alt om, fără consimțământul acestuia"**¹⁵⁵. În aceste cuvinte se regăsește întreaga filozofie a democrației americane care face din legitimitatea democratică forța puterii politice. Legitimitatea se întemeiază, în concepția americană, pe preeminența ideii de drept, pe respectul neabătut al normelor constituționale și al marilor principii politice consacrate prin legile statului. Indiferent de calitățile lor, oamenii politici sunt datori să respecte în primul rând legea și, de aceea, într-o schiță preliminară a Constituției statului Massachusetts era înscrisă ideea că acest stat are nevoie de **"un guvern de legi și nu un guvern de oameni"**¹⁵⁶. În ceea ce privește esența guvernământului american - și precizăm că prin aceasta nu se înțelege numai guvernul propriu zis, ci însăși autoritatea, puterea publică - au fost emise numeroase gânduri de către juriști, oameni politici, care tindeau să aducă o cât mai mare precizare ideilor, scopului ce trebuie urmărit de puterea politică, relațiilor dintre aceasta și cetățeni, cerința perfecționării sale în raport cu interesele poporului. Definind scopurile autorității publice în sistemul

¹⁵⁵ Cf. Robert Andrews, *The Concise Columbia Dictionary of Quotations*, Columbia University Press, New York, 1989, pag. 67.

¹⁵⁶ Folosită pentru prima oară de James Harrington în 1636 și apoi de John Adams, într-un articol publicat în 1774, expresia a căpătat o largă circulație după înscriserea sa în art. 30 al Declarației de drepturi, cuprinsă în Constituția statului Massachusetts.

american, Secretarul de stat William Bryan preciza, de pildă, în 1915, că prima îndatorire a guvernanților este "să-i oprească pe acei care periclitează drepturile inalienabile ale individului, printre care sunt dreptul la viață, dreptul la libertate, dreptul de a căuta fericirea și dreptul de a avea o credință"¹⁵⁷. Cunoscutul om politic și președinte american Abraham Lincoln făcea o precizare importantă în ceea ce privește distincția ce există între guvernământ și administrație: "unul este perpetuu, cealaltă este temporară și schimbătoare. Un om poate fi loial guvernământului său și totuși să se opună unor principii specifice și metode de administrație"¹⁵⁸.

În ceea ce privește scopurile guvernământului, Lyndon Johnson preciza, în 1972, că esența acestuia trebuie să fie preocuparea neobosită pentru bunăstarea și demnitatea fiecărui individ¹⁵⁹. Adlai E. Stevenson arăta la rândul său că încrederea publică este indispensabilă pentru credința în democrație¹⁶⁰. **Legătura organică între guvernământ și democrație** reprezintă unul din punctele cele mai puternice ale concepției americane reflectată în constituții și în alte documente politice. Pe drept cuvânt, președintele William Henry Harrison estima - la 4 martie 1841 - că singurul drept legitim de a guverna este o aprobare a puterii guvernului de către cei guvernați¹⁶¹.

În concepția politică americană separația puterilor devine un principiu esențial, menit să asigure echilibrul între cele trei puteri ale statului. Președintele James Madison arăta în această privință că acumularea tuturor puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în aceleași mâini, fie ale unuia singur sau ale unora puțini, fie ereditari, autonumiți sau electivi, poate fi considerată pe drept cuvânt ca cea mai bună definiție a tiraniei¹⁶².

În viziunea americană, un rol important revine Congresului. Acesta este chemat să dea expresie unei autentice preocupări față de grijile națiunii, să ofere imaginea unui veritabil for deliberativ, în care problemele fundamentale ale națiunii să fie dezbătute. Nu putem să nu cităm aici opinia unui filozof și om de stat irlandez, Edmund Burke - ades citată în manualele americane de drept constituțional - potrivit căreia "Parlamentul nu este un congres de ambasadori, ce exprimă interese diferite și ostile..., ci o adunare deliberativă a unei națiuni care are un singur interes, ca un întreg"¹⁶³. Un om politic american, Sam Rayburn, membru al Camerei Reprezentanților înainte de primul război mondial, arăta cu sinceritate, într-o cuvântare rostită la 6 mai 1913, că fusese ambiția sa încă din copilărie de a trăi ziua în care concetățenii săi îl vor fi ales în cea mai populară ramură a guvernământului. El își exprima speranța că singura sa dorință este de a ajuta legile înțelepte și drepte ale țării, astfel încât aceasta să devină mai fericită și mai prosperă¹⁶⁴. În viziunea sa, o asemenea aplicare a legilor de către Congres în interesul tuturor cetățenilor era indispensabilă legată de educația patriotică, de îndepărtarea pasiunilor și prejudecăților legate de interesele diferite sau chiar antagonice ale unor diverse regiuni. Desigur, oamenii, cetățenii fiecărui stat sau fiecărui district sunt singurii în măsură să decidă asupra personalităților pe care urmează să le trimită în forumurile reprezentative. Încrederea în competența celor propuși și competiția loială caracterizează sistemul american. Același Sam Rayburn - devenit Speaker - constata, de pildă, la 1 noiembrie 1942, că în anii petrecuți ca membru al Camerei Reprezentanților a observat că era cel mai bine reprezentată comunitatea care avea cea mai

¹⁵⁷ Respectfully Quoted, A Dictionary of Quotations Requested from the Congressional Research Service, edited by Suzy Platt, Congressional Reference Division, Library of Congress, Washington, 1989, pag. 150.

¹⁵⁸ Ibidem, pag. 143.

¹⁵⁹ Ibidem, loc.cit.

¹⁶⁰ Ibidem, pag. 146.

¹⁶¹ Ibidem, pag. 148.

¹⁶² Ibidem, pag. 153.

¹⁶³ Cf. Robert Andrews, op.cit., pag. 189.

¹⁶⁴ Respectfully Quoted, pag. 55-56.

bună capacitate de a selecta oamenii cei mai energici, cei mai inteligenți și cei mai integri. "Un om de acest tip și caracter servește mai eficient și mai efectiv atunci când el răspunde în fața poporului său"¹⁶⁵.

Calitățile cerute oamenilor politici americani sunt cu atât mai mult necesare celor care urmează a fi aleși în fruntea statului și care trebuie să dovedească o responsabilitate deosebită față de milioanele de alegători. Exprimând poziția instituției prezidențiale în Statele Unite, unul din marii președinți ai acestei țări, Theodore Roosevelt, arată că "loialitatea noastră se datorește în întregime Statelor Unite. Ea se datorează președintelui numai și în măsura în care el servește în mod eficient Statele Unite. Este datoria noastră să-l sprijinim când servește bine țara. Este datoria noastră să ne opunem lui când o servește rău"¹⁶⁶. Harry Truman preciza, într-o cuvântare rostită la 25 octombrie 1956 la San Francisco, că funcția legislativă a președintelui este foarte importantă pentru acei oameni care nu au pe cineva care să-i reprezinte în mod special. După părerea sa, președintele american este singurul lobbyist pe care îl au 150 de milioane de americani. Ceilalți 20 de milioane sunt în stare să angajeze pe alții ca să le reprezinte interesele, dar cineva trebuie să se ocupe și de interesele celor 150 de milioane¹⁶⁷.

Într-o constatare de o mare profunzime făcută într-un mesaj transmis posturilor de televiziune NBC și CBS la 19 septembrie 1968, Richard Nixon își punea întrebarea: pentru ce cineva ar dori să fie președinte astăzi? Răspunsul este nu gloria și faima; astăzi sarcinile slujbei depășesc privilegiile. Aceasta nu pentru că instituția prezidențială oferă cuiva șansa "de a fi" cineva, ci deoarece îi oferă șansa "de a face ceva"¹⁶⁸.

Sistemul politic american se întemeiază pe recunoașterea drepturilor statelor ce constituie federația americană. Abraham Lincoln arăta, la Chicago, în 1858, că tot așa precum individul este imputernicit de natură să facă ce dorește cu el însuși și cu rodul muncii sale, în măsura în care nu se interferează cu drepturile altor oameni, tot așa orice comunitate, ca stat, are dreptul de a face ceea ce dorește în legătură cu preocupările sale, fără a se interfera cu drepturile altor state, iar guvernul federal în principiu nu are dreptul de a interveni în alte probleme decât aria problemelor generale care privesc țara ca un întreg¹⁶⁹. Cunoscutul jurist și președinte al Curții Supreme, John Marshall, arătase în 1819, în speța *McCulloch v. Maryland*, că "nici un visător politic nu a fost vreodată atât de nesăbuit încât să gândească să sfarme frontierele care despart statele și să topească poporul american într-o masă comună"¹⁷⁰.

În ceea ce privește sistemul judiciar american, acesta este astfel structurat încât să asigure imparțialitatea și aplicarea neabătută a legilor. Respectul deosebit al americanilor față de justiție decurge din convingerea că ea poate corecta abuzurile puterii, afirmându-și independența și ocrotind în mod eficace drepturile și libertățile omului. Printr-o cunoscută decizie a Curții Supreme a Statelor Unite din 1803, în speța *Marbury contra Madison*, Curtea Supremă s-a făcut celebră prin declarația președintelui său, John Marshall, potrivit căreia "un act incompatibil cu Constituția este nul", ramurii juridice a guvernământului revenindu-i sarcina de a restabili legalitatea¹⁷¹.

Referindu-se la dorința poporului de a vedea promovată justiția, publicistul american Philip Randolph estima că salvarea unei rase, a unei națiuni sau a unei clase trebuie să vină dinăuntru¹⁷².

¹⁶⁵ Ibidem, pag.58.

¹⁶⁶ Ibidem, pag.283.

¹⁶⁷ Ibidem, pag.285.

¹⁶⁸ Ibidem, pag.282.

¹⁶⁹ Ibidem, pag.331.

¹⁷⁰ Ibidem, pag.332.

¹⁷¹ *Family Encyclopedia of American History*, The Reader's Digest Association, Inc., Pleasantville, New York, 1975, pag.684.

¹⁷² *Respectfully Quoted*, pag.184.

Libertatea nu este concedată, ea se câștigă; justiția nu este dată, ea se revendică. O inscripție aparținând unui autor neidentificat, aflată la intrarea Departamentului Justiției din Washington, înscrie o idee dragă tuturor americanilor, și anume aceea că **"justiția în viața și conduita statului este posibilă numai dacă ea sălășluiește mai întâi în inimile și sufletele cetățenilor"**¹⁷³.

1.1.2. Documentele programatice ale revoluției americane și semnificația lor din punctul de vedere al dreptului constituțional

Concepțiile politice americane cu privire la democrație, drepturile și libertățile cetățenilor, și-au găsit o concretizare încă din primele documente în care națiunea americană se manifesta ca o entitate distinctă și își solicita drepturile de a fi recunoscută în comunitatea națiunilor lumii. Desigur, elementele cruciale ale concepției americane se regăsesc în **Declarația de independență, adoptată la 4 iulie 1776** și în **Constituția Statelor Unite, din 17 septembrie 1787**. Cu toate acestea, chiar cu mult înainte de momentul proclamării independenței, în 1641, o serie de idei notabile fuseseră enunțate de colonia Massachusetts, care adoptase **"Corpul libertăților", (Body of Liberties)** pe care l-au acceptat și alte colonii¹⁷⁴. O însemnătate cu totul aparte o prezintă **Declarația drepturilor adoptată de Adunarea din statul Virginia, la 12 iunie 1776**, redactată de George Mason. Acest document s-a impus ca unul dintre cele mai relevante pentru gândirea politică americană, păstrându-și vigoarea și forța de atracție dincolo de momentul în care a fost redactată. Sub influența concepțiilor dreptului natural, Declarația adoptată de Adunarea din Virginia înscrie principiul că toți oamenii sunt prin natură liberi și independenți și au drepturi inerente, pe care trebuie să le păstreze atunci când se unesc într-o societate. Declarația mai înscrie principiul că toate puterile decurg din împuternicirea dată de popor și, în consecință, demnitarii nu sunt decât mandatarai și slujitori ai poporului. Guvernământul trebuie să fie instituit pentru folosul comun, protecția și securitatea poporului, națiunii sau comunității. O idee de excepțională importanță este aceea care postulează că **"dacă un guvern s-ar dovedi inadecvat sau contrar acestor scopuri, majoritatea comunității are un drept indubitabil, inalienabil și de necontestat de a-l reforma, a-l modifica sau înlătura"**¹⁷⁵.

Declarația mai înscrie principiul că nici un om sau nici un grup de oameni nu are dreptul la privilegii din partea comunității. Puterile legislativă și executivă ale statului trebuie să fie separate și distincte de puterea judecătorească. Reprezentanții poporului trebuie să fie aleși în cadrul unor adunări care să fie libere. Nici o autoritate nu poate să suspende executarea legilor, fără consimțământul reprezentanților poporului. Printre alte idei enunțate în Declarație se menționează și aceea a dreptului la un proces echitabil, recunoașterea libertății presei, dreptul cetățenilor de a se înarma pentru a apăra libertatea, dreptul la un guvern unitar, stabilit în limitele teritoriului coloniei (statului), respectul libertăților religioase, respectul ideilor de justiție, moderație, toleranță și justiție.

Declarația de independență - acest remarcabil document pe care poporul american îl celebrează - reafirmă atașamentul față de credința în Dumnezeu, în drepturile inalienabile ale omului, menționând că pentru a garanta aceste drepturi guvernele au fost instituite pe baza consimțământului celor guvernați.

¹⁷³ Ibidem, loc.cit.

¹⁷⁴ Family Encyclopedia..., pag.688.

¹⁷⁵ Living Documents of American History, selected by dr.Steele Commager, United States Information Service, pag.10. A se vedea pentru dezvoltări privind evoluția sistemului de valori pe care se întemeiază constituționalismul american, Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar**, vol.I, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.96; Cristian Ionescu, **Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice**, vol.I, ediție revăzută și adăugită, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.514.

Declarația de independență reafirmă ideea - menționată deja în Declarația Adunării din Virginia - în sensul că poporul are dreptul de a pune capăt unui guvern opresiv, care nu respectă drepturile guvernaților. Referindu-se la lungul șir de abuzuri și nedreptăți la care coloniile au fost supuse, documentul justifică separarea coloniilor de regatul puternic și proclamarea independenței ca un act legitim, determinat de necesitatea apărării justiției, înlăturării abuzurilor, prezervării drepturilor și libertăților¹⁷⁶. Așa cum se arată într-o lucrare de istorie a Statelor Unite, apărută recent în țara noastră, "Declarația de independență - adoptată la 4 iulie 1776 - nu numai că anunța nașterea unei noi națiuni, ci proclama și o filozofie a libertății umane ce avea să fie de acum înainte o forță dinamică în întreaga lume occidentală. Ea se baza nu pe niște nemulțumiri anume, ci pe temelia largă a libertății individuale ce putea găsi sprijin în toată America. Filozofia ei politică este explicită: «credem că aceste adevăruri se înțeleg de la sine, că toți oamenii se nasc egali, că sunt înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile, că între acestea se numără viața, libertatea și căutarea fericirii. Că pentru a asigura aceste drepturi, se instituie guverne a căror putere izvorăște din consimțământul celor guvernați; că ori decâte ori o formă de guvernământ intră în contradicție cu aceste scopuri, este dreptul oamenilor să o schimbe sau să o abolească și să instituie un nou guvern, punându-i la bază asemenea principii și organizându-i puterile într-o formă care să li se pară cea mai în măsură să le aducă siguranța și fericirea»"¹⁷⁷. După cum se precizează în această lucrare, "Declarația de independență a servit unui scop ce depășea cu mult anunțarea publică a separării. Inoculând oamenilor simpli sentimentul propriei lor importanțe, îndemnându-i să lupte pentru libertatea personală, pentru autogovernare și un loc demn în societate, ideile acesteia au stârnit un entuziasm general pentru cauza americană"¹⁷⁸.

Un document mai puțin cunoscut este **Ordonanța din Nord-Vest**, din 13 iulie 1787, care reafirmă ideile fundamentale cuprinse într-o Ordonanță redactată de Thomas Jefferson la 23 aprilie 1784¹⁷⁹. Acest document, care se aplica teritoriilor situate la Nord-Vest de râul Ohio, înscrisa o serie de idei notabile printre care, în primul rând, aceea că nimeni nu poate fi molestat sau persecutat pentru concepțiile sale religioase. Ordonanța reafirmă dreptul locuitorilor acestui teritoriu la beneficiile lui Habeas Corpus, la un proces echitabil în fața juriului, la o reprezentare proporțională în cadrul legislativului. Este înscris principiul că nimeni nu poate fi lipsit de dreptul său de proprietate decât numai ca urmare a unei judecăți. Întrucât religia, moralitatea și cunoștințele sunt necesare unui bun guvernământ și fericirii poporului, școlile și mijloacele educaționale trebuie să fie încurajate. Buna credință trebuie să fie, de asemenea, observată față de indieni, ale căror pământuri și proprietăți nu pot fi obținute fără consimțământul lor, respectându-se proprietatea, drepturile și libertățile lor, care nu pot fi modificate decât prin legi stabilite de Congres, întemeiate pe justiție și pe principii umanitare. Teritoriile din Nord-Vest rămân o parte a confederației americane, bazată pe legile ei. Pe aceste teritorii nu vor putea fi practicate sclavia sau servitutea, decât în condițiile ispășirii unor pedepse.

Constituția americană adoptată la 17 septembrie 1787 rămâne documentul fundamental prin care au fost consacrate principiile fundamentale ale organizării politice care și-au păstrat până astăzi viabilitatea. Reprezentând un document de înaltă ținută juridică, Constituția S.U.A. reușește ca în numai șapte articole să însumeze o serie de principii fundamentale legate de organizarea politică a acestei țări. De remarcat este și tehnica unei continue îmbogățiri a constituției pe calea adoptării unor amendamente (în prezent 27) care completează Constituția S.U.A.

176 Living Documents of American History., pag.8.

177 Scurtă istorie a Statelor Unite ale Americii, Edit.SILEX-GEOTOP, București, 1995, pag.42.

178 Ibidem, loc.cit.

179 Living Documents, ... pag.13.

Este de observat, deci, din punctul de vedere al tehnicii legislative, preocuparea de a nu altera cu nimic textul inițial, ci de a căuta numai de a opera completări, în concordanță cu anumite necesități noi, care s-au cerut a fi introduse în textele constituționale.

Constituția Statelor Unite este una dintre cele mai vechi din lume și, în orice caz, poate singura care a rezistat nealterată veacurilor. De remarcat sunt ideile fundamentale enunțate în preambulul Constituției, în care se arată că acest document a fost adoptat de poporul Statelor Unite, "pentru a forma o uniune mai desăvârșită, pentru a stabili dreptatea, pentru a asigura liniștea acasă, pentru a ne îngriji de apărarea comună, pentru a promova bunăstarea generală și a statornici pentru noi înșine și pentru cei ce vor veni după noi binefacerile libertății"¹⁸⁰.

În ceea ce privește **primele 10 Amendamente ale Constituției americane**, acestea au constituit, de fapt, o declarație de drepturi elaborată din inițiativa lui James Madison. Deși inițial aceste amendamente erau în număr de 12, toate adoptate de către Congresul S.U.A., numai 10 au fost ratificate de către state și au devenit parte a Constituției americane la 15 decembrie 1791.

Printre documentele pe care poporul american le consideră ca reprezentând dezvoltări ale doctrinei sale constituționale pot fi menționate și o serie de declarații politice ale președinților americani, prin care aceștia au dezvoltat principiile constituționale și care au rămas bine cunoscute în istorie. Este suficient să numim mesajul adresat de George Washington poporului american la 17 septembrie 1796, cu prilejul terminării celui de al doilea mandat; prima cuvântare inaugurală a lui Thomas Jefferson, rostită la 4 martie 1801; mesajul președintelui american James Monroe din 2 decembrie 1823, bine cunoscut prin enunțarea doctrinei care îi poartă numele; primul mesaj al președintelui Abraham Lincoln, din 4 martie 1861; primul mesaj inaugural al președintelui Wilson, din 4 martie 1913; cuvântarea aceluiași președinte, din 8 ianuarie 1918, în care au fost enunțate "cele 14 puncte"; mesajul președintelui Franklin Delano Roosevelt, din 6 ianuarie 1941, cu privire la "libertățile umane fundamentale"; enunțarea doctrinei Truman, la 12 martie 1947; mesajul adresat de președintele Lyndon Johnson, la 2 iulie 1964, cu privire la drepturile civile ș.a.¹⁸¹

Toate aceste mesaje și discursuri, ca și numeroase altele, aparținând unor președinți ai Statelor Unite, unor secretari de stat sau altor oameni politici, au îmbogățit gândirea politică americană, contribuind la o și mai corectă punere în evidență a ideilor democrației americane și a principiilor pe care aceasta se întemeiază. Ele completează în mod fericit textele constituționale și sunt adesea folosite ca elemente de interpretare ale gândirii politice.

1.1.3. Constituția americană și principalele instituții ale sistemului politic american

Așa cum s-a arătat în cele ce preced, Constituția americană este un document având o valoare fundamentală, a cărui cunoaștere contribuie la înțelegerea sistemului politic american, a puterilor diferitelor instituții guvernamentale și a relației dintre acestea. Vom căuta, de aceea, în continuare, să relevăm mai întâi condițiile istorice în care această Constituție a fost adoptată, deosebit de utile pentru înțelegerea adevăratului sens al acestui document, pentru ca apoi să ne ocupăm de structura și atribuțiile principalelor instituții consacrate de constituție.

¹⁸⁰ Constituția Statelor Unite ale Americii, *The Constitution of the United States of America in Various Foreign Languages: Romanian*, Translation and typesetting of the U.S. Constitution by Doru Motz, Transylvania Press, Fairfax, Virginia, pag.1.

¹⁸¹ A se vedea *Living Documents...*

1.1.3.1. Elaborarea Constituției americane și trăsăturile acesteia

După cum este bine cunoscut, cele 13 colonii engleze din America au fost întemeiate în momente istorice diferite. Ele dispuneau de organizare politică proprie, dar erau supuse unui regim discriminatoriu în ceea ce privește relațiile lor cu Marea Britanie, fiind obligate să-și exporte produsele în această țară, pe nave englezești. Singurele mărfuri care puteau intra pe teritoriile coloniale americane erau mărfurile britanice. Coloniile au intrat în conflict cu autoritățile britanice mai întâi prin aceea că au contestat impozitul "timbrului", întemeindu-se pe principiul că nici un impozit nu poate fi plătit de cetățeanul englez decât dacă a consimțit el însuși la aceasta, prin reprezentanții săi. Conflictul dintre colonii și autoritățile britanice a reizbucnit când parlamentul britanic a votat stabilirea unor taxe vamale cu prilejul intrării anumitor mărfuri în America. Conflictul "ceaiului" a provocat incidente sângeroase între soldații britanici și coloniști. Americanii refuzau să cumpere ceai britanic. În decembrie 1773, americani deghizați în indieni au invadat trei nave britanice încărcate cu ceai, aruncând încărcătura în mare. Atitudinea lipsită de flexibilitate a autorităților britanice a agravat conflictul, care inițial se limitase la zonele Boston și Massachusetts. Declarația de independență redactată în termeni solemnii a fundamentat drepturile națiunii americane în lupta sa pentru emancipare. După un război lung și dificil, coloniștii au triumfat, iar victoria de la Saratoga (1777) a determinat Franța să se alăture cauzei insurgenților. Războiul a luat sfârșit în cele din urmă, cu semnarea unei păci definitive la 3 septembrie 1783, la Versailles, când englezii au recunoscut independența Statelor Unite.

Perioada care a trecut de la victoria coloniștilor și până la adoptarea Constituției a fost o perioadă de concretizare și precizare a scopurilor revoluției americane, ce a servit totodată decantării ideilor politice. "Succesul revoluției a creat americanilor posibilitatea de a da o formă legală idealurilor lor politice, așa cum erau ele exprimate în Declarația de independență, și de a-și rezolva unele dintre nemulțumiri prin constituțiile statelor. Astăzi americanii sunt atât de obișnuiți cu constituțiile scrise încât le consideră ceva de la sine înțeles. Constituția scrisă din America a fost printre primele din istorie. «În toate statele libere, constituția este hotărâtoare», a scris John Adams, cel de-al doilea președinte al Statelor Unite. Iar americanii de pretutindeni au cerut "o lege permanentă după care să trăim"¹⁸².

Încă din 1776 Congresul american votase o rezoluție recomandând fostelor colonii să formeze guverne noi. În toată perioada care a urmat, acestea s-au preocupat într-adevăr de a-și adopta propriile constituții, sub influența ideilor democratice, a experienței dobândite, precum și a filozofiei politice înaintate. Un element deosebit de important, pe care istoricii constituției americane nu omit să-l semnaleze, este acela că revoluția americană s-a desăvârșit tocmai prin elaborarea acestor constituții ale statelor.

Obiectivul fundamental al noilor constituții era tocmai de a asigura acele "drepturi inalienabile", a căror încălcare determinase fostele colonii să rupă legăturile cu Marea Britanie. Lucrul acesta explică de ce constituțiile elaborate de state erau precedate întotdeauna de declarații de drepturi, care însciau principii fundamentale și garantau drepturile omului.

De notat este faptul că în lupta pentru independență se produce și o schimbare a unor concepte politice. Dacă în urmă cu 20 de ani adunările generale ale coloniștilor respinseseră "planul uniunii de la Albany", refuzând să cedeze măcar o părticică din autonomia lor unui organism central, fie el ales, ideea unui guvern național susținut de toate statele s-a impus treptat, în mod inevitabil. Existența unui guvern puternic era determinată în special de nevoia sincronizării acțiunilor militare, a subordonării

milițiilor statelor unui singur comandament și de a găsi metode pentru soluționarea unor dispute chiar între state. "În acea perioadă, George Washington scria că statele sunt unite doar printr-o «sfoară de nisip», iar prestigiul Congresului atinsese un nivel minim. Disputele dintre Maryland și Virginia cu privire la navigația pe Potomac au condus la ținerea unei conferințe a reprezentanților a cinci state la Annapolis, în 1786. Unul dintre delegați, Alexander Hamilton, și-a convins colegii că problema comerțului depindea prea mult de alte chestiuni și că situația era prea gravă pentru a fi abordată de un for atât de nereprezentativ.

El a convins adunarea să lanseze un apel ca toate statele să desemneze reprezentanți ai Statelor Unite și să «elaboreze orice alte prevederi ce li s-ar părea necesare așa încât Constituția Guvernului Federal să fie adecvată exigențelor Uniunii». Congresul Continental a fost întâi indignat de această măsură îndrăznească, dar protestele s-au stins când s-a aflat că Virginia îl alesese delegat pe George Washington, iar în toamna și iarna ce au urmat s-au ținut alegeri în toate statele, cu excepția lui Rhode Island"¹⁸³.

În mai 1787, la Philadelphia, a fost convocată o mare adunare a notabililor, la care participau conducători cu experiență ce se făcuseră remarcați fie în activitatea politică, fie în magistratură. Printre iluștrii participanți la această adunare se numărau George Washington, înțeleptul Benjamin Franklin, guvernatorul Morris din Pennsylvania, James Madison din Virginia, Alexander Hamilton din New York, Rufus King și Elbridge Gary din Massachusetts.

Deși convenția fusese autorizată inițial numai să amendeze prevederile acordului confederației din 1781, în fapt s-a trecut la adoptarea unui nou document menit să asigure îmbinarea eficientă a controlului local cu puterea unui guvern central. "A fost adoptat principiul după care funcțiile și puterile unui guvern național, fiind noi, generale și cuprinzătoare trebuiau să fie definitive și menționate cu atenție, pe câtă vreme celelalte funcții și puteri urmau să fie considerate ca revenind statelor. Dar, dându-și seama că guvernul central trebuia să aibă putere reală, delegații au acceptat, în general, și faptul că guvernul trebuia să fie autorizat - între altele - să bată monedă, să reglementeze comerțul, să declare război și să încheie pace"¹⁸⁴. De remarcat este și faptul că participanții la Congresul de la Philadelphia erau adepți convinși ai lui Montesquieu și ai separației puterilor. Ei considerau că trebuie să se asigure un echilibru armonios între puterile legislativă, executivă și judecătorească. În mod firesc, au apărut însă unele divergențe între reprezentanții statelor mari și ai celor mici, acestea din urmă temându-se că influența lor va fi redusă în viitoarea federație. După lungi dezbateri s-a adoptat principiul reprezentării proporționale a statelor în prima Cameră a Parlamentului - Camera reprezentanților - și o reprezentare egală a statelor în Senat. Se manifestau, de asemenea, diferențe de opinii în ceea ce privește modul de desfășurare a alegerilor pentru reprezentanța națională, unii opinând pentru votul direct, iar alții pentru votul indirect. Anumiți delegați doreau ca Vestul în plină dezvoltare să acceadă la calitatea de stat, în timp ce alții nu considerau oportună o asemenea dorință.

Printre problemele care îi frământau pe delegați era și aceea de a se asigura un echilibru între interesele economice regionale, de a se institui mecanisme eficiente privind soluționarea disputelor între puteri, de a se stabili tipurile de tribunale, durata mandatului, alegerea executivului etc.

De remarcat este faptul că în ceea ce privește relațiile dintre statul federal și statele membre, Convenția de la Philadelphia a adoptat principiul că acele puteri care nu sunt transferate guvernului federal și nici nu sunt interzise de către acesta statelor, revin în mod firesc acestora. În

¹⁸³ Ibidem, pag.49.

¹⁸⁴ Ibidem, pag.50.

ce privește principiul separației puterilor, deja verificat prin includerea în majoritatea constituțiilor statelor, acesta preconiza o îmbinare a prerogativelor președintelui cu cele ale Congresului. De pildă, legile nu puteau fi promulgate de Congres înainte de a fi fost aprobate de președinte, dar și președintele era obligat să supună Senatului, în vederea confirmării, o serie de numiri importante în funcții, precum și tratatele internaționale. Constituția stabilea anumite proceduri care permiteau Congresului, în cazuri grave, să-l înlăture din funcție pe președinte. Judecătorii dispuneau de largi prerogative: ei puteau interpreta atât legea fundamentală, cât și legile promulgate de Congres.

La 17 iulie 1787, după 16 săptămâni de deliberări, Constituția definitivă a fost semnată prin acordul unanim al statelor prezente; relevând solemnitatea momentului, Franklin a spus, arătând spre jumătatea de soare pictată în auriu strălucitor pe spatele scaunului lui Washington: "M-am tot uitat, în cursul acestei sesiuni, cu speranță și teamă, la acel ceva din spatele președintelui, fără să-mi pot da seama dacă răsare sau apune; dar acum, într-un târziu, am fericirea să știu că este "«un soare care răsare și nu unul care apune»" ¹⁸⁵.

Adoptarea Constituției nu reprezenta însă și momentul intrării în vigoare a acesteia. Era necesar ca ea să primească ratificarea statelor. Procesul adoptării a fost însă facilitat de adoptarea **Declarației drepturilor**, incluzând primele 10 amendamente care au fost introduse în Constituția federală, ceea ce a făcut ca statele care încă ezitau să se ralieze acestui document.

Lupta între "federaliști", partizanii noii constituții, și "antifederaliști", adversarii constituției, avea să continue totuși, războiul civil din 1861-1865 având să constituie mult mai târziu, în fond, o expresie tot a acestor tendințe, care au fost mult timp prezente în viața politică americană.

1.1.3.2. Partidele politice și sistemul electoral

Partidele politice îndeplinesc un rol deosebit în viața politică americană, deși ele se deosebesc prin structură, ideologie și mod de acțiune în mod structural de cele existente în special în Europa. **Specificitatea sistemului american de partide se reflectă în deosebi în împrejurarea că ele acționează mai ales în perioadele electorale**, existând cazuri frecvente însă când democrați sau republicani sunt folosiți de președintele provenind din rândurile celui alt partid, fie în acțiuni diplomatice, fie în alte scopuri politice.

Partidele politice se caracterizează în special **prin lipsa unor baze ideologice diferite**, între partidele republican și democrat - cele mai mari partide prezente în viața politică americană - neexistând diferențe esențiale. Ambele partide sunt atașate ideilor liberale, cu toate că există, fără îndoială, anumite diferențieri concrete în ceea ce privește mecanismele prin care acționează. Democrații sunt, desigur, mai neîncredători în statul federal, datorită originii lor istorice și tradițiilor de apărare a drepturilor statelor. În același timp, ei sunt atașați mai mult ideii de justiție socială. În pofida acestei diferențieri, nu s-ar putea face o demarcație netă între cele două partide, evaluându-se că unul ar fi de "stânga" și celălalt de "dreapta". De altfel, în viața fiecăruia dintre cele două partide este prezentă mai curând deosebirea dintre "liberali" și "conservatori", situație care se manifestă din timp în timp în apariția unor candidați dizidenți chiar în rândurile partidelor tradiționale ¹⁸⁶.

Partidul democrat este cel mai vechi. El a fost creat în 1832 și este considerat de unii oameni politici ca fiind continuatorul Partidului Democratic Republican al lui Thomas Jefferson. În schimb, partidul republican a luat ființă în 1854, din democrați, liberali și independenți, care își revendicau și ei

¹⁸⁵ Ibidem, pag.54.

¹⁸⁶ Philippe Ardant, *Institutions Politiques et Droit Constitutionnel*, L.G.D.J., Paris, 1996, pag.290; Liliana Mihut, *Despre pluralism în America*, Editura enciclopedică, București, 1997, pag.70.

apartenența la ideile fostului Partid Democratic Republican și se opuneau extinderii sclaviei în teritoriile din Nord-Vest.

La originea constituirii celor două partide au stat mai ales deosebirile existente pe atunci - dar estompate acum - între adversarii și adepții federalismului. Cu toate acestea, în viața politică americană apar periodic și alte partide, dar ele au un număr mic de aderenți și o prezență efemeră în viața politică. Poate fi citat, astfel, Partidul Progresist, care a susținut în 1948 candidatura fostului vice-președinte democrat Henry Wallace la președinție, obținând mai puțin de 1 milion de voturi și nici un elector, sau cazul Partidului Drepturilor Statelor ("dixicrații" - democrații din Sud), care a prezentat - tot în 1948 - candidatura guvernatorului Strom Thurmond, obținând 39 electori. La alegerile din 1992, independentul Ross Perot a obținut 19.741.065 voturi, dar nici un elector.

Dacă, așa cum s-a arătat mai sus, partidele politice americane nu au o bază ideologică, nu s-ar putea spune nici că aceste partide ar avea o bază sociologică sau de clasă. Apartenența unor cetățeni la un partid sau altul era dictată de afinitățile de familie, de tradiție, de gruparea alegătorilor în jurul unei personalități.

În ceea ce privește **structurile**, partidele politice americane sunt foarte descentralizate. După cum apreciază J.P. Lassalle în lucrarea sa "**Les partis politiques aux Etats Unis**" (1987), "chiar dacă sunt dotate cu forumuri naționale, ele apar mai curând ca fiind federații ale unor organizații politice locale". Mai tranșant, fostul președinte Dwight Eisenhower preciza că "trebuie să se reamintească că nu există partide naționale în Statele Unite. Există 48 de partide ale statelor"¹⁸⁷.

În fiecare stat "mașina partidului" este alcătuită din politicieni de profesie, care pot să-și ofere serviciile partidului rival (advers) în alegerile care vor urma după câțiva ani. "**Spoil system**" permite mașinii de partid să-și întărească puterea, răsplătind serviciile aduse de diverși partizani după victoria în alegeri. În diferitele state ale Americii, ponderea unor partide sau altele este diferită, iar reprezentarea partidelor la nivelul statelor se înfăptuiește în mari convenții, unde se confruntă cei mai importanți notabili ai partidului. Convențiile naționale, care se întrunesc la fiecare 4 ani, sunt menite în special să desemneze candidații în alegerile prezidențiale.

Philippe Ardant observă, pe bună dreptate, că partidele americane sunt **partide de cadre**, a căror activitate este relativ redusă în afara perioadei electorale¹⁸⁸. În ansamblu, apartenența la un partid nu impune obligații riguroase, disciplina de vot este slabă și majoritățile schimbătoare. În sistemul american persoanele alese depind mai puțin de partidele lor decât de electorat sau de grupurile de presiune.

Spre deosebire de partidele politice, **grupurile de presiune** nu-și propun să cucerească puterea, ci numai să o influențeze, rolul lor politic nefiind decât secundar. În Statele Unite grupurile de presiune sunt deosebit de active. Desigur, unele sunt neorganizate, fiind create spontan, în funcție de existența unor interese economice, sociale, sau de relațiile cu diferitele țări. Altele sunt create în mod voluntar și sunt instituționalizate, exprimând interesele și revendicările membrilor lor. În acest sens pot fi citate organizațiile ecologiste, feministe, ale agricultorilor, industriașilor, patronilor, precum și ale putemicilor sindicate AFL-CIO.

În S.U.A. există chiar o legislație care precizează condițiile desfășurării activităților de către lobby-uri. În 1946 a fost adoptată o lege care o înlocuiește pe cea din 1927. Indivizii sau organizațiile care primesc fonduri în scopul favorizării, împiedicării sau influențării adoptării unei legi de către Congres trebuie să se înscrie pe lângă Secretariatul Camerelor. Lobby-urile trebuie să furnizeze lista

¹⁸⁷ Philippe Ardant, op.cit., pag.291.

¹⁸⁸ Ibidem, pag.292.

oamenilor care le finanțează și lista celor pe care ele le finanțează, la rândul lor. Nesocotirea acestor obligații atrage pedeapsa amenzii sau închisorii.

Statisticile arată că în S.U.A. se înregistrează o creștere a influenței lobby-urilor în detrimentul celei a partidelor. Dacă în 1937 16% din americani se considerau "în afara partidelor", în 1992 procentul acestora ajunsese la 27%.

În ceea ce privește sistemul electoral, acesta este un sistem original, care se deosebește foarte mult de sistemul european. La primul nivel funcționează sistemul "**primarelor**" (**primaries**). Acestea servesc pentru a desemna candidații celor două mari partide pentru diferitele alegeri. În acest sistem, candidații sunt desemnați direct de electori și nu de către aparatul de partid sau de către militanții săi. Nu este vorba de a elimina candidații unui partid în folosul candidaților altui partid, ci numai de a alege dintre cei care revendică investitura fiecărui partid, acele persoane care sunt considerate de alegători, la nivel local, ca fiind cele mai indicate. După părerea lui Philippe Ardant, un asemenea sistem nu poate fi comparat în nici un caz cu primul tur al alegerilor franceze.

Sistemul "primarelor" poate avea două variante. Într-un prim sistem, alegătorii prezenți la un birou de vot își desemnează candidatul partidului respectiv. Democrații se prezintă pentru a participa la selecționarea candidatului democrat, în timp ce republicanii se prezintă la alegerea candidatului republican, iar electorii independenți sau fără partid votează cu cine doresc. Cu toate acestea, nu există o verificare a apartenenței unor persoane la un partid sau altul.

Sistemul electoral american cunoaște însă și procedura "**primarelor deschise**", când nu se ține seama de apartenența declarată a unei persoane la partidul democrat sau republican, aceasta nefiind obligată să declare o asemenea apartenență, iar alegerea se face prin vot secret.

O altă modalitate de selecționare a candidaților aparținând celor două partide este prin adunări restrânse (**caucus**), la care participă un număr redus de personalități, membri marcanți ai partidului respectiv, care au fost la rândul lor desemnați în prealabil în cadrul unor adunări de către membrii partidului.

În ceea ce privește mecanismul electoral propriu zis, acesta ține de competența statelor, chiar în ceea ce privește organizarea alegerilor federale, cu condiția însă ca reglementările în cauză să nu contravină dispozițiilor constituției sau jurisprudenței Curții Supreme. Aceasta explică de ce în decursul timpurilor au existat anumite diferențieri în legile electorale ale diferitelor state.

Cât privește vârsta, înainte de votarea celui de al XXVI-lea Amendament, în 1971, care a fixat în mod uniform vârsta de a alege la 18 ani, legislațiile statelor difereau. Până la votarea celui de al XV-lea Amendament au existat diferențieri și în ceea ce privește votul populației de culoare. Cel de al XXIV-lea Amendament a interzis ca pentru alegerile federale dreptul de vot să fie subordonat plății unui anumit cens.

Alegerile prezidențiale comportă de obicei mai multe faze și anume:

- a) **alegerile primare** într-un anumit număr de state;
- b) **convențiile naționale** ale celor două partide;
- c) **deschiderea campaniei electorale**;
- d) **desfășurarea scrutinului**, când alegătorii desemnează pe electori, dispunând de un mandat imperativ, de a alege o persoană sau alta în funcția de președinte;
- e) **alegera președintelui** de către marii electori și
- f) **investitura președintelui și a vicepreședintelui**.

Preferințele alegătorilor pot fi diferite din punct de vedere politic. Astfel, au existat situații - în 1956, 1968 și 1972 - când președintele aparținea partidului republican, iar Camera avea majoritatea democrată. Uneori majoritatea Camerelor se schimba în cursul mandatului prezidențial, cum a fost cazul în 1946 și 1954, ceea ce a creat anumite dificultăți în raporturile dintre președinte și Congres.

1.1.3.3. Președintele și rolul său

Președintele american este o **figură proeminentă a întregii vieți politice**, dispunând prin tradiție de importante prerogative, fiind comandantul suprem al forțelor armate, șeful diplomației și conducătorul partidului aflat la Casa Albă. Ales odată la patru ani prin votul electorilor, el nu răspunde în fața Parlamentului și nu poate fi silit să demisioneze dacă este pus "în minoritate", cum se întâmplă cu un prim ministru dintr-un regim parlamentar. Cu toate acestea, el nu are dreptul să dizolve Parlamentul și să procedeze la organizarea unor noi alegeri.

În conformitate cu prevederile Amendamentului XXII din 1951, nimeni nu poate fi ales președinte mai mult de două mandate; Franklin Delano Roosevelt ales președinte de 4 ori a constituit singura excepție în viața politică americană.

Cabinetul prezidențial este alcătuit din miniștri, secretari de stat și șefi de departamente, numiți de șeful executivului și răspunzători față de el. Ei nu sunt membri ai Parlamentului, la dezbaterile cărui nu participă. În sistemul prezidențial din Statele Unite nu există - ca în sistemele europene - un "Consiliu de miniștri" organ colectiv, care s-ar întruni și ar adopta decizii. În sistemul american ultimul cuvânt în ceea ce privește adoptarea hotărârilor îi revine președintelui, iar nu secretarilor de stat. Manualele americane de drept constituțional citează o cunoscută expresie a lui Abraham Lincoln, care după o consultare a miniștrilor săi (secretari de stat) a rostit celebra formulă: "șapte - da, un nu al președintelui, prin urmare hotărârea este **nu**"¹⁸⁹. Dat fiind faptul că nu există un organ colectiv guvernamental, în S.U.A. nu se pune problema demisiei guvernului, dar este evident că miniștrii pot demisiona în mod individual sau pot fi demisi de președinte. Există și cazuri în care anumiți consilieri sau asistenți prezidențiali au dispus de o mai mare influență decât membri ai Cabinetului. Astfel, poate fi menționat colonelul House, foarte apreciat de președintele Wilson, Sherman Adams în timpul lui Eisenhower, Theodore Sorensen în timpul lui John Kennedy, Henry Kissinger în timpul lui Nixon, dar acesta a devenit ulterior secretar al Departamentului de stat.

Așa cum s-a relevat, puterile președintelui sunt foarte mari, el dispune de importante prerogative în ce privește acțiunea guvernamentală, fiind șeful statului, dar și al întregii puteri guvernamentale. El este asistat de 15 secretari (miniștri), care sunt colaboratori individuali ai președintelui și instalează la conducerea unor departamente pentru a executa politica sa, fiind personal responsabili față de președinte. Președintele poate, în mod discreționar, să-i numească sau să-i înlăture din funcție. Puterea președintelui asupra departamentelor este cu atât mai mare cu cât "Spoil system" permite o reînnoire a administrației când un partid succede celui alt.

Datorită faptului că, în decursul istoriei, au fost înregistrate și unele atentate la viața președinților americani, precum și anumite situații de indisponibilitate, în 1947 a fost adoptată "Legea de succesiune" (The Succession Act), modificată în mai multe rânduri, care stabilește ordinea de succesiune în cazul dispariției sau indisponibilității președintelui. Ordinea de succesiune este următoarea: 1) vice-președintele; 2) Speaker-ul Camerei Reprezentanților; 3) președintele *pro tempore* al Senatului; 4) secretarul de stat; 5) secretarul la apărare; 6) Secretarul la justiție (*attorney general*); 7) Secretarul la interne; 8) Secretarul la agricultură; 9) Secretarul la comerț; 10) Secretarul la muncă; 11) Secretarul la sănătate și servicii umane; 12) Secretarul pentru locuințe și dezvoltări urbane; 13) Secretarul pentru transporturi; 14) Secretarul pentru energie; 15) Secretarul pentru problemele veteranilor¹⁹⁰.

¹⁸⁹ Ibidem, pag.312; Thomas E.Cronin, *The State of the Presidency*, Little Brown and Company, Boston, Toronto, 1980, pag.11.

¹⁹⁰ Lee Epstein, Thomas G.Walker, *Constitutional Law for a changing America. Institutional power and constraints*, Second edition, A Division of Congressional Quarterly Inc., Washington D.C., pag.186.

În jurul președintelui funcționează numeroase oficii, agenții și administrații, precum și comisii. Dintre acestea se pot menționa, numai cu titlu de exemplu, Agenția Centrală de Investigații (C.I.A.), Consiliul Național al Securității, Comisia Energiei Atomice, Administrația Aeronauticii și Spațiului (NASA), Sistemul Federal de Rezerve (monetară, bancară), Tennessee Valley Authority, Agenția de Informații a Statelor Unite, Comisia pentru Comerțul internațional al S.U.A., Autoritatea pentru relațiile federale de muncă etc.

În ce privește acțiunea legislativă a președintelui, aceasta nu se reflectă în mod direct, președintele nedisponând personal de dreptul de inițiativă legislativă, dar trimițând anual mai multe mesaje Congresului, dintre care cel mai important privește **"Starea Uniunii"**, cuprinzând și programul său legislativ. Președintele dispune însă de posibilitatea de a se opune legilor adoptate exercitând **dreptul de veto**. Dreptul de veto poate fi însă înlăturat în situația în care fiecare dintre cele două Camere ale Congresului votează din nou proiectul în cauză cu o majoritate de două treimi.

Limitele puterii prezidențiale sunt instituționale, dar mai ales politice. Cele instituționale derivă din separația puterilor. Cele politice sunt legate de raportul de forțe între președinte și Congres, uneori foarte dificil, în situațiile în care majoritatea este deținută de partidul advers.

Fondatorii Constituției americane au imaginat acest sistem deoarece nu au dorit ca președintele să fie dependent de Congres, ceea ce a făcut, de altfel, să se instituie sistemul electoral pe care l-am menționat și care este destul de complicat, dar care în fond asigură o anumită independență președintelui, care nu este ales de Congres.

Mecanismul alegerii președintelui cuprinde declarația de candidatură, cu alte cuvinte exprimarea dorinței sale de a candida, și apoi un lung drum până la alegerea sa drept candidat al partidului pe care îl reprezintă, de către Convenția națională a partidului în cauză.

Între **declarația de candidatură** și desemnarea candidaților de către convențiile naționale se desfășoară desemnarea delegaților la nivel local. Acest lucru se face, așa cum s-a arătat, în cadrul unor adunări, fie în sistemul alegerilor primare, când alegătorul nu votează candidatul însuși, ci alegerea delegaților partidului fiecărui stat la Convenția națională. Primele alegeri primare se desfășoară, de regulă, în micul stat New Hampshire, care este considerat un barometru al viitoarelor alegeri. Există însă pe plan local și sistemul așa denumit **"caucus"**-urilor, când desemnarea candidaților se face în cadrul unor adunări restrânse ale conducătorilor locali.

Desemnarea candidaților este punctul de pornire al angajării partidului în viitoarea **competiție electorală**. Fiecare partid își organizează separat convenția sa națională în cadrul căreia desemnează personalitatea preferată. După ce partidele își desemnează candidații, aceștia se angajează în competiția electorală și participă la marea confruntare care va duce, în final, la instalarea unuia sau celeilalte dintre personalități la Casa Albă.

În S.U.A., Președintele nu este ales în fond direct de popor, ci de marii electori, al căror număr este egal cu cel al deputaților și senatorilor, luați împreună (538, ceea ce implică o majoritate de 270 voturi al marilor electori). Ponderea votului popular nu coincide cu numărul de electori care vor sprijini candidatura unui candidat sau altuia, deoarece statele mari dispun de un număr mai mare de electori, iar câștigătorul alegerilor într-un stat va dispune de toți electorii acestuia. Astfel, în anul 2000, președintele George W. Bush a obținut 50.459.211 voturi și 271 electori, iar contracandidatul său, Al Gore 51.003.894 voturi și 266 electori. Un elector din Washington s-a abținut. La alegerile din 1992, Bill Clinton a obținut 44.908.254 voturi și 370 electori, în timp ce contracandidatul său, fostul președinte George Bush, deși a obținut 39.102.343 voturi, și-a asigurat numai 168 voturi ale marilor electori.

În 1996 Bill Clinton a obținut 379 voturi ale electorilor din 31 de state (50% din voturile alegătorilor), Robert Dole 159 voturi ale electorilor din 19 state (42% din sufragii), iar candidatul independent Ross Perot, deși a întrunit 8% din voturile populare, nu a obținut nici un elector.

Ca urmare a alegerilor din 2 noiembrie 2004, George W. Bush a fost reales, obținând 286 de voturi ale electorilor și 50,73% din votul popular (62.041.268 voturi). Contracandidatul său democrat John Kerry a obținut 151 din cele 538 de voturi ale electorilor și 48,27% din votul popular (59.028.548 alegători).

În cazul în care nu există majoritatea voturilor marilor electori, președintele este ales de Camera Reprezentanților. Au fost astfel aleși de Camera Reprezentanților Thomas Jefferson, în 1800, și John Quincy Adams, în 1824.

În practica sistemului electoral american s-au înregistrat și "defecțiuni", cazuri când unul sau mai mulți electori care trebuiau în mod normal să sprijine candidatului propriului partid au exprimat alte opțiuni. Astfel, la alegerile din 1976, Ronald Reagan - pe atunci guvernator al Californiei - a obținut un vot al unui elector din Washington. În 1988, senatorul Lloyd Bentsen, democrat din Texas, a obținut un vot etc.

Așteptate cu mult interes de poporul american, dar și de opinia publică mondială, alegerile din 7 noiembrie 2000 au dat naștere unei foarte complicate dispute juridice care s-a încheiat numai după mai bine de o lună de dezbateri, în care disputelor politice din campania electorală le-au luat locul controversele de ordin juridic, legate de interpretarea prevederilor Constituției și ale legislației S.U.A.

Interesul acestei dispute apare cu atât mai mult cu cât în noaptea alegerilor rezultatele anunțate inițial în favoarea guvernatorului George W. Bush au fost retractate ca urmare a incertitudinii existente în legătură cu atribuirea electorilor ce trebuiau să reprezinte statul Florida. Rezultatul numărării voturilor în acest stat prevedea o slabă majoritate în favoarea guvernatorului Bush (930 voturi) față de contracandidatul său, Al Gore, ceea ce făcea necesară, potrivit legilor statului Florida o renumărare a voturilor. O asemenea renumărare manuală a fost organizată, de altfel, în comitatele Palm Beach, Broward și Miami-Dade. Pe de altă parte, Curtea Supremă a statului Florida a dispus, la 21 noiembrie, continuarea numărării voturilor dincolo de termenul limită, stabilit inițial, hotărând totodată și luarea în calcul a numărării manuale, deoarece este "primordial dreptul fiecărui alegător de a vedea votul său luat în considerare"¹⁹¹.

La 28 noiembrie, secretarul de stat al Floridei, Katherine Harris, care - potrivit Codului electoral din Florida este cel mai înalt funcționar însărcinat cu controlul alegerilor - fără a aștepta rezultatul încheierii renumărării voturilor, a anunțat victoria guvernatorului Bush, declarație contestată de democrați. La 4 decembrie, Curtea Supremă a S.U.A. a casat însă decizia Curții Supreme a statului Florida, considerând că aceasta "nu a fost bine fundamentată juridic"¹⁹². Totodată, instanța supremă a S.U.A. a dispus suspendarea includerii în calcul a rezultatelor numărării manuale. Între timp, tot la 4 decembrie, judecătorul Sanders Sauls din Tallahassee, a respins o cerere a democraților de renumărare manuală, a unui număr de aproximativ 12.000 de buletine de vot aflate în litigiu. Sentința judecătorului Sanders a fost însă casată de Tribunalul Suprem al Floridei, la 8 decembrie, care a dispus continuarea numărării voturilor. Dar chiar în cursul zilei următoare, sâmbătă 9 decembrie, Curtea Supremă a Statelor Unite a decis suspendarea imediată a renumărării voturilor și a stabilit, pentru luni 11 decembrie, audieri în cadrul cărora fiecare parte să-și poată prezenta argumentele. În final, problema a fost tranșată prin decizia Curții Supreme a Statelor Unite din 12 decembrie 2000. Prin această decizie a fost anulată cu o majoritate de 7-2 decizia Curții Supreme din Florida, dar numai cu o majoritate de 5 la 4 s-a dispus

¹⁹¹ Supreme Court of Florida, *Palm Beach County Canvassing Board vs. Katherine Harris et al* (No. SCOO-2346); *Volusia County Canvassing Board vs. Katherine Harris* (SCOO-2348); *Florida Democratic Party vs. Katherine Harris* (SCOO-2349); vezi și "Adevărul", nr. 3253, joi 23 noiembrie 2000.

¹⁹² Supreme Court of the United States, *George W. Bush, petitioner v. Palm Beach County Canvassing Board et al*, On Writ of certiorary to the Florida Supreme Court, no. 00-836/December 4, 2000 (531 U.S. - 2000).

încetarea numărării manuale a voturilor¹⁹³. Motivarea opiniei Curții Supreme a S.U.A. a luat în considerare faptul că după data de 12 decembrie - termenul maxim de desemnare a electorilor - orice decizie de renumărare a voturilor ar fi fost neconstituțională. În decizie se arată, totodată, că "Membrii acestei Curți sunt pe deplin conștienți de limitele autorității juridice și își exprimă respectul față de prevederea Constituției privind dreptul poporului de a-și alege președintele prin intermediul reprezentanților săi din sfera justiției și din cea a politicii"¹⁹⁴.

Curtea Supremă a estimat, totodată, - cu un număr de șapte dintre cei nouă magistrați - că hotărârea instanței din Florida, care a autorizat numărarea manuală peste termenul-limită, comportă numeroase puncte neconstituționale, în principal o încălcare a principiului egalității cetățenilor în fața legii (*Equal Protection Clause*), întrucât judecătorii din acest stat nu au prevăzut o normă unică pentru numărarea buletinelor de vot. Curtea a invocat faptul că pentru buletinele de vot anulate de "mașina de numărat voturi" nu există proceduri standard de renumărare manuală, continuarea numărării, creind situații inegalitare între voturile diverselor categorii de cetățeni. "Mecanismele de numărare puse în practică ca urmare a hotărârii Curții Supreme din Florida nu satisfac exigența minimă a unui tratament nearbitrar al alegătorilor necesar pentru asigurarea acestui drept fundamental", se arată în verdictul instanței supreme¹⁹⁵.

Este de menționat și faptul că, la decizia Curții Supreme a S.U.A., la care ne-am referit mai sus, au fost anexate și unele puncte de vedere individuale, aprobative sau divergente, ale unor membri ai instanței supreme a S.U.A. Așa, de pildă, președintele Curții, William Rehnquist, care a susținut opinia majorității, exprimând un punct de vedere individual la care s-au raliat judecătorii Antonin Scalia și Clarence Thomas, a apreciat că "există motive suplimentare pentru revocarea deciziei Curții Supreme din Florida. Nu ne confruntăm aici cu niște alegeri obișnuite, ci cu alegerea Președintelui Statelor Unite..."¹⁹⁶.

În continuarea acestei opinii se arată că "În majoritatea cazurilor, respectul față de principiile federalismului ne impune să nu ne implicăm în deciziile luate de Curțile Supreme ale statelor. Această practică demonstrează înțelegerea de către noi a principiului potrivit căruia deciziile instanțelor supreme ale statelor sunt hotărâri definitive ale statelor suverane. (...) Desigur, în cazuri obișnuite, distribuția puterilor între diferitele părți ale Autorității nu ridică probleme de ordin constituțional (...) Dar sunt câteva cazuri excepționale, când Constituția impune precauție sau acordă o putere de decizie aparte unei puteri. Acum ne confruntăm cu o situație de acest fel"¹⁹⁷.

Au fost emise, totodată, și alte puncte de vedere, exprimate de judecătorul Ruth-Bader Ginsburg, căruia i s-a alăturat și judecătorul Stephen Breyer, care au susținut că "Standardele aplicate în Florida corespund celor existente în majoritatea statelor și fac referire fie la criteriul ce ține cont de intenția votantului fie la cel privind imposibilitatea de a determina alegerea făcută de votant în cazul renumărării voturilor". "Cu siguranță, folosirea unor criterii diferite în state cu aceeași legislație electorală pentru a determina intenția alegătorilor ridică numeroase semne de întrebare (...)"¹⁹⁸.

¹⁹³ CNN Com-US Supreme Court rules manual vote recounts unconstitutional, <http://www.cnn.com/2000/LAW/12/13/Scotus.election.05/index.html>.

¹⁹⁴ Supreme Court of the United States, *George W. Bush et al. petitioners v. Albert Gore Jr. et al.*, On writ of certiorary to the Florida Supreme Court, no.00-949, December 12, 2000 (531 US-2000); vezi și textele reproduse în ziarul "Ziua", an VII, serie nouă, nr.1979, joi 14 decembrie 2000.

¹⁹⁵ Ibidem, decizia citată.

¹⁹⁶ Supreme Court of the United States, no.00-949, December 12, 2000 (531-2000). Rehnquist, C.J. concurring.

¹⁹⁷ Ibidem (531 US-2000) Rehnquist, C.J. concurring.

¹⁹⁸ Ibidem (531 US - 2000, Ginsbourg, J., dissenting).

Criticând decizia majorității, judecătorul Stephen Breyer a arătat în opinia sa separată că "majoritatea a luat această decizie fără să existe vreo dovadă că renumărarea voturilor nu a avut loc în timpul prevăzut de Curtea Supremă din Florida (...). Deși mai este timp să aibă loc o renumărare până pe 18 decembrie, când trebuie să se reunească electorii, este de competența statului să oprească renumărarea manuală (...) "¹⁹⁹.

Decizia Curții a suscitat, cum era și firesc, numeroase comentarii în S.U.A. Unii observatori politici au încercat să facă o legătură între decizia instanței supreme și faptul că cea mai mare parte a judecătorilor fuseseră numiți pe viață în timpul administrației republicane. Pe de altă parte, s-a făcut referire la teama față de crearea unei "crize constituționale", ca și la rezultatele unor sondaje de opinie ce demonstau că după o lună și mai bine de discuții juridice, alegătorii ar fi dorit, în orice caz, ca să se adopte o decizie, indiferent în ce sens²⁰⁰.

A fost foarte mult speculată ideea că de fapt Al Gore a câștigat votul popular din 7 noiembrie, ceea ce crează o inechitate și o bază șubredă pentru activitatea viitorului executiv. În acest sens, senatorul democrat de New Jersey, Robert Torricelli, a estimat că sarcina lui Bush va fi dificilă: "Patru ani foarte grei îl așteaptă pe George Bush. Trebuie unită această țară, restaurată încrederea poporului american în președinție, încredere sfărâmată de procesul electoral"²⁰¹.

Cum era și firesc, vicepreședintele Al Gore a adresat o telegramă de felicitare lui George W. Bush, ales președinte al S.U.A. după 35 de zile de bătălie juridică. Atât președintele ales, cât și rivalul său, au făcut apel la unitatea națiunii.

Istoricii au atras însă atenția asupra faptului că disputa dintre Gore și Bush nu este o premieră pentru americani, deoarece în 1876, tot pe cale juridică și tot pentru a se lua în considerare exact voturile din Florida, justiția a trebuit să dispună asupra disputei dintre democratul Samuel Tilden și republicanul Rutherford Hayes; fost general în războiul civil, care în final a câștigat disputa.

Se reamintește că în acea perioadă nu exista sistemul numărării voturilor de către mașini, iar pe buletinele de vot, pentru a facilita opțiunea alegătorilor neștiutori de carte, - care erau destul de numeroși pe acea vreme - fusese desemnată, în dreptul democraților, mascota acestora - un câine Cocker - iar pe cea a republicanilor, portretul fostului președinte Abraham Lincoln.

Incertitudinea în care s-a aflat poporul american timp de 35 de zile, argumentele **pro și contra** - deloc neglijabile - susținute de fiecare dintre cei doi adversari, au ridicat pe primul plan al actualității problema unei eventuale reforme a sistemului electoral american. S-a arătat că acesta, în pofida faptului că s-a dorit a evita surprizele și balotajele, a generat uneori situații neașteptate, la care ne-am referit deja, când electorii aleși pentru unul dintre candidați au votat pentru rivalul său. În condițiile în care George W. Bush dispunea în preziua convocării electorilor numai de 271 de voturi față de 267 ale lui Al Gore, "defecțiunea" a doi-trei electori ar fi fost de natură să genereze o situație neașteptată. În eventualitatea în care cei doi candidați ar fi atins un scor egal de 269 de voturi, decizia ar fi urmat să fie luată de Camera Reprezentanților, unde republicanii au majoritatea, dar întrucât votul s-ar fi desfășurat pe state, pe baza principiului un stat - un vot, vicepreședintele Al Gore ar fi fost cel care a câștigat în final, deoarece avea de partea sa un număr mai mare de state. Toate aceste aspecte dovedesc că se impune cu necesitate o reconsiderare a sistemului electoral pentru alegerea președintelui. Este semnificativ, în acest sens, faptul că însuși George W. Bush a promis că va încerca să modifice sistemul

¹⁹⁹ Supreme Court of the United States, no.00.949, December 12, 2000 (531 US - 2000) Breyer, J., dissenting.

²⁰⁰ "The Economist", 16-22 dec.2000; Revista "Courier International" face aprecierea că "odată cu implicarea judecătorilor în criza electorală, americanii își dau seama că frontiera între drept și politică este iluzorie" (Courier International, no.528, 14-20 decembrie 2000).

²⁰¹ "România liberă", serie nouă nr.3266, joi 14 decembrie 2000.

american pentru a nu mai exista crize de genul celei care a durat 35 de zile²⁰². La rândul său, secretarul de stat din Florida, Katherine Harris, a informat opinia publică în legătură cu existența unui plan pentru modernizarea mașinilor de numărare voturile din acest stat. Liderul republican din Senat, Trent Lott, a estimat și el că reforma electorală va trebui să constituie prioritatea nr.1 a administrației Bush.

Un aspect important asupra căruia dorim să atragem atenția este acela că în S.U.A. **stabilirea mecanismului electoral este de competența statelor, nu a autorităților federale**, fapt ce complică și mai mult lucrurile. Așa, de pildă, articolul unu paragraful 4 din Constituția S.U.A. dispune, la pct.1, că "Data, locul și **modul de efectuare** al alegerilor de Senatori și Reprezentanți vor fi stabilite în fiecare Stat de către Corpurile Legiuitoare ale acelu Stat...". Referitor la alegerea președintelui, articolul doi paragraful întâi, pct.2, prevede că "Fiecare Stat va numi, **conform procedurilor Corpurilor sale Legiuitoare**, un număr de Electori, egal cu numărul total al Senatorilor și Reprezentanților la care Statul are dreptul în Congres...". Pe de altă parte, observăm că, întrucât instituția electorilor este prevăzută de Constituție, renunțarea la sistemul actual și alegerea președintelui prin vot direct ar implica o reformă constituțională, improbabil de conceput, cel puțin în viitorul apropiat, când există alte priorități în politica internă și externă.

De menționat este și faptul că în sistemul politic american există și un **vicepreședinte**, desemnat în același timp cu președintele. De la origini și până în 1804, vicepreședintele era candidatul ajuns pe locul doi în alegerile prezidențiale. Astfel, au fost vice-președinți John Adams și Thomas Jefferson, care au devenit ulterior președinți. În zilele noastre, vicepreședintele este, de fapt, un partener al președintelui, participând împreună cu acesta pe "ticket"-ul republican sau democrat. De obicei, vicepreședintele este selectat nu atât dintre persoanele foarte apropiate de președinte, ci dintre cele opuse, căutându-se a se neutraliza un rival periculos, sau a se apropia conducătorul unei alte grupări ce se bucură de popularitate în rândurile partidului. În perioada în care președintele este în funcție, vicepreședintele îndeplinește funcția de președinte al Senatului, dar el nu are dreptul să voteze decât în caz de paritate. Sfera atribuțiilor pe care președintele le conferă vicepreședintelui este mai largă sau mai restrânsă, în funcție de personalitatea vicepreședintelui, de calitățile sale, de natura relațiilor ce se stabilesc cu președintele ș.a.

În ceea ce privește instituția prezidențială americană mai trebuie subliniată **legătura ce există între președinte și mijloacele de informare**. Dată fiind mărimea unui stat cum este S.U.A., președintele se adresează națiunii prin radio sau televiziune, solicitând sprijinul, dând explicații, justificând anumite acțiuni politice etc. Relațiile dintre președinte și diferitele grupuri de presiune sau asociații profesionale diferă în funcție de orientarea președintelui, de calitățile sale, de profesiunea pe care a exercitat-o anterior etc.

Dacă Abraham Lincoln se adresa alegătorilor de pe platforma unui vagon de tren care se oprea în fiecare gară, astăzi președinții americani dispun de foarte multe mijloace de comunicare. Dezvoltarea radioului i-a pus la dispoziție lui Roosevelt - căruia îi plăcea foarte mult dialogul - posibilitatea de a desfășura o adevărată "artă a comunicării prezidențiale". În monografia lui Camil Mureșan și Alexandru Vianu, "**Președinte la Casa Albă**" sunt citate o serie de considerații foarte interesante ale lui Elmer Cornwell jr. "Dacă Franklin Delano Roosevelt - scria Elmer Cornwell jr. - a fost, într-un anumit sens, primul "radio-președinte", John Kennedy a fost, prin excelență, primul "TV-președinte"... Ca și Roosevelt înaintea lui, când acesta a utilizat radioul, Kennedy a sesizat semnificația televiziunii pentru el și pentru Casa Albă: o cale de acces direct, instantaneu și masiv către public. Nici cea mai mare dibăcie în raporturile cu presa n-ar fi putut să schimbe situația dezavantajoasă a unui președinte democrat ales împotriva a 84% din ziare - dirijate de republicani. Cu ajutorul televiziunii, acest

handicap a fost totuși depășit" - afirma Cornwell²⁰³. Aceiași autori au meritul de a releva dificultățile existente în ce privește relațiile dintre președinte și celelalte puteri, chiar în condițiile departajărilor de atribuții pe care le oferă constituția americană.

În ceea ce privește relația dintre președinte și Congres se citează fluctuația practicilor prezentării mesajelor de către președintele american în fața Congresului. Lordul Bryce scria într-un articol, în 1908: "Dorințele președintelui, exprimate într-un mesaj, nu au mai mult efect asupra Congresului decât un articol dintr-un ziar proeminent"²⁰⁴. În schimb, Woodrow Wilson, care a reabilitat importanța programului prezidențial, avea să spună că "Președintele trebuie să apară în fața națiunii ca șef al partidului său și în calitate de șef executiv. El trebuie să fie preocupat de conducerea legislativă și de punerea în aplicare a legii, ca exponent al națiunii în toate domeniile, inclusiv în cele mai delicate și importante afaceri externe"²⁰⁵. Cu toate acestea, relațiile dintre președinte și Congres nu au fost ușoare, în unele cazuri președinții americani înregistrând eșecuri datorită opoziției manifestată de Congres. Cel mai răsunător a fost refuzul Senatului de a ratifica Tratatul de la Versailles, ceea ce a determinat de atunci președinții americani să recurgă tot mai frecvent la practica unor "acorduri executive" (**executive agreements**). În dinamica relațiilor dintre președinte și Congres un rol important îl îndeplinesc și **relațiile cu Speaker-ul** (președintele Camerei reprezentanților). Se amintește, astfel, că "al 35-lea speaker", Joseph Cannon, a refuzat o invitație la dîneu făcută de președintele Theodore Roosevelt, deoarece aflase că va fi "tratată ca egal în rang cu ministrul justiției". Ca președinte al Camerei reprezentanților, democratul Carl Albert și-a inaugurat activitatea arătând că funcția sa este "a treia ca importanță în stat" și că speaker-ul este pivotul întregului Congres²⁰⁶.

Nici relațiile președintelui cu ramura judiciară nu au fost întotdeauna lipsite de asperități. Thomas Jefferson se plîngea de faptul că instanța supremă își arogă puteri politice. Numirile la Curtea Supremă se fac de președinte, dar acesta trebuie să aibă consimțământul Senatului. În America este foarte popular proverbul că un membru al Curții Supreme nu demisionază niciodată și moare foarte rar, de unde lupta pentru fiecare dintre cele nouă locuri pe viață ocupate de membrii Curții Supreme și în special pentru poziția de "Chief Justice" - președintele Curții.

Un rol deloc neglijabil îl ocupă și soțiile președinților americani care au constituit, întotdeauna, nu numai un sprijin în campania electorală a soților lor, dar s-au și impus ca militante active pe tărâmul drepturilor omului și al vieții sociale. Pot fi citate, îndeosebi, Eleanor Roosevelt, Jacqueline Kennedy, Claudia Johnson ("Lady Bird"), Patricia Nixon, Rosalynn Carter, "Nancy" Reagan, Barbara Bush, Hilary Clinton, Laura Bush.

Din toate cele arătate mai sus rezultă că președintele american dispune de foarte multe prerogative și atribuții, atât de ordin politic, cât și pe plan statal. Funcția sa este, evident, prima ca importanță în sistemul politic american, dar nu ar trebui, în nici un caz, să se estimeze că ea este cu totul lipsită de dificultăți și ar putea permite președintelui, în pofida puterilor sale, să instaureze un regim autoritar. După cum remarcă, pe bună dreptate, Franklin Delano Roosevelt, "Președinția nu este numai un serviciu administrativ; ea este ultimul dintre acestea. Ea este mai mult decât o funcție de inginerie, eficientă sau ineficientă. Ea este în mod proeminent un loc de conducere morală. Toți marii noștri președinți au fost lideri ai gândirii în vremuri când anumite idei istorice trebuiau să fie clarificate în viața națiunii"²⁰⁷. Cunoscutul publicist John Steinbeck arăta, în mod plastic, într-o carte scrisă în 1966, că "Președintele trebuie să fie mai mare decât oricare altul, dar nu mai bun decât altcineva... Noi îi dăm

203 Camil Mureșanu, Alexandru Vianu, *Președinte la Casa Albă*, Editura politică, București, 1974, pag.17.

204 *Ibidem*, loc.cit.

205 *Ibidem*, loc.cit. Thomas E.Cronin, op.cit., pag.44.

206 *Ibidem*, pag.23.

207 *Respectfully Quoted*, pag.282.

președintelui mai mult de lucru decât ar putea face, mai multă responsabilitate decât ar putea să-și asume, mai multe presiuni decât ar putea suporta. Noi abuzăm de el adesea și rar îl laudăm... Noi îl epuizăm pe el, îl folosim, îl devorăm. Și, cu toate acestea, americanii au o dragoste față de președinte care merge dincolo de loialitate și de apartenență la partid; el este al nostru și noi ne exercităm dreptul de a-l distruge"²⁰⁸.

În S.U.A. una din sărbătorile importante o constituie "ziua președintelui", sărbătorită în fiecare an în unele state la 11 februarie (ziua nașterii lui George Washington) iar în altele la 12 februarie (ziua nașterii lui Abraham Lincoln). Ea reprezintă un moment cât se poate de bine venit pentru a pune în lumină valoarea contribuției pe care au avut-o președinții americani la făurirea unei ordini democratice și la întărirea prestigiului Americii în lume.

În anul 2000, revista "U.S.A. Today" a publicat, cu ocazia zilei președintelui, o anchetă încercând o clasificare a popularității, prestigiului și importanței de care se bucură în rândul poporului american diverși președinți care s-au succedat la Casa Albă. Ancheta s-a desfășurat pe baza estimării cumulative a 10 criterii și anume: capacitatea de persuasiune, capacitatea de a conduce în perioade de criză, modul de gestionare a economiei, autoritatea morală, relațiile internaționale, competența în domeniul administrativ, relațiile cu Congresul, viziunea politică și de perspectivă, asigurarea egalității pentru toți cetățenii în fața justiției și performanțele înregistrate în contextul istoric.

Lista cuprinde numele a 41 de președinți americani, în care pe primul loc este clasat Abraham Lincoln (1861-1865), urmat de Franklin Roosevelt (1933-1945) și George Washington (1789-1797). Pe locul patru este plasat Theodore Roosevelt (1901-1909), urmat de Harry Truman (1945-1953), Woodrow Wilson (1913-1921), Thomas Jefferson (1801-1809), John Kennedy (1961-1963), Dwight Eisenhower (1953-1961) și Lyndon Johnson (1963-1969). Bill Clinton este clasat pe locul al 21-lea, înaintea lui Jimmy Carter (1977-1981), situat pe locul 22, în timp ce Ronald Reagan a obținut locul 11, iar George Bush, locul 20.

Opțiunea specialiștilor americani pentru a-l desemna pe Lincoln drept cel mai important președinte își găsește o explicație istorică. Dacă George Washington a reprezentat primul președinte american al cărui nume este legat de lupta pentru independență a coloniilor americane, Abraham Lincoln rămâne în istorie ca un făuritor al statului american modern, democratic, federal și antisclavagist. Însuși sfârșitul său tragic - asasinat la terminarea unui spectacol, la Teatrul Ford, de către actorul John Wilkes Booth - este un simbol al luptei între democrație și tendințele conservatoare care au frânat în anumite momente evoluția societății americane. Lincoln a rămas în istorie ca un președinte integru și atașat democrației. Mausoleul lui Lincoln, situat în una dintre cele mai frumoase perspective ale orașului Washington, a devenit un simbol de reculegere și pelerinaj și nu rare ori un loc de întâlnire a celor care doreau să le fie apărate drepturile și libertățile.

Contribuțiile aduse de diverși președinți americani sunt, evident, inegale deoarece în fond ei au fost oameni diferiți din punctul de vedere al personalității, obiceiurilor, atitudinilor, dar în general atașați plenar ideii de democrație. Personalitatea diverșilor președinți a ieșit în evidență mai ales în momentele de criză, unii dintre președinți remarcându-se tocmai prin abilitatea și competența cu care au făcut față unor situații. Franklin Delano Roosevelt a fost nu numai artizanul "New Deal"-ului, care a scos America din marea criză, dar și făuritorul prestigiului Americii în cel de-al doilea război mondial. Anumiți președinți americani - printre care Eisenhower, Kennedy, Reagan, Nixon - și-au manifestat calitățile de conducători în confruntarea cu dificile, chiar insolubile, probleme internaționale. Lyndon Johnson și-a văzut numele legat mai puțin de politica externă, cât de eliminarea discriminărilor rasiale,

²⁰⁸ Ibidem, pag.283-284.

problemă hotărâtoare pentru triumful democrației și afirmarea prestigiului american în lume în epoca de după război.

Dacă percepțiile poporului american despre propriii președinți au diferit, afirmându-se în special opțiunea pentru aceia dintre ei care au dat prioritate construcției interne, edificării păcii, fundamentării instituțiilor statului, percepția altor popoare despre președinții americani a diferit, firește, în raport de interesele acestor popoare. Pentru europeni, președintele Wilson - acum aflat pe locul 6 în estimarea la care ne-am referit - reprezintă un simbol al democrației și solidarității dintre toate popoarele lumii, deși mult timp el nu a fost prețuit la justa sa valoare de concetățenii săi, inclusiv de Congresul american, care a refuzat să accepte intrarea S.U.A. în Liga Națiunilor. Pentru europeni, cu tot prestigiul său incommensurabil, Roosevelt rămâne "omul de la Yalta", în timp ce Truman și Eisenhower sunt legați de planurile de reconstrucție europeană și, în consecință, foarte agreeți de europeni.

1.1.3.4. Congresul S.U.A.

Prin expresia "Congres" se înțelege Parlamentul S.U.A., parlament bicameral, alcătuit din Camera reprezentanților și din Senat. Așa cum s-a precizat, alegerea sistemului bicameral de către S.U.A. se datorază unor condiții istorice, statele care au acceptat Constituția din 1787 convenind asupra unei forme legislative comune, în care să fie reprezentate proporțional cu populația lor, dar dorind în același timp să mențină ideea egalității în drepturi a statelor participând la federație.

Congresul joacă un rol important în viața politică americană. Cu toate acestea, el exercită anumite atribuții prin intermediul ambelor Camere, dar anumite puteri sunt rezervate exclusiv Senatului. Convenția de la Philadelphia a dorit, după părerea lui Philippe Ardant, să-i confere Senatului mai mult decât rolul unei camere legislative, consacrandu-i poziția unui adevărat **Consiliu de guvernământ**, idee facilitată de faptul că Senatul avea la origine 26 de senatori²⁰⁹. Astfel, Senatul este singurul competent să-și dea acordul cu privire la numirea unor înalți funcționari federali. El dispune totodată de atribuții importante în domeniul tratatelor internaționale, tratatele încheiate de către președinte urmând să fie ratificate de Senat cu o majoritate de două treimi. Trebuie menționat, cu toate acestea, că practica acordurilor executive (**executive agreements**) însumează un număr de înțelegeri internaționale de 15 ori mai numeros decât tratatele, acestea nefiind supuse aprobării Senatului.

Camera reprezentanților este compusă din 435 membri și 3 reprezentanți ai districtului Washington. Ea este aleasă pe termen de doi ani, pe baza unui scrutin uninominal, într-un singur tur, fiecare stat fiind divizat în circumscripții. Durata de doi ani a mandatului Camerei reprezentanților a fost criticată de unii autori de specialitate, deoarece poate duce la disfuncționalități de ordin politic, majoritatea reprezentanților putând fi reînnoită la alegerile de la jumătatea mandatului (**mid term election**), în defavoarea partidului din care face parte președintele S.U.A.

Senatul se compune din câte doi senatori aleși de fiecare stat, indiferent de populația acestora. Astfel, Alaska, care are 407.000 de locuitori, sau Haway, care are 895.000 locuitori, trimite în Senatul american tot doi senatori, ca și statul California, care are 22 milioane locuitori. Spre deosebire de

²⁰⁹ Cu privire la dezbaterile purtate la Philadelphia în legătură cu rolul Senatului a se vedea: James H. Huston; *To Make All Laws*, The Congress of the United States, 1789-1989, Library of Congress, Washington, 1989, pag.5. Specialistul american relevă că în cadrul Convenției de la Philadelphia s-au confruntat mai multe păreri: Guvernatorul Morris a propus crearea unui corp parlamentar de genul Camerei Lorzilor, în timp ce autorii "Planului Virginia" se pronunțau pentru un "consiliu de revizie" compus din membri ai Curții Supreme și ai executivului care să "contrabalanseze" puterea Congresului. Sugestivă este și următoarea discuție între Washington și Jefferson asupra acestui subiect. Washington: "Pentru ce vărsați cafeaua în farfurioara Dvs.?", Jefferson: "Ca să o răcesc". Washington: "Chiar așa, noi punem legislația noastră în farfurioara senatorială pentru a o răcori" (James H. Huston, op.cit., loc.cit.).

reprezentanți (deputați), senatorii sunt aleși pe șase ani, direct de către alegători, pe baza unui scrutin majoritar, cu un singur tur, reînnoirea lor efectuându-se pentru câte o treime. În practică, funcția de senator are un prestigiu mult mai mare decât cea de reprezentant (deputat) în viața politică americană.

Senatul din 2000 a fost inițial divizat în mod egal între cele două mari partide: republicani (50) și democrați (50). Prin defecțiunea senatorului republican de Vermont, James Jeffords, produsă în mai 2001, democrații au dobândit majoritatea în Senat. În Camera Reprezentanților, în cadrul celui de al 107-lea Congres, din cele 435 mandate 221 aparțineau republicanilor, 212 democraților iar 2 unor independenți.

Componența celui de al 109-lea Congres (2005–) a fost inițial următoarea: în Senat, democrații dispuneau de 44 de locuri, în timp ce republicanii aveau 55, existând totodată și un senator independent. În Camera Reprezentanților, din 435 de locuri, 202 aparțineau democraților, 231 republicanilor, un reprezentant fiind independent și un post vacant.

Alegerile „de la jumătatea mandatului” (2006) au dus la o schimbare a raportului de forțe în favoarea Partidului Democrat. În urma alegerilor din 7 noiembrie 2006 Partidul Democrat dispune în Camera Reprezentanților de 233 mandate față de numai 202 câte revin Partidului Republican. În Senat, ca urmare a reînnoirii unei treimi din numărul senatorilor, Partidul Democrat ocupă 49 de locuri, Partidul Republican 49 de locuri, fiind totodată aleși și doi senatori independenți.

Ca o consecință a rezultatului defavorabil al alegerilor – determinat în bună parte de insuccesele politicii S.U.A. în Irak – președintele George W. Bush a anunțat unele reevaluări ale politicii sale. Ministrul Apărării, Donald Rumsfeld, considerat a fi unul dintre „uliii” politicii de la Washington și acuzat de presă ca fiind direct responsabil, prin indicațiile date militarilor americani, de abuzurile săvârșite la închisoarea Abu-Ghraib, și-a prezentat demisia. Împotriva lui Rumsfeld a fost intentat de altfel un proces la Curtea Federală din Illinois și o acțiune la un Tribunal din Germania de către Centrul pentru Drepturi Constituționale din S.U.A., în virtutea principiului universalității de jurisdicție.

Cele două Camere ale Congresului dispun de atribuții comune ca, de pildă, în cazul revizuirii Constituției federale, al declarării de război, ele aflându-se totodată într-o relație de deplină egalitate în ce privește puterea legislativă, deși în majoritatea cazurilor inițiativa pornește din partea Camerei reprezentanților. În materie de impozite, inițiativa revine exclusiv Camerei reprezentanților, dar Senatul poate să aducă amendamente.

Congresul poate, de asemenea, să pună sub acuzare înalți funcționari ai statului, inclusiv președintele (**procedura de impeachment**). În asemenea situații, măsura de punere sub acuzare se adoptă de Camera Reprezentanților, iar judecata se face de către Senat, prezidat de Președintele Curții Supreme. O asemenea procedură a fost pornită, de pildă, împotriva președintelui Andrew Jackson, în 1868, dar nu a întrunit majoritatea în Senat. În 1974, în cazul lui Richard Nixon, ea nu s-a desfășurat până la capăt, președintele Nixon demisionând și fiind apoi amnistiat de succesorul său, Gerald Ford²¹⁰.

Un caz mai recent de folosire a procedurii de **impeachment** a avut loc la sfârșitul anului 1998 și începutul anului 1999. La 19 decembrie 1998, majoritatea republicană din Camera Reprezentanților l-a

210 Philippe Ardant, op.cit., pag.324. Articolul II paragraful 4 din Constituția S.U.A. prevede că "Președintele, vicepreședintele și toți funcționarii civili ai Statelor Unite vor fi suspendați din funcție dacă se fac vinovați de trădare, luare de mită și alte infracțiuni grave sau acte necorespunzătoare". Acest text a dat însă naștere la foarte multe interpretări, mai ales în legătură cu definirea noțiunilor de "infracțiuni grave" sau "acte necorespunzătoare". De aceea, pe lângă prevederea inițială, datând din 1787, dispunând că "suspendarea poate fi decisă de Camera Reprezentanților, prin majoritate simplă, și apoi validată în Senat cu două treimi din voturi" a fost adăugată prevederea referitoare la necesitatea înființării unui "Consiliu independent care să furnizeze Camerei informații substanțiale și credibile pentru ca aceasta să declanșeze procedura de demitere".

găsit pe fostul președinte al S.U.A., Bill Clinton, vinovat de **sperjur** în fața unui mare juriu (228 voturi pentru și 206 contra) și de **obstrucționare a justiției** (221 voturi pentru și 212 contra). Președintelui i s-a reproșat că ar fi dat declarații neadevărate și ar fi încercat să inducă în eroare justiția în legătură cu "o relație nepotrivită" pe care a avut-o cu fosta stagiară de la Casa Albă - Monica Lewinski. După ce Senatul a consacrat 21 de zile dezbaterilor și audierilor, președintele Clinton a fost achitat, întrucât nici unul din cele două capete de acuzare reținute de Camera Reprezentanților nu a întrunit majoritatea de două treimi a senatorilor, necesară destituirii sale.

În legătură cu primul capăt de acuzare, 55 de senatori s-au pronunțat pentru achitare iar 45 pentru destituire, în timp ce pentru cel de al doilea capăt de acuzare 50 de senatori au votat pentru destituire și 50 împotriva.

Este de remarcat că un număr de 10 senatori republicani au votat alături de minoritatea democratică, împotriva demiterii Președintelui.

În legătură cu modul în care se desfășoară dezbaterile Congresului, considerăm necesar să precizăm că acestea sunt mai puțin rigurose organizate decât în parlamentele europene. **Speaker-ul** - care prezidează Camera Reprezentanților - nu are aceeași poziție ca și omologul său din Camera Comunelor din Marea Britanie, el fiind în același timp șef al partidului majoritar. Senatul este prezidat de vicepreședintele S.U.A., dar acesta foarte adesea este înlocuit de către un senator.

Dezbaterile din Congresul american prezintă o particularitate proprie, practica "**filibuster**", care permite adversarilor unui proiect să obstaculeze adoptarea sa. Intervențiile și timpul afectat nu sunt limitate. Potrivit tacticii filibusterismului, proprie Senatului, fiecare senator poate să ia cuvântul de câte ori dorește și să vorbească atâta timp cât debitul său vocal îi permite. Philippe Ardant citează cazul unui orator care, în 1953 a reușit să se mențină la tribună mai bine de 22 ore. Această tactică nu poate fi contracarată decât printr-un vot care ar cere o majoritate de 3/5 din membrii Senatului, situație în care minoritatea ar putea să blocheze o dezbatere. Practica filibusterismului a fost folosită în Senatul american pentru a bloca o serie de legi antisegregaționiste²¹¹.

Comisiile permanente - 26 la Cameră și 20 la Senat - au un rol determinant în procedura legislativă, ele putând fie să "înmormânteze" anumite proiecte, fie să propună redactări noi pentru propunerile anterioare. Președinția acestor comisii revine parlamentarilor celor mai în vârstă, ceea ce suprimă inconvenientul competiției. În cadrul Camerei reprezentanților există și comisii speciale, care se ocupă în deosebi de controlul administrației. Astfel, se pot cita Comisia cu privire la controlul C.I.A., creată în 1975; cea cu privire la scandalul Watergate, creată în 1973; cea privind Irangate, în 1987 ș.a.

În ipoteza unui dezaçord între cele două Camere, în cursul unei proceduri legislative se procedează la alcătuirea unor comisii de conciliere.

În ce privește **relațiile dintre președinte și Congres**, acestea se desfășoară într-un dublu sens: președintele adresează mesaje Congresului, care pot oferi puncte de reper pentru importante dezbateri juridice. El poate exercita și - cum s-a arătat - un **drept de veto** în situațiile în care nu este de acord cu textul unei legi adoptate de Congres, situație în care legea poate fi menținută numai cu o majoritate de două treimi. Deși la origine **dreptul de veto** era foarte rar folosit de președinții americani, el a început să fie utilizat frecvent de președinții Cleveland și apoi de Franklin Delano Roosevelt - care l-a folosit de 635 ori. Specialiștii estimează că **dreptul de veto** a fost utilizat, de la adoptarea Constituției americane, de 1.448 ori și nu a fost înlăturat decât în 104 cazuri.

La rândul său, **Congresul dispune de importante posibilități de a acționa asupra instituției prezidențiale**. Teoretic, el poate chiar să-l destituie pe președinte în situațiile în care se pune în discuție răspunderea penală a șefului executivului, așa cum s-a arătat mai sus.

²¹¹ Ibidem, pag.317.

O altă modalitate prin care Congresul poate acționa, blocând inițiative ale președintelui american, este respingerea unor credite pe care președintele le solicită. Refuzul unor credite îl obligă, practic, pe președinte să renunțe la o serie de inițiative importante și, de aceea, în mod firesc el trebuie să cultive relații bune cu membrii Congresului.

Congresul se bucură de o importantă poziție în viața politică americană. De menționat este și faptul că însăși Constituția Statelor Unite enunță atribuțiile Congresului înainte de prerogativele ce țin de puterea prezidențială. Articolul 1 al Constituției S.U.A. din 17 septembrie 1777, prevede chiar în prima sa secțiune: "Toate puterile legislative acordate aici vor fi investite în Congresul Statelor Unite, care se va compune dintr-un Senat și o Cameră a Reprezentanților". Deși o cunoscută butadă americană susține că orice nou congresman își petrece prima săptămână mirându-se cum a ajuns acolo și restul timpului mirându-se cum va ajunge acolo ceilalți membri ai Congresului²¹², de fapt prestigiul și autoritatea membrilor celor două Camere este mare și ei se bucură de o importantă influență politică și pe plan social. Senatorul Daniel Webster, într-o remarcă făcută în 1834, făcea aprecierea că "nouă ni s-a spus să privim pe reprezentanții poporului ca sentinele ale turnului de pază al libertății"²¹³.

1.1.3.5. Puterea judecătorească

În sistemul constituțional american, puterea judecătorească se bucură de o înaltă autoritate. În esență, jurisdicțiile americane includ tribunalele de district (**District courts of the U.S.**), tribunalele de apel (**Circuits Courts of Appeal of the U.S.**) iar în vârful piramidei, Curtea Supremă, compusă din 9 magistrați, al cărei președinte este cunoscut sub denumirea **Chief Justice**. În afara instanțelor menționate, pe teritoriul S.U.A. mai funcționează tribunalele teritoriale districtuale (**U.S. Territorial District Courts**), tribunalul S.U.A. pentru Comerțul Internațional (**U.S. Court of International Trade**), tribunalul cu privire la plângerile federale (**U.S. Court of Federal Claims**), tribunalul pentru impozite (**U.S. Tax Court**) și Curtea pentru apelurile veteranilor (**U.S. Court of Veterans Appeals**).

Articolul 3 secțiunea 1 din Constituția S.U.A. prevede că "Puterea judiciară a Statelor Unite va fi investită într-un singur Tribunal Suprem și în alte tribunale inferioare pe care le poate numi și înființa din timp în timp Congresul. Judecătorii, atât cei ai Curții supreme, cât și cei ai tribunalelor inferioare, își vor îndeplini funcția deținută cu o conduită corespunzătoare și vor primi pe timpul amintit o compensație pentru serviciile lor, care nu va putea fi micșorată pe timpul rămânerii lor în post".

Potrivit Constituției, puterea judecătorească este competentă de a lua în discuție orice fel de cazuri, atât cele ce se dezbate în baza dreptului, cât și a unor principii de echitate, în virtutea Constituției, a legilor sau a tratatelor încheiate de S.U.A. Autoritatea judiciară se va extinde și asupra proceselor care privesc pe ambasadori, pe slujbașii publici și consuli, fiind competentă să judece cazuri legate de amiralitate și jurisdicția maritimă, precum și toate disputele în care vor fi implicate S.U.A. ca una dintre părți. Ea va putea judeca și disputele între statele federației. În fiecare stat va fi acordată toată atenția și respectul pentru hotărârile judecătorești.

În esență, competența jurisdicției federale se referă la litigiile care pun în cauză dreptul federal, care opune Uniunea sau mai multe state între ele sau particularilor, ori implică cetățeni aparținând unor state diferite. O prerogativă importantă a Curții Supreme de Justiție a fost asumată de aceasta în 1803, în celebra speță **Marbury v. Madison**, când John Marshall - atunci Chief Justice - a reclamat pentru

212 Respectfully Quoted, pag.57.

213 Ibidem, pag.63.

Curtea Supremă dreptul de a revizui actele Congresului²¹⁴. De atunci, Curtea beneficiază de autoritatea de a declara neconstituționale atât legile statelor, cât și cele ale federației, pe care le-ar considera contrare Constituției. Acest control este deschis și particularilor pe calea excepției de neconstituționalitate, întrucât aceștia nu au dreptul de a întreprinde în mod direct o acțiune judiciară împotriva Uniunii. O persoană, parte într-un proces în cursul căruia un text de lege este invocat, poate să se disculpe argumentând neconstituționalitatea textului, ceea ce are drept consecință solicitarea punctului de vedere al Curții Supreme. Tendința recentă este însă aceea de a permite particularilor, în mod excepțional, de a anticipa un proces care li s-ar putea intenta și de a se adresa judecătorilor, solicitându-le să se pronunțe în legătură cu constituționalitatea unei legi definitive dar care nu a fost încă pusă în aplicare.

Trebuie menționat și faptul că, pornind de la anumite texte ale Constituției S.U.A., Curtea Supremă a adus interesante interpretări și dezvoltări. Astfel, pornind de la celebra regulă a lui *due process of law*, inclusă în cel de al XIV-lea Amendament din 1868, potrivit căruia "nici un stat nu ar putea să lipsească o persoană de viața sa, de libertatea sau de bunurile sale, fără o procedură legală", Curtea și-a manifestat dorința de a controla legislația referitoare la libertăți. Dar, așa cum s-a subliniat, Curtea Supremă de Justiție este în esență politică, ea fiind numită de președinte, cu avizul Congresului. Rolul său - deși deosebit de puternic - a fost diferit în anumite perioade istorice. După războiul de secesiune ea a sprijinit statele sudiste, interpretând restrictiv Amendamentele XIV și XV și restrângând astfel dreptul de vot al populației de culoare. După 1954, dimpotrivă, ea s-a manifestat ca un factor de progres, împotriva legislației segregacioniste.

Jurisprudența Curții Supreme depășește cadrul unor hotărâri judecătorești, deciziile Curții dobândind un respect tot mai mare și devenind adevărate norme de comportament. Este suficient să amintim câteva dintre aceste decizii bine cunoscute. O decizie a Curții Supreme din 1819, *McCulloch v. Maryland*, a stabilit principiul că Guvernul Statelor Unite este un guvern al poporului și puterile sale emană de la popor. Deși aceste puteri sunt limitate, acolo unde autoritatea i-a fost conferită, aceasta este deplină și completă. Pentru a-și atinge scopurile sale legitime, el va putea folosi orice mijloace pe care le va considera ca fiind potrivite. Într-o altă decizie, din 1866, *Ex Parte Milligan*, Curtea a stabilit în mod unanim că instanțele militare nu au dreptul să judece pe civili, reafirmând că dreptul înăscut al fiecărui cetățean american când este învinuit de crimă este acela de a fi judecat și pedepsit în conformitate cu dreptul comun.

În speța din 1884 *Ex Parte Yarbrough*, Justice Miller, a susținut ideea dreptului Congresului de a pedepsi ca o crimă împotriva dreptului federal o interferență a particularilor privind dreptul unui cetățean american de a vota în alegerile federale. Intervenind într-o problemă de ordin social, în 1908, în afacerea *Muller v. Oregon*, Curtea Supremă a argumentat dreptul statelor de a stabili anumite limite pentru orele de muncă a femeilor. În 1925, în afacerea *Pierce v. Society of Sisters*, Curtea Supremă s-a pronunțat împotriva hotărârilor statului Oregon de a obliga toți copiii să urmeze școlile de stat, estimând că statul nu poate să se amestece în problemele ce țin de libertatea religioasă. În afacerea *West Coast Hotel Co v. Parrish* (1937), Chief Justice Hughes, a emis o opinie care a făcut epocă la timpul respectiv, considerând legale legile prin care se stabileau salarii minime. În decizia *U.S. v. Darby Lumber Co.*, din 1941, Curtea Supremă s-a pronunțat pentru interzicerea oricărui fel de muncă a copiilor în industrie.

O situație mai deosebită s-a ivit în afacerea *Est Virginia v. Barnette*. Statul Virginia de Vest ceruse ca drapelul să fie salutat de către toți copiii care frecventau școlile publice, copii care refuzau să

²¹⁴ Living Documents of American History, p.92-93; The World Almanac and Book of Facts, 1996, World Almanac Books, An imprint of Funk and Wagnalls Corporation, editor: Robert Famighetti, Mahwah, New Jersey, 1995, pag.523.

salute drapelul putând fi eliminați din școli. Curtea a apreciat însă că a pretinde ca drapelul să fie salutat de către copiii unor părinți care aveau rezerve față de un asemenea act - în cazul respectiv martorii lui Yehova - ar fi reprezentat o încălcare a libertății de religie, garantată de primul Amendament.

În afacerea **Brown v. Board of Education of Topeka** din 1954, Curtea Supremă s-a pronunțat împotriva segregăției în școlile publice. În 1969, în afacerea **Benton v. Maryland**, Curtea Supremă a exprimat opinia că cel de al V-lea Amendament la Constituția americană, care stabilea că o persoană nu poate să fie judecată de două ori pentru aceeași faptă, se aplică în egală măsură statelor, cât și Guvernului federal.

În 1974, în speța **U.S. v. Nixon**, Curtea a estimat că nici separația puterilor, nici nevoia de a apăra secretul comunicațiilor prezidențiale nu pot justifica un privilegiu absolut de imunitate față de cererile justiției de a obține probe care să fie folosite într-un proces penal.

Este evident că aceleași trăsături de probitate, moralitate, înaltă competență, caracterizează nu numai Curtea Supremă de Justiție, dar și celelalte instanțe judecătorești americane. Deși rolul crescând al justiției în viața politică americană a fost criticat de unii oameni politici care vedeau în puterile crescânde ale acesteia o imixtiune nedorită în treburile autorităților politice, prestigiul justiției continuă să fie foarte mare, el fiind, în viața politică americană, considerabil și reflectând grija de a asigura concordanța tuturor acțiunilor întreprinse de organele de guvernământ cu principiile statului de drept. Nu trebuie uitat că în sistemul politic american Curtea Supremă de Justiție îndeplinește - așa cum am văzut - și prerogativele unei autentice Curți Constituționale, ceea ce întărește, evident, rolul justiției de garant al legalității și al respectării drepturilor cetățenști.

1.1.4. Promovarea drepturilor omului pe plan intern și pe plan internațional

Problematica drepturilor omului ocupă un loc dintre cele mai importante în filozofia politică și în practica americană. Așa cum s-a precizat, primele 10 Amendamente ale Constituției S.U.A. reprezintă un adevărat **Cod al drepturilor omului**. Adoptate în 1791, aceste Amendamente garantează cetățenilor americani exercitarea liberă și neîngrădită a drepturilor și libertăților fundamentale. Deși, prin modul în care sunt definite drepturile omului în primele 10 Amendamente, ele prezintă anumite diferențieri sau particularități față de cele care aveau să fie înscrise în 1948 în "Declarația Universală a Drepturilor Omului", importanța lor este incontestabilă pentru edificarea întregului sistem juridic american, ca și pentru promovarea unei concepții coerente, bine argumentată, în ce privește drepturile omului.

Iată în ce constă **esența primelor 10 Amendamente**:

- **Amendamentul I** prevede libertatea cuvântului, a religiei, a presei, dreptul poporului la întrunire pașnică ori de a adresa guvernului cereri privind repararea nedreptăților.

- **Amendamentul II** înscrie principiul că nu este permisă încălcarea dreptului poporului de a deține și purta arme, întrucât "O miliție bine organizată este necesară pentru securitatea unui stat liber".

- **Amendamentul III** dispune că "Pe timp de pace, nici un soldat nu va fi încartiruit în vreo casă fără acordul proprietarului ei, și chiar pe timp de război acest lucru va fi permis numai în conformitate cu prevederile legii".

- **Amendamentul IV** garantează "Dreptul oamenilor la siguranță asupra persoanei lor, a casei, a documentelor și a obiectelor lor personale, în fața pericolului unei percheziții sau confiscări neîntemeiate". În conformitate cu prevederile acestui Amendament, dreptul în cauză "nu va fi încălcat și nu se va emite nici un mandat decât atunci când există temeiuri probabile care să justifice emiterea unui atare mandat și numai dacă acesta este întărit printr-un jurământ sau o confirmare și este însoțit de o descriere exactă a locului ce urmează a fi percheziționat și a persoanelor sau obiectelor ce vor fi ridicate".

- **Amendamentul V** dispune că "Nici o persoană nu va fi reținută ca să dea socoteală pentru o crimă capitală sau de altă natură infamantă în absența unui denunț sau acușări venite din partea unui Mare Juriu". Sunt exceptate de la această regulă "cazurile care apar în cadrul forțelor terestre sau navale ori în cadrul fostelor armate, când persoanele respective se află în serviciul propriu-zis pe timp de război sau situații de pericol public". Se mai prevede, totodată, că "o persoană nu va putea fi supusă de două ori la periclitarea vieții sau a pierderii unei părți a corpului, pentru comiterea aceleiași infracțiuni, nici nu va putea să fie forțată să depună mărturie împotriva ei însăși într-un proces penal, nici nu va putea fi privată de viață, libertate sau proprietate, în absența procedurilor corespunzătoare prevăzute de lege; totodată, nu va fi posibilă confiscarea proprietății private pentru uzul public în absența unei compensații corespunzătoare".

- **Amendamentul VI** dispune că "În toate cazurile de urmărire penală, acuzatul va avea dreptul să fie judecat public și neîntârziat, de către un juriu imparțial al Statului sau al districtului în care va fi fost comisă infracțiunea, district ce va fi fost stabilit în prealabil prin lege. De asemenea, acuzatul va avea dreptul de a fi informat cu privire la natura și cauza reclamației aduse împotriva sa; dreptul de a se bucura de procedura obligatorie de a obține martori în favoarea sa și dreptul de a beneficia de asistența unui avocat al apărării sale".

- **Amendamentul VII** prevede că "În toate procesele civile de natură cutumiară (*common law...*), unde suma aflată în dispută depășește douăzeci de dolari, se va păstra dreptul la judecarea de către un juriu și nici una dintre faptele judecate de către un juriu nu va mai fi altfel re-judecată în vreun alt tribunal al Statelor Unite decât conform regulilor de drept cutumiar".

- **Amendamentul VIII** prevede că "Nu se va cere depunerea unei cauțiuni excesiv de mari, nici nu se vor impune amenzi excesive, nici nu se vor aplica pedepse neobișnuite și crude".

- **Amendamentul IX** dispune că "Enumerarea în cadrul Constituției a anumitor drepturi nu va putea fi concepută în sensul negării sau îngrădirii altor drepturi deținute de oameni".

- În sfârșit, **Amendamentul X** dispune că "Acele puteri care nu sunt nici delegate de Constituția Statelor Unite, nici interzise de ea pentru state sunt rezervate pentru aceste state sau pentru popor".

Primele 10 Amendamente ale Constituției S.U.A., adesea invocate în fața justiției sau unor forumuri politice, au reprezentat și reprezintă o mărturie a fundamentării concepțiilor și acțiunilor politice pe baza valorilor morale și ale principiilor privind drepturile omului.

Curtea Supremă a S.U.A. a făcut - așa cum s-a arătat mai sus - aplicațiuni în legătură cu interpretarea și aplicarea corectă a ideilor cuprinse în cele 10 Amendamente. Astfel, în 1935, în speța **Grosjean v. American Press Company**, Curtea Supremă a considerat că o hotărâre a statului Louisiana cu privire la instituirea unei taxe asupra ziarelor care apăreau într-un tiraj mai mare de 20.000 de exemplare încălca libertatea presei astfel cum fusese prevăzută în primul Amendament al Constituției, scopul acestui Amendament fiind de a apăra o presă neîngrădită, ca o sursă vitală de informație. În 1963, în afacerea **Gideon v. Wainwright**, Curtea Supremă a estimat că există un principiu că unui cetățean care este trimis în fața judecății unui tribunal al unui stat trebuie să i se asigure apărarea drepturilor sale, în aceleași condiții de care el beneficiază în fața unui tribunal federal în virtutea primelor 10 Amendamente ale Constituției.

În 1969, în afacerea **Chimel v. California**, Curtea Supremă a stabilit că cel de al IV-lea Amendament cere un mandat pentru orice investigație, în cazul unei arestări care depășește prinderea imediată a suspectului. În 1978, în speța **Regents of University of California v. Bakke**, Curtea Supremă a apreciat ca fiind neconstituțională și în contradicție cu Titlul XIV al Legii privind drepturile civile din 1964 o prevedere a conducerii universitare care stabilea obligativitatea unor probe suplimentare pentru candidații de culoare la locurile dintr-o școală superioară sanitară rezervate membrilor grupurilor rasiale minoritare, condiții care nu erau cerute, în schimb, pentru candidații de rasă albă. Pot fi citate, de

asemenea, numeroase alte decizii ale instanțelor judiciare americane, care s-au pronunțat pentru respectarea celor 10 Amendamente, ce se constituie, în gândirea și practica americană, ca un adevărat Cod al drepturilor omului.

Au existat, este drept, și hotărâri ale Curții Supreme în domeniul drepturilor omului care au dat naștere la controverse. Astfel, se poate cita hotărârea pronunțată în 1986 în speța **Bowers v. Hardwick** în care Curtea a refuzat să extindă dreptul la respectul vieții private asupra homosexualității active, întemeindu-se pe o lege mai veche a statului Georgia, care considera homosexualitatea activă ca fiind o infracțiune. În 1990, în speța **Cruzan v. Missouri**, Curtea a recunoscut dreptul unei persoane de a refuza tratamentul pentru menținerea vieții, deși a apreciat că în cazurile în care persoana se află în comă este necesar să se stabilească "clar și cu probe convingătoare" că pacientul nu dorește să supraviețuiască.

Importante decizii ale Curții Supreme, în ultimii ani, au avut în vedere probleme legate de statutul unor persoane deținute după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001. Trebuie menționat că, pronunțându-se cu hotărâre împotriva terorismului, pentru condamnarea acestuia, juriștii americani au înțeles să ia atitudine împotriva situațiilor în care anumite persoane bănuite de a fi comis acte de terorism au fost reținute ilegal, cu nerespectarea drepturilor procesuale.

Opinia publică a fost sensibilizată și de faptul că mai mulți deținuți de origine arabă de la închisoarea Guantanamo s-au sinucis, spânzurându-se cu hainele și lenjeria de pat.

În cazul **Rasul vs. Bush (2004)**, administrația americană, invocând un precedent din timpul celui de al doilea război mondial, a susținut că nici o instanță federală nu ar putea avea jurisdicție asupra bazei de la Guantanamo, întrucât aceasta s-ar afla în afara teritoriului american. Magistrații Curții Supreme, cu un vot de șase la trei, au decis însă că judecătorii federali pot analiza petițiile deținuților încarcerați la baza americană din Cuba, întrucât este vorba despre un teritoriu asupra căruia SUA își exercită jurisdicția și controlul exclusiv.

În cazul **Hamdi (2004)** era vorba de un cetățean american (Yasser Esam Hamdi), de origine saudită, care a fost capturat în Afghanistan în anul 2001, aducându-i-se învinuirea de a fi luptat împreună cu talibanii împotriva forțelor SUA. El a fost denumit de administrația SUA ca fiind „combatant inamic ilegal” și deținut timp de aproape trei ani fără să i se comunice învinuirea, mai întâi la Guantanamo și apoi în niște locuri de detenție din Virginia și Carolina de Sud, când s-a luat cunoștință de faptul că el era un cetățean american. Apărătorii săi au apreciat că i s-au încălcat drepturile civile și i-a fost contestat dreptul la o judecată dreaptă, inclusiv fiind arestat fără a i se spune învinuirea și fără a i se permite să aibă un reprezentant.

În iunie 2004, în afacerea **Hamdi vs. Rumsfeld**, Curtea Supremă a respins încercarea de a-l deține pe Hamdi pe timp nedefinit, fără a i se intenta un proces, motivând că „orice cetățean reținut ca inamic combatant are dreptul să fie informat cu privire la motivele acestei clasificări și la o șansă corectă de a contrazice acuzațiile guvernamentale în fața unui for de decizie independent”.

La 23 septembrie 2004, Departamentul Justiției al S.U.A. a fost de acord să-l remită pe Hamdi Arabiei Saudite (de unde erau originari părinții săi) cu condiția ca el să renunțe la cetățenia americană. Este de menționat că acest lucru a fost mediatizat și amplu dezbătut în cercurile juridice americane. S-a reamintit că în timpul războiului civil american Curtea Supremă a interzis deținerea militară a unor americani necombatanți fără dreptul acestora de a face apel sau să invoce habeas corpus.

În 1971 o lege a condamnat deținerea americanilor de origine japoneză în timpul celui de al doilea război mondial și a interzis arestarea unor cetățeni americani, cu excepția unui act provenind din partea Congresului.

Un alt caz interesant care a ajuns să fie dezbătut la Curtea Supremă este cazul lui **José Padilla**, cetățean american din Porto Rico, care s-a convertit la Islam, primind numele de Abdullah al-Muhajir.

Considerat a fi un terorist islamic, el a fost arestat la Chicago la 8 mai 2002 și deținut într-o închisoare militară. Inițial bănuț de a pregăti o bombă „radiologică”, el a fost judecat în cele din urmă de un tribunal din Florida, pentru apartenență la o celulă teroristă aflată în străinătate.

Cauza lui José Padilla a fost supusă mai multor instanțe americane de diferite grade. Este de reținut, de pildă, că la 18 decembrie 2003, cea de a doua secție a Curții de apel a reamintit principiul că, fără o aprobare expresă din partea Congresului, președintele nu poate să-l dețină pe un cetățean american ca fiind „un combatant ilegal inamic” și, în consecință, a ordonat ca să fie transferat din închisoarea militară în care era deținut.

La 28 iunie 2004, Curtea Supremă examinând cazul **Ramsfeld v. Padilla**, a anulat decizia, admitând argumentele administrației pentru motive de formă. Dosarul a fost trimis din nou tribunalului districtual din Carolina de Sud. La 9 septembrie 2005, un complet de trei judecători a apreciat că președintele Bush avea autoritatea de a-l deține pe Padilla fără o autorizație expresă a Congresului, estimând că o asemenea autorizație rezulta implicit din rezoluția Congresului adoptată după 11 septembrie 2001, prin care au fost autorizate o serie de acțiuni militare. La 3 ianuarie 2006, Curtea Supremă i-a permis administrației SUA de a-l transfera pe Padilla din custodia militară în custodia civilă.

Este de remarcat că deși Curtea Supremă nu s-a pronunțat pe fond în acest caz și a trimis dosarul Curții Federale Districtuale din Carolina de Sud, unul dintre judecători a reamintit că în 1952 Curtea Supremă a revocat o decizie a președintelui Harry Truman, motivând că „președintele nu este comandantul suprem al țării, ci numai al forțelor armate”.

În sfârșit, un caz foarte recent este acela al lui Salim Ahmed Hamdam (2006), fost șofer al lui Osama ben Laden, acuzat de conspirație în anul 2003 de către un tribunal militar excepțional.

În acest caz, **Hamdam vs. Rumsfeld**, Curtea Supremă a SUA a conchis, la 29 iunie 2006, că președintele George W. Bush și-a depășit atribuțiile, instituind un tribunal militar la Guantanamo, pentru a-i judeca pe „combatanții inamici” în cadrul războiului împotriva terorismului. Evitând să se pronunțe în mod direct asupra calității de prizonier de război a lui Hamdam, Curtea a constatat totuși că nu se poate reține în sarcina sa infracțiunea de „conspirație”, potrivit legislației americane, învinuitul având dreptul să fie audiat potrivit aceluiași proceduri valabile în cazul judecării militarilor, respectiv potrivit Curții Marțiale Americane, iar nu de un tribunal „ad hoc”, subordonat juridic executivului. Presa americană a salutat această decizie, făcând o legătură cu o altă problemă – interceptărilor telefonice ilegale autorizate de președintele Bush, dar criticate de Congresul american.

Judecătorul Stephen Breyer a emis în această privință părerea potrivit căreia „Congresul nu a semnat executivului un cec în alb”, fiind necesară restabilirea de către Congres a cadrului juridic care să permită judecarea presupușilor teroriști deținuți la Guantanamo (al căror număr depășește cifra de 400).

Comentând această decizie, publicistul american George P. Fletcher considera că „decizia va avea un impact de durată asupra structurii constituționale americane”, deoarece Curtea Supremă a spus „nu” depășirii prerogativelor de putere de către executiv.

Pronunțându-se cu consecvență pentru apărarea și respectul drepturilor omului pe teritoriul Statelor Unite, gândirea politică americană a întreprins eforturi pentru generalizarea și promovarea respectului acestor drepturi în alte țări ale lumii. De altfel, o serie de idei esențiale cu privire la democrație și drepturile omului promovate de gândirea politică americană conțin judecăți general valabile, aplicabile tuturor țărilor și nu numai poporului american.

Preocuparea pentru respectul drepturilor omului s-a regăsit în numeroase documente, mesaje și gânduri rămase de la președinți americani. În cunoscutele 14 puncte ale președintelui Wilson se preconizează, printre altele, constituirea unei asociații generale de națiuni, în scopul de a oferi

"garanții reciproce de independență politică și integritate teritorială, deopotrivă statelor mari și statelor mici"²¹⁵. În concepția președintelui Wilson, toate popoarele au dreptul de a trăi "în condiții egale de libertate și siguranță, fără existența unor asemenea principii nefiind posibilă edificarea unei structuri de justiție internațională". După părerea sa, poporul american trebuie să lupte pentru traducerea în viață a acestor idealuri, fiind gata să-și pună "propria sa putere, scopul său cel mai înalt, integritatea și devoțiunea în slujba acestui scop".

Problemele respectului drepturilor omului au fost dezvoltate de președintele Statelor Unite Franklin Delano Roosevelt, care s-a pronunțat cu hotărâre împotriva încălcării drepturilor omului de către puterile totalitare. Așa cum arăta președintele american în cuvântarea istorică rostită în fața Congresului la 6 ianuarie 1941, "noi dorim cu ardoare o lume întemeiată pe patru libertăți esențiale. Prima este libertatea cuvântului și expresiei - oriunde în lume. A doua este libertatea fiecărei persoane de a se ruga lui Dumnezeu în felul său - oriunde în lume. A treia este eliberarea de sărăcie - oriunde în lume. A patra este eliberarea de frică - oriunde în lume"²¹⁶. Ideea respectului drepturilor omului s-a regăsit în "Carta Atlanticului", semnată de președintele Roosevelt și primul ministru Churchill, la 14 august 1941. În acest document este reafirmat dreptul popoarelor de a-și alege liber forma de guvernământ sub care doresc să trăiască și de a vedea restaurate drepturile suverane și autoconducerea de care au fost private. Cei doi oameni politici își reafirmau credința în colaborarea economică dintre națiuni și în edificarea unei lumi a păcii după înfrângerea tiraniei naziste.

Ideile democrației și ale drepturilor omului au fost amplu dezvoltate și în opera președintelui Harry Truman. Formulând ceea ce avea să fie denumită mai târziu "doctrina Truman", președintele american declara că "eu cred că trebuie să fie politica Statelor Unite de a sprijini popoarele libere care rezistă încercărilor de a fi subjugate de minorități armate sau de presiuni din afară". În concepția sa, "prăbușirea instituțiilor libere și pierderea independenței ar fi dezastruoase nu numai pentru acestea, dar și pentru lume"²¹⁷.

Ideea respectului drepturilor omului - atât sub forma libertății politice în întreaga lume, dar mai ales sub forma unor programe sociale care să permită bunăstarea tuturor americanilor - a fost foarte bine formulată de președintele Lyndon Johnson, care la alegerile din noiembrie 1964 a obținut cel mai mare procentaj de voturi realizat vreodată de un candidat la președinție, câștigând cu diferența de peste 15 milioane voturi față de adversarul său, Barry Goldwater. Exprimându-și programul, președintele american avea să declare: "Eu nu vreau să fiu președintele care a fondat imperii, a căutat măreția sau și-a extins dominația. Eu vreau să fiu președintele care i-a învățat pe copii despre minunile lumii. Eu vreau să fiu președintele care a contribuit la hrănirea celor înfometați și la pregătirea lor pentru a fi plătitori de impozite și nu mâncători de impozite. Vreau să fiu președintele care i-a ajutat pe săraci să-și găsească drumul în viață și care a apărut dreptul fiecărui cetățean de a vota la toate alegerile. Vreau să fiu președintele care a contribuit la încetarea urii dintre semenii săi și care a îndemnat la iubirea dintre oamenii de toate rasele, religiile și orientările politice. Vreau să fiu președintele care a contribuit la încetarea războaielor dintre frații de pe acest pământ"²¹⁸.

În condițiile în care războiul rece diviza Europa, gândirea politică americană s-a pronunțat cu hotărâre împotriva totalitarismului, pentru recunoașterea dreptului tuturor popoarelor la libertate, pentru promovarea neabătută în întreaga lume a principiilor generoase ale drepturilor omului. Evidențiind rolul Statelor Unite într-o lume chemată să respecte drepturile omului, Richard Nixon avea să declare, la 4

215 Ibidem, pag.61.

216 Joseph R.Coulin, *The Morrow Book of Quotations in American History*, New York, pag.250.

217 *Living Documents of American History*, pag.70.

218 Scurtă istorie a Statelor Unite ale Americii, pag.161-162.

iunie 1969: "Pentru americani nu poate aduce un progres pentru americani acasă o retragere de la problemele lumii. Cred că America are un interes național vital în stabilitatea lumii și nici o altă națiune nu ar putea să sprijine acest interes în locul nostru"²¹⁹.

Pe parcursul anilor, diplomația americană a depus eforturi susținute în cadrul O.N.U., al Conferințelor pentru Securitate și Cooperare în Europa, pronunțându-se pentru respectul drepturilor omului, pentru adoptarea unor documente internaționale angajante, acceptate de toate statele, care să ducă la transformarea generoaselor idei ale drepturilor omului într-o realitate concretă a zilelor noastre.

1.1.5. Federația americană și drepturile statelor

Așa cum s-a arătat, Statele Unite ale Americii sunt un stat federal, istoria federalismului american fiind legată de lupta pentru independență a fostelor colonii care au alcătuit nucleul actualelor S.U.A.

Într-o primă etapă, cele 13 foste colonii britanice au constituit o **confederație** la 15 noiembrie 1777. Fiecare colonie a devenit o republică independentă și suverană, având propria sa constituție. Singura instituție comună confederației era Congresul Statelor Unite, în care fiecare stat dispunea de un vot. Congresul se reunea o singură dată pe an pentru a exercita câteva competențe pe care statele confederate deciseseră să le exercite în comun: diplomația, tratatele internaționale, armata, războiul, moneda și legăturile poștale. În această perioadă confederația nu avea un organ executiv.

După încheierea războiului de independență împotriva Marii Britanii, între state - unite pentru moment în lupta comună - au reapărut o serie de diferențe și inegalități. În același timp au devenit vizibile și avantajele constituirii unui stat federal, formulă care a fost reținută de Convenția din 1787 ce a fost convocată în principiu pentru a revizui înțelegerea confederală din 1777. Participanții la Convenție, depășindu-și mandatul, au elaborat - așa cum s-a văzut - un text în care au fost fundamentate structurile și principiile noii organizări statale. O campanie susținută în special prin jurnalul "**Federalistul**", animat de Hamilton, Madison și Jay, a permis intrarea în vigoare a noii constituții, la 1 ianuarie 1789. În 1791 a fost adoptat cel de al X-lea Amendament, care are o însemnătate hotărâtoare pentru fundamentarea relațiilor dintre federația americană și componentele sale. Amendamentul X, deosebit de important, adoptat în 1791, are următorul cuprins: "**Acele puteri care nu sunt nici delegate de Constituția Statelor Unite, nici interzise de ea pentru state sunt rezervate pentru aceste state sau pentru popor**".

În pofida acceptării principiilor de organizare federală, contradicțiile dintre state au continuat să se manifeste în măsura în care în viața socială americană s-a pus problema abolirii sclavajului. În 1861, 11 state (numărul statelor crescuse considerabil în acea perioadă) și-au declarat secesiunea față de autoritățile de la Washington și au constituit o nouă confederație, cu capitala la Richmond (Virginia), alegându-l ca președinte pe Jefferson Davis. După patru ani de război civil, rebeliunea sudistă a fost înfrântă, dar aceasta a avut importante consecințe asupra federalismului american, care a devenit un federalism închis, statele federate pierzându-și definitiv competențele exterioare ale suveranității lor. Pe de altă parte, s-a înregistrat și o creștere inerentă a autorității guvernului federal față de state.

În prezent, statele ce compun S.U.A. sunt în număr de 50. Puterile statului federal sunt destul de întinse, deoarece el trebuie să intervină pentru a elimina eventualele disparități și pentru a asigura îndeplinirea unor obiective economice și sociale. Politica lui **New Deal** promovată de Roosevelt a fost o expresie a creșterii autorității puterii centrale. De altfel, fenomenele de criză cu care era confruntată pe atunci S.U.A. necesitau măsuri energice, întreprinse la scara întregii federații. În același timp,

înfăptuirea unor obiective precum lupta împotriva sărăciei a dus la asocierea unor colectivități locale și a răsturnat schemele originare, care lăsau un loc important autonomiei financiare a statelor federale. Cu toate acestea, centralizarea s-a întărit, ea a garantat și garantează drepturile statelor care nu pot fi în nici un caz reduse la nivelul unor autorități locale.

În ceea ce privește relațiile între statul federal și statele federate, câteva principii trebuie enunțate: revizuirea Constituției federale nu poate fi făcută decât cu participarea statelor federate. Congresul poate efectua o revizuire cu majoritatea de două treimi, dar la cererea parlamentelor a două treimi din statele federate se poate reuni o Convenție consacrată modificării Constituției. Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen fixat de Congres de către trei pătrimi din statele federate înainte de intrarea lor în vigoare.

Pe de altă parte, trebuie menționat că în virtutea suveranității interne de care dispun, statele federate au dreptul să-și adopte fiecare propria sa constituție. Parlamentele statelor sunt bicamerale, cu excepția statului Nebraska (începând din 1937). În cadrul statelor, puterea executivă revine unui guvernator, ales de cele mai multe ori pe patru ani, prin sufragiu universal și direct, ceea ce îi dă o autoritate considerabilă.

În ce privește repartitia competențelor legislative, aceasta - după cum s-a arătat - în spiritul celui de al X-lea Amendament, revine de regulă statelor, cu excepția problemelor care au fost transferate în competența statului federal. Astfel, legile statelor sunt competente de a decide statutul persoanelor (căsătorie, divorț, succesiuni), regulile privind sistemul electoral, legislația penală, bancară și de asigurări, regulile de circulație (cu excepția autostrăzilor federale), organizarea judiciară, legislația în ceea ce privește învățământul, sănătatea, problemele sociale, armele, jocurile, drogurile.

Data fiind marea diversitate de condiții locale, există și vizibile diferențe între legislațiile în vigoare în diferite state. În general, în foarte multe situații, statul federal caută să respecte legislația locală elaborată în considerarea unor tradiții și moravuri, care datează de mult timp. Statul federal a făcut, așa cum se știe, mari eforturi pentru a putea impune desegregarea școlilor și recunoașterea dreptului de vot al populației de culoare. În viața politică americană, tradițiile specifice diferitelor state sau localități fac să se dezvolte un anumit "localism". Acesta se manifestă în special prin grija parlamentarilor (deputați sau senatori) de a se preocupa de rezolvarea problemelor ce le sunt transmise de circumscripțiile în care au fost aleși.

Luat în ansamblu, sistemul federal american de organizare asigură un anumit echilibru între prerogativele puterii centrale și drepturile recunoscute statelor. Deși de la războiul de secesiune din 1861-1865 nu s-au mai ivit situații ale unor divergențe fundamentale, deosebirile persistă totuși, iar guvernul central - în ciuda tendințelor sale de a-și extinde autoritatea - nu poate depăși anumite limite dictate de cel de al X-lea Amendament.

1.1.6. Tradiții și adaptabilitate în sistemul politic american

Experiența democrației americane demonstrează persistența unor valori care au fost consacrate prin textele constituționale. Se adevăresc într-un tot mai mare grad cuvintele lui John Marshall, președintele Curții Supreme în 1819, potrivit cărora "constituția a fost menită să dureze în secolele care urmează, pentru secole în viitor, și, în consecință să fie adaptată variatelor crize ale problemelor umane"²²⁰. Evoluția organizării politice a Statelor Unite, ca și afirmarea tot mai puternică a acestei țări în lume, se datorește în bună parte și Constituției pe care această țară a adoptat-o în 1787 și care, în pofida timpului ce a trecut de atunci, și-a justificat valoarea principiilor pe care le-a enunțat. Deși

Constituția a fost amendată de 27 de ori, procedura sa de adaptare a fost aceea a unor amendamente, care nu au alterat textul inițial. Primele 10 amendamente s-au constituit - așa cum s-a arătat - într-un adevărat Cod al drepturilor omului, respectat cu strictețe de guvernul american și promovat de instanțele judiciare în activitatea lor.

Filozofia pe care se bazează Constituția americană - separarea puterilor și drepturile omului - a rezistat și rezistă timpului, ceea ce explică pentru ce o serie de state care au adoptat regimurile prezidențiale înțeleg să aibă drept model Constituția Statelor Unite.

Fără îndoială, sistemul politic american prezintă particularitățile sale, uneori greu de înțeles pentru alte țări. Aparent, sistemul american consacră atribuții din cele mai largi președintelui, dar acestea, după cum s-a văzut, sunt în foarte multe cazuri condiționate de aprobarea Congresului. Puterea prezidențială în sistemul american - deși foarte mare - nu este totuși nelimitată, iar cazurile în care au existat suspiciuni asupra modului în care au acționat anumiți președinți, au stârnit reacția poporului american. Anumite structuri conservatoare au trebuit să se plieze în fața mișcărilor populare, exemplul cel mai cunoscut fiind acțiunea pentru drepturile civile. În anumite situații, opoziția populară a influențat anumite acțiuni guvernamentale, cum a fost cazul dezangajării Statelor Unite din războiul din Vietnam, pe care istoricul Arthur M. Schlesinger Jr. îl considera un mod "imperial" de exercitare a funcției prezidențiale.

În pofida unor critici care s-au adus democrației americane, aceasta este totuși o democrație eficientă și sigură, care a permis îndepărtarea din funcție a unor persoane acuzate de abuzuri sau corupție.

Puterea judecătorească din Statele Unite are un rol dintre cele mai mari, ea înfăptuindu-și în mod real atribuțiile ce-i revin într-un sistem de separație a puterilor.

Antagonismul dintre conducerea centrală și drepturile statelor nu mai este atât de vizibil astăzi, în condițiile în care complexitatea vieții economice și sociale, angajarea statelor pe plan extern reclamă participarea activă a întregii națiuni. Privite ca un stat federal, Statele Unite ale Americii sunt unul dintre cele mai ilustrative, deoarece în această țară statele federate se bucură de o reală autonomie și de posibilitatea de a adopta decizii în probleme importante. Acele aspecte ale vieții politice și sociale ce se concentrează la nivel guvernamental își au justificarea lor și devine tot mai evident că un guvern federal puternic este condiția progresului continuu al acestei țări și a garantării regimului democratic.

În ce privește Congresul american, acesta se bucură de un înalt prestigiu și servește nu rareori ca un instrument de contrabalansare a unei puteri prezidențiale ce este considerată de unii a fi prea mare. Seriozitatea cu care se dezbate problemele în cadrul Congresului, calitatea oamenilor politici care fac parte din forumul legislativ constituie o garanție a reprezentării adecvate și eficiente a cetățenilor țării în organismul reprezentativ chemat să le apere interesele.

În opinia specialiștilor americani, sistemul de guvernământ al acestei țări este perfectibil. Deși toată lumea este de acord că sistemul american a reușit să ajute o țară să se afirme și să obțină realizări dintre cele mai mari în domeniile economiei, bunăstării materiale, științei și tehnicii, americanii se pronunță pentru continua perfecționare a sistemului țării lor. Așa cum se subliniază într-o lucrare editată de Agenția pentru Informații a Statelor Unite, "Democrația americană este într-o stare permanentă de evoluție. Pe măsură ce americanii recitesc istoria lor, ei recunosc erori de performanță și greșeli de acțiune care au întârziat progresul națiunii. Ei știu că greșeli mai mari vor fi făcute în viitor. Astăzi Guvernul Statelor Unite încă reprezintă poporul și se consacră apărării libertății sale. Dreptul de a critica Guvernul garantează dreptul de a-l schimba atunci când se abate de la principiile fundamentale ale Constituției. Atâta timp cât preambulul Constituției este respectat, republica va dăinui. Cuvintele lui

Abraham Lincoln, «Guvernarea poporului de către popor și pentru popor nu vor pieri de pe planetă»²²¹.

Atentatele teroriste de la World Trade Center, din 11 septembrie 2001, care au zguduit întreaga lume, cu prilejul cărora au pierit câteva mii de oameni și au fost distruse importante valori materiale, nu au clintit cu nimic voința fermă a poporului american de a milita pentru democrație, libertate și respectul drepturilor omului. Dimpotrivă, S.U.A. s-au situat în fruntea campaniei mondiale împotriva terorismului - devenit principala amenințare la acest început de mileniu.

După cum arăta președintele George W. Bush, "Responsabilitatea noastră față de istorie este acum clară: să răspundem acestor atacuri și să eliberăm omenirea de rău. Războiul a fost purtat împotriva noastră pe ascuns, prin înșelătorie și crimă. Această națiune este pașnică, dar hotărâtă atunci când i se provoacă mânia. Conflictul a început în cronometrarea și termenii altora. El se va sfârși într-un fel și la o oră pe care o vom decide noi"²²².

Valoarea și înalta semnificație a principiilor pe care se întemeiază democrația americană se regăsesc în angajarea plenară într-o politică externă, promotoare neabătută a respectului pentru valorile umaniste, pentru combaterea oricăror atingeri aduse demnității omului.

În legătură cu modul în care este apreciată astăzi Constituția americană în lume și sistemul său de valori ne permitem să reproducem punctele de vedere exprimate de doi bine cunoscuți și apreciați juriști români, cadre universitare de prestigiu. Profesorul Ioan Muraru, în prefața la lucrarea "**Constituția Statelor Unite ale Americii**", apărută sub îngrijirea conf.univ.dr.Elena Simina Tănăsescu și conf.univ.dr.Nicolae Pavel, relevă că "Deseori se pune întrebarea de a ști care este secretul longevității acestei Constituții, o constituție care cu cele 7 articole ale sale (este adevărat, dense în conținut) și cu cele 27 de amendamente, guvernează viața Statelor Unite de mai bine de două secole.

Răspunsul trebuie căutat în sistemul economic, social și statal american, care s-a dezvoltat, diversificat și perfecționat pe baza unor constante, în rândul cărora libera inițiativă, democrația și respectul drepturilor omului au triumfat.

Dar, acest răspuns se regăsește și în suplețea aparte a acestei Constituții, care a permis un larg câmp de acțiune interpretării juridice"²²³. La rândul său, profesorul Mihai Constantinescu, în postfața la aceeași lucrare, subliniază că "ideile fundamentale ale constituționalismului american au o valoare în sine. Dreptul omului la fericire, guvernarea oamenilor cu consimțământul guvernaților, dreptul acestora de a înlătura guvernul ce nu respectă această cerință, respectul drepturilor inerente ființei umane și celelalte principii de bază ale Declarației de independență, adoptată de Congresul de la Philadelphia la data 4 iulie 1776, se regăsesc în forme și modalități diferite în ideologia marilor mișcări sociale europene ce au marcat evoluția statelor spre democrație"²²⁴.

221 Ibidem, pag.122.

222 World Almanac and book of facts, 2002, World Almanac Books, New York, 2002, pag.3.

223 Constituția Statelor Unite ale Americii, traducere și note de Elena Simina Tănăsescu și Nicolae Pavel, Editura ALL-Beck, București, 2002, pag.1.

224 Ibidem, pag.87.

1.1.7. CONSTITUȚIA STATELOR UNITE ALE AMERICII

– 17 septembrie 1787 –

Noi, Poporul Statelor Unite, din dorința de a realiza o Uniune mai strânsă, a înfăptui Dreptatea, a asigura Liniștea internă, pentru a ne îngriji de apărarea comună, pentru a promova Bunăstarea generală și pentru a asigura Binecuvântările Libertății nouă înșine și urmașilor noștri, decretăm și statornicim Constituția de față pentru Statele Unite ale Americii.

ARTICOLUL ÎNTÂI

Secțiunea întâi. Toate puterile legislative acordate prin această Constituție vor fi exercitate de către un Congres al Statelor Unite care va fi alcătuit din Senat și din Camera Reprezentanților.

Secțiunea doua. 1. Camera Reprezentanților va fi alcătuită din membri aleși la fiecare doi ani de către populația diferitelor state, iar alegătorii din fiecare stat vor trebui să îndeplinească condițiile cerute pentru alegătorii ramurii celei mai numeroase din legislatura statului.

2. Nici o persoană nu va putea fi aleasă reprezentant dacă nu a împlinit vârsta de douăzeci și cinci de ani, dacă nu este de șapte ani cetățean al Statelor Unite și dacă, în momentul alegerii sale, nu locuiește pe teritoriul statului în care va fi ales.

3. *Numărul de reprezentanți și taxele directe vor fi repartizate între statele care vor fi incluse în cadrul Uniunii în conformitate cu numărul populației lor. Acesta va fi stabilit prin adăugarea la numărul total de persoane libere, al celor ce sunt obligate la serviciu pentru un anumit număr de ani și cu excluderea indienilor care nu plătesc impozite, ceea ce reprezintă trei cincimi din toate celelalte persoane*¹. Numărarea actuală se va face într-un termen a trei ani de la prima sesiune a Congresului Statelor Unite și apoi, în fiecare perioadă succesivă de zece ani, în modalitatea care se va stabili prin lege. Numărul reprezentanților nu va putea depăși câte unul la fiecare treizeci de mii, dar fiecare stat va avea cel puțin un reprezentant; până când o asemenea numărătoare va fi efectuată, statul New Hampshire va avea dreptul de a alege trei reprezentanți, Massachusets opt, Rhode Island și Providence Plantations unul, Connecticut cinci, New York șase, New Jersey patru, Pennsylvania opt, Delaware unul, Maryland șase, Virginia zece, Carolina de Nord cinci, Carolina de Sud cinci și Georgia trei.

4. În cazul în care va apare un loc vacant în reprezentarea vreunui stat, autoritatea executivă a aceluia stat va organiza alegeri pentru ocuparea locului vacant.

5. Camera Reprezentanților își va alege Președintele său și ceilalți demnitari și va exercita puterea exclusivă de punere sub acuzare a demnitarilor.

Secțiunea treia. 1. Senatul Statelor Unite va fi alcătuit din câte doi senatori pentru fiecare stat, aleși de legislatura aceluia stat² pentru o perioadă de șase ani; fiecare senator va avea un singur vot.

2. Imediat după ce se vor fi întrunit, după prima alegere, senatorii vor fi împărțiți cât mai egal posibil în trei clase. Locurile senatorilor din prima clasă vor fi declarate vacante la sfârșitul celui de al doilea an, ale celor din clasa a doua la sfârșitul celui de al patrulea an, iar ale celor din clasa a treia la sfârșitul celui de al șaselea an, astfel încât la fiecare doi ani să poată fi aleasă o treime; *în cazul în care vor apare locuri vacante prin demisie sau din altă cauză, în perioada dintre sesiunile corpurilor legiuitoare într-un stat oarecare, puterea executivă va putea face numiri temporare până la sesiunea viitoare în vederea ocupării locurilor vacante*³.

3. Nu va putea fi ales senator persoana care nu a împlinit vârsta de treizeci de ani, care nu este de nouă ani cetățean al Statelor Unite și care, în momentul alegerii sale, nu locuiește pe teritoriul statului în care va fi ales.

4. Vicepreședintele Statelor Unite va fi Președintele Senatului, dar nu va avea drept de vot decât în cazurile în care voturile sunt împărțite în mod egal.

5. Senatul își va alege celelalte persoane oficiale, precum și un Președinte **pro tempore** în lipsa Vicepreședintelui sau atunci când acesta va exercita funcția de Președinte al Statelor Unite.

6. Numai Senatul va avea puterea de a judeca toate punerile sub acuzare a demnitarilor. În cazurile în care se reunesc în acest scop, senatorii vor depune jurământ sau vor face o declarație solemnă. În cazul în care cel trimis în judecată este Președintele Statelor Unite, sesiunea va fi prezidată de către Președintele Curții Supreme de Justiție. Nici o persoană nu va putea fi condamnată fără acordul dat de două treimi din membrii prezenți.

7. În cazul acuzării unui demnitar, judecata nu va putea hotărî decât îndepărtarea din funcție a celui în cauză și pierderea dreptului de a deține sau de a se bucura de orice fel de funcție onorifică, de încredere sau remunerată din partea Statelor Unite; dar, cu toate acestea, persoana astfel condamnată va putea fi supusă acuzării, procesului judiciar, condamnării și pedepsei în conformitate cu legea.

Secțiunea patra. 1. Data, locul și modul de efectuare a alegerilor pentru senatori și reprezentanți vor fi stabilite în fiecare stat de către corpurile legiuitoare ale aceluia stat; în orice moment însă, Congresul va putea stabili sau modifica prin lege astfel de reglementări, singura excepție fiind aceea a localităților unde se aleg senatori (care nu pot fi modificate).

2. Congresul se va întruni cel puțin o dată pe an și această întrunire a sa va avea loc *în prima zi de luni din decembrie*⁴ dacă o altă dată nu a fost stabilită prin lege.

Secțiunea cinci. 1. Fiecare Cameră va avea dreptul de a hotărî în legătură cu alegerile, realegerile și îndeplinirea condițiilor de validare de către propriii săi membri, o majoritate a membrilor fiecărei Camere constituind o condiție legală necesară pentru desfășurarea lucrărilor; dar și un număr mai redus poate amâna lucrările de la o zi la alta și poate fi autorizat să oblige membrii absenți să participe la lucrări, în modalitatea și cu penalizările prevăzute de fiecare Cameră.

2. Fiecare Cameră poate să-și stabilească regulile de procedură, poate să aplice sancțiuni propriilor membri pentru comportare necorespunzătoare și poate, cu o aprobare de două treimi, exclude un membru.

3. Fiecare Cameră va ține un jurnal al lucrărilor sale și, din timp în timp, va publica textul acestora, cu excepția acelor părți asupra cărora s-a convenit ca să rămână secrete; atât voturile pentru cât și cele împotriva ale membrilor fiecărei Camere privitoare la oricare problemă vor fi consemnate în jurnal, la cererea unei cincimi din membrii prezenți.

4. În timpul sesiunii Congresului, nici una din Camere nu va putea, fără consimțământul celeilalte Camere, să-și suspende sesiunea mai mult de trei zile, nici să schimbe locul stabilit pentru întrunirea celor două Camere.

Secțiunea șase. 1. Senatorii și reprezentanții vor primi pentru serviciile lor o indemnizație ce va fi stabilită prin lege și va fi achitată de Ministerul de finanțe al Statelor Unite. În toate cazurile, cu excepția trădării, acțiunilor criminale și tulburării liniștei publice, ei se vor bucura de imunitate parlamentară în timpul prezenței lor la sesiunea Camerei respective și în timpul deplasării lor de la și spre aceasta; de asemenea pentru cuvântările rostite sau (intervențiile în cadrul) dezbaterilor oricăreia din Camere, ei nu vor putea fi interogați în nici un alt loc.

2. Nici un senator sau reprezentant nu va putea fi numit în timpul exercitării mandatului său într-o funcție civilă oficială în Statele Unite, funcție care a fost creată sau a cărei retribuție a crescut în timpul mandatului său; nici o persoană care deține o funcție oficială în serviciul Statelor Unite nu va putea fi membră a vreuneia din Camere atâta timp cât își continuă exercitarea funcției.

Secțiunea șapte. 1. Toate proiectele de lege pentru stabilirea impozitelor vor fi inițiate în Camera Reprezentanților, iar Senatul va putea face propuneri sau cere amendamente ca și pentru alte legi.

2. Orice proiect de lege votat de Camera Reprezentanților și de Senat va fi înaintat Președintelui Statelor Unite, înainte de a fi promulgat ca lege; în cazul în care dacă acesta îl aprobă, îl va semna; în cazul în care nu îl aprobă, îl va returna împreună cu obiecțiunile sale Camerei care a inițiat proiectul respectiv de lege, care va menționa în detaliu în jurnalul său obiecțiunile președintelui și va proceda la examinarea lor. În cazul în care, ca urmare a reexaminării proiectului, două treimi din acea Cameră va fi de acord să-l aprobe, ținând seama de obiecțiunile președintelui, acesta va fi transmis, împreună cu obiecțiunile Președintelui, celeilalte Camere; aceasta îl va reexamina, de asemenea, iar dacă (proiectul astfel modificat) va fi aprobat de două treimi din această Cameră, va fi promulgat ca lege. Dar, în toate situațiile de acest gen, voturile ambelor Camere vor fi precizate prin "da" și "nu", iar numele persoanelor care votează pentru sau împotriva proiectului de lege vor fi specificate în jurnalul respectiv al fiecărei Camere. În cazurile în care un proiect de lege nu va fi fost restituit de către președinte într-un interval de zece zile (fără duminici) de la data când i-a fost înaintat, proiectul va fi promulgat ca lege ca și cum ar fi fost semnat de președinte; singura excepție o constituie cazul în care Congresul ar împiedica restituirea, suspendându-și sesiunea, caz în care proiectul nu va putea deveni lege.

3. Orice fel de ordin, rezoluție sau vot pentru care este necesară aprobarea concomitentă de către Senat și de către Camera Reprezentanților (cu excepția problemei suspendării sesiunii), va fi înaintat Președintelui Statelor Unite, prin hotărârea căruia va intra în vigoare; în cazul în care va fi respins de acesta, va putea fi aprobat din nou de două treimi din Senat și Camera Reprezentanților, în conformitate cu reglementările și restricțiile prevăzute în cazul oricărui proiect de lege.

Secțiunea opt.

1. Congresul va avea puterea de a stabili și percepe taxe, impozite de orice fel, taxe vamale, de a achita datoriile și de a asigura apărarea comună și bunăstarea generală a Statelor Unite; toate taxele, impozitele și taxele vamale vor fi însă uniforme pe întreg teritoriul Statelor Unite;

2. De a efectua împrumuturi în numele Statelor Unite;

3. De a reglementa comerțul cu alte națiuni și între diferitele State, precum și cu triburile de indieni;

4. De a stabili un regulament uniform de naturalizare și legi uniforme cu privire la faliment pe întreg teritoriul Statelor Unite;

5. De a bate monedă, de a stabili valoarea acesteia, precum și a monedelor străine și de a fixa standardele referitoare la măsuri și greutate;

6. De a asigura pedepsirea falsificării titlurilor și monedei curențe a Statelor Unite;

7. De a stabili oficii poștale și căile de transport ale poștei;

8. De a promova progresul științei și artelor utile prin asigurarea pe timp limitat a dreptului exclusiv al autorilor și inventatorilor asupra operelor și descoperirilor lor;

9. De a înființa tribunale de grad inferior Curții Supreme;

10. De a defini și pedepsi pirateria și infracțiunile comise în marea liberă, precum și crimele împotriva legilor internaționale;

11. De a declara război, de a acorda Letters of Marque and Reprisal (autorizații de capturare și confiscare a navelor comerciale străine conferite navelor corsare) precum și de a întocmi reglementări cu privire la capturile efectuate pe uscat și pe mare;

12. De a recruta și întreține armate; nu se vor putea însă alocă fonduri în acest scop pentru o durată de peste doi ani;

13. De a organiza și întreține marina de război;

14. De a elabora legi pentru funcționarea Guvernului, precum și regulamente pentru funcționarea forțelor armate terestre și navale;

15. De a lua măsuri pentru convocarea miliției voluntare, (de rezerviști) în vederea aplicării legilor Uniunii, pentru reprimarea insurecțiilor și respingerea invaziilor;

16. De a lua măsuri pentru organizarea, înzestrarea cu arme și instruirea miliției precum și pentru comanda acelei părți din miliție care va fi folosită în serviciul Statelor Unite, rezervându-se statelor dreptul de numire a ofițerilor și autoritatea de a instrui miliția în conformitate cu regulamentele disciplinare aprobate de Congres;

17. De a exercita puterea legislativă exclusivă în toate cazurile asupra aceluși district (care nu va avea o suprafață mai mare de zece mii pături) care, prin cedare de către unele state și acceptate de către Congres, va putea deveni reședința Guvernului Statelor Unite, și de a exercita o autoritate asemănătoare asupra tuturor terenurilor achiziționate cu acordul corpurilor legiuitoare ale statului în care acestea se vor afla, pentru construcția de forturi, depozite, arsenele, docuri și alte construcții necesare; și

18. De a adopta toate legile care vor fi considerate necesare și corespunzătoare pentru punerea în aplicare a puterilor mai sus menționate, precum și a oricăror alte puteri acordate prin Constituția de față Guvernului Statelor Unite sau oricărui departament sau funcționar al acestuia.

Secțiunea nouă. 1. Migrația sau introducerea (pe teritoriul american) a oricăror persoane pe care vreunul dintre statele acum existente consideră indicat să le admită nu va fi interzisă de Congres înainte de anul una mie opt sute și opt, dar se va putea percepe o taxă sau un impozit care nu va fi mai mare de zece dolari de persoană.

2. Privilegiul Actului de Habeas Corpus nu va putea fi suspendat decât în cazuri de rebeliune sau periclitare a siguranței publice.

3. Nu se va putea vota nici o lege pentru condamnarea unei persoane vinovate de înaltă trădare (Bill of Attainder) și nici vreo lege cu efect retroactiv (ex post facto Law).

4. Nu se va putea percepe impozitul pe cap de locuitor (capitation) sau alt impozit direct decât în raport cu recensământul sau numărătoarea care se va efectua de acum înainte⁵.

5. Nu se vor percepe taxe sau impozite asupra mărfurilor exportate de oricare stat.

6. Nici un fel de reglementare comercială sau taxe preferențiale nu se vor putea acorda porturilor unui stat în raport cu cele ale altui stat; nici vasele care se deplasează din sau spre un stat nu vor fi obligate să intre în port, să achite taxe vamale sau alte taxe în alt stat.

7. Fondurile vor fi obținute de la Ministerul Finanțelor numai ca urmare a alocării lor prin lege; din timp în timp va fi publicată o dare de seamă periodică și un decont de venituri și cheltuieli pentru toate fondurile publice.

8. Statele Unite nu vor acorda nici un fel de titluri nobiliare și nici o persoană deținând o funcție oficială remunerată sau de încredere în Statele Unite nu va putea accepta, fără acordul Congresului, vreun dar, retribuție, funcție sau titlu de orice fel de la vreun rege, principe sau un stat străin.

Secțiunea zece. 1. Nici unul din state nu va putea încheia un tratat, o alianță sau un acord de intrare într-o confederație, nu va putea acorda autorizații de capturare și confiscare a navelor străine (Letters of Marque and Reprisal), nu va putea bate monedă, nu va putea emite titluri de credit, nu va permite ca datoriile să fie achitate altfel decât în monedă de aur și argint, nu va vota o lege prevăzând confiscarea proprietății în caz de condamnare pentru trădare sau acțiune criminală sau o lege în dezavantajul persoanei învinuite ori un act legal determinând o obligație contractuală, și nici nu va putea acorda vreun titlu nobiliar.

2. Nici unul dintre state nu va putea aplica, fără acordul Congresului, vreun impozit sau vreo taxă asupra importurilor și exporturilor cu excepția acelor care sunt absolut necesare pentru executarea legilor de inspecție ale statului respectiv, iar produsul net al tuturor taxelor și impozitelor aplicate de oricare din state asupra importurilor sau exporturilor va fi vărsat la Ministerul Finanțelor al Statelor Unite; și toate legile în această privință vor fi supuse revizuirii și controlului de către Congres.

3. Nici unul din state nu va putea aplica, fără acordul Congresului, taxe de tonaj la vase, nu va putea menține armată sau vase de război în timp de pace, nu va putea încheia vreun tratat sau acord cu

alt stat sau cu o putere străină, nu va putea să se angajeze într-o situație de război decât în cazul de invazie sau de pericol atât de iminent, încât nici o întârziere nu ar putea fi permisă.

ARTICOLUL DOI

Secțiunea întâi. 1. Deținătorul puterii executive, investit cu aceasta, va fi Președintele Statelor Unite ale Americii. El își va exercita funcția pe un termen de patru ani și, împreună cu vicepreședintele, ales pentru același termen, va fi ales după cum urmează:

2. Fiecare stat va desemna, conform prevederilor stabilite de corpurile sale legiuitoare, un număr de electori egal cu numărul total al senatorilor și reprezentanților la care statul respectiv are dreptul în Congres; cu toate acestea, nici un senator sau un reprezentant ori persoană deținând vreo funcție de încredere sau remunerată oficial în Statele Unite nu va putea fi desemnată ca elector.

Electorii se vor întruni în statele lor respective și vor vota prin buletin de vot pentru două persoane, dintre care cel puțin una nu va locui în același stat cu ei. Apoi, ei vor întocmi o listă a tuturor persoanelor pentru care au votat și a numărului de voturi exprimat pentru fiecare; ei vor iscăli și vor certifica această listă și o vor transmite sub sigiliu la reședința Guvernului Statelor Unite, pe adresa Președintelui Senatului. Președintele Senatului, în prezența Senatului și a Camerei Reprezentanților, va deschide toate certificatele și se va proceda la numărătoarea voturilor. Persoana care va întruni cel mai mare număr de voturi va deveni Președinte dacă acest număr reprezintă o majoritate din numărul total de electori numiți; în cazul în care mai mult decât o persoană va întruni o asemenea majoritate, beneficiind totodată și de un număr egal de voturi, Camera Reprezentanților va alege imediat, prin buletin de vot, una din ele ca Președinte; dacă nici o persoană nu deține majoritatea, atunci Camera Reprezentanților va alege în același mod Președintele dintre primele cinci nume de pe listă. Dar, pentru alegerea Președintelui, voturile vor fi depuse pe state, reprezentanța fiecărui stat dispunând de un vot; numărul minim suficient în acest scop va cuprinde unul sau mai mulți membri din două treimi din state, și o majoritate din toate statele va fi necesară pentru a se efectua alegerea. În toate cazurile, după ce s-a ales Președintele, persoana care obține numărul cel mai mare de voturi al electorilor va fi desemnat ca vicepreședinte. În cazul în care, însă, vor rămâne în competiție două sau mai multe persoane având un număr egal de voturi, Senatul va alege prin buletine de vot pe Vicepreședinte⁶.

3. Congresul poate stabili perioada alegerii electorilor și fixa ziua în care aceștia vor vota, zi care va fi aceeași pe întreg teritoriul Statelor Unite.

4. Nici o persoană care nu este cetățean născut pe teritoriul Statelor Unite sau cetățean în momentul aprobării Constituției de față nu va putea fi eligibil în funcția de Președinte; de asemeni, nu va putea putea fi ales în această funcție o persoană care nu a împlinit vârsta de treizeci și cinci de ani și nu locuiește de patrusprezece ani pe teritoriul Statelor Unite.

5. În cazul înlăturării Președintelui din funcție sau în caz de deces, demisie sau incapacitate de a exercita puterea și obligațiile acestei funcții, acestea vor trece asupra Vicepreședintelui, și Congresul va putea lua decizii prin lege în caz de îndepărtare, deces, demisie sau incapacitate, atât a Președintelui cât și a Vicepreședintelui, dispunând care persoană oficială va funcționa ca Președinte și această persoană va funcționa efectiv până când incapacitatea este înlăturată sau până când se alege un Președinte⁷.

6. Pentru serviciile sale, Președintele va primi, la perioade fixe, o indemnizație care nu va putea fi nici mărită nici micșorată în timpul perioadei pentru care a fost ales; în cursul acestei perioade el nu va putea primi nici o altă retribuție din partea Statelor Unite sau de la vreunul dintre state.

7. Înainte de a-și prelua funcția, el va depune următorul jurământ sau declarație solemnă: - "Eu jur (sau declar) în mod solemn că voi îndeplini cu cinste funcția de Președinte al Statelor Unite și că voi păstra, proteja și apăra din toate puterile mele Constituția Statelor Unite".

Secțiunea doi. 1. Președintele va fi Comandantul șef al Armatei și Marinei Militare a Statelor Unite și al miliției diferitelor state atunci când aceasta este chemată în serviciul propriu-zis al Statelor Unite; el va putea cere, în scris, părerea conducătorului fiecărui Departament executiv asupra oricărui subiect legat de îndatoririle departamentelor respective și va avea puterea de a acorda amnistii sau grațieri pentru delictele comise împotriva Statelor Unite, cu excepția cazurilor de punere sub acuzare a demnitarilor.

2. El va avea puterea, prin și cu avizul și acordul Senatului, de a încheia tratate cu condiția ca două treimi dintre senatorii prezenți să fie de acord; și, prin și cu avizul și acordul Senatului, el va putea numi ambasadori, alți demnitari oficiali și consuli, judecători la Curtea Supremă, precum și alți funcționari ai Statelor Unite ale căror numiri nu sunt prevăzute a fi făcute altfel de această Constituție și care numiri vor fi stabilite prin lege; Congresul poate acorda însă prin lege Președintelui singur, judecătorilor sau șefilor de departamente, dreptul de a efectua numirile de funcționari inferiori, considerați ca fiind necesari.

3. Președintele are puterea de a completa toate locurile vacante care pot apărea în timpul dintre sesiunile Senatului prin acordarea de mandate care expiră la sfârșitul sesiunii viitoare.

Secțiunea trei. 1. Din când în când, Președintele va informa Congresul asupra Stării Uniunii și îi va recomanda spre a fi avute în considerație măsurile pe care el le judecă a fi necesare și oportune; el poate, în cazuri extraordinare, să convoace ambele Camere sau una dintre ele și, în caz de dezacord între ele cu privire la data suspendării sesiunii, el poate suspenda lucrările lor până la data pe care o socotește corespunzătoare; el primește ambasadori și alți miniștri; el supraveghează aplicarea corectă a legilor și numește toți funcționarii Statelor Unite.

Secțiunea patru. Președintele, vicepreședintele și toți funcționarii civili ai Statelor Unite vor fi înlăturați din funcție în caz de punere sub acuzare și condamnare pentru trădare, mituire și alte crime grave și delict.

ARTICOLUL TREI

Secțiunea întâi. Puterea judecătorească a Statelor Unite va fi exercitată de o Curte Supremă și de alte instanțe care vor fi instituite și stabilite din timp în timp de către Congres. Judecătorii, atât cei de la Curtea Supremă cât și cei de la alte tribunale, își vor menține posturile în caz de comportare corespunzătoare și vor primi pentru serviciile lor, la date fixe, o compensație care nu va putea fi micșorată atâta timp cât își vor exercita funcția.

Secțiunea doi. 1. Puterea judecătorească își va extinde competența asupra tuturor cazurilor privind legea și echitatea, intrând sub incidența acestei Constituții, a legilor Statelor Unite și a tratatelor încheiate sau care vor fi încheiate sub autoritatea lor, asupra tuturor cazurilor privitoare la ambasadori, alți miniștri și consuli, asupra cazurilor ce privesc amiralitatea și dreptul maritim, asupra cauzelor în care sunt implicate Statele Unite, cauzelor între două sau mai multe state, *dintre un stat și cetățenii altui stat*⁸, dintre cetățenii diferitelor state, dintre cetățenii aceluiași stat care pretind pământuri sub concesiunea altor state precum și dintre un stat sau cetățenii acestuia și alte state, cetățeni sau supuși străini.

2. În toate cazurile privitoare la ambasadori, miniștri și consuli și în cazurile în care un stat este implicat, jurisdicția de primă instanță va fi exercitată de Curtea Supremă. În toate celelalte cazuri menționate mai sus, Curtea Supremă va judeca în apel atât în drept, cât și în fapt, cu acele excepții și în baza acelor reglementări care vor fi prevăzute de Congres.

3. Judecarea tuturor crimelor, cu excepția cazurilor de punere sub acuzare a unui demnitar, va fi efectuată de un juriu pe teritoriul statului unde s-au comis acțiunile infracționale; în cazul în care acțiunile nu au fost comise pe teritoriul vreunui stat, judecata va avea loc în locul sau locurile hotărâte de Congres prin lege.

Secțiunea trei. 1. Trădarea împotriva Statelor Unite va consta numai din purtarea unui război contra lor sau din înțelegerea cu dușmanii lor prin acordarea de ajutor și înlesniri. Nimeni nu va putea fi condamnat ca trădător decât dacă există doi martori care să certifice că au asistat la acel act evident de trădare sau dacă inculpatul recunoaște acest lucru în fața Curții.

2. Congresul va avea autoritatea de a pronunța pedeapsa în caz de trădare, dar nici o condamnare la pierderea drepturilor civile nu va putea produce efecte asupra urmașilor ori confiscarea averii decât în timpul vieții persoanei în cauză.

ARTICOLUL PATRU

Secțiunea întâi. Fiecare stat va acorda deplină încredere actelor publice, registrelor și procedurilor judiciare ale celorlalte state. Congresul va putea stabili prin legi generale felul în care astfel de registre, acte și proceduri vor putea fi aprobate și care va fi efectul acestei acțiuni.

Secțiunea doi. 1. Cetățenii fiecărui stat vor avea dreptul să se bucure de toate privilegiile și imunitățile cetățenilor în celelalte state.

2. O persoană acuzată în oricare stat de trădare, crimă sau alt delict, care se sustrage judecății și va fi descoperită în alt stat, va putea fi predată, la cererea autorității executive din statul de unde a fugit, pentru a fi transportată în statul care are jurisdicție asupra crimei.

3. *Nici o persoană care prestează un serviciu sau efectuează o muncă într-un stat în baza legilor acelui stat și fuge apoi în alt stat nu va putea să se prevaleze de legile și regulamentele existente acolo pentru a fi scutită de prestarea serviciului sau muncii obligatorii și va trebui să fie predată la cererea părții căreia i se datorește acel serviciu sau muncă.*

Secțiunea trei. 1. Congresul poate admite state noi în uniunea de față; dar nici un nou stat nu va putea fi întemeiat sau alcătuit în limitele jurisdicției vreunui alt stat și nici un stat nu va putea fi alcătuit prin unirea a două sau mai multe state sau părți de state fără acordul corpurilor legiuitoare ale statelor în cauză, precum și al Congresului.

2. Congresul va avea autoritatea de a dispune și de a elabora toate deciziile și reglementările necesare cu privire la teritoriu sau la alte bunuri aparținând Statelor Unite; nici o prevedere din Constituția de față nu va putea fi interpretată în așa fel, încât să prejudicieze vreo pretenție a Statelor Unite sau a unuia dintre statele care le compun.

Secțiunea patru. Statele Unite vor garanta, pentru fiecare stat care face parte din această uniune, o formă republicană de guvernământ și le vor proteja, pe fiecare dintre ele, împotriva unei invazii; de asemenea, le vor proteja, la cererea corpurilor legiuitoare sau a executivului (atunci când corpurile legiuitoare nu se pot întruni) împotriva violenței interne.

ARTICOLUL CINCI

Congresul va putea, ori de câte ori acest lucru va fi considerat necesar de către două treimi din membrii ambelor sale Camere, să propună amendamente la această Constituție sau, la cererea legislaturilor a două treimi din diferitele state, să convoace o convenție pentru propunerea de amendamente; acestea vor deveni valabile, în ambele cazuri, în toate privințele, ca parte integrantă din Constituția de față, după ratificarea lor de către corpurile legiuitoare a trei pătrimi din numărul statelor, sau de către convențiile a trei pătrimi din acestea, dat fiind că și unul, și altul dintre sistemele de ratificare poate fi propus de Congres; nici un amendament făcut înainte de anul una mie opt sute și opt nu va putea afecta în vreun fel prima și cea de a patra clauză din Secțiunea a noua a Articolului întâi; (de asemenea, pe calea unor amendamente) nici un stat nu va putea fi lipsit, fără acordul său, de dreptul de vot egal în Senat.

ARTICOLUL ȘASE

1. Toate datoriile contractate și angajamentele luate înainte de adoptarea acestei Constituții vor fi valabile față de Statele Unite în baza acestei Constituții, la fel precum erau valabile și față de Confederație.

2. Constituția de față și legile Statelor Unite care vor fi întocmite în temeiul ei, precum și toate tratatele încheiate sau care vor fi încheiate în baza autorității Statelor Unite vor constitui legea supremă a țării; judecătorii din toate statele vor fi obligați să le aplice chiar în cazul în care ar exista dispoziții contrare în Constituțiile sau legile vreunui din state.

3. Senatorii și reprezentanții menționați mai sus, membrii diferitelor legislaturi ale statelor, precum și toți funcționarii Guvernului sau Justiției se vor angaja prin jurământ sau prin declarație solemnă să respecte Constituția de față; dar nici un test religios nu va fi cerut vreodată ca o condiție pentru ocuparea unui post sau a unei funcții publice oficiale în Statele Unite.

ARTICOLUL ȘAPTE

Ratificarea de către Convențiile a nouă state va fi suficientă pentru adoptarea acestei Constituții în raporturile dintre statele care o ratifică astfel.

Adoptată în Convenție prin acordul unanim al statelor prezente azi în ziua a șaptesprezecea a lunii septembrie în anul una mie șapte sute optzeci și șapte după Cristos, și în al doisprezecelea an al Independenței Statelor Unite. Drept pentru care iscălim mai jos numele noastre spre mărturie.

George Washington, Președinte și deputat de Virginia

New Hampshire: *John Langdon, Nicholas Gilman*

Massachusetts: *Nathaniel Gorbam, Rufus King*

Connecticut: *Wm. Saml. Johnson, Roger Sherman*

New York: *Alexander Hamilton*

New Jersey: *Wil. Livingston, David Brearley, Wm. Paterson, Jona. Dayton*

Pennsylvania: *B. Franklyn, Thomas Mifflin, Robt. Morris, Geo. Clymer, Thos. Fitz Simons, Jared*

Ingresoll, James Wilson, Gouv. Morris

Delaware: *Geo. Read, Gunning Bedford Jun., John Dickinson, Richard Basset, Jacob Broom*

Maryland: *James McHenry, Daniel of Saint Thomas Jenifer, Danl. Carroll*

Virginia: *John Blair, James Madison Jr.*

Carolina de Nord: *Wm. Blount, Rich'd. Dobbs Spaight, Hugh Williamson*

Carolina de Sud: *J. Rutledge, Charles Cotesworth Pinckney, Pierce Butler*

Georgia: *William Few, Abr. Baldwin*

17 septembrie 1787

Attest: William Jackson, Secretary

Primele zece amendamente sunt cunoscute și drept Declarația drepturilor omului

1791

AMENDAMENTUL I

Congresul nu va putea elabora nici o lege prin care să stabilească o anumită religie (ca religie dominantă) sau să interzică practicarea liberă a unei religii, ori să reducă libertatea cuvântului sau a

presei, sau dreptul poporului la întrunire pașnică sau de a adresa Guvernului cereri privind repararea nedreptăților.

1791

AMENDAMENTUL II

O Miliție bine reglementată fiind necesară pentru securitatea unui stat liber, nu este permisă încălcarea dreptului poporului de a deține și purta arme.

1791

AMENDAMENTUL III

În timp de pace, nici un soldat nu va putea fi încartiruit într-o locuință fără consimțământul proprietarului, și aceasta nici în timp de război, decât în modul prescris de lege.

1791

AMENDAMENTUL IV

Dreptul oamenilor de a le fi asigurată securitatea personală, a locuințelor, documentelor și bunurilor împotriva unor percheziții și confiscări nejustificate nu va putea fi încălcat, și nu vor putea fi emise mandate, decât în baza unor motive temeinice, susținute prin jurământ sau declarație, menționându-se cu precizie locul care urmează să fie percheziționat și persoanele sau obiectele care urmează să fie reținute.

1791

AMENDAMENTUL V

Nici o persoană nu poate fi ținută să răspundă pentru a da seamă pentru o infracțiune capitală sau altă faptă infamantă decât pe baza unui denunț sau unei puneri sub acuzare emisă de o Curte cu Jurați, cu excepția cazurilor apărute în forțele armate terestre sau navale, sau în Miliție, când persoanele respective se află în serviciul comandat pe timp de război sau în situațiile de pericol public; pentru aceeași infracțiune, nici unei persoane nu îi pot fi periclitate de două ori viața și integritatea corporală; de asemenea, nimeni nu poate fi silit să depună mărturie împotriva sa în nici un proces penal, nici să fie privat de viață, libertate sau proprietate fără o judecată legală; de asemenea, proprietatea privată nu va putea fi expropriată pentru uzul public fără o compensație justă.

1791

AMENDAMENTUL VI

În toate cauzele penale, acuzatul are dreptul la o judecată grabnică și publică din partea unui juriu imparțial al statului sau districtului în care infracțiunea a fost comisă, și care district a fost în prealabil determinat prin lege, și să fie informat cu privire la natura și motivul acuzației, să fie confruntat cu martorii acuzării, să aibă dreptul de a se bucura de procedura obligatorie pentru ca să obțină martori în favoarea sa și să beneficieze de asistența unui avocat în apărarea sa.

1791

AMENDAMENTUL VII

În procesele de drept comun, atunci când valoarea în litigiu depășește douăzeci de dolari, dreptul la proces cu jurați este păstrat, iar nici o faptă judecată de către un juriu nu poate fi reexaminată de un alt tribunal din Statele Unite decât în conformitate cu regulile dreptului comun (Common Law).

1791

AMENDAMENTUL VIII

Nu vor putea fi cerute cauțiuni excesive, nici nu vor putea fi impuse amenzi excesive, nici nu vor putea fi aplicate pedepse crude sau deosebit de grave.

1791

AMENDAMENTUL IX

Menționarea în Constituție a unor anumite drepturi nu va putea fi interpretată ca reprezentând o negare sau o denigrare a altor drepturi ce revin poporului.

1791

AMENDAMENTUL X

Puterile care nu au fost delegate Statelor Unite prin Constituție, și care nici nu au fost interzise de către aceasta statelor, sunt rezervate în mod respectiv statelor sau poporului.

1795

AMENDAMENTUL XI

Puterea judecătorească a Statelor Unite nu poate fi interpretată ca extinzându-se asupra acelor litigii întemeiate pe drept sau pe echitate, intentate împotriva unuia dintre statele care intră în componența Statelor Unite de către cetățeni ai unui alt stat (al federației) sau de către cetățeni sau supuși ai vreunui stat străin.

1804

AMENDAMENTUL XII

Electorii se vor întruni în statele respective și îi vor alege prin vot secret pe Președinte și pe Vicepreședinte, dintre care cel puțin unul trebuie să nu fie locuitor al statului lor; pe buletinele lor de vot, ei vor nominaliza persoana votată pentru funcția de Președinte, iar pe buletine separate, persoana votată pentru funcția de Vicepreședinte, întocmind liste separate cu toate persoanele votate pentru funcția de Președinte și respectiv pentru funcția de Vicepreședinte, cu numărul de voturi acordate fiecăreia, liste pe care le vor semna și certifica și le vor trimite, sigilate, sediului de guvernământ al Statelor Unite, pe adresa Președintelui Senatului; în prezența membrilor Senatului și ai Camerei Reprezentanților, Președintele Senatului va deschide toate certificatele, după care voturile vor fi numărate; persoana întrunind cel mai mare număr de voturi pentru Președinte va deveni Președinte, dacă numărul de voturi reprezintă o majoritate din numărul total al electorilor ce au fost desemnați; în cazul în care nici o persoană nu întrunește o asemenea majoritate, Camera Reprezentanților va alege imediat, prin vot secret, pe Președinte, dintre persoanele, cel mult trei, care au avut cele mai multe voturi pe lista pentru funcția de Președinte. Dar Președintele va fi ales în acest caz, de către state, reprezentanța fiecărui stat având un vot; unul sau mai mulți deputați reprezentând două treimi din totalul statelor vor constitui un cворum în acest scop, iar o majoritate din totalul statelor va fi necesară pentru o alegere. În cazul în care Camera Reprezentanților nu va putea alege un Președinte, în situațiile în care dreptul de alegere îi este încredințat, înainte de cea de a patra zi a lunii martie imediat următoare, Vicepreședintele va exercita funcția de Președinte, la fel ca în cazul morții sau altei incapacități constituționale a Președintelui¹⁰. Persoana care va întruni cel mai mare număr de voturi pentru Vicepreședinte va deveni Vicepreședinte, în cazul în care numărul de voturi exprimat în favoarea sa reprezintă o majoritate din numărul total al electorilor numiți iar, dacă nici o persoană nu întrunește o asemenea majoritate, Senatul îl va alege pe Vicepreședinte dintre cele două persoane cu cele mai mari numere de voturi de pe listă; două treimi din numărul total al senatorilor va constitui un cворum legal în acest scop, iar o majoritate din numărul total al senatorilor va fi necesară pentru o alegere. Nici o

persoană care nu este eligibilă în sens constituțional în funcția de Președinte nu este eligibilă nici pentru aceea de Vicepreședinte al Statelor Unite.

1865

AMENDAMENTUL XIII

Secțiunea 1. Nici sclavia, nici servitudinea involuntară, cu excepția situațiilor în care a fost pronunțată ca pedeapsă pentru o infracțiune, în baza unei condamnări în conformitate cu legea a persoanei în cauză, nu vor fi permise pe teritoriul Statelor Unite sau în oricare loc aflat sub jurisdicția lor.

Secțiunea 2. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1868

AMENDAMENTUL XIV

Secțiunea 1. Toate persoanele născute sau naturalizate în Statele Unite și supuse jurisdicției lor sunt cetățeni ai Statelor Unite și ai statului în care locuiesc. Nici un stat nu va putea elabora sau aplica vreo lege care să îngreuească privilegiile sau imunitățile cetățenilor Statelor Unite; de asemenea, nici un stat nu poate priva vreo persoană de viață, libertate sau proprietate fără desfășurarea unei proceduri legale juste (due process of law), și nici nu va putea refuza vreunei persoane aflată în jurisdicția lui ocrotirea egală din partea legilor.

Secțiunea 2. Numărul de locuri de membri în Camera Reprezentanților va fi împărțit între diferitele state în conformitate cu ponderea populației, luându-se în considerație întregul număr al persoanelor din fiecare stat, cu excepția indienilor nesupuși impunerilor fiscale. Dar când dreptul de a vota în orice alegeri pentru desemnarea electorilor pentru Președintele și Vicepreședintele Statelor Unite, a reprezentanților în Congres, a funcționarilor executivi și judecătorești ai unui stat ori a membrilor legislaturii unui stat este refuzat unora dintre locuitorii de sex bărbătesc ai unui stat, în vârstă de cel puțin 21 de ani, cetățeni ai Statelor Unite, sau când acest drept este îngrădit în vreun fel, cu excepția cazului în care motivul acestor îngrădiri este participarea la o răzvrătire, sau o altă infracțiune, baza reprezentării va fi redusă conform proporției pe care numărul unor asemenea cetățeni de sex bărbătesc o reprezintă în raport cu numărul total de cetățeni de sex bărbătesc în vârstă de cel puțin 21 de ani din statul respectiv.

Secțiunea 3. Nici o persoană nu va putea fi ales senator sau reprezentant în Congres, sau elector pentru Președinte și Vicepreședinte, ori deținător al unei funcții oficiale, civile sau militare, a Statelor Unite, sau a oricărui stat, dacă, după ce a depus anterior un jurământ, ca membru al Congresului, ca funcționar al Statelor Unite, ca membru al legislaturii oricărui stat, sau ca funcționar executiv sau judecătoresc al oricărui stat, angajându-se să sprijine Constituția Statelor Unite, a participat apoi la o insurecție sau răzvrătire împotriva acestora sau a acordat ajutor sau încurajare dușmanilor Statelor Unite. Congresul va putea totuși înlătura această incapacitate, prin votul a două treimi din totalul membrilor fiecărei Camere.

Secțiunea 4. Nu va putea fi pusă la îndoială validitatea datoriilor publice ale Statelor Unite, autorizate prin lege, incluzând datoriile făcute pentru plata pensiilor și a recompenselor pentru servicii prestate în scopul suprimării insurecțiilor sau răzvrătirilor. Dar, nici Statele Unite, nici oricare stat nu vor putea contracta sau plăti vreo datorie sau obligație pentru ajutorarea unei insurecții sau răzvrătiri împotriva Statelor Unite, sau vreo revendicare legată de pierderea sau emanciparea vreunui sclav; orice datorii, obligații sau revendicări de acest fel vor fi considerate drept ilegale și neavenite.

Secțiunea 5. Congresul este împuternicit să aplice, printr-o legislație corespunzătoare, prevederile acestui articol.

1870

AMENDAMENTUL XV

Secțiunea 1. Dreptul cetățenilor Statelor Unite de a vota nu poate fi refuzat sau îngrădit de către Statele Unite sau de către vreunul dintre state din motive de rasă, culoare sau condiție anterioară de servitudine.

Secțiunea 2. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1913

AMENDAMENTUL XVI

Congresul este împuternicit să stabilească și să încaseze impozite pe venituri, indiferent de sursa acestora, fără împărțire proporțională între diferitele state și fără a fi luate în considerație vreun recensământ sau vreo numărătoare.

1913

AMENDAMENTUL XVII

Senatul Statelor Unite va fi alcătuit din câte doi senatori din fiecare stat, aleși de populația statului respectiv, pentru o perioadă de șase ani; fiecare senator va dispune de un vot. Electorii din fiecare stat vor trebui să îndeplinească condițiile cerute pentru electorii ramurii celei mai numeroase a legislaturilor statelor.

În cazul apariției unor locuri vacante în reprezentarea vreunui stat în Senat, autoritatea executivă a statului respectiv va anunța în scris organizarea de alegeri pentru completarea locurilor devenite vacante, cu mențiunea că legislatura oricărui stat poate împuternici autoritatea executivă a statului respectiv să facă numiri temporare până când poporul va hotărî prin vot ocuparea locurilor vacante, așa precum legislatura va indica.

Acest amendament nu poate fi interpretat ca având vreun efect asupra alegerii sau duratei mandatului vreunui senator ales înainte ca amendamentul să devină valid ca parte a Constituției.

1919

AMENDAMENTUL XVIII

Secțiunea 1. La un an de la ratificarea acestui articol, producerea, vânzarea sau transportarea băuturilor alcoolice în interiorul Statelor Unite și al tuturor teritoriilor aflate sub jurisdicția lor, precum și importarea și exportarea acestora vor fi considerate pe această cale ca fiind interzise.

Secțiunea 2. Atât Congresul, cât și și diferitele state sunt împuternicite să aplice acest articol pe calea unei legislații corespunzătoare.

Secțiunea 3. Articolul de față nu va putea intra în vigoare decât dacă va fi fost ratificat ca amendament al Constituției de către legislaturile diferitelor state, în conformitate cu prevederile Constituției, înăuntrul unei perioade de șapte ani de la data înaintării lui actuale spre ratificare statelor de către Congres¹¹.

1920

AMENDAMENTUL XIX

Dreptul cetățenilor Statelor Unite de a vota nu poate fi refuzat sau îngrădit de către Statele Unite sau de către vreunul dintre state din motiv de sex.

Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1933

AMENDAMENTUL XX

Secțiunea 1. Durata mandatelor Președintelui și Vicepreședintelui va lua sfârșit la amiază, în a 20-a zi a lunii ianuarie, iar durata mandatelor senatorilor și membrilor Camerei Reprezentanților la amiază în a treia zi a lunii ianuarie, în anii în care duratele acestor mandate ar lua sfârșit dacă acest articol nu ar fi ratificat; mandatele succesorilor lor vor începe tot atunci.

Secțiunea 2. Congresul se va întruni cel puțin o dată pe an, iar această întrunire va avea loc la amiază în a treia zi a lunii ianuarie, cu excepția cazului în care prin lege va fi stabilită o altă zi.

Secțiunea 3. În cazul în care, la data fixată pentru începutul duratei mandatului Președintelui, Președintele ales va fi murit, Vicepreședintele ales va deveni Președinte. În cazul în care nu va fi fost ales un Președinte înainte de data fixată pentru începutul duratei mandatului, sau dacă Președintele ales va eșua să se califice, Vicepreședintele ales va acționa ca Președinte până când se va califica un Președinte, iar Congresul poate reglementa prin lege situațiile în care nici Președintele ales, nici Vicepreședintele ales nu îndeplinesc condițiile cerute, hotărând cine va acționa ca Președinte, sau modul în care să fie aleasă o persoană care să acționeze ca Președinte, iar o asemenea persoană va acționa în mod corespunzător până când un Președinte sau un Vicepreședinte vor putea fi desemnați.

Secțiunea 4. Congresul poate decide prin lege în cazul morții oricăreia dintre persoanele dintre care Camera Reprezentanților poate alege un Președinte, ori de câte ori dreptul de alegere îi va reveni acesteia, precum și în cazul morții oricăreia dintre persoanele dintre care Senatul poate alege un Vicepreședinte, în situațiile în care dreptul de alegere îi va reveni acestuia.

Secțiunea 5. Secțiunile 1 și 2 vor intra în vigoare în a 15-a zi a lunii octombrie, după ratificarea acestui articol.

Secțiunea 6. Acest articol nu va intra în vigoare decât dacă va fi fost ratificat ca amendament al Constituției de către legislaturile unei majorități de trei pătrimi din numărul statelor, în decurs de șapte ani de la data supunerii lui (statelor membre).

1933

AMENDAMENTUL XXI

Secțiunea 1. Cel de al 18-lea amendament al Constituției Statelor Unite este abrogat pe această cale.

Secțiunea 2. Transportarea sau importarea de băuturi alcoolice amestecate în oricare stat, teritoriu sau posesiune a Statelor Unite în scopul livrării sau folosirii lor, prin încălcarea legilor în vigoare, este interzisă.

Secțiunea 3. Acest articol nu va intra în vigoare decât dacă va fi fost ratificat ca amendament al Constituției de către adunări ținute în diferitele state, conform prevederilor Constituției, în decurs de șapte ani de la data supunerii lui (spre ratificare) statelor, de către Congres.

1951

AMENDAMENTUL XXII

Secțiunea 1. Nici o persoană nu va putea fi aleasă în funcția de Președinte mai mult decât de două ori, și nici o persoană care a deținut funcția de Președinte, sau a activat ca Președinte, vreme de peste doi ani din durata unui mandat acordat prin alegeri unei alte persoane nu va putea fi aleasă în funcția de Președinte mai mult decât o dată. Acest articol nu va fi însă aplicabil unei persoane care deține funcția de Președinte la data când acest articol a fost propus de către Congres și nu va putea împiedica o persoană care deține funcția de Președinte, sau activează ca Președinte, în perioada de mandat în care

acest articol intră în vigoare, să dețină funcția de Președinte sau să activeze ca Președinte până la sfârșitul perioadei de mandat respective.

Secțiunea 2. Articolul de față nu va intra în vigoare decât dacă va fi fost ratificat ca amendament al Constituției de către legislaturile unei majorități de trei pătrimi din totalul statelor în decurs de șapte ani de la data de la care a fost trimis, de către Congres, statelor pentru ratificare.

1961

AMENDAMENTUL XXIII

Secțiunea 1. Districtul în care se află sediul guvernului Statelor Unite va fi desemnat în modul în care se va hotărî de către Congres:

Un număr de electori ai Președintelui și Vicepreședintelui egal cu numărul total de senatori și reprezentanți în Congres la care districtul ar avea dreptul dacă ar fi stat, dar în nici un caz mai mare decât al statului cu cea mai mică populație; ei se vor adăuga celor numiți de către state, dar vor fi considerați, în scopurile legate de alegerea Președintelui și Vicepreședintelui, drept electori numiți de către un stat, și se vor întruni în district și vor îndeplini acele sarcini care au fost prevăzute de cel de al 12-lea amendament.

Secțiunea 2. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1964

AMENDAMENTUL XXIV

Secțiunea 1. Dreptul cetățenilor Statelor Unite de a vota în oricare alegeri primare sau de alt fel pentru Președinte sau Vicepreședinte, pentru electori pentru Președinte sau Vicepreședinte, sau pentru senatori sau reprezentanți în Congres nu poate fi refuzat sau îngrădit de către Statele Unite sau de către vreunul dintre State din motiv de neplată a unei taxe pe cap de locuitor sau a oricărui alt impozit.

Secțiunea 2. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1967

AMENDAMENTUL XXV

Secțiunea 1. În cazul înlăturării din funcție a Președintelui sau în cazul decesului sau demisiei sale, Vicepreședintele va deveni Președinte.

Secțiunea 2. Ori de câte ori funcția de Vicepreședinte va deveni vacantă, Președintele va numi un Vicepreședinte care va prelua funcția în urma confirmării sale printr-o majoritate de voturi în ambele Camere ale Congresului.

Secțiunea 3. În situațiile în care Președintele transmite Președintelui pro tempore al Senatului și Speaker-ului Camerei Reprezentanților o declarație scrisă în sensul că este incapabil să îndeplinească împuternicirile și sarcinile funcției sale, și până când el le va transmite o declarație scrisă în sens contrar, aceste împuterniciri și sarcini vor fi îndeplinite de către Vicepreședinte acționând ca Președinte.

Secțiunea 4. Ori de câte ori Vicepreședintele și o majoritate fie a funcționarilor principali ai departamentelor ramurii executive, fie a unui alt organ stabilit prin lege de către Congres, transmit Președintelui pro tempore al Senatului și Speaker-ului Camerei Reprezentanților o declarație scrisă în sensul că Președintele este incapabil să îndeplinească împuternicirile și sarcinile funcției sale, Vicepreședintele va prelua imediat împuternicirile și sarcinile funcției, acționând ca Președinte interimar.

Ulterior, în cazul în care Președintele transmite Președintelui pro tempore al Senatului și Speaker-ului Camerei Reprezentanților o declarație scrisă potrivit căreia nu mai există nici-o incapacitate, el își va relua împuternicirile și sarcinile funcției sale, în afară de cazul în care

Vicepreședintele și o majoritate fie a funcționarilor principali ai departamentelor ramurii executive, fie a altui organ stabilit prin lege de către Congres, ar transmite în decurs de patru zile Președintelui **pro tempore** al Senatului și Speaker-ului Camerei Reprezentanților o declarație scrisă conform căreia Președintele este incapabil să îndeplinească împuternicirile și sarcinile funcției sale. În acest caz, Congresul va decide, întrunindu-se în acest scop în decurs de 48 de ore, dacă nu se află în sesiune. Dacă Congresul, în decurs de 21 de zile de la data primirii ultimei declarații scrise menționate, sau dacă Congresul nu se află în sesiune, în decurs de 21 de zile de la data când trebuie să se întrunească, decide printr-o majoritate de voturi de două treimi din totalul membrilor fiecărei Camere că Președintele este incapabil să îndeplinească împuternicirile și sarcinile funcției sale, Vicepreședintele va continua să le îndeplinească în calitate de Președinte interimar; altminteri, Președintele își va relua împuternicirile și sarcinile funcției sale.

1971

AMENDAMENTUL XXVI

Secțiunea 1. Dreptul cetățenilor Statelor Unite în vârstă de cel puțin 18 ani de a vota nu poate fi refuzat sau îngrădit de către Statele Unite sau de către vreunul dintre state din motiv de vârstă.

Secțiunea 2. Congresul este împuternicit să aplice acest articol printr-o legislație corespunzătoare.

1992

AMENDAMENTUL XXVII

Nici o lege, modificând indemnizația pentru serviciile senatorilor și reprezentanților, nu va putea intra în vigoare până când nu va fi avut loc o alegere a reprezentanților.

PRECIZĂRI

- 1 Modificat prin Secțiunea 2-a a celui de al XIV-lea Amendament.
- 2 Text modificat prin cel de al XVII-lea Amendament.
- 3 Text modificat prin cel de al XVII-lea Amendament.
- 4 Modificat prin Secțiunea 2-a a celui de al XX-lea Amendament.
- 5 Text modificat prin cel de al XVII-lea Amendament.
- 6 Text modificat prin cel de al XVII-lea Amendament.
- 7 Text modificat prin cel de al XXV-lea Amendament.
- 8 Text modificat prin cel de al XI-lea Amendament.
- 9 Text modificat prin cel de al XIII-lea Amendament.
- 10 Text modificat prin Secțiunea 3-a a celui de al XX-lea Amendament.
- 11 Anulat prin prevederile celui de al XXI-lea Amendament.

PREȘEDINȚII S.U.A.

1. George Washington	- 1789
2. John Adams	- 1797
3. Thomas Jefferson	- 1801
4. James Madison	- 1809
5. James Monroe	- 1817
6. John Quincy Adams	- 1825
7. Andrew Jackson	- 1829
8. Martin Van Buren	- 1837

9. William Henry Harisson	- 1841
10. John Tyler	- 1841
11. James Knox Polk	- 1845
12. Zachary Taylor	- 1849
13. Millard Fillmore	- 1850
14. Franklin Pierce	- 1853
15. James Buchanan	- 1857
16. Abraham Lincoln	- 1861
17. Andrew Johnson	- 1865
18. Ulysses Sidney Grant	- 1869
19. Rutheford Birchard Hayes	- 1877
20. James Abraham Garfield	- 1881
21. Chester Allan Arthur	- 1881
22. Stephen Grover Cleveland	- 1885
23. Benjamin Harrison	- 1889
24. Stephen Grover Cleveland	- 1893
25. William McKinley	- 1897
26. Theodore Roosevelt	- 1901
27. William Howard Taft	- 1909
28. Thomas Woodrow Wilson	- 1913
29. Warren Gamaliel Harding	- 1921
30. Calvin Coodlige	- 1923
31. Herbert Clark Hoover	- 1929
32. Franklin Delano Roosevelt	- 1933
33. Harry S.Truman	- 1945
34. Dwight David Eisenhower	- 1953
35. John Fitzgerald Kennedy	- 1961
36. Lyndon Baines Johnson	- 1963
37. Richard Milhous Nixon	- 1969
38. Gerald Rudolf Ford	- 1974
39. Jimmy (James Earl) Carter	- 1977
40. Ronald Wilson Reagan	- 1981
41. George Bush	- 1988
42. William Clinton	- 1992
43. George W.Bush jr.	- 2001

1.2. BRAZILIA

1.2.1. Istoric și evoluție politică

Teritoriul pe care se găsește astăzi Brazilia a fost ocupat încă din vechime de triburi indiene. Portughezul Pedro Alvares Cabral a descoperit acest teritoriu la 22 aprilie 1500. Ca urmare a acestei descoperiri a început acțiunea de colonizare a Braziliei odată cu expediția lui Alfonso de Souza (1530-1532). Inițial Brazilia era împărțită în 15 căpitării ereditare, care se întindeau pe o distanță de 50 de

leghe de-a lungul coastelor și pe o distanță nedefinită în centrul țării. Aceste căpitării erau conduse de curteni ai Coroanei, dispunând de largi privilegii, al căror nume era **donatarios**. Dintre căpitării, cea mai înfloritoare era cea de la Sao Vicente. Regele Portugaliei, Ioan al III-lea, a luat măsura unificării căpităriilor conduse de donatarios într-o administrație centrală, condusă de un guvernator general²²⁵.

Ofițerii locali controlau căpităriile, iar punctele cele mai importante ale coastei au fost fortificate. În orașe a fost stabilită o organizare municipală, similară cu cea portugheză. Perioada care a urmat s-a caracterizat printr-o puternică influență a misiunilor iezuite, dar și prin încercări franceze sau olandeze de a pune în pericol suveranitatea portugheză asupra Braziliei. Expansiunea portugheză a continuat în pofida opoziției manifestată de alte puteri coloniale, reușind să unifice țara, să-i dezvolte economia - axată în special pe cultivarea trestiei de zahăr și extragerea aurului -, și să generalizeze folosirea limbii portugheze, care a constituit un important factor unificator.

Coloniștii, nemulțumiți de administrația portugheză, s-au răsculat împotriva puterii metropolitane, militând pentru independența țării. Imperiul brazilian s-a proclamat independent în 1822, având drept conducător pe Pedro I. Imperiul instaurat în 1822 a durat până în 1889.

Prima constituție braziliană datează din 1824, ea fiind modificată în 1834, pentru a asigura o mai mare descentralizare provinciilor, prin crearea unei adunări provinciale, dispunând de o putere locală considerabilă. Perioada imperiului a fost marcată de intervenția pentru răsturnarea dictatorului argentinian Juan Manuel de Rosas (1852) și intervenția în războiul paraguayian (1864-1870). Economia imperiului se baza pe agricultura sclavagistă, puterea politică reală fiind în mâinile marilor fermieri care formau un fel de elită în această perioadă în Brazilia.

În 1831 Brazilia a acceptat să interzică traficul de sclavi, dar acesta a încetat de abia în 1851. În 1871 a fost adoptată o lege care declara liberi toți copiii născuți din sclavi. În 1884 provinciile Ceara și Amazonas și-au eliberat sclavii; o eliberare masivă a sclavilor a avut loc în 1885, dar abolirea definitivă a sclaviei, cu o compensație pentru proprietarii de sclavi, a fost hotărâtă de abia la 13 mai 1888.

Deși imperiul brazilian reușise unele realizări din punct de vedere economic și începuse chiar o modernizare a țării, monarhia se dovedea tot mai puțin aptă pentru a face față noilor schimbări, ceea ce a dus la abdicarea lui Pedro al II-lea și abolirea monarhiei în 1889.

Evoluția Braziliei după 1889 a fost marcată de promovarea în înaltele funcții din stat a unor reprezentanți ai elitei proprietarilor de plantații, de alternare a unor perioade de dictatură și a unor perioade democratice. În 1891 a fost promulgată noua Constituție, ce a fost caracterizată ca fiind prezidențială, federală, democratică și republicană. Noile state componente ale federației dispuneau de mai multe puteri decât fostele provincii din epoca imperială.

Primul președinte ales, Deodoro da Fonseca, s-a dovedit incapabil să guverneze potrivit prevederilor noii Constituții. Popularul vicepreședinte care i-a luat locul, Marshall Floriano Peixoto, a restabilit liniștea și ordinea. Perioada care a urmat a fost marcată pe de o parte prin constituirea unor noi state, dar și prin încercări de rebeliune împotriva proprietarilor plantațiilor de cafea, care continuau să domine economia și politica țării. O figură importantă în viața politica a țării a fost Getulio Vargas, guvernatorul statului Rio Grande do Sul, care a preluat puterea în urma unei răscoale în 1930. El a guvernat țara între 1930 și 1945 și apoi între 1951 și 1954. Deși a concentrat în mâinile sale puteri foarte mari, Vargas a dus o politică socială activă și s-a aliat cu S.U.A. în războiul împotriva Germaniei și Italiei. Revenit la putere în 1954, de astă dată prin alegeri, Vargas nu s-a dovedit la fel de abil pentru a domina forțele politice, fiind lipsit și de o majoritate fermă în cadrul Congresului. O serie de acuzații,

²²⁵ The New Encyclopedia Britannica, 15th edition, vol.15, Macropaedia, pag.185; Encyclopedia Universalis France, S.A., 1990. Corpus 4, pag.495; Horia C.Matei, Silviu Neagu, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, Editura Meronia, București, 2002, pag.88; *The World Almanac and Book of Facts, 1996*, World Almanac Books, Funk and Wadnalis Corporation, editor: Robert Famighetti, Mahwah, New Jersey, 1995, pag.746.

printre care cele privind implicarea sa în acțiunile de corupție și în asasinarea unui ziarist - adversar politic -, l-au făcut pe Vargas să demisioneze la 24 august 1954 și apoi să se sinucidă.

Dintre președinții care au urmat lui Getulio Vargas s-au remarcat Juscelino Kubitschek de Oliveira, Janio Quadros, João Goulard, acesta din urmă fiind răsturnat de o dictatură militară după ce încercase un program de reforme sprijinit de forțele de stânga. Răsturnarea lui Goulard a adus la putere un președinte militar, Castello Branco, care la 27 octombrie 1965 a semnat un Act instituțional suspendând toate partidele politice și restaurând puterile prezidențiale. A fost creat un sistem artificial de două partide. În decembrie 1966, Castello Branco a solicitat - într-o sesiune extraordinară a Congresului - aprobarea unei noi Constituții, elaborată de un grup de experți guvernamentali. Noul document, proclamat la 24 ianuarie 1967, cuprindea o serie de idei expuse în programul forțelor armate și confirma extinderea puterii executive și a guvernului central.

Printre schimbările importante aduse de noua Constituție erau: alegerea indirectă a președintelui și a vicepreședintelui pe un singur tichet; reducerea mandatului prezidențial de la 5 la 4 ani; competența tribunalelor militare de a judeca pe civilii care ar fi încălcat legile securității naționale; conferirea către președinte a puterii de a emite decrete de urgență, fără consultarea Congresului; contestarea dreptului Congresului de a întârzia legislația solicitată de către executiv.

Președinții Costa da Silva, Medici și Geisel nu s-au îndepărtat prea mult de la programul administrației militare. La 13 decembrie 1968, corpurile legiuitoare au fost suspendate pe o durată nedefinită, executivul fiind autorizat să guverneze prin decrete.

Tranziția către viața civilă s-a făcut treptat, începând din 1978. Revenirea la un guvern civil s-a produs în ianuarie 1985, când Colegiul electoral i-a ales pe Tancredo de Almeida Neves ca președinte, și Jose Sarney ca vicepreședinte.

Noua Adunare constituantă și-a început lucrările în februarie 1987, Constituția actuală a Braziliei fiind promulgată la 5 octombrie 1988.

În alegerile prezidențiale, prin vot direct, a fost ales Fernando Collor de Mello, propus de Partidul Național al Reconstrucției, pe o platformă care viza dezvoltarea economică și modernizarea. Collor a câștigat alegerile cu 43% din votul popular, în timp ce contra-candidatul său da Silva obținea 38%, iar 19% din voturi reprezentau abțineri sau voturi nule.

Președintele Collor și-a preluat funcția la 15 martie 1990, în condițiile unor dificultăți economice și a unei mari datorii externe. În septembrie 1992, împotriva sa s-a inițiat procedura de **impeachment** pentru corupție. El a demisionat la 29 decembrie 1992, în timp ce începea procesul său, iar Tlamar Franco devenea președinte interimar. A urmat Fernando Henrique Cardoso, care și-a început mandatul la 1 ianuarie 1995, fiind ales în octombrie 1994 cu cea mai populară majoritate cunoscută vreodată în Brazilia și care a fost reales în 1998. Actualul șef al statului este Luiz Inacio Lula da Silva (de la 1 ianuarie 2003), ales cu 61,3% din voturi.

1.2.2. Analiza prevederilor Constituției din 1988

După cum s-a arătat, actuala Constituție a Braziliei datează din 5 octombrie 1988, reflectând procesul de tranziție a Braziliei de la dictatura militară la un regim democratic. Constituția a suferit modificări prin Amendamentele nr.1 (1992), nr.2 (1992), nr.3 (1993), nr.4 (1993), nr.5 (1994) și nr.6 (1994)²²⁶.

²²⁶ Constitution of the Federative Republic of Brazil, 1988, 1994 Revised edition, Translated and revised by Istvan Vajda, Patricia de Queiroz, Carvalho Zimbres, Vanira Tavares de Souza, Brasilia, 1994, 182 pag.

1.2.2.1. *Principiile fundamentale. Drepturile și garanțiile constituționale*

Constituția Braziliei specifică, în chiar primul său articol, că Republica Federativă a Braziliei, constituită ca urmare a uniunii indisolubile a statelor și municipalităților și a districtului federal, este un stat democratic, de drept, întemeiat pe suveranitate, dreptul de cetățenie, demnitatea persoanei umane, valorile sociale, ale muncii și liberei întreprinderi, precum și ale pluralismului politic.

În conformitate cu prevederile Constituției, toate puterile emană de la popor, care le exercită prin intermediul reprezentanților săi aleși, sau în mod direct. Puterile uniunii sunt: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească, care sunt independente una față de alta și acestea colaborează în mod armonios.

Obiectivele fundamentale ale Republicii Federative a Braziliei sunt: edificarea unei societăți libere, drepte și solidare, garantarea dezvoltării naționale, eradicarea sărăciei și crearea unor condiții de viață care să reducă inegalitățile sociale și regionale, promovarea bunei stări pentru toți, fără diferențe de origine, rasă, sex, culoare, vârstă sau orice alte forme de discriminare.

Relațiile internaționale ale Republicii Federative a Braziliei se întemeiază pe principiile independenței naționale, drepturilor omului, autodeterminării, neintervenției, egalității statelor, apărării păcii, soluționării pașnice a conflictelor, respingerii terorismului și rasismului, cooperării cu toate popoarele pentru progresul umanității, acordării dreptului de azil.

O prevedere specială a Constituției dispune că Republica Federativă a Braziliei urmărește integrarea economică, politică, socială și culturală a popoarelor latino-americane în scopul creării unei comunități latino-americane de națiuni.

Titlul II al Constituției braziliene, care se referă la drepturile și garanțiile fundamentale, cuprinde cinci capitole și anume: cap.I, consacrat drepturilor și îndatoririlor individuale și colective; cap.II, consacrat drepturilor sociale; cap.III ce se referă la problemele naționalității; cap.IV, referitor la drepturile politice și cap.V, care definește statutul partidelor politice.

În ceea ce privește drepturile și îndatoririle individuale și colective enumerate de Constituția Braziliei, acestea sunt în număr de 77. Este de reținut că în afara drepturilor consacrate pe care le întâlnim în multe alte constituții, în acest capitol întâlnim și o serie de idei noi, care atestă caracterul modern al Constituției braziliene. Menționăm, astfel, ideea că nimeni nu poate fi obligat sau oprit să facă ceva decât în baza legii (art.5.II); asigurarea asistenței civile în stabilimentele individuale sau colective (art.5.VII); dreptul la respectul vieții particulare, onoarei și imaginii fiecărei persoane, care sunt inviolabile (art.5.X); principiul că asociațiile pot fi dizolvate sau să li se suspende activitățile numai prin hotărâre judecătorească (art.5.XIX); dreptul fiecărei persoane de a primi de la agențiile publice sau particulare informații care le interesează sau cu caracter general (art.5.XXIII); dreptul de a adresa petiții guvernului, în apărarea drepturilor sau împotriva unor acte ilegale, de abuz al puterii (art.5.XXXIV lit.a); principiul că nu vor exista tribunale excepționale (art.5.XXXVII); recunoașterea instituției juriului (art.5.XXXVIII); ideea că acțiunea unor grupări armate, civile sau militare, împotriva ordinii constituționale și a statului democratic este o crimă (art.5.XLIV); principiul potrivit căruia femeilor deținute li se vor crea condiții pentru a fi împreună cu copiii lor în perioada de alăptare (art.5.L); principiul potrivit căruia nu este permisă extrădarea străinilor în temeiul unor infracțiuni politice sau ideologice (art.5.LII); regula potrivit căreia nimeni nu poate fi arestat decât dacă este surprins în flagrant delict sau în baza unui ordin scris al unei autorități judiciare competente (art.5.LXI); principiul potrivit căruia statul trebuie să acorde compensații pentru erori judiciare (art.5.LXXV) etc.

Capitolul II, care se referă la drepturile, sociale enumeră în art.7 drepturile muncitorilor rurali și urbani, printre care protecția împotriva concedierii arbitrare, asigurarea de șomaj, salariul minim la nivelul economiei naționale, plata sporită a muncii de noapte, participarea la profituri sau la rezultatele

unei activități indiferent de salariu, alocația de familie, un program normal de ore de muncă, recunoașterea contractelor colective, asigurarea de accidente, interzicerea oricărei discriminări etc.

În ce privește drepturile asociațiilor sau uniunilor profesionale, același capitol prevede că negocierile colective de muncă urmează a fi efectuate cu participarea uniunilor, acestea având dreptul să apere interesele individuale sau colective ale diferitelor categorii de muncitori, inclusiv litigiile de muncă și administrative. Pe de altă parte, se prevede interzicerea concedierii unor funcționari ai uniunilor, din momentul înregistrării candidaturii lor la o funcție de conducere sau de reprezentare a unei asemenea uniuni și în cazul în care ei au fost aleși; se mai interzice concedierea lor și timp de un an după încetarea acestei funcții, cu excepția situației în care ei ar comite o infracțiune prevăzută prin lege. Constituția mai prevede (art.9) că dreptul la grevă este garantat, fiind de competența muncitorilor de a decide exercitarea lui în scopurile menționate.

Capitolul III, ce se referă la naționalitate, prevede dobândirea cetățeniei prin naștere sau prin naturalizare. Cetățenia braziliană se dobândește prin naștere de către persoanele născute pe teritoriul Braziliei, chiar din părinți străini, cu condiția însă ca ei să nu fie în serviciul altor țări. De asemenea, dobândesc cetățenia prin naștere persoanele născute în străinătate dintr-un tată sau o mamă braziliană, cu condiția ca ambii sau unul din ei să fie în serviciul Republicii Federative a Braziliei. Mai dobândesc cetățenia braziliană prin naștere persoanele născute în străinătate dintr-un tată sau mamă braziliană, cu condiția ca ei să vină să locuiască în Brazilia și să opteze pentru naționalitatea braziliană.

Prin naturalizare, dobândesc cetățenia braziliană aceia care sunt originari din țările de limbă portugheză, domiciliază un an neîntrerupt și au o reputație morală bună, dar și cetățenii de orice naționalitate, rezidenți în Brazilia de peste 15 ani, care n-au suferit pedepse criminale.

O dispoziție aparte este aceea care prevede că drepturile inerente brazilienilor vor putea fi acordate cetățenilor portughezi având reședința în Brazilia, pe bază de reciprocitate. Legea nu poate stabili discriminări între cetățenii brazilieni naturalizați și cei născuți, cu excepția cazurilor prevăzute de Constituție.

Constituția Braziliei mai prevede că o serie de funcții în stat sunt rezervate exclusiv celor care au cetățenia braziliană prin naștere (președintele și vicepreședintele republicii, președintele Camerei, președintele Senatului, președintele Curții Supreme Federale, diplomații de carieră și ofițerii forțelor armate).

Cetățenia braziliană poate fi pierdută prin anularea hotărârii de naturalizare sau prin dobândirea unei alte cetățenii. Se exceptează totuși de la pierderea cetățeniei braziliene situația în care se produce recunoașterea naționalității originare în virtutea dreptului străin sau când naturalizarea a fost impusă potrivit reglementărilor străine unui cetățean brazilian rezident într-un stat străin, ca o condiție a permanenței sale în acest teritoriu sau pentru exercitarea drepturilor civile.

Tot în cadrul prevederilor cu privire la naționalitate există o dispoziție (art.13) care precizează că limba portugheză este limba oficială a Republicii Federative a Braziliei.

Capitolul IV se referă la drepturile politice și prevede că suveranitatea poporului poate fi exercitată prin sufragiu universal și prin votul direct și secret, prin plebiscit, referendum sau inițiativă populară. Participarea la alegeri este obligatorie pentru persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani, dar opțională pentru cei care sunt analfabeți, cei care au depășit 70 de ani sau au vârsta între 70 și 80 de ani. Străinii nu pot fi înregistrați în listele electorale și nici obligați să efectueze serviciul militar. Condițiile de eligibilitate prevăd: naționalitatea braziliană, exercițiul deplin al drepturilor politice, înscrierea în listele electorale, domiciliul într-o circumscripție electorală, calitatea de membru al unui partid politic și o vârstă minimă. Această vârstă este de 35 de ani pentru președinte, vicepreședinte și senatori, 30 de ani pentru guvernatori și viceguvernatori, 21 pentru deputați, primari și 18 ani pentru consiliile municipale.

O dispoziție interesantă este aceea care prevede că președintele republicii, guvernatorii de state și de districte federale și primarii, precum și aceia care le-au succedat sau i-au înlocuit în timpul ultimelor

6 luni înainte de alegeri, nu sunt eligibili în aceleași funcții. Pentru a putea participa, ei trebuie să demisioneze din funcțiile lor cu cel puțin 6 luni înainte de alegeri.

Membrii forțelor armate pot fi înregistrați și desemnați drept candidați dacă au mai puțin de 10 ani de serviciu, caz în care vor trebui să se retragă din activitățile militare, iar dacă au mai mult de 10 ani de serviciu vor fi eliberați din sarcinile lor militare de către superiori; dacă vor fi aleși - vor fi automat trecuți în retragere.

Capitolul V, care se referă la partidele politice, cuprinde dispoziții privitoare la condițiile în care aceste partide pot fi constituite, respectându-se suveranitatea națională, regimul democratic și pluralismul. Se mai prevede, printre altele, că partidele politice trebuie să aibă caracter național, că ele trebuie să se abțină de a primi asistență financiară de la entități străine, un guvern sau un subordonat al acestora; că ele trebuie să dea socoteală de cheltuieli Curților electorale și să acționeze în cadrul Congresului național în conformitate cu legea. Partidelor politice li se asigură autonomia de a stabili structura lor internă, organizarea și operațiunile pe care le desfășoară, urmând ca printr-o lege să fie stabilite regulile referitoare la loialitatea de partid și disciplină.

După verificarea condițiilor legale, partidele vor fi înregistrate la Curtea Supremă Electorală. Partidele politice sunt îndreptățite să gestioneze fondurile partidelor și să aibă acces liber la radio și televiziune, în condițiile prevăzute de lege. Partidele politice nu au dreptul de a înființa organizații paramilitare.

1.2.2.2. Organizarea statului

Titlul III din Constituția Braziliei este consacrat organizării statului. Constituția precizează că organizarea politică și administrativă a Republicii Federative a Braziliei cuprinde: uniunea, statele, districtul federal, municipalitățile, fiecare dintre acestea fiind autonomă în măsura în care Constituția dispune.

Uniunea dispune de proprietățile care îi aparțin în prezent și care îi sunt atribuite, precum și de teritoriile neocupate, în scopul apărării frontierelor, de căile de comunicații, lacuri, râuri, resursele naturale și platoul continental, precum și de zona economică exclusivă, de marea teritorială, resursele hidraulice, minerale etc.

Uniunea are dreptul să întrețină relații cu statele străine și să participe în organizațiile internaționale, să declare războiul și pacea, să asigure apărarea națională, să declare starea de asediu, să emită monedă, să elaboreze și să aducă la îndeplinire planuri pentru amenajarea teritoriului, în scopul dezvoltării economice și sociale, să întrețină serviciile poștale și aerine. Printre alte atribuții ce sunt în competența exclusivă a Uniunii, Constituția prevede dreptul acesteia de a permite unor forțe străine, în situații prevăzute în legea specială, să tranziteze teritoriul național sau să rămână pe acesta, în mod temporar (art.21.IV). Se mai prevede, totodată, printre atribuțiile Uniunii, dreptul de a-și organiza și menține serviciile oficiale de statistică, geografie, geologie și cartografie, în scop național, de a promova apărarea permanentă împotriva unor dezastre, în special împotriva secetei și inundațiilor, de a stabili un serviciu național pentru gospodărirea resurselor hidrice, de a stabili directive pentru dezvoltarea urbană, de a înființa servicii de poliție maritimă, aeriană și de frontieră.

O atribuție importantă prevăzută de art.21.XXIII este aceea privind controlul și folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice.

Uniunea dispune de puterea exclusivă de a legifera într-o serie de domenii cum ar fi legislația civilă, comercială, penală, electorală, agrară, maritimă, aeronautică, dreptul spațial și dreptul muncii. În afara acestor ramuri, în care puterea de a legifera aparține Uniunii, ea este competentă și într-o serie de

alte materii, cum ar fi comerțul efectuat între state, regimul traficului și transporturilor, regimul populației indiene, al naționalității, emigrării, imigrării, securității sociale, apărării teritoriului.

Există anumite domenii în care atât Uniunea cât și statele federale au dreptul de a emite legi, cum ar fi domeniul fiscal, al producerii și consumului, regimul vânătoriei, pescuitului, apărării naturii, protejarea moștenirii istorice, culturale și artistice, educația, procedura judiciară, protecția copiilor, a persoanelor handicapate.

În asemenea situații, competența Uniunii este limitată la stabilirea unor reguli generale care nu exclud competențe suplimentare din partea statelor. În cazul în care nu există o lege federală sau reguli generale, statele își vor putea exercita deplina lor competență legislativă.

O prevedere importantă este și aceea care dispune că apariția unei legi generale suspendă aplicațiunea legilor statelor, în măsura în care acestea sunt contrare.

Statele federate sunt guvernate de constituțiile și legile lor. Urmând exemplul Constituției americane, Constituția Braziliei înscrie în mod expres principiul că toate puterile care nu sunt prohibite statelor de a fi exercitate, aparțin acestora. În proprietatea statelor se găsesc zone de pământ, ape, râuri, teritorii neocupate - în măsura în care nu sunt incluse în proprietatea Uniunii.

Numărul deputaților statelor în Adunările legislative va reprezenta de 3 ori mai mult decât numărul acestora în Camera Deputaților și când numărul de 36 va fi atins, va fi sporit cu atâția membri cu cât numărul deputaților federali excede cifra 12. Termenul pe care sunt aleși deputații statelor este de 4 ani. Adunările legislative au dreptul să adopte reglementări interne de poliție și administrative, precum și ale secretariatelor lor. De asemenea, prin lege va fi asigurată inițiativa populară în procesul legislativ în cadrul statului.

Guvernatorii și viceguvernatorii statelor sunt aleși pe 4 ani, iar alegerile pentru aceștia se desfășoară cu 90 de zile înainte de sfârșitul mandatului predecesorilor lor.

Municipalitățile sunt reglementate printr-o lege organică. Alegerile pentru municipalități se desfășoară în conformitate cu prevederile Constituției Braziliei și ale constituțiilor statelor respective.

Primarii, viceprimarii și consilierii sunt aleși pe un interval de 4 ani, prin alegeri directe, care se țin simultan în întreaga țară. Investitura primarului și a viceprimarului au loc în ziua de 1 ianuarie a anului următor anului alegerilor. Numărul consilierilor se stabilește în proporție cu numărul populației. Membrii consiliilor sunt inviolabili pentru opiniile exprimate și pentru votul pe care l-au exprimat. Primarii pot fi judecați numai de Curtea de Justiție.

Municipalitățile au dreptul de a emite legi în probleme de interes local și a aduce completări legislației federale sau a statelor în domeniile în care este cazul. Ele pot institui și colecta impozite în cadrul jurisdicției lor, să creeze, să organizeze sau să desființeze districte în conformitate cu legislația statului, să desfășoare programe de educație, programe tehnice și financiare de cooperare, de dezvoltare urbană și a teritoriului, să promoveze protejarea moștenirii istorice și culturale locale. Municipalitățile sunt controlate de Camera municipală și de Curtea de Conturi.

Districtul federal, care nu poate fi împărțit în municipalități, va fi guvernat de o lege organică, prevederile Constituției privind puterile legislative și alegerea guvernatorilor aplicându-se în mod corespunzător.

Teritoriile pot fi împărțite în municipalități. În municipalitățile care au peste 100.000 de locuitori vor exista instanțe judiciare de primă și de a doua instanță, membri ai acuzării publice și apărători publici federali.

Uniunea nu va interveni în problemele statelor sau ale districtelor federale decât în cazuri cu totul speciale, cum ar fi menținerea integrității naționale, respingerea unei invazii străine, pentru a pune capăt unei grave încălcări a ordinii publice, pentru a garanta liberul exercițiu al puterilor unităților federației, pentru a asigura politica financiară a federației sau aplicarea legilor ori respectarea unor principii

constituționale ca, de pildă, forma republicană, sistemul reprezentativ și democratic, drepturile persoanelor.

Constituția cuprinde prevederi detaliate legate de administrația publică, de principiile pe care aceasta trebuie să se întemeieze, precum și de drepturile funcționarilor publici, stabilind în mod concret o serie de prevederi legate de drepturile acestora. Sunt înscrise și o serie de prevederi legate de membrii forțelor armate și funcționarii serviciilor militare.

1.2.3. Puterile statului

1.2.3.1. Puterea legislativă

Constituția Braziliei consacră principiul separației puterilor.

Puterea legislativă aparține Congresului național, care se compune din Camera Deputaților și Senatul federal, fiecare alese pe o durată de 4 ani.

Camera deputaților se compune din reprezentanți ai poporului, aleși printr-un sistem proporțional în fiecare stat, teritoriu și district federal. Fiecare teritoriu alege 4 deputați.

Senatul federal este compus din reprezentanții statelor și ai districtului federal, aleși prin majoritatea de voturi, fiecare stat și district federal alegând 3 senatori pentru o perioadă de 8 ani. O treime și respectiv două treimi din reprezentanții statelor și ai districtului federal urmează să fie reînnoiți la fiecare 4 ani în mod alternativ. Fiecare senator este ales împreună cu 2 supleanți. Cu excepția unor cazuri speciale, hotărârile fiecărei Camere și ale comitetelor lor vor fi luate cu majorități simple, când majoritatea absolută a membrilor este prezentă.

În ce privește puterile Congresului, acesta adoptă legile din competența uniunii. Este de competența exclusivă a Congresului național ratificarea tratatelor internaționale din care rezultă sarcini cu privire la proprietatea națională; autorizarea președintelui republicii de a declara război ori de a permite trupelor străine să treacă pe teritoriul național; autorizarea președintelui și a vicepreședintelui de a lipsi din țară mai mult de 15 zile, de a opri actele normative ale puterii executive care depășesc autoritatea lor și limitele delegării legislative. De asemenea, sunt de competența exclusivă a Congresului național: asigurarea apărării competenței legislative în fața amestecului altor puteri, luarea în considerare a actelor de concesiune sau reînnoirea lor pentru stațiile de radio și televiziune; autorizarea președintelui de a aproba organizarea unui referendum, precum și de a autoriza exploatarea resurselor hidrice sau prospectarea surselor minerale în teritoriile indiene.

Este de competența exclusivă a Camerei Deputaților de a autoriza, cu majoritate de două treimi, procedura legală împotriva președintelui, vicepreședintelui sau ministrului de stat.

Senatul, în schimb, are în competența sa dreptul de a efectua procedura judiciară și judecarea președintelui și a vicepreședintelui, pentru crime și malversațiuni, precum și a miniștrilor de stat pentru crime de aceeași natură. De asemenea, tot Senatul are dreptul exclusiv de a desfășura proceduri și judecata magistraților Curții Supreme Federale, Procurorului General al Republicii, Avocatului General al Uniunii pentru crime sau malversațiuni.

Deputații și senatorii se bucură de inviolabilitatea opiniilor lor și a votului exprimat. Ei nu pot fi arestați decât în caz de flagrant delict. Deputații și senatorii vor fi judecați de Curtea Supremă Federală. Imunitățile deputaților și senatorilor se mențin pe durata stării de asediu; ei nu pot fi suspendați decât prin votul a două treimi din membrii Camerei din care fac parte, în situația unor acte comise în afara sediului Congresului.

Regimul deputaților și senatorilor este amplu tratat în Constituția braziliană. Se prevede, de pildă, că după asumarea mandatului ei nu pot să fie proprietari, administratori sau directori ai unor companii care se bucură de beneficii din contracte încheiate cu statul.

Sesiunile Congresului național au loc în capitala federală, între 15 februarie - 30 iunie și 1 august - 15 decembrie.

În cadrul Congresului național și al ambelor Camere funcționează comisii permanente și temporare, în compunerea cărora sunt reprezentate în mod proporțional grupurile parlamentare. Comisiile dezbate legile, desfășoară audiențe publice, solicită informații miniștrilor, primesc petiții, solicită mărturii din partea unor autorități sau cetățeni și examinează înfăptuirea programelor de dezvoltare.

Procesul legislativ se referă la procedura amendamentelor la Constituție, legile suplimentare, legile ordinare, legile delegate, măsurile provizorii, decretele legislative și rezoluțiile.

Amendamentele la Constituție pot fi efectuate la propunerea unei treimi din membrii Camerei Deputaților sau ai Senatului, a președintelui republicii, sau a mai mult de jumătate din adunările legislative ale unităților federației. Constituția nu poate fi amendată în timpul unei intervenții federale, a unei stări de apărare sau de asediu. Propunerea se discută și se votează în fiecare Cameră, în două lecturi, trebuind să întrunească 3/5 din votul membrilor respectivi. Amendamentul la Constituție este promulgat de corpul director al Camerei Deputaților și al Senatului federal. Cu toate acestea, nu vor putea fi luate în considerare amendamente care privesc forma federativă a statului, votul direct, secret, universal și periodic, separația puterilor statului, drepturile și garanțiile individuale.

Inițiativa elaborării sau modificării legilor, indiferent de categoria acestora, aparține membrilor sau comisiilor celor două Camere, președintelui republicii, Curții Supreme Federale, Curților Superioare, Procurorului General al Republicii, dar și cetățenilor - în anumite situații.

Președintele Republicii poate opune dreptul său de veto, dacă consideră că o lege - total sau parțial - este neconstituțională sau contrară interesului public. Neexercitarea acestui drept în termen de 15 zile este considerată ca o sancționare tacită a legii. În cazul exercitării unui veto prezidențial, legea se reexaminează în ședință comună a Congresului, în termen de 30 de zile, iar veto-ul poate fi respins prin majoritatea absolută a deputaților și senatorilor, prin vot secret.

1.2.3.2. Puterea executivă

Puterea executivă este exercitată de președintele Republicii, asistat de miniștri de stat.

Președintele are, printre altele, puterea exclusivă de a numi și demite pe miniștrii de stat, de a declanșa procedura legislativă în anumite cazuri, de a sancționa, promulga și ordona publicarea legilor, de a exercita dreptul de veto cu privire la anumite legi, total sau în parte, de a întreține relațiile cu statele străine, de a acredita reprezentanții diplomatici, de a încheia tratate internaționale, de a exercita prerogativa de comandant suprem al forțelor armate, de a numi înalți demnitari ai statului etc.

În Constituție sunt prevăzute expres ce anumite acte ale președintelui pot constitui fapte criminale. Dacă acuzațiile împotriva președintelui sunt acceptate de către o majoritate de două treimi a membrilor Camerei Deputaților, el va fi supus judecării Curții Supreme Federale pentru ofense criminale comune, sau în fața Senatului, pentru fapte criminale. În asemenea situații el va putea fi suspendat din funcție de către instanțele menționate. Dacă după o perioadă de 180 de zile judecata nu s-a încheiat, suspendarea președintelui ia sfârșit fără a prejudicia asupra mersului normal al judecării.

Miniștrii de stat sunt aleși dintre cetățenii care au împlinit vârsta de 21 de ani și sunt în posesia drepturilor politice. Ei exercită coordonarea unor agenții federale, au dreptul să emită instrucțiuni în aplicarea legilor și supun președintelui rapoarte anuale cu privire la administrarea ministerului pe care îl conduc.

Constituția Braziliei prevede existența unui Consiliu al Republicii, ca un înalt for consultativ al președintelui, din care fac parte vicepreședintele, președinții Camerelor, liderii majorității și minorității în fiecare Cameră, ministrul justiției și 6 cetățeni brazilieni în vârstă de peste 35 de ani, care au fost numiți de președinte, doi aleși de Senatul federal și doi aleși de Camera Deputaților pe termen de 3 ani. Consiliul Republicii își exprimă opinia cu privire la intervenția federală, starea de apărare și starea de asediu, precum și cu privire la problemele ce țin de stabilitatea instituțiilor democratice.

Un alt organism consultativ este Consiliul Național de Apărare, competent în problemele suveranității naționale și apărării, din componența căruia fac parte vicepreședintele, președinții Camerelor, ministrul justiției, miniștrii militari, ministrul pentru relațiile externe și ministrul planificării. În competența Consiliului Național al Apărării revine exprimarea unor păreri cu privire la declararea de război și încheierea păcii, decretarea stării de apărare, de asediu sau intervenție federală, elaborarea de propuneri cu privire la zonele de securitate și studierea inițiativelor pentru garantarea independenței.

1.2.3.3. Puterea judecătorească

În Brazilia, puterea judecătorească cuprinde Curtea Supremă Federală, Curtea Superioară de Justiție, Curțile federale regionale și judecătorii federali, curțile și judecătorii de muncă, curțile și judecătorii electorali, curțile și judecătorii militari, curțile și judecătorii statelor, districtului federal și ai teritoriilor.

Art.95 din Constituția Braziliei garantează inamovibilitatea judecătorilor, prevăzând totodată drepturile și îndatoririle lor.

Curtea Supremă Federală a Braziliei se compune din 11 judecători aleși dintre cetățenii cu o pregătire juridică deosebită și o reputație fără pată, în vârstă între 35 și 65 de ani. Curtea Supremă Federală este competentă în special în probleme de constituționalitate, și desfășoară procedurile împotriva unor înalți demnitari. Printre alte atribuții ea are de soluționat litigiile între state străine sau organizații internaționale și Uniune, disputele și conflictele între Uniune și state, sau între Uniune și districtul federal, cererile de extrădare ale unor state străine.

Curtea Superioară de Justiție se compune din cel puțin 33 de judecători. Membrii săi sunt numiți de președintele Republicii dintre juriști, având vârsta între 33 și 65 de ani. În competența sa revin desfășurarea unor proceduri și a procesului în primă instanță pentru infracțiunile comise de guvernatorii statelor sau ai districtului federal, judecătorii curților de justiție ale statelor sau ai districtului federal. De asemenea, ea are și o serie de competențe în cazul unui apel ordinar sau al unui apel extraordinar sau al unui apel special. Astfel, un apel special poate fi declarat în fața Curții Superioare de Justiție dacă o decizie dată de instanța de apel este contrară unui tratat sau dreptului federal, ori îl lipsește pe acesta de efectivitate.

În afara instanțelor menționate mai sus, în sistemul brazilian există curți federale regionale și judecători federali.

Jurisdicția muncii este asigurată de Curtea Superioară de muncă, compusă din 27 de judecători, de curțile regionale de muncă precum și de consiliile de conciliere și judecată.

Jurisdicția electorală cuprinde Curtea Superioară Electorală, curțile electorale regionale, judecătorii electorali și consiliile electorale. Aceste organisme își desfășoară activitatea în cadrul competențelor lor speciale.

În afară de instanțele menționate în cele ce preced, există instanțele militare, curțile și judecătorii statelor.

Constituția Braziliei se referă în mod special la acuzarea publică, ca instituție permanentă, necesară pentru îndeplinirea funcției jurisdicționale a statului și apărarea ordinii juridice și a regimului

democratic. Se arată că acuzarea publică se desfășoară la nivel federal, la nivelul jurisdicției muncii, instanțelor militare, precum și la nivelul statelor, districtelor sau teritoriilor.

Constituția detaliază drepturile și obligațiile celor care fac parte din acuzarea publică. Printre altele, ei nu pot să participe în activitatea unor companii comerciale și nici să exercite funcții salariate, cu excepția activităților din învățământ. De asemenea, ei nu pot să se angajeze în activități politice, decât în cazul excepțiilor prevăzute de lege.

Acuzarea publică are, printre altele, dreptul exclusiv de a iniția procesele criminale, de a efectua investigațiile pentru a proteja proprietatea publică și socială, de a declanșa acțiuni de neconstituționalitate, de a apăra juridic drepturile și interesele populației indiene, de a exercita controlul asupra activităților de poliție.

Constituția mai prevede și instituția Avocatului general al uniunii, care este responsabil de activitățile de consultanță juridică și asistență acordată puterii executive. El reprezintă Uniunea - direct sau prin agenții subordonați - în probleme judiciare sau extrajudiciare. El este numit de președintele Republicii.

O altă instituție garantată de Constituția braziliană este Apărarea juridică publică. Constituția Braziliei prevede în mod expres, în art. 133, că "aceasta este indispensabilă administrării justiției și este inviolabilă pentru actele sau manifestările în exercițiul profesiei sale înăuntrul limitelor legii. Modalitățile de organizare a Apărării publice juridice urmează a fi stabilite printr-o lege specială".

1.2.4. Apărarea statului și a instituțiilor democratice

În Titlul V al Constituției braziliene sunt precizate condițiile în care se declară starea de apărare, starea de asediu, sunt enunțate o serie de prevederi legate de forțele armate și de securitatea publică.

În ce privește starea de apărare, aceasta este instituită prin decret al președintelui republicii în scopul de a apăra sau de a restabili în zone publice ordinea și pacea socială, amenințată prin instabilitate instituțională sau afectată de calamități naturale. Decretul trebuie să determine perioada stării de apărare, specificând zonele la care se referă, măsurile coercitive privind restrângerea unor drepturi, precum dreptul de asociere, secretul corespondenței, secretul comunicațiilor telegrafice și telefonice.

Starea de apărare nu poate depăși 30 de zile și poate fi extinsă încă o dată numai în cazul în care rațiunile care au determinat decretarea ei persistă.

Starea de asediu se declară în situații deosebite, respectiv în cazurile în care s-a produs o serioasă disfuncționalitate cu efecte largi, la scara întregii națiuni, măsurile luate în starea de apărare dovedindu-se ineficiente. Decretul cu privire la starea de asediu trebuie să specifice perioada stării, garanțiile constituționale care urmează să fie suspendate, președintele desemnând executorul acestor măsuri și zonele la care se referă. Starea de asediu nu poate fi decretată pe mai mult de 30 de zile, ea neputând fi extinsă, urmând a se declara perioadă de război sau de agresiune armată. Dacă autorizarea de a decreta starea de asediu se cere în timpul vacanței parlamentare, președintele Senatului federal trebuie să convoace într-o sesiune extraordinară Congresul național, în termen de 5 zile, pentru a examina acest act, Congresul rămânând în sesiune până la adoptarea măsurilor coercitive. În această perioadă pot fi luate o serie de măsuri printre care obligarea unor persoane să rămână în locuri specifice, deținerea într-o clădire pentru persoanele acuzate, efectuarea unor restricții cu privire la inviolabilitatea corespondenței și secretul comunicațiilor, suspendarea libertății de întrunire, efectuarea de percheziții, intervenția companiilor publice de utilitate și rechiziția proprietății.

În ce privește forțele armate, Constituția Braziliei conține numai o serie de prevederi generale precizând că ele își desfășoară activitatea sub comanda președintelui Republicii. De remarcat sunt prevederile potrivit cărora principiul **habeas corpus** nu se aplică pedepselor disciplinare, ca și posibilitatea efectuării unui serviciu alternativ serviciului militar pentru persoane care, din motive de

conștiință religioasă sau filozofică sau din convingeri politice, doresc să nu participe la activitățile militare. Femeile și clericii sunt scutiți de obligațiile militare, obligatorii în timp de pace, dar pot primi alte îndatoriri - prin lege.

În ce privește securitatea publică, se prevede că aceasta se exercită prin poliția federală, poliția rutieră, poliția feroviară, poliția civilă, polițiile militare și brigăzile militare de pompieri.

1.2.5. Problemele financiare. Ordinea economică și financiară

Titlul VI al Constituției Braziliei se ocupă de problemele financiare și de buget, stabilind totodată delimitările între competența financiară a Uniunii și competența statului, a districtului federal și a municipalităților. Se fac unele precizări în legătură cu taxele care sunt de competența Uniunii, printre care importul de produse străine, exportul către alte țări al produselor naționale sau naționalizate. În competența Uniunii intră și taxele pe produsele industrializate, creditele, schimburile externe, tranzacțiile de asigurări, proprietatea rurală, marile averi, potrivit termenilor unor legi speciale. În Constituție sunt prevăzute și anumite criterii după care se determină taxele federale.

Cu referire la finanțele publice, Constituția cuprinde o serie de dispoziții cu privire la elaborarea bugetului, urmărirea executării acestuia, precum și cu privire la adoptarea de amendamente pentru corectarea bugetului. Se mai prevede că prin legi speciale vor fi reglementate finanțele publice, datoria internă și externă, garantarea de credite, supervizarea instituțiilor financiare și efectuarea tranzacțiilor financiare de către agenții ale Uniunii, ale districtului federal sau ale municipalităților.

Titlul VII al Constituției Braziliei cuprinde o serie de prevederi legate de principiile generale ale activității economice. Art.170 din Constituția braziliană prevede că ordinea economică, întemeiată pe aprecierea valorii muncii umane și a liberei întreprinderi, are ca scop să asigure fiecăruia o viață demnă, în conformitate cu cerințele justiției sociale, respectându-se printre altele principiile suveranității naționale, proprietății private, funcției sociale a proprietății, libera competiție, protecția consumatorului, protecția mediului, reducerea diferențelor regionale și sociale, realizarea unei depline folosiri a forței de muncă, un tratament preferențial pentru micile întreprinderi braziliene cu capital național. Constituția prevede că o serie de activități constituie monopolul Uniunii, printre care producerea și exploatarea de petrol și gaze naturale, hidrocarburi, importuri și exporturi de produse rezultând din activitățile menționate, transportul peste ocean de petrol, prospectarea, îmbogățirea, reprocessarea și industrializarea minereurilor extrase din minele de aur, sau din cele care asigură substanțe nucleare. Constituția braziliană mai cuprinde o serie de prevederi legate de politica dezvoltării urbane și de principiile acesteia, precum și în legătură cu politica agrară și reforma agrară. Rețin atenția prevederile art.185, care interzice exproprierea proprietății agrare mici și mijlocii și a proprietății productive. În Constituția braziliană se întâlnesc și prevederi legate de sistemul financiar național, prevăzându-se că acesta este astfel structurat încât să asigure dezvoltarea echilibrată a țării și să servească intereselor colective.

Constituția mai prevede, totodată, condițiile pentru participarea capitalului străin în special în problemele ce țin de interesul național sau pe baza unor înțelegeri internaționale. În cadrul sistemului financiar național intră și crearea unor fonduri de asigurări, stabilirea unor criterii restrictive pentru transferul economiilor din venituri sub rata altor regiuni cu mai mare dezvoltare, precum și operațiunile de credit cooperatist și cerințele de a obține pentru aceasta condiții operaționale și structurile caracteristice ale instituțiilor financiare.

1.2.6. Ordinea socială

În acest capitol sunt cuprinse o serie de prevederi generale și de detaliu în legătură cu ordinea socială. Art.194 alin.I precizează că bunăstarea socială cuprinde un complex integral de acțiuni inițiate

de guvern și de către societate, cu scopul de a asigura dreptul la sănătate, securitate socială și asistență. Bună starea socială se asigură pe principii de universalitate, uniformitate, participare echitabilă, diversitatea bazei financiare, caracterul democratic și descentralizat al conducerii administrative etc.

În ceea ce privește sănătatea se prevede existența unor sisteme publice integrate, finanțate cu fonduri de la buget. Asistența de sănătate este deschisă și întreprinderilor particulare. Sistemul unificat de sănătate controlează producerea medicamentelor în interesul sănătății și efectuează acțiuni preventive, ocupându-se totodată de pregătirea personalului de specialitate.

Cu privire la securitatea socială, planurile pentru securitate socială urmează să asigure compensații în caz de boală, deces, accidente de muncă, ajutor pentru persoanele cu venituri mici, protecția maternității, protecția muncitorilor aflați în situație de șomaj, precum și pensii pentru decesul unor persoane asigurate.

În Constituția Braziliei sunt înscrise și o serie de prevederi de asistență socială pentru persoanele aflate în nevoie, această activitate având ca scop protejarea familiei, a maternității, a copiilor și a persoanelor în vârstă. Acțiunile guvernului în domeniul asistenței sociale urmează a fi transpuse în viață cu fonduri din bugetul pentru bunăstarea socială.

Constituția braziliană mai cuprinde o prevedere generală legată de educație, prevăzându-se condiții egale, stimularea ridicării standardelor de calitate și promovarea unei administrații democratice. Sunt înscrise prevederi referitoare la drepturile culturale și accesul la sursele de cultură națională, sprijinirea activităților sportive, promovarea științei și tehnologiei, a comunicațiilor sociale, precum și a unor dispoziții legate de protecția mediului.

Prevederi speciale ale Constituției se referă la protecția familiei, copiilor, adolescenților și persoanelor în vârstă. Reține atenția și menționarea în mod special în art.231 a drepturilor populației indiene, ale cărei obiceiuri, limbă și tradiții trebuie respectate, precum și a dreptului asupra terenurilor ocupate în mod tradițional, pentru posesia lor permanentă; asupra căreia ea urmează să beneficieze de uzufructul asupra bogățiilor solului, râurilor și lacurilor.

Resursele hidrice, inclusiv potențialul energetic sau resursele minerale în teritoriile indiene pot fi prospectate numai cu autorizarea Congresului Național. Terenurile la care se referă art.231 al Constituției Braziliei sunt inalienabile și nu sunt supuse unor sarcini care să le greveze. Strămutarea unor grupuri indiene din terenurile lor este oprită, o asemenea transmutare putându-se efectua numai cu aprobarea Congresului Național, în cazul unor catastrofe sau unor epidemii care reprezintă un risc pentru populația lor sau în interesul suveranității țării. Actele de ocupație sau posesiune asupra terenurilor indiene sunt nule și neavenite, cu excepția celor efectuate în interesul Uniunii, în conformitate cu prevederile unor legi suplimentare. Art.232 din Constituția Braziliei precizează că indienii, comunitățile și organizațiile lor se găsesc sub protecția legii pentru a-și apăra drepturile și interesele, acuzatorul public intervenind pentru apărare în acțiuni de acest fel.

1.3. ARGENTINA

1.3.1. Istorie și evoluție politică

Amerigo Vespucci a stimulat cercetările ce aveau să ducă la descoperirea lui Rio de la Plata de către Juan Díaz de Solis, în 1516, și a strămtorii Magellan, de Ferdinand Magellan, în 1520. Acești doi călători au pus în lumină contururile Coastei atlantice a ceea ce se numește astăzi Argentina. Încercând să-și constituie o așezare în sus de la Plata, pe care au denumit-o **Mar dulce** sau **Marea proaspătă**, Solis și puținii săi prieteni au fost uciși de către indieni într-o ambuscadă. Supraviețuitorii acestei

expediții s-au întors în Spania. Rio de la Plata nu a mai fost explorat până când Magellan a ajuns acolo, în 1520 și apoi, după el, Sebastian Cabot, în 1526. Cel din urmă i-a reunit pe supraviețuitorii expediției lui Solis, care vorbeau despre bogățiile regiunii. Cabot a descoperit râurile Parana și Paraguay și a pus bazele primei așezări spaniole în bazinul la Plata - **Sancti Spiritus**¹.

O altă expediție a pornit din Spania în 1528, sub comanda lui Diego Garcia, un fost ofițer din expediția lui Solis.

Toate expedițiile, de fapt, căutau o încântătoare "cetate a cezarilor", o variantă a Eldorado-ului, care a incitat, de altfel, numeroase expediții și explorări în această perioadă. Baza de la Sancti Spiritus a fost și ea distrusă ca urmare a unui atac al indienilor.

O nouă expediție spaniolă a avut loc în 1535, sub conducerea lui Pedro de Mendoza, care a sfârșit, de asemenea, în mod tragic. În același timp, o expediție sub conducerea lui Juan de Ayolas și Domingo Martinez de Irala a încercat să urce pe râurile Plata și Paraguay. Ambele expediții porniseră din Buenos Aires, dar puținii coloniști care locuiau acolo s-au deplasat în 1541 spre Assuncion, care a rămas în tot acest timp rezidența permanentă în zonă și care a jucat un rol important în cucerirea Argentinei de Nord. În 1580, Buenos Aires este refondat de Juan de Garay cu sprijinul locuitorilor din Assuncion, dar mult timp a rămas izolat de zona de Nord.

În această perioadă se înregistra o emigrație foarte slabă din Spania, datorită atracției mult mai puternice pe care o exercitau pe atunci Mexic asupra spiritelor dornice de aventură, Peru și alte colonii spaniole. Cu toate acestea, o societate puternică s-a dezvoltat chiar din primele comunități, cu sprijinul forței de muncă indiene și sprijinul cailor, cătărilor și navelor importate de către spanioli. La acestea se adăugau produsele naturale ale țării, care erau exploatare cu forța de muncă indiană. Misiunile catolice au îndeplinit și ele un rol remarcabil în procesul de colonizare.

În perioada colonială, din punct de vedere politic Argentina constituia o provincie ce făcea parte din **vice-regatul Peru**, până în 1776. Trei din orașele sale - Tucuman, Cordoba și Buenos Aires - au dobândit o anumită faimă în această regiune și au contribuit mult la edificarea unității naționale argentinene.

Mișcarea de independență a început odată cu lupta împotriva invaziei britanice a zonei Buenos Aires, în 1806-1807. Intervenția lui Napoleon în Spania a împărțit țara între sprijinitorii celor două guverne rivale: unul dintre acestea era condus chiar de fratele lui Napoleon, Joseph Bonaparte, iar celălalt fusese creat de o juntă patriotică în numele regelui exilat Ferdinand al VII-lea și era sprijinit de britanici. Mișcarea legitimă era sprijinită mai mult de creoli decât de spaniolii originari. În această perioadă orașul Buenos Aires - ca și alte așezări - era condus de un consiliu municipal care se numea **cabildo**. O asemenea instituție spaniolă s-a dezvoltat în colonii încă din secolul XVII. Deși puterile sale erau limitate, el era singurul organ care le-a dat coloniștilor experiența autoconducerii. Cu timpul, **cabildo** a devenit un fel de organizație deschisă, un fel de adunare publică a orașului, care includea membri importanți ai comunității. La 25 mai 1810, un asemenea cabildo deschis a pus bazele unui guvernământ autonom, care urma să administreze vice-regatul la Plata în numele regelui Ferdinand al VII-lea. Cu toate acestea, când Ferdinand și-a restaurat puterea, în 1814, el s-a dovedit a fi unul dintre cei mai răi regi pe care i-a avut Spania. În consecință, o adunare care a reprezentat majoritatea locuitorilor țării s-a reunit la San Miguel de Tucuman și la 9 iulie 1816 a proclamat independența țării, sub numele de **Provinciile Unite de la Rio de la Plata**. Noul stat independent a avut de făcut față unor ciocniri cu forțele spaniole care amenințau țara de la bazele lor din Peru, până când și această țară a fost eliberată de sub dominația spaniolă de Jose de San Martin și Simon Bolivar, în 1820-1824. Consolidarea independenței statului Rio de la Plata a fost legată de îndepărtarea spaniolilor și proclamarea independenței de către provinciile spaniole vecine.

După o scurtă perioadă în care se manifesta rivalitatea între două organizații politice, guvernul revoluționar permanent de la Buenos Aires și Liga popoarelor libere, ambele organizații s-au destrămat și se părea că orașul Buenos Aires își va pierde poziția ca sediu al Guvernului național. În toate provinciile, pe atunci, s-au ridicat lideri militari care și-au asumat puterea. Întrucât între diferitele provincii existau mari deosebiri, orașul Buenos Aires era singurul în măsură să ia inițiativa unificării țării. În provincia Buenos Aires s-a afirmat "partidul ordinii", care - preluând puterea de la militari - a întreprins o politică de reforme și de consolidare a statului, bucurându-se de sprijinul proprietarilor rurali și al comercianților urbani.

În decembrie 1824 s-au desfășurat lucrările unei prime adunări constituante, care a creat funcția de președinte al republicii și l-a ales pe Bernardino Rivadavia ca prim președinte. Au urmat un război civil și un război împotriva Braziliei, care au dus la demisia lui Rivadavia. Puterea a fost preluată de colonelul Manuel Dorrego, sprijinit de anumite grupuri locale de interese. În 1828, în timpul președinției sale, Uruguayul se desprinde de Argentina, deși fusese considerat indispensabil pentru integritatea națională a acestei țări. După mai multe confruntări între diferiți lideri locali, puterea este preluată de Juan Manuel de Rosas (1829-1852), care a reușit să obțină un sprijin mult mai mare decât predecesorii săi, fiind susținut de moșieri, de exportatori și de alte grupuri de interese. El reușește să reunească provinciile într-un sistem federal, sub conducerea orașului Buenos Aires. Rosas nu a avut o președinție ușoară, fiind nevoit să facă față unor rebeliuni și disputelor pentru influență în zonă, din partea Braziliei și Uruguayului.

Între timp se produce o dezvoltare economică a unor orașe care se aflau, în trecut, cu mult în urma provinciei Buenos Aires. Printre acestea se remarcă Santa Fe, unde în 1852 generalul Urquiza reunește o Convenție constituțională la care orașul Buenos Aires a refuzat să participe, dar unde este adoptată o nouă constituție pentru întreaga țară, care intră în vigoare la 25 mai 1853. Provincia Buenos Aires, care a refuzat câțiva ani să se alăture noii confederații, a sfârșit prin a fi încorporată de către Urquiza prin forța armată. Urquiza a fost urmat la președinție de Santiago Derqui, care a ajuns la o înțelegere cu guvernatorul din Buenos Aires, Bartolomeu Mitre. Urquiza i-a recunoscut acestuia dreptul de a conduce țara, dar și-a păstrat pentru el autoritatea asupra provinciilor Entre Ríos și Corrientes. Noul președinte Bartolomeu Mitre (1862-1868) și-a văzut slăbită puterea datorită forțelor de opoziție. În această perioadă, Argentina, Brazilia și Uruguay se aliază într-un război de uzură împotriva Paraguayului. Deși procesul de edificare a statului național pare să prindă contur, el nu duce la consolidarea grupărilor liberale care îl susținuseră pe Mitre în 1861-1862. Armata refuză să sprijine politica președintelui și unul dintre nepoții lui Rosas reușește chiar să-i convingă pe militari să-l sprijine pe candidatul prezidențial Domingo Faustino Sarmiento, originar din San Juan. Acesta este urmat la putere de Nicolas Avellaneda, ministrul său de justiție și educație, care are de făcut față unor dificultăți economice. Avellaneda a adoptat o politică de austeritate și a încercat să încheie un acord cu forțele în declin ale naționalismului liberal. La conducerea statului a urmat generalul Julio Argentino Roca, originar din Tucuman, care desfășurase cu succes operațiuni militare în luptele cu indienii. În timpul său, țara a fost dominată de partidul autonomiei naționale, care se compunea dintr-o alianță a unor variate grupuri de interese. Formula lui Roca "Pace și administrație eficientă" îi satisfăcea pe mulți oameni de afaceri și proprietari agrari, care vedeau cu ochi buni expansiunea economică a Argentinei. Dar perioada de expansiune economică a urmat după criza din 1890, care a fost însoțită de o criză politică. În consecință, după 1890 s-a afirmat în viața politică un nou partid - Uniunea civică radicală. Revenit la putere, Roca nu a reușit să amelioreze prea mult situația, iar sistemul politic argentinian vădea tot mai mult necesitatea unei reforme a mecanismului electoral. În 1912, președintele Roque Saenz Pena a convins Congresul să adopte o lege cu privire la sistemul electoral, care instaurează votul obligatoriu și secret pentru toți cetățenii bărbați majori. Hipolito Irigoyen devine primul președinte ales prin acest sistem de vot.

A urmat o perioadă de afirmare a Frontului radical, care a pus capăt sistemului patronajului politic folosit de conservatori pentru a-și promova candidații. Administrația radicală a dovedit totodată preocuparea pentru a-și extinde baza politică și pentru a ajunge la înțelegere cu uniunile muncitorești moderate. Ea elaborează chiar un plan de reformă universitară. Sistemul se dovedește ineficace în condițiile crizei din 1929, care provoacă o acțiune a militarilor pentru a prelua puterea politică în țară.

O lovitură de stat militară, care l-a înlăturat de la putere pe președintele Irigoyen, a instalat ca președinte pe generalul Jose Felix Uriburu, favorabil ideilor fasciste. A urmat apoi la președinție un alt general - Justo, sprijinit de o coaliție de conservatori și socialiști independenți, ales cu o largă majoritate. Noul președinte a trebuit să facă față unor dificultăți economice și chiar obligat să efectueze reforme nepopulare, ca de pildă restructurarea sistemului monetar. Următorul președinte, Roberto Ortiz, a solicitat intervenția federală în provincia Buenos Aires, aflată în mâinile unei oligarhii conservatoare corupte. După retragerea sa din motive de sănătate, următorul președinte - Ramon S. Castillo - a restaurat puterea coaliției conservatoare.

La izbucnirea celui de al doilea război mondial, Argentina și-a declarat neutralitatea. Președintele Castillo a pierdut puterea ca urmare a unei lovituri de stat condusă de ministrul său de război, generalul Pedro P. Ramirez.

Perioada care a urmat a fost confruntată cu alegerea între sistemul reprezentativ și instalarea unei dictaturi militare. Generalul Ramirez, devenit președinte în 1943, a menținut neutralitatea, dar a instaurat un regim autoritar, stabilind cenzura presei și dizolvarea partidelor politice. Sub presiunea Statelor Unite, el a rupt relațiile diplomatice cu Germania. Deși un alt conducător militar i-a urmat la putere, generalul Edelmiro J. Farrell, presiunile pentru întoarcerea democrației erau tot mai puternice.

O stabilizare a țării se obține în momentul în care Juan Domingo Peron devine președinte. El ocupase anterior funcțiile de ministru al muncii, iar apoi vice-președinte și ministru de război. În toate activitățile sale el reușise să obțină un important sprijin popular, inclusiv din partea sindicatelor. Pentru a candida în alegeri, Peron a organizat Partidul muncii, care s-a impus repede pe scena politică, și a reușit să obțină controlul ambelor Camere ale Congresului. Perioada președinției lui Peron a fost foarte importantă în viața politică a Argentinei, el efectuând o serie de reforme sociale și economice (naționalizarea transporturilor, a unor ramuri ale industriei, etatizarea comerțului exterior, separarea deplină a bisericii de stat ș.a.). Cu toate acestea, stilul său de conducere era autoritar și individualist.

După o perioadă de prosperitate, inflația a început să se arate și țara a început să cunoască dificultăți. Reforma constituțională din 1949 i-a permis lui Peron să fie reales în 1951, dar guvernul său a început să adopte tot mai mult o orientare conservatoare, în special după moartea soției președintelui, Eva Peron, în iulie 1952, puternică personalitate politică, care a dat regimului peronist imaginea unei democrații populare. După moartea Evei Peron, președintele nu a mai reușit să mențină situația sub control, având de făcut față unor nemulțumiri din partea studenților și a bisericii.

După lovitura de stat care l-a obligat pe Peron să părăsească țara (septembrie 1955), Argentina cunoaște tot mai accentuate intervenții ale forțelor armate în viața politică a statului. Puterea este preluată succesiv de generalul Lonardi și apoi de generalul Pedro Eugenio Aramburu, devenit președinte în noiembrie 1955. Noul regim militar a dizolvat partidul peronist și a trecut sindicatele sub administrarea statului. Cu toate acestea, peroniștii au păstrat o considerabilă putere politică și în 1958 l-au sprijinit pe Arturo Frondizi, un lider radical care a promis să le permită reîntoarcerea în viața politică. Devenit președinte, Arturo Frondizi a manifestat un puternic interes pentru atragerea investitorilor străini, ducând totodată și o campanie împotriva inflației, devenind nepopular datorită măsurilor întreprinse. Peroniștii, reorganizați în 1962, au redobândit controlul asupra unor importante provincii, inclusiv provincia Buenos Aires. Forțele armate însă i-au retras sprijinul acordat lui Frondizi, au dizolvat Congresul și au instalat un guvern care și-a desfășurat activitatea 18 luni, prezidat de Jose Maria Guido, președintele *pro tempore* al Senatului.

Alegerile din iulie 1963 au consacrat victoria lui Arturo Illia, candidatul Uniunii populare radicale civice. Acesta a încercat să revitalizeze politica economică a lui Frondizi, dar încercările sale de a limita puterea peroniștilor s-au dovedit inefficiente. Peroniștii au sprijinit o încercare de forță din iunie 1966, care l-a adus la putere pe generalul Juan Carlos Onganía. Perioada lui Onganía a fost marcată de răzmerițe, răzcoale și manifestări studențești. În același timp, buna funcționare a instituțiilor statului era periclitată de acțiunile armatei populare revoluționare (un grup troțkist) și de grupurile peroniste, dintre care **Montoneros** au capturat și ucis pe fostul președinte Aramburu, care organiza o mișcare de reîntoarcere la regulile constituționale. În aceste condiții, forțele armate au răsturnat guvernul Onganía, în iunie 1970. Generalul Roberto Marcelo Levingston a luat locul lui Onganía și a fost înlocuit, la rândul său, de către generalul Alejandro Agustín Lanusse. În martie 1973 a fost ales președinte Hector Campora, cu sprijinul unei coaliții peroniste, Frontul justițialist de eliberare. După alegeri, Hector Campora cedează puterea lui Peron, reîntors în țară. Acesta este ales, tot în 1973, ca președinte al statului, având ca vice-președinte pe soția sa, Maria Estella Martínez de Peron. Noua sa politică economică îmbină stabilizarea monetară cu controlul prețurilor și veniturilor și limitarea profiturilor exportatorilor agrari. Moartea lui Peron, la 1 iulie 1974, aduce în fruntea statului pe soția sa. Noua președintă nu reușește să se mențină la putere, iar încrederea exagerată a acesteia în Lopez Rega se dovedește defavorabilă imaginii sale politice. Puterea este preluată din nou de militari, la 24 martie 1976, care constituie o juntă militară, alcătuită din comandanții celor trei arme. Congresul național este dizolvat iar activitatea partidelor politice și a sindicatelor este suspendată. Generalul Jorge Rafael Videla este desemnat președinte de către juntă, iar în 1978 este reales pentru un nou mandat, până în martie 1981, când funcția sa este preluată de Roberto Viola.

La 12 decembrie 1981, președintele Viola se retrage din motive de sănătate, atribuțiile sale fiind preluate în ziua următoare de general locot. Leopoldo Galtieri, comandantul șef al armatei. Acesta, spre deosebire de predecesorii săi Videla și Viola, hotărăște să-și păstreze funcțiile militare și să rămână membru al juntei. Junta militară are de făcut față însă unor mari dificultăți de ordin economic, precum și unor diferende cu Chile referitoare la Canalul Beagle și cu Marea Britanie privind insulele Malvine (Falkland). Eșecul conflictului militar cu Marea Britanie duce la retragerea lui Galtieri din funcția de președinte, la 17 iunie 1982. Noul președinte devine generalul Reynaldo Bignone, care permite activitatea partidelor politice și anunță alegeri generale. Cu sprijinul peroniștilor și al grupărilor radicale, alegerile sunt câștigate la 30 octombrie 1983 de Raul Alfonsín, un jurist care decretează o amnistie dar anunță judecarea unor membri ai fostelor guverne militare. Mai mulți membri ai fostei junte militare sunt condamnați, inclusiv Videla și Viola. Galtieri, achitat în proces, va fi condamnat în 1986 pentru incompetența sa și a altor ofițeri în timpul războiului din insulele Falkland. Acțiunile întreprinse împotriva militarilor duc la rebeliuni deschise împotriva noilor autorități, militarii opunându-se judecării unor ofițeri pentru activitățile anterioare. Programul lui Alfonsín, un program de austeritate, "**Planul austral**" - de la denumirea noii monede naționale australul - se dovedește eficace pentru a stopa inflația și pentru a reinstala încrederea în economia argentiniană. Alegerile din 1989 îl aduc la putere pe Carlos Saul Menem, (reales în 1995) un peronist care face apel la clasele sărace și muncitoare, sprijinitori tradiționali ai peronismului. Datorită dificultăților economice, Alfonsín este obligat să demisioneze cu 5 luni mai devreme de terminarea mandatului și președintele Menem își preia funcția la 8 iulie 1989. Președintele Menem se pronunță pentru economie liberă de piață, cu tarife scăzute, bazată pe un pact privind cuantumul salariilor, încheiat între reprezentanții muncitorilor, cercurilor de afaceri și ai guvernului, susținând totodată privatizarea companiilor de stat inefficiente. Pentru a obține sprijinul militarilor, președintele Menem amnistiază o serie de ofițeri implicați în încălcări ale drepturilor omului și îl grațiază chiar pe fostul președinte Galtieri. În timpul său, războiul dintre Argentina și Marea Britanie ia sfârșit în mod formal și sunt restabilite relațiile diplomatice.

Alegerile prezidențiale din 26 octombrie 2002 sunt câștigate de Fernando de la Rúa, obligat să demisioneze însă datorită unor puternice manifestații de stradă, determinate de agravarea situației economice. După demisia sa se succed la putere în mai puțin de un an: Ramon Puerta, Adolfo Rodriguez Saa și Eduardo Camano. A urmat, fiind ales de Congres la 1 ianuarie 2002, Eduardo Duhalde, având un mandat limitat. El a fost guvernator al provinciei Buenos Aires și președinte al Congresului Național Justițalist.

Actualul președinte al țării este Nestor Carlos Kirchner Ostoić, fost guvernator al statului Santa Cruz, având o orientare politică peronistă de centru stânga. El a fost ales la 27 aprilie 2003, după ce Carlos Menem, dandidatul cel mai bine plasat – care obținuse 24% dintre voturi – s-a retras din competiția prezidențială. Ca urmare a retragerii lui Carlos Menem, Kirchner a devenit președinte al Argentinei cu numai de 22% din voturi. El a moștenit o situație economică grea, dar a reușit să renegocieze datoria publică și să obțină anumite progrese pe plan economic, ceea ce i-a sporit popularitatea.

1.3.2. Analiza prevederilor Constituției din 1994

Noua constituție argentiniană, adoptată la Santa Fe de Parana la 20 august 1994, urmează sistemul constituției S.U.A. și al altor republici prezidențiale de pe continentul latino-american. Constituția cuprinde un număr de 129 articole și 17 dispozițiuni tranzitorii²²⁷.

Prima parte a Constituției conține două capitole, primul dedicat Declarației drepturilor și garanțiilor, iar cel de al doilea, noilor drepturi și garanții. Partea a doua este consacrată autorităților națiunii. Titlul I, consacrat guvernului federal, cuprinde mai multe secțiuni. Secțiunea I, consacrată puterii legislative, conține un capitol referitor la Camera deputaților, unul privitor la Senat, un al treilea capitol referitor la dispoziții comune ambelor camere, un capitol ce se referă la atribuțiile Congresului (în întregul său), un capitol referitor la modul de elaborare și sancționare a legilor, un capitol consacrat Curții de conturi (Auditoria General de la Nacion) și un capitol consacrat Avocatului poporului (Defensor del Pueblo).

Secțiunea a doua a Titlului I se referă la puterea executivă. Ea conține un prim capitol referitor la natura și durata acesteia. Un alt capitol este consacrat modalităților și perioadei pe care sunt aleși președintele și vicepreședintele națiunii. Un al treilea capitol este dedicat puterii executive; un al patrulea capitol se referă la șeful Guvernului și miniștrii puterii executive.

Secțiunea a treia se referă la puterea judecătorească, ea cuprinzând un capitol consacrat naturii și duratei acesteia, un capitol consacrat puterii judiciare, cu o secțiune consacrată Ministerului Public.

Titlul II al Părții a doua din Constituție se referă la autoritățile națiunii și la guvernele provinciilor. Constituția se încheie cu un set de dispoziții tranzitorii, în număr de 17.

Considerăm deosebit de interesant să semnalăm că din punctul de vedere al tehnicii legislative, fiecare articol din Constituția Argentinei cuprinde în subsol referințe la articolele corespunzătoare ale constituțiilor celor 22 de provincii, precum și la articole asemănătoare ale unor constituții străine, în special ale statelor latino-americane, ceea ce facilitează, evident, studiile de drept comparat.

Întrucât Constituția Republicii Argentina cuprinde, în general, prevederi asemănătoare celor din Constituția S.U.A. și Braziliei, vom evidenția numai acele aspecte care ni se pare că prezintă elemente de specificitate.

²²⁷ *Constitucion de la Nacion Argentina Reformada en 1994*, Santa Fe, Parana, 1994, Publicacion del Ministerio de Justicia, Secretaria de Asuntos Registrales, Direccion Nacional del Registro Oficial, Buenos Aires, agost de 1994, 96 p.

1.3.2.1. Principii fundamentale. Drepturi și garanții

În ceea ce privește organizarea politică, Constituția Argentinei din 1994 proclamă la loc de frunte principiul că națiunea argentiniană adoptă ca formă de guvernământ Republica Federală.

Trebuie reținut caracterul solemn al angajamentului asumat de membrii Congresului, care au adoptat forma revizuită a Constituției din 1994: "Noi, reprezentanții poporului Republicii Argentina, reuniți în Congresul General Constituant, prin voința și votul provinciilor alcătuitoare, în conformitate cu acordurile preexistente, în vederea realizării uniunii naționale, a întăririi justiției, a consolidării păcii interne, a asigurării apărării comune, a promovării bunăstării generale și a garantării libertății, pentru noi, pentru urmașii noștri și pentru toți locuitorii Pământului care doresc să se stabilească pe teritoriul argentinian, cu ajutorul lui Dumnezeu, izvor al rațiunii și al dreptății, dispunem, decretăm și instituim această Constituție pentru Națiunea Argentiniană".

De remarcat sunt și dispozițiile art.2 din Constituție, care prevede expres faptul că **Guvernul federal susține cultul catolic apostolic**. Mai sunt de menționat principiul potrivit căruia fiecare provincie își elaborează o Constituție proprie, în sistemul reprezentativ republican, în conformitate cu principiile, declarațiile și garanțiile Constituției Naționale, care trebuie să asigure administrarea justiției, a unităților teritoriale și învățământul primar. În termenii acestor prevederi, Guvernul federal garantează fiecărei provincii dreptul de a dispune liber de instituțiile sale și libera exercitare a funcțiilor acestora (art.5). Este de menționat, de asemenea, în cadrul prevederilor generale, și ideea că Guvernul federal intervine în teritoriul provinciilor pentru garantarea formei de guvernământ republicane, respingerea invaziilor străine și pentru a-și inspecta autoritățile constituite, pentru a le susține sau restabili, în cazul în care au fost înlăturate, ca urmare a unei revolte sau invazii de către altă provincie (art.6). Mai trebuie relevat ideile enunțate în articolele următoare, și anume că documentele publice și procedurile judiciare dintr-o provincie se bucură de deplină forță juridică în celelalte; Congresul poate, prin legi generale, să stabilească forța probatorie a acestor acte și proceduri, precum și efectele lor legale (art.7). Constituția menționează și faptul că cetățenii fiecărei provincii se bucură de toate drepturile, privilegiile și imunitățile datorate calității de cetățean în toate celelalte provincii. Extradarea criminalilor constituie o obligație reciprocă pentru toate provinciile (art.8). Este relevant și faptul că pe teritoriul țării nu vor exista decât puncte vamale naționale, care vor aplica tarifele aprobate de Congres (art.9). De asemeni, se dispune că în interiorul Republicii nu se aplică taxe vamale pe circulația articolelor de producție sau fabricație națională, nici pe circulația mărfurilor de orice fel, expediate prin punctele vamale externe (art.10). Totodată, este de subliniat că articolele de producție sau fabricație națională sau străină și turmele de animale de orice specie, care tranzitează teritoriul unei provincii, sunt scutite de taxe numite de tranzit, la fel și mijloacele de transport, pe uscat sau pe apă, folosite la deplasarea lor; acestora nu li se poate aplica nici în continuare vreun alt fel de taxă pentru tranzitarea teritoriului (art.11). De asemenea, vapoarele care se deplasează dintr-o provincie în alta nu au obligația să intre, să ancoreze sau să plătească taxe de tranzit iar desemnarea preferențială, prin legi sau reglementări comerciale, a unui port sau altul, este interzisă (art.12). O dispoziție importantă este cea potrivit căreia "În cadrul Republicii pot fi admise noi provincii, dar nu se poate constitui o provincie pe teritoriul alteia sau al altora, nici nu se poate forma o provincie din mai multe fără consimțământul Legislativului din provinciile interesate" (art.13).

Cu referire la **drepturile și libertățile cetățenești**, esențiale sunt prevederile art.14, potrivit cărora "Toți locuitorii Țării se bucură de următoarele drepturi, în conformitate cu legile care reglementează exercitarea lor: dreptul la muncă și la exercitarea unei îndeletniciri legale; dreptul de a naviga și de a face comerț; dreptul de a adresa petiții autorităților; dreptul de a intra, de a rămâne, de a tranzita și de a ieși de pe teritoriul argentinian; dreptul de a-și publica ideile în presă, fără cenzură prealabilă; dreptul de

a uza și a dispune de proprietatea pe care o dețin; dreptul de a se asocia, în scopuri utile; dreptul de a-și practica liber cultul; dreptul de a preda și învăța".

Prevederi esențiale sunt consacrate protecției muncii. Astfel, în art.14 (bis) se precizează că munca, în diversele ei forme, se bucură de protecția legilor, și anume a acelor care asigură muncitorului condiții demne și echitabile de muncă; zi de muncă limitată; odihnă și concedii plătite; retribuire corectă; salariu minim vital variabil (în funcție de fluctuația prețurilor); remunerare egală pentru funcție egală; participare la câștigurile întreprinderii, drept de control al producției și de cooperare în conducere; protecție față de destituirea arbitrară; stabilitate pentru funcționarul public; organizare sindicală liberă și democratică, recunoscută prin simpla înscriere într-un registru special.

Pentru uniunile sindicale este garantat dreptul de a încheia acorduri colective de muncă; muncitorilor li se recunoaște dreptul de a recurge la conciliere și arbitraj, precum și dreptul la grevă. Reprezentanții uniunilor se bucură de garanțiile necesare pentru participarea la activitatea sindicală și de cele legate de stabilitatea locului de muncă.

Statul urmează să ia măsuri de protecție socială, cu caracter integral și inalienabil. În mod special, legea va stabili: asigurarea socială obligatorie, care incumbă entităților naționale sau provinciale, cu autonomie financiară și economică, administrate de cei interesați, cu participarea statului, fără posibilitatea suprapunerii contribuțiilor; pensie pentru limită de vârstă și pensie variabilă; protecția integrală a familiei; protecția bunurilor familiale; compensația economică familială și accesul la o locuință demnă.

De asemenea, relevante ni se par prevederile art.15, potrivit cărora "În Republica Argentina nu există sclavi; puținii care mai există azi sunt declarați liberi odată cu depunerea jurământului pe această Constituție; o lege specială va reglementa despăgubirile care decurg din această declarație. Orice contract de cumpărare și vânzare de persoane este o crimă de care se fac răspunzători cei care îl încheie și notarul sau funcționarul care îl autorizează. Slavii care sunt aduși în țară, într-un fel sau altul, își dobândesc libertatea prin simplul fapt că pășesc pe teritoriul Republicii".

Totodată, sunt de relevat și acele idei consacrate de art.16, potrivit căruia Națiunea Argentineană nu admite privilegiul de sânge, nici de naștere; nu există privilegii personale, nici titluri nobiliare. Toți locuitorii ei sunt egali în fața legii și au drept la muncă, fără altă condiție decât identitatea. Egalitatea constituie baza impozitării și a obligațiilor publice.

Cu referire la drepturile și libertățile cetățenești se cuvin a fi semnalate și prevederile art.17, potrivit căruia proprietatea este inviolabilă și nici un membru al Națiunii nu poate fi privat de ea, decât în virtutea unei sentințe întemeiată pe lege. Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu despăgubire prealabilă. Numai Congresul poate impune contribuțiile stipulate în articolul 4. Nu există nici o obligație personală în afara celor prevăzute de lege sau de o sentință fundamentală legal. Orice autor sau inventator este proprietar exclusiv al operei, invenției sau descoperirii sale, în termenii stabiliți de lege. Sancționarea cu confiscarea bunurilor este eliminată pentru totdeauna din Codul penal argentinian. Nici o forță armată nu poate face rechiziții, nici să ceară ajutor de nici un fel.

În legătură cu administrarea justiției, art.18 aduce precizări esențiale, stabilind că nici un membru al Națiunii nu poate fi pedepsit fără judecată prealabilă, fundamentată pe legislația în vigoare la data săvârșirii infracțiunii, nici judecat de instanțe speciale, nici incriminat de către organele de justiție desemnate de lege, înainte de proces. Nimeni nu poate fi obligat să facă declarații împotriva propriei sale voințe; nici nu poate fi arestat, decât în baza unui ordin scris, emis de autoritatea competentă. Apărarea persoanei și a drepturilor sale în timpul procesului este garantată. Domiciliul este inviolabil, la fel și corespondența scrisă și documentele personale; legea va stipula în ce caz și cu ce justificare se va putea proceda la reținerea și predarea corespondenței și la pătrunderea în domiciliul persoanei inculpate. Sunt abolite pentru totdeauna pedeapsa cu moartea pentru motive politice, orice fel de tortură și

pedeapsa cu biciuirea. Penitenciarele țării vor fi îngrijite și curate, spre siguranța și nu spre pedeapsa deținuților și orice fel de măsură de maltratare fizică sau psihică, luată sub pretextul precauțiilor, determină tragerea la răspundere a judecătorului care a autorizat măsura respectivă.

O prevedere originală este cea pe care o cuprinde art.19, și anume: "Acțiunile personale ale cetățenilor care nu încalcă legea și nu prejudiciază nici morala publică nici terțe persoane sunt în seama lui Dumnezeu, în afara autorității magistraților. Nici un cetățean al Națiunii nu este obligat să facă ce nu este specificat în lege, nici nu este privat de ceea ce ea nu interzice".

Cât privește **drepturile străinilor**, art.20 precizează că străinii se bucură pe teritoriul Țării de toate drepturile civile ale cetățeanului; pot să-și desfășoare activitatea în industrie, comerț sau să-și practice profesia; pot să aibă în proprietate terenuri, să le cumpere sau să le înstrăineze; să navigheze pe râuri sau de-a lungul coastelor; să-și practice cultul în mod liber; să facă testament și să se căsătorească în conformitate cu legea. Nu sunt obligați să solicite acordarea cetățeniei, nici să plătească contribuții financiare extraordinare. Pot dobândi naționalitatea, dacă au avut domiciliul timp de doi ani pe teritoriul statului argentinian; autoritățile pot reduce acest termen în favoarea solicitantului în cazuri temeinic justificate și dacă persoana dovedește a fi adus servicii deosebite Republicii.

Pentru a asigura unitatea și integritatea statului, Constituția prevede **obligația cetățenilor de a-și apăra patria** (art.21). Relevante sunt însă și prevederile art.22, care arată că "Poporul nu deliberază, nici nu guvernează decât prin reprezentanții săi sau prin intermediul autorităților create prin această Constituție. Orice forță armată sau reuniune de persoane care își arogă drepturile poporului și revendică drepturi în numele acestuia, comite un delict de răzvrătire". La acestea se adaugă și prevederile din articolul următor (23), care dispun că "În caz de agitație internă sau atac străin, care ar pune în pericol aplicarea prevederilor acestei Constituții și exercitarea funcțiilor autorităților create în virtutea prevederilor ei, va fi declarată stare de asediu în provincia sau teritoriul unde ordinea publică este perturbată, zone în care garanțiile constituționale sunt suspendate. În perioada de suspendare, președintele Republicii nu are drept de a condamna, din proprie inițiativă, nici de a aplica pedepse. Puterile lui față de persoane se vor limita, în această situație, la a dispune arestarea și mutarea lor dintr-un loc în altul al țării, dacă aceste persoane nu preferă să părăsească teritoriul argentinian".

Importante prevederi cu implicații în domeniul judiciar sunt conținute în art.24, care consacră ideea promovării revizuirii legislației. Originală este și prevederea art.25 care dispune că Guvernul federal stimulează imigrarea europeană. El nu poate restrânge, limita sau greva cu impozite intrarea pe teritoriul argentinian a străinilor care doresc să cultive pământul, să aducă îmbunătățiri în industrie sau să predea științele și artele.

În cadrul prevederilor generale sunt consacrate și o serie de **idei de drept internațional**, ca întărirea relațiilor pașnice cu țările străine (art.27), ca și ideea libertății de navigație pentru toate statele pe râurile interioare ale țării (art.26).

O prevedere de principiu este cuprinsă în art.29, care dispune că Congresul nu poate acorda Executivului național, nici Legislativelor provinciale, guvernatorilor de provincii, facultăți extraordinare, nici puterea publică în totalitatea ei, nici dispune subordonarea sau supremația acestora, de natură să lase la discreția guvernelor sau a vreunei persoane viața, onoarea sau averea argentinienilor. Asemenea acte sunt nule și atrag de la sine trimiterea în judecată și pedepsirea celor care le dispun, consimt sau semnează, considerați a fi infami trădători de țară.

Printre prevederile cuprinse în capitolul intitulat "**Noile drepturi și garanții**" remarcăm pe cele din art.38, care dispun că "Partidele politice sunt instituții fundamentale ale sistemului democratic. Crearea și exercitarea activității lor sunt libere, cu respectarea prevederilor prezentei Constituții, care garantează organizarea și funcționarea democratică, reprezentarea minorităților, competența pentru a candida la funcții publice eligibile, accesul la informare publică și la popularizarea ideilor proprii. Statul

contribuie la susținerea materială a activităților lor și a pregătirii liderilor lor. Partidele politice trebuie să facă publice sursele și destinația fondurilor și patrimoniilor lor".

În legătură cu drepturile noi de care beneficiază cetățenii sunt de menționat și prevederile art.41, în conformitate cu care toți locuitorii se bucură de dreptul la un mediu sănătos, echilibrat, apt pentru dezvoltarea ființei umane, pentru ca activitățile productive să asigure necesitățile prezentului fără să compromită generațiile următoare; ei au datoria să protejeze mediul. Deteriorarea mediului atrage, cu prioritate, obligația reparării, potrivit legii. Autoritățile vor asigura respectarea acestui drept, folosirea rațională a resurselor naturale, conservarea patrimoniului natural și cultural, a diversității biologice, vor lua măsuri de informare și educare în domeniul mediului înconjurător.

Guvernul (la Nacion) are îndatorirea să stabilească normele de constituire a bugetelor minime de protecție a mediului iar provinciile pe acelea de a le completa. Normele la nivel național nu trebuie să modifice (alterar) jurisdicțiile locale.

Este interzisă introducerea pe teritoriul național a reziduurilor periculoase - în prezent sau viitor - sau a deșeurilor radioactive.

De asemenea, sunt de remarcat și dispozițiile înscrise în articolul următor (42), care dispun: consumatorii și utilizatorii bunurilor și ai serviciilor au dreptul, în cadrul relației de consum, la protecția sănătății, a securității și a intereselor economice, la o informare corespunzătoare și conformă cu realitatea, la libertatea de alegere și la condiții de tratament echitabil și demn.

Autoritățile vor asigura respectarea acestor drepturi, educarea în spiritul consumului, apărarea concurenței împotriva oricărei forme de distorsionare (distorsion) a piețelor, controlul monopolurilor naturale și legale, controlul calității și al eficienței serviciilor publice, constituirea asociațiilor de consumatori și utilizatori.

Legea va stabili mijloacele eficiente de prevenire și soluționare a conflictelor, cadrul legal al serviciilor publice de **competencia nacional**, cu includerea participării asociațiilor de consumatori și utilizatori, a provinciilor interesate, la activitatea organismelor de control.

În sfârșit, o prevedere deosebit de importantă pe care dorim să o semnalăm în cadrul acestor prevederi specifice pentru Republica Argentina, este cea din art.43, în conformitate cu care orice persoană are dreptul să intenteze acțiune, directă și rapidă, în condițiile în care nu există un alt mijloc judiciar mai potrivit, împotriva oricărui act sau omisiuni, din partea autorităților publice sau a unor persoane particulare care, efectiv sau iminent, vătămă, restrânge, alterează sau amenință, în mod arbitrar și ilegal, drepturile și garanțiile recunoscute prin prezenta Constituție, un tratat ori o lege. Dacă este cazul, judecătorul poate să declare drept neconstituțională norma pe care se bazează actul sau omisiunea vătămătoare.

Poate fi intentată acțiune împotriva oricărei forme de discriminare privind dreptul la protecția mediului înconjurător, a concurenței, a utilizatorului și a consumatorului, ca și a drepturilor colective în general; acțiunea poate fi intentată de către persoana vătămată, de Avocatul poporului și de asociațiile de profil, înregistrate conform legii, care stipulează condițiile și formele lor de organizare.

Orice persoană poate intenta acțiune într-o cauză pentru a lua cunoștință de datele referitoare la ea și de scopul propus, date existente în registre sau baze de date publice sau particulare, folosite ca surse de referință; pentru a solicita eliminarea, rectificarea, confidențialitatea sau actualizarea datelor respective, în caz de fals sau discriminare. Secretul surselor de informație pentru presa scrisă este absolut.

Când dreptul vătămat, restrâns, alterat sau amenințat vizează libertatea fizică, în cazul în care forma și condițiile de detenție sunt înăsprite în mod ilegal, în cazul dispariției forțate a unor persoane (în 1995, autoritățile militare argentinene au recunoscut că în perioada dictaturii au practicat arestarea abuzivă și asasinarea prin aruncare în ocean, de la mare înălțime, a mii de persoane, așa-zis "dispărute" -

n.aut.) acțiunea de *habeas corpus* poate fi intentată de persoana vătămată sau de oricine altcineva care acționează în favoarea sa. Judecătorul trebuie să rezolve cazul imediat, chiar în condiții de stare de asediu.

1.3.2.2. Probleme privind organizarea statală

Argentina reprezintă o republică prezidențială și, totodată, un stat federal. Ea este alcătuită din 22 de provincii, un district federal al capitalei și un teritoriu național - Țara de Foc. Teritoriul Antarctic argentinian este considerat teritoriu independent.

Respectând principiul separației puterilor, în Argentina puterea legislativă este exercitată de un **Congres**, compus din două Camere - una alcătuită din **deputații Națiunii** și alta din **senatorii provinciilor și orașului Buenos Aires**.

Puterea executivă este exercitată de Președintele Națiunii Argentinienne, care poate fi înlocuit în anumite situații de vice-președinte. Tot din puterea executivă fac parte șeful Guvernului și miniștrii.

Puterea judecătorească este exercitată de Curtea Supremă de Justiție și de tribunalele de grad inferior acesteia, care sunt stabilite de Congres.

În ceea ce privește **puterea legislativă** și atribuțiile acesteia, Constituția Argentinei se ocupă în cadrul unor capitole separate de Camera Deputaților, Senat, precum și de atribuțiile Congresului luat în integralitatea sa și cuprinzând ambele Camere. În Camera Deputaților, procentul este de un reprezentant la 33.000 de locuitori, în timp ce în Senat fiecare provincie trimite trei senatori. Atât deputații, cât și senatorii, sunt aleși prin vot direct, pe baza unui sistem majoritar,

Vicepreședintele Națiunii este și președinte al Senatului, dar el nu va avea drept de vot decât în situația în care voturile vor fi împărțite. Senatul are însă și un președinte provizoriu, care îl prezidează în caz de absență a vicepreședintelui sau când acesta exercită funcțiile de Președinte al Națiunii Argentinienne.

Ambele Camere se reunesc în sesiuni ordinare, de la 1 martie până la 30 noiembrie. Ele pot fi convocate în sesiuni extraordinare de Președintele Națiunii sau își pot proroga sesiunile. Constituția prevede pentru reprezentanții aleși ai națiunii un sistem de imunități și inviolabilități similar celor înscrise în alte constituții.

Punerea la dispoziția justiției a deputaților sau senatorilor acuzați de fapte grave se va putea face numai cu votul a două treimi din deputați sau senatori.

Respectând principiul separației puterilor, Constituția argentiniană prevede că nici un membru al Congresului nu va putea să primească misiuni din partea puterii executive decât cu asentimentul Camerei respective. Membrii clerului nu pot fi membri ai Congresului și nici guvernatori de provincii.

Sunt de competența Congresului Națiunii argentinienne legislația vamală, stabilirea unor contribuții indirecte, stabilirea reglementărilor privind banca federală, stabilirea modalităților de plată a datoriilor interne și externe ale Națiunii, reglementarea navigației pe râurile interioare, sistemul monetar, elaborarea Codului civil, comercial, de minerit, precum și de muncă și protecție socială, elaborarea legilor cu privire la naturalizare și naționalitate, reglementarea comerțului cu statele străine, stabilirea limitelor teritoriului național și a numărului provinciilor, asigurarea securității frontierelor, recunoașterea preexistenței etnice și culturale a popoarelor indigene argentinienne, combaterea sărăciei și lupta pentru progresul social, stabilirea unor tribunale de rang inferior Curții Supreme, admiterea demisiei președintelui sau vicepreședintelui, aprobarea tratatelor încheiate cu state străine și cu organizații internaționale.

O prevedere importantă care se cuvine a fi semnalată este aceea potrivit căreia Declarația americană a drepturilor și îndatoririlor omului, Declarația Universală a drepturilor omului, Convenția

americană asupra drepturilor omului, Pactele drepturilor omului și alte declarații și convenții încheiate în această materie au o forță constituțională, nefiind permise derogări de la prevederile lor.

În ceea ce privește **modalitatea de elaborare și de adoptare a legilor**, Constituția argentiniană prevede, în principiu, discutarea lor de ambele Camere ale Congresului. Un proiect de lege respins în totalitate de una dintre Camere nu va putea fi reluat în anul respectiv. În situația în care un proiect de lege adoptat de una din Camere este dezbătut și adoptat de cealaltă Cameră cu modificări, prima Cameră va putea să accepte modificările aduse dar va putea să insiste asupra redactării originare, cu condiția ca modificările sau corecturile să nu fi fost adoptate de cealaltă Cameră cu o majoritate de două treimi din parlamentarii prezenți. Într-o asemenea situație, proiectul va fi transmis puterii executive cu adăugirile făcute de Camera ce a operat revizuirea, afară de situația în care Camera originară insistă asupra redactării originare, cu votul a două treimi din parlamentarii prezenți. În cazul când proiectul este respins în total sau în parte de către puterea executivă, el va fi transmis cu obiecțiile acesteia Camerei de origine, pentru a-l discuta din nou. Dacă aceasta îl va confirma cu o majoritate de două treimi, va fi transmis Camerei care a propus revizuirea. Dacă ambele Camere îl vor vota cu o majoritate egală, proiectul va deveni lege și va fi transmis puterii executive pentru promulgare. Votul în ambele Camere va fi nominal, parlamentarii urmând să se exprime prin **da** sau **nu**.

"Auditoria General de la Nacion" reprezintă un organism de asistență tehnică al Congresului, cu autonomie funcțională, care efectuează controlul extern al sectorului public național în ceea ce privește aspectele sale patrimoniale, economice, financiare și operative. El va urmări controlul legalității gestiunii al întregii activități a administrației publice, centralizată și descentralizată, indiferent care ar fi modalitățile sale de organizare.

Defensor del Pueblo reprezintă o instituție similară Avocatului poporului din țara noastră. El are ca scop principal apărarea și protecția drepturilor omului. El este desemnat și eliberat din funcție de Congres, cu votul a două treimi din membrii prezenți ai fiecărei Camere. Ales pe 5 ani, mandatul său poate fi reînnoit o singură dată. În sistemul argentinian, Defensor del Pueblo deține legitimare procesuală și beneficiază de drepturile și privilegiile parlamentarilor.

Puterea executivă este exercitată de Președintele Națiunii Argentiniei, care va putea fi înlocuit - în caz de indisponibilitate - de vicepreședinte. Președintele și vicepreședintele sunt aleși pe 4 ani și pot fi realeși o singură dată. După validarea alegerilor, ei depun un jurământ în fața Președintelui Senatului, în cadrul unei sesiuni reunite a Congresului. Atât președintele cât și vicepreședintele națiunii sunt aleși de popor prin vot direct. Alegerile se vor desfășura cu două luni înainte de încheierea mandatului președintelui în exercițiu. În cazul în care nici un candidat nu a întrunit majoritatea, un al doilea tur de scrutin se va organiza între primii doi candidați clasati în competiție, în interval de 30 de zile de la încheierea primului tur de scrutin.

În legătură cu modalitățile de alegere a președintelui și vicepreședintelui Națiunii, mai semnalăm următoarele prevederi de amănunt: în cazul în care echipa clasată pe primul loc în urma primului tur de scrutin obține mai mult de 45% din voturile declarate valabile, membrii ei sunt proclamați președinte și vicepreședinte ai Republicii (art.97); în cazul în care echipa clasată pe primul loc în urma primului tur de scrutin obține cel puțin 45% din voturile declarate valabile și, în plus, între această echipă și cea imediat următoare se înregistrează o diferență mai mare de zece puncte (procentuale) din totalul de voturi exprimate, membrii ei sunt proclamați președinte și vicepreședinte ai Republicii (art.98).

În ceea ce privește **atribuțiile puterii executive**, se menționează că președintele este conducătorul suprem al Națiunii, șef al guvernului și responsabil politic cu administrarea generală a țării. El poate emite instrucțiuni și regulamente pentru a asigura executarea legilor. El participă la formarea legilor, în limitele prevederilor Constituției, le promulgă și dispune publicarea lor.

Puterea executivă nu va putea însă, în nici un caz, să emită dispoziții cu caracter legislativ, sub sancțiunea unei nulități absolute. Numai când circumstanțe excepționale fac imposibilă legiferarea și nu este vorba de norme cu caracter penal, financiar, electoral sau cu privire la regimul partidelor politice, se vor putea emite decrete pentru rațiuni de necesitate, de urgență. Asemenea decrete vor trebui să fie supuse însă, în 10 zile, Comisiei bi-camerale permanente. Aceasta le va supune Camerelor și ele vor trebui să fie sancționate cu majoritatea absolută a membrilor Congresului.

Printre atribuțiile puterii executive revine și numirea magistraților de la Curtea Supremă, numirea și revocarea ambasadurilor, deschiderea sesiunilor Congresului, prorogarea sesiunilor ordinare ale Congresului, confirmarea tratatelor încheiate cu reprezentanții statului, exercitarea comandamentului forțelor armate, declararea stării de război etc.

În ceea ce privește **șeful guvernului și membrii acestuia**, ei exercită administrația generală a țării, efectuează anumite acte ce sunt necesare în acest scop, exercită funcțiile și atribuțiile care le sunt delegate de Președintele Națiunii, trimit Congresului proiectele de legi, participă la sesiunile Congresului fără drept de vot, furnizează informațiile și explicațiile care le sunt solicitate de Camere, contrasemnează anumite decrete etc.

Dispozițiile Constituției Argentinei cu privire la **puterea judecătorească** subliniază că aceasta este exercitată în principal de Curtea Supremă de Justiție și de tribunale de rang inferior, pe care le stabilește Congresul (art.108). Selecția magistraților se face de Consiliul magistraturii, ale cărui competențe sunt prevăzute de o lege specială. Printre atribuțiile sale sunt: organizarea de concursuri pentru ocuparea posturilor de magistrați, emiterea de propuneri pentru numirea unor magistrați de rang inferior, exercitarea unor competențe disciplinare, elaborarea de norme legate de funcționarea organelor judecătorești în scopul asigurării independenței justiției.

Constituția Națiunii Argentina consacră existența Ministerului Public, ca un organ independent, cu autonomie funcțională și independență financiară, având ca funcție de a promova înfăptuirea justiției și apărarea legalității, a intereselor generale ale societății.

În ceea ce privește **guvernele provinciilor**, acestea, potrivit art.121, exercită toate puterile care nu au fost delegate prin Constituție Guvernului federal. Constituția Argentinei prevede că fiecare provincie își elaborează propria sa constituție, asigurându-se autonomia municipalităților și ordinea instituțională. Se mai prevede că provinciile au dreptul de a crea, în cadrul lor, regiuni - pentru mai buna administrare. Au de asemenea dreptul de a crea diferite organe, cu condiția ca aceasta să nu intre în competența unor organe la nivel național. Provinciile pot emite reglementări și chiar încheia convenții sau tratate, cu asentimentul Congresului federal. Ele pot adopta reglementări prin care să promoveze industria, imigrarea, construirea de căi ferate și navigabile, colonizarea pământului, introducerea noilor industrii, importul de capital străin și explorarea râurilor.

Consacrând **rolul special al provinciei Buenos Aires**, art.125 alin.2 dispune în mod expres că provincia și orașul Buenos Aires își vor putea conserva organismele de securitate socială pentru angajații publici și profesionali, pentru a promova progresul economic, educația, știința și cultura.

Art.126 din Constituția Argentinei precizează că întrucât provinciile nu pot să exercite puterea ce a fost delegată Națiunii, ele nu pot încheia tratate parțiale (sau teritoriale), cu caracter politic, nici să adopte legi în ce privește comerțul, navigația interioară sau exterioară, să bată monedă, să emită bilete de bancă fără autorizarea Congresului federal, nici să elaboreze coduri, reglementări, în domeniul naturalizării, falsului de monedă etc. După cum precizează art.127 din Constituție, nici o provincie nu poate declara război unei alte provincii. Neînțelegerile dintre provincii vor fi supuse Curții Supreme de Justiție.

Guvernatorii provinciilor sunt considerați agenți naturali ai guvernului pentru a face să fie respectate Constituția și legile Națiunii.

Dintre dispozițiile tranzitorii menționăm pe cea care reconfirmă dreptul legitim și imprescriptibil de suveranitate al Națiunii Argentinienne asupra insulelor Malvine, Georgia de Sud și Sandwich de Sud.

1.4. ALTE REGIMURI PREZIDENȚIALE

În cadrul acestei secțiuni vom căuta să înfățișăm pe scurt regimurile politice și constituționale ale unor state care au adoptat sistemul prezidențial. Vom releva, în continuare, numai acele date și elemente care oferă informații specifice în raport cu regimurile constituționale care au fost analizate anterior în cadrul acestui capitol.

1.4.1. MEXIC

1.4.1.1. Date istorice

Mexicul este o țară cu o îndelungată istorie, pe al cărui teritoriu s-au dezvoltat puternice civilizații, dintre care cea mai cunoscută este cea a aztecilor. Cucerirea spaniolă a dus la desființarea statului Aztec, al cărui ultim rege Montezuma al II-lea a fost ucis în 1520. Din 1535 Mexicul devine viceregalul Noii Spanii, prilej de stabilire a unui mod de organizare spaniol, de extindere a culturii spaniole, precum și de afirmare a religiei catolice.

Regimul colonial - devenit din ce în ce mai opresiv - este însă înlăturat în 1821²²⁸. Urmează o serie de evenimente importante în viața poporului mexican, printre care războiul cu S.U.A. (1846-1848), în urma căruia Mexicul pierde o serie de teritorii importante printre care New Mexico și California.

Dintre evenimentele ulterioare mai menționăm revolta indienilor Maya (1848) și scurta perioadă în care Maximilian de Austria a devenit împărat al Mexicului (1864-1867).

Viața politică mexicană continuă să fie frământată de confruntări, inclusiv de mișcări revoluționare cu caracter social. Dintre personalitățile mai importante ale istoriei Mexicului pot fi citate **Benito Juarez** (1858-1872), liderii revoluționari **Emiliano Zapata** și **Francisco Villa** - în perioada puternicelor mișcări revoluționare pe care Mexicul le-a cunoscut în anii 1910-1917. Începând din anul 1928 - dată la care a fost înființat oficial - **Partidul Revoluționar Instituțional** domină viața politică a țării²²⁹. În perioada interbelică se remarcă în deosebi președinția lui **Lazaro Cardenas** (1934-1940) care impune reforme sociale și sprijină regimul republican spaniol. Mexicul continuă să fie condus și în prezent de forțele politice aparținând Partidului Revoluționar Instituțional, dar cunoaște, în același timp, mișcări sociale precum și mișcări revendicative ale indienilor, cum a fost revolta izbucnită în 1994 în statul Chipas. În alegerile din 1996, Partidul Revoluționar Instituțional a pierdut pentru prima oară majoritatea absolută pe care o deținea în Camera Deputaților, din 1929. Dintr-un total de 500 mandate, P.R.I. a obținut 238 față de 126, care au revenit P.R.D. (Partidul revoluției democratice - de centru stânga). După Vicente Fox Quesada, ales la 2 iulie 2000, care îi succede lui Ernesto Zedillo Ponce de León (ales la 21 august 1994) a urmat la conducerea statului Felipe Calderon, om politic conservator, membru al Partidului Acțiunea Națională, fost colaborator al președintelui Vicente Fox.

²²⁸ Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București 2002, pag. 376.

²²⁹ Webster's New World Encyclopedia, College edition, Prentice Hall, General References, New York, 1993, pag. 694.

După o campanie electorală foarte tensionată el a câștigat alegerile cu un procent de 35,88% din voturi, ceea ce reprezintă un avans de numai 0,56% față de adversarul său Andrés Manuel Lopez Obrador, propus de o coaliție de stânga. Felipe Calderon a fost declarat ales de către Tribunalul electoral federal la 5 septembrie 2006, care a respins contestațiile formulate, ca și o reclamație cu privire la intervenția anticonstituțională în timpul campaniei electorale a președintelui, care își încheia mandatul.

Deși au existat mai multe manifestații ale partidelor de stânga, solicitând o renumărare a voturilor, imparțialitatea alegerilor nu a fost contestată de observatorii străini, iar Felipe Calderon a fost recunoscut de numeroase state străine. El și-a început mandatul la 1 decembrie 2006, beneficiind de o majoritate relativă a Partidului Acțiunii Naționale în Camera Deputaților (206 locuri din 500) și în Senat 52 de locuri din 128.

1.4.1.2. Organizarea politică și constituțională

Organizarea politică și constituțională a Mexicului a fost stabilită prin **Constituția din 1917**, care a fost amendată de mai multe ori și ale cărei prevederi se completează cu o serie de legi. Dintre acestea menționăm "**Legea cu privire la promovarea investițiilor mexicane și reglementarea investițiilor străine**" din 9 martie 1973, modificările succesive pe care le-a suferit art.123 din Constituția mexicană în ceea ce privește drepturile muncitorilor, modificările articolelor care se referă la puterile exclusive ale Congresului, relațiile dintre statele federației ș.a.

Constituția mexicană cuprinde 135 articole și 19 articole tranzitorii²³⁰.

De remarcat este faptul că, spre deosebire de alte constituții, Constituția mexicană începe cu un capitol dedicat **garanțiilor individuale**, după care se ocupă de naționalitatea mexicană, de drepturile străinilor, ale cetățenilor, pentru ca abia ulterior - începând cu art.39 (Capitolul I Titlul II) - să fundamenteze principiile ce se referă la suveranitatea națională și forma de guvernământ.

Teritoriul Mexicului cuprinde statele membre ale federației, insulele, platoul continental, apele teritoriale și spațiul aerian de deasupra teritoriului. De asemenea, urmând exemplul american, din componența integrală a federației face parte districtul federal, în care se găsește capitala țării, care beneficiază de un statut oarecum autonom.

În calitate sa de stat federal, Mexicul cuprinde următoarele state: Aguascalientes, Baja California, Baja California Sur, Campeche, Coahuila, Colima, Chiapas, Chihuahua, Durango, Guanajuato, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, Mexico, Michoacan, Morelos, Nayarit, Nuevo Leon, Oaxaca, Puebla, Queretaro, Quintana Roo, San Luis Potosi, Sinaloa, Sonora, Tabasco, Tamaulipas, Tlaxcala, Veracruz, Zacatecas, Zucatan și Federal District.

Prevederi speciale ale Constituției (art.115 și urm.) stabilesc drepturile municipalităților, ale autorităților locale și ale statelor. Respectând principiul american al diviziunii competențelor între autoritățile federale și statele membre ale federației, Constituția mexicană prevede, printre altele, că statele nu au dreptul să încheie alianțe, tratate sau coaliții unele cu altele sau cu puteri străine, să emită monedă, să perceapă taxe speciale, să încheie contracte cu guverne străine. Ele nu au dreptul nici să stabilească tonajul navelor, să întrețină trupe sau nave de război, să declare război altor state. Cu toate acestea, statele au dreptul să perceapă taxe minore, cu asentimentul autorităților federale.

Hotărârile judecătorești pronunțate pot fi executate pe teritoriul altor state membre ale federației. Puterile fiecărui stat sunt divizate între puterea executivă, legislativă și judecătorească.

²³⁰ *Constitutions of the Countries of the World*, vol.15, Mexico, by Gisbert H.Flanz and Louise Moreno, Oceana Publications, Inc., Dobbs Ferry, New York, april 1988, pag.11 și urm.

Titularul puterii executive este guvernatorul statului, ales pe șase ani, care trebuie să fie cetățean mexican, născut pe teritoriul statului respectiv și să domicilieze pe teritoriul statului în cauză în ultimii cinci ani înaintea alegerilor. Legislatura fiecărui stat este proporțională cu numărul locuitorilor. Deputații în legislaturile statelor nu pot fi realeși imediat. În schimb, locuitorii lor (Mexicul recunoaște instituția deputaților supleanți) pot să-și prezinte candidatura la alegerile imediat următoare. Independența justiției este asigurată iar modul de organizare a diverselor instanțe judecătorești este stabilit prin legi organice.

La nivelul țării, puterile statului sunt de asemenea divizate, potrivit art.49 din Constituție, între puterea legislativă, executivă și judecătorească. Art.49 alin.2 din Constituție prevede în mod expres că puterile statului nu pot fi niciodată întrunite în mâinile aceleiași persoane sau autorități decât în situații excepționale. Art.29 din Constituția mexicană precizează care sunt aceste situații, referindu-se la "invazie, perturbarea serioasă a liniștii publice sau orice altă împrejurare care ar produce un mare pericol sau un conflict pentru societate". În asemenea situații, președintele republicii mexicane, cu avizul și consimțământul unor principale oficialități, poate să suspende garanțiile constituționale dar numai acelea "care prezintă un obstacol în calea unei rapide și urgente înlăturări a situației". O asemenea măsură poate fi adoptată numai pe un timp limitat, iar dacă suspendarea garanțiilor are loc în timp ce Congresul se găsește reunit în sesiune, el trebuie să confere autorizarea sa executivului, dacă apreciază că aceasta este necesară. În situațiile în care evenimente de genul celor menționate survin în perioada de vacanță a Congresului, el va trebui să fie convocat fără întârziere, pentru a da o asemenea autorizare.

Puterea legislativă a Statelor Unite Mexicane este încredințată **Congresului general**, care se compune din două Camere: **Camera Deputaților și Senatul**.

Camera Deputaților se compune din 300 deputați aleși individual, pe circumscripții, și 200 aleși pe liste, în conformitate cu sistemul reprezentării proporționale, toți aceștia fiind aleși pe trei ani.

Senatul se compune, ca și în Statele Unite ale Americii, din doi membri reprezentând fiecare stat și doi ce reprezintă districtul federal, în total 128 senatori. Ei sunt aleși prin scrutin direct, pe termen de șase ani, la fiecare trei ani reînnoindu-se jumătate dintre ei. Atât în cazul deputaților, cât și al senatorilor, Constituția mexicană prevede existența instituției supleanților.

Pornind de la necesitatea unei individualizări a atribuțiilor celor două Camere ale Parlamentului, **Constituția mexicană prevede o diviziune de competențe între Camera Deputaților și Senat**. Astfel, de pildă, în conformitate cu prevederile art.74, examinarea bugetului este de competența Camerei Deputaților. În conformitate cu art.76, Senatul are competența exclusivă de a analiza politica externă, a aproba trimiterea de trupe peste frontierele țării, a ratifica numirile într-o serie de funcții, printre care miniștri, diplomați, de a numi un guvernator într-un stat în care au încetat să funcționeze puterile statului, de a soluționa probleme ce pot apare în legătură cu prerogative și atribuțiile diverselor state. În schimb, există și atribuții care pot fi exercitate individual de fiecare dintre Camere, cum ar fi numirea propriilor funcționari, organizarea de alegeri pentru completarea vacanțelor etc. În perioadele în care Congresul se află în vacanță, Constituția mexicană prevede existența unui **Comitet permanent**, compus din 37 de membri (19 deputați și 18 senatori) care exercită anumite atribuții pe timpul vacanței parlamentare. Printre altele, comitetul permanent trebuie să-și dea consimțământul în situațiile în care se recurge la folosirea Gărzii naționale, să primească jurământul oficial al unor demnitari, să primească proiecte de legi și să dispună studierea lor, să propună executivului convocarea uneia sau ambelor Camere în sesiune extraordinară.

În ceea ce privește **dreptul de inițiativă legislativă**, acesta aparține, potrivit Constituției mexicane, președintelui Republicii, deputaților și senatorilor membri ai Congresului, precum și legislaturilor statelor.

Un capitol important al Constituției mexicane este consacrat **puterii executive**. Art.80 din Constituție prevede în acest sens că exercițiul puterii supreme executive este investit în persoana președintelui Statelor Unite Mexicane. Acesta dispune de atribuții și prerogative similare celor ale Președintelui S.U.A.

Dintre celelalte prevederi ale Constituției mexicane care se cuvin a fi menționate sunt cele cu privire la răspunderea oficialilor publici - Constituția stabilind din acest punct de vedere o procedură detaliată -, prevederile cu privire la muncă și securitatea socială care ocupă, de asemenea, un loc important, precum și o serie de "prohibiții generale" (Titlul VII), prin acestea înțelegându-se o serie de impedimente sau incompatibilități la diverse nivele. Astfel, se prevede, de pildă, în art.129 că în timp de pace, nici o autoritate militară nu poate să îndeplinească decât atribuții care sunt legate de problemele sale specifice; art.131 dispune că Federația are dreptul exclusiv de a percepe impozite asupra bunurilor care sunt importate sau exportate sau care tranzitează teritoriul național.

Constituția mexicană acordă o însemnătate cu totul deosebită judecătorilor de la Curtea Constituțională. Este de remarcat că prevederile ce privesc pe aceștia sunt incluse în art.94 și următoarele din Capitolul III care se referă la puterea executivă. Tot aci întâlnim reglementarea detaliată a unei instituții specifice cu privire la procesele ce se desfășoară potrivit procedurii "**amparo**", modalitate specifică de atac cunoscută de dreptul mexican.

O prevedere mai importantă pe care o conține Constituția mexicană - probabil tot ca o consecință a faptului că această țară a fost confruntată cu numeroase revoluții și războaie civile - este cea înscrisă în art.136, care dispune că **prevederile Constituției își păstrează autoritatea chiar dacă aplicarea lor este întreruptă pe calea unei rebeliuni**. În cazul în care ar fi stabilit la putere un guvern împotriva prevederilor constituționale, imediat ce poporul își va redobândi libertatea de a respecta prevederile constituționale, cei care au făcut parte din guvernul creat de rebeli sau au cooperat cu acesta, vor fi trași la răspundere în concordanță cu prevederile constituției și ale legilor.

1.4.2. VENEZUELA

1.4.2.1. Date istorice

Descoperită de Columb în 1498, cucerită de spanioli în 1546, ea a fost inclusă mai întâi în viceregatul Peru și apoi în Noua Grenadă (1739)²³¹. În 1773 s-a constituit Căpitania generală a Venezuelei, Venezuela fiind inclusă apoi în Republica Federativă "Marea Columbie", proclamată de Bolivar în 1819, spe a deveni, din 1830, republică de sine stătătoare.

²³¹ Horia C.Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.598.

1.4.2.2. Dezvoltarea constituțională²³²

Independența Venezuelei față de Spania a fost proclamată de Congresul Venezuelean la 5 iulie 1811, iar prima constituție a țării a fost adoptată la 21 decembrie 1811, reflectând puternice influențe ale modelelor american și francez.

Venezuela a cunoscut de atunci, în decursul istoriei sale, o serie de regimuri autoritare, cum a fost de pildă în 1812 regimul generalului Francisc de Miranda, dar în final a depășit aceste momente, adoptând o organizare democratică. Un Congres constituțional a avut loc în 1819, fiind promulgată a II-a Constituție, din 15 august 1819²³³.

Doi ani mai târziu, în 1821 a fost proclamată, la Cucuta, Constituția Republicii Marii Columbia, din care pe atunci Venezuela făcea parte. Considerată a III-a Constituție a țării, Constituția de la Cucuta garanta drepturi democratice, crea Consiliul de Stat ca organ consultativ, dar crea, totodată, posibilitatea președintelui țării să folosească puteri extraordinare pentru securitatea țării.

În 1830 este proclamată o nouă Constituție (a IV-a), la 29 aprilie, Constituția de la Noua Grenada. Această constituție a suscitat controverse și chiar confruntări între federaliști și promotorii unor drepturi cât mai largi pentru autoritățile locale. În consecință, ca urmare a unui compromis, este acceptată, cu modificări, Constituția, care este proclamată la 7 octombrie 1830. Ea a instituit un sistem unitar de guvernare a țării, dar a concedat totodată o autonomie largă provinciilor. În sistemul acestei Constituții, guvernatorii erau aleși de către legislaturile statelor.

O constituție ulterioară (a V-a) a fost proclamată la 18 aprilie 1857, în timpul președinției lui Jose Tadeo Monagas. Această constituție sporea mandatul președințial la șase ani, conținând totodată prevederi cu privire la nelimitarea posibilităților de realegere. Constituția abolea sclavia și consacra în mod expres existența unei a patra puteri în stat - "puterea municipală".

În 1858 Constituția a fost abrogată și reinstalată în vigoare Constituția din 1830. O Adunare Constituantă, reunită la Valencia la 5 iulie, a adoptat cea de a VI-a Constituție a țării, care a fost promulgată la 24 decembrie 1858. Potrivit prevederilor acestei constituții, puterile erau mai bine delimitate între autoritățile centrale și cele locale, președintele era ales prin vot popular. Totodată, în Constituție au fost reintroduse prevederi cu privire la toleranța religioasă, ce fuseseră scoase în prima variantă a Constituției din 1830.

Între 1859 și 1863, în Venezuela a izbucnit un război civil. Președintele Jose Antonio Paez și-a asumat puteri extraordinare, iar Constituția a fost suspendată. Ca urmare a demisiei președintelui, puterea a fost preluată de generalul Falcon și o nouă constituție, a VII-a, a fost promulgată la 22 aprilie 1864.

O nouă Constituție revizuită - a VIII-a - a fost adoptată în 1874 la 23 mai. Ea era asemănătoare în multe privințe Constituției din 1864, dar reducea durata mandatului prezidențial la doi ani.

A IX-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 27 aprilie 1881. Ea era inspirată din Constituția elvețiană din 1874. Potrivit prevederilor sale, numărul statelor era redus la nouă, iar Consiliul federal era împuternicit să aleagă președintele.

A X-a Constituție a Venezuelei - versiune modificată a Constituției din 1881 - a fost promulgată la 9 aprilie 1891. Ea restaura votul secret ce fusese abolit de președintele Antonio Guzman Blanco.

²³² Webster's New World Encyclopedia, College edition, Prentice Hall, General References, New York, 1993, pag. 1100.

²³³ Constitutions of the Countries of the World, vol. 23, Mexico, by Gisbert H. Flanz, Oceana Publications, Inc, Dobbs Ferry, New York, april 1983, Chronology.

A XI-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 21 iunie 1893. Ea desființa Consiliul federal, sporea puterile autorităților centrale, fixa mandatul prezidențial la patru ani, fără posibilitatea realegerii consecutive.

Cea de a XII-a Constituție a Republicii Venezuela a fost promulgată la 23 martie 1901; ea sporea puterile președintelui și modifica durata mandatului prezidențial, care era extins la șase ani.

Cea de a XIII-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 27 aprilie 1904. Deși se aseamăna cu cea precedentă, ea extindea și mai mult puterile executivului.

Cea de a XIV-a Constituție a Venezuelei a fost aprobată de Congres la 4 august 1909; ea reducea puterile executivului și limita din nou mandatul prezidențial la patru ani. Totodată, ea restaura Consiliul de Stat, organ consultativ care fusese abolit în 1901.

Cea de a XV-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 19 iunie 1914. Puterile președintelui erau din nou sporite, iar mandatul său era din nou prelungit la șapte ani.

Cea de a XVI-a Constituție a Republicii Venezuela, din 14 iunie 1922, crea două posturi de vicepreședinți

Cea de a XVII-a Constituție (1 iulie 1925) sporea puterea centrală. Deși se prevedeau garanții constituționale care să apere drepturile statelor, practic aceste garanții erau suspendate

Cea de a XVIII-a Constituție din 22 mai 1928 nu mai conținea prevederea cu privire la existența unuia sau mai multor posturi de vicepreședinți.

Cea de a XIX-a Constituție, din 29 mai 1929, reconfirma puterile constituționale ale Comandantului Suprem al Armatei.

Cea de a XX-a Constituție, promulgată la 7 iulie 1931, consolida pozițiile generalului Gómiz și permitea Comandantului Suprem al Forțelor Armate să ocupe, concomitent, și funcția prezidențială.

Cea de a XXI-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 16 iulie 1936. Ea scurta mandatul prezidențial la cinci ani și interzicea realegerea succesivă. Totodată, erau separate funcțiile civile de cele militare. Prin Constituție erau garantate și o serie de drepturi sociale.

Cea de a XXII-a Constituție a Venezuelei a fost promulgată la 5 mai 1945; ea sporea din nou puterile guvernului federal în dauna prerogativelor statelor. Pentru prima dată femeilor le-a fost recunoscut dreptul de vot. Prin constituție, drepturile economice și sociale au fost extinse. Congresului i s-a recunoscut dreptul și responsabilitatea de a controla decretul adoptat în cazuri de urgență.

Cea de a XXIII-a Constituție a Venezuelei, adoptată la 5 iulie 1947, conținea importante prevederi democratice. Printre acestea se pot menționa votul universal; alegerea populară pentru funcția de președinte și recunoașterea drepturilor economice și sociale. Erau, de asemenea, garantate prerogativele autorităților locale și separarea bisericii de către stat.

La 24 noiembrie 1948, președintele Gallegos a fost răsturnat de o juntă militară, Constituția suspendată și înlocuită cu cea din 1945. Cu toate acestea, garanțiile constituționale, chiar în sistemul celor prevăzute de Constituția din 1945, nu au fost aplicate.

La 15 aprilie 1953 a fost promulgată cea de a XXIV-a Constituție a Venezuelei, care stabilea mandatul prezidențial la cinci ani, cu posibilitatea realegerii.

La 23 ianuarie 1961, după o perioadă de tulburări, violență și frământări sociale, a fost promulgată cea de a XXV-a Constituție, care este în vigoare și în prezent²³⁴. Ea reprezenta, de fapt, o versiune modificată a Constituției din 1947. Erau reafirmate puterile guvernului federal, se menținea alegerea președintelui prin vot popular, dar durata mandatului său era limitată la cinci ani și nu putea fi reales după două mandate succesive. Capitolul drepturilor omului era amplu dezvoltat în cuprinsul Constituției din 1961. Erau înscrise prevederi cu privire la ocrotirea dreptului la sănătate și ridicarea nivelului de viață al populației rurale.

234 La nueva constitución Venezolana, Caracas, 1969.

După cum se vede din această foarte sumară prezentare a celor 25 constituții care s-au succedat în Venezuela, această țară nu a adoptat decât foarte rar tehnica modificărilor constituționale, recurgând de regulă la proclamarea unor noi constituții, chiar dacă acestea nu adăugau decât foarte puține elemente noi la constituția anterioară. Această tehnică, cu totul originală, se explică - credem noi - prin rațiuni politice, diversele forțe care s-au succedat la conducerea țării dorind să-și imprime personalitatea și să-și lege numele de adoptarea unei noi legi fundamentale a statului.

Anii care au urmat după adoptarea Constituției din 1961 au fost caracterizați prin puternice mișcări sociale, dar și prin acțiuni ale organizațiilor teroriste și frământări politice.

La 1 august 1968, Curtea Supremă a Venezuelei l-a condamnat la patru ani închisoare pe fostul președinte Marcos Peres Jimenes, vinovat de delapidare.

Constituția din 1961 continuă să fie în vigoare. Ea a fost însă modificată pe calea adoptării mai multor amendamente, la 11 mai 1973 și la 16 martie 1983²³⁵.

Prin amendamentul din 11 mai 1973 s-a stabilit că nici o persoană nu poate fi aleasă președinte al Republicii, senator, deputat sau magistrat la Curtea Supremă de Justiție dacă a fost condamnată definitiv la închisoare peste trei ani în legătură cu îndeplinirea unor îndatoriri oficiale.

Cel de al doilea amendament al Constituției Venezuelei, adoptat la 16 martie 1983, s-a referit printre altele la alegerea unei **Comisii legislative**, compusă din 23 de membri, având competența de a discuta și aproba propuneri individuale de legi, cu votul a două treimi din membrii săi. După aprobarea textului de către Consiliul legislativ, el urma să fie trimis Camerelor, care procedau la discutarea textului propus, introducând, dacă considerau că este cazul, modificările necesare.

O altă prevedere cuprinsă în cel de al doilea amendament avea în vedere obligația executivului, în primul an al fiecărei legislaturi, să prezinte Congresului, în ședința Camerelor reunite, un plan de dezvoltare economică și socială al întregii națiuni care, aprobat de Congres, dobânda valoarea unei legi organice.

1.4.2.3. Scurtă prezentare a prevederilor Constituției din 1961, în vigoare până în 1999

Venezuela este în prezent o Republică Federală, care cuprinde 20 de state, două teritorii federale, precum și un district federal pe al cărui teritoriu se găsește capitala - Caracas.

Constituția Venezuelei din 1961 avea 252 articole, grupate în 12 titluri, precum și un număr de 23 prevederi cu caracter tranzitoriu.

Ca structură, Constituția Venezuelei prezintă următoarea ordine a problemelor: prevederi fundamentale, teritoriul, naționalitatea, drepturi și garanții, puterea publică, puterea național-legislativă, puterea național-executivă, puterea judecătorească și ministerul public, finanțele publice, situațiile de urgență, amendamentele și modificarea Constituției, inviolabilitatea Constituției, prevederi finale și tranzitorii.

Dintre prevederile generale, reținem dispoziția cuprinsă în art.1, în conformitate cu care "Republica Venezuela este în mod irevocabil și pentru totdeauna liberă și independentă de orice dominație sau protecție din partea unei puteri străine".

Cele 20 de state incluse în federație sunt "entități egale și autonome. Ele sunt obligate să mențină independența și integritatea națiunii, să respecte și să aplice Constituția și legile" (art.16 alin.1). Constituția Venezuelei prevede că teritoriul național nu poate fi cedat, dar statele străine pot, pe bază de

²³⁵ *Constitutions of the Countries of the World*, vol.23, Venezuela, Supplement, translation by Aura Marina Florez, Oceana Publications, Inc., Dobbs Ferry, New York, november 1994.

reciprocitate, să dobândească proprietatea reală asupra imobilelor în care se găsește reședința oficiilor diplomatice și consulare, însă această proprietate nu se poate extinde asupra pământului.

Urmând exemplul statelor federale pe care le-am menționat, și Constituția Venezuelei delimita prerogativele autorităților centrale de cele ale statelor. În fiecare stat există **adunări legislative**, care au dreptul să acționeze în limitele competenței lor în domeniile legislative aparținând statelor. Guvernarea și administrarea fiecărui stat este încredințată unui **guvernator**, care este ales în conformitate cu prevederile unei legi speciale. Guvernatorul are dreptul de a numi și de a revoca o serie de demnitari locali. El trebuie să supună Adunării legislative un raport cu privire la administrația sa precum și proiectul de buget. Guvernatorul poate fi demis prin votul a două treimi a membrilor Adunării legislative.

Constituția Venezuelei mai cuprindea, de asemenea, importante prevederi cu privire la municipalități, recunoscând largi competențe organelor locale, cu excepția celor care ar afecta prerogative ale federației.

Capitolul drepturilor și libertăților este larg și judicios întocmit, în concordanță cu standardele moderne. Remarcăm, printre altele, dreptul fiecărei persoane la dezvoltarea liberă a personalității sale (art.43), garantarea libertății personale, amplu reglementată de Constituție (există 10 paragrafe în legătură cu diverse modalități de apărare a libertății personale, cuprinse în art.60).

Un important capitol, Capitolul IV (art.72-94) este consacrat drepturilor sociale, o atenție deosebită fiind acordată drepturilor economice (art.95-109).

Constituția Venezuelei din 1961 nu cuprinde dispoziții speciale referitoare la separația puterilor. Cu toate acestea, ideea separării puterilor rezultă implicit din prevederile art.118, care înscrie principiul că fiecare dintre ramurile puterii publice îndeplinește propriile sale funcții. De remarcat este faptul că în această Constituție apare conceptul de **putere publică**, care cuprinde totalitatea instituțiilor statului, privite în unitatea lor și nu numai una sau alta dintre puterile statului.

Puterea național-legislativă era exercitată de Senat (49 membri) și de Camera Deputaților (199 membri). Ca și în cazul altor constituții și al Constituției S.U.A., exista o **diviziune de competențe** între prerogativele **Senatului**, care se ocupă în special de problemele externe, și ale **Cămerei Deputaților**, care soluționa, în general, problemele bugetare. Anumite probleme erau însă în competența comună a celor două Camere, dar fiecare dintre cele două Camere are și dreptul exclusiv de a-și soluționa problemele interne.

Inițiativa legislativă aparținea executivului național, senatorilor și deputaților, Comitetelor Congresului sau Comitetelor permanente ale celor două Camere, Curții Supreme de Justiție, precum și unui număr de 20.000 de alegători.

O lege adoptată de către o Cameră putea să fie aprobată de cealaltă Cameră într-o singură ședință. În cazul în care există diferențe între punctele de vedere ale celor două Camere, se propunea acceptarea modificărilor de către Camera care a adoptat forma inițială sau se decidea asupra articolelor divergente în ședința reunită a celor două Camere.

Constituția Venezuelei mai prevedea instituirea unui "**Comitet delegat al Congresului**", compus din președinte, vicepreședini și 21 de membri, care acționează în perioada vacanțelor parlamentare. Acesta veghea la respectul prevederilor Constituției și garantarea drepturilor cetățenilor, poate convoca Congresul în sesiune extraordinară sau să autorizeze executivul național printr-un vot al unei majorități de două treimi, să creeze, să modifice sau să desființeze servicii publice în situații de urgență.

Puterea național-executivă se exercita de președintele republicii, care era, totodată, șef al statului și al executivului național. Președintele Venezuelei era ales prin vot universal și direct, cu majoritatea relativă a voturilor. El avea prerogative asemănătoare celor ale Președintelui S.U.A. Actele

sale trebuiau să fie contrasemnate. El era responsabil pentru actele sale, în conformitate cu prevederile Constituției și ale legilor statului.

În Venezuela nu există funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Președintele, în calitate sa de șef al puterii executive, prezidează ședințele Consiliului de Miniștri, dar poate desemna un anumit ministru ca să-i țină locul.

Hugo Chavez Frias a fost ales la 30 iulie 2000 președinte al țării la 30 iulie 2000, iar a doua oară, cu 60% voturi, pentru șase ani, mandatul său expirând la 3 decembrie 2006.

În alegerile de la 3 decembrie 2006 Hugo Chavez a fost reales cu 7.161.637 voturi (62,89%), contracandidatul său Manuel Rosales – Un Nuevo Tiempo obținând 4.196.329 voturi /36, 85%)

Actuala Constituție a Venezuelei a fost adoptată în 1999. Inițial a fost elaborat un proiect de Constituție în 1999 de către o Adunare Constituantă special aleasă în acest scop, care a fost supus unui referendum popular la 15 decembrie 1999.

Noua Constituție a fost promulgată de președintele Hugo Chavez și a luat locul fostei Constituții din 1961, devenind astfel cea de a 26 Constituție a Venezuelei de la independența sa, în 1811.

Ea reprezintă, în același timp, prima Constituție din istoria Venezuelei care a fost aprobată printr-un referendum popular, marcând schimbări importante economice și sociale, inclusiv schimbarea denumirii statului, care în loc de „Republica Venezuela” a devenit „Republica Bolivariană Venezuela”, dorindu-se a se marca o continuitate, cu gândirea marelui eliberator al popoarelor latino-americane Simon Bolivar.

Noua Constituție adoptată are un număr de 350 articole, o dispoziție abrogatorie, 18 dispoziții tranzitorii și o dispoziție finală. Titlurile Constituției Boliviei sunt: principii fundamentale (Titlul I), despre spațiul geografic și împărțirea politică (Titlul II), despre îndatoririle, drepturile și garanțiile umane (Titlul III), despre puterile publice (Titlul IV), despre organizarea puterii publice naționale (Titlul V), despre sistemul social-economic (Titlul VI), despre securitatea națiunii (Titlul VII), despre apărarea Constituției (Titlul VIII), și despre reforma constituțională (Titlul IX).

Rețin atenția principiile fundamentale înscrise în primul Titlu al Constituției, în care se precizează că Republica Bolivariană Venezuela se întemeiază pe valorile libertății, egalității, justiției și păcii internaționale, în doctrina lui Simon Bolivar eliberatorul (art.1), că ea este un stat democratic și social, de drept și de justiție (art.2), care are ca obiectiv esențial dezvoltarea personalității, respectul demnității persoanei și exercițiul democratic al voinței populare (art.3).

În art.4 se precizează că „Republica Bolivariană Venezuela este un stat federal democratic... guvernat de principiile integrității teritoriale, cooperării, solidarității, concurenței și coresponsabilității.

Titlul consacrat drepturilor cetățenești cuprinde prevederi importante legate de protecția medicală gratuită, dreptul la un mediu sănătos de viață, educație gratuită, respectul drepturilor minorităților, în special ale minorității indigene.

Reține atenția în mod special superioritatea prevederilor înscrise în tratatele internaționale referitoare la drepturile omului (art.23), nulitatea oricărui act îndeplinit de puterea publică care ar încălca drepturile consacrate prin Constituție și legi (art.25), obligația statului de a ancheta și sancționa delictele comise contra drepturilor omului săvârșite de instituțiile sale (art.29), obligația statului de a indemniza integral victimele încălcărilor drepturilor omului care îi sunt imputabile (art.30).

În legătură cu cetățenia reținem și prevederile art.54, potrivit căruia nici o persoană nu va putea fi supusă unei stări de sclavie sau servitute; traficul cu persoane, în special cu femei, tineri, adolescenți sub orice formă fiind supus sancțiunilor prevăzute de lege.

Printre drepturile culturale și educative sunt menționate protecția valorilor culturale (art.99) și respectul culturilor populare (art.100).

Printre drepturile economice rețin atenția prevederea legată de interzicerea monopolurilor (art.113) și sancționarea activităților economice ilicite, a speculei, acapararea de mărfuri, a cametei și altor delikte anexe.

Cu referire la populațiile indigene, Constituția precizează că „popoarele indigene cu cultura lor și rădăcinile lor ancestrale fac parte din națiunea, din statul și poporul venezuelean unic, suveran și indivizibil, care în conformitate cu prezenta Constituție au dreptul la apărarea integrității și la suveranitate națională” (art.126).

În legătură cu puterile publice Constituția bolivariană distinge trei nivele: puterile la nivel municipal, la nivel statal și la nivel național. Spre deosebire de schema clasică a „celor trei puteri”, Constituția bolivariană consacră cinci puteri și anume: puterea legislativă, executivă, judiciară, civică și electorală, fiecare ramură a puterii publice exercitându-și atribuțiile proprii. Deosebit de importante sunt prevederile art.139, care dispun că „exercițiul puterii publice implică o responsabilitate individuală pentru abuz sau deținere a puterii sau prin încălcarea prezentei Constituții și a legilor” (art.139).

Constituția diferențiază competențele puterii publice de cele ale puterii publice statale și municipale.

În ce privește organizarea puterilor la nivel național, aceasta este următoarea: puterea legislativă aparține Adunării Naționale. Aceasta reprezintă un Parlament unicameral, ales pe termen de cinci ani, care cuprinde 167 de membri, dintre care la ultimele alegeri din anul 2005, 161 aparțin Mișcării pentru cea de a cincea republică (Partidul președintelui Hugo Chavez).

Puterea executivă națională aparține Președintelui, care dispune de importante atribuții, el fiind asistat de un Consiliu de Miniștri, al cărei președinte este. Din puterea executivă națională mai fac parte Procurorul General al Republicii și Consiliul de Stat, un organism consultativ care este chemat să elaboreze recomandări politice de interes național.

Puterea judiciară este independentă și aparține instanțelor judecătorești, în frunte cu Tribunalul Suprem de Justiție, care îndeplinește atribuții de jurisdicție constituțională.

Puterea cetățenească aparține unui Consiliu Moral Republican, care semnalează justiției încălcările comise de funcționarii administrației în îndeplinirea atribuțiilor lor. Acest organism înglobează și atribuțiile Apărătorului Poporului, ale Procurorului General și Inspectoratului General al Republicii.

Ministerul Apărării Poporului este condus de un apărător public, care are o funcție distinctă de aceea a „Ministerului Public și de a Inspectorului General al Republicii, cu care colaborează în cadrul Consiliului Moral Republican.

Puterea electorală aparține unui organism independent – Consiliul Național Electoral – subordonat Parlamentului, care elaborează reglementări electorale și supraveghează desfășurarea alegerilor.

Sistemul socio-economic este întemeiat pe principii de justiție socială și democratizare, fiind de reținut stimularea măsurilor asociative a micilor producători și combaterea activităților de monopol.

În ce privește apărarea Constituției sunt de remarcat prevederile art.333, similare celor din Constituția Mexicană, potrivit căreia Constituția nu-și pierde valabilitatea prin recurgerea la forță sau abrogarea ocazionată prin alte mijloace decât cele legale.

Constituția conține prevederi legate de starea „de alertă”, „starea de urgență economică”, „starea de șoc interior sau exterior în cazul unui conflict intern sau extern, de natură a pune în pericol securitatea națiunii”.

O eventuală reformă a Constituției poate fi făcută numai în două etape, prima în cadrul Adunării Naționale și a doua prin convocarea unei Adunări Constituante, care va adopta textul Constituției modificate.

Sunt de menționat și prevederile art.350, potrivit căruia „Poporul Venezuelei fidel tradiției sale republicane, luptei sale pentru independență, pentru pace și libertate, nu va recunoaște nici un regim,

nici o legislație și nici o autoritate contrară valorilor, principiilor și garanțiilor democratice sau care ar putea aduce atingere drepturilor omului”.

Constituția cuprinde importante atribuții consacrate președintelui republicii, al cărui mandat devine de șase ani și care poate fi reales o singură dată în mod succesiv.²³⁶

Procedura referendumului este consacrată pe larg inclusiv o variantă specifică a acesteia – „referendumul revocator”, care oferă posibilitatea cetățenilor venezueleni să revoce orice înalt demnitar sau orice personalitate, exercitând o putere publică dar numai după împlinirea a jumătate de termen de la exercitarea mandatului.

Actualul președinte al Venezuelei, Hugo Rafael Chavez Frias, ales pentru a doua oară, este de formațiune militară, el a organizat două lovături de stat nereușite împotriva președintelui Carlos Andres Perez, fiind pus în libertate de Rafael Caldera, în 1994, după ce executase o pedeapsă cu închisoare pentru tentativă de lovitură de stat.

Chavez a organizat Partidul Mișcării pentru a cincea Republică, partid care a reușit, cu sprijinul altor partide de stânga, să-i asigure victoria în alegerile prezidențiale din 1998 cu 56% din voturi – cea mai mare majoritate înregistrată în alegerile prezidențiale din Venezuela de 40 de ani.

La 7 februarie 1999, Chavez a depus jurământul de președinte, iar la 25 aprilie 1999 a organizat un referendum pentru alegerea unei noi Adunări Constituante.

La 7 august 1999, noua Adunare Constituantă a pregătit textul unei noi Constituții care, după cum s-a arătat, a consacrat sistemul uninominal, a sporit mandatul președintelui de la cinci la șase ani, definind țara ca fiind Republica Bolivariană Venezuela și consacrând instituția „referendumului revocator” care permite destituirea unor personalități publice etc.

Referendumul din 15 decembrie 1999 a validat noua Constituție, cu un procent de 71,78% din voturi, reprezentând 55% din populația cu drept de vot (3.301.475 voturi „DA”).

La alegerile generale din 30 iulie 2000, Chavez a fost reales președinte, cu 59,5% voturi, alegeri în care Mișcarea pentru cea de a cincea republică a obținut 76 din cele 165 locuri în Adunarea Națională, precum și 12 din cele 23 de posturi de guvernatori.

Ca urmare a gravelor conflicte sociale și a poziției președintelui față de mișcările economice adoptate de președintele Chavez, a avut loc o tentativă de lovitură de stat în aprilie 2002.

Această lovitură de stat a fost organizată de elemente militare cu sprijinul companiilor petroliere. Un grup de militari l-au arestat pe Hugo Chavez și l-au proclamat președinte în locul său pe Pedro Carmona, președintele Camerei de Comerț din Venezuela. Ca urmare a unei mari manifestații populare, Chavez a fost eliberat și și-a reluat funcțiile de președinte. Guvernul lui Carmona fusese între timp recunoscut de SUA și Spania.

În timpul scurtei perioade în care a deținut puterea, Carmona preconizase dizolvarea Adunării Naționale, alegeri legislative și prezidențiale, anularea Constituției din 1999, reîntoarcerea la sistemul parlamentar bicameral, anularea a 49 de legi care confereau prerogative Guvernului în domeniul economic, restabilirea generalului în retragere Guaicaipura Lomeda ca președinte al Companiei petroliere din Venezuela, schimbarea unor judecători de la Curtea Supremă.

În anul 2004, Chavez a permis desfășurarea unui referendum revocator la jumătatea mandatului care pune în discuție funcția sa de președinte, dar 58,91% din votanți s-au pronunțat împotriva destituirii lui Chavez. Acest vot a fost contestat de unele organizații, dar validat de Consiliul Electoral.

²³⁶ Venezuela New Constitution, <http://venezuelanalysis.com>; Constitution of Venezuela, From Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Venezuela; Constitution of Venezuela, <http://www.answers.com/topic/constitution-of-venezuela>

La 4 septembrie 2006, Hugo Chavez a anunțat organizarea pentru anul 2010 a unui referendum care i-ar permite să modifice Constituția, pentru a spori numărul de mandate care pot fi exercitate de un președinte.

Pe plan intern, politica lui Chavez s-a caracterizat prin măsuri de sprijin al populației sărace, naționalizarea pământurilor necultivate, crearea unei rețele cooperatiste și de distribuție, promovarea unui sistem de micro credite, programul de alfabetizare și crearea de locuri muncă.

Pe plan extern, Chavez s-a remarcat printr-o atitudine critică față de SUA și printr-o politică de apropiere față de Cuba, precum și prin elaborarea mai multor proiecte de solidaritate latino-americane.

Ministrii sunt responsabili pentru actele lor, în conformitate cu prevederile Constituției și ale legilor. O prevedere interesantă este aceea care dispune că fiecare ministru trebuie să prezinte în fața Camerelor reunite, în primele zece zile ale sesiunilor ordinare, un raport cu privire la activitatea departamentului său.

În Venezuela nu există o Curte Constituțională; prerogativele sale sunt îndeplinite de **Curtea Supremă de Justiție** care, de asemenea, își exercită competența în ceea ce privește judecarea unor înalți demnitari.

Spre deosebire de Constituția americană, în cazul vinovăției președintelui venezuelean competența aparține Curții Supreme, care îl poate judeca pe acesta, dar cu autorizarea prealabilă a Senatului, care are dreptul să aprecieze dacă există elemente suficiente pentru trimiterea în judecată a președintelui.

Procurorul General al Republicii nu este subordonat ministrului justiției, exercitând o activitate independentă mai ales în ceea ce privește vegherea respectării drepturilor constituționale.

În eventualitatea unui conflict intern sau extern, sau din motive întemeiate, Președintele Republicii poate să declare **starea de urgență**, situație în care vor putea fi restrânse anumite drepturi și garanții constituționale. Decretul cu privire la declararea stării de urgență trebuie să fie aprobat de Consiliul de Miniștri și supus Camerelor reunite. Declararea încetării stării de urgență se face tot de Președintele Republicii, în cadrul unei ședințe a Consiliului de Miniștri, cu autorizarea Camerelor întrunite în ședință comună sau a Comitetului delegat.

Ca și Constituția mexicană, Constituția Venezuelei cuprinde o prevedere importantă legată de **inviolabilitatea Constituției** (art.250), prevederile constituționale continuând să existe și să-și păstreze valabilitatea chiar în situația unor rebeliuni sau acțiuni armate, cei vinovați de asemenea acte urmând a fi trași la răspundere după restabilirea ordinii și a garanțiilor constituționale.

1.4.3. CHILE

1.4.3.1. Date istorice

Teritoriile care constituie în prezent aria de acțiune a statului Chile au fost locuite, la început, de indieni araucani, fiind apoi invadate de incași, în secolul XV. Primul european care a atins teritoriul chilian a fost Ferdinand Magellan, care a navigat prin strâmtoarea care a primit ulterior numele său.

O expediție spaniolă, condusă de Pedro de Valdivia, a întemeiat orașul Santiago, în 1541. Ulterior, Chile a fost cucerit de spanioli, devenind o componentă a viceregalului Peru, iar din 1778, Căpitania generală Chile. Independența Republicii Chile a fost proclamată în 1818, iar între 1879-1883,

Chile a participat la "războiul Pacificului", în lupta cu Peru și Bolivia, cucerind un număr considerabil de teritorii, printre care provincia Antofagasta și ample porțiuni din Peru²³⁷.

Istoria statului Chile s-a caracterizat prin permanente dispute între forțele conservatoare și cele liberale care au alternat la guvernare. Între 1964 și 1970, la conducerea statului s-a aflat Președintele Eduardo Frei, susținut de Partidul Creștin Democrat. În 1970, ca urmare a alegerilor, la conducerea statului a venit o coaliție de stânga, marxistă, președinte al statului fiind ales dr. Salvador Allende (Gossens), care a promis un program de reforme sociale și naționalizări. La 11 septembrie 1973 s-a produs o sângeroasă lovitură de stat militară, condusă de generalul Augusto Pinochet. În cursul luptelor, președintele Allende a fost ucis, Pinochet a devenit conducătorul de fapt al statului și președintele juntei de guvernământ, anunțând o dură politică de represiuni împotriva oponenților săi de stânga. În 1976, generalul Pinochet a proclamat **"democrația autoritară"**, iar în 1977 a interzis partidele politice. Un simulacru de referendum desfășurat în 1978 a încercat să dea legitimitate politicii sale²³⁸.

Împotriva politicii lui Pinochet s-a conturat o amplă opoziție politică democratică, care nu putea tolera excesele autorităților în reprimarea opozițiilor, arestările fără mandat, torturile etc. În 1983 s-au desfășurat ample acțiuni în sprijinul reînălțării democrației, împotriva guvernului au început să manifeste pături tot mai largi ale populației, inclusiv biserica catolică și elemente ale armatei. În octombrie 1988, Pinochet a propus ca să păstreze funcția de șef al statului pentru alți opt ani, dar această propunere a fost repinsă printr-un plebiscit. Un alt plebiscit, care a avut loc în august 1989, a aprobat o serie de schimbări constituționale, tinzând să asigure reîntoarcerea la pluralismul politic²³⁹.

Președinte al țării a fost ales, în aceste condiții, în martie 1990, democratul creștin moderat Patricio Aylwin. Pozițiile juntei militare slăbind, a fost instituită o **Comisie guvernamentală în scopul investigării execuțiilor sumare săvârșite și a cazurilor de dispariții**. Comisia stabilită de președintele Aylwin a stabilit că în timpul guvernării lui Pinochet au murit 2.279 persoane, dintre care 2.115 executate de poliția secretă. În urma transformărilor survenite în Chile, partidele politice și-au legalizat activitatea (în prezent acționând 25 de formațiuni politice). Militarii continuă să joace totuși un rol important în viața politică, numeroasele manifestații "pentru" și "împotriva" lui Pinochet în ultimii ani demonstrând că în Republica Chile există încă un echilibru precar între forțele conservatoare și cele democratice. Actualul șef al statului este Michelle Bachelet Jeria, de la 11 martie 2006; ea a fost aleasă la 11 decembrie 2005 cu 53,5% din voturi.

1.4.3.2. Organizarea constituțională

Din punctul de vedere al evoluției constituționale, primele acte constituționale au fost cele trei legi cunoscute sub numele de **"Patria Vieja"** (Old Fatherland): Regulamentul cu privire la funcționarea autorității executive provizorii, aprobat la 14 august 1811 de Congresul deputaților; Regulamentul provizoriu din 27 octombrie 1812 și Regulamentul cu privire la Guvernul provizoriu, aprobat la 17 martie 1814.

După proclamarea oficială a independenței țării, la 12 februarie 1818, au fost aprobate două **Carte constituționale**, iar la 30 octombrie 1822 prima Constituție propriu zisă a statului, cuprinzând 248 articole, care proclama libertatea, independența și unitatea națiunii chiliene; stabilind totodată pentru

237 Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.122; *Union Interparlementaire. Chronique des élections parlementaires*, vol.31, 1er janvier-31 décembre 1997, Genève, 1998, pag.57-63.

238 Webster's New World Encyclopedia, College edition, Prentice Hall, General References, New York, 1993, pag.225.

239 *Constitutions of the Countries of the World*, vol.5, Chile, by Jay Sigler, Albert P. Blaustein e.a., Oceana Publications, Inc., Dobbs Ferry, New York, october 1991, Chronology.

prima oară limitele frontierelor statului. Potrivit Constituției politice din 1822 urmau să fie constituite trei puteri independente: puterea legislativă, exercitată de un Congres bicameral; puterea executivă - ce aparținea unui director, asistat de trei miniștri; puterea judecătorească, aparținând instanțelor judecătorești organizate ierarhic.

Adunarea legislativă se compunea din deputați și senatori, o curte a reprezentanților urmând să se întrunească atunci când Camera inferioară s-ar fi aflat în vacanță. Deputații erau aleși în mod direct, iar senatorii, potrivit unor criterii corporatiste de către deputați, de directori și de către judecători. Religia oficială a statului era religia catolică, dar s-a renunțat la interzicerea altor religii, așa cum se preconizase în varianta prioritară a Constituției elaborată înainte de 1822.

Constituția promulgată la 29 decembrie 1823 cuprindea 277 articole și a fost prima care a fost aprobată de către un Congres constituțional și care a folosit termenul "Republică". Ea favoriza un guvern puternic centralizat.

Puterile Senatului sporeau, acesta dobândind o funcție de supervizare și având posibilitatea să opună un drept de veto Camerei naționale. Puterile directorului suprem erau, în linii mari, aceleași ca și în Constituția din 1822, dar acesta dispunea în plus de dreptul exclusiv de a iniția legile. El era ales pentru patru ani, mandatul său putând fi reînnoit, și dispunea de puterea de a emite legi în situații de criză.

Constituția a fost suspendată în iulie 1824 și abrogată în luna decembrie a aceluiași an.

Un nou Congres constituțional a avut loc în 1828 și a promulgat, la 8 august, noua **Constituție politică a Republicii Chile**, care cuprindea 134 articole. Această Constituție menționa principiul separației puterilor, era inspirată din principii democratice, în special de Constituția S.U.A., promova toleranța religioasă și menținea sistemul bicameral. Ca urmare a descreșterii influenței liberalilor și a afirmării forțelor conservatoare, o Convenție constituțională a fost convocată din nou în 1832, promulgând o **Constituție cu trăsături autoritare**, care înlocuia totodată echilibrul dintre puterea centrală și cea locală cu o tendință de centralizare puternică. În același timp, Constituția sporea puterile președintelui și reducea puterile organelor locale. Această Constituție a ființat până în 1925, ea suferind însă mai multe amendamente determinate în special de modul în care s-a succedat alternanța liberalilor și conservatorilor la conducerea statului.

De menționat, sub regimul acestei constituții, este criza constituțională care a avut loc la 1 ianuarie 1891. Președintele Jose Manuel Balmaceda a sfidat autoritatea Congresului, refuzând să confirme Cabinetul ales de parlament. Un grup de deputați au hotărât atunci să instaleze un contra-guvern în Nordul țării. Confruntările armate între gupările opuse au dus la răsturnarea președintelui Balmaceda.

Constituția din 1925 a fost aprobată prin plebiscitul desfășurat la 30 august, iar promulgarea sa oficială a avut loc la 18 octombrie. Constituția din 1925 cuprinde 110 articole împărțite în 10 capitole. Ea menținea sistemul bicameral, consacra dreptul exclusiv al Camerei Deputaților de a se ocupa de problemele bugetare, dar stabilea, în același timp, un executiv puternic, întruchipat în persoana președintelui. Acesta dispunea de foarte multe prerogative, fiind și șef al Senatului, și având dreptul de inițiativă legislativă. Constituția cuprindea garanții pentru drepturile cetățenești, în special pentru dreptul de proprietate, consacrand totodată dreptul cetățenilor de a fi apărați împotriva injustițiilor. Biserica era separată de stat. Erau consacrate și anumite prevederi legate de protecția muncii și de asigurarea bunăstării sociale.

Constituția din 1925 a suferit și ea mai multe amendamente. Acestea au vizat în special procedura de impeachment a magistraților Curții Superioare (1943), liberalizarea prevederilor cu privire la naționalitate (1957), compensațiile pentru exproprieri (1967), sublinierea funcțiilor sociale ale

proprietății (1967), dreptul comisiilor mixte ale Congresului de a elabora și aproba anumite legi (1970) etc.

În timpul președintelui **Salvador Allende Gossens** au fost inițiate o serie de reforme constituționale vizând în special drepturile cetățenești, protecția socială, președintele Allende propunând la un moment dat (4 noiembrie 1971) trecerea la sistemul parlamentar unicameral.

În ultima parte a guvernării președintelui Allende au început să se manifeste serioase divergențe între forțele conservatoare și cele democratice, forțele conservatoare neacceptând ideea transformărilor sociale și a naționalizărilor. Starea de urgență a fost proclamată în mai multe provincii, dar în iulie 1973 Camera Deputaților, cu 81 de voturi la 52, a refuzat cererea președintelui Allende de a declara starea de urgență în Santiago. La 11 septembrie 1973 guvernul președintelui Allende a fost răsturnat de o juntă militară, al cărei președinte era generalul **Augusto Pinochet Ugarte**, dar din care mai făceau parte amiralul **Jose Toribio Merino**, generalul **Gustavo Leigh** și șeful poliției, **Cezar Mendoza**. Junta a declarat starea de asediu, a închis frontierele țării și a impus o cenzură severă. Ea a promulgat o serie de decrete-legi prin care se stabilea că forțele armate, în calitate de autoritate supremă, îl numesc pe generalul Pinochet ca președinte, restrângând o serie de garanții stabilite prin Constituție. Totodată, junta a suspendat partidele politice, a arestat o serie de oameni politici de stânga, inclusiv pe **Luis Corvalan** - liderul partidului comunist -, a dizolvat Congresul național și a suspendat autonomia universitară.

La 26 noiembrie același an, o comisie constituțională sprijinită de junta militară a prezentat schița unui proiect de Constituție care întărea sistemul prezidențial, recunoștea prerogativele Congresului și ale puterii judecătorești, dar consacra atribuții importante forțelor armate. La un an de la lovitura de stat, generalul Pinochet a anunțat ridicarea stării de asediu. Printr-un decret-lege din 2 decembrie 1974 el a acceptat separarea puterii executive de cea legiuitoare, puterea executivă revenind generalului Pinochet (care la 17 decembrie și-a asumat în mod expres funcția de președinte), în timp ce puterea legislativă continua să aparțină juntei militare.

În perioada 1975-1980 au fost emise de către junta militară o serie de acte constituționale care au reprezentat concesii acordate forțelor democratice dar și încercări de "cosmetizare" a regimului Pinochet. Astfel, a fost constituit **Consiliul de Stat**, ca organ consultativ, având misiunea să îl sfătuiască pe președinte, în componența acestuia intrând toți foștii președinți ai statului (1976); s-a admis prioritatea drepturilor naturale asupra drepturilor statului și îndatorirea statului de a proteja drepturile individuale (1976); s-au recunoscut drepturile cetățenilor în special ale populațiilor originare (1976) ș.a.

Ca urmare a presiunilor politice interne și acțiunilor pentru restabilirea democrației, junta militară a acceptat constituirea unui nou Congres constituțional. Elaborată de către Comisia pentru studierea reformei constituționale, compusă din juriști specialiști în drept constituțional, noua Constituție a fost supusă Consiliului de Stat, juntei militare, iar apoi Parlamentului, printr-un plebiscit, la **11 septembrie 1980**. Noua Constituție a fost aprobată într-o proporție de doi la unu, ea preconizând prelungirea guvernării militare până în 1997 și rămânerea în funcție încă opt ani a președintelui Pinochet. Noua Constituție consacră sistemul bicameral, independența justiției și largi drepturi prezidențiale.

În septembrie 2005 în Republica Chile a fost efectuată o reformă constituțională. Mandatul prezidențial a fost redus de la șase la patru ani; președintele a căpătat dreptul să ceară înlocuirea comandantului Forțelor Armate; a fost eliminată instituția senatorilor pe viață (introdusă de Pinochet), ceea ce a avut drept consecință reducerea Senatului la 38 membri, cu începere din anul 2006. Prin reforma constituțională, copiii chilenilor înscrși pe pașapoartele părinților dar care fuseseră născuți în străinătate au căpătat dreptul de cetățenie deplină, beneficiind ei înșiși nu de un simplu titlu de călătorie, ci de un pașaport chilian.

Anii care au urmat după căderea regimului militar au fost marcate de confruntări între forțele democratice care doreau încetarea regimului militar și elementele conservatoare care preferau regimul lui Pinochet reînținerii la democrație. Evenimentul cel mai important l-a constituit respingerea la 5 octombrie 1988, cu 54% voturi contra și 43% pentru, a propunerii generalului Pinochet, de a se accepta, pe calea unui plebiscit, o serie de prevederi constituționale tranzitorii vizând menținerea sa la putere până în 1997. Ca urmare a negocierilor purtate între diverse forțe politice, a avut loc un nou plebiscit, la 30 iulie 1989, prin care a fost pus în discuție un pachet de amendamente la Constituție, ce marcau evidente schimbări și pregătirea noilor alegeri prezidențiale. Propunerile au fost acceptate de 85,7% din votanți, care au reprezentat 93% din numărul alegătorilor.

Ca urmare a desfășurării noilor alegeri, la 14 decembrie 1989 Patricio Aylwin Azocar a fost ales președinte cu 55,2% din sufragii. Noul președinte și-a inaugurat mandatul la 11 martie 1990. Au fost eliberați o serie de deținuți politici și s-a stabilit înființarea "**Comisiei pentru adevăr și reconciliere națională**". Deși Pinochet și ceilalți lideri militari au criticat înființarea acestei comisii, având în vedere în special atribuția acesteia de a investiga crimele comise în perioada dictaturii militare, ea a început să-și desfășoare activitatea. Fostul președinte Salvador Allende a fost reînhumat la 4 septembrie 1990 la cimitirul național din Santiago. Pinochet a continuat să dețină funcții importante în stat, rămânând un timp comandant suprem al forțelor armate și devenind apoi senator pe viață. El a decedat în 2006 după ce i s-au intentat mai multe acțiuni judiciare, rămase nesoluționate.

1.4.3.3. Analiză a prevederilor Constituției Republicii Chile din 1980

Constituția Republicii Chile din 1980 cuprinde 14 capitole și un capitol distinct de prevederi tranzitorii. Ea însumează în total 119 articole, la care se adaugă cele 29 de puncte cuprinse în capitolul "Dispoziții tranzitorii"²⁴⁰.

Constituția cuprinde o serie de prevederi generale legate de suveranitatea statului, drepturile cetățenilor, naționalitatea și cetățenia, drepturile constituționale. În ce privește președintele Republicii, se stabilește alegerea sa prin vot universal, cu majoritate absolută a voturilor valide, durata mandatului fiind de opt ani, președintele neputând fi reales pentru perioada imediat următoare. Atribuțiile președintelui Republicii sunt în general asemănătoare celor de care dispune președintele S.U.A.

Președintele este ajutat de miniștri de stat, al căror număr este stabilit prin lege. Constituția cuprinde prevederi detaliate în legătură cu starea de "**excepție constituțională**", prin aceasta înțelegându-se situațiile în care președintele dispune de puteri sporite pentru a face față unor situații de urgență. Cu toate acestea, este recunoscut și dreptul Camerelor parlamentului să fie informate și să se pronunțe prin vot asupra puterilor sporite ce urmează să-i fie conferite președintelui în timpul stării de asediu.

Congresul național se compune din două Camere. **Camera Deputaților** cuprinde 120 de membri aleși prin vot direct, în cadrul unor districte electorale.

Senatul este de asemenea alcătuit din 48 membri, dintre care 38 aleși prin vot direct de fiecare dintre cele 13 regiuni ale țării, fiecare regiune având dreptul de a alege doi senatori. Din compunerea Senatului mai fac parte, ca senatori de drept, foștii președinți ai republicii, doi foști judecători ai Curții Supreme, un fost controlor general, un fost comandant al armatei, un fost rector al Universității etc.

²⁴⁰ Idem, pag.39 și urm.

Urmând exemplul altor constituții latino-americane, Constituția Republicii Chile departajează atribuțiile Camerei Deputaților de cele ale Senatului. Ea înscrie totodată o serie de prevederi în legătură cu puterile exclusive ale Congresului (în integralitatea sa) de a aproba sau respinge tratate internaționale supuse de șeful statului înainte de a fi ratificate de acesta, precum și prerogativa ambelor Camere reunite de a se pronunța asupra stării de asediu (art.50).

Spre deosebire de alte state latino-americane la care ne-am referit, **Republica Chile consacră instituția unei Curți Constituționale, distinctă de Curtea Supremă de Justiție.** Aceasta se compune din șapte membri, dintre care trei sunt judecători la Curtea Supremă, aleși de către Curte prin vot secret, cu majoritate; un jurist numit de președintele Republicii; doi juriști aleși de Consiliul Național de securitate și un jurist ales de Senat, cu majoritatea absolută a senatorilor. Curtea Constituțională exercită un control al constituționalității legilor organice înainte de promulgare, rezolvă problemele de constituționalitate care ar putea apare în procesul elaborării legilor, soluționează problemele ce pot apare în legătură cu constituționalitatea unor decrete-legi având forță de lege, decide asupra constituționalității decretelor supreme promulgate de Președintele Republicii în cadrul puterii sale reglementare. Printre atribuțiile sale mai figurează și soluționarea unor plângeri în cazul în care Președintele Republicii nu a promulgat o lege când ar fi trebuit, sau dacă a promulgat un text diferit de ceea ce corespunde din punct de vedere constituțional; calitatea de a decide asupra neconstituționalității unor organizații, mișcări sau partide politice, de a declara responsabile persoanele care au atentat la ordinea instituțională a republicii ș.a.

Dintre alte prevederi ale Constituției chiliene mai menționăm dispozițiile privind **Oficiul controlorului general al Republicii (instituție similară Curții de Conturi) și Consiliul Național de Securitate (similar Consiliului Spre de Apărare a Țării din țara noastră).**

Remarcăm, dintre dispozițiile tranzitorii, prevederea cu nr.18, care consacră drepturile speciale ale juntei militare în perioada de tranziție, prevedere care - așa cum se cunoaște - exprimă rolul pe care armata continuă să-l joace în viața politică chiliană. De altfel, observăm că în Constituția chiliană există un capitol special (Capitolul 10, "Forțele armate, forțele de ordine și securitate publică") care cuprinde prevederi instituționale în legătură cu statutul forțelor armate, numirea comandantului șef, numirea, promovarea și punerea în retragere a unor ofițeri din forțele armate și din poliție.

1.4.4. FILIPINE

1.4.4.1. Date istorice

Pe cuprinsul arhipelagului filipinez au locuit încă din perioade foarte vechi populații migratoare influențate de civilizații indiene, chineze și indoneziene. În 1521, Magellan a fost primul european care debarca în insule. A urmat epoca cuceririlor spaniole, începând din 1565. În timpul regelui Filip al II-lea (după numele căruia insulele au fost denumite), religia catolică a fost introdusă în Filipine luând locul religiei islamice, care fusese răspândită de negustorii și misionarii arabi²⁴¹.

Secolul XIX este caracterizat printr-o perioadă de revolte împotriva administrației coloniale spaniole. Răscoalele anticolonialiste (peste 100 în 350 de ani) culminează cu războiul de eliberare din 1896 și proclamarea independenței Filipinelor la 12 iunie 1898. Ca urmare a Tratatului de pace de la Paris din 10 decembrie 1898, prin care s-a pus capăt războiului hispano-american, Filipinele au fost cedate de către Spania Statelor Unite. Un regim de autoguvernare este acordat de S.U.A. Filipinelor în 1916 și apoi în 1935, când primul președinte constituțional al țării devine Manuel Luis Quezon.

În timpul celui de al doilea război mondial, Filipinele sunt ocupate de japonezi, devenind apoi republică independentă în 1946. În fruntea țării au fost aleși succesiv mai mulți reprezentanți ai clasei înstărite din insule. În 1965, președintele Diosdado Macapagal a fost înfrânt în alegeri de Ferdinand Marcos, liderul partidului naționalist. Acesta inițiază măsuri rapide de dezvoltare economică și reformă agrară, fiind reales în 1969, dar contestat de insurgenții comuniști și de mișcările separatiste musulmane din Sud. La scurt timp după realegerea sa, datorită nemulțumirilor populare, președintele Marcos a decretat legea marțială, în 1972. El a început să conducă țara prin decrete, recurgând totodată la referendumuri pentru a-și justifica puterea. Autoritatea lui Marcos a fost însă contestată de liderii opoziției care l-au acuzat de corupție. Principalul lider al acesteia, Benigno Aquino, a fost condamnat la moarte. În mod succesiv, Ferdinand Marcos a adoptat anumite măsuri de relaxare, a permis activitatea partidelor politice și a convocat din nou alegeri parlamentare. În 1981, Marcos a renunțat la legea marțială și numeroși deținuți politici au fost eliberați.

Printr-un nou referendum, Marcos propune întoarcerea la democrație, el continuând însă să rămână președinte. Între timp se produce o deteriorare a condițiilor economice, iar liderul opoziției, reîntors din exil, în 1983, la Manilla, este ucis pe aeroport, probabil de către serviciile secrete ale lui Ferdinand Marcos.

Alegerile din 1994 prilejuiesc o confruntare puternică între forțele fidele lui Marcos și opoziție. Organizațiile mișcării naționaliste democratice unite - UNIDOM - propun drept contracandidat al lui Marcos în alegeri pe văduva lui Benigno Aquino, Corason Aquino, în pofida inexperienței sale politice, considerând-o un simbol al luptei împotriva regimului dictatorial. Campania electorală se desfășoară cu peste 100 de morți și numeroase fraude electorale, iar proclamarea lui Marcos ca învingător în alegeri este contestată de opoziție care, printr-o amplă mișcare populară și ca urmare a protestelor internaționale, reușește să răstoarne regimul dictatorial.

Președinția Republicii este asumată de Corason Aquino care dizolvă Adunarea națională fidelă lui Marcos, eliberează prizonierii politici și acordă o amnistie generală rebelilor din noua armată a

²⁴¹ Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.199.

poporului (N.P.A.). În februarie 1987, printr-un plebiscit național, este aprobată "**Constituția libertății**", care îi dă mandat lui Corason Aquino să conducă țara până la 30 iunie 1992²⁴².

Ca urmare a alegerilor pentru Congres, coaliția condusă de Corason Aquino câștigă 90% din locuri în Parlament. În 1988 este adoptată o lege cu privire la reforma agrară, dar un referendum cu privire la autonomia regiunilor din Sud eșuează în 1989. Marcos moare în exil, dar Corason Aquino refuză să accepte înmormântarea lui în Filipine. Au loc mai multe atentate (șapte) împotriva președintelui Corason Aquino.

Întrucât politica de reconciliere nu a dat roadele scontate și ca urmare a încercării de lovitură de stat a colonelului Gregorie "Gringo" Honasan, guvernul Aquino efectuează o întoarcere spre dreapta în politica sa, renunțând la încercările de conciliere cu liderii musulmani și cu rebelii comuniști.

În noiembrie 1991, Imelda Marcos se întoarce în țară după șase ani de exil, se declară candidat prezidențial pentru următoarele alegeri, dar în mai 1992, cu prilejul noilor alegeri, generalul Fidel Ramos este ales președinte cu o largă majoritate. În timpul președinției lui Fidel Ramos (1992-1998) se produce o îmbunătățire a situației economice a țării, dar continuă luptele împotriva forțelor separatiste din Frontul Islamic de Eliberare Moro. Actualul șef al statului este Gloria Macapagal Arroyo, aleasă la 20 ianuarie 2001, care îi succede lui Joseph Estrada, ales la 11 mai 1998, acuzat de corupție și constrâns să părăsească funcția de șef al statului.

Gloria Macapagal Arroyo este fiica fostului președinte Diosdado Macapagal, având anterior o carieră politică recunoscută, ca senator și apoi vicepreședinte.

Gloria Macapagal Arroyo – șef al statului de la 20 ianuarie 2001, a fost realeasă la 10 mai 2004, cu 12.905.808 voturi (40%) până în mai 2010.

În campania electorală din anul 2004 ea a avut drept contracandidat pe Fernando Poe Jr., artist, cel mai bun prieten al fostului președinte demis Joseph Estrada. Așa cum au prezis sondajele de opinie, alegerile prezidențiale din 2004 au fost câștigate de Gloria Macapagal Arroyo cu o majoritate de 1 milion de voturi mai mult decât a obținut Fernando Poe.

1.4.4.2. Organizarea constituțională actuală a Filipinelor

Actuala Constituție a fost aprobată prin plebiscit în februarie 1987²⁴³. Ea a fost propusă de o Comisie constituțională și urmează, în linii mari, prevederile constituțiilor democratice. Constituția cuprinde un număr de 18 articole. Problemele cuprinse în Constituție sunt: teritoriul național; declarația cu privire la principiile politicii statului; drepturile și libertățile cetățenești; cetățenia; sufragiul; puterea legiuitoare; puterea executivă; puterea judecătorească; comisiile constituționale; guvernarea locală; autonomia regională; desemnarea persoanelor oficiale; economia națională și patrimoniul; justiția socială și drepturile omului; educația, știința și tehnologia; arta, cultura și sporturile; prevederi generale; amendamente și prevederi tranzitorii.

În ceea ce privește organizarea puterii, reținem existența sistemului bicameral, cuprinzând o **Cameră a reprezentanților**, compusă din 254 de membri, și un **Senat** compus din 24 de senatori. Sistemul electoral este un sistem mixt, o parte dintre deputați (204) fiind aleși pe liste de partide, iar alții (50) numiți de președinte din rândul unor profesioniști sau comunități minoritare.

Membrii Camerei reprezentanților sunt aleși pe trei ani, iar senatorii prin vot direct, pe șase ani, jumătate dintre ei fiind aleși la fiecare trei ani. Legile urmează să fie discutate de ambele Camere,

²⁴² Webster's New World Encyclopedia, College edition, Prentice Hall, General References, New York, 1993, pag.823.

²⁴³ *Constitutions of the Countries of the World*, vol.18, *Philippines*, Supplement, by Gisbert H.Flanz, Oceana Publications, Inc., Dobbs Ferry, New York, december 1986, pag.163 și urm.

existând o procedură de armonizare a punctelor de vedere în cazul adoptării legilor într-o formă divergentă de Senat față de Camera Deputaților.

Constituția filipineză recunoaște posibilitatea președintelui de a-și exercita **dreptul de veto**, ce poate fi însă înlăturat de către Congres cu o majoritate de două treimi.

În ce privește **puterea executivă**, ea revine Președintelui Filipinelor, care este ales prin vot universal, pe un interval de șase ani. El este ajutat de un vicepreședinte, ales de asemenea prin vot direct de către popor.

Atât președintele, cât și vicepreședintele nu pot să primească decât două investituri succesive.

Constituția filipineză prevede o procedură de înlăturare din funcție a președintelui similară cu Constituția americană.

Acordând un rol important **Curții Constituționale**, Constituția Republicii Filipine cuprinde prevederi detaliate în legătură cu organizarea acesteia. În Constituție mai sunt înscrise prevederi în legătură cu asigurarea autonomiei locale, probleme economice, asigurarea drepturilor omului în contextul unor măsuri sociale și educaționale. Sunt prevăzute importante obligații ale statului de a asigura o politică economică corespunzătoare și de a promova o politică de protecție a mediului.

CAPITOLUL II. REGIMURILE SEMIPREZIDENTIALE

Motto:

"Toate principiile și toate experiențele cer ca puterile publice - legislativă, executivă, judecătorească - să fie puternic echilibrate și separate în mod categoric una de alta, iar dincolo de jocurile politice să fie stabilit un arbitraj național care, în mijlocul combinațiilor, să pună în valoare conținutul."

Charles de Gaulle

"Această Constituție nu a fost făcută pentru mine, dar mi se potrivește foarte bine."

François Mitterand

2. Discuții în literatura de specialitate în legătură cu recunoașterea unei categorii distincte, a regimurilor semiprezidențiale. Argumente *pro* și *contra* diferențierii acestor regimuri de cele parlamentare

Conceptul de regim semiprezidențial a fost introdus pentru prima oară în limbajul juridic de profesorul Maurice Duverger în manualul său "Instituții politice și drept constituțional" apărut în 1970, în considerarea reformei constituționale efectuată în Franța în 1962, prin care s-a decis alegerea Președintelui Republicii Franceze prin sufragiu universal, fără a se afecta însă, prin aceasta, însemnătatea și prezența în viața politică și constituțională franceză a instituțiilor parlamentare. Definind regimul semiprezidențial, Maurice Duverger preciza că "Prin regim semiprezidențial se înțeleg instituțiile unei democrații care întrunesc următoarele două elemente: un președinte de republică ales prin sufragiu universal și dotat cu notabile puteri proprii și un prim-ministru și un guvern responsabil în fața Parlamentului"²⁴⁴.

Potrivit părerii reputatului specialist francez, regimul semiprezidențial împrumută o serie de trăsături ale regimului parlamentar, cât și ale regimului prezidențial. La fel ca și în cazul regimului parlamentar, executivul este "dualist", fiind divizat între un șef de stat și un guvern, având în frunte un prim-ministru, responsabil în fața Parlamentului, dar, la rândul său, și executivul are dreptul să dizolve - în anumite condiții - legislativul, convocând noi alegeri.

Ca și în situația regimului prezidențial, președintele este însă ales de popor, având dreptul să conducă ședințele Cabinetului, fiind responsabil și putând fi destituit numai în situații deosebit de grave, dar și chiar în asemenea cazuri, ca urmare a unei proceduri complicate, ce implică mai multe nivele.

Istoric, primul regim de practică semiprezidențială l-a constituit Republica Germană de la Weimar (1919-1933), el fiind întâlnit în prezent în Franța, Finlanda și Portugalia.

²⁴⁴ Maurice Duverger, *Les regimes semipresidentiels*, P.U.F., Paris, 1986, pag.7.

După părerea lui Duverger, ar exista regimuri "aparent" semi-prezidențiale, cum ar fi Austria, Irlanda și Islanda, unde șeful statului, ales direct, beneficiază de importante puteri, dar nu și le exercită în deplinătatea lor. Tot în cadrul aceluiași regim ar exista și sisteme politice, precum cele funcționând în Franța, Finlanda și Portugalia, în care s-ar realiza de fapt, în modul în care s-a relatat mai sus, îmbinarea unor prerogative ale regimului prezidențial cu cele ale regimului parlamentar.

Clasificarea făcută de Maurice Duverger a suscitată unele observații și critici din partea specialiștilor în dreptul constituțional. Modelul identificat de el a fost considerat mai curând un regim "hibrid" decât un sistem constituțional original. S-a invocat, ca argument împotriva recunoașterii regimurilor semiprezidențiale ca o categorie distinctă, ideea că modul de desemnare a șefului statului nu are relevanță din punctul de vedere al diferențierii regimului prezidențial de cel parlamentar, ci doar faptul dacă șeful statului poate dizolva Parlamentul, iar acesta, la rândul său, dacă poate printr-un vot de neîncredere să facă guvernul să demisioneze. S-a mai relevat și faptul că regimul semiprezidențial a fost instituit în Franța prin Constituția din 1958, care în forma ei inițială prevedea că Președintele Republicii este ales de Parlament, reforma constituțională stabilind alegerea directă a Președintelui intervenind abia în 1962.

În ceea ce ne privește, am considerat necesar să amintim regimurile semiprezidențiale ca o categorie aparte, deoarece ele prezintă trăsături de originalitate care le **individualizează** față de regimurile parlamentare. Poziția puternică a Președintelui în sistemul semiprezidențial, având dreptul de a recurge la referendum, de a conduce ședințele Cabinetului, de a dizolva Parlamentul în anumite situații, nu poate fi, în nici un caz, comparată cu locul președintelui de republică în sistemele constituționale ale Germaniei și Italiei. Dacă poziția și prerogativele Președintelui sunt limitate, evident, în anumite situații de putere ce aparțin Parlamentului, aceasta nu este de natură - după părerea noastră - a identifica poziția atotputernică a Parlamentului în regimul parlamentar cu aceea pe care o deține forumul reprezentativ în cadrul sistemului semiprezidențial.

Pe de altă parte, trebuie relevat și celălalt aspect, anume că drepturile și prerogativele Președintelui, evident mult mai puternice decât în regimul parlamentar, nu se identifică nici cu acelea de care dispune șeful statului în regimul prezidențial, axat pe o riguroasă separație a puterilor.

Asemenea considerațiuni ne determină să studiem într-o categorie distinctă regimurile semiprezidențiale, inclusiv cel din țara noastră, relevând elementele de originalitate și de specificitate pe care le prezintă. Remarcăm însă, în ceea ce privește regimul semiprezidențial din țara noastră, observațiile pertinente făcute de Florin Bucur Vasilescu în comentariile asupra Constituției României, care estima că, urmare a unor îngrădiri a funcțiilor prezidențiale și adoptării unor soluții specifice în relația dintre Parlament și Guvern, "regimul nostru politic poate fi caracterizat ca un regim semiprezidențial «atenuat» sau «parlamentarizat», în sensul sporirii aportului celorlalți factori de putere și, cu precădere, al Parlamentului în viața politică a țării"²⁴⁵.

²⁴⁵ M.Constantinescu, I.Deleanu, A.Iorgovan, I.Muranu, Fl.Vasilescu, I.Vida, **Constituția României - comentată și adnotată**, Regia Autonomă "Monitorul Oficial", București, 1992, pag.184.

2.1. FRANȚA

2.1.1. Scurt istoric al dezvoltării constituționale a Franței, până la Constituția din 1958

Istoria dezvoltării constituționale a Franței prezintă un deosebit interes deoarece în sistemul politic constituțional francez s-au perindat, succesiv, aproape toate formele de guvernământ. După cum se știe, Franța a cunoscut în decursul îndelungatei sale istorii atât monarhia absolută, monarhia constituțională, imperiul, dar și republica parlamentară, iar în prezent ea este o republică semiprezidențială.

Istoria dezvoltării constituționale a Franței demonstrează preocuparea permanentă pentru găsirea celor mai adecvate forme juridice de exprimare a conținutului unor principii constituționale.

La timpul său, Joseph de Maistre critica aforismul lui Thomas Payne, care pretindea că "O Constituție nu poate exista decât atunci când ea poate fi purtată într-un buzunar". Același gânditor francez se grăbea, însă, să facă afirmația că: "Există întotdeauna, în fiecare Constituție, ceva care nu poate să fie scris"²⁴⁶. Era vorba de o recunoaștere a bogăției de idei pe care constituțiile le cuprind și care trebuie să reflecte, doar într-o formă excesiv de succintă, concepțiile politice, gândurile și ideile celor care le-au elaborat.

În continuare vom căuta, de aceea, să înfățișăm sistemul constituțional francez într-o viziune istorică, analizând apoi, în mod succesiv, principalele instituții pe care le consacră actuala Constituție a Franței (din 1958).

2.1.2. Monarhia absolută

Franța a cunoscut, odată cu centralizarea statală, un regim de monarhie absolută exprimat în cunoscutele formule "L'état c'est moi" și "Après moi le déluge"²⁴⁷. Aceste maxime înfățișau într-o formă concentrată întreaga viziune a monarhiei absolute despre personificarea puterii statului în persoana regelui și despre paseismul concepției politice care călăuzea monarhia franceză. În pofida luărilor de atitudine ale unor gânditori, ale unor oameni de înaltă cultură care atrăgeau atenția monarhiei asupra necesității de a se reorienta în concordanță cu noile schimbări intervenite în viața socială, puterea absolutistă monarhică venea tot mai des în conflict cu realitățile sociale, cu cele economice, promovând totodată un sistem juridic care se caracteriza prin abuzuri și încălcarea oricăror libertăți cetățenești.

Deși un gânditor francez atrăgea atenția monarhiei că "Nu există monarhie fără Parlament"²⁴⁸, Statele Generale - acele forme de convocare a poporului, în special pentru plata impozitelor - nu fuseseră reunite după anul 1614.

²⁴⁶ Julien Freund, *L'essence du politique*, Sirey, Paris, 1986, pag.340.

²⁴⁷ François Bluche, *De la Cezar la Churchill*, vorbe memorabile explicate în contextul lor istoric, Edit.Humanitas, București, 1992, pag.85, 100.

²⁴⁸ Idem, pag.113; cu privire la evoluția dezvoltării constituționale a Franței a se vedea: J.J.Chevalier, *Histoire des institutions et des régimes politiques de la France moderne (1789-1958)*, Paris, 1967; M.Morabito, D.Bourland, *Histoire constitutionnelle et politique de France (1789-1948)*, ed.IV-a, Paris, 1996; Pierre Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 18e édition, Ed.Armand Collin, Paris, 1999, pag.269 și urm.; Jean Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 14e édition, Ed.Montchrestien, Paris, 1995, pag.419 și urm.; Dominique Rousseau, *Le regime politique de la FRANCE*, în *Régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie*, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă Monitorul oficial, București, 2002, p. 135 și urm.

Ideile revoluționare promovate de iluminiști, de teoreticieni care revendicau schimbări politice, nu aveau să rămână fără ecou. Jean Jacques Rousseau, exprimând un punct de vedere comun gânditorilor timpului său, declara: **"A renunța la libertatea ta înseamnă a renunța la calitatea ta de om, la drepturile umane, ba chiar și la datoriile tale"**²⁴⁹.

Sub influența ideilor înaintate, poporul, dar și o parte a clerului și chiar a nobililor, vedea cu urgență necesitatea unor schimbări. Revoluția franceză a inspirat remarcabile documente de gândire politică și juridică, printre care cunoscuta Declarație a drepturilor omului și cetățeanului din 1789.

2.1.3. Perioada revoluționară 1789-1799

Perioada revoluției franceze a fost o perioadă deosebit de dinamică și complexă, caracterizată prin numeroase deplasări ale forțelor politice; ea s-a axat, în esență, în jurul a trei structuri: a) Adunarea Constituantă b) Convenția și c) Directoratul, fiecare din aceste structuri reprezentând un anumit moment de echilibru al forțelor politice revoluționare și reflectând chiar unele concepții diferite despre drept și valorile umane.

a) **Constituantă** a reprezentat, de fapt, adunarea care refuzase să se supună somației regelui și care și-a propus să elaboreze o nouă Constituție pentru Franța. Acele cunoscute cuvinte ale lui Mirabeau: **"Suntem aici prin forța poporului și nu vom pleca decât prin forța baionetelor"**⁵ reflectau, de fapt, mentalitatea unor gânditori, a unor oameni de elită care vedeau în emanciparea Franței nu numai propria lor emancipare, dar și edificarea unui stat nou, întemeiat în mod ferm pe principiile libertății. Prima Constituție franceză a fost Constituția din 3 septembrie 1791, constituție care mai marca încă menținerea monarhiei, dar fundamenta așezarea acesteia pe baze democratice și constituționale.

Refuzul regelui Ludovic al XVI-lea de a înțelege procesul de schimbări, încercarea acestuia de a fugi peste hotare, complicitatea cu forțele străine care doreau să intervină în treburile Franței au dus în final la judecarea și condamnarea sa. Din acest moment, Franța a început o epocă nouă în care violența revoluționară era considerată mijlocul cel mai eficace pentru a garanta instituțiile unui autentic stat de drept.

Robespierre, unul dintre cei mai cunoscuți conducători ai revoluției franceze, enunța ideea că **"Guvernul revoluției reprezintă despotismul libertății contra tiraniei"**⁶. Încercând să fundamenteze ideea violenței revoluționare, același gânditor și om politic declara: **"Acela care nu urăște crima nu poate să iubească virtutea"**²⁵⁰.

b) **Convenția**. Perioada Convenției s-a reflectat în adoptarea Constituției din 24 iunie 1793, care nu a mai fost însă aplicată în condițiile confruntărilor pe care le cunoștea viața politică revoluționară franceză. Eferescența procesului de schimbări marca apariția unor numeroase cluburi și organizații revoluționare, dar și cristalizarea unor căi privind mersul mai departe al transformărilor: **calea iacobină**, exprimată de Robespierre și apropiații săi, care preconiza intransigența și fermitatea față de adversarii revoluției, și **calea girondină**, vizând efectuarea unor transformări pașnice, democratice.

c) **Directoratul** a reprezentat o nouă formă de organizare politică; ea dorea să ia locul Convenției revoluționare, păstrând cuceririle revoluției, dar instituind o mai mare garanție a libertății împotriva arbitrarului și eliminând definitiv violența din arsenalul metodelor politice.

²⁴⁹ Jean Jacques Rousseau, *Contractul social*, Biblioteca filosofică, Editura științifică, București, 1957, pag.91.

²⁵⁰ François Bluche, *op.cit.*, pag.127.

Constituția din 1791 a instituit o separație a puterilor în stat, iar Constituția din 1793 - neaplicată - prevedea primatul legislativului, "o adevărată dictatură a adunărilor"²⁵¹. În schimb, cum s-a spus la timpul respectiv, Constituția din 5 fructidor anul III (22 august 1795) încerca un echilibru între puterile statului.

Directoratul s-a dovedit, prin întregul său sistem de organizare, un regim politic tranzitoriu care căuta, pe de o parte, să elimine abuzurile săvârșite în numele Revoluției, iar pe de altă parte, să mențină valoarea principiilor revoluției.

2.1.4. Regimul consular și imperial

Regimul consular și imperial marchează trecerea spre centralizarea puterii și subordonarea rolului adunărilor. Beneficiind de un uriaș prestigiu, primul consul - Napoleon Bonaparte - avea să-și întărească puterea în stat, sfârșind prin a se proclama "împărat al tuturor francezilor". În concepția lui Napoleon "O bună constituție trebuie să fie scurtă și obscură"²⁵², ceea ce reflecta preocuparea pentru o puternică organizare a statului, mai curând, decât pentru acuratețea unor reguli constituționale.

În timp ce Constituția anului VIII concentrase puterile în mâinile executivului, prima Constituție napoleoniană, cea din 28 frimae anul VIII, repartiza puterea legislativă în competența a trei adunări: Tribunatul, Corpul legislativ și Senatul. Ulterior avea să se revină însă la regimul celor două Camere.

Înfrângerea lui Napoleon și restabilirea monarhiei avea să ducă, pentru o scurtă perioadă, la revitalizarea practicilor "fostului regim". Cu toate acestea, monarhia franceză restaurată prin Carta din 4 iunie 1814 avea să păstreze, totuși, o anumită imagine a fostelor libertăți care nu mai puteau fi ignorate de poporul francez.

2.1.5. Monarhiile censitare

Ca urmare a mișcărilor politice în Franța, în 1830 monarhia acceptă principiul "Regele domnește, dar nu guvernează"²⁵³. Era vorba de o trecere de la regimul absolutist spre un regim democratic, dar bazat pe recunoașterea censului ce fusese deja stabilit ca principiu de vot în 1814.

Sufragiul universal, cucerire a Revoluției franceze, era înlocuit tot mai mult de un sufragiu censitar ce dorea să asigure sprijinul instituțiilor politice de către o clasă puternică de proprietari.

Dacă în 1814 începeau să se întrevadă potențialitățile edificării unui regim parlamentar, acesta în 1830 devenea o realitate.

A doua revoluție franceză, determinată de evenimentele revoluționare din 1848, avea să restabilească sufragiul universal care în 1850 urma să fie redus datorită înscrierii condiției domiciliului, pentru ca în 1852 să fie reintrodus. Regimul politic instaurat în 1848 avea să fie un regim democratic apropiat de regimul prezidențial.

2.1.6. Al doilea imperiu

Al doilea imperiu, proclamat de Ludovic Bonaparte după ce efectuase o concentrare masivă a puterilor în mâinile executivului, avea să reprezinte o reluare în forme noi, parlamentare, a sistemului monarhic. Împăratul păstra importante prerogative politice și în sistemul de organizare a statului, respectând totuși instituțiile democratice ale statului.

251 Citat de Julien Freund, *op.cit.*, pag.525.

252 *Idem*, pag.519.

253 Philippe Ardant, *Institutions Politiques et Droit Constitutionnel*, 7^e edition, L.G.D.J., Paris, 1996, pag.373.

Regimul lui Ludovic Bonaparte se deosebea fundamental de cel al predecesorului său, deoarece legislativul își menținea prerogativele sale, puterile împăratului nefiind aceleași cu cele pe care, la timpul său, Napoleon I le concentrase în mâinile sale.

Regimul - deși autocrat - permitea totuși o anumită marjă de libertate politică, iar angajarea tot mai puternică pe plan extern a dus la prăbușirea sa ca o consecință a războiului franco-german.

Comuna din Paris din 1870 a reprezentat o încercare efemeră de a edifica un nou tip de stat proletar, pe ruinele fostului imperiu.

2.1.7. A treia Republică

A treia Republică a fost precedată de evenimentele deja amintite ale războiului franco-prusac care au făcut ca imperiul să nu poată supraviețui dezastrului de la Sedan. Un guvern de salvare națională a fost investit de către Corpul legislativ pentru a semna armistițiul și a organiza, la 8 februarie 1871, alegerea unei Adunări Naționale. Această adunare, ce avea drept scop să restabilească în mod primordial pacea cu Germania, avea să se consacre în același timp elaborării unei noi Constituții. Ea era dominată de figura lui Thiers, cunoscut om politic care avea să declare că **"Republica este forma de guvernământ care ne dezbină cel mai puțin"**²⁵⁴.

Thiers deținea inițial, în cadrul republicii, funcția de șef al puterii executive, pentru ca apoi să devină președinte al Republicii franceze. După semnarea Tratatului de pace de la Frankfurt, la 10 mai 1871, noua putere s-a consacrat redactării unei constituții. În acest scop a fost instituită "Comisia celor 30", în care mulți vedeau posibilitatea restabilirii unei soluții monarhiste. Au fost propuse și votate 3 legi constituționale: prima - privind organizarea Senatului, cea de a doua - referitoare la organizarea puterilor publice și ultima - cu privire la raporturile dintre puterile publice.

Instituțiile statului definite de Constituția din 1875 erau: Parlamentul bicameral, compus din Camera Deputaților, aleasă pe 4 ani, și Senatul, alcătuit din senatori numiți pe viață sau recrutați prin scrutin indirect. Spre deosebire de Camera Deputaților, al cărei mandat era de 4 ani, mandatul senatorilor era de 9 ani, o reinnoire a unei treimi din mandate efectuându-se la fiecare 3 ani. Vârsta pentru a fi ales deputat era de 25 de ani, iar vârsta cerută pentru ca o persoană să poată fi aleasă senator era stabilită la 40 de ani.

Camerele aveau în principal atribuția de a vota legile; reunite, ele puteau pune în discuție responsabilitatea guvernului.

Președintele republicii era ales pe termen de 7 ani, prin scrutin secret, cu majoritatea absolută a voturilor de către Camera Deputaților și Senat, reunite la Versailles ca Adunare Națională. Președintele era șef al statului și șef al executivului, dispunând de largi atribuții de a desemna miniștrii, de a avea inițiativa legilor, de a opune un veto provizoriu, având în același timp statutul unui șef de stat parlamentar, nefiind răspunzător pentru actele sale (de care răspundeau miniștrii).

Miniștrii erau numiți de președinte, fiecare având conducerea unui departament.

Ca o consecință a numeroaselor crize și frământări politice pe care le-a cunoscut în această perioadă viața politică franceză, se produce o trecere de la primatul adunărilor la întărirea executivului. Totodată are loc și un proces de modernizare a Constituției, în 1884 renunțându-se la instituția senatorilor pe viață și modificându-se regulile de desemnare a senatorilor.

Tot din 1884 datează înscrierea expresă în Constituție a principiului că **"Forma republicană de guvernământ nu poate face obiectul unei propuneri de revizuire"**²⁵⁵.

254 Julien Freund, op.cit., pag.351.

255 François Bluche, op.cit., pag.184.

Cea de a treia republică a durat până în 1940, când prăbușirea Franței în fața atacului german a suprimat instituțiile celei de a treia republici iar mareșalul Pétain a convocat Adunarea Națională la Vichy, pentru a-l învesti cu largi atribuții de șef al statului.

Prin legea din 10 iulie 1940, mareșalul Pétain a dobândit atribuții foarte largi, în Franța fiind instituit un regim autocrat apropiat de Germania, care nu exercita decât o autoritate limitată asupra teritoriului său și care a sfârșit prin a fi, cu timpul, subordonat total autorităților germane.

2.1.8. A patra Republică

Cea de a patra republică franceză își găsește originea în instituțiile revoluționare create de generalul De Gaulle în timpul luptei de eliberare a țării. În aprilie 1944 se angajase să reunească o Adunare Constituantă, cel mai târziu în anul întregii eliberări a teritoriului, pentru a pune bazele unei edificări noi, democratice, a statului.

Printr-un referendum care a fost organizat la 21 octombrie 1945, francezii au fost întrebați dacă doreau ca Adunarea ce va fi aleasă de ei să fie și Adunare Constituantă și dacă apreciau oportun ca o nouă Constituție să organizeze într-un mod nou puterile statului. Elaborarea noii Constituții a Franței a fost precedată de instituirea unei comisii în cadrul Adunării, care urma să definească profilul viitorului stat de drept ce trebuia, pe de o parte, să elimine imperfecțiunile și instabilitatea celei de a treia Republici, iar pe de altă parte, să garanteze instituții trainice, în măsură să asigure protecția drepturilor și libertăților și funcționarea normală a organelor statului. Supus unui referendum, textul a fost respins, ceea ce a făcut ca o nouă adunare să fie aleasă pe 2 iunie 1946.

În noile condiții, Adunarea a adoptat un nou proiect de constituție, care a fost acceptat cu o largă majoritate la referendumul din 13 octombrie 1946.

Organizarea puterilor în sistemul Constituției din 1946 consacră Parlamentul bicameral, compus din Adunarea Națională aleasă prin sufragiu universal direct, pe baza reprezentării proporționale, și Consiliul republicii, cea de a doua Cameră, ales prin scrutin indirect, departamental.

Bicameralismul era, de fapt, rezultatul unui compromis, deoarece adversarii săi obținuseră ca el să fie inegalitar în ceea ce privește atribuțiunile, astfel încât practic nu mai era vorba de un bicameralism, ci de un "monocameralism temperat". Cea de a doua Cameră - Consiliul republicii - aleasă prin scrutin indirect, departamental, fusese concepută ca o cameră de "reflectare", destinată să exprime îmbunătățirea procesului legislativ.

În sistemul Constituției din 1946, președintele republicii era ales pe 7 ani. El avea atribuții importante, printre care numirea Consiliului de miniștri, promulgarea legilor și desfășurarea raporturilor internaționale. Cu toate acestea, în sistemul acestei constituții președintele pierdea multe din prerogativele sale esențiale din 1875: dreptul de dizolvare a Parlamentului, inițiativa legislativă, responsabilitatea executării legilor.

Instituția prezidențială din 1946 era foarte departe de "monarhul republican pe care-l doriseră autorii Constituției din 1875"²⁵⁶. Singura atribuție importantă care-i revenea președintelui republicii în sistemul Constituției din 1946 era aceea de a prezenta un candidat la președinția Consiliului de miniștri. În mod ironic, omul politic Edouard Herriot califica pe președintele celei de a IV-a Republici ca fiind un "grefier" sau un "factor"²⁵⁷. Constituția consacră un sistem destul de complicat de desemnare a miniștrilor, reducând în bună măsură rolul Parlamentului.

²⁵⁶ Idem, pag.404.

²⁵⁷ Idem, pag.399.

Inițial, sistemul de desemnare a Consiliului de miniștri cuprindea mai multe etape, președintele acestuia fiind investit de majoritatea absolută a deputaților. Președintele Consiliului se prezenta singur în fața Adunării, desemnarea sa fiind condiționată de voința majorității guvernamentale.

Printr-o reformă din 1954 s-a înlocuit practica prezentării șefului guvernului cu investirea întregului Guvern de către Adunare, iar majoritatea pentru investirea guvernului a devenit majoritate simplă, spre deosebire de situația anterioară, când desemnarea președintelui de consiliu se făcea cu majoritatea absolută a deputaților.

Guvernul era format de președintele de consiliu, care avea importante atribuții ce aparținuseră anterior președintelui republicii, cum ar fi inițiativa legislativă, asigurarea executării legilor, numirea unor funcționari civili și militari - alții decât cei care ar fi fost numiți de președintele republicii.

Președintele consiliului devenea un veritabil conducător al apărării naționale, deținând largi atribuții în acest domeniu.

Constituția din 1946 consacră un regim parlamentar, înscriind reguli cu privire la răspunderea politică a guvernului. Dizolvarea Adunării era menținută, dar existau condiții foarte dificile pentru ca ea să se realizeze. De exemplu, Adunarea nu ar fi putut în nici un caz să fie dizolvată în primele 18 luni ale legislaturii. Pe de altă parte, pentru ca Adunarea să fie dizolvată ar fi fost necesar ca într-un interval de 18 luni să fie declanșate două crize ministeriale.

Cea de a patra Republică avea să dureze 12 ani și 5 luni; neputința sa de a face față problemelor Franței a dus la discreditarea și la înlocuirea ei cu o altă formă de guvernământ în care președintele dispune de atribuții importante. Expresia neputinței celei de a patra Republici de a face față problemelor Franței este demonstrată de faptul că, în Franța, în 12 ani s-au perindat 20 de guverne și numai 6 dintre acestea au fost răsturnate prin forme constituționale. Țara a rămas 256 de zile fără nici un guvern, ceea ce reprezintă, fără îndoială, o experiență nedorită. Imobilismul politic al unor conducători avea să demonstreze lipsa de eficiență și de seriozitate în organizarea politică a sistemului pe care îl edifică cea de a patra Republică.

2.1.9. Analiza principalelor prevederi ale Constituției franceze din 1958

Pentru a putea înțelege semnificația și conținutul noilor reglementări stabilite prin Constituția franceză din 1958 este necesar să precizăm mai întâi, din punct de vedere istoric, care au fost condițiile care au dus la elaborarea acestei constituții.

În paragraful precedent s-a arătat că, cea de a IV-a Republică franceză s-a caracterizat prin imobilism și ineficacitate. Printre altele, ea a fost ineficace în a găsi o soluție pentru decolonizarea fostelor colonii franceze. După insurecția din 13 mai 1958 din Algeria, care pe atunci era colonie franceză, generalul De Gaulle a fost solicitat să formeze un guvern. La 1 iunie 1958, cu 329 voturi contra 224, generalul De Gaulle a fost investit în calitate de prim ministru al unui guvern care avea să fie cel din urmă al celei de-a IV-a Republici. La 2 iunie același an, generalul De Gaulle a obținut depline puteri, în această privință Adunarea Națională dând satisfacție solicitării sale de a dispune de puteri depline spre a putea face față noii situații create. Recurgând la această măsură, Parlamentul a efectuat o derogare de la prevederile art.90 din Constituția din 1946 cu privire la revizuirea Constituției, acceptând o procedură de revizuire pentru a transfera puterile constituante generalului De Gaulle, sau mai curând Guvernului.

Ca urmare a măsurilor ce au fost adoptate, s-a trecut la elaborarea unei noi Constituții, care diferea - sub o serie de aspecte - în mod fundamental de Constituția din 1946, ca și de cea din 1875.

- O primă deosebire, poate cea mai importantă, era aceea că Parlamentul nu a participat la elaborarea acestei noi Constituții, ea fiind elaborată de către o comisie guvernamentală.

- O a doua deosebire a fost aceea că teritoriile franceze de peste mări au participat la referendumul care a ratificat Constituția, la 28 septembrie 1958.

- A treia diferență a fost aceea că acceptarea inițială a fost extinsă în Franța metropolitană, 85% din alegători prezentându-se la vot, dintre care 79% în favoarea Constituției și 20% împotriva acesteia. Printre teritoriile de peste mări s-a remarcat Guineea, fostă colonie (pe atunci franceză), care a respins noua Constituție și care s-a retras de altfel, la scurt timp, din Comunitatea franceză²⁵⁸.

Noua Constituție a celei de a V-a Republici a intrat în vigoare la 4 octombrie 1958, și este întemeiată pe principiile democrației occidentale.

În ceea ce privește inspirația noii Constituții franceze, aceasta își regăsește filosofia politică în special în concepțiile politice ale generalului De Gaulle. Într-un celebru discurs rostit la Bayeux, la 16 iunie 1946, generalul De Gaulle avea să-și definească cu multă claritate opiniile sale, pe care mai târziu, în 1958, le va traduce în viață.

Iată ce declara generalul De Gaulle în această celebră conferință: "Toate principiile și toate experiențele solicită ca puterile publice, legislativul, executivul și judiciarul să fie net separate și puternic echilibrate iar, pe deasupra evenimentelor politice, să fie stabilit un arbitraj național care să facă să prevaleze continuitatea în mijlocul combinațiilor.

În ceea ce privește Parlamentul, compus din cele două Camere și exercitând puterea legislativă, se înțelege de la sine că puterea executivă nu ar putea să procedeze sub sancțiunea de a ajunge la confuzia în care Guvernul nu ar fi decât un ansamblu de derogări. Prin urmare, șeful statului, plasat deasupra partidelor, ales de către un colegiu care cuprinde Parlamentul, dar mult mai larg, este acela care trebuie să acționeze ca putere executivă.

Șefului de stat îi revine sarcina să concilieze interesul general în ceea ce privește alegerea oamenilor, în concordanță cu orientarea care se degajă din Parlament.

Lui îi revine funcția de arbitru deasupra evenimentelor politice fie, în mod normal, printr-o îndrumare, fie, în momentele de mare confuzie, stimulând țara să-i facă cunoscută prin alegeri hotărârea sa suverană"²⁵⁹.

Aceste principii fundamentale enunțate de generalul De Gaulle în Conferința de la Bayeux defineau, de fapt, filosofia politică a marelui om politic care, după cum s-a văzut din cele ce preced, era un adept al separației puterilor dar totodată al unei funcții de arbitru în persoana șefului statului, conceput ca un organism constituțional puternic, dispunând de puteri întinse, deasupra celor trei puteri ale statului, pe care urma să le țină într-un permanent echilibru.

2.1.10. Organizarea politică și constituțională

Astfel cum am subliniat, actuala Constituție franceză reprezintă rezultatul unor condiții istorice legate de criza algeriană și sosirea la putere a generalului De Gaulle. S-a văzut, de asemenea, că noul regim instaurat în 1958 fusese chemat, în special, să remedieze deficiențele unui sistem parlamentar care dusese la extrem laturile negative ale "parlamentarismului", dovedindu-se ineficace, incapabil de a rezolva problemele Franței și totodată lipsit de o suficientă autoritate pentru a duce la bun sfârșit problemele momentului cu care Franța de atunci era confruntată.

²⁵⁸ The New Encyclopedia Britannica, 15th edition, 1994, Macropaedia, vol.19, pag.445; Philippe Ardant, op.cit., pag.416 și urm.; Pierre Pactet, op.cit., pag.133; Pierre-Henri Chavidan, Droit constitutionnel. Institutions et Régimes politiques, Nouvelle édition, ed.Nathan, 1996, pag.157; Didier Maus, La pratique institutionnelle de la Ve République, La Documentation française, Paris, 1996, pag.2 și urm.; idem, Comment est née la Constitution de la Vème République, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/dossier/quarante>

²⁵⁹ Cit. de Pierre Pactet, Droit Constitutionnel. Institutions politiques, Ed.3-a, 1977, pag.139.

Sursele politice ale Constituției din 1958 au fost, pe de o parte, gândirea politică a generalului De Gaulle exprimată în acel celebru discurs de la Bayeux, iar pe de altă parte anumite elemente de gândire politică desprinse din constituțiile anterioare, dar interpretate în sensul necesității edificării unui regim constituțional care să asigure Franței mai multă ordine, mai multă stabilitate și care să evite deficiențele cunoscute de regimurile precedente.

Procedura de elaborare a noii Constituții a Franței a cuprins o fază guvernamentală, proiectul Constituției fiind elaborat mai întâi de un grup de lucru alcătuit din înalți funcționari. Acest proiect a fost examinat ulterior de un consiliu interministerial și de un comitet consultativ constituțional.

După adoptarea definitivă a proiectului - care a fost trimis pentru avizare și Consiliului de Stat - s-a trecut la consultarea poporului prin referendum, prilej cu care a fost obținută, după cum s-a arătat, o foarte largă majoritate.

Organizarea politică a Franței în Constituția din 1958 a dovedit, totuși, elemente de permanență care au depășit cadrul momentului inițial în care Constituția a fost elaborată. Deși mulți comentatori politici au văzut în Constituția din 1958 numai un document al epocii, respectiv un instrument juridic prin care regimul generalului De Gaulle a fost legalizat și consacrat din punct de vedere politic, Constituția în sine s-a dovedit un document durabil, care a supraviețuit autorilor săi.

După cum s-a arătat în literatura franceză de specialitate, este clar astăzi că nu se poate susține că legea fundamentală din 1958 ar fi fost o simplă "paranteză". În timpul a cinci președinți ai republicii, dintre care doi nu se consideră gaulliști, a avut loc o multitudine de consultări electorale, în timp ce regimul constituțional s-a instituționalizat. El s-a afirmat cu succes în 1981, în 1986, în 1988 și 1993, când a cunoscut proba alternanței, și Francois Mitterand a putut să declare că "se simțea în largul său în acest veșmânt care nu a fost conceput pentru el"²⁶⁰.

Între martie 1986 și mai 1988 și între 1993 și 1995, instituțiile statului au funcționat în situația inedită în care un președinte al republicii de stânga coexista cu un prim ministru de dreapta, iar instituțiile statului nu au fost cu nimic paralizate.

Constituția s-a dovedit deci a fi un document inedit, iar autoritatea sa întărită; pentru acest simplu fapt pe care l-am semnalat, anume acela că pentru funcționarea puterilor publice ea a fost respectată în întregime.

Încercând să sistematizăm principalele probleme legate de organizarea politică și constituțională a Franței, trebuie să subliniem faptul că regimul politic pe care Constituția franceză din 1958 l-a reflectat a dat expresie unui fenomen pe care literatura politologică de specialitate l-a definit, la timpul său, ca fiind "faptul majoritar". Această sintagmă se referea la o majoritate puternică a electoratului care sprijinea un președinte aparținând aceleiași orientări politice.

De fapt, aceasta a fost și trăsătura caracteristică a regimului politic stabilit în 1958 până în 1986, când se părea că faptul majoritar este perfect, alegătorii desemnând un președinte și trimițând deputați în Adunarea Națională care aveau ca misiune susținerea președintelui și a guvernului ales de către acesta.

Așa cum am subliniat însă, de atunci "faptul majoritar" a cunoscut substanțiale modificări. El a devenit imperfect în condițiile în care un prim ministru, de o altă factură politică, se opunea, din punct de vedere al concepțiilor, unui președinte ales pe baza unei alte platforme. Această construcție politică prezintă un interes foarte mare, dacă ne gândim la împrejurarea că președintele De Gaulle, ca urmare a revizuirii Constituției din 1962, a modificat Constituția, conferind puteri foarte largi președintelui.

În aceste condiții apare foarte clar întreaga problematică de drept constituțional care se ridică în fața sistemului de organizare francez în acele situații în care un președinte - dispunând de puteri foarte

mari în urma modificării constituționale efectuate în 1962 - a fost pus în situația să se confrunte cu un prim ministru aparținând unei alte formațiuni politice.

Studiile de specialitate relevă însă că **"faptul majoritar"** slăbise în timpul președintelui Valéry Giscard d'Estaing. În numeroase situații legate de crizele cu care a fost confruntat acest regim s-a dovedit că existau disensiuni în rândul majorității și de aceea primul ministru Raymond Barre, dar și cei care i-au succedat, au fost nevoiți să recurgă la procedurile parlamentarismului raționalizat care și-a dovedit utilitatea²⁶¹.

În 1981, **"faptul majoritar"** a fost restabilit în folosul Partidului Socialist, care dispunea de o largă majoritate, dar alegerile din martie 1986 au dus la o situație inedită; majoritatea Adunării Naționale a trecut în mâinile partidelor care se opuneau președintelui; o majoritate guvernamentală compusă din partidul R.P.R. și U.D.F. a acceptat să coabiteze cu un președinte socialist. **Coincidența majorităților prezidențiale și parlamentare**, care caracterizaseră până atunci cea de a cincea Republică, era întreruptă, iar politica Guvernului nu mai putea fi aceeași cu cea a președintelui ales.

Alegerile din 1988 au creat o situație nouă, majoritatea prezidențială care s-a degajat ca urmare a realegerii lui François Mitterand nu a putut să corespundă cu punerea în aplicare a unei majorități parlamentare. În același timp, deși fenomenele specifice societății franceze duceau la tendințe de refacere a unei alianțe, alegerile din 1993 au reconstituit situația de coabitare în condițiile în care **"faptul majoritar"** juca în profitul primului ministru Balladur, care dispunea de o majoritate confortabilă.

În mai 1995 se produce o nouă reconstituire a **"faptului majoritar perfect"**. Alegerea lui Jacques Chirac în 1995 reproduce situația pe care predecesorii săi o cunoscuseră până în 1986. Cele trei majorități - prezidențială, guvernamentală și administrativă - coincideau, iar Senatul însuși era dominat de partidele de dreapta. **"Faptul majoritar"**, așa cum a fost descris mai sus, constituie deci un fenomen specific regimurilor semi-prezidențiale, cu implicații din punctul de vedere al situației politice.

În ce privește funcționarea instituțiilor, este cert că **"faptul majoritar"** face ca să se piardă o bună parte din mecanismele parlamentarismului raționalizat înscris de Constituție pentru a permite executivului să guverneze cu majorități instabile.

Dacă în perioada **"faptului majoritar"** nu exista o problemă deosebită care să pună în cauză responsabilitatea Guvernului sau care să stârnească nedumeriri în legătură cu o eventuală respingere de către Parlament a unui proiect guvernamental, în momentul în care **"faptul majoritar"** funcționează defectuos se pot produce situații de discontinuitate, sau chiar disfuncționalități care pot afecta stabilitatea regimului politic.

În ceea ce privește relațiile dintre Președinte și Guvern, este un fapt cert că până în 1986 Guvernul s-a găsit tot mai subordonat față de Președinte. Poziția acestuia din urmă era întărită în măsura în care poporul îi dovedea încredere și el putea, desigur, să folosească această putere pentru a schimba pe primul ministru în cursul legislaturii. Guvernul nu era răsturnat de către Parlament, ci numai schimbat prin voința Președintelui și confirmat de **"faptul majoritar"** care favoriza astfel deplasarea puterilor către președinte.

În asemenea condiții, autorii de specialitate²⁶² opinau că nu majoritatea este cea care guvernează; ea reprezenta de fapt instrumentul și garanția puterii prezidențiale. În schimb, în perioada **"coabitării"**, **"faptul majoritar"** a întărit considerabil puterea primului ministru și a slăbit în mod corespunzător puterea președintelui.

²⁶¹ Idem, pag. 428; Jean Gicquel, *Les Rapports entre le Parlement et le Gouvernement dans la Constitution de 1958* (Conseil Constitutionnel).

²⁶² Philippe Ardant, op.cit., pag. 430; J. Bourdon, J.M. Pontier, J.C. Ricci, *La Ve République*, 2e édition, Ed. Economica, Paris, 1985, pag. 118.

Deși prevederile constituționale au continuat să funcționeze la fel ca și instituțiile statului, ponderea politică a primului ministru a devenit, în multe situații, mai puternică decât cea a președintelui.

O altă consecință a "**faptului majoritar**" o constituie nașterea bipolarismului. În condițiile în care în Franța a apărut acest fenomen, societatea a început să cunoască tendințe bipolariste, afirmându-se opoziția dintre cei care susțineau programul comun și puterea prezidențială și cei care se opuneau atribuțiilor prezidențiale și puterii de care dispunea Guvernul.

În condițiile în care în Franța au apărut forțe noi iar "**faptul majoritar**" și-a pierdut din importanța anterioară, s-au produs grupări și regroupări de forțe care au dus la o mai largă dispersare a spectrului politic francez. Așadar, în aceste condiții nu se mai poate vorbi de existența bipolarismului, care a fost atâta timp un factor prezent în viața societății franceze, ci mai curând de o anumită tendință spre multipolarism, cu eventuale alianțe și refaceri de alianțe considerate necesare pentru a asigura funcționarea instituțiilor statului.

În ceea ce privește organizarea politică și constituțională, prevederile Constituției din 1958 au adus o anumită precizare unor concepte și instituții politice, în raport cu constituțiile anterioare. Astfel, Franța a fost definită în mod clar ca fiind o republică. Totodată, preambulul unora dintre constituțiile anterioare au fost încorporate în Constituția franceză din 1958. În felul acesta, Constituția din 1958 încorporează Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789 și preambulul Constituției din 1946, care fac parte integrantă din noua constituție. Aceste texte, care nu se contrazic, au o valoare constituțională și ele oferă o garanție deloc neglijabilă pentru cetățeni, în sensul că drepturile și prerogativele lor vor fi respectate.

Cu toate acestea, textul Constituției din 1958 proclamă egalitatea cetățenilor în fața legii, dar nu reafirmă în mod expres toate drepturile și toate libertățile lor, tocmai datorită faptului că noua Constituție reconfirmă valoarea juridică a Declarației drepturilor omului și a preambulului Constituției din 1946. Textul actualei Constituții înscrie formula potrivit căreia suveranitatea națională aparține poporului, dar prevede că acesta își exercită suveranitatea atât prin reprezentanții săi, cât și prin referendum. Cu alte cuvinte, francezii trăiesc în momentul de față în cadrul unui regim politic reprezentativ care autorizează folosirea unui procedeu al democrației directe.

Liniile forță ale textului Constituției din 1958 le reprezintă recunoașterea unui executiv bicefal și puternic, dar și o anumită reducere a rolului Parlamentului care dispune, față de constituțiile anterioare, de o mai slabă putere de control.

Evoluția regimului stabilit prin Constituția franceză din 1958 a dovedit permanența unor elemente de stabilitate guvernamentală, a preponderenței prezidențiale, precum și a elementului pe care l-am semnalat - de reducere a rolului parlamentului.

Cu toate că instituțiile politice la care ne-am referit au fost create, după cum s-a arătat, pentru un regim prezidențial de tip gaullist, ele au supraviețuit morții generalului De Gaulle, creatorul acestui sistem, și se poate spune astăzi că **sistemul Constituției din 1958 - cu modificările survenite, cu schimbările intervenite în raportul de forțe - a fost astăzi acceptat de francezi, el funcționând și permițând, în anumite situații, o diferențiere între puterea prezidențială și cea a Guvernului și chiar a Adunării Naționale**; aceasta reprezintă, fără îndoială, un factor de echilibru și de diversificare în viața politică a societății franceze.

Aprecierile de mai sus au fost ilustrate, de altfel, și de întreaga dezvoltare politică și constituțională din Franța după 1995. În acest an, Jacques Chirac, liderul partidului neo gaullist Adunarea pentru Republică, a devenit - obținând la 7 mai 1995, în al doilea tur de scrutin al alegerilor, 52,64% din sufragii - cel de al 22-lea președinte al Republicii Franceze. La 17 mai 1995, Alain Juppé, fost ministru de externe, formează un nou guvern. Măsurile de austeritate luate de noul premier declanșează însă un val de proteste sociale. La 21 aprilie 1995 președintele Jacques Chirac dizolvă

Adunarea Națională, convocând noi alegeri cu un an înainte de termen, deși guvernul Juppé dispunea de o majoritate confortabilă de patru cincimi din numărul deputaților. Motivele declarate ale acestei măsuri au fost acelea de a regăsi o majoritate "sigură" în scopul continuării și amplificării reformelor întreprinse de guvernele de dreapta care s-au succedat după 1993, Edouard Balladur și Alain Juppé; de a asigura o poziție mai bună Franței în perspectiva soluționării marilor probleme ale relațiilor sale cu Uniunea Europeană, inclusiv adoptarea monedei unice, precum și dorința de a face să se oprească ascensiunea Frontului Național, condus de Le Pen. În pofida așteptărilor, victoria a revenit forțelor de stânga care, la cel de-al doilea tur de scrutin au obținut cu totul 363 mandate (289 socialiști, 37 comuniști, 13 radical-socialiști, 16 diverse grupări de stânga și 8 ecologiști). În consecință, Laurent Fabus, socialist, fost prim-ministru în timpul lui François Mitterand, a devenit președintele Adunării Naționale, iar prim-ministru a fost desemnat Lionel Jospin, care a format un guvern de coaliție în care, pentru prima dată din 1984, sunt reprezentați trei membri ai Partidului Comunist Francez. O nouă perioadă de coabitare a început atunci între un președinte de dreapta (Jacques Chirac) și un guvern al forțelor de stânga, condus de Lionel Jospin, care a durat până în anul 2002.

Anul 2002 a reprezentat un an cu importante conotații în viața politică franceză. Primul tur al alegerilor prezidențiale s-a desfășurat la 21 aprilie, în condițiile unui puternic absenteeism la urne, de 27,4% față de numai 21,6% la scrutinul din 1995. Pentru prima dată în istorie, s-au confruntat 16 candidați la alegerile prezidențiale. Surpriza primului tur a constituit-o eliminarea din cursă a candidatului socialist, Lionel Jospin, care a obținut numai 16,04% din voturi în comparație cu Jacques Chirac (19,63%) și Jean-Marie Le Pen (17,08%). O surpriză a constituit-o și numărul mare de voturi obținut de Le Pen cu un program net anti-european (detașarea Franței de procesul de integrare, restabilirea francului ca monedă națională, oprirea imigrației ș.a.).

La cel de al doilea tur de scrutin, desfășurat la 5 mai, Jacques Chirac a fost reales cu o majoritate covârșitoare de voturi (82% din voturile exprimate), toate forțele politice democratice raliindu-se pentru a opri ascensiunea lui Le Pen.

Alegerile legislative, desfășurate și ele în două tururi de scrutin (9 și 16 iunie), au consacrat succesul noului partid al lui Chirac, înființat cu puțin timp înainte de alegerile prezidențiale "Uniunea pentru majoritate prezidențială", care a obținut 400 mandate din cele 577 locuri ale Adunării Naționale. Prim-ministru al țării a devenit Jean-Pierre Raffarin.

Obținând cel de al doilea mandat în anul 2002, președintele Jacques Chirac l-a desemnat ca prim ministru pe Jean Pierre Raffarin, în condițiile în care noul partid prezidențial deținea majoritatea absolută în Adunarea Națională. Ca urmare a eșecului referendumului pentru Constituția Europeană, dar și a acutizării unor probleme sociale, primul ministru Raffarin a demisionat, iar șeful statului a desemnat ca prim ministru pe Dominique de Villepin, iar Nicolas Sarkozy a devenit ministru de stat, coordonând Ministerul de Interne.

2.1.11. Specificul bicameralismului francez sub forma multicameralismului

Constituția din 1958 a păstrat regimul parlamentar, dar a întărit foarte mult puterile prezidențiale. **Adunarea Națională**, prima dintre cele două Camere ale Parlamentului francez, se compune din 277 deputați. Ea se constituie prin sufragiul universal direct, pe durata unui mandat de 5 ani. **Senatul** cuprinde 321 senatori, care sunt aleși pe timp de 9 ani, de către un colegiu electoral compus în principal din consilierii aleși în fiecare departament. Cea de "**a treia Cameră**" a Parlamentului, cum este numit în literatura de specialitate, **Consiliul Economic și Social**, cuprinde 230 reprezentanți ai unor variate

grupuri, sindicate, uniuni ale muncitorilor, ale fermierilor, exercitând un rol consultativ pentru programele pe termen lung, în deosebi²⁶³.

Această "a treia Cameră" a Parlamentului francez nu are atribuțiuni de legiferare, specifice celor două Camere pe care le-am menționat - respectiv Adunarea Națională și Senatul -, dar este un important forum consultativ, având un cuvânt de spus într-o serie de probleme relevante ale vieții economice și sociale.

Autorii de specialitate atrag atenția asupra faptului că **bicameralismul francez este inegalitar**, Adunarea dispunând de prerogative de care nu dispune Senatul. Acesta se găsește, totuși, într-o poziție mai bună decât Consiliul republicii, organismul similar existent anterior constituirii Senatului, dar are o poziție mai puțin importantă decât Senatul din 1875.

Senatul are o situație cu totul specială, prin aceea că nu poate fi dizolvat; mandatul membrilor săi este de 9 ani, pe baza unei reînnoiri la fiecare trei ani; el poate bloca, însă, o propunere de revizuire constituțională, ceea ce face din el unul din garanții Constituției.

În ceea ce privește cele două Camere ale Parlamentului francez, ele prezintă o serie de reguli comune. Astfel, în rândul acestor reguli comune o poziție dintre cele mai importante o ocupă acelea care se referă la statutul parlamentarului. Cum este și firesc, în fiecare sistem parlamentar există un număr de reguli care stabilesc statutul persoanelor chemate să reprezinte națiunea în cadrul Parlamentului.

În legătură cu **statutul parlamentarului**, se definesc situațiile de incompatibilitate. Cu alte cuvinte, acele tipuri de activități care sunt incompatibile cu exercitarea unui mandat parlamentar. Astfel, există incompatibilități cu activitățile publice. Cumulul orizontal, al mai multor demnități - deputat, senator, președinte al republicii și parlamentar - este interzis, iar pe de altă parte este interzis și cumulul mandatelor locale de același nivel - consilier municipal în mai multe comune, consilier general în două departamente.

În afară de cumulurile considerate orizontale, există și cumuluri verticale, care nu sunt interzise, ci numai limitate. Astfel, deputații și senatorii nu pot deține decât un singur alt mandat electiv, dacă este vorba de un loc în Adunarea Comunităților Europene, de consilier regional, general, al orașului Paris, de primar al unei comune cu peste 20 mii de locuitori sau de adjunct al unei comune cu peste 100 de locuitori, cu excepția orașului Paris. Numărul mandatelor cumulabile a fost ridicat de la 2 la 3, dacă unul dintre acestea este exercitat într-o comună cu mai puțin de 20 mii de locuitori, ca primar, sau cu mai puțin de 100 mii de locuitori, ca adjunct de primar.

Funcțiile publice neelective sunt incompatibile cu calitatea de deputat sau de senator, cu câteva excepții.

Interdicția cumulului se extinde la funcționarii internaționali, la conducătorii întreprinderilor naționalizate și a stabilimentelor publice naționale. De asemenea, ea privește pe membrii Consiliului Constituțional și ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Cu referire la **incompatibilitatea unor profesii sau activități cu calitatea de parlamentar**, principiul este invers. **Mandatul parlamentar**²⁶⁴, se apreciază de literatura de specialitate, nu trebuie să se transforme într-o veritabilă profesie. Cu alte cuvinte, cel ales nu trebuie să întrerupă orice legătură cu profesia pe care a exercitat-o anterior. Așa, de pildă, un medic va putea fi în continuare membru al Ordinului medicilor, un farmacist va putea continua să-și exploateze oficiul său, un notar, un avocat, un agricultor etc., fiecare se poate întoarce la meseria de bază dar, pentru a evita ca mandatul parlamentar să nu favorizeze prea mult afacerile persoanelor alese în anumite demnități, sunt puse anumite restricții

263 The New Encyclopedia Britannica, 15th edition, 1994, Macropaedia, vol.19, pag.446.

264 Philippe Ardant, op.cit., pag.513; Charles Debbasch, Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, 4e édition, Economica, Paris, 2001, pag.148 și urm.

exercitării profesiei de avocat și cumulul nu este posibil cu o funcție într-o întreprindere având legături financiare (subvenții sau garanții de împrumuturi) cu persoanele publice.

În ceea ce privește **imunitățile**, acestea sunt asigurate ca și în situația altor parlamente, din dorința de a-i feri pe parlamentari de amenințări, de arestări, de imixțiuni asupra vieții lor. Iresponsabilitatea este **absolută** și acoperă atât urmărirea de ordin civil, cât și pe cea de ordin penal. Parlamentarii nu pot fi urmăriți pentru acte săvârșite în exercițiul funcțiunii lor, pentru cuvântări, opinii, voturi. Este necesar ca ei să-și poată exprima acestea fără teama că vor suporta consecințe sau că li se vor intenta acțiuni în justiție. Iresponsabilitatea este **perpetuă**, în sensul că ea poate fi invocată chiar și după ce mandatul de parlamentar a luat sfârșit.

Cât privește **inviolabilitatea**, trebuie precizat că protecția parlamentarilor se extinde, grație inviolabilității, și la actele care sunt săvârșite în afara funcțiunii. Scopul inviolabilității este acela ca adversarii politici ai parlamentarilor să nu-i împiedice pe aceștia să-și desfășoare activitatea parlamentară, solicitând arestarea lor atunci când o faptă penală nu este dovedită sau, pur și simplu, să facă presiuni în scopul arestării lor. Inviolabilitatea privește numaidecât crimele și delictelor, iar și nu contravențiile și urmările civile.

Regimul inviolabilității, care era diferit după cum Parlamentul era sau nu în sesiune, a fost unificat prin revizuirea constituțională din 4 august 1995.

Garanția de care beneficiază parlamentarul constă în aceea că el nu poate fi lipsit de libertate și aceasta nu-i poate fi limitată decât cu autorizarea adunării din care face parte. Acest acord este dat de Biroul Camerei care poate, de altfel, să declare că măsura luată împotriva parlamentarului sau chiar simpla sa urmărire ar trebui să fie suspendate pe durata sesiunii parlamentare, pentru a-i permite să ia parte la activitățile adunării din care face parte.

Parlamentarii beneficiază de un **regim de indemnizații**, care este aliniat la salariul celor mai înalți funcționari. Începând cu anul 1993, indemnizațiile parlamentarilor sunt impozabile.

Parlamentul lucrează în sesiuni, care pot fi **ordinare** sau **extraordinare**. Inițiativa convocării unei sesiuni extraordinare a Parlamentului aparține primului ministru sau Adunării Naționale, dar nu Senatului. În cazul în care inițiativa aparține primului ministru, durata sesiunii nu este limitată. În cazul inițiativei luate de Adunare, măsura este adoptată de majoritate, iar sesiunea nu poate să dureze mai mult de 12 zile, urmând să fie încheiată înainte de acest termen dacă ordinea sa de zi este epuizată.

Convocarea sesiunii extraordinare se face de către Președintele Republicii prin decret, dar el nu poate decide acest lucru decât la solicitarea primului ministru sau a Adunării.

Constituția franceză prevede și anumite situații în care Parlamentul se reunește **de plin drept**, cum este alegerea unei noi Adunări înainte de dizolvare. Aceasta se va întruni în cea de a doua joi care urmează alegerii sale.

Cele două Camere au regulamentele lor, care stabilesc regimul organizării interne și desfășurarea activității lor.

Activitatea parlamentară se desfășoară sub conducerea **președinților celor două Adunări**, având ca forme de organizare **birourile, grupurile parlamentare**, alături de acestea mai existând un alt organ de lucru - **Conferința președinților** -, o reuniune a președinților și a vicepreședinților celor două Adunări, precum și a președinților comisiilor permanente. Această conferință decide în legătură cu ordinea de zi.

Ședințele Adunărilor sunt stabilite de birouri iar exigența unui cvorum nu este necesară decât pentru desfășurarea votării.

Adunarea se poate reuni și în **ședință secretă**, la cererea primului ministru sau a unei zecimi din membrii săi, ceea ce nu s-a petrecut însă niciodată după anul 1940.

Stabilirea ordinii de zi se face de către **Conferința președinților**, din care am văzut că fac parte și președinții comisiilor permanente și vicepreședinții, precum și alte persoane ale vieții parlamentare; **ordinea de zi este prioritară și cuprinde în special proiecte de legi a căror urgență este stabilită de către Guvern și o ordine de zi complementară**, care este aprobată de Conferința președinților, iar apoi de Cameră. Dezbaterile se desfășoară potrivit principiilor democratice, asigurându-se o largă participare a reprezentanților tuturor forțelor politice. Votul este, în principiu, personal.

Atribuțiile Parlamentului constau, în primul rând, în elaborarea legilor, existând domenii în care legislatorul determină principiile fundamentale, domenii în care acesta fixează regulile și domenii în care nu există o asemenea prevedere. În practică nu există o distincție orizontală reală între acele domenii în care legiuitorul fixează reguli și acelea în care determină numai principiul. De asemenea, potrivit principiului suveranității Parlamentului, acesta poate legifera în orice materie, neexistând o problemă care să-i fie interzisă. Practica a stabilit că intervenția legiuitorului în acel domeniu care de regulă se numește "**reglementar**" nu este constituțională și nu pot fi aduse critici Parlamentului în cazul în care a legiferat și în asemenea domenii.

Controlul repartizării competențelor se face de către Consiliul Constituțional.

În ce privește **inițiativa legislativă**, aceasta poate aparține primului ministru sau parlamentarilor, dar există însă unele limitări cu privire la domeniile în care pot fi întreprinse inițiative parlamentare. Astfel, inițiativa parlamentară nu se poate referi decât la acele domenii care sunt rezervate legiuitorului de către Constituție. De asemenea, inițiativa deputaților nu poate fi exercitată în materie de cheltuieli, iar în Franța, încă din 1981, urmându-se practica britanică, a fost acceptată o asemenea măsură.

Există și posibilitatea ca Parlamentul să refuze dezbaterăa unei inițiative care s-ar referi la probleme de cheltuieli prin care s-ar mări sau s-ar diminua sarcinile financiare ce revin statului.

Discutarea legilor este precedată de o dezbateră în cadrul comisiilor. Acestea funcționează pe baza unor regulamente sau pe baza principiilor generale.

Proiectele odată adoptate de una din Camere sunt transmise celeilalte Camere²⁶⁵.

În ceea ce privește **amendamentele** este previzibil că, în cursul procedurii de modificare a textului care este propus, pot apare propuneri de amendamente care aparțin comisiei competente, parlamentarilor sau chiar Guvernului. În practică, dreptul la amendamente asigură participarea parlamentarilor la opera legislativă și se arată că mai multe mii de amendamente au fost depuse în fiecare an. Recordul a fost atins în 1994, cu 12.499 amendamente la Adunarea Națională față de mai puțin de 1.000 în 1969.

Anumite probleme juridice se ridică în legătură cu "**naveta**" și **comisia mixtă paritară**. În principiu, cele două Camere se găsesc la egalitate și o "**navetă**" fără sfârșit ar putea afecta desăvârșirea procesului legislativ, dar se admite principiul că nici o Cameră nu poate face să prevaleze punctul său de vedere. Constituția a permis totuși o anumită procedură care permite Guvernului să scoată din impas probleme de genul celei menționate (problema "**raționalizării parlamentarismului**"). Astfel, Guvernul poate - după două lecturi ale proiectului de către fiecare Adunare, sau numai după o singură lectură - când consideră că este o problemă de urgență, să recurgă la o comisie mixtă paritară. Această prevedere reprezintă însă o facultate, iar nu o obligație. Cu alte cuvinte, Guvernul este liber să lase să se continue naveta parlamentară la infinit, sau să recurgă la practica comisiilor paritare, formate din 7 deputați și 7 senatori, al căror rol este de a căuta un compromis între dispozițiile în suspensie.

Există și proceduri excepționale în sistemul parlamentar francez, ca de pildă procedura de urgență, procedura bugetară (care implică un termen de 70 de zile, din care 40 sunt rezervate primei lecturi) și problema promulgării legilor.

265 Philippe Ardant, *op.cit.*, pag.541; Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Ricci, *op.cit.*, pag.369.

Controlul Parlamentului asupra Guvernului se face pe mai multe căi, asigurarea posibilității de informare fiind o condiție esențială a controlului. Astfel, trebuie menționate aici, ca și în alte parlamente, întrebările și interpellările adresate Guvernului; de asemenea, declarațiile asupra unor subiecte de actualitate; comisiile de anchetă înființate de Parlament, precum și controlul efectuat de parlamentari asupra înfăptuirii politicii europene.

După cum se vede, sistemul parlamentar francez cuprinde foarte multe elemente de asemănare cu Parlamentul român și cu parlamentele celorlalte state democratice.

Ceea ce arătam la începutul acestui paragraf, existența unor delimitări precise între atribuțiile Adunării Naționale și ale Senatului dă originalitate sistemului francez. Astfel, deși există acest sistem de egalitate a Camerelor, la care ne-am referit, trebuie subliniat că profilul și modul de funcționare a celor două Camere este diferit, iar instituția Senatului - așa cum s-a precizat - prezintă anumite elemente de individualitate distincte de cea a Adunării Naționale.

Parlamentarismul francez, care s-a afirmat foarte mult în ultimii ani - și am văzut acest lucru în acel punct al lucrării de față în care ne-am ocupat de organizarea politică și constituțională -, nu este o simplă anexă a puterii guvernamentale sau prezidențiale: el reprezintă un element excepțional, ca importanță, în definirea elementelor politice ale societății franceze.

În ce privește cea de "a treia Cameră" - Consiliul Economic și Social - despre care am arătat că se compune din 230 de membri, persoane care provin din diferite grupuri sociale (agricultori, întreprinzători, funcționari, muncitori, cooperatori, artizani, cadre de comerț) - ea a fost constituită datorită intenției de a asocia la elaborarea anumitor decizii nu numai reprezentanții unor cetățeni "abstracți", dar și oameni angajați în viața economică și socială, care să contribuie prin competența lor și o viziune diferită asupra unor probleme concrete ale vieții naționale. De altfel, însăși Constituția din 1946 instituise un Consiliu Economic cu atribuțiuni asemănătoare, însă ideea a fost reluată și dezvoltată în 1958 sub forma creării Consiliului Economic și Social.

Atribuțiile Consiliului Economic și Social sunt doar consultative; el nu constituie o adunare parlamentară decât într-un sens foarte larg și eufemistic al cuvântului. El poate da avize fie la cererea Guvernului, fie din proprie inițiativă, dar niciodată la solicitarea Adunărilor.

În ceea ce privește avizele pe care acesta le emite la solicitarea Guvernului, ele sunt obligatorii pe plan economic și social, ca și legile-program. Ele sunt însă facultative când privesc proiecte, propuneri, decrete, unde se consideră că opinia lor ar putea fi utilă. Consiliul are dreptul să solicite și anumite îmbunătățiri ale politicii economice și sociale.

Spre deosebire de statutul acestui organism în timpul celei de a patra Republici, în prezent Consiliul nu poate emite avize la solicitarea Camerei.

Această instituție întregeste spectrul parlamentarismului francez, alăturând instituțiilor tradiționale o instituție nouă, cu atribuții consultative, dar o instituție nu mai puțin importantă pentru domeniul specific la care se referă, în care există importante contribuții pe care cei aparținând unei profesii concrete sunt cei mai în măsură să le aducă.

2.1.12. Președintele Republicii franceze și poziția sa în sistemul organelor statului

Instituția prezidențială ocupă un loc important în sistemul instituțiilor politice și constituționale ale Franței. În acest context trebuie subliniat că în cadrul Constituției din 1958, instituția prezidențială se înfățișează ca având un profil diferit față de Constituția anterioară. Autorii de specialitate relevă faptul că, în textul Constituției, instituția prezidențială și executivul sunt tratate înainte de articolele consacrate Parlamentului, în timp ce Constituția din 1946 urmasse o tehnică inversă. În opinia comentatorilor,

această inversare de numerotare a unor articole, respectiv privind funcția prezidențială și cea a Parlamentului, denotă noul rîu al instituției prezidențiale în Franța.

Cu privire la desemnarea președintelui republicii, după modificarea constituțională din 1962, aceasta se face în mod direct de către întreaga populație. **Reforma din 1962** a dat un surplus de autoritate instituției prezidențiale, stabilind că președintele republicii este ales pe 7 ani prin sufragiu universal direct²⁶⁶.

Așa cum se cunoaște, există mai multe posibilități în cadrul sistemelor republicane de a alege pe șeful statului: o **investitură parlamentară**, care-i dă președintelui o poziție palidă în raport cu forumul legislativ, și o **investitură populară**, care-i conferă o autoritate considerabilă în măsură să-i asigure uneori posibilitatea de a face să încline echilibrul instituțional. Sistemul din 1958 - sistemul originar - a fost, evident, nu un sistem de alegere prin vot direct. În textul original al Constituției se prevedea constituirea unui **colegiu electoral** cuprinzând membrii parlamentului și consilierii generali ai Adunărilor din teritoriile de dincolo de mare, ce avea să desemneze pe președintele republicii.

După cum se știe, generalul De Gaulle era ostil investiturii parlamentare, apreciind că un asemenea sistem face din președinte un prizonier al partidelor. Într-o primă perioadă, el n-a dorit o alegere prin sufragiu electoral direct, pentru a menaja susceptibilitățile politice. Cu toate acestea, reforma din 1962 a dus la o revizuire constituțională care s-a concretizat prin sistemul alegerii președintelui prin sufragiu universal direct. Scopul pentru care De Gaulle a recurs la această reformă constituțională era acela de a asigura o anumită legitimitate succesorilor săi.

El nu avea nevoie de așa ceva - spun autorii de specialitate - datorită personalității sale dar, fidel ideii de a excepta președintele de la jocul relațiilor dintre partide, a acceptat ca fiind preferabil sistemul alegerilor prin vot direct.

În ceea ce privește poziția președintelui republicii, Constituția Franței prevede, în art.5, că: **"Președintele republicii veghează la respectarea Constituției"**. Textul constituțional precizează că președintele asigură, prin arbitrajul său, funcționarea conform legilor a autorității de stat precum și continuitatea în stat, potrivit prevederilor constituționale, a integrității teritoriale, a respectării acordurilor comunității și a tratatelor.

Cu referire la modalitățile de alegere, art.7 din Constituție precizează că președintele este ales cu majoritatea absolută din sufragiile exprimate. Dacă o asemenea majoritate nu este obținută la primul tur de scrutin, se procedează la un al doilea, în a doua duminică. La acest al doilea tur de scrutin se pot prezenta numai cei doi candidați care, în eventualitatea retragerii candidaților cei mai favorizați, au obținut cel mai mare număr de voturi după primul tur de scrutin.

Scrutinul este deschis la convocarea Guvernului, iar alegerea noului președinte are loc la cel puțin 20 și cel mult 30 de zile înainte de expirarea mandatului președintelui în exercițiu.

În caz de vacanță a președinției, indiferent de cauză, sau în cazul unei incapacități constatate de Consiliul Constituțional, sesizată de Guvern și hotărâtă cu majoritatea absolută a membrilor săi, funcțiile președintelui republicii sunt exercitate provizoriu de președintele Senatului, iar dacă acesta nu are posibilitatea de a exercita aceste funcții, de către Guvern.

În caz de vacanță sau de incapacitate definitivă, declarată de către Consiliul Constituțional, scrutinul pentru alegerea noului președinte are loc, cu excepția unor situații de forță majoră constatate

266 Bruno Baufumé, *Le droit d'amendement et la Constitution sous la cinquième République*, Préface de Pierre Pactet, L.G.D.J., 1993, pag.190; Jack Hayward, *The One and Indivisible French Republic*, W.W.Norton & Co, New York, 1973, pag.85; Odile Rudelle, *Le général de Gaulle et l'élection direct du président de la République*, în "Revue Française de science politique", vol.34, no.4-5, août-octobre 1984, pag.687. Maurice Duverger vede în reforma din 1962 trăsăturile ce individualizează regimul semiprezidențial ("Revue française...", pag.1035).

de către Consiliul Constituțional, la cel puțin 20 de zile și la cel mult 35 de zile după declararea vacanței.

Anterior, sistemul electoral era mult mai complicat, vechiul articol 7 prevăzând că alegerea președintelui republicii se face cu majoritate absolută la primul tur de scrutin, iar dacă aceasta nu era întrunită, președintele urma să fie ales la al doilea tur de scrutin cu majoritate absolută.

În ceea ce privește mandatul președintelui, s-a arătat deja că acesta a fost stabilit prin reforma din 1962 la 7 ani, dar în Franța - după cum se cunoaște - au existat și propuneri legate de reducerea mandatului prezidențial. Așa, de pildă, Georges Pompidou, în 1973, a propus o revizuire a Constituției care avea să reducă mandatul la 5 ani.

Rând pe rând, Valéry Giscard d'Estaing și apoi Francois Mitterand au propus un mandat fie de 5, fie de 6 ani. În ceea ce privește durata mandatului de 7 ani, adversarii acestei reglementări au avansat argumentul că președintele, titular al unei puteri foarte largi pentru un interval de timp foarte lung, ar fi eliberat de orice fel de control popular. Pe de altă parte, disparitatea de termene între durata mandatului președintelui și cel al Adunării putea antrena, și a antrenat de fapt, situația în care președintele aparținea unei anumite orientări politice și primul ministru aparținea unei alte orientări.

Cu toate acestea, unii juriști au avansat și argumente în favoarea mandatului de 7 ani, care preconizau o detașare a statutului președintelui de acela al Adunării Naționale, pentru ca el să asigure mandatului său independența și continuitatea.

La 24 septembrie 2000, în condițiile unui foarte puternic absenteism (3/4 din electorat) 73% dintre alegători, participanți la un referendum organizat în mod special pentru aceasta, s-au pronunțat pentru reducerea mandatului prezidențial de la 7 la 5 ani.

Responsabilitatea tradițională a șefului de stat, în cazul republicii, cunoaște anumite nuanțări în cazul președintelui republicii franceze. **Președintele este responsabil politic în fața poporului**, iar mijlocul cel mai clar prin care poporul își exprimă dezaprobarea este nerealegerea unei persoane în funcția de președinte al statului; dar responsabilitatea președintelui poate să intervină în anumite momente, cum este cazul răspunderii pentru înaltă trădare, când președintele este judecat de o Înalță Curte de Justiție, dar în principiu președintele nu este responsabil nici penal, nici civil pentru actele pe care le-a comis în exercițiul funcțiilor sale. Răspunderea președintelui pentru înaltă trădare este de competența unei **Înalte Curți**, care se compune din 12 persoane. Procedura în fața Înaltei Curți este declanșată printr-o sesizare, printr-o rezoluție care este votată de fiecare Cameră cu majoritate absolută.

Înalta Curte este asistată de o comisie de instrucție compusă din 5 membri ai Curții de Casație, care procedează la un prim examen al dosarului. Faptul că instrucția este încredințată unei asemenea comisii demonstrează dorința de a jurisdicționaliza procedura.

Dezbaterile sunt publice și se desfășoară cu respectul regulilor de procedură penală, iar hotărârile sunt pronunțate cu majoritate absolută, dar nu sunt susceptibile de recurs. În principiu, Înalta Curte pronunță achitarea sau destituirea președintelui, dar Constituția stabilește o procedură diferită de cea a dreptului comun, această instanță extraordinară fiind suverană în determinarea pedepsei, la fel ca și pentru clarificarea faptelor.

Autorii francezi de specialitate relatează că în istoria Franței numai doi șefi de stat au fost condamnați pentru infracțiuni politice: regele Ludovic al XVI-lea în 1793 și mareșalul Pétain în 1945.

Cu privire la **rolul și funcțiile președintelui republicii**, Constituția din 1958 prevede în mod general că acesta este garantul Constituției, veghează la respectarea ei și asigură funcționarea conform legii a autorității de stat și continuitatea în stat. Atribuțiile președintelui sunt definite în Constituția franceză într-o formă foarte generală, spre deosebire de alte constituții și chiar de constituțiile franceze anterioare, unde atribuțiile președintelui erau definite într-o altă manieră.

Se reține ca fiind atribuții ale președintelui, următoarele direcții principale: președintele "apărător" al Constituției; președintele "arbitru"; președintele "garant", pornindu-se tocmă de la formulările art.5 din Constituție, pe care l-am menționat deja.

Autorii de specialitate care s-au ocupat de studiul instituției prezidențiale consideră că, în fapt, Constituția din 1958 a stabilit o adevărată "diarhie", în care președintele nu posedă în realitate un număr prea larg de puteri, acestea fiind remise Guvernului²⁶⁷. În ceea ce-l privește, se estimează că președintele este pur și simplu titularul unor domenii esențiale care sunt de natură a face ca posibilitatea sa de acțiune să fie limitată. Astfel, se vorbește despre o funcție a președintelui ca tutore al națiunii și despre faptul că el exercită anumite competențe "legate", nefiind posibilă o îndepărtare de la prevederile constituționale care definesc atribuțiile președintelui și modul în care ele trebuie exercitate.

O analiză politică a transformărilor care au avut loc în Franța și a poziției președintelui francez în diferite momente istorice atestă faptul că funcția prezidențială a suferit anumite transformări. În timpul lui De Gaulle, președintele era într-adevăr un arbitru angajat, un ghid al națiunii și un adevărat șef suprem. Referinud-se la funcția sa de ghid al națiunii, într-o cuvântare pe care a rostit-o la 6 ianuarie 1961, generalul De Gaulle avea să declare: **"De peste 20 de ani evenimentele au voit ca eu să servesc de ghid țării în marile crize pe care noi le-am trăit. Iată că, din nou, datoria și funcția mea m-au dus să aleg calea"**²⁶⁸. Această idee a fost reluată în numeroase rânduri de președintele De Gaulle. În 1962 el a precizat: "Având sarcina de a călăuzi destinul Franței și al republicii, totalitatea atribuțiilor sale, îl face pe președinte să inspire, să orienteze și să anime acțiunea națională"²⁶⁹.

Asemenea prevederi sunt interpretate de autorii de specialitate ca îndepărtându-se de la dispozițiile art.5. Funcția prezidențială continuă să aibă același caracter în timpul lui Georges Pompidou, care întărește funcția prezidențială, înfățișându-se totodată ca un adevărat șef al majorității. Evoluțiile ulterioare sunt însă de natură să atenueze puterea prezidențială. După perioada de continuitate amintită, marcată de mandatul lui Georges Pompidou, în timpul lui Valéry Giscard d'Estaing se instaurează o concepție parlamentară a funcțiilor prezidențiale, ceea ce face ca regimul prezidențial în timpul acestuia să cunoască importante nuanțări. Sub conducerea lui Francois Mitterand, primatul președintelui se reîntoarce însă la art.5, estimându-se că președintele este acela care are un adevărat contract cu națiunea și, de aceea, prima coabitare a președintelui cu primul ministru trebuie să se întemeieze neabătut pe prevederile art.5. Funcțiile prezidențiale în timpul lui Jacques Chirac sunt încă prea puțin conturate, dar este cert că el va dori să ducă mai departe politica predecesorilor săi, iar evoluțiile pe care le-a cunoscut sistemul prezidențial francez în timpul celei de a V-a republici sunt de natură să demonstreze necesitatea unei respectări stricte a funcțiilor pe care președintele le deține în cadrul statului francez.

Care sunt, practic, atribuțiile președintelui și care sunt puterile sale?

În ceea ce privește puterile proprii, acestea sunt: numirea primului ministru, dreptul de a se adresa Parlamentului cu mesaje, numirea președintelui și a membrilor Consiliului Constituțional, sesizarea Consiliului Constituțional. Sunt însă puteri proprii, dar condiționate, decizia de a recurge la art.16, măsurile luate pe baza art.16, dizolvarea Parlamentului și referendumul.

Există un număr de puteri ale președintelui care sunt împărțite cu alte organe, situație în care este necesară contrasemnarea de către Parlament a unor acte ale președintelui. Autorii de specialitate rețin

²⁶⁷ Charles Debbasch ș.a., *op.cit.*, pg.181; Philippe Ardant, *op.cit.*, p.448; Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Ricci, *op.cit.*, pag.243. Vezi și Elisabeth Zoller, *Les alternances et les cohabitions dans la Constitution de 1958?*, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/dossier/quarante>; Hugues Portelli, *Droit constitutionnel*, 4e édition, Paris, Dalloz, 2001, pag.237.

²⁶⁸ Philippe Ardant, *op.cit.*, pag.451.

²⁶⁹ Idem, *loc.cit.*

printre atribuțiile cele mai importante ale președintelui atribuții pe care le exercită față de națiune, față de guvern, și atribuții pe care le exercită față de Parlament. La acestea se mai adaugă o serie de atribuții în domeniul justiției.

Cu privire la atribuțiile pe care președintele le exercită față de națiune, la loc de frunte se înscrie, desigur, conducerea relațiilor internaționale, calitatea sa de comandant al armatei și recurgerea la prevederile art.16. În legătură cu acest articol se cuvin câteva precizări, deoarece el a fost amplu comentat în literatura de specialitate și a fost apreciat în mod diferit de către oamenii politici francezi. În continuare vom reda conținutul acestui articol:

"Art.16. Atunci când instituțiile republicii, independența națiunii, integritatea teritoriului sau îndeplinirea angajamentelor internaționale sunt amenințate într-un mod grav și imediat și când funcționarea legală a autorității de stat constituțională este întreruptă, președintele republicii ia măsurile cerute de circumstanțe după consultarea oficială a primului ministru, a președinților Camerelor și a Consiliului Constituțional. El informează și națiunea printr-un mesaj. Aceste măsuri trebuie să fie inspirate de voința de a asigura autorității de stat constituționale, în cel mai scurt timp, mijloacele pentru a-și îndeplini misiunea.

În acest sens este consultat și Consiliul Constituțional.

Parlamentul se reunește de drept. Adunarea Națională nu poate fi dizolvată în timpul exercitării puterilor excepționale"²⁷⁰.

În legătură cu prevederile art.16 se ridică mai multe probleme. În primul rând, este necesar să existe circumstanțe care să justifice recurgerea la prevederile acestui articol, cum ar fi o amenințare gravă și întreruperea funcționării regulate a puterilor publice constituționale. Evident, și aceste condiții sunt susceptibile de interpretări, dar după cum se arată în literatura de specialitate, ele sunt cumulative, trebuie să existe în același timp o amenințare gravă și imediată, dar și o întrerupere a funcționării regulate a puterilor publice constituționale.

Decizia de a recurge la art.16 aparține președintelui: ea este adoptată fără contrasemnare, fiind o putere proprie. Dacă șeful statului este cel care apreciază liber care circumstanțe solicită punerea în aplicare a art.16, el trebuie să recurgă la un anumit număr de avize, consultând primul ministru, președinții Adunărilor și Consiliul Constituțional. Acest aviz este consultativ, el neputând să impiețeze asupra deciziei adoptate de președinte.

În ceea ce privește puterile care-i sunt conferite, el are dreptul să ia măsurile care sunt impuse de circumstanțe și care trebuie să fie inspirate din dorința de a asigura puterilor publice constituționale în cele mai mici detalii mijloacele pentru a-și îndeplini misiunea. Prin urmare, aplicarea art.16 trebuie să fie întemeiată pe considerațiunea de a face ca puterile publice să își recapete eficiența și forța lor în sistemul autorităților statului.

În ce privește întinderea puterilor, președintele - în cazul recurgerii la art.16 - are puteri limitate, neputând să modifice Constituția sau să dizolve Adunarea Națională. În timpul în care art.16 este în vigoare, Parlamentul se reunește de **plin drept**, dar ce atribuții îi mai revin totuși Parlamentului în cadrul acestei sesiuni prelungite? El va putea, desigur, să îl defere pe președinte Înaltei Curți în cazul în care, în mod manifest, a abuzat de puterile sale pentru a comite un act de înaltă trădare. În 1981, președintele Adunării Naționale a hotărât că o moțiune de cenzură nu putea fi primită într-o perioadă de aplicare a art.16.

O altă problemă interesantă ridicată de practică este aceea dacă Parlamentul poate să legifereze în situația aplicării art.16. Se admite principiul că Parlamentul, în asemenea cazuri, poate să dezbată și să adopte legi, dar nu poate să se interfereze cu măsurile pe care președintele le ia în legătură cu art.16.

²⁷⁰ Constitution du 4 octobre 1958, Document édité par le Service de la Communication de l'Assemblée Nationale, pag.9.

În cazul în care în perioada aplicării art. 16 președintele ar fi săvârșit un act de înaltă trădare, după încetarea acestei situații excepționale el va putea fi deferit Înaltei Curți, spre a fi judecat. Totodată, în cazul în care au fost emise decizii administrative ilegale, anularea acestora va fi de competența judecătorului administrativ.

Cu privire la acest articol există o practică. În perioada președintelui De Gaulle, art. 16 a fost utilizat numai o singură dată, în aprilie 1961, ca urmare a puciului de la Alger. Atunci, președintele De Gaulle a pus în aplicare art. 16 în perioada 23 aprilie - 30 septembrie. O asemenea decizie a fost criticată de unii oameni politici care au considerat că măsura în cauză devenise lipsită de obiect întrucât puciul de la Alger fusese descoperit și reprimat încă de la 25 aprilie. S-a apreciat că prelungirea duratei de aplicare a art. 16 până la 30 septembrie a reprezentat, de fapt, o încălcare a prevederilor Constituției. În timpul foarte limitat în care s-a aplicat art. 16 au fost luate circa 26 de hotărâri privind crearea unor tribunale, modificarea procedurii penale, suspendarea inamovibilității magistraților, destituirea și trecerea în rezervă a unor militari, prelungirea unor termene de priverare de libertate, autorizări pentru internarea administrativă ca și posibilitatea de a interzice anumite publicații.

Printre atribuțiile importante ale președintelui se citează și dreptul de a recurge la referendum.

În ce privește relațiile cu Guvernul, atribuțiile președintelui vizează numirea primului ministru și a membrilor guvernului, prezidarea ședințelor Consiliului de miniștri, practică folosită destul de des în sistemul francez, ceea ce facilitează președintelui posibilitatea de a urmări acțiunea guvernamentală.

Printre atribuțiile președintelui în raporturile sale cu Guvernul se numără semnarea decretelor și ordonanțelor acestuia, precum și numirea unor înalți funcționari.

Față de Parlament, atribuțiile președintelui privesc **intervenția în procedura legislativă**, președintele putând să intervină în ce privește retragerea de pe ordinea de zi a unui proiect de către Consiliul de miniștri. În perioada 1988-1993, președintele Mitterand a exercitat o inițiativă legislativă indirectă, dar intervențiile acestuia în procesul de legiferare nu au avut o bază juridică, atribuția sa esențială în acest domeniu fiind promulgarea. De asemenea, în relațiile cu puterea legislativă, președintele republicii poate dizolva Adunarea Națională, ceea ce constituie una dintre atribuțiile sale cele mai importante, pe care o poate realiza fără contrasemnarea primului ministru; există însă și situații când dizolvarea este imposibilă, de pildă, atunci când se aplică art. 16.

Tot în legătură cu președintele republicii și relațiile acestuia cu puterea legiuitoare poate fi menționat dreptul său de a adresa mesaje, dreptul de a cere o a doua dezbateră a unei legi (așa numitul "**drept de veto suspensiv**"), dar această atribuție este supusă contrasemnării; reunirea Congresului în cadrul procedurii de revizuire; deschiderea și închiderea sesiunilor extraordinare ale Parlamentului.

În sfârșit, în ce privește justiția, președintele republicii dispune de dreptul de grațiere și este președinte al Consiliului Superior al Magistraturii.

În afara acestor atribuții ale președintelui, pe care le-am menționat, mai pot fi citate: inițiativa revizuirii Constituției, sesizarea Consiliului Constituțional și exercitarea unor înalte funcții onorifice, ca protector al Academiei Franceze sau Mare Maestru al Ordinului Legiunii de Onoare.

2.1.13. Guvernul și rolul său în sistemul instituțiilor constituționale franceze

Așa cum s-a arătat la punctul precedent, puterea executivă în Franța aparține Președintelui Republicii și Guvernului, ceea ce a făcut pe o serie de comentatori politici și specialiști în Drept Constituțional să considere executivul francez ca fiind un executiv "**bicefal**"²⁷¹. Un asemenea bicefalism reprezintă, de fapt, continuarea unei scheme adoptată în sistemul politic francez după cea de

271 Philippe Ardant, op.cit., p.422; Jacques Bourdon, Jean-Marie Pontier, Jean-Claude Ricci, op.cit. pag.333.

a treia Republică. Dar instituția prezidențială a devenit mult mai nuanțată, mai originală, în special după reformele din 1962 și după departajarea puterilor președintelui și ale executivului, executivul rămânând - fără îndoială - un element esențial în îndeplinirea sarcinilor aparatului de stat francez.

După cum s-a arătat în cele ce preced, președintele republicii ocupă un rol esențial în viața politică franceză; **funcția guvernului are însă și ea numeroase elemente de importanță și de originalitate**, puterea Guvernului putând să ducă în foarte multe cazuri la edificarea unor obiective politice și economice. În timpul celei de a cincea Republici, Franța a avut o serie de prim miniștri de mare autoritate, care s-au impus în viața politică și care au marcat propria lor concepție despre evoluția vieții politice și guvernamentale.

În ce privește numirea primului ministru, aceasta reprezintă o atribuție proprie a președintelui republicii. Decretul președintelui republicii, în acest caz, nu are nevoie să fie contrasemnat de primul ministru care iese din activitate. Pe de altă parte, președintele este liber să desemneze pe cine dorește pentru funcția de prim ministru, indiferent dacă cel în cauză este parlamentar sau neparlamentar, și nu este obligat să procedeze ca în timpul celei de a patra Republici la o consultare cu grupurile politice parlamentare. Dar, libertatea președintelui de a desemna pe primul ministru nu este totală; el nu este obligat, ca în Marea Britanie, să desemneze ca prim ministru pe șeful partidului majoritar. Cu toate acestea, el trebuie să țină seama de cerința ca persoana ce va fi desemnată drept prim ministru să se bucure de încrederea majorității parlamentare. Lucrul acesta nu este întotdeauna ușor, deoarece pot exista situații în care o persoană pe care președintele dorește să o desemneze ca prim ministru să nu se bucure de suficientă influență sau prestigiu în cadrul grupului majoritar care este chemat, în cadrul Parlamentului, să aprobe desemnarea primului ministru.

În ceea ce privește desemnarea miniștrilor, aceștia sunt numiți de președinte la propunerea primului ministru. Trebuie remarcat că, sub aspectul numirii, există un regim diferit în ceea ce privește ministrii față de numirea primului ministru. În comparație cu procedurile de desemnare a Guvernului în timpul celei de a treia și a patra Republici se observă mari diferențieri, deoarece în regimurile precedente guvernul în întregime trebuia să obțină investitura Parlamentului. Dar, la aceasta se poate argumenta că Guvernul are o existență juridică numai din momentul în care președintele republicii a dispus desemnarea primului ministru.

Art.49 din Constituție prevede că primul ministru, după deliberarea ce are loc în cadrul Consiliului de miniștri, angajează **responsabilitatea Guvernului** în fața Adunării Naționale în ce privește programul sau o declarație de politică generală, însă în Constituție nu este stabilită nici o altă condiție pentru ca o asemenea dezbatere să aibă loc și, practic, cazuri de acest gen au fost extrem de variate.

În primii ani ai celei de a cincea republici, Guvernele s-au prezentat în fața Adunării prezentându-și programul. Dar, între 1962 și 1973, nici un guvern nu a mai solicitat, după constituirea sa, încrederea din partea Adunării Naționale. În 1973, Pierre Messmer, la constituirea celui de al doilea Cabinet al său, a revenit la această practică a prezentării în fața Adunării și a angajării responsabilității asupra unei declarații de politică generală, dar succesorii săi Michel Rocard, Edith Cresson și Pierre Bérégovoy s-au limitat la o declarație de politică generală.

Eduard Balladur și Alain Juppé au solicitat un vot cu privire la o declarație de politică generală.

Încheierea funcțiilor guvernamentale se produce prin acceptarea demisiei guvernului.

În principiu, președintele desemnează pe primul ministru, dar tot el este și cel care are dreptul să accepte revocarea pe care o face numai Adunarea Națională. Dacă președintele este cel care desemnează pe primul ministru, revocarea se face numai de către Adunări. Practica oferă, desigur, președintelui posibilitatea de a influența într-un fel sau altul retragerea unui prim ministru, deoarece acesta își deține puterile din partea șefului de stat.

În ceea ce privește **statutul membrilor Guvernului**, trebuie precizat că există diferite categorii de membri ai Guvernului. Faptul că în sistemul francez președintele republicii prezidează deliberările Consiliului de miniștri nu-l transformă pe președinte în membru al Guvernului. Pe de altă parte, alături de primul ministru, în Cabinet mai există miniștri de stat, titlu care este dat unor personalități în considerarea autorităților pe care le au în cadrul unor partide din care fac parte; de asemenea, Guvernul cuprinde uneori miniștri delegați pe lângă primul ministru, dar categoria cea mai largă o reprezintă miniștrii titulari ai unor departamente - 26 în prezent în Cabinetul francez. Mai există, în sistemul guvernamental francez, miniștri delegați pe lângă miniștri; miniștri delegați care nu sunt arondați unui minister și secretari de stat, autonomi sau desemnați pe lângă un anumit ministru.

În principiu, secretarii de stat nu participă la ședințele Consiliului de miniștri; ei sunt invitați numai atunci când este în dezbatere o problemă care-i interesează în mod direct.

Funcțiile ministeriale sunt incompatibile cu funcțiile profesionale private, dar și cu funcțiile publice. Este de observat că, spre deosebire de sistemul nostru, în Franța funcția ministerială este incompatibilă cu mandatul de parlamentar.

Constituția din 1958, în art.23, prevede: **"Funcțiile membrilor Guvernului sunt incompatibile cu exercitarea oricărui mandat parlamentar, a oricărei funcții de reprezentare profesională cu caracter național și a oricărui serviciu public sau activitate profesională"**²⁷². Prin urmare, ceea ce trebuie reținut este faptul că în sistemul Constituției din 1958 nu este posibilă cumularea portofoliilor ministeriale cu mandatul parlamentar. Explicația acestei măsuri este aceea de a respecta principiul separației puterilor, de a-i feri pe miniștri de luptele politice și a-i determina să se consacre pe deplin funcțiilor ministeriale.

O ordonanță din 17 noiembrie 1958 prevede chiar că: **"parlamentarul care devine ministru dispune de un termen de o lună din momentul numirii sale pentru a opta între cele două funcții, iar la expirarea acestui interval de timp, dacă nu a renunțat să facă parte din Guvern, el este înlocuit printr-un supleant care este numit în același timp"**.

În privința compatibilității sau incompatibilității dintre funcția de ministru și mandatul parlamentar s-au emis diferite puncte de vedere: au existat personalități politice și specialiști care s-au pronunțat în favoarea cumulului dintre funcția ministerială și funcția parlamentară. În 1974 a existat chiar un proiect de revizuire constituțională pe această temă.

O serie de autori critică dispozițiile constituționale actuale considerând că ar exista și posibilitatea, în perspectivă, a recunoașterii cumulului mandatului parlamentar cu cel guvernamental, dar majoritatea specialiștilor invocă un argument foarte solid: acela că **interzicerea cumulului întărește principiul separației puterilor**, cel ce controlează neputând să fie în același timp una și aceeași persoană cu cel controlat.

În ceea ce privește responsabilitatea civilă și penală a miniștrilor, s-au confruntat mai multe puncte de vedere. Au existat păreri potrivit cărora miniștrii trebuie să fie supuși jurisdicției civile și penale la fel ca și oricare alți funcționari de stat, puncte de vedere care mergeau pe linia scoaterii miniștrilor de sub regulile responsabilității obișnuite, și puncte de vedere care se pronunțau în sensul constituirii unor instanțe speciale.

Până la revizuirea constituțională din 19 iulie 1993 și la Ordonanța din 23 noiembrie 1993, care au modificat regimul inițial, competența pentru a judeca actele îndeplinite de către miniștri în exercițiul funcțiunii lor revenea **Înaltei Curți**, ceea ce ducea în realitate la o neresponsabilitate a miniștrilor pentru faptele comise în exercițiul funcțiunilor lor. Competența Înaltei Curți nu era considerată satisfăcătoare; deoarece în timp ce mulți parlamentari depuneau zel pentru a deferi pe miniștri acestei

²⁷² Constitution du 4 octobre 1958, p.10.

instanțe, cum a fost cazul afacerii "sângelui contaminat", miniștrii invocau în fața instanței imunitatea, fapt ce ducea la consecințe neplăcute în percepția opiniei publice în legătură cu responsabilitatea ministerială.

După revizuirea constituțională la care ne-am referit, o nouă instanță a fost creată pentru a corecta deficiențele sistemului inițial și anume **Curtea de Justiție a Republicii**, compusă din 12 parlamentari desemnați de Cameră și Senat și 3 magistrați de la Curtea de Casație. Această Curte este competentă să judece pe membrii Guvernului pentru actele criminale sau delictuoase săvârșite în exercitiul funcțiunii lor. Este de menționat că pentru actele exterioare funcției, miniștrii sunt supuși competenței tribunalelor ordinare.

Procedura privind sesizarea Curții de Justiție aparține oricărei persoane, existând, privitor la aceasta, un dublu filtru: o **Comisie de examinare a plângerilor** și o **Comisie de instrucție**. După ce acestea ajung la anumite concluzii, Curtea examinează cauza și pronunță soluțiile pe care le consideră necesare.

Este de subliniat și faptul că urmărirea în acest caz nu este subordonată aprobării prealabile a Parlamentului.

În ce privește funcționarea Guvernului, aceasta se realizează prin Consiliul de miniștri, ceea ce simbolizează solidaritatea ministerială, dar și prin consiliile interministeriale, care au o participare restrânsă.

Cu privire la rolul Guvernului, art.20 din Constituție precizează: **"Guvernul determină și conduce politica națiunii. El dispune de administrație și de forțele armate"**.

În cadrul Guvernului un rol deosebit revine primului ministru, iar relațiile dintre acesta și președintele republicii prezintă, neîndoiește, o foarte mare importanță. Până în 1986, primul ministru îndeplinea de fapt atribuțiunea de șef de stat major al ministrului sau, după cum au spus anumiți autori, un fel de "berbec" al ministrului, un instrument de promovare a ideilor președintelui în luptele parlamentare. După 1986 s-a produs un anumit echilibru al puterilor între președinte și primul ministru. Semnificativă în această privință este declarația lui François Mitterand, la 8 aprilie 1986 și apoi la 18 mai 1986, prin care, recunoscând depline puteri lui Jacques Chirac ca prim ministru, declara: **"Eu nu am în cap ideea de a împiedica Guvernul să guverneze. Eu nu intenționez să mă opun politicii sale"**²⁷³. Aceste schimbări au deschis o pagină nouă în istoria relațiilor dintre președinte și primul ministru, definind funcția primului ministru în alt mod decât fusese ea concepută anterior. Puterile primului ministru față de Guvern sunt, în principiu, acelea de orientare și de îndrumare, dar el poate să angajeze răspunderea Guvernului în fața Adunării Naționale. În lipsa președintelui republicii, el prezidează Consiliul de miniștri. În sistemul francez, primul ministru este și șeful administrației.

Față de Parlament, primul ministru apare ca un reprezentant al majorității. El are, totodată, și dreptul să participe la procedura legislativă, semnând și depunând pe masa Parlamentului proiectele de legi în numele Guvernului.

În ce privește **puterile Guvernului**, acestea sunt **puterile normale** care-i revin potrivit art.20 din Constituție; dar Guvernul are și **puteri excepționale**, la care recurge în anumite situații.

O problemă interesantă care s-a pus în Dreptul Constituțional francez este aceea a **domeniului rezervat**. Cu alte cuvinte, a unui anumit set de competențe care ar aparține exclusiv președintelui și unde primul ministru nu ar putea să se interfeze în nici un fel prin acțiunile pe care le-ar întreprinde.

Puterile excepționale ale Guvernului apar, în mod firesc, în cazul **stării de asediu** sau al **stării de urgență**. Dar există, de asemenea, și **sistemul ordonanțelor** prevăzut de art.38 din Constituție, care permite Parlamentului să abilitzeze Guvernul pentru a emite anumite reglementări cu caracter normativ.

²⁷³ Philippe Ardant, op.cit., p.492.

Aceste ordonanțe sunt subordonate unor reguli de fond și anume: să aibă în vedere executarea programului guvernamental, să nu aibă o durată nelimitată și să nu aducă atingere valorilor constituționale. Totodată, ordonanțele sunt subordonate unor reguli de control, în sensul că va exista un control efectuat de Consiliul Constituțional asupra legii de abilitare, precum și de către Consiliul de Stat căruia ordonanțele, ca acte administrative, îi pot fi deferite în timp de două luni de la publicarea lor, cu excepția cazului în care Parlamentul le-a ratificat. Ordonanțele intră în vigoare imediat, dar Guvernul trebuie - sub sancțiunea caducității - să ceară ratificarea lor de către Parlament într-un termen fixat prin legea de abilitare. După ce proiectul legii de ratificare a fost depus pe masa Parlamentului pot exista mai multe situații: se poate ca proiectul să nu fie înscris pe ordinea de zi, caz în care se consideră că există o ratificare implicită; există însă și situația în care proiectul este supus votului Adunărilor: dacă este respins, atunci ordonanța încetează să se mai aplice; iar dacă este aprobat, ratificarea este explicită și ordonanța dobândește valoare legislativă. Există și o a treia situație, când proiectul nu este înscris pe ordinea de zi, dar legiuitorul se referă la ordonanță într-o lege ulterioară, considerând că aceasta are valoare legislativă. În asemenea situații, autorii de specialitate opinează că ne aflăm în fața unei ratificări indirecte. Potrivit autorilor de specialitate, ordonanțele pot avea o natură diferită - legislativă sau administrativă - după cum sunt ratificate sau nu. Dar, în orice caz, ele nu pot fi modificate decât prin lege. De remarcat este faptul că în sistemul francez Parlamentul se desesizează pe durata delegării puterii sale de a legifera, dar aceasta numai cu privire la domeniile în care a transmis Guvernului capacitatea de a acționa. În mod cu totul deosebit, față de regimurile constituționale anterioare, într-o asemenea situație Parlamentul renunță să intervină. Dacă o propunere de lege este totuși depusă în acest interval de timp în problemele în care s-a făcut delegarea de competență, Guvernul poate să opună prevederile art.41 alin.1. În schimb, o propunere care ar tinde să pună capăt abilitării Guvernului și să restabilească competența Parlamentului poate fi acceptabilă.

În ce privește puterea miniștrilor, aceștia sunt șefi ai administrațiilor supuse autorității lor. Ei dispun de o putere limitată: pot să dea anumite ordine, dar și să numească în funcțiile publice care sunt de competența lor; contrasemnează hotărârile președintelui republicii sau ale primului ministru în problemele care se referă la departamentul lor și sunt ordonatori de credite ai ministerelor respective.

2.1.14. Puterea judecătorească

Constituția franceză cuprinde un număr de trei articole privitoare la puterea judecătorească, la care se adaugă alte două consacrate Înaltei Curți de Justiție. Cu privire la autoritatea judiciară, Constituția dispune în art.64 că președintele republicii este garantul independenței autorității judiciare. Totodată se precizează că el este asistat de **Consiliul Superior al Magistraturii** în elaborarea unei legi organice care să definească statutul magistraților.

Art.65 din Constituție aduce o serie de precizări în legătură cu Consiliul Superior al Magistraturii. Astfel, este statuat că acest organism este prezidat de președintele republicii, iar ministrul justiției este de drept vicepreședinte al Consiliului, putând suplini pe președinte.

Consiliul Superior al Magistraturii mai cuprinde nouă membri desemnați de către președintele republicii, în condițiile stabilite prin legea organică. Atribuțiile acestui Consiliu sunt deosebit de importante: face propuneri pentru numirea de magistrați ai fotoliului prezidențial la Curtea de Casație și pentru numirea primului președinte al Curții de Apel; își dă avizul, în condițiile fixate de o lege organică, asupra propunerilor ministrului justiției referitoare la numirea celorlalți magistrați ai președinției; este consultat în privința grațierilor, în condițiile stabilite, de asemenea, printr-o lege organică.

Pe de altă parte, Consiliul Superior al Magistraturii are și atribuțiuni de Consiliu de disciplină. În asemenea situațiuni el este prezidat de primul președinte al Curții de Casație.

Constituția mai conține un articol despre autoritatea judiciară, care prevede că nimeni nu poate fi reținut în mod arbitrar. Se mai prevede că autoritatea judiciară, apărătoarea libertății individuale, asigură respectarea acestui principiu în condițiile prevăzute de lege.

În Titlul al IX-lea din Constituție, consacrat **Înaltei Curți de Casație**, se prevede că aceasta este compusă din magistrați aleși, care sunt desemnați de Adunarea Națională și de Senat, după fiecare remaniere guvernamentală sau parțială a acestor Camere. Înalta Curte își alege președintele dintre membrii săi, iar o lege stabilește componența sa, regulile de funcționare și procedura aplicabilă.

În legătură cu puterea judecătorească mai trebuie menționat că în Franța există două tipuri de jurisdicție: cea **judiciară**, care judecă procesele între persoanele particulare și aplică pedepse pentru cazul înfrângerii regulilor penale, și un **sistem judiciar administrativ**, competent în cazul litigiilor dintre indivizi și corporațiile publice, statul sau organele sale locale²⁷⁴.

În ceea ce privește instanțele judiciare, sunt menționate în primul rând tribunalele de mare instanță și tribunalele de instanță, care au înlocuit jurisdicțiile de pace în 1958. Pentru cauzele corecționale există tribunale corecționale și tribunale de poliție pentru infracțiunile de mai mică gravitate. Deciziile acestor tribunale pot fi atacate în fața Curților de apel (35 la număr).

Controlul întregii activități judiciare aparține Curții de casație, care dispune de un personal profesionist, organizat în complete, specializate pe diverse probleme, printre care concilierea industrială, de tribunalele marțiale, iar între anii 1963 și 1991 a existat o Curte pentru problemele securității naționale.

Cei peste 5.000 judecători existenți în Franța sunt recrutați pe baza unor examene competitive organizate de Școala Națională a Magistraturii, care a fost întemeiată în 1958, iar în 1970 a luat locul Centrului Național pentru Studii Juridice. O distincție tradițională se face între magistrații de sediu, care judecă anumite cauze, și magistrații Parchetului, care îndeplinesc funcții ce privesc preponderent prezentarea de concluzii în instanță și supravegherea urmăririi penale.

Un înalt Consiliu al Magistraturii este competent pentru numirea magistraților de sediu, acționând totodată ca instanță disciplinară. Ierarhic, acesta este supus autorității ministrului de justiție.

Cât privește jurisdicția administrativă, ea reprezintă o caracteristică a sistemului francez, ale cărei origini datează din timpul lui Napoleon. Dualitatea sistemului judiciar, deci sistemul jurisdicției judiciare propriu zise și al jurisdicției administrative, a fost uneori criticată, dar în final s-a recunoscut utilitatea și importanța ei. Curțile administrative se găsesc sub controlul Consiliului de Stat care examinează cauzele în apel. În felul acesta, Consiliul de Stat, îndeplinește un rol esențial în exercitarea unui control asupra guvernului și administrației din punct de vedere judiciar, asigurând conformitatea actelor pe care acestea le îndeplinesc cu prevederile Constituției și ale legilor.

2.1.15. Consiliul Constituțional

Sistemul francez actual consacră instituția Consiliului Constituțional - o instituție nouă, care marchează o ruptură față de punctul de vedere existent în constituțiile anterioare anului 1958. Trebuie menționat însă că această atribuțiune de control al constituționalității nu reprezintă decât una dintre fațetele multplului rol al acestui organism, care are atribuțiuni electorale, atribuțiuni consultative și de constatare a unor situații, ca de pildă aceea când președintele republicii este împiedicat să-și exercite îndatoririle ce-i revin. Cu toate acestea, atribuțiunea fundamentală a Consiliului Constituțional este aceea de apărător al Constituției; el are o **competență de atribuire**, cu alte cuvinte limitată la anumite domenii în care trebuie să acționeze.

În ce privește membrii Consiliului Constituțional, aceștia sunt în număr de nouă, trei fiind desemnați de președintele republicii, trei de președintele Adunării Naționale și trei de președintele Senatului. Sunt considerați membri pe viață ai Consiliului foștii Președinți ai Republicii, a căror experiență este apreciată utilă pentru activitatea Consiliului Constituțional. Președinția Consiliului Constituțional este asigurată de unul dintre membrii săi, care este desemnat de președintele republicii. Statutul membrilor Consiliului Constituțional este asemănător cu acela al înalților magistrați și al înalților demnitari. Ei sunt aleși pe termen de 9, 6 și 3 ani, beneficiind de o deplină independență față de toate organele statului.

Consiliul Constituțional nu poate fi sesizat de particulari și, de asemenea, el nu se poate sesiza din oficiu. Există, apoi, anumite domenii în care nu este posibilă exercitarea unui control al Consiliului Constituțional. De pildă, în cazul în care o lege a fost adoptată prin referendum, potrivit procedurii prevăzută de art.11 din Constituție, Consiliul nu mai are competența să se pronunțe asupra constituționalității legii respective. Explicația este aceea că se consideră că în această situație s-a produs o exprimare directă a suveranității naționale iar Consiliul nu poate în nici un caz să dezavueze poporul, care este de fapt suveran.

În unele situații, controlul constituționalității este obligatoriu; de pildă, în cazul legilor organice care trebuie, în mod obligatoriu, controlate de către Consiliu înaintea intrării lor în vigoare, cât și în ceea ce privește Regulamentele Adunării Naționale și al Senatului. Există, apoi, situațiunea unor controale facultative sau provocate, când Consiliul poate fi sesizat de Președintele Republicii, de primul ministru, de președintele Adunării Naționale, de președintele Senatului sau de 60 de deputați sau de 60 de senatori.

În ce privește tratatele internaționale, acestea pot fi transmise Consiliului pentru a verifica dacă ele nu sunt contrare Constituției. O asemenea solicitare poate fi făcută de Președintele Republicii, de primul ministru sau de președinții uneia din Adunări, de 60 de deputați sau de 60 de senatori.

Cu privire la procedură, Consiliul dispune de un termen de o lună pentru a decide: în caz de urgență, acest termen se poate scurta la 8 zile.

Referitor la efectul deciziilor Consiliului Constituțional cu privire la dispozițiunile neconstituționale, trebuie observat că dacă este vorba de un tratat, Consiliul nu poate să autorizeze ratificarea acestuia, ceea ce înseamnă că el nu va putea să intre în vigoare pe teritoriul francez.

Referitor la neconstituționalitatea legilor, se observă că de fapt Consiliul nu anulează niciodată o lege, ci numai declară că ea nu este conformă cu Constituția. Și aici se fac, în mod necesar, unele delimitări. Astfel, când Consiliul Constituțional apreciază că o anumită dispoziție neconstituțională este inseparabilă de totalitatea legii, este logic ca întreaga lege să fie considerată neconstituțională. În schimb, dacă dispoziția declarată neconstituțională nu este inseparabilă de restul prevederilor legii, președintele republicii poate promulga legea cu excepția textului considerat neconstituțional; acesta poate fi modificat, fiind supus unei noi dezbateri parlamentare sau Președintele Republicii poate să ceară Adunărilor o nouă deliberare asupra legii în cauză.

Autoritatea deciziilor Consiliului Constituțional este foarte mare, acestea nefiind susceptibile de recurs.

În afară de cazurile menționate, mai există și alte proceduri în care Consiliul Constituțional intervine în mod facultativ pentru respectarea Constituției. Acestea sunt: situația art.37 alin.2 și situația art.41. Art.37 alin.2 din Constituția franceză prevede următoarele: "Textele de factură legislativă întâlnite în aceste materii (este vorba de materii altele decât cele din domeniul legii) care au un caracter reglementar, pot fi modificate prin decrete adoptate după avizul Consiliului de Stat. Acelea dintre aceste texte care au intervenit după intrarea în vigoare a prezentei Constituții nu

vor putea fi modificate prin decret decât dacă Consiliul Constituțional a stabilit că ele au un caracter reglementar, în virtutea alineatului precedent".

Cu alte cuvinte, acest text permite Guvernului să obțină de la Consiliul Constituțional autorizația de a modifica prin decret o lege intervenită după anul 1958 într-un domeniu care nu fine de competența legiutorului. Într-o asemenea situație, Consiliul repară, a posteriori, o iregularitate care a fost comisă prin recurgerea la vot de către Parlament într-un domeniu în care Constituția nu-i mai recunoaște Parlamentului dreptul să intervină, domeniul devenind de competența Guvernului. Reamintim că în sistemul francez există o delimitare fermă între această competență juridică generală, care aparține Parlamentului în problemele legislative, și competența reglementară care aparține Guvernului, organul executiv. De altfel, art.37 alin.1 precizează că materiile, altele decât cele de domeniul legii, au un caracter reglementar.

În cea de a doua situație, art.41 prevede: "Dacă în cursul unei proceduri legislative se constată că o propunere sau un amendament nu este de domeniul legii, sau este contrară unei delegații acordată în virtutea art.38, Guvernul poate opune inadmisibilitatea. În cazul unui dezacord între Guvern și președintele Adunării interesate, Consiliul Constituțional, la cererea unuia dintre aceștia, hotărăște într-un interval de 8 zile". Acest articol permite deci Guvernului ca în timpul unei dezbateri parlamentare să înlăture o propunere sau un amendament care nu intră în domeniul legii sau care a făcut obiectul unei delegări în favoarea Guvernului, pe baza art.38. Art.41 permite ca să se intervină în cursul procedurii de elaborare a legii fără a se aștepta votul, în scopul de a se împiedica producerea unei violări constituționale într-un domeniu ce privește adoptarea actelor normative. O asemenea procedură permite să se elimine germenul de neconstituționalitate chiar înainte de a se finaliza în cadrul unei legi.

În ceea ce privește jurisprudența Consiliului Constituțional, este de remarcă că el s-a afirmat ca un apărător ferm al repartiției competențelor între Parlament și Guvern și, totodată, ca un apărător al drepturilor și intereselor cetățenilor. De notat este faptul că în viața politică și juridică franceză s-au manifestat puncte de vedere diferite în ce privește natura și utilitatea Consiliului Constituțional. Toți observatorii consideră astăzi că acest organism are statutul unui organ jurisdicțional, iar deciziile sale sunt întemeiate pe analize juridice. Cu toate acestea, au fost înregistrate și reacții negative în anumite cercuri politice. O serie de oameni politici, printre care François Mitterand în 1964, ba chiar Jacques Chirac în 1978, au criticat acest organism pentru puterea sa discreționară și pentru competențele foarte largi pe care el le-ar deține. Cu toate acestea, Consiliul Constituțional s-a impus în viața societății franceze, în viața politică și în lumea juriștilor, lucru cu atât mai evident cu cât au fost făcute propuneri care tind să se extindă competențele acestui Consiliu. Asemenea proiecte sunt încă în studiu și ele tind ca în perspectivă să confere Consiliului Constituțional și mai multe atribuții.

O propunere de revizuire constituțională a fost angajată de către François Mitterand, la 30 martie 1990, tinzând să amplifice rolul Consiliului Constituțional, în special să-i ofere posibilitatea de a controla pe cale de excepție ceea ce, după cum se știe, în sistemul român s-a și înfăptuit.

În proiectul de modificare a legii referitoare la Consiliul Constituțional se prevede că dispozițiunile unei legi care aduc atingere drepturilor fundamentale pot să fie puse în discuție în fața judecătorului de către orice persoană care are un interes în legătură cu aplicarea lor. Dar în această privință, domeniul acestei noi căi nu este nelimitat, orice pretinsă neconstituționalitate neputând fi ridicată în fața Consiliului pe cale de excepție. De pildă, nu ar putea fi invocate neregularitățile săvârșite în procedura legislativă sau un amestec al legiutorului în domeniul reglementar. Pe de altă parte, este de observat că toate legile promulgate ar putea fi criticate în acest sistem nou. Procedura este însă destul de complicată și anume excepția de neconstituționalitate este ridicată în fața judecătorului care procedează la un prim examen; după aceea, transmite cauza fie Consiliului de Stat, fie Curții de Casație, după cum

este vorba de un judecător administrativ sau de un judecător judiciar; dacă răspunsul acestora este afirmativ, în sensul că s-ar constata că este vorba de o problemă într-adevăr serioasă care ridică aspecte de neconstituționalitate, va fi sesizat Consiliul Constituțional, care va lua o hotărâre în urma unei dezbateri contradictorii, ținând seama de observațiile părților. Acesta va trebui să decidă în termen de 3 luni. De remarcat este faptul că, într-un asemenea caz, o dispoziție legislativă declarată neconstituțională va fi pur și simplu abrogată, încetând să-și mai producă efectele, ceea ce nu este cazul în sistemul românesc în vigoare, unde într-o asemenea situație, deciziile adoptate de Curtea Constituțională sunt aplicabile numai în litigiul respectiv.

2.1.16. Contribuția gândirii și practicii franceze la dezvoltarea Dreptului Constituțional

Gândirea și practica constituțională franceză au exercitat și exercită o influență dintre cele mai importante asupra dezvoltării dreptului constituțional. Istoriile principii înscrise în Declarația drepturilor omului și cetățeanului au fost încorporate în textul constituțiilor unor state care și-au dobândit independența. Valoarea morală, politică și juridică a marilor principii stabilite de Revoluția franceză a depășit momentul epocii respective, proiectându-se ca adevărate comandamente ale înfăptuirii unei societăți democratice într-o lume bazată pe respectul regulilor de drept. Deși în mod inevitabil Declarația drepturilor omului și cetățeanului poartă amprenta momentului istoric în care a fost elaborată, cuprinzând în mod firesc anumite insuficiențe, structura sa, marile principii pe care le consacră au devenit astăzi patrimoniul comun al gândirii juridice în domeniul drepturilor omului, înscriindu-se cu o forță deosebită în viața popoarelor, în gândirea de drept constituțional.

Studiile românești de specialitate au remarcat demarcația pe care Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789 o face între diferitele categorii de drepturi și anume: drepturile cuvenite indivizilor în calitatea lor de persoane; drepturile cuvenite indivizilor ca membri ai societății; drepturile colective și garanțiile²⁷⁵.

În lumina Declarației și a jusnaturalismului francez, sunt considerate astăzi drepturi absolut personale, de care indivizii trebuie să se bucure în calitatea lor de persoane: libertatea, egalitatea, proprietatea (considerată sacră și inviolabilă), siguranța și rezistența împotriva asupririi. Asemenea drepturi au fost estimate ca reprezentând, sub aspectul conținutului lor social, condițiile inerente ale înlăturării privilegiilor feudale, ale instaurării unei noi societăți bazate pe proprietatea privată, pe libertatea de a contracta și concura și pe principiile egalității. Principiile menționate s-au afirmat incontestabil ca reprezentând drepturi fundamentale cetățenești, întrucât oamenii revendicând posibilități egale de a fi admiși în toate demnitățile, posturile și serviciile publice, se prezintă ca membri ai unei societăți ce trebuie să le recunoască aceleași drepturi și îndatoriri. Orice cetățean are dreptul să vorbească, să scrie, să-și tipărească, să-și exprime ideile și să răspundă la folosirea abuzivă a acestei libertăți. Contribuția comună necesară întreținerii forței publice trebuie să fie repartizată între cetățeni în mod egal în raport de posibilitățile lor. Cetățenii au, totodată, dreptul să constate - direct sau prin reprezentanții lor - necesitatea contribuției publice, să o consimtă în mod liber, să-i urmărească întrebuințarea, să-i fixeze volumul, modul de impunere, de încasare și de durată.

În ceea ce privește instituirea unor garanții prin stabilirea unor principii de ordin procedural, aceasta avea în vedere - în concepția autorilor Declarației drepturilor omului și cetățeanului

²⁷⁵ Ioan Demeter, *Declarația drepturilor omului*, București, 1968, p.37. Tudor Drăganu, *Declarațiile de drepturi ale omului și repercusiunile lor în dreptul internațional public*, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.91; Jean Roche, André Pouille, *Libertés publiques*, 2e édition, Dalloz, Paris, 1997, pag.17.

- în special drepturile care erau cel mai frecvent încălcate sub regimul absolutist. Astfel, reține atenția ideea că nici un om nu poate fi acuzat, arestat sau deținut decât în cazurile prevăzute de lege și potrivit formelor pe care legea le prescrie. Cei care solicită, transmit, execută sau fac să fie executate ordine arbitrare, urmează să fie pedepsiți, dar orice cetățean chemat sau somat în virtutea legii trebuie să se supună autorității acesteia numaidecât, deoarece prin împotrivire el se face vinovat. În concepția Declarației drepturilor omului și cetățeanului, legea nu trebuie să stabilească decât pedepsele stricte și în mod evident necesare, nimeni neputând fi pedepsit decât în virtutea unei legi adoptate și promulgate anterior săvârșirii delictului și aplicate în mod legal. În viziunea marilor autori ai Declarației drepturilor omului și cetățeanului, orice om trebuie considerat nevinovat până la stabilirea culpabilității sale. Dacă se consideră absolut necesar, el poate fi arestat, orice presiune sau manifestare de forță care n-ar fi necesare autorităților pentru a se asigura că persoana va răspunde în fața justiției urmând să fie reprimată prin lege.

Deci, marile principii pe care Declarația drepturilor omului și cetățeanului le-a fundamentat constituie și astăzi idei extraordinare, a căror importanță se proiectează peste veacuri ca elemente indispensabile oricărei societăți; ideea că oamenii se nasc și rămân liberi, că scopul oricărei asociații politice este apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului, rezistă dincolo de vicisitudinile timpului ca idei esențiale pe care trebuie să se întemeieze orice societate politică. Marile principii ale Declarației, ca de pildă acela că libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; că principiul suveranității rezidă în națiune, s-au perpetuat până în zilele noastre și, deși Declarația nu are decât un conținut programatic, ea își păstrează, datorită ideilor esențiale pe care le cuprinde, o valoare deosebită până în zilele noastre. Ea marchează, incontestabil, o contribuție de seamă a gândirii politice franceze, care constituie un aport de seamă la îmbogățirea tezaurului gândirii sociale în general. Faptul că aceste idei ale Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789 au fost incorporate în textul actualei Constituții denotă încă odată atașamentul profund al poporului francez față de acest document, conștiința faptului că ea reprezintă o parte a gândirii și acțiunii sale politice pentru lichidarea absolutismului.

O a doua idee care marchează, după părerea noastră, permanența contribuției și gândirii franceze la dezvoltarea dreptului constituțional este **principiul separației puterilor**. Acest principiu, după cum se cunoaște, a fost interpretat în diferite feluri în zilele noastre. Au existat, desigur, tendințe de a-l interpreta în mod absolut și dogmatic, de a face din separația puterilor un principiu rigid, anacronic, depășit, care să interzică practic orice modernism, orice inovație în relațiile între puterile statului. Au existat însă și tendințe de a anihila acest principiu, de a căuta să distrugă separația dintre puteri sub pretextul unei pretinse "unicități" a puterilor statului, a suveranității care ar împiedica orice fel de separație funcțională între puteri.

Doctrina română de specialitate a arătat însă, cu multe argumente, că ideea separației puterilor - atât de dragă teoreticienilor francezi - nu reprezintă un principiu depășit și nici un principiu de care societatea de astăzi ar trebui să se dispenseze. Înțeleasă în mod corect, separația puterilor este o condiție fundamentală a desfășurării activității organelor statului și, în același timp, o condiție a respectării competenței diverselor puteri în forma de guvernământ. Desigur, nu o viziune rigidă, formală, despre separația puterilor este de natură a da satisfacție într-o epocă în care se caută idei noi și tot mai moderne. Dar există, firește, o mare diferență între negarea separației puterilor și recunoașterea acestui principiu, pe baza unei flexibilități. Gândirea franceză, după părerea noastră, nu a avut în vedere niciodată o abordare rigidă a separației puterilor, ci dimpotrivă tocmai o înțelegere a acestui principiu în lumina transformărilor sociale, a schimbărilor și a elementelor noi pe care societatea este chemată să le recepționeze.

Analizând în detaliu teoria separației puterilor în evoluția sa istorică, autorii români Ioan Muraru și Simina Tănăsescu observă că aceasta a cunoscut o mare răspândire în secolul al XIX-lea și a stat la

baza clasificării regimurilor în regimuri care practică "confuziunea puterilor" și regimuri care realizează "separația puterilor"²⁷⁶. Constituția franceză din anul 1958 a valorificat teoria separației puterilor fără a prelua însă distincția rigidă dintre puterea legislativă și cea executivă, dând astfel Guvernului posibilitatea de a legifera în anumite domenii. Potrivit constituționaliștilor francezi, arată profesorul Ioan Muraru, Constituția din 1958 a transformat Guvernul care până atunci era doar un agent într-o putere, el recuperând prerogativa esențială a puterii guvernamentale care este inițiativa legislativă. Manifestând anumite rezerve față de teoria clasică a separației puterilor concepută într-un sens abstract, profesorul Ioan Muraru subliniază că nu trebuie să se interpreteze că ea și-ar fi pierdut din importanță și actualitate rămânând o teorie a trecutului. Marea forță a teoriei separației puterilor constă tocmai în fantasmatica sa rezonanță socială, politică și morală. Ea a intrat în conștiința mulțimilor, care au receptat-o ca pe cea mai eficientă rețetă contra despotismului și în favoarea libertății și democrației. Se poate spune, fără a greși, că teoria separației puterilor reprezintă o contribuție dintre cele mai importante ale gândirii franceze la dezvoltarea dreptului constituțional. Deși motivațiile lui Rousseau au o origine mai îndepărtată, în scrierile lui John Lock și în întreaga școală britanică nu putem să nu recunoaștem că vigoarea și răspândirea teoriei separației puterilor se datorează altui mare autor care este Montesquieu. Prin urmare, vorbind despre contribuția constituțională franceză se poate afirma că teoria separației puterilor rămâne unul dintre punctele esențiale care învederează o asemenea contribuție, justificându-i utilitatea și oportunitatea.

Între contribuțiile notabile aduse de gândirea și practica franceză de Drept Constituțional la îmbogățirea teoriei și științei Dreptului Constituțional un loc aparte îl ocupă și **mecanismul francez de control al constituționalității**. Un asemenea mecanism de control se înscrie în sistemul mecanismelor prin organe specializate. Este știut faptul că în teoria dreptului constituțional există un control efectuat prin organe jurisdicționale și prin organe politice, dar controlul realizat de organe specializate oferă elemente noi și într-adevăr notabile pentru efectuarea unui control al constituționalității care să fie eficient și care să se bucure, totodată, de o reală autoritate. Din acest punct de vedere, practica franceză este relevantă; nu întâmplător Constituția română din 1991 a ținut seama în mare măsură de organizarea Consiliului Constituțional francez și de activitatea sa. Noi am arătat în paragraful precedent că instituția Consiliului Constituțional a întâmpinat totuși anumite critici și anumite distanțări din partea unor oameni politici și a unor juriști. Dar nu se poate contesta valoarea și importanța muncii acestui organism și, pe bună dreptate, autorul francez de drept constituțional Philippe Ardant constata că *"dacă nu toate deciziile sale au întrunit unanimitate, în ansamblu jurisprudența sa merită să fie aprobată"*²⁷⁷. Activitatea Consiliului Constituțional francez reprezintă un alt element de noutate și de originalitate, ce constituie fără îndoială o contribuție pe care gândirea și practica franceză o aduc la dezvoltarea Dreptului Constituțional și, din acest punct de vedere, nu putem decât să subliniem acest aspect care întregeste viziunea cu privire la marile contribuții franceze la dezvoltarea teoriei și a practicii dreptului constituțional.

²⁷⁶ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, Ed.IX-a, revăzută și completată, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.272.

²⁷⁷ Philippe Ardant, *op.cit.*, ed.VII-a, 1995,pag.132.

CONSTITUȚIA REPUBLICII FRANCEZE

din 4 octombrie 1958

(cu modificările ulterioare)

PREAMBUL

Poporul francez proclamă în mod solemn atașamentul său față de Drepturile Omului și Principiile suveranității naționale așa cum ele au fost definite în Declarația din 1789, confirmată și completată în preambulul Constituției din 1946.

În virtutea acestor principii, precum și al celui al liberei decizii a popoarelor, Republica oferă teritoriilor de Peste Mări care manifestă dorința de a adera la această Constituție, instituții noi, fundamentate pe idealul comun de libertate, egalitate și fraternitate, concepute în spiritul evoluției lor democratice.

Articolul Întâi

Franța este o Republică indivizibilă, laică, democratică și socială. Ea asigură egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor, fără deosebire de origine, rasă sau religie. Ea respectă toate credințele.

Titlul Întâi

Despre suveranitate

Articolul 2

Limba Republicii este franceza.

Emblema națională este drapelul tricolor, albastru, alb, roșu.

Imnul național este "Marseilleza".

Deviza Republicii este "Libertate, Egalitate, Fraternitate".

Principiul său este: guvernarea poporului, de către popor și pentru popor.

Articolul 3

Suveranitatea națională aparține poporului care o exercită prin reprezentanții săi și prin referendum.

Nici o parte a poporului și nici un individ nu poate să-și atribuie exercitarea ei.

Sufragiul poate fi direct sau indirect, în condițiile prevăzute de Constituție. El este întotdeauna universal, egal și secret.

Au calitatea de alegători, în condițiile prevăzute de lege, toți conaționalii francezi majori, de ambele sexe, care se bucură de drepturile lor civile și politice.

Articolul 4

Partidele și formațiunile politice concură la exprimarea voinței alegătorilor. Ele se constituie și își desfășoară activitatea în mod liber. Ele trebuie să respecte principiile suveranității naționale și ale democrației.

Titlul II

Președintele Republicii

Articolul 5

Președintele Republicii veghează la respectarea Constituției. El asigură, prin imparțialitatea sa, funcționarea normală a puterilor publice, precum și continuitatea statului.

El este, în același timp, garantul independenței naționale, al integrității teritoriale și al respectării tratatelor.

Articolul 6

Președintele Republicii este ales pe un termen de cinci ani prin sufragiu universal direct. Modalitățile de aplicare a prezentului articol vor fi stabilite printr-o lege organică.

Articolul 7

Președintele Republicii este ales cu majoritatea absolută a sufragiilor exprimate. Dacă aceasta nu poate fi obținută la primul tur de scrutin, se procedează la un al doilea tur de scrutin în a doua duminică următoare. La acesta se pot prezenta numai cei doi candidați care, în eventualitatea retragerii candidaților cei mai favorizați, au obținut cel mai mare număr de voturi după primul tur de scrutin.

Scrutinul este inițiat la convocarea Guvernului.

Alegerea noului Președinte are loc la cel puțin 20 zile și cel mult 35 zile înainte de expirarea mandatului președintelui în exercițiu.

În cazul în care, dintr-o anume cauză, funcția de Președinte al Republicii devine vacantă, sau când Consiliul Constituțional, sesizat de către Guvern, constată cu o majoritate absolută a membrilor săi indisponibilitatea Președintelui, funcțiile acestuia, cu excepția celor prevăzute la articolele 11 și 12 de mai jos, vor fi exercitate în mod provizoriu de președintele Senatului iar dacă și acesta este în incapacitate de a-și exercita funcțiile, de către Guvern.

În caz de vacanță sau când incapacitatea președintelui a fost declarată definitivă de către Consiliul Constituțional, scrutinul pentru alegerea noului Președinte va avea loc, exceptând cazul de forță majoră constatată de Consiliul Constituțional, la cel puțin 20 de zile și cel mult 35 de zile după deschiderea vacanței sau a declarării caracterului definitiv al incapacității.

Dacă, în cele șapte zile ce preced data limită pentru depunerea candidaturilor, una din persoanele care, cu mai puțin de 30 de zile înainte de această dată a anunțat public decizia sa de a candida, încetează din viață sau se află într-o situație de incapacitate, Consiliul Constituțional poate decide amânarea alegerilor.

Dacă, înaintea primului tur de scrutin, unul dintre candidați încetează din viață sau se află într-o situație de incapacitate, Consiliul Constituțional dispune amânarea alegerilor.

În caz de deces sau incapacitate a unuia dintre cei doi candidați mai avantajați la primul tur de scrutin înaintea retragerilor eventuale, Consiliul Constituțional va decide dacă este cazul să se procedeze din nou la ansamblul operațiilor electorale; în același mod se va proceda și în caz de deces sau incapacitate a unuia dintre cei doi candidați rămași în competiție pentru al doilea tur de scrutin.

În toate cazurile, Consiliul Constituțional va fi sesizat în condițiile stabilite la cel de-al doilea alineat al articolului 61 de mai jos sau în cele stabilite, pentru prezentarea unui candidat, prin legea organică prevăzută la articolul 6 de mai sus.

Consiliul Constituțional poate să proroge termenele prevăzute la cel de al 3-lea și la al 5-lea alineat fără ca scrutinul să poată avea loc mai înainte de 35 de zile după data hotărârii Consiliului Constituțional. Dacă aplicarea dispozițiilor prezentului alineat a avut ca efect amânarea alegerilor la o dată ulterioară expirării mandatului Președintelui în exercițiu, acesta va rămâne în funcție până la proclamarea succesorului său.

Nu se va putea face aplicarea articolelor 49 și 50 și nici a articolului 89 al Constituției în perioada când Președinția Republicii este vacantă sau în perioada care urmează de la declararea caracterului definitiv al incapacității Președintelui Republicii până la alegerea succesorului său.

Articolul 8

Președintele Republicii numește Primul Ministru. El va pune capăt exercitării funcțiilor acestuia prin prezentarea demisiei Guvernului de către Primul Ministru.

La propunerea Primului Ministru, Președintele numește pe ceilalți membri ai Guvernului și dispune încetarea funcțiilor lor.

Articolul 9

Președintele Republicii prezidează ședințele Consiliului de Miniștri.

Articolul 10

Președintele Republicii promulgă legile în cele 15 zile care urmează comunicării către Guvern a legii adoptate definitiv.

El poate, înaintea expirării acestui termen, să solicite Parlamentului o nouă deliberare asupra legii sau asupra unor articole din ea. Această nouă deliberare nu poate fi refuzată.

Articolul 11

Președintele Republicii, poate, la propunerea Guvernului în timpul sesiunilor sau la propunerea comună a celor două Camere, publicată în Buletinul Oficial, să supună unui referendum orice proiect de lege privind organizarea puterilor publice, cu privire la efectuarea unor reforme în legătură cu politica economică sau socială a națiunii și cu privire la serviciile care concură la aceasta, sau care tind la aprobarea unui acord de Comunitate sau care vizează autorizarea ratificării unui tratat care, fără a fi contrar Constituției, ar avea unele consecințe asupra funcționării instituțiilor.

Atunci când referendumul este organizat la propunerea Guvernului, acesta prezintă în fața fiecărei Camere o declarație care este urmată de dezbateri. În cazul în care referendumul s-a soldat cu adoptarea unui proiect de lege, Președintele Republicii promulgă legea în cele 15 zile care urmează proclamării rezultatului consultării.

Articolul 12

Președintele Republicii poate pronunța dizolvarea Adunării Naționale, după consultarea Primului Ministru și a președinților Camerelor.

Alegerile generale vor avea loc la cel puțin 20 zile și cel mult 40 zile după dizolvare.

Adunarea Națională se reunește de drept în cea de-a doua joi de după alegerea sa. Dacă această ședință are loc în afara perioadelor prevăzute pentru sesiunile ordinare, se va deschide de drept o sesiune, pentru o perioadă de 15 zile.

Nu se poate proceda la o nouă dizolvare în anul care urmează acestor alegeri.

Articolul 13

Președintele Republicii semnează ordonanțele și decretele adoptate ca urmare a unei dezbateri în Consiliul de Miniștri.

El numește în funcțiile civile și militare de stat.

Consilierii de Stat, marele cancelar al Legiunii de onoare, ambasadorii și trimișii extraordinari, consilierii superiori la Curtea de conturi, prefecții, reprezentanții Guvernului în Teritoriile de Peste Mări, ofițerii comandanți, rectorii academiilor, directorii administrației centrale, sunt numiți ca urmare a unei hotărâri a Consiliului de Miniștri.

O lege organică stabilește celelalte funcții prevăzute a fi ocupate ca urmare a unei hotărâri a Consiliului de Miniștri, precum și condițiile în care prerogativa Președintelui Republicii de numire poate fi delegată, de către acesta, pentru a fi exercitată în numele lui.

Articolul 14

Președintele Republicii acreditează ambasadorii și trimișii extraordinari pe lângă puterile străine; ambasadorii și trimișii extraordinari străini îi prezintă Președintelui scrisorile de acreditare.

Articolul 15

Președintele Republicii este comandantul suprem al armatei. El prezidează consiliile și comitetele superioare ale Apărării Naționale.

Articolul 16

Atunci când instituțiile Republicii, independența Națiunii, integritatea teritoriului sau îndeplinirea angajamentelor internaționale sunt amenințate într-un mod grav și imediat, și când funcționarea legală a autorității de stat constituționale este întreruptă, Președintele Republicii ia măsurile cerute de

circumstanțe, după consultarea oficială a Primului Ministru, a președinților Camerelor și a Consiliului Constituțional.

El informează despre aceasta și Națiunea, printr-un mesaj.

Aceste măsuri trebuie să fie inspirate de voința de a asigura autorității de stat constituționale, în cel mai scurt timp, mijloacele pentru a-și îndeplini misiunea. În acest sens este consultat și Consiliul Constituțional.

Parlamentul se reunește de drept.

Adunarea Națională nu poate fi dizolvată în timpul exercitării puterilor excepționale.

Articolul 17

Președintele Republicii are dreptul de a acorda grațierea.

Articolul 18

Președintele Republicii comunică prin mesaje cu cele două Camere ale Parlamentului, care sunt citite și care sunt urmate de dezbateri.

Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se reunește în acest scop în mod special.

Articolul 19

Acele Președintelui Republicii, altele decât cele prevăzute la articolele 8 (alineat 1), 11, 12, 16, 18, 54, 56 și 61 vor fi contrasemnate de Primul Ministru și, eventual, de miniștrii de resort.

Titlul III

Guvernul

Articolul 20

Guvernul stabilește și conduce politica Națiunii.

El dispune de administrație și forța armată.

El răspunde în fața Parlamentului în condițiile și conform procedurilor prevăzute la articolele 49 și 50.

Articolul 21

Primul Ministru conduce activitatea Guvernului. El răspunde de Apărarea Națională. El asigură aplicarea legilor. Sub rezerva dispozițiilor articolului 13, el exercită puterea regulamentară și numește în funcții civile și militare.

El poate delega miniștrilor unele din atribuțiile sale.

El suplinește, dacă este cazul, Președintele Republicii în prezidarea consiliilor și comitetelor prevăzute la art. 15.

El poate, în mod excepțional, să prezideze ședințele Consiliului de Miniștri în locul Președintelui Republicii, în virtutea unei delegații exprese și pentru o anumită ordine de zi determinată.

Articolul 22

Acele Primului Ministru sunt contrasemnate, dacă este cazul, de miniștrii însărcinați cu aplicarea lor.

Articolul 23

Funcțiile membrilor Guvernului sunt incompatibile cu exercitarea oricărui mandat parlamentar, a oricărei funcții de reprezentare profesională cu caracter național și a oricărui serviciu public sau activitate profesională.

O lege organică stabilește condițiile în care se procedează pentru înlocuirea titularilor unor astfel de mandate, funcții și posturi.

Înlocuirea membrilor Parlamentului are loc conform cu dispozițiile art. 25.

Titlul IV

Parlamentul

Articolul 24

Parlamentul se compune din Adunarea Națională și Senat.

Deputații Adunării Naționale sunt aleși prin sufragiu direct.

Senatul este ales prin sufragiu indirect. El asigură reprezentarea colectivităților teritoriale ale Republicii. Francezii stabiliți în afara Franței sunt reprezentați în Senat.

Articolul 25

O lege organică stabilește durata autorității fiecărei Camere, numărul membrilor săi, indemnizația lor, condițiile de eligibilitate, regimul neeligibilității și al incompatibilităților.

Ea stabilește, de asemenea, condițiile în care vor fi alese persoanele chemate să asigure, în cazul unor locuri vacante, înlocuirea unor deputați sau senatori până la reînnoirea generală sau parțială a Camerei din care face parte.

Articolul 26

Nici un membru al Parlamentului nu poate fi urmărit, cercetat, arestat, deținut sau judecat pentru opiniile sau voturile emise de el în exercițiul funcțiunii.

Nici un membru al Parlamentului nu poate să fie urmărit sau arestat pe motiv penal sau corecțional, pe durata sesiunilor parlamentare, decât cu autorizația Camerei din care face parte, în afara de cazurile de flagrant delict.

Nici un membru al Parlamentului nu poate să fie arestat, în afara sesiunii, decât cu autorizația biroului Camerei din care face parte, cu excepția cazurilor de flagrant delict, de urmăriri autorizate sau de condamnare definitivă.

Detenția sau urmărirea unui membru al Parlamentului se suspendă dacă aceasta este cerută de Camera din care face parte.

Articolul 27

Orice mandat imperativ este nul.

Dreptul de vot al membrilor Parlamentului este personal.

Printr-o lege organică poate autoriza, în mod excepțional, delegarea votului. În acest caz, nimănui nu i se poate delega mai mult de un singur mandat.

Articolul 28

Parlamentul se reunește deplin drept într-o sesiune ordinară, care se deschide în prima zi lucrătoare din luna octombrie și ia sfârșit în ultima zi lucrătoare din luna iunie.

Numărul de zile de ședințe pe care fiecare Cameră le poate ține în cursul sesiunii ordinare nu poate să depășească o sută douăzeci. Fiecare Cameră va stabili săptămânile în care se vor ține ședințe.

Ținerea unor ședințe suplimentare va putea avea loc ca urmare a hotărârii primului ministru, după consultarea președintelui Camerei respective, ori ca urmare a hotărârii majorității membrilor uneia dintre Camere.

Zilele și orele de ședințe vor fi stabilite prin regulamentul fiecărei Camere.

Articolul 29

Parlamentul se reunește în sesiune extraordinară la cererea Primului Ministru sau a majorității membrilor care compun Adunarea Națională, cu privire la o ordine de zi determinată.

Atunci când sesiunea extraordinară a fost convocată la cererea membrilor Adunării Naționale, decretul de închidere a lucrărilor intervine imediat ce Parlamentul a epuizat ordinea de zi pentru care a fost convocat și cel mai târziu la 12 zile de la reunirea sa.

Primul Ministru este singurul care poate solicita o nouă sesiune înaintea expirării lunii care urmează decretului de închidere.

Articolul 30

În afara cazurilor când Parlamentul se reunește de plin drept, sesiunile extraordinare vor fi deschise și vor fi închise de către Președintele Republicii.

Articolul 31

Membrii Guvernului au dreptul să participe la lucrările celor două Camere. Le va fi acordat cuvântul atunci când o cer.

Ei pot fi asistați de specialiști din aparatul Guvernului.

Articolul 32

Președintele Adunării Naționale este ales pe durata întregii legislaturi. Președintele Senatului este ales după fiecare remaniere parțială.

Articolul 33

Ședințele celor două Camere sunt publice. Procesul verbal integral al dezbaterilor se publică în "Jurnalul Oficial".

Fiecare Cameră poate să țină ședințe fără participarea publicului, la cererea Primului Ministru sau a unei zecimi din membrii săi.

Titlul V

Raporturile între Parlament și Guvern

Articolul 34

Orice lege va fi votată de Parlament.

Prin lege vor fi stabilite reglementările privind:

- drepturile civice și garanțiile fundamentale acordate cetățenilor în exercitarea libertăților publice; constrângerile impuse de Apărarea Națională cetățenilor în ceea ce privește persoana și bunurile lor;
- naționalitatea, statutul și capacitatea persoanelor, regimurile matrimoniale, succesiunile și liberalitățile;
- stabilirea crimelor și delictelor, ca și a pedepselor cărora le sunt aplicabile; procedura penală; amnistierea; crearea unor noi grade de jurisdicție și statutul magistraților;
- bunurile impozabile, taxele și modalitățile de încasare a impozitelor de orice fel; regimul emiterii de monedă.

Legea va stabili, de asemenea, reglementările privind:

- regimul electoral pentru alegerea adunărilor parlamentare și al adunărilor locale;
- crearea categoriilor de așezăminte publice;
- garanțiile fundamentale acordate funcționarilor civili și militari ai statului;
- naționalizările de întreprinderi și transferul de proprietate al întreprinderilor din sectorul public în sectorul privat.

Legea va stabili principiile fundamentale:

- ale organizării generale a Apărării Naționale;
- ale liberei administrări a colectivităților locale, a competențelor și resurselor lor;
- ale învățământului;
- ale regimului proprietății, ale drepturilor reale și obligațiilor civile și comerciale;
- ale dreptului la muncă, ale dreptului sindical și al securității sociale.

Legile financiare stabilesc resursele și sarcinile Statului în condițiile și sub rezervele prevăzute într-o lege organică.

Legile privind programele stabilesc obiectivele acțiunii economice și sociale a Statului.

Dispozițiile prezentului articol vor putea fi precizate și completate printr-o lege organică.

Articolul 35

Declarația de război trebuie să fie autorizată de Parlament.

Articolul 36

Starea de asediu este decretată în ședința Consiliului de Miniștri.

Prelungirea sa pe mai mult de douăsprezece zile nu poate fi autorizată decât de Parlament.

Articolul 37

Problemele, altele decât cele specificate ca fiind de domeniul legii, au un caracter reglementar.

Textele legislative intervenite în aceste materii vor putea fi modificate prin decrete adoptate după avizul Consiliului de Stat. Acele texte care ar interveni după intrarea în vigoare a prezentei Constituții nu vor putea fi modificate prin decret decât dacă Consiliul Constituțional va fi stabilit că ele au un caracter reglementar în virtutea alineatului precedent.

Articolul 38

Pentru îndeplinirea programului său, Guvernul poate să ceară Parlamentului autorizarea de a adopta pe calea unor ordonanțe, măsuri care în mod normal sunt de domeniul legii, pe un termen limitat.

Ordonanțele vor fi luate în Consiliul de Miniștri după avizul Consiliului de Stat. Ele intră în vigoare imediat după publicarea lor, dar devin caduce dacă proiectul legii de ratificare nu este depus în Parlament înaintea datei fixate prin legea de abilitare.

La expirarea termenului specificat la primul alineat al prezentului articol, ordonanțele nu vor mai putea fi modificate decât prin legi, în domeniile care sunt de competența legislativului.

Articolul 39

Inițiativa legislativă aparține Primului Ministru și membrilor Parlamentului.

Proiectele de lege sunt dezbătute în ședințele Consiliului de Miniștri după obținerea avizului Consiliului de Stat și sunt depuse apoi în biroul uneia din cele două Camere. Proiectele de lege din domeniul finanțelor sunt prezentate în primul rând în Adunarea Națională.

Articolul 40

Propunerile și amendamentele formulate de membrii Parlamentului nu vor fi admise dacă adoptarea lor ar avea drept consecință o diminuare a resurselor publice, ori crearea sau agravarea unor sarcini publice.

Articolul 41

Dacă se constată, în cursul unei proceduri legislative, că o propunere sau un amendament nu este de domeniul legii ori ar fi contrare unei delegări acordate în virtutea articolului 38, Guvernul poate opune inadmisibilitatea.

În cazul unui dezacord între Guvern și Președintele adunării interesate, Consiliul Constituțional, la cererea unuia dintre aceștia, hotărăște într-un interval de opt zile.

Articolul 42

Discutarea proiectelor de lege, în cadrul primei Camere convocate, are ca obiect textul prezentat de Guvern.

Camera sesizată cu textul votat de cealaltă Cameră deliberază asupra textului care i-a fost transmis.

Articolul 43

Proiectele și propunerile de lege vor fi trimise spre examinare comisiilor special create cu acest scop, la cererea Guvernului sau a Camerei care a fost sesizată.

Proiectele și propunerile pentru care o astfel de cerere nu a fost făcută vor fi trimise uneia dintre comisiile permanente, al căror număr este limitat la șase la fiecare Cameră.

Articolul 44

Membrii Parlamentului și Guvernului au dreptul de a propune amendamente.

După deschiderea dezbaterilor, Guvernul se poate opune examinării oricărui amendament care nu a fost prezentat anterior comisiei.

Dacă Guvernul o solicită, Camera sesizată se pronunță printr-un singur vot asupra întregului sau numai asupra unei părți din textul în discuție, reținând numai amendamentele propuse sau acceptate de către Guvern.

Articolul 45

Orice proiect sau propunere de lege va fi examinată succesiv în cele două Camere ale Parlamentului în vederea adoptării unui text identic.

Atunci când, urmare a unui dezacord între cele două Camere, un proiect sau o propunere de lege nu a putut fi adoptat după două lecturi de către fiecare Cameră sau, dacă Guvernul a declarat urgența (a solicitat procedura de urgență, n.tr.), după o singură lectură de către fiecare dintre ele, Primul Ministru are dreptul de a cere reunirea unei comisii mixte paritare însărcinată să propună un text asupra dispozițiilor rămase în discuție.

Textul elaborat de comisia mixtă poate fi supus de către Guvern spre aprobare celor două Camere. Nici un amendament nu se acceptă fără acordul Guvernului.

Dacă comisia mixtă nu reușește să convină un text comun sau dacă acest text nu va fi adoptat în condițiile prevăzute la alineatul precedent, Guvernul poate, după o nouă lectură în Adunarea Națională și în Senat, să ceară Adunării Naționale să decidă în mod definitiv. În acest caz, Adunarea Națională poate relua fie textul elaborat de comisia mixtă, fie ultimul text votat de ea, modificat eventual printr-unul sau mai multe amendamente adoptate de Senat.

Articolul 46

Legile cărora Constituția le conferă caracter de legi organice vor fi votate și modificate în condițiile următoare:

Proiectul sau propunerea nu va fi supus spre dezbateri și votare primei Camere sesizate decât la expirarea unui interval de cincisprezece zile de la depunerea sa.

Procedura articolului 45 este aplicabilă. Totuși, din lipsa unui acord între cele două Camere, textul nu va putea fi adoptat de Adunarea Națională la ultima lectură decât cu majoritatea absolută a membrilor săi.

Legile organice referitoare la Senat trebuie să fie votate în termeni identici de către cele două Camere.

Legile organice nu pot fi promulgate decât după declararea, de către Consiliul Constituțional, a conformității lor cu Constituția.

Articolul 47

Parlamentul votează proiectele de legi financiare în condițiile prevăzute de o lege organică.

Dacă Adunarea Națională nu s-a pronunțat într-o primă lectură în intervalul de 40 zile de la depunerea unui proiect, Guvernul sesizează Senatul, care trebuie să hotărască într-un interval de cincisprezece zile. Se procedează apoi în condițiile prevăzute la articolul 45.

În cazul în care Parlamentul nu s-a pronunțat într-un interval de 60 zile, dispozițiile proiectului pot intra în vigoare printr-o ordonanță.

Dacă legea finanțelor, care stabilește resursele și taxele unui exercițiu financiar, nu a fost depusă în timp util pentru a fi promulgată înaintea debutului acestui exercițiu, Guvernul va cere de urgență Parlamentului autorizația de a percepe impozitele și deschide, prin decret, creditele, raportându-se la sarcinile (serviciile) votate.

Termenele prevăzute în prezentul articol se suspendă atunci când Parlamentul nu este în sesiune.

Curtea de Conturi va acorda sprijinul său Parlamentului și Guvernului în controlul aplicării legilor financiare.

Articolul 48

Fără a prejudicia asupra aplicării ultimelor trei alineate ale art.28, ordinea de zi a Camerelor comportă, prin prioritate și în ordinea pe care Guvernul a stabilit-o, discutarea proiectelor de legi depuse de Guvern și a propunerilor de lege acceptate de el.

Cel puțin o ședință pe săptămână va fi rezervată cu prioritate interpelărilor membrilor Parlamentului și răspunsurilor Guvernului.

O ședință lunară este rezervată ordinei de zi fixate de fiecare adunare.

Articolul 49

Primul Ministru, după deliberarea în Consiliul de Miniștri, angajează în fața Adunării Naționale răspunderea Guvernului asupra programului său sau eventual asupra unei declarații de politică generală.

Adunarea Națională va putea pune în cauză responsabilitatea Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură. O astfel de moțiune nu va putea fi acceptabilă decât dacă va fi semnată de cel puțin o zecime dintre membrii Adunării Naționale. Votul nu va putea avea loc decât la 48 ore după depunerea moțiunii. Vor fi luate în calcul numai voturile favorabile moțiunii de cenzură; aceasta nu poate fi adoptată decât cu o majoritate a membrilor care alcătuiesc Adunarea. Dacă moțiunea de cenzură va fi respinsă, semnatarii săi nu vor putea propune o altă moțiune în cursul aceleiași sesiuni, cu excepția cazurilor prevăzute la alineatul următor.

Primul Ministru va putea, după ce va fi fost adoptată o hotărâre în acest sens în Consiliul de Miniștri, să angajeze răspunderea Guvernului în fața Adunării Naționale asupra votării unui text. În acest caz, textul va fi considerat adoptat, dacă o moțiune de cenzură, depusă în următoarele 24 ore, va fi fost votată în condițiile prevăzute la alineatul precedent.

Primul Ministru va avea dreptul să ceară Senatului aprobarea unei declarații de politică generală.

Articolul 50

În cazul în care Adunarea Națională va adopta o moțiune de cenzură ori când va dezaproba programul sau o declarație de politică generală a Guvernului, Primul Ministru va trebui să prezinte Președintelui Republicii demisia Guvernului.

Articolul 51

Închiderea sesiunilor ordinare și a celor extraordinare se va amâna de drept pentru a permite, dacă este cazul, aplicarea dispozițiilor articolului 49. În acest caz se vor convoca, de drept, ședințe suplimentare.

Titlul VI

Tratatele și Acordurile internaționale

Articolul 52

Președintele Republicii negociază și ratifică tratatele.

El va fi informat asupra oricărei negocieri având drept scop încheierea unui acord internațional care nu este supus ratificării.

Articolul 53

Tratatele de pace, tratatele comerciale, tratatele sau acordurile referitoare la organizațiile internaționale, cele care angajează finanțele Statului, cele care modifică dispoziții de natură legislativă, cele care se referă la statutul persoanelor, cele care privesc cedarea, schimbul sau alipirea de teritorii, nu vor putea fi ratificate sau aprobate decât în virtutea unei legi.

Asemenea tratate nu pot intra în vigoare decât după ce au fost ratificate sau aprobate.

Nici o cedare, nici un schimb, nici o adăugire (alipire) de teritoriu nu va fi valabilă fără consimțământul populațiilor interesate.

Articolul 53-1

Republica poate să încheie, cu statele europene care sunt legate prin angajamente identice în problemele de azil sau de protecție a drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale, acorduri determinând competențele lor respective de a examina cererile de azil care le sunt prezentate.

Cu toate acestea, dacă cererea nu intră în competența lor, potrivit acestor acorduri, autoritățile Republicii vor avea dreptul să acorde azil oricărui străin persecutat datorită acțiunii sale în favoarea libertății sau care ar solicita protecția Franței, pentru un alt motiv.

Articolul 54

Dacă Consiliul Constituțional, sesizat de către Președintele Republicii, de Primul Ministru sau de președintele uneia dintre cele două Camere sau de către 60 de deputați ori 60 de senatori, va considera că un angajament internațional conține o clauză contrară Constituției, autorizarea de a-l ratifica sau de a aproba angajamentul internațional în cauză nu va putea interveni decât după revizuirea Constituției.

Articolul 55

Tratatele sau acordurile ratificate sau aprobate conform reglementărilor au, începând cu publicarea lor, o autoritate superioară celei a legilor, sub rezerva, pentru fiecare acord sau tratat, a aplicării sale de către cealaltă parte.

Titlul VII

Consiliul Constituțional

Articolul 56

Consiliul Constituțional cuprinde nouă membri, al căror mandat durează nouă ani și nu poate fi reînnoit. Consiliul Constituțional se va reînnoi la fiecare trei ani cu o treime. Trei dintre membrii săi vor fi numiți de Președintele Republicii, trei de Președintele Adunării Naționale, iar trei de președintele Senatului.

În afara celor nouă membri prevăzuți mai sus, fac parte de drept, pe viață, din Consiliul Constituțional, foștii președinți ai Republicii.

Președintele va fi numit de Președintele Republicii. El are vot preponderent (decisiv) în cazul împărțirii voturilor.

Articolul 57

Funcțiile de membru al Consiliului Constituțional sunt incompatibile cu cele de ministru sau de membru al Parlamentului. Alte incompatibilități sunt stabilite printr-o lege organică.

Articolul 58

Consiliul Constituțional veghează la regularitatea alegerii Președintelui Republicii.

El examinează contestațiile și proclamă rezultatele scrutinului.

Articolul 59

În caz de contestare, Consiliul Constituțional va hotărî asupra regularității alegerii deputaților și senatorilor.

Articolul 60

Consiliul Constituțional veghează la regularitatea operațiunilor referendumului și totodată îi proclamă rezultatele.

Articolul 61

Legile organice, înaintea promulgării lor, și regulamentele adunărilor parlamentare, înaintea aplicării lor, vor trebui să fie supuse Consiliului Constituțional care se va pronunța asupra conformității lor cu Constituția.

În aceleași scopuri, legile pot fi trimise Consiliului Constituțional, înaintea promulgării lor, de către Președintele Republicii, Primul Ministru, președintele Adunării Naționale, președintele Senatului, 60 de deputați sau 60 de senatori.

În cazurile prevăzute la cele două alineate precedente, Consiliul Constituțional va trebui să decidă în termen de o lună. Cu toate acestea, la cererea Guvernului acest termen va putea fi redus la opt zile, dacă există urgență.

În aceste din urmă cazuri, sesizarea Consiliului Constituțional suspendă termenul de promulgare.

Articolul 62

O dispoziție declarată neconstituțională nu poate fi promulgată nici pusă în aplicare.

Deciziile Consiliului Constituțional nu sunt susceptibile de nici un recurs. Ele se impun puterilor publice și tuturor autorităților administrative și jurisdicționale.

Articolul 63

O lege organică stabilește regulile de organizare și funcționare a Consiliului Constituțional, procedura care va fi urmată în fața lui și în deosebi termenele prevăzute pentru a-l sesiza cu contestații.

Titlul VIII

Despre autoritatea judiciară

Articolul 64

Președintele Republicii este garantul independenței autorității judiciare.

El va fi asistat de Consiliul Superior al Magistraturii.

O lege organică stabilește statutul magistraților.

Magistrații de sediu sunt inamovibili.

Articolul 65

Consiliul Superior al Magistraturii va fi prezidat de Președintele Republicii. Ministrul Justiției va fi de drept vicepreședinte, el având dreptul să țină locul Președintelui Republicii.

Consiliul Superior al Magistraturii se constituie în două componente; una cu privire la magistrații de sediu și alta cu privire la magistrații din Parchet.

Componenta cu privire la magistrații de sediu va cuprinde, în afara Președintelui Republicii și a ministrului justiției, cinci magistrați de sediu și un magistrat al Parchetului, un consilier de stat desemnat de către Consiliul de Stat, precum și trei personalități, care nu aparțin nici Parchetului, nici puterii judecătorești, care vor fi desemnați respectiv de către Președintele Republicii, Președintele Adunării Naționale și Președintele Senatului.

Componenta cu privire la magistrații Parchetului va cuprinde, în afara Președintelui Republicii și a ministrului justiției, cinci magistrați ai Parchetului, precum și un magistrat de sediu, un consilier de stat și trei personalități din rândul celor menționate la alineatul precedent.

Componenta Consiliului Superior al Magistraturii, competent cu privire la magistrații de sediu, va ține seama de propunerile formulate pentru numirea magistraților de sediu la Curtea de Casație, de cele ale primului președinte al Curții de Apel, precum și de cele ale președinților de tribunal. Cealaltă magistrați de sediu vor fi numiți potrivit avizului conform.

Consiliul va statua în calitate de consiliu de disciplină al magistraților de sediu. El va fi prezidat, în aceste cazuri, de către președintele Curții de Casație.

Componenta Consiliului Superior al Magistraturii competentă față de magistrații Parchetului își va da avizul asupra numirilor privind magistrații Parchetului, cu excepția funcțiilor pentru care se prevede adoptarea unei hotărâri a Consiliului de Miniștri. Ea își va da, de asemenea, avizul cu privire la sancțiunile disciplinare ce privesc pe magistrații Parchetului. În aceste cazuri, ea va fi prezidată de procurorul general de pe lângă Curtea de Casație.

O lege organică va stabili condițiile de aplicare a prezentului articol.

Articolul 66

Nimeni nu va putea fi deținut în mod arbitrar.

Autoritatea judiciară, garantul libertății individuale, asigură respectarea acestui principiu în condițiile prevăzute de lege.

Titlul IX

Înalta Curte de Justiție

Articolul 67

Se instituie o Întăită Curte de Justiție.

Ea este compusă din membri aleși, în mod egal, de Adunarea Națională și de Senat, după fiecare reinnoire generală sau parțială a acestor adunări. Ea își alege președintele dintre membrii săi.

O lege organică va stabili compunerea Înaltei Curți, regulile funcționării sale, ca și procedura aplicabilă înaintea sa.

Articolul 68

Președintele Republicii nu răspunde de actele îndeplinite în exercițiul funcțiilor sale decât în caz de înaltă trădare. El nu poate fi pus sub acuzare decât de cele două adunări care hotărâse prin vot identic, în scrutin public, și cu majoritatea absolută a membrilor care le compun; el va fi judecat de Înalta Curte de Justiție.

Titlul X

Despre responsabilitatea penală a membrilor Guvernului

Articolul 68-1

Membrii Guvernului vor fi responsabili penal pentru actele îndeplinite în exercițiul funcțiunii lor, care vor fi calificate crime sau delictes în momentul în care au fost comise.

Ei vor fi judecați de Curtea de Justiție a Republicii.

Curtea de Justiție va fi obligată să respecte definiția crimelor și delictelor, precum și determinarea pedepselor, astfel cum rezultă din lege.

Articolul 68-2

Curtea de Justiție a Republicii cuprinde cincisprezece judecători: doisprezece parlamentari aleși din rândurile lor, în număr egal, de către Adunarea Națională și Senat, după fiecare reinnoire generală sau parțială a acestor adunări, și trei magistrați de sediu de la Curtea de Casație, dintre care unul va prezida Curtea de Justiție a Republicii.

Orice persoană care se consideră vătămată printr-o crimă sau un delict comis de un membru al Guvernului în exercițiul funcțiilor sale poate să formuleze o plângere pe care să o adreseze unei comisii de anchetă.

Această comisie va dispune fie clasarea procedurii, fie transmiterea sa procurorului general de pe lângă Curtea de Casație pentru a sesiza Curtea de Justiție a Republicii.

Procurorul general de pe lângă Curtea de Casație poate, de asemenea, să sesizeze din oficiu Curtea de Justiție a Republicii cu privire la avizul conform al comisiei de anchetă.

Printr-o lege organică vor fi determinate condițiile de aplicare a prezentului articol.

Articolul 68-3

Dispozițiunile prezentului titlu sunt aplicabile faptelor comise înainte de intrarea sa în vigoare.

Titlul XI

Consiliul economic și social

Articolul 69

Consiliul economic și social, sesizat de Guvern, prezintă avizul său asupra proiectelor de legi, de ordonanță sau de decret ca și asupra propunerilor de legi care îi sunt supuse.

Un membru al Consiliului economic și social poate fi desemnat de acesta pentru a expune în fața adunărilor parlamentare avizul Consiliului asupra proiectelor sau propunerilor care i-au fost supuse.

Articolul 70

Consiliul economic și social poate fi consultat, de asemenea, de către Guvern, asupra oricărei probleme cu caracter economic sau social interesând Republica sau Comunitatea. Orice plan sau orice proiect de lege cu caracter economic sau social îi va fi supus pentru avizare.

Articolul 71

Compunerea Consiliului economic și social și regulile sale de funcționare vor fi stabilite prin lege organică.

Titlul XII

Despre colectivitățile teritoriale

Articolul 72

Sunt considerate colectivități teritoriale ale Republicii: comunele, departamentele și Teritoriile de Peste Mări. Orice alte colectivități teritoriale vor fi create numai prin lege.

Aceste colectivități se administrează în mod liber prin consilii alese și în condițiile prevăzute de lege.

În departamente și teritorii, delegatul Guvernului va avea ca sarcină reprezentarea intereselor naționale, controlul administrativ și respectul legilor.

Articolul 73

Regimul legislativ și organizarea administrativă a departamentelor de Peste Mări pot face obiectul măsurilor de adaptare impuse de situația lor specială.

Articolul 74

Teritoriile de Peste Mări ale Republicii vor avea o organizare specifică, ținându-se cont tocmai de interesele proprii în ansamblul intereselor Republicii.

Statutele Teritoriilor de Peste Mări vor fi stabilite prin legi organice care vor defini, în deosebi, competențele propriilor instituții, ele fiind modificate, în același mod, după consultarea adunărilor teritoriale interesate.

Orice alte modalități de organizare specifică a lor vor fi stabilite și modificate prin lege după consultarea adunării teritoriale interesate.

Articolul 75

Cetățenii Republicii care nu beneficiază de un statut civil de drept comun, singurul prevăzut de articolul 34, își vor păstra statutul lor personal atâta timp cât nu vor renunța la el.

Titlul XIII

Dispoziții tranzitorii cu privire la Noua Caledonie

Articolul 76

Populațiile din Noua Caledonie sunt chemate să se pronunțe înaintea datei de 31 decembrie 1998 cu privire la dispozițiile Acordului semnat la Nouméa, la 5 mai 1998, și publicat la 27 mai 1998 în Jurnalul Oficial al Republicii Franceze.

Sunt admise să participe la scrutin persoanele care îndeplinesc condițiile stabilite prin art.2 al Legii nr.88-1028 din 9 noiembrie 1988.

Măsurile necesare pentru organizarea scrutinului vor fi adoptate prin Decret al Consiliului de Stat, dezbătut prealabil în cadrul Consiliului de Miniștri.

Articolul 77

După aprobarea Acordului, în urma consultării prevăzute în art.76, pe calea unei legi organice adoptată după ce se va obține avizul Adunării Deliberative a Noii Caledonii, se vor determina, pentru a se asigura evoluția Noii Caledonii în respectul orientărilor definite prin acest Acord și potrivit modalităților necesare pentru punerea sa în aplicare:

- competențele de stat care vor fi transferate în mod definitiv instituțiilor Noii Caledonii, eşalonarea și modalitățile acestor transferuri, precum și repartizarea sarcinilor care decurg din acestea;
- regulile de organizare și de funcționare ale instituțiilor Noii Caledonii și, în special, condițiile în care anumite categorii de acte ale Adunării Deliberative vor putea fi supuse, înainte de publicare, controlului de constituționalitate;
- regulile cu privire la cetățenie, regimul electoral, angajarea și statutul civil cutumiar;
- condițiile și termenele în care populațiile interesate din Noua Caledonie vor fi chemate să se pronunțe cu privire la dobândirea deplinei suveranități.

Celelalte măsuri necesare pentru punerea în aplicare a Acordului menționat în art.76 vor fi definite prin lege.

Articolul 78-87 - abrogate

Titlul XIV

Acordurile de Asociere

Articolul 88

Republica va putea încheia acorduri cu statele care doresc să se asocieze la ea pentru a dezvolta civilizația lor.

Titlul XV

Comunitățile Europene și Uniunea Europeană

Articolul 88¹

Republica participă la Comunitățile Europene și la Uniunea Europeană, constituite de statele care au ales în mod liber, în virtutea tratatelor care le-au instituit, să exercite în comun unele din competențele lor.

Articolul 88²

Sub rezerva reciprocității și potrivit modalităților prevăzute prin Tratatul asupra Uniunii europene, semnat la 7 februarie 1992, Franța consimte la transferul de competențe necesar stabilirii Uniunii Economice și Monetare Europene.

Sub aceeași rezervă și potrivit modalităților prevăzute prin Tratatul care a instituit Comunitatea Europeană, în redactarea sa rezultând din Tratatul semnat la 2 octombrie 1997, vor putea fi consimțite transferurile de competențe necesare pentru determinarea regulilor referitoare la libera circulație a persoanelor și cu privire la domeniile care sunt legate de aceasta.

Articolul 88³

Sub rezerva reciprocității și potrivit modalităților prevăzute prin Tratatul asupra Uniunii Europene semnat la 7 februarie 1992, dreptul de vot și de eligibilitate al alegerilor municipale poate fi acordat numai cetățenilor Uniunii rezidenți în Franța. Acești cetățeni nu pot să exercite funcțiile de primar sau ajutor de primar, nici să participe la desemnarea electorilor pentru Senat și la alegerea senatorilor. O lege organică votată în termeni identici de către cele două adunări va stabili condițiile de aplicare a prezentului articol.

Articolul 88⁴

Guvernul va supune Adunării Naționale și Senatului, după transmiterea lor către Consiliul Comunității Europene, proiectele sau propunerile de acte ale Comunității Europene și ale Uniunii Europene, care comportă dispoziții de natură legislativă. El va putea, de asemenea, să le supună alte proiecte sau propuneri de acte, precum și orice documente care emană din partea unei instituții a Uniunii Europene.

Potrivit modalităților stabilite prin regulamentul fiecărei Adunări, pot fi votate rezoluții în caz necesar, în afara sesiunilor, asupra proiectelor, propunerilor sau documentelor menționate în alineatul precedent.

Titlul XVI

Despre revizuire

Articolul 89

Inițiativa revizuirii Constituției aparține, concomitent, Președintelui Republicii la propunerea Primului Ministru și membrilor Parlamentului.

Proiectul sau propunerea de revizuire va trebui să fie votată de cele două adunări în termeni identici. Revizuirea va fi însă definitivă numai după ce a fost aprobată prin referendum.

Cu toate acestea, proiectul de revizuire nu va fi supus referendumului atunci când Președintele Republicii va hotărî să îl supună Parlamentului convocat în Congres; în acest caz, proiectul de revizuire nu va fi aprobat decât dacă va reuni o majoritate de trei cincimi a sufragiilor exprimate. Biroul Congresului va fi acela al Adunării Naționale.

Nici o procedură de revizuire nu va putea fi angajată sau continuată dacă aceasta poate aduce atingere integrității teritoriului.

Forma republicană de guvernământ nu poate forma obiectul nici unei revizui.

Titlul XVII

Dispoziții tranzitorii

Articolul 90-92

Abrogat

PREAMBULUL CONSTITUȚIEI REPUBLICII FRANCEZE din 27 octombrie 1946

1. La scurt timp după victoria repurtată de popoarele libere asupra regimurilor care au încercat să aservească și să degradeze persoana umană, poporul francez proclamă din nou că orice ființă umană, fără deosebire de rasă, de religie sau de credință, are drepturi inalienabile și sfinte. El reafirmă în mod solemn drepturile și libertățile omului și ale cetățeanului, astfel cum au fost consacrate de Declarația drepturilor din 1789 și principiile fundamentale recunoscute de legile republicii.
2. El proclamă, în plus, ca fiind deosebit de necesare pentru epoca noastră, principiile politice, economice și sociale enunțate mai jos:
3. Legea garantează femeii drepturi egale cu acelea ale bărbatului, în toate domeniile.
4. Orice om persecutat, datorită activității pe care a desfășurat-o în favoarea libertății beneficiază de dreptul de azil pe teritoriile republicii.
5. Fiecare are îndatorirea de a munci și dreptul de a obține un serviciu. Nimeni nu poate să fie persecutat în munca sau serviciul său datorită originii sale, opiniilor sau credințelor sale.
6. Orice om poate să-și apere drepturile și interesele prin acțiunea sindicală și să adere la un sindicat, potrivit alegerii sale.
7. Dreptul la grevă se exercită în cadrul legilor care îl reglementează.
8. Orice muncitor participă, prin intermediul delegaților săi, la stabilirea condițiilor colective de muncă, precum și la gestiunea întreprinderilor.
9. Orice bun, orice întreprindere a cărei exploatare are sau dobândește caracterul unui serviciu public național sau al unui monopol de fapt, trebuie să devină proprietatea colectivității.
10. Națiunea asigură individului și familiei sale condițiile necesare pentru dezvoltarea lor.
11. Ea garantează tuturor, în special copilului, mamei, pensionarilor și protecția sănătății, securitatea materială, repausul și concediile. Orice ființă umană care, datorită vârstei, stării sale fizice sau mentale, situației economice, se găsește în incapacitate de a munci, are dreptul de a obține din partea colectivității mijloace convenabile de existență.
12. Națiunea proclamă solidaritatea și egalitatea tuturor francezilor față de sarcinile care rezultă din calamitățile naționale.
13. Națiunea garantează accesul egal al copilului și al adultului la instruire, la formare profesională și la cultură. Organizarea învățământului public gratuit și laic de toate gradele reprezintă o îndatorire a statului.
14. Republica franceză, fidelă tradițiilor sale, se conformează regulilor dreptului internațional public. Ea nu va întreprinde nici un război în scop de cucerire și nici nu va folosi vreodată forțele sale armate împotriva libertății vreunui popor.
15. Sub rezerva reciprocității, Franța consimte la limitările de suveranitate necesare organizării și apărării păcii.
16. Franța constituie, împreună cu popoarele de Peste Mări, o uniune întemeiată pe egalitatea drepturilor și îndatoririlor, fără deosebire de rasă sau de religie.
17. Uniunea franceză se compune din națiunile și popoarele care pun în comun sau coordonează resursele și eforturile lor pentru a dezvolta civilizațiile lor respective, a spori bunăstarea lor și a asigura securitatea lor.
18. Fidelă misiunii sale tradiționale, Franța înțelege să conducă popoarele care îi sunt încredințate către libertatea de a se administra ele însele și de a gestiona în mod democratic propriile lor afaceri; îndepărtând orice sistem de colonizare întemeiat pe arbitrar, ea garantează tuturor accesul egal la funcțiile publice și exercițiul individual sau colectiv al drepturilor și libertăților proclamate sau confirmate mai sus.

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI

Reprezentanții poporului francez, constituiți în Adunare Națională, considerând că necunoașterea, uitarea sau nesocotirea drepturilor omului sunt singurele cauze ale relelor publice și ale corupției guvernelor, au hotărât să expună într-o declarație solemnă drepturile naturale inalienabile și sacre ale omului, astfel ca această declarație, fiind mereu în fața tuturor membrilor societății, să le amintească fără încetare drepturile și îndatoririle lor; pentru ca actele puterii legislative și cele ale puterii executive să poată fi oricând confruntate, cu scopul ca fiecare instituție politică să fie cu atât mai respectată, în așa fel încât reclamațiile cetățenilor, bazate în viitor pe principii simple și incontestabile, să tindă întotdeauna la menținerea constituției și a fericirii tuturor.

În consecință, Adunarea Națională recunoaște și declară, în prezența și sub auspiciile ființei supreme, următoarele drepturi ale omului și cetățeanului:

Art.1.- Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirea socială nu se poate baza decât pe utilitatea generală.

Art.2.- Scopul oricărei asociații politice este apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt: libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența împotriva asupririi.

Art.3.- Principiul oricărei suveranități rezidă, în esență, în națiune. Nici o grupare, nici un individ nu poate să exercite o autoritate care să nu emane direct de la ea.

Art.4.- Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia; astfel exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om n-are alte limite decât pe acelea care asigură celorlalți membri ai societății posibilitatea exercitării aceluiași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege.

Art.5.- Legea n-are dreptul să interzică decât acțiunile dăunătoare societății. Tot ceea ce nu este interzis prin lege nu poate fi oprit și nimeni nu poate fi constrâns să facă ceea ce ea nu-i ordonă.

Art.6.- Legea este expresia voinței generale. Toți cetățenii au dreptul să contribuie personal sau prin reprezentanții lor la elaborarea ei. Ea trebuie să fie aceeași pentru toți, fie că protejează, fie că pedepsește. Toți cetățenii fiind egali în fața ei sunt deopotrivă admiși în toate demnitățile, posturile și serviciile publice, după capacitatea lor și fără altă deosebire decât aceea a virtuților și a talentelor lor.

Art.7.- Nici un om nu poate fi acuzat, arestat ori deținut decât în cazurile prevăzute de lege și potrivit formelor pe care ea le-a prescris. Cei care solicită, transmit, execută sau fac să fie executate ordine arbitrare trebuie să fie pedepsiți, dar orice cetățean chemat sau somat în virtutea legii trebuie să se supună numaidecât; prin împotrivire el se face vinovat.

Art.8.- Legea nu trebuie să stabilească decât pedepsele strict și în mod evident necesare și nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi stabilite și promulgate anterior delictului și aplicate în mod legal.

Art.9.- Orice om trebuie considerat nevinovat până la probarea culpabilității sale; dacă se consideră indispensabil să fie arestat, orice severitate care n-ar fi necesară pentru a se asigura de persoana sa trebuie să fie în mod riguros reprimată prin lege.

Art.10.- Nimănui nu trebuie să-i fie reproșate opiniile sale, chiar religioase, cu condiția ca manifestarea lor să nu tulbure ordinea publică stabilită prin lege.

Art.11.- Libera exprimare a gândirii și a opiniilor este unul dintre cele mai prețioase drepturi ale omului; orice cetățean poate deci să vorbească, să scrie, să tipărească în mod liber, cu condiția să răspundă de folosirea abuzivă a acestei libertăți în cazurile determinate de lege.

Art.12.- Garantarea drepturilor omului și cetățeanului necesită o forță publică; această forță este deci instituită spre binele tuturor și nu în folosul particular al celorla cărora îi este încredințată.

Art.13.- Pentru întreținerea forței publice și pentru cheltuielile administrative este necesară o contribuție comună. Ea trebuie să fie repartizată între cetățeni în mod egal, în raport cu posibilitățile lor.

Art.14.- Toți cetățenii au dreptul să constate, direct sau prin reprezentanții lor, necesitatea contribuției publice, s-o consimtă în mod liber, să-i urmărească întrebuințarea, să-i fixeze volumul, modul de impunere, de încasare și de durată.

Art.15.- Societatea are dreptul să ceară socoteală oricărui funcționar public de activitatea sa.

Art.16.- Orice societate în care garantarea drepturilor nu este asigurată, nici separarea puterilor n-are constituție.

Art.17.- Proprietatea fiind un drept inviolabil și sacru, nimeni nu poate fi lipsit de el decât în cazul când necesitatea de ordin public, legal constatată, o cere, și atunci sub rezerva unei juste și prealabile indemnizații.

2.2. ROMÂNIA

"Cercetătorul constituției unui stat modern trebuie, negreșit, să cunoască mai întâi trecutul poporului și statului respectiv. În acest trecut va găsi puncte de sprijin pentru îndrumarea viitoare, iar din zbuciumurile vieții aceluia neam - și au fost atâtea pentru cel românesc - va putea să cunoască mai bine sufletul lui și însușirile de pus în valoare".

Vintilă I. Brătianu

Reintegrarea României în rândul țărilor promotoare ale statului de drept răspunde unor îndelungate tradiții democratice, precum și contribuțiilor aduse de gândirea juridică românească la promovarea conceptelor vizând democrația și ordinea de drept. Reînnoind firul tradițiilor istorice, România și-a stabilit un regim constituțional la nivelul standardelor internaționale, concretizat în prevederile Constituției din 1991, actualizată și revizuită în anul 2003, în lumina exigențelor europene. În felul acesta au fost valorificate tradițiile amintite, asigurându-se totodată preluarea celor mai moderne standarde juridice promovate de țările democratice, precum și concordanța prevederilor constituționale cu marile documente adoptate de comunitatea internațională.

Întrucât în cadrul cursurilor de drept constituțional român materia ce formează obiectul analizei actualelor structuri constituționale a fost și este amplu analizată²⁷⁸, ne vom limita - în prezenta lucrare - să relevăm numai câteva aspecte pe care le socotim a fi cele mai relevante, legate de poziția României în sistemul constituțional modern și unele aspecte ce pun în lumină valoarea și importanța structurală a transformărilor survenite.

2.2.1. Poziția României în sistemul regimurilor constituționale europene. Tradițiile istorice democratice ale organizării constituționale românești

Cele mai vechi acte de organizare politică ale țărilor românești datează din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea²⁷⁹. Elemente de organizare politică se regăsesc, de pildă, în "Așezămintele" lui Constantin Mavrocordat, din 1740 și 1743, și în "Pravilniceasca condică", tipărită în 1780 de către Alexandru Ipsilanti. Norme juridice importante mai pot fi găsite și în Codul civil al lui Scarlat Calimah, din 1817, precum și în Legiuirea Caragea, din 1818. Aceste din urmă reglementări vizau, însă, mai ales raporturile de drept privat. Pe planul organizării politice sunt de semnalat și o serie de **Memorii**, elaborate de reprezentanți ai boierimii, care propuneau reforme politice sau chiar programe de organizare politică a statului. Asemenea **Memorii** au fost elaborate, de pildă, în 1770, și supuse împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei și în 1721, adresate Rusiei și Austriei. Se avea în vedere în special emanciparea deplină a Principatelor de sub dominația Porții Otomane. În Transilvania,

²⁷⁸ Menționăm, numai cu titlu de exemplu, cursurile de specialitate predate de Tudor Drăganu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, Ion Deleanu, Florin Bucur Vasilescu, Genoveva Vrabie, Mihai Constantinescu, Mihai Oroveanu, Cristian Ionescu, Ion Vida, Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, Simina Tănăsescu, Mihai Bădescu.

²⁷⁹ Dionisie Ionescu, Gheorghe Țuțui, Gheorghe Matei, **Dezvoltarea constituțională a statului român**, Editura științifică, București, 1957; **Enciclopedia României**, vol. I, 1938; Cristian Ionescu, **Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente, 1741-1991**, Editura "Lumina lex", București, 1998, pag. 29.

în 1791, din inițiativa unor episcopi români - unul greco-catolic și altul ortodox - este adresată împăratului Leopold al II-lea al Austriei cunoscuta petiție denumită "Suplex Libellus Valachorum", prin care se revendica egalitatea națiunii române, din punct de vedere politic, cu populația de alte naționalități existentă în Transilvania.

Un ecou dintre cele mai importante îl are **Programul de reforme** elaborat de Tudor Vladimirescu, în 1821. Remarcabil este și **Memoriul Cărvunilor**, din 13 septembrie 1822, pe care A.D.Xenopol l-a calificat ca fiind "cea dintâi întrupare a unei gândiri constituționale în Țările Române" și "cea dintâi manifestare politică a cuetării liberale"²⁸⁰. Nicolae Iorga consideră, la rândul său, că ideile cuprinse în Constituția "Cărvunilor" au contribuit la "regenerarea noastră națională"²⁸¹. O opinie pozitivă o emite și Dumitru Barnovschi, care estimează că "originile vieții de stat moderne democratice se încheagă la noi în constituția moldovenească de la 13 septembrie 1822"²⁸².

Deși **Memoriul Cărvunilor** a fost în cele din urmă înlăturat, datorită opoziției unei părți a marii boierimi, el conține o serie de idei valoroase, în consens cu evoluțiile democratice pe plan european ce au marcat, fără îndoială, dezvoltarea constituțională ulterioară. Așa, de pildă, se remarcă recunoașterea statutului de independență al Moldovei, care ar fi trebuit să devină același ca pe vremea lui Bogdan, înființarea Sfatului obștesc (adunare reprezentativă) din care urmau să facă parte și boierii de rang mai mic, până atunci înlăturați din funcții importante. Proiectul mai prevedea garantarea dreptului de proprietate și principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Erau, totodată, înscrise norme asemănătoare celor cuprinse în Declarația franceză de drepturi cu privire la libertatea individului, era garantată libertatea religioasă, egalitatea tuturor la dobândirea unor slujbe publice, menționându-se că ocuparea funcțiilor trebuia să se facă "numai după meritul bunelor fapte și după puterea vredniciei fiecăruia pentru slujba ce e să i se încredințeze". Dovedind o concepție novatoare, Constituția Cărvunilor tindea spre restrângerea puterilor domnești, încredințând dreptul de conducere efectivă a țării Sfatului obștesc - organ reprezentativ.

Domnul exercita, împreună cu Sfatul obștesc, puterea supremă în conducerea țării, în condițiile prevăzute de pravilă. Importante dispoziții priveau organizarea finanțelor țării, preconizându-se un control al Sfatului obștesc și atribuțiuni precise pentru vistiernic. Aceste prevederi aveau menirea să lichideze situația abuzivă din trecut, când vistieria țării era considerată un bun personal al Domnului. În ceea ce privește administrația, erau stabilite măsuri pentru sancționarea abuzurilor funcționarilor care și-ar fi încălcat îndatoririle. În privința armatei se preconiza că oștile țării nu puteau să fie recrutate dintre străini, urmărindu-se crearea unei armate pământene etc.

Aceste prevederi, ca și numeroase altele, denotă faptul că proiectul de constituție a "Cărvunilor" anticipează din multe puncte de vedere o dezvoltare constituțională modernă, ce avea să se producă mai târziu în Principatele Române. Este drept că proiectul de Constituție conținea și unele insuficiențe, printre care lipsa unor prevederi care să garanteze traducerea în viață a unor libertăți nou introduse, conferirea - totuși - Domnului a unor atribuții destul de largi etc. Analizat, în ansamblul său, el rămâne unul dintre cele mai importante proiecte constituționale din țara noastră, care denotă preocuparea pentru făurirea unor instituții democratice moderne.

Regulamentul Organic - adoptat în 1831 în Muntenia și în 1832 în Moldova, ca urmare a prevederilor Tratatului de la Adrianopol - a consfințit o puternică influență a Rusiei în Principatele

²⁸⁰ A.D.Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, vol.I, București, 1910, p.99.

²⁸¹ E.Hurmuzachi, N.Iorga, *Documente privind istoria românilor*, vol.10, pag.78, citat de D.Ionescu, Gh.Țuțui, Gh.Matei, *op.cit.*, pag.61.

²⁸² D.V.Barnovski, *Originile democrației române, "Cărvunarii", Constituția Moldovei de la 1822*, Editura ELISAVAROS, București, 1997, pag.11.

române²⁸³. Cu toate criticile care se aduc acestui document, este de notat că el a consacrat principiul separației puterilor și a favorizat dezvoltarea noilor relații economice. De fapt, el a înlocuit arbitrarul puterii domnitorilor și a introdus norme și instituții moderne de organizare a statului. Este semnificativ, din acest punct de vedere, că Nicolae Bălcescu arăta: "Cu toate relele sale, Regulamentul aduse însă oarecare principii folositoare și se făcea un instrument de progres. El recunoștea în drept principiul libertății comerciale, despărți puterile judecătorești, administrative și legislative și introducea regimul parlamentar"²⁸⁴.

Influența Revoluției franceze a fost deosebit de puternică în Țările Române, unde aspirațiile de unitate și emancipare națională, coroborate cu marile idei ale Revoluției franceze, s-au regăsit în documentele programatice ale revoluției de la 1848 din Transilvania, Moldova și Țara Românească.

În Moldova, "**Dorințele partidei naționale**" - document inițiat de Mihail Kogălniceanu - propune un adevărat program de reglementări democratice, printre care desființarea rangurilor și privilegiilor personale sau din naștere, egalitatea tuturor în privința impozitelor, desființarea robiei, a boierescului și împroprietărirea țăranilor, egalitatea drepturilor civile și politice, adunare obștească compusă din toate stările societății, Domn ales din toate stările societății, responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici, libertatea tiparului, libertatea individului și a domiciliului, instrucțiune egală gratuită pentru toți românii, desființarea pedepsei cu moartea și a bătăii, neamestecul domnitorilor în activitatea instanțelor judecătorești etc.

În Muntenia, unde evenimentele revoluționare au avut un caracter mai pronunțat, a fost adoptată la 9(21) iunie 1848 "**Proclamația de la Islaz**", acceptată la 11(23) iunie 1848 de însuși domnitorul Gheorghe Bibescu, sub presiunea maselor. Spre deosebire de "Doleanțele partidei naționale din Moldova", Proclamația de la Islaz a avut nu numai forma, dar și valoarea unei adevărate declarații de drepturi, similară declarațiilor franceze de drepturi ale omului și cetățeanului din 1789 și 1793²⁸⁵, fapt ce o situează în fruntea actelor revoluționare ale anului 1848.

În ce privește prevederile Proclamației de la Islaz, sunt de remarcat independența administrativă și legislativă, separația puterilor, egalitatea drepturilor politice, alegerea unui Domn responsabil, pe termen de cinci ani, "căutat în toate stările societății", reducerea listei civile a domnitorului, emanciparea clăcașilor, dezrobirea țăganilor, instrucțiune egală, înființarea unor așezăminte penitenciare, crearea gărzii naționale. Dintre toate aceste prevederi trebuie evidențiate în mod special cele menționate la punctul 13, care proclamau emanciparea clăcașilor "prin despăgubire", problemă ce a suscitat - la timpul respectiv - mari controverse în rândul conducătorilor revoluției.

În Transilvania se remarcă, în același an revoluționar, "**Moțiunea de la Blaj**", adoptată de Adunarea populară de la Blaj la 4(16) mai 1848. Acest document, expresie a unui vibrant patriotism, preconizează recunoașterea drepturilor românilor ca națiune, libertăți democratice moderne, în concordanță cu cerințele epocii care se afirma atunci. Așa cum se arată în acest document, "**Națiunea română, rezimată pe principiul libertății și frățietății, pretinde independența sa națională în respectul politic, ca să figureze în numele său, ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi la Dieta țării în proporțiunea cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate treburile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune, cât și în administrație**"²⁸⁶.

283 Paul Negulescu, George Alexianu, *Tratat de drept public*, vol. I, Editura "Casa Școalelor", București, 1942, p. 178.

284 Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1953, pag. 264.

285 Tudor Drăganu, *Declarațiile de drepturi ale omului și repercusiunile lor în dreptul internațional public*, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag. 144; a se vedea textul în Cristian Ionescu, *op.cit.*, pag. 154.

286 Gheorghe Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, pag. 119 și urm.; a se vedea textul în Cristian Ionescu, *op.cit.*, pag. 177.

Alte idei cuprinse în Moțiunea de la Blaj se refereau la egalitatea în drepturi și foloase a bisericii române cu celelalte biserici din Transilvania, la libertatea industrială și comercială, desființarea cenzurii și libertatea tiparului, asigurarea libertății personale și a libertății adunărilor, înființarea de tribunale cu jurați, înarmarea poporului sau garda națională, înființarea de școli române pe la toate satele și orașele, gimnaziile, institute militare și tehnice și seminarii preoțești, precum și a unei universități române dotate din casa statului, purtarea comună a sarcinilor publice și ștergerea privilegiilor.

Evenimentele care au dus la Unirea Principatelor sunt bine cunoscute. Ele au marcat încă o etapă pe drumul cristalizării instituțiilor moderne ale României. Este de remarcat, în această ordine de idei, **Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris (1854)**, proclamat de Alexandru Ioan Cuza, care cuprinde importante dezvoltări constituționale. Sunt de notat, de pildă, consfințirea ideii de bicameralism prin crearea "Corpului ponderator" (precursor al Senatului de azi), care alături de Adunarea electivă trebuia să constituie puterea legiuitoare. În Statutul lui Cuza este consfințită și ideea că ocuparea unor dregătorii sau funcții administrative este incompatibilă cu mandatul de deputat, cei care dobândesc asemenea funcții nemaiputând face parte din Adunările electivă. Dispozițiile Statutului - considerate ca fiind înaintate pentru epoca respectivă - se cer întregite cu cele ale unor acte normative importante, emise în aceeași perioadă, printre care Legea electorală din 1864, legea privind proprietățile rurale din același an ș.a.

Ca urmare a înlăturării lui Alexandru Ioan Cuza se instituie o locotenență domnească, formată din Nicolae Golescu, Lascăr Catargi și colonelul Nicolae Haralambie. După refuzul contelui Filip de Flandra de a primi tronul Principatelor Unite - cu toate că fusese proclamat ca atare de corpurile legislative - este adresată o cerere prințului Carol de Hohenzolern, care acceptă. O comisie elaborează un proiect ce este supus Domnului și Adunării electivă.

Constituția din 1866 este inspirată din Constituția belgiană din 1831, considerată la timpul respectiv cea mai liberală din Europa. Ea consacră o serie de idei importante printre care: principiul suveranității naționale, principiul guvernământului reprezentativ, separația puterilor, monarhia ereditară, responsabilitatea ministerială, recunoașterea drepturilor omului și cetățeanului.

În legătură cu adoptarea acestei constituții trebuie remarcat că procesul preluării a tot ceea ce a fost mai înaintat în gândirea politică a altor popoare s-a împletit însă în mod permanent cu elaborarea unor instituții juridice proprii, capabile să dea expresie năzuințelor autentice de libertate și de dreptate ale poporului român. După cum arătau cunoscuții profesori de Drept Constituțional Paul Negulescu și George Alexianu, "instituțiile unui popor n-au valoare decât dacă ele sunt opera națională a acestui popor, făurită în focul luptelor și al suferințelor, în slujba idealului pe care viața l-a sădit în fiecare națiune"²⁸⁷.

Dând expresie noilor realități, întregirii țării după Marea Unire din 1918, a fost adoptată în țara noastră **Constituția din 29 martie 1923**²⁸⁸, document ce a reprezentat un instrument juridic mult mai elaborat decât Constituția din 1866 și care a fost orientată nemijlocit spre cerințele dezvoltării societății într-un stat de drept. Sunt de remarcat prevederile privind caracterul de stat național unitar și indivizibil al României, inalienabilitatea teritoriului, consfințirea detaliată a drepturilor românilor, departajarea puterilor statului, dispozițiunile precise cu privire la prerogativele regelui, miniștrilor și puterii

²⁸⁷ Paul Negulescu, George Alexianu, op.cit., pag.209.

²⁸⁸ Cf. Noua Constituție a României; 23 de prelegeri publice - organizate de Institutul Social Român, București, 1922; Al.L.Moldoveanu, Sergiu D.Ionescu, *Constituțiunea României din 1923. Adnotată cu dezbateri parlamentare și jurisprudențe*, Editura tipografiei "Curierul Judiciar" S.A. București, 1925; Paul Negulescu, *Constituția României*, în "Enciclopedia României", vol.I, Imprimeria Națională, București, 1938; Angela Banciu, *Rolul Constituției din 1923 în consolidarea unității naționale*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1988; Mihai T.Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, Editura "Cerma", București, 1992.

judecătorești, prevederile privind organizarea locală, finanțele și puterea armată. O idee esențială, care caracterizează Constituția din 1923, este conceperea proprietății ca o funcție socială, idee ce se îndepărtează într-o mare măsură de "individualismul" Constituției din 1866. Remarcabilă este și înscrierea votului universal, ce fusese admis încă de la revizuirea din 1917 a Constituției anterioare, preocuparea tot mai accentuată față de problemele sociale, înscrierea ideii de legalitate ca fundament al statului realizată prin controlul constituționalității legilor, al actelor administrative și inamovibilitatea magistraților.

Dintre textele Constituției din 1923 se cer a fi menționate în mod special prevederile art.21 care dispune că "toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire", consacrand libertatea muncii și dreptul statului de a interveni prin legi spre a preveni conflictele economice sau sociale. Sunt de remarcat și prevederile art.22, care declară absolută libertatea conștiinței, art.25 care consfințește libertatea tuturor de a comunica și publica ideile și opiniile prin grai, prin scris și prin presă, răspunderea pentru abuzul acestora nefiind de natură să ducă la restrângerea în sine a dreptului ca atare. Potrivit prevederilor constituționale, "nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru apariția, vinderea sau distribuirea oricărei publicații nu se va putea înființa. Nu este vorba de autorizație prealabilă a nici unei autorități pentru apariția oricărei publicații". Aceleași prevederi dispun că "presa nu va fi pusă niciodată sub regimul avertismentelor. Nici un ziar sau publicație nu va putea fi suspendat sau suprimat".

Datorită dispozițiilor sale democratice, Constituția din 1923 a oferit un cadru de seamă al înfăptuirii democrației în țara noastră, ea răspunzând standardelor moderne de elaborare a documentelor de acest gen. Constituția din 1923 a fost înlocuită formal la 20 februarie 1938, când a fost proclamată o nouă Constituție, de tip corporatist, elaborată din inițiativa regelui Carol al II-lea și cu participarea colaboratorilor săi apropiați. Elaborarea acestei Constituții a fost determinată de degradarea climatului politic, de mediul internațional neprielnic și tendințele de concentrare a puterii în mâinile monarhului. Ca orientare de ansamblu, Constituția din 1938 încerca, după cum au remarcat autorii de specialitate, să limiteze individualismul și să dea întâietate socialului, voind să transforme statul individualist în stat comunitar corporativ. În același timp, ea admitea proprietatea și capitalul ca "drepturi inviolabile", îndepărtându-se de la principiile Constituției din 1923, care recunoștea proprietatea ca funcție socială și revenind astfel la principiile Constituției din 1866. Constituția din 1938 concentrează, totodată, puterile politice în mâna regelui, care dobândește prerogative deosebit de mari. Această constituție a fost suspendată în vara anului 1940, ca urmare a cunoscutelor evenimente care au dus în final la abdicarea regelui Carol al II-lea.

2.2.2. Opțiunile democratice după Revoluția din Decembrie 1989

Primul document al Revoluției române, "Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale", din 22 decembrie 1989, a consacrat abolirea dictaturii dar nu a specificat în mod expres regimul constituțional al țării și nici forma de guvernământ a statului. În document se arată că "Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu. Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale. Lui i se vor subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei și a unităților Ministerului de Interne. Toate ministerele și organele centrale, în actuala lor structură își vor continua activitatea normală, subordonându-se Frontului Salvării Naționale, pentru a asigura desfășurarea normală a întregii vieți economice și sociale.

În teritoriu se vor constitui consiliile județene, municipale, orașenești și comunale ale Frontului Salvării Naționale ca organe ale puterii locale"²⁸⁹.

Inexistența unor prevederi clare cu privire la forma de guvernământ a statului și regimul constituțional aplicabil a generat în rândul specialiștilor o diversitate de interpretări cu privire la semnificația acestui Comunicat. S-a susținut, de pildă, că Revoluția din decembrie 1989 nu a abrogat decât parțial prevederile Constituției din 1965, rămânând în vigoare toate acele dispoziții ale sale care nu priveau structurile de putere ale fostei dictaturi. Acest punct de vedere s-a reflectat și în "Tezele cu privire la elaborarea noii Constituții a României" care au prevăzut, în forma inițială, că de la data intrării în vigoare a noii Constituții, "Constituția din 21 august 1965 este abrogată". O asemenea interpretare a generat pe drept cuvânt obiecții, pe de o parte datorită faptului că nu numai prevederile vădit incompatibile ale Constituției din 1965 cu ideile Revoluției din Decembrie 1989 nu mai erau aplicabile, dar și alte numeroase dispoziții ale vechii Constituții, care puteau fi considerate depășite în raport cu noile structuri²⁹⁰. Pe de altă parte, acceptarea tezei potrivit căreia Constituția din 21 august 1965 nu a fost "expres abrogată" putea duce, practic, la interpretări dezavantajoase pentru ordinea ce fusese instaurată în stat. S-ar fi putut susține, astfel, că toată activitatea ulterioară, inclusiv activitatea Parlamentului ales la 20 mai 1990, ar fi fost neconstituțională, deoarece contravenea evident principiilor Constituției din 21 august 1965. În cadrul amplelor dezbateri ce s-au purtat pe această temă s-a mai susținut că ar putea fi invocate și normele generale de drept cu privire la desuetudine, pentru a demonstra încetarea forței juridice a Constituției din 1965. S-a argumentat că scurgerea timpului nu este necesarmente un element de esență desuetudinii, atunci când un act normativ, fără a fi abrogat formal, este totuși desconsiderat intenționat și pe față de toate cele trei puteri existente în stat: legislativă, executivă și judecătorească. În doctrină a mai fost invocat și argumentul potrivit căruia revoluțiile au un efect abrogator asupra constituțiilor existente în momentul încheierii lor victorioase. În orice caz, teza "subzistenței" Constituției din 1965 a fost larg contestată, deoarece era de natură să pună sub semnul întrebării întreaga ordine juridică post-revoluționară, inclusiv o serie de legi importante care au fost adoptate după constituirea noului Parlament, ale căror principii erau vădit contrare Constituției din 21 august 1965. Ar fi fost, deci, preferabil - considerăm noi - ca primul document al Revoluției române - "Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale" - să precizeze expres situația Constituției din 1965, cerință indispensabilă pentru definirea cadrului în care urma să fie edificat ulterior noul stat de drept.

Mai trebuie menționat și faptul că în primele zile ale Revoluției din Decembrie au fost abrogate o serie de acte normative emise de fostul regim. Această împrejurare ar putea fi folosită, desigur, ca argument de cei care susțin că din moment ce nu s-a produs o abrogare expresă a Constituției din 1965, aceasta ar fi rămas totuși, parțial, în vigoare. Se poate concepe însă și explicația că noile autorități revoluționare nu au mai abordat problema Constituției țării, fiind convinse că ea fusese deja soluționată prin primul act al Revoluției române, "Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale".

La câteva zile după victoria Revoluției, la 27 decembrie 1989, a fost emis **Decretul-lege nr.2 privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale**. Nici acest act normativ nu cuprinde referiri la menținerea sau abrogarea Constituției din 21 august 1965. Este

²⁸⁹ A se vedea, pentru dezvoltări și o substanțială analiză: Dumitru Mazilu, *Proclamația Revoluției Române*, Editura „Lumina Lex”, București, 1999, p. 54 și urm.; *Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale*, este publicat în "Monitorul Oficial al României", Anul I, nr.1, Comunicate, decrete-legi, decrete, hotărâri ale Guvernului și alte acte, vineri 22 decembrie 1989; vezi și Cristian Ionescu, *op.cit.*, pag.834.

²⁹⁰ Dan Ciobanu, Victor Duculescu, *Drept constituțional român*, Editura "Hyperion XXI", București, 1993, pag.54.

de observat că în acest act normativ se menționează, pentru prima dată, că "forma de guvernământ a țării este republica", idee ce nu fusese enunțată inițial în Comunicatul din 22 decembrie 1989.

Adunarea Constituantă, compusă din membrii celor două forumuri legislative, care a dezbătut și adoptat noua Constituție, a funcționat pe baza **Decretului-lege nr.92/1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României**. Potrivit acestui decret, Adunarea Deputaților și Senatul, reunite în ședință comună, urmau să se constituie de drept în Adunare Constituantă, pentru adoptarea Constituției.

Prin Hotărârea Constituanței nr.1 din 11 iulie 1990 s-a stabilit ca ședințele să fie prezidate, prin rotație, de președintele Senatului și de președintele Adunării Deputaților, Adunarea funcționând pe baza unui Regulament²⁹¹. A fost constituit, totodată, Comitetul Adunării Constituante, compus din președinții, vicepreședinții și secretarii celor două Camere.

S-a stabilit, prin aceeași hotărâre, alegerea unei Comisii pentru redactarea proiectului Constituției României, formată din deputați, senatori și specialiști în domeniul dreptului constituțional și al altor științe socio-umane, aceștia din urmă dispunând, în cadrul comisiei, numai de un vot consultativ. S-a mai convenit, totodată, ca propunerile de deputați și senatori - membri ai Comisiei - să fie astfel făcute pentru a se respecta, pe cât posibil, configurația politică a celor două Camere.

Metodologia²⁹² urmată pentru adoptarea noii Constituții a fost următoarea: Comisia pentru redactarea proiectului de Constituție, creată în baza Hotărârii nr.1 din 11 iulie 1990, a trecut mai întâi la elaborarea unor "Teze", care cuprindeau de fapt, într-o formă concisă, ideile esențiale ale textelor constituționale, unele teze fiind astfel redactate încât au putut fi transformate cu ușurință în articole ale noii Constituții. Dezbaterile Tezelor a început în luna martie 1991, pentru ca să se încheie în iulie 1991. Au fost situații în care, neconvenindu-se anumite teze, ele au fost retrimise Comisiei pentru elaborarea proiectului de Constituție. În unele situații s-a recurs la întâlniri ale șefilor grupurilor parlamentare, în special pentru a se pune de acord unele probleme politice, care erau destul de spinoase și care implicau realizarea unui consens.

Partea a doua a lucrărilor Adunării Constituante s-a desfășurat sub presiunea timpului, existând riscul dizolvării Adunării Constituante, potrivit Decretului-lege nr.92/1990, în ipoteza în care ea nu putea să elaboreze textul Constituției la termenul fixat. Dată fiind lentoarea cu care se realizau progresele în prima fază a lucrărilor Adunării Constituante, unele organe de presă erau de părere că o asemenea perspectivă a dizolvării Adunării Constituante, în cazul neîndeplinirii mandatului său, nu ar fi fost deloc exclusă. A urmat, în consecință, accelerarea ritmului lucrărilor, Regulamentul de desfășurare a lucrărilor fiind modificat la 10 septembrie 1991²⁹³, în sensul limitării duratei intervențiilor la maximum 5 minute și al renunțării de a se mai pune în discuție acele probleme asupra cărora Constituanta se pronunțase cu prilejul discutării Tezelor.

În ce privește modalitatea de adoptare a Constituției au fost acceptate, în final, propunerile care vizau votul nominal al parlamentarilor, cu prilejul adoptării Constituției. Totodată, au fost validate și două prevederi noi, care nu figurau în regulamentele anterioare. Astfel, a fost acceptată ideea că acei deputați sau senatori care nu-și puteau exercita votul, fiind reținuți în alte probleme importante, o puteau

²⁹¹ Tudor Drăganu, **Drept constituțional și instituții politice, Tratat elementar**, vol.I, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.406.

²⁹² Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, **Drept constituțional și instituții politice**, Ediția a IX-a, revăzută și completată, Editura Lumina Lex, București, 2000, pag.125; Antonie Iorgovan, **Odiseea elaborării Constituției**, Editura Uniunii "Vatra Românească", Târgu Mureș, 1998, pag.70, 142, 165; Cristian Ionescu, **Drept constituțional și instituții politice, Sistemul constituțional românesc**, vol.II, ediție revăzută și adăugită, Editura "Lumina Lex", București, 2001, pag.100 și urm.

²⁹³ Hotărârea Adunării Constituante nr.2 din 10 septembrie 1991, publicată în "Monitorul Oficial al României" nr.184 din 13 septembrie 1991.

face prin corespondență. O a doua inovație a constituit-o măsura decăderii din calitatea de deputat sau senator a parlamentarului care, cu prilejul ședinței pentru adoptarea Constituției, nu ar fi votat nici direct, nici prin corespondență. Singurul caz înregistrat a fost acela al senatorului Karoly Kiraly (U.D.M.R.), care nu a participat la ședința de adoptare a Constituției și nici nu și-a exercitat votul prin corespondență, fiind decăzut, ca urmare, din calitatea de senator, prin Hotărârea adoptată de Adunarea Constituantă.

Momentul următor legat de adoptarea Constituției - supunerea ei spre aprobare în cadrul unui referendum - a constituit, de asemenea, obiectul unor vii dezbateri și confruntări de păreri. Mai mulți deputați și senatori din partidele aflate pe atunci în opoziție au apreciat ca fiind inutil referendumul, din momentul în care Adunarea Constituantă adoptă legea fundamentală.

Intrarea în vigoare a noii Constituții ca urmare a referendumului din 8 decembrie 1991 nu a constituit însă punctul "terminus" al schimbărilor constituționale din țara noastră. După cum arată însuși textul Constituției, urmau să fie înființate, în perioada care a urmat, o serie de instituții noi, printre care Curtea Constituțională, Curtea de Conturi, Avocatul Poporului, și să fie numiți din nou membrii Curții Supreme de Justiție.

În ceea ce privește **situarea Constituției române din 1991 în contextul reglementărilor constituționale moderne**, trebuie precizat că noua Constituție a fost elaborată pe baza unui studiu atent al constituțiilor țărilor democratice, ca și a valorificării celor mai bune tradiții din trecutul gândirii constituționale românești.

Considerăm necesar să precizăm totodată că, atât cu prilejul pregătirii "Tezelor" pentru Constituția României, cât și mai târziu, au fost întreprinse studii și vizite în numeroase țări, au fost adunate documente privind experiența și viața politică a altor state, s-a făcut apel la specialiști din alte țări, care au prezentat expuneri, conferințe etc. În cadrul lucrărilor Adunării Constituante în care s-au discutat diferite texte constituționale, nu odată membrii Comisiei pentru redactarea proiectului de Constituție sau parlamentari au făcut referințe la instituții din dreptul constituțional comparat. Rezultă, deci, că elaborarea noii Constituții a României a avut în vedere ca un obiectiv primordial racordarea Constituției ce urma să fie elaborată la standardele internaționale, căutându-se a se adopta în toate cazurile numai acele soluții sau redactări de texte care s-au dovedit eficiente și sigure în practica altor state.

Apreciam ca fiind un fapt semnificativ - ce se cuvine a fi semnalat în mod deosebit - **acela că noua Constituție a României s-a bucurat de frumoase aprecieri din partea unor cunoscute personalități**, precum: profesorul La Pergola, reprezentantul Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept, organ al Consiliului Europei, având misiunea de a sprijini elaborarea noilor constituții; doamna Cathérine Lalumière, Secretar general al Consiliului Europei; a unor oameni politici de prestigiu precum președintele Germaniei, Roman Herzog, a domnului König, expertul pentru România la Consiliul Europei ș.a.²⁹⁴

Constituția română, consacrand un sistem semi-prezidențial, a avut în vedere, desigur, în cel mai înalt grad, Constituția franceză din 1958²⁹⁵. Aceasta nu a constituit însă singura sursă de inspirație. Curtea Constituțională, de pildă, instituție nou creată în România prin Constituția din 1991, a avut în vedere instituția Consiliului Constituțional francez, fără a prelua însă absolut toate aspectele de competență ale acelei instituții. De altfel, într-o primă variantă, Comisia pentru elaborarea proiectului de Constituție preconizase și pentru România aceeași denumire, de Consiliu Constituțional, însă până la urmă a fost preferat termenul de Curte Constituțională, folosit și în alte țări, tocmai spre a da și mai bine expresie ideii înfăptuirii unei justiții constituționale.

²⁹⁴ Vasile Giunea, *Curs de drept constituțional*, Editura Holding Reporter, București, 1998, pag.160.

²⁹⁵ Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, *Influențe franceze în elaborarea Constituției României din anul 1991*, în "Studii constituționale", vol.2, Editura Actami, București, 1998, pag.55 și urm.

Dintre instituțiile nou create, **instituția Avocatul Poporului** are o filiație mult mai complexă, ea folosind atât practica daneză, suedeză, germană, cât și instituția spaniolă corespunzătoare. Cu toate că România a adoptat sistemul semi-prezidențial francez, nu toate atribuțiile Președintelui francez se regăsesc în Constituția României din 1991. Așa, de pildă, dacă în Franța președintele republicii prezidează ședințele de guvern, în România, potrivit art.87 din Constituție, președintele "poate lua parte la ședințele de Guvern" în care se dezbate "probleme de interes național", situație în care prezidează ședințele la care participă.

O importantă inovație a Constituției din 1991, care de fapt preia o dispoziție ce s-a afirmat cu putere în ultimele decenii în dreptul constituțional comparat, este aceea a **superiorității ordinii juridice internaționale față de ordinea juridică internă și a aplicării tratatelor ce privesc drepturile omului în ordinea internă din România**. Aceste importante prevederi marchează o schimbare fundamentală de concepție față de vechea optică existentă înainte de 1989, care refuza aplicarea instrumentelor internaționale în măsura în care nu fuseseră acceptate expres de țara noastră în virtutea propriei suveranități.

O inovație deosebit de interesantă este **reintroducerea sistemului bicameral**, care a constituit o tradiție a vieții parlamentare românești. Constituția din 1991 nu numai că a reintrodus instituția Senatului, urmând practica unor țări democratice, dar a stabilit totodată cu precizie și claritate mecanismul procedurii legislative, statutul deputaților și senatorilor, renunțând la ideea mandatului imperativ și consacrand teoria mandatului de reprezentare, specifică tuturor constituțiilor moderne democratice.

Desigur, șirul exemplelor poate fi continuat, deoarece în Constituția română din 1991 se întâlnesc foarte multe elemente de originalitate și noutate, unele preluate din dreptul constituțional comparat - evident, nu toate din aceeași sursă -, altele prelucrate și adaptate însă, în funcție tocmai de specificul național al țării noastre¹⁸.

Este cert că funcționarea în bune condiții a tuturor mecanismelor prevăzute de noua Constituție implică un grad sporit de înțelegere a separației puterilor în stat, evitarea amestecului unei puteri în treburile celeilalte, un respect sporit față de norma de drept, față de reglementările internaționale la care țara noastră a devenit parte. Integrarea României în noua ordine juridică europeană revendică un rol sporit pentru drepturile și libertățile omului care se cer a fi respectate cu strictețe, cultivarea respectului față de lege trebuind să devină o rațiune a însăși existenței și a funcționării organelor statului. Este neîndoielnic că asemenea transformări de substanță vizează însușirea nu numai a "literiei" noilor reglementări constituționale, dar și a spiritului lor, a cerinței respectării principiilor și normelor juridice pe care trebuie să se întemeieze statul de drept. Edificarea întregii vieți politice românești pe ideile de drept și legalitate a devenit și devine tot mai mult o condiție a acceptării României ca membru cu drepturi depline al comunității statelor lumii, al unor organisme internaționale. În acest amplu efort, juriștilor le revine un rol esențial, ei trebuind să fie primii care să contribuie la promovarea respectului pentru statul de drept, să aplice cu consecvență și cu dreptate legile, dar să contribuie, totodată, în mod direct la conștientizarea întregii opinii publice românești în legătură cu valoarea normelor juridice, cu cerința respectării neabătute a dreptului în relațiile dintre indivizi, în întregul mecanism de funcționare a organelor și organismelor statului nostru²⁹⁶.

²⁹⁶ Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, **Revizuirea Constituției. Istoric. Drept comparat. Documente. Opinii**, Editura „Lumina Lex”, București, 2002, p. 11 și urm.

2.2.3. Importanța reformei constituționale

Un moment important pe drumul desăvârșirii edificării statului de drept în România și al înfăptuirii unei armonizări între ordinea constituțională internă și ordinea comunitară l-a constituit reforma constituțională, înfăptuită în anul 2003.

Reforma constituțională din anul 2003, care și-a propus ca obiectiv principal asigurarea cadrului constituțional adecvat, a temeiului juridic pentru integrarea euro-atlantică a României, precum și pentru armonizarea prevederilor constituționale cu reglementările Uniunii Europene. În acest context se cuvine a fi menționate în mod special acele prevederi ce vizează prioritatea dreptului comunitar, aplicarea tratatelor și a altor instrumente juridice comunitare, dreptul cetățenilor români de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European, recunoașterea posibilității pentru cetățenii Uniunii Europene de a participa la alegerile locale și pentru Parlamentul European, precum și noile prevederi legate de garantarea regimului proprietății. A fost introdus în mod expres în Constituție principiul separației puterilor în stat, au fost consacrate drepturi noi printre care dreptul la cultură, dreptul la un mediu sănătos, a fost garantată egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice, a fost introdusă interdicția naționalizării proprietății particulare, dar au fost consfințite, totodată, și noi drepturi în favoarea tinerilor, a minorităților naționale inclusiv dreptul cetățenilor români aparținând minorităților naționale de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor de judecată²⁹⁷.

Reforma constituțională din România se coroborează cu o amplă activitate legislativă ce vizează adaptarea legislației române la **acquis-ul comunitar**.

Dintre măsurile legislative adoptate în România în vederea asigurării cadrului optim de aderare la Uniunea Europeană pot fi menționate în primul rând Programul Legislativ pentru Integrarea Europeană, strategia de accelerare a reformei administrației publice, legile referitoare la organizarea judiciară, statutul magistraților și Consiliului Superior al Magistraturii, adoptarea noului Cod penal, întărirea rolului Parchetului Național Anticorupție și adoptarea legislației pentru combaterea corupției ș.a.

Așa cum se cunoaște, Constituția României din 1991 a reprezentat, evident, la timpul său, un important progres față de constituțiile totalitare de după 1948, definind un cadru juridic democratic, larg cuprinzător, favorabil afirmării neîngrădite a drepturilor și libertăților cetățenilor. Constituția României din 1991 reflecta, însă, cum era și firesc, numai un anumit moment istoric. Ea a fost elaborată ținând seama de experiența principalelor țări democratice, și în special de experiența Franței, fără a putea avea în vedere elementele noi ce aveau să survină pe plan european și pe plan internațional.

Aderarea României la Uniunea Europeană implica nu numai consacrarea expresă prin Constituție a superiorității dreptului comunitar și a principiului aplicabilității sale directe, dar și efectuarea unor numeroase corelări între Tratatul comunitar și textele Constituției României, eliminarea unor discrepante, îmbogățirea conținutului unora dintre cele mai importante drepturi și libertăți fundamentale, în spiritul Cartei Drepturilor Fundamentale de la Nisa.

Într-un studiu consacrat modificării Constituției României, un autor român arăta pe drept cuvânt că toate cele 79 modificări de texte operate au vizat direct sau indirect probleme ce priveau integrarea României în Uniunea Europeană²⁹⁸.

297 Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, **Drept constituțional și instituții politice**, ediție revăzută și completată, Editura Lumina Lex, București, 2005, pag.147, 159.

298 Andrei Popescu, **Modificarea Constituției – un demers esențial în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană**, Comuniucare prezentată la sesiunea științifică a Universității Hyperion, București, noiembrie 2003.

În esență, principalele realizări pe care țara noastră le-a obținut efectuând această reformă pe drumul armonizării prevederilor Constituției României cu ordinea comunitară ar putea fi sintetizate astfel:

1. Prin reforma constituțională a fost creat cadrul constituțional adecvat, precum și temeiul juridic pentru integrarea euro-atlantică a României, pentru armonizarea prevederilor constituționale cu reglementările Uniunii Europene. În acest context pot fi menționate acele prevederi care se referă la aplicarea tratatelor și a altor instrumente juridice comunitare, dreptul cetățenilor români de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European, recunoașterea posibilității pentru cetățenii Uniunii Europene de a participa la alegerile locale și pentru Parlamentul European, noile prevederi legate de dreptul de proprietate.

2. Au fost precizate unele principii de bază, în chiar textul legii fundamentale cum ar fi principiul separației și echilibrului puterilor, principiul pluralismului politic, principiul liberei inițiative, consacrarea unității poporului român și solidarității cetățenilor săi ca fundament al statului.

3. Reforma constituțională a adus importante elemente de noutate, fie prin introducerea unor drepturi noi - cum ar fi dreptul la cultură, dreptul la un mediu sănătos -, dar în același timp au conferit precizări unor drepturi deja consacrate. Astfel, a fost garantată în mod expres egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor și demnităților publice; a fost prevăzută garantarea și ocrotirea proprietății, indiferent de titular, fiind interzise naționalizarea și orice alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe criterii politice, sociale, etnice, religioase ș.a.

De asemenea, a fost prevăzută acordarea de către stat de burse sociale copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați; au fost create premisele eliminării serviciului militar obligatoriu, care urmează - în perspectivă - să fie înlocuit cu alte forme de prestare a unor servicii civice.

4. A fost întărit sistemul de garantare a unor drepturi cetățenești. Astfel, noile prevederi constituționale au consacrat dreptul părților la un proces echitabil, imparțial, într-un termen rezonabil. Totodată, s-a prevăzut că arestarea preventivă se poate dispune numai de judecător, în cursul procesului penal, pentru cei mult 30 de zile, această perioadă putând fi prelungită cu câte cel mult 30 de zile, fără să depășească 180; a sporit rolul Avocatului Poporului, al cărui mandat va fi de cinci ani în loc de patru, și care va avea dreptul de a sesiza direct Curtea Constituțională asupra neconstituționalității unor legi.

5. Întărirea rolului justiției. Reforma constituțională a prevăzut transformarea Curții Supreme de Justiție în Înalta Curte de Casație și Justiție, potrivit tradiției sistemului judiciar românesc.

A fost instituită răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare de orice fel, prevăzându-se, totodată, răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea credință sau gravă neglijență.

A sporit rolul și importanța Consiliului Superior al Magistraturii, considerat a fi garantul independenței justiției, care urmează a include în componența sa și reprezentanți ai societății civile.

Activitatea de cercetare penală a Poliției judiciare a fost trecută sub conducerea și supravegherea Parchetelor de pe lângă instanțele de judecată.

În legătură cu desfășurarea proceselor s-a prevăzut că cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, potrivit prevederilor legii organice. Acest drept va fi exercitat însă în astfel de condiții încât să nu împiedice buna administrare a justiției sau să implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

6. A fost realizată o mai bună partajare a competențelor legislative ale fiecărei Camere a Parlamentului, în scopul fluidizării activității de legiferare și eliminarea etapelor de mediere și divergențe; s-a prevăzut scăderea numărului de cetățeni care pot promova o inițiativă legislativă, de la 250.000 la 100.000; imunitatea parlamentară a fost restrânsă la voturile și opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului; limita de vârstă pentru alegerea în Senat a fost redusă la 33 de ani; a fost

restrânsă posibilitatea Guvernului de a emite Ordonanțe de Urgență numai la situații extraordinare, a căror reglementare nu poate fi amânată, cu obligația motivării urgenței în cuprinsul ordonanței respective.

7. În ceea ce privește mandatul Președintelui României, acesta a sporit la cinci ani, prevăzându-se totodată dreptul Președintelui de a sesiza Curtea Constituțională pentru soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice.

8. Au sporit atribuțiile și rolul Curții Constituționale. Curtea Constituțională a fost definită ca fiind "garantul supremației Constituției". Printre noile sale atribuții se numără soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuiu dintre președinții celor două Camere, a primului ministru sau Președintelui Consiliului Suprem al Magistraturii.

Totodată, printre noile atribuții se înscrie și atribuția de a se pronunța asupra constituționalității tratatelor și altor acorduri internaționale, la sesizarea unuiu dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori.

A fost eliminată posibilitatea Parlamentului de a anula deciziile de neconstituționalitate a legilor pronunțate de Curtea Constituțională, cu o majoritate de două-treimi, consacându-se astfel obligativitatea și superioritatea deplină, în toate situațiile, a deciziilor Curții Constituționale.

O privire de ansamblu asupra reformei constituționale din România permite aprecierea că ea a reprezentat un eveniment remarcabil în viața țării, evidențiind dorința de a se integra în Uniunea Europeană, alături de alte țări cu care România întreține relații tradiționale de prietenie și relații economice avantajoase²⁹⁹.

Cu toate acestea, trebuie precizat – într-un deplin spirit de obiectivitate – că reforma constituțională nu a epuizat sfera problemelor care trebuie reglementate în perspectiva integrării țării noastre în Uniunea Europeană. În anumite cazuri, noile dispoziții constituționale se referă la adoptarea unor legi organice ulterioare care urmau să fie elaborate, acțiune care nu a fost perfectată în totalitatea ei până în prezent. Datorită dezacordului forțelor politice nu a putut fi soluționată nici problema spinoasă a reformei sistemului electoral și a trecerii – cel puțin în parte – la sistemul de vot uninominal. Noua procedură legislativă care, în scopul accelerării procesului de elaborare a legilor, departajează atribuțiile celor două Camere, una de „dezbateri” și alta de „decizie”, a suscitât rezerve din partea unor specialiști³⁰⁰ etc.

Toate acestea demonstrează că va fi necesar, în cea de-a doua etapă a reformei constituționale) în anul 2007 să fie reexaminată o serie de probleme în lumina experienței acumulate și a practicii statelor europene. Pe de altă parte, noua calitate a României, de membră a Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007, impune cu necesitate o mai atentă reevaluare a competențelor principalelor instituții ale statului, în raport de transferul de atribuții operat către organismele comunitare și exercitarea în comun a unor competențe, în raport de prevederile art.148 din Constituția României:

2.2.4. Garantarea drepturilor și libertăților democratice

Promovând cu consecvență ideea respectului față de om și de drepturile sale fundamentale, ordinea juridică instaurată în România după abolirea regimului totalitar a repus în drepturile sale firești

²⁹⁹ Victor Duculescu, *La Reforme constitutionnelle en Roumanie et les exigences de l'intégration européenne*, în „Revue Internationale de Droit Comparé”, no.1/2004, pag.193 și urm.

³⁰⁰ Tudor Drăganu, *Câteva considerații critice asupra sistemului bicameral instituit de Legea de revizuire adoptată de Camera Deputaților și Senat*, în „Revista de Drept Public”, no.4/2003, pag.63; Ion Deleanu, *Revizuirea Constituției. Temele revizuirii*, în „Revista de Drept Public” no.2/2003, pag.45-46.

recunoașterea și garantarea demnității umane, adevărată condiție pentru promovarea valorilor statului de drept, pentru eliminarea oricăror vestigii ale arbitrarului din viața societății noastre, pentru făurirea unei democrații durabile.

Titlul II din Constituția României din 1991, intitulat "Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale"³⁰¹, reprezintă unul dintre domeniile cele mai importante ale reglementărilor constituționale. El cuprinde nu numai o enumerare clară și corespunzătoare a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale dar, în același timp, enunță garanții de natură să asigure respectul ferm al acestora. Elaborarea textelor a avut în vedere în primul rând convențiile internaționale privind drepturile omului: **Declarația Universală a Drepturilor Omului**, cele două **Pacte Internaționale ale drepturilor omului: Pactul privind drepturile civile și politice și Pactul privind drepturile economice și sociale**³⁰². În același timp, a fost avut în vedere modul în care aceste drepturi sunt enunțate în constituțiile principalelor state democratice.

Sub titulatura "Dispozițiilor comune" sunt enunțate, în primul rând, o serie de reglementări cu caracter general, considerate indispensabile pentru înțelegerea întregii problematice a drepturilor, libertăților și îndatoririlor. Astfel, este de reținut de la început **ideea universalității**, în sensul că toți cetățenii țării beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin legi, asumându-și totodată și obligațiile pe care acestea le prevăd. Corelat acestui aspect se înfățișează **ideea accesului la justiție**, specifică pentru statul de drept, care întregeste în mod fericit ideea de universalitate. Totodată, ideea de universalitate se coroborează și cu **principiul egalității în drepturi**, care statornicește egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, fără nici un fel de privilegii și discriminări.

În această privință este de remarcat prevederea expresă cuprinsă în art.16 alin.2 din Constituție, care dispune că **"nimeni nu este mai presus de lege"**, înțelegând prin aceasta să pună capăt pentru totdeauna unor practici care au făcut ca în trecut anumite persoane ocupând funcții importante să încalce în mod voit prevederile legii fundamentale a statului.

În legătură cu **drepturile civile** remarcăm valoarea dispozițiilor privind libera circulație în țară și străinătate - o noutate pentru sistemul nostru constituțional. Această măsură reprezintă o cucerire a Revoluției din Decembrie 1989, știut fiind că în trecut dreptul de circulație peste hotare fusese supus unor numeroase restricții și limitări. Elemente noi aduce și art.26 din Constituție, referitor la viața intimă, familială și privată. Se înfăptuiește astfel un deziderat al constituțiilor moderne actuale care fac din protecția vieții intime un element esențial decurgând din respectul personalității. Situațiile în care se poate deroga de la inviolabilitatea domiciliului sunt precis enumerate în art.27 alin.2, nefiind posibile pătrunderea sau rămânerea în domiciliul unei persoane decât în anumite situații expres prevăzute de lege (executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești, înlăturarea unei primejdii, apărarea siguranței naționale, prevenirea răspândirii unei epidemii).

Elemente demne de analiză sunt aduse și de art.31 din Constituție, care se referă la **dreptul la informație**, exprimat în primul rând în dreptul unei persoane de a avea acces la orice informație de interes public. Pe de altă parte, se prevede că autoritățile sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal, ceea ce constituie o importantă inovație.

În legătură cu dreptul la învățătură, subliniem valoarea prevederilor art.32 alin.5, care dispun că instituțiile de învățământ, inclusiv cele particulare, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii, precum și ale prevederii de la pct.6 al aceluiași articol, prin care se garantează autonomia

³⁰¹ Victor Duculescu, **Protecția juridică a drepturilor omului, mijloace interne și internaționale**, Ediție nouă, revăzută și adăugită, Editura "Lumina Lex", București, 1998, pag.151.

³⁰² Tudor Drăganu, **Declarațiile de drepturi ale omului și repercusiunile lor în dreptul internațional public**, pag.291 și urm.

universitară. Alineatul (7) la acest articol, adăugat prin reforma constituțională din anul 2003, dispune că : « Statul asigură libertatea învășământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege ».

Cât privește **dreptul de petiționare**, sunt relevante posibilitățile inedite pe care le oferă textul constituțional al art.51. În condițiile acestuia, persoanele vătămate într-un drept al lor de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, au dreptul să se adreseze instanțelor judecătorești pentru a obține recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei. Deși o asemenea prerogativă a existat într-o anumită formă în România în Constituția din 1965, fiind legiferată prin Legea nr.1/1967, ea nu și-a găsit o aplicație practică în condițiile regimului anterior, care prefera să îndrume cetățenii să ia calea "sesizărilor" către organele de stat. Deși prevederile Legii nr. 1/1967 - care erau în fond democratice - dădeau posibilitatea cetățenilor să atace în justiție actele administrative ilegale, ele nu au fost aplicate din rațiuni politice. În prezent, condițiile și limitele exercitării dreptului persoanei vătămate de a se adresa justiției sunt stabilite și garantate prin Legea contenciosului administrativ.

În legătură cu aspectele politice ale exercitării drepturilor cetățenești considerăm necesar să subliniem importanța prevederilor legate de libertatea întrunirilor și dreptul de asociere. Cu privire la dreptul de asociere trebuie observat că, potrivit Constituției, "**Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau independenței României sunt neconstituționale**".

O asemenea prevedere se corelează cu dispozițiile Legii siguranței naționale, care interzic activitățile de natură a pune în pericol cuceririle statului de drept, principiile pluralismului politic, precum și orice acțiuni de sorginte totalitaristă, fascistă sau comunistă. Cu privire la partidele politice este de observat că nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, Avocații Poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici, stabilite prin lege organică.

În categoria persoanelor care nu pot face parte din partide politice se află și Președintele României care, odată ales, trebuie să păstreze o atitudine de echidistanță față de toate partidele politice, devenind garantul independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Restrângerea dreptului de a face parte din partidele politice - mai exact interdicția pentru unele persoane de a fi membri ai unor partide sau altora - nu reprezintă o măsură de natură a aduce restricții dreptului de asociere. Ea este determinată de rațiuni bine justificate, motiv pentru care este practică și în alte țări. Este lesne de înțeles că judecătorii Curții Constituționale, magistrații, polițiștii etc., prin funcțiile pe care le îndeplinesc și pe care ei le exercită în interesul întregii populații, al tuturor categoriilor sociale, nu pot să adopte o atitudine partizană, ci numai o atitudine de deplină obiectivitate, aceasta fiind o condiție a însuși exercitării funcției lor.

Cu referire la **drepturile economice și sociale** trebuie amintit că în noile condiții social-economice rolul statului în economie s-a restrâns și se va restrânge în continuare, ca urmare a diversificării agenților economici și a trecerii la măsurile de privatizare. În aceste condiții și rolul statului trebuie regândit, în concordanță cu noile realități. Statul român nu mai poate să "garanteze" dreptul la muncă în condițiile desprinderii de regimul centralizat. În schimb, el va trebui să ia măsuri de protecție, să instituie un salariu minim pe economie, să vegheze la respectarea strictă a legilor de către toți factorii economici.

O noutate o constituie recunoașterea **dreptului la grevă**. Art.43 din Constituție, care constituie sediul materiei, dispune în primul său alineat că "Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale". O asemenea prevedere exclude însă, în mod evident, greva cu caracter politic, care nu se încadrează în textul constituțional. Pe de altă parte, este de

menționat că Legea conflictelor colective de muncă (Legea nr.15 din 11 februarie 1991 pentru soluționarea conflictelor colective de muncă, publicată în "Monitorul Oficial" al României nr.33 din 11 februarie 1991), a reglementat pentru prima oară situațiile în care dreptul la grevă poate fi exercitat, stabilind o procedură prealabilă declanșării grevei, care trebuie respectată de părțile în conflict. A fost reafirmat principiul că dreptul la grevă nu poate fi exercitat pentru motive politice și nici în sprijinul unor "cazuri individuale", cum ar fi de pildă desfacerea contractului de muncă al unui anumit salariat³⁰³.

Importante prevederi sunt legate de **protecția proprietății private**, care este garantată de lege și nu poate fi supusă exproprierii decât în cazuri de utilitate publică, pe baza unei drepte și prealabile despăgubiri.

Este de remarcă, ca o prevedere comună tuturor categoriilor de drepturi la care ne-am referit, dispoziția art.49 al Constituției, referitoare la restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți. Aceasta nu poate fi efectuată decât prin lege, în situații deosebite, cum ar fi apărarea siguranței naționale, a ordinii, prevenirea unor calamități, a unui sinistru etc. Trebuie semnalată și dispoziția potrivit căreia restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, neputându-se aduce atingere însăși existenței dreptului sau libertății în cauză.

O privire de ansamblu asupra modului în care sunt reglementate drepturile și libertățile în noua Constituție a României atestă preocuparea de a se da acestora un conținut real și concret, depășindu-se sloganurile publicitare și emfaza cu care erau tratate aceste drepturi în constituțiile anterioare. Este suficient să amintim modul concret în care este reglementată reținerea și arestarea indivizilor (art.23), consacrarea libertății de expresie (art.30), a dreptului la informație (art.31), a dreptului la grevă (art.43), prevederile care garantează regimul proprietății private (art.44) etc.

Considerăm necesar să subliniem că în România, în special în ultimii ani, au fost adoptate importante acte normative, care aduc dezvoltări și precizări în legătură cu exercitarea unor drepturi ale omului. Astfel, este suficient să amintim Legea privind prelevarea și transplantarea de țesuturi și organe umane, modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală, Legea pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, modificarea prevederilor legale privind statutul refugiaților, demilitarizarea Poliției și adoptarea Statutului Polițistului ș.a.

Cât privește modalitățile practice la care cetățenii pot recurge pentru valorificarea drepturilor lor, pentru restabilirea drepturilor încălcate, acestea ar putea fi clasificate, după părerea noastră, în mai multe categorii.

- O primă clasificare ar putea avea în vedere **mijloace de protecție directe și mijloace de protecție indirecte**. Mijloace de protecție directe ar fi valorificarea nemijlocită a drepturilor cetățenilor, sub forma unor petiții, acțiuni în justiție etc., adresate direct de către cei în cauză, iar mijloace indirecte, cum ar fi de pildă recurgerea la serviciile "Ombudsman"-ului (Avocatul Poporului), ridicarea excepției de neconstituționalitate cu prilejul judecării unui proces etc. În situațiile din ultima categorie, promovarea drepturilor cetățenești se face practic printr-un organ intermediar, care la rândul său declanșează procedura de realizare sau restabilire a drepturilor (Ombudsman, Curtea Constituțională etc).

- O a doua clasificare ar putea avea în vedere mijloace care implică **participarea directă a unor organe de stat și mijloace în care asigurarea sau realizarea drepturilor se face cu sprijinul organizațiilor obștești, de masă, al opiniei publice**. Așa, de pildă, o cerere adresată unui organ de stat pentru recalcularea pensiei privind vechimea în muncă s-ar încadra în prima categorie de mijloace, în

303 În prezent dreptul la grevă este reglementat în România prin prevederile art.250 și urm. din Codul muncii (Legea nr.53/2003, publicată în „Monitorul Oficial” nr.72 din 5 februarie 2003).

timp ce solicitarea sprijinului unor organizații obștești în scopul atenționării asupra unor situații ce nu au fost rezolvate în mod satisfăcător de către autorități s-ar încadra în mijloacele din cea de a doua cale.

- O a treia clasificare are în vedere **mijloacele interne și mijloacele internaționale**. Mijloacele interne sunt cele care se adresează unor organe de stat competente din interiorul țării (tribunale, instanțe de contencios administrativ, Curtea Constituțională, Avocatul Poporului etc.); mijloacele internaționale au în vedere adresarea unor plângeri către Consiliul Europei, în condițiile Protocolului 11 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, ori o sesizare către Comitetul drepturilor omului, abilitat să primească asemenea solicitări de către Protocolul facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

O încercare de sinteză a tuturor acestor mijloace în sistemul constituțional român ne permite câteva considerațiuni:

a) **temeiul folosirii oricărui mijloc de apărare, respectare sau garantare a drepturilor omului se găsește întotdeauna în lege sau în Constituție**. Aceasta poate determina cu precizie calitatea unor anumite organe de a apăra drepturile cetățenilor sau poate crea pur și simplu norme permissive, care să permită activitatea unor instituții cu caracter nestatal (asociații, fundații etc.);

b) în toate situațiile, mecanismele de protecție a drepturilor omului oferă celui în cauză **mai multe căi ierarhice**. Astfel, în cazul justiției funcționează ca mijloace de reformare a unor sentințe apelul și recursul. În cazul utilizării mijloacelor internaționale, al adresării unor plângeri către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, trebuie făcută mai întâi dovada că au fost epuizate mijloacele interne, numai apoi fiind posibilă sesizarea unor organisme internaționale;

c) în sfârșit, o trăsătură a mecanismelor de protecție a drepturilor omului este **caracterul lor sistemic**, îmbinarea lor în cadrul unui tot unitar, vizând aceeași finalitate și anume respectarea drepturilor cetățenești. Unui asemenea scop îi poate servi, de pildă, o interpelare adresată de un parlamentar în legătură cu nerespectarea drepturilor unor cetățeni sau grupuri de cetățeni, dar și sentințele judecătorești prin care drepturile sunt confirmate sau sunt puse în practică. Mecanismul de protecție și de valorificare a drepturilor nu exclude folosirea concomitentă a mai multor căi, în situația în care s-au produs încălcări ale unor drepturi fundamentale. Astfel, nimic nu împiedică un cetățean care a ales calea justiției să se adreseze unui organ de presă sau televiziunii, atrăgând atenția asupra unor drepturi ale sale care au fost încălcate. Ceea ce legea exclude sau condiționează este respectarea unor mecanisme și căi ierarhice în cazurile precis prevăzute (cum este de pildă cazul gradelor de jurisdicție) sau specializarea anumitor tipuri de acțiuni judiciare (cum este, de pildă, cazul celor administrative).

O concluzie cu privire la căile și direcțiile de acțiune prin care pot fi apărate drepturile omului în sistemul constituțional român nu poate fi, desigur, decât o concluzie pozitivă, în condițiile în care coexistă mai multe tipuri de mecanisme la care cetățenii pot recurge pentru a-și valorifica drepturile încălcate. Evident, transpunerea în practică a tuturor acestor drepturi solicită, în mod necesar, obiectivitate și spirit de răspundere din partea organelor chemate să apere drepturile cetățenilor, o atitudine politică militantă, opțiunea fermă a opiniei publice împotriva încălcărilor, a faptelor antisociale, astfel încât climatul social să favorizeze pe deplin respectarea principiilor statului de drept și condamnarea neechivocă a oricărui fel de încălcări.

2.2.5. Repunerea în drepturi a instituției Parlamentului

Revigorarea ideii democratice și eșecul tuturor formelor de guvernare totalitară au demonstrat, fără putință de tăgadă, forța și viabilitatea instituției Parlamentului, ca exponent al suveranității naționale. A devenit general recunoscută astăzi în lume ideea că parlamentele nu reprezintă numai cele mai largi forumuri democratice naționale, dar și laboratoare eficiente de elaborare a legilor, factori de

răspundere ai vieții publice, elemente de contrapondere față de orice tentative de a diminua drepturile democratice și valoarea instituțiilor statului de drept.

În perioada premergătoare elaborării noii Constituții a țării - și chiar în perioada anterioară, când se puneau de abia bazele viitoarelor instituții ale statului - după Revoluția din Decembrie 1989 a fost luată în discuție problema dacă Parlamentul României trebuie să fie alcătuit dintr-o singură Cameră sau din două³⁰⁴. În sprijinul ideii **bicameralismului** au fost invocate argumente istorice, necesitatea unei dezbateri temeinice în cadrul a două forumuri distincte a proiectelor de legi, pentru a fi convenite cele mai bune soluții, precum și experiența altor state democratice europene. S-a mai relevat că sistemul unicameral a fost folosit de statul totalitar, ducând la o simplificare nedorită a procesului legislativ și la adoptarea unor măsuri ce n-au corespuns în toate cazurile asigurării supremației legii. În final, după ce au fost confruntate toate argumentele pro și contra, pentru fiecare opțiune, a fost aleasă soluția bicamerală - dar și aici s-a ivit o a doua problemă: dacă între cele două Camere urma să existe o specializare sau dacă ele urmau să aibă aceeași competență.

Tezele pentru elaborarea proiectului noii Constituții prevăzuseră inițial o anumită specializare între cele două Camere ale Parlamentului, Camera Deputaților fiind competentă, de pildă, să adopte bugetul, moțiunile de cenzură, să aprobe compunerea și programul Guvernului etc., iar Senatul să ratifice tratatele, să numească Avocatul Poporului, pe directorul Serviciului Român de Informații ș.a. Pe parcursul dezbaterilor parlamentare s-a renunțat însă la această specializare, consacrandu-se ideea plenitudinii de competență a celor două Camere, în absolut toate problemele. Singura atribuțiune care revine în prezent exclusiv Senatului este alegerea **Avocatului Poporului**.

Cu referire la **modalitatea de alegere** a parlamentarilor, indiferent dacă este vorba de deputați sau de senatori, subliniem că această modalitate este aceeași - vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. O propunere care viza alegerea Senatului prin vot indirect, de către consiliile colectivităților locale, și care recunoștea existența unor senatori de drept, nu a fost reținută de către Constituuantă. Nu a fost reținută nici propunerea, avansată cu prilejul dezbaterii legii electorale, care preconiza ca, spre deosebire de deputați, senatorii să fie aleși nu pe liste, ci prin scrutin uninominal. În consecință, **practic între cele două Camere ale Parlamentului nu există nici un fel de diferență din punct de vedere al prerogativelor, ele acționând absolut în aceeași materie și fiind alese pe aceeași bază**.

Este de remarcat că în Camera Deputaților, pentru a se asigura o reprezentare a minorităților care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, s-a acceptat principiul unor locuri suplimentare pentru reprezentanții acestor minorități, prin derogare de la principiile de reprezentare stabilite. Această inovație, pe care a consacrat-o pentru prima dată Decretul-lege nr.92/1990, a fost apreciată pozitiv de o serie de comentatori internaționali și oameni de știință care ne-au vizitat țara, ea constituind o posibilitate de exprimare a punctelor de vedere ale minorităților care nu ar fi avut altfel dreptul să fie reprezentate în Parlamentul României.

În ceea ce privește **numărul deputaților și al senatorilor**, acesta este stabilit prin legea electorală, existând un număr superior de deputați față de cel de senatori. De altfel, un deputat reprezintă 70.000 cetățeni în timp ce un senator 160.000. Potrivit dispozițiilor Legii nr.373/2004, Camera Deputaților cuprinde 332 deputați, în timp ce Senatul are numai 137 senatori.

În ce privește **durata mandatului** celor două Camere, acesta este, în principiu același, de 4 ani. Mandatul Camerei Deputaților și al Senatului poate fi însă prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă. O prevedere interesantă, care este consacrată de articolul 63 alineatul 4 din Constituție, este aceea care dispune că "Mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament. În această perioadă nu poate fi revizuită Constituția și nu pot fi adoptate, modificate

sau abrogate legi organice". Rațiunea acestui text constituțional a fost aceea de a se evita un vacuum juridic în perioada dintre cele două parlamente (vechiul parlament și parlamentul nou ales). De altfel, Constituția prevede că alegerile pentru Camera Deputaților și pentru Senat urmează să se desfășoare în cel mult trei luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului, Parlamentul nou ales întrunindu-se la convocarea Președintelui României în cel mult 20 de zile de la alegere. Proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în Parlamentul nou. În felul acesta s-a concretizat preocuparea de a se asigura continuitate lucrărilor Parlamentului și de a nu lăsa țara fără organul reprezentativ decât pe o perioadă foarte scurtă. De altfel, așa cum s-a arătat, în această perioadă mandatul Camerelor este încă valabil, putând fi adoptate orice legi care se consideră necesare, dar neputându-se revizui Constituția ori adopta, abroga sau modifica legi organice. Trebuie să menționăm că într-o variantă a textului Constituției, ce a fost supusă Constituantei în toamna anului 1991, figurase o instituție intermediară, denumită "**Delegația temporară**", care ar fi trebuit să funcționeze din momentul dizolvării Camerelor până la întrunirea noului Parlament. Ea urma să fie alcătuită potrivit configurației politice a Parlamentului, având competența de a exercita prerogativele acestuia, cu excepția revizuirii Constituției, adoptării, modificării și abrogării unor legi organice. În final, s-a renunțat însă la această instituție care ar fi constituit, de fapt, un hibrid, deoarece pe de o parte, din punct de vedere conceptual ea nu ar mai fi avut aceleași caracteristici de reprezentativitate pe care le avea vechiul Parlament, iar pe de altă parte, întrucât raportul de forțe între diferitele partide este supus schimbărilor, componența "**Delegației temporare**", axată pe vechiul raport de forțe dintre partide, nu ar fi reprezentat imaginea reală a forțelor politice românești aflate în competiție.

Organizarea și funcționarea fiecărei Camere se stabilește prin Regulamentul său de lucru. Fiecare Cameră își alege un **birou permanent** la începutul fiecărei sesiuni. Președintele Camerei Deputaților și Președintele Senatului sunt aleși însă pe durata întregului mandat al Parlamentului. Există și posibilitatea ca membrii birourilor permanente să fie revocați înainte de expirarea mandatului.

Potrivit celor mai recente modificări ale regulamentelor parlamentare, deputații și senatorii se pot organiza în **grupuri parlamentare**, dacă există cel puțin 10 deputați sau 7 senatori care au candidat în alegeri pe listele aceluiași partid sau ale aceleiași formațiuni politice. Se pot constitui însă și grupuri mixte, incluzând și parlamentari din partide mai mici, care au orientări politice apropiate.

În mod constant, practica parlamentară din România a refuzat constituirea unor grupuri parlamentare ale deputaților sau senatorilor independenți, aceștia putând a se alătura însă altor grupuri.

De asemenea, nu s-a admis constituirea unor grupuri parlamentare ale unor partide care nu au obținut mandate în alegerile parlamentare.

Pentru desfășurarea lucrărilor, fiecare Cameră își constituie **comisii permanente**. Se pot constitui însă și comisii de anchetă sau comisii speciale, pe anumite probleme. Există și posibilitatea constituirii unor comisii comune ale celor două Camere.

Camera Deputaților și Senatul își desfășoară lucrările în ședințe separate sau în ședințe comune. Ele se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iunie, iar cea de a doua începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie. Atât Camera Deputaților, cât și Senatul, pot să se întrunească însă și în sesiuni extraordinare la cererea Președintelui României, a biroului permanent al fiecărei Camere sau a cel puțin unei treimi din numărul deputaților sau senatorilor. Convocarea Camerelor se face de către președinții acestora.

Sunt de competența Parlamentului o serie de activități ca: adoptarea actelor normative, exercitarea controlului asupra modului cum își desfășoară activitatea Guvernul și chiar Președintele țării, în anumite situații, desemnarea unor înalți demnitari etc.

În ceea ce privește **legiferarea**, până la reforma constituțională din anul 2003 nu a existat o diferență de competență între cele două Camere. Prin reforma constituțională s-a efectuat o anumită departajare între « Camera de dezbateri » și « Camera de decizie », ceea ce a adus o anumită contribuție la fluidizarea procesului legislativ³⁰⁵. Inițiativa legislativă aparține Guvernului, deputaților, senatorilor, precum și unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot (după modificarea constituțională din anul 2003). Cetățenii care își manifestă dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare dintre aceste județe sau în Municipiul București să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative. Pe de altă parte, Constituția prevede expres că nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea.

Parlamentul are importante atribuții legate de controlul membrilor Guvernului, sau al Guvernului în întregul său, asupra felului în care își îndeplinește îndatoririle³⁰⁶. Parlamentarii pot să adreseze întrebări oral, dar și interpelări, care se depun în scris, cu cel puțin 10 zile înainte. Parlamentul are însă și dreptul să adopte moțiunea de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor, care duce la angajarea răspunderii Guvernului.

Moțiunea de cenzură poate fi inițiată de cel puțin o pătrime din numărul total al deputaților și senatorilor. Ea se comunică Guvernului la data depunerii și se dezbate după trei zile de la data când a fost prezentată în ședința comună a celor două Camere. Așa cum s-a arătat, dacă moțiunea de cenzură este adoptată, este angajată răspunderea Guvernului, dar dacă ea a fost respinsă, deputații și senatorii care au semnat-o nu mai pot iniția o nouă moțiune de cenzură în aceeași sesiune. Dacă moțiunea de cenzură este acceptată, Guvernul este considerat demis. Guvernul poate să-și angajeze singur răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședința comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege. Dacă împotriva acestei angajări se emite o moțiune de cenzură, există două posibilități: moțiunea de cenzură să fie respinsă, și atunci programul prezentat de Guvern se consideră adoptat sau moțiunea de cenzură să fie acceptată, situație în care Guvernul va fi obligat să-și prezinte demisia.

Rezultă, așa dar, că există două posibilități: aceea ca o pătrime din numărul deputaților sau senatorilor să inițieze ei o moțiune de cenzură la adresa politicii Guvernului, și o a doua posibilitate, ca moțiunea de cenzură să fie depusă pentru a contracara un program, o declarație de politică generală sau un proiect de lege. În toate aceste situații, Parlamentul dispune de prerogative deosebit de importante, deoarece retragerea încrederii acordată Guvernului îl obligă pe acesta să demisioneze.

În competența Parlamentului revine și acordarea votului de încredere asupra programului și întregii liste a Guvernului, care se dezbate de ambele Camere într-o ședință comună, alegerea membrilor Consiliului Superior al Magistraturii de către ambele Camere în ședința comună, desemnarea a trei judecători ai Curții Constituționale de către Camera Deputaților și a trei judecători de către Senat, ceilalți trei fiind desemnați de Președintele României.

Deși nu este ales de Parlament, ci în mod direct de către popor, Președintele României poate fi suspendat din funcție, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, de către Camera Deputaților și Senat, reunite în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale.

Deputații și senatorii își încep mandatul la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării. Calitatea lor încetează la data întrunirii legale a Camerelor nou alese, sau în caz de demisie, de pierdere a drepturilor electorale, de incompatibilitate ori de deces. Nimeni nu poate fi în

³⁰⁵ Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, **Drept parlamentar**, Editura Lumina Lex, București, 2006, pag.140 și urm.

³⁰⁶ Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, **Drept parlamentar românesc**, Editura ACTAMI, București, 1999, pag.117.

același timp deputat și senator. Calitatea de deputat sau de senator este incompatibilă cu exercitarea oricăror funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului.

Deputații și senatorii nu pot fi reținuți, arestați, percheziționați ori trimiși în judecată penală sau contravențională fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Competența de judecată aparține, în toate cazurile, Curții Supreme de Justiție.

În cazul săvârșirii unor infracțiuni flagrante, deputatul sau senatorul poate fi reținut și supus percheziției, dar ministrul justiției va informa neîntârziat pe Președintele Camerei asupra reținerii și percheziției, Camera având dreptul, dacă apreciază că nu există teme de reținere, să dispună imediat revocarea acestei măsuri.

Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere pentru modul în care au votat sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului. O asemenea explicație se găsește în principiul potrivit căruia în exercitarea mandatului deputații și senatorii se află în serviciul poporului³⁰⁷. Este de remarcat și ideea, consacrată într-un text constituțional, potrivit căreia **"orice mandat imperativ este nul"**. O asemenea prevedere este firească, deoarece deputații și senatorii, odată aleși, dobândesc o anumită autonomie față de cei care i-au ales și chiar față de formațiunile politice din care fac parte. În numele unei discipline de partid, un deputat sau senator nu poate fi obligat să acționeze împotriva propriilor sale convingeri.

După Revoluția din Decembrie 1989, viața parlamentară și-a regăsit întreaga sa bogăție și personalitate din epoca interbelică. Deși dezbaterile în cadrul Parlamentului României, respectiv al celor două Camere, nu s-au soldat întotdeauna cu rezultatele dorite din punct de vedere legislativ, se poate spune că, în general, viața parlamentară revine în drepturile sale, înregistrându-se dezbateri vii, schimburi de păreri, argumente în favoarea unor teze sau altora și nu rareori critici la adresa unor organe centrale sau locale.

O apreciere de ansamblu asupra vieții parlamentare, care a însemnat foarte mult din punctul de vedere al renașterii instituțiilor democratice și al edificării statului de drept, permite câteva constatări. Urmând practica parlamentelor democratice, activitatea parlamentară ar spori în eficiență și operativitate dacă ar fi acordată o mai mare pondere activității comisiilor permanente. Pe de altă parte, pentru optimizarea lucrărilor forumului legislativ s-ar putea lua în considerare ideea exprimării votului prin corespondență, procedura unor ședințe speciale de votare la care toți parlamentarii să fie prezenți, renunțarea la condițiile de cvorum pentru simplele ședințe de dezbateri, un mai mare rol acordat grupurilor parlamentare în definirea priorităților și a ordinii de zi, stabilirea unor termene în care să fie prezentate rapoartele comisiilor permanente, spre a se asigura o maximă operativitate în procesul de legiferare.

De asemenea, urmând practica unor numeroase țări democratice, s-ar putea perfecționa procedura întrebărilor și interpelărilor, în anumite state interpelările fiind întotdeauna urmate de dezbateri, și chiar de hotărâri, asupra problemelor ridicate.

Considerăm, totodată, că ar putea fi aduse îmbunătățiri și regimului imunității parlamentare, care ar trebui raportată în toate cazurile exclusiv la cerințele exercitării mandatului, iar procedura ridicării imunității să fie corelată și ea cu modalitățile de vot prin care se adoptă de regulă toate celelalte hotărâri ale Camerelor Parlamentului, sincronizându-se astfel practica română în această materie cu practica țărilor democratice, având o bogată experiență parlamentară.

Modificările aduse regulamentelor celor două Camere au adus, incontestabil, elemente noi, de natură a preciza mai bine poziția și rolul Parlamentului în sistemul organizării politice din România. Au fost aduse importante completări și modificări celor două Regulamente, vizând în special simplificarea

³⁰⁷ Ibidem, pag. 88, 95.

procedurii legislative, o mai puternică evidențiere a rolului grupurilor parlamentare, au fost introduse elemente de precizie în legătură cu procedura imunității parlamentare ș.a.

Considerăm remarcabil faptul că toate propunerile care au fost făcute în perioada revizuirii Constituției au insistat asupra creșterii rolului Parlamentului în sistemul organelor statului. Se poate spune chiar că toate partidele, fără excepție, achiesează la ideea că rolul Parlamentului trebuie să crească în perspectivă, că este necesară o delimitare mai precisă a atribuțiilor celor două Camere, iar relația dintre legislativ și executiv să fie mai precis fundamentată, în special prin precizarea acelor situații în care Guvernul poate emite ordonanțe de urgență.

Din păcate, însă, alte propuneri, ca de pildă cea vizând reducerea numărului parlamentarilor sau propunerea ce avea în vedere renunțarea la sistemul alegerilor pe listă și trecerea la votul uninominal, cel puțin pentru o parte dintre membrii Parlamentului, enunțate de reprezentanți ai societății civile, nu s-au bucurat până în prezent de audiența scontată.

Este un fapt cert însă că în perspectiva aprofundării democratismului în România, instituția Parlamentului va trebui să-și sporească în continuare prerogativele, forumul legislativ al țării ocupând un loc central în orice scenarii de perspectivă privind evoluția sistemului nostru politic.

Experiența dreptului comparat este cât se poate de utilă în această direcție, deoarece cvaziunanimitatea statelor lumii acordă parlamentelor un rol crucial în determinarea obiectivelor politice și în perfectarea angajamentelor internaționale. Pe de altă parte, reformele constituționale ce vor trebui să fie adoptate au în vedere, firește, și racordarea mai puternică a României la instituțiile europene și atlantice, perfectarea cadrului legislativ în concordanță cu aceste imperative, recunoașterea priorității dreptului comunitar și aplicării sale directe în ordinea internă a țării, tot atâtea obiective în înfăptuirea cărora instituției Parlamentului îi revine un rol dintre cele mai importante.

2.2.6. Relația dintre Parlament și Guvern. Delegarea legislativă

Instituția delegării legislative este cunoscută de practica unor state democratice, în special din țările europene³⁰⁸, fiind prevăzută ca o posibilitate lăsată la aprecierea parlamentelor. Pentru dreptul român, examinarea sintetică a unora din problemele privitoare la acest domeniu prezintă un interes deosebit atât datorită dezbaterilor politice care s-au purtat mai ales pe parcursul ultimei legislaturi, cât și, mai ales, datorită implicațiilor juridice pe care o asemenea delegare le implică.

Parlamentul, ca unic organ legiuitor, este singura autoritate constituțională împuternicită să reglementeze prin lege relațiile sociale cele mai importante și mai generale. Fundamentarea științifică a soluției legiferării delegate este aceea că Parlamentul, lucrând în sesiuni (deci nu permanent), având o compoziție eterogenă din punct de vedere politic și funcționând în baza unor proceduri uneori îndelungate ca timp, nu are "viteza" de lucru care să permită intervenția sa operativă în anumite situații care impun celeritate. Or, exercitarea puterii este o activitate care presupune permanență. Dacă legea este forma principală prin care Parlamentul realizează conducerea (exercitarea puterii), intervenția sa trebuie să se conformeze și ea acestui imperativ al permanenței, activitățile de conducere răspunzând astfel dinamicii sociale și politice.

Ca atare, structura, compoziția, ritmul de lucru periodic și uneori mai lent al Parlamentului, confruntate cu exigențele de rapiditate și promptitudine ale conducerii statale au impus delegarea legislativă ca o adevărată tehnică de guvernare. Ea este menită să dea satisfacție cerințelor unei guvernări dinamice, rapide și eficiente, dar și legitimității și dimensiunilor funcțiilor Parlamentului. Prin modul în care a fost concepută, delegarea legislativă corespunde unor interese diferite: **de natură**

³⁰⁸ Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu, *Constituția României - comentată și adnotată*, Editura "Lumina Lex", București, 1997, pag.345.

politică, cum ar fi adoptarea de măsuri considerate ca necesare de guvern, dar care pot fi apreciate de forțele politice reprezentate în Parlament ca fiind nepopulare; **de natură financiar-economică**, în care promptitudinea instituirii unor măsuri este apreciată ca fiind esențială pentru eficacitatea lor; **de natură instituțională**, atunci când compoziția politică deosebit de eterogenă a parlamentului și/sau fragilitatea majorității parlamentare care sprijină guvernul pot crea o stare de blocaj al procesului legislativ.

Potrivit dispozițiilor art.115 din Constituție, pot fi emise două categorii de **ordonanțe: obișnuite și de urgență**. Pentru a emite ordonanțe, guvernul are nevoie de abilitare, iar aceasta se dă de către Parlament printr-o lege specială. Ținând seama de prevederile art.115 alin.(1), potrivit cărora legea specială de abilitare a guvernului pentru a emite ordonanțe nu poate privi domeniile ce fac obiectul legilor organice și, desigur, pe cale de interpretare sistematică nici al legilor constituționale, rezultă că sensul abilitării este acela de a învesti guvernul cu competența stabilirii unor măsuri legislative care nu pot, însă, să afecteze aceste domenii. De aceea, sub aspect material, **abilitarea are un caracter limitat nu numai de scopul prevăzut în legea de abilitare, ci și de interdicția constituțională de a depăși sfera legii ordinare printr-o ingerință în domeniul legii organice**.

Legea de abilitare stabilește atât **domeniul**, cât și **termenul** până la care pot fi emise ordonanțele. Nerespectarea acestui termen are ca **efect încetarea efectelor ordonanței** (caducitatea ei). De asemenea, art.115 alin.(3) din Constituție dispune că, dacă legea de abilitare o cere, ordonanța se supune spre aprobare Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Până în acest moment, guvernul poate să modifice sau să abroge ordonanțele, deoarece acestea sunt în competența sa exclusivă. După împlinirea termenului, guvernul nu le mai poate modifica sau abroga, deoarece aceasta ar însemna să exercite o competență delegată care a expirat. De aici rezultă că modificarea sau abrogarea ordonanței, după sesizarea Parlamentului și împlinirea termenului de abilitare, se poate face numai prin lege.

Aprobarea de către parlament poate fi **pură și simplă**, cu **modificări** sau cu **completări**. În practica recentă a legislativului și mai ales în decursul celei mai recente legislaturi se constată că, din ce în ce mai frecvent, aprobarea pură și simplă face loc aprobării cu modificări și completări. Această tendință demonstrează pe de o parte controlul și implicarea activă a legislativului în actul normativ ce rezultă din delegarea legislativă, dar pe de altă parte poate fi considerată drept consecința unei întârzieri în verificarea de către Parlament a ordonanțelor, în condițiile unor realități de fapt care impun cu necesitate completarea reglementării inițiale făcute de executiv.

În ce privește situația **ordonanțelor de urgență**³⁰⁹, potrivit art.115 alin.(4) din Constituție, ele se caracterizează prin existența unei situații excepționale care justifică necesitatea și impune luarea de măsuri urgente de către guvern, măsuri care, în situații normale, în mod firesc sunt de competența Parlamentului. Aceste cazuri excepționale presupun existența unor împrejurări în care, în mod obiectiv, nu a fost posibilă adoptarea unei legi de abilitare sau a unei legi cu procedură de urgență și nici chiar modalitatea angajării răspunderii guvernului cu privire la un proiect de lege. De asemenea, textul constituțional impune ca, în astfel de situații, dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el să se convoace în mod obligatoriu.

Caracterul excepțional al situației a comportat discuții interesante între specialiști, pornind de la dezbaterile din Adunarea Constituantă, care au avut în vedere numai situațiile cu adevărat excepționale, cum sunt starea de urgență, starea de asediu, starea de necesitate, catastrofele etc., adică acele situații care, în mod obiectiv, datorită împrejurărilor presante care au apărut, nu fac posibilă adoptarea unei legi de abilitare. Excepția consacrată de textul constituțional este determinată de însuși caracterul

³⁰⁹ Mihai Constantinescu, **Conținutul ordonanței de urgență a Guvernului**, în "Dreptul", Anul IX, Seria III-a, nr.8/1998, pag.30.

excepțional al situației care o provoacă, adică o stare de fapt care impune maximă urgență în luarea unei asemenea măsuri legislative și în executarea ei. Prin însăși natura sa, ordonanța de urgență este o soluție extremă pentru rezolvarea unor situații excepționale, cu executare imediată. Ea este condiționată deci de existența cazului excepțional și, de aceea, nu se poate realiza pe calea unor reglementări obișnuite și normale. Ca atare, ordonanța de urgență nu este o simplă varietate a ordonanței pe baza unei legi de abilitare, ci o măsură de ordin constituțional care permite guvernului, sub controlul strict al Parlamentului, să facă față unui caz excepțional, care se justifică, așa cum se arată în Decizia Curții Constituționale nr.65/1995, prin necesitatea și urgența reglementării unei situații care, datorită circumstanțelor sale excepționale, impune adoptarea unei soluții imediate în vederea evitării unei grave atingeri aduse interesului public.

Aprecierea caracterului excepțional se face de la caz la caz, în primul rând de către guvern, prin aprecierea oportunității politice a emiterii de ordonanțe de urgență, în condițiile în care delegarea legislativă este acordată de Constituție prin dispozițiile art.115 alin.(4), iar în al doilea rând, de către Parlament, prin cenzura sa cu caracter specific. Fără îndoială, modificarea sau unificarea legislației într-un anumit domeniu sau altul nu justifică, prin ea însăși, emiterea unei ordonanțe de urgență, după cum nici solicitările investitorilor români sau străini, în domeniul privatizării ori stabilirea clară a funcțiilor instituțiilor publice în scopul realizării unei coerențe la nivel decizional nu sunt de natură a constitui, prin ele însele, argumente suficiente de natură să motiveze adoptarea unei astfel de soluții.

Prin ordonanțe de urgență se pot reglementa, în situații excepționale, probleme care țin de domeniul legilor, indiferent dacă acestea sunt organice sau ordinare. Interdicția constituțională de a se reglementa prin ordonanțe domeniul legilor organice privește numai ordonanțele emise în baza unei legi de abilitare, iar subiecții acestei interdicții sunt în egală măsură Parlamentul și Guvernul. În afara delegării legislative legale, art.115 alin.(4) din Constituție a instituit și o delegare legislativă constituțională, care conferă guvernului dreptul de a emite, în cazuri excepționale, ordonanțe de urgență, fără vreo intervenție parlamentară și fără vreo limitare la domeniul legilor ordinare. De aceea, se poate considera că tocmai caracterul de urgență al acestor ordonanțe justifică posibilitatea emiterii lor și în domeniile rezervate legilor organice.

Este de remarcat însă faptul că, prin aprobarea unei ordonanțe, Parlamentul nu poate acoperi eventualele vicii de neconstituționalitate ale acesteia; așa cum rezultă din jurisprudența Curții Constituționale, dacă ordonanța cuprinde o normă cu caracter neconstituțional, legiuitorul, prin legea de aprobare, nu poate înlătura acest caracter, deoarece Parlamentul nu este îndreptățit să confirme o normă neconstituțională care își păstrează acest caracter cât timp nu a fost modificată. Altminteri, regimul constituțional al ordonanței ar fi încălcat, întrucât s-ar reduce exclusiv la sprijinul politic al guvernului în Parlament, cu nesocotirea limitelor constituționale ale delegării legislative.

2.2.7. Jurisdicția constituțională

O poziție importantă în rândul instituțiilor care asigură ordinea de drept în România o ocupă Curtea Constituțională, creată după modelul Consiliului Constituțional francez, dar prezentând numeroase elemente de specificitate și originalitate³¹⁰. Existența acestei instituții se cere a fi subliniată

³¹⁰ Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, *Curtea Constituțională a României*, Editura Albatros, București, 1997, pag.27; Florin Bucur Vasilescu, *Constituționalitate și constituționalism*, Editura Național, București, 1998, pag.103; Ion Deleanu, *Justiția constituțională*, Editura "Lumina Lex", București, 1995, pag.177; Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Sistemul constituțional românesc, vol.II, Ediție revăzută și adăugită, Editura Lumina Lex, București, 2001, pag.351 și urm.

în mod deosebit deoarece, în perioada antebelică, în România controlul de constituționalitate se efectua de justiție, respectiv de Curtea de Casație și Justiție reunită în Secțiuni Unite.

În legătură cu înființarea și funcționarea Curții Constituționale, în anii 1990-1991, în Adunarea Constituantă s-au purtat vii discuții, fiind exprimate puncte de vedere pozitive, care au susținut consacrarea noii instituții, dar și puncte de vedere critice.

Susținând necesitatea înființării noului organism, profesorul Ion Deleanu, membru al Comisiei pentru redactarea proiectului de Constituție, a relevat, în ședința din 14 mai 1991, că "Prin modul de desemnare a membrilor Consiliului Constituțional, se asigură nu numai profesionalismul acestui organ, dar și, mai ales, neutralitatea lui. El este alcătuit din reprezentanți ai celor două Camere ale Parlamentului și din reprezentanți desemnați de șeful ramurii executive a organelor statului.

Nefiind un organ esențialmente și exclusiv jurisdicțional și aflându-se situat între puteri, el poate exercita și alte prerogative, cum de altfel s-a și preconizat: veghează la respectarea procedurii pentru alegerea președintelui României și confirmă definitiv rezultatele sufragiului, hotărăște asupra contestațiilor având ca obiect neconstituționalitatea unui partid politic și așa mai departe"³¹¹.

Prevederilor de bază înscrise în Titlul V din Constituția României li s-au adus importante precizări prin Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, în legătură cu profilul și natura acestei instituții. Astfel, Curtea Constituțională este, potrivit legii sale de organizare, **unica autoritate de jurisdicție constituțională existentă în România**, ea fiind independentă față de orice altă autoritate publică și supunându-se numai Constituției și prevederilor înscrise în legea sa organică. În lege se mai precizează că "Scopul Curții Constituționale este garantarea supremației Constituției". Același act normativ mai stipulează că nici o autoritate publică nu poate contesta competența Curții Constituționale, Curtea fiind singura în drept să hotărască asupra competenței sale.

Este de observat că de regulă Curtea Constituțională poate fi sesizată, înainte de promulgarea legilor, de către o serie de factori de răspundere printre care Președintele României, președinții celor două Camere ale Parlamentului, președinții Curții Supreme de Justiție etc. În ce privește regulamentele celor două Camere ale Parlamentului, condiția verificării prealabile a constituționalității legilor nu mai apare sesizarea în legătură cu eventuale prevederi neconstituționale, urmând a se face numai după ce aceste regulamente vor fi fost votate.

În ceea ce privește cetățenii, aceștia nu au dreptul să sesizeze Curtea Constituțională înainte de promulgarea unei legi ci, cel mult, să atenționeze un număr de 50 de deputați sau 25 de senatori, pentru ca aceștia să ia inițiativa sesizării Curții Constituționale. Cetățenii pot, în schimb, să ridice excepția de neconstituționalitate în cadrul unor procese pendinte în fața instanțelor judecătorești, dar numai dacă au un interes direct în soluționarea cauzelor respective.

O serie de atribuții ale Curții Constituționale sunt de domeniul avizării sau supravegherii respectării unor proceduri. Cu numeroase implicații politice este, de pildă, atribuția prevăzută la art.146 lit.k) din Constituție, care consacră dreptul Curții Constituționale de a se pronunța asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

În ce privește **soluționarea sesizării de constituționalitate**, care constituie - poate - funcția cea mai importantă a Curții Constituționale, considerăm necesar să precizăm că în conformitate cu prevederile art.145 din Constituția României, **deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor.**

În legătură cu prevederile art.145 alin.2 din Constituție (în vechea redactare, textul fiind înlocuit în prezent cu art. 147(1)), s-au ridicat interesante probleme de interpretare cu privire la Decizia nr.1 din 17 ianuarie 1995 a Plenului Curții Constituționale privind obligativitatea deciziilor sale pronunțate în

³¹¹ Monitorul Oficial al României, anul II, nr.18, partea II-a, 16 mai 1991.

cadru controlului de constituționalitate. Această decizie - care a suscitat vii comentarii - a fost adoptată cu șase voturi, trei judecători semnând o opinie separată (I), iar doi dintre aceștia o a doua opinie separată (II).

Referindu-se la forța obligatorie a deciziilor Curții Constituționale, semnarii opiniei majoritare amintesc că "o parte - deloc neglijabilă - a doctrinei constituționale asimilează aceste decizii cu actele având forța legii". Totodată, majoritatea judecătorilor Curții Constituționale au opinat că "În cazul în care se atacă o lege prin care s-a aprobat o ordonanță a Guvernului, și aceasta a fost declarată neconstituțională, nu se poate susține că ar fi afectat de acest viciu numai articolul unic al legii de abilitare, ci și conținutul legii, adică dispozițiile legale ce au fost emise pe cale de ordonanță, deoarece aceasta a părăsit domeniul de acțiune al Guvernului și a intrat în regulul procedurii legislative".

Principala problemă care a fost pusă în discuția Curții cu prilejul adoptării deciziei menționate a fost în special aceea dacă Curtea Constituțională poate da nu numai o interpretare obligatorie a legii fundamentale a statului, dar și să suspende actele normative contrare Constituției, substituindu-se organului legislativ, reglementările stabilite de Curtea Constituțională dobândind o valoare directă în procesul legiferării.

Deși problema a fost deosebit de interesantă și a suscitat numeroase discuții, ea și-a găsit o rezolvare de fond de abia prin modificarea Legii nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, survenită la 25 iulie 1997. Remarcăm în această privință introducerea la art.2 al legii menționate a unui nou paragraf, având următorul conținut: "În exercitarea controlului, Curtea Constituțională se pronunță numai asupra problemelor de drept, fără a putea modifica sau completa prevederea legală supusă controlului. De asemenea, Curtea Constituțională nu se poate pronunța asupra modului de interpretare și aplicare a legii, ci numai asupra înțelesului său contrar Constituției".

În decursul existenței sale, Curtea Constituțională a desfășurat o remarcabilă activitate, adoptând un număr important de decizii ce au vizat fie problemele aplicării temporare a legilor, exercitarea drepturilor electorale, autonomia parlamentară, echilibrul constituțional în condițiile separației puterilor, drepturile și libertățile cetățenești, limitele mandatului reprezentativ, dreptul de organizare în grupuri parlamentare. Totodată, practica Curții a contribuit la clarificarea unor concepte juridice ca, de pildă, conceptele de "lege organică", "delegare legislativă", "avut obștesc", conținutul și limitele dreptului de proprietate, ca și la cristalizarea unor reguli procedurale ce prefigurează un autentic Cod de procedură constituțională.

Este un fapt cert că, pe parcursul anilor, Curtea Constituțională a României s-a impus ca un important factor al promovării principiilor statului de drept. Inspirată din experiența franceză și înscriindu-se întru totul pe linia "**modelului european**" de control al constituționalității legilor, ea nu poate fi considerată, în nici un caz, însă, ca o simplă "reproducere" a modelului francez. Este suficient să amintim deosebirile care există între cele două sisteme în ceea ce privește **obligativitatea** controlului (în Franța, necesară întotdeauna pentru legile organice și regulamentele celor două Camere), **termenul** (o lună în Franța, dar în România nespecificat), **tratatele** considerate neconstituționale (care nu intră în vigoare pe teritoriul francez), verificarea cazurilor în care a fost încălcată "**puterea reglementară**" a Guvernului (atribuțiune specifică numai Franței), **excepția de neconstituționalitate** în fața instanțelor (recunoscută și practică în România, dar în Franța aflată numai în stadiul de proiect) etc.

Considerăm ca fiind cât se poate de semnificativ faptul că, în cursul dezbaterilor privind perfecționarea cadrului constituțional al României, toate forțele politice s-au pronunțat în sensul întăririi rolului Curții Constituționale. Așa cum s-a arătat, prin reforma constituțională din anul 2003 Curtea Constituțională a dobândit noi atribuții. Definită ca fiind «garantul supremației Constituției», ea soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, se pronunță asupra

constituționalității tratatelor, iar Parlamentul a pierdut dreptul de a menține cu o majoritate de două treimi o lege declarată ca neconstituțională.

2.2.8. Ordinea constituțională internă și tratatele internaționale

Ordinea constituțională internă a fiecărui stat presupune acceptarea și traducerea în viață a principalelor reglementări internaționale în domenii care privesc garantarea instituțiilor democratice, apărarea statului de drept, sancționarea oricăror fapte prin care se aduce atingere bunei funcționări a mecanismelor sociale. De aceea, între ordinea internă și ordinea internațională există o strânsă corelație, prevederile constituționale urmând să asigure nu numai respectarea documentelor convenite cu alte state sau la nivel mondial, dar și mecanisme eficiente și sigure pentru aplicarea în viață a tratatelor, acordurilor și convențiilor internaționale.

În România, anterior Constituției din 1991, nu au existat norme care ar fi consacrat prioritatea dreptului internațional. Constituția din 1923 conferea Regelui dreptul de a încheia convenții internaționale pentru comerț, navigație și în alte domenii, dar acestea trebuiau să fie supuse mai întâi puterii legislative și aprobate de ea (art.88). Constituția din 1938 consacră dreptul Regelui de a încheia cu țările străine tratatele politice și militare. Ea preciza însă, în același timp, că pentru a avea "putere de lege în interior", înțelegerile internaționale menționate trebuiau să fie supuse adunărilor legiuitoare și aprobate de acestea (art.46).

Constituțiile din 1948 și 1952 cuprindeau numai dispoziții generale legate de organele competente a încheia tratate. În schimb, fără a consacra prioritatea dreptului internațional, art.14 al Constituției din 1965 stabilea că relațiile externe ale României "se bazează pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne".

Constituția din 1991 a introdus pentru prima dată în ordinea constituțională reglementări în această materie³¹², art.11 al Constituției României din 1991 având următorul cuprins:

"(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatelor ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern".

Formularea constituțională nu a fost, însă, după părerea noastră, de natură a evita cu totul orice probleme de interpretare, deoarece ea lasă deschise o serie de situații cum ar fi, de pildă, aceea a unor eventuale contrarietăți între tratate și legea internă care nu au fost eliminate. Singura situație în care se recunoaște absolut categoric prioritatea reglementărilor internaționale era domeniul drepturilor omului (art. 20, alin. 2). În celelalte cazuri interpretarea cea mai potrivită ar fi fost aceea că normele contrare tratatelor urmau să fie considerate abrogate implicit. O asemenea soluție a fost însă în mod constant evitată, preferându-se fie modificarea anterioară a legislației, în cazul aderării la un tratat care prevede norme contrare, fie aceea a adoptării, în unele cazuri, cum s-a și făcut de altfel, a unor modificări în legislația internă odată cu ratificarea tratatului, prin care anumite prevederi din tratat au fost introduse în mod direct în cuprinsul unor acte normative. Este de menționat, pe de altă parte, că obligația integrării în dreptul intern se referă, după cum precizează art.11 alin.2 pe care l-am citat, numai la **tratatele** ratificate de Parlament, **principiile** și celelalte **norme general admise** ale dreptului internațional la care se referă art.10 acționând numai ca norme orientative de comportament politic în raporturile internaționale, iar nu ca reguli de drept intern.

Referitor la drepturile omului, articolul 20 din Constituție conține importante prevederi. Primul alineat al textului dispune că "Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor

³¹² Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Tratat, vol.II, Editura Europa Nova, București, 1996, pag.55.

fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte".

Cel de al doilea alineat este cât se poate de categoric, specificând că **"Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale"**. În anul 2003, la acest text s-a adăugat precizarea „cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile“.

Prin modificarea Constituției din anul 2003 au fost introduse în Constituția României două importante articole, respectiv art.148 privind integrarea în Uniunea Europeană și art.149 privind aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord.

Primul alineat al art.148 prevede că aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și al exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

În alineatul al doilea se aduce precizarea că urmare aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.

Cu referire la aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord, art.149 dispune că aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

În decursul ultimilor șaisprezece ani care au trecut de la instaurarea noului regim democratic, România a devenit parte la numeroase tratate, convenții și acorduri internaționale, exprimându-și astfel voința de a se alinia standardelor internaționale moderne, acceptate la nivelul comunității europene și internaționale. Este suficient să menționăm astfel Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Carta Europeană a autonomiei locale, Convenția privind dreptul mării, Convenția cadru a Națiunilor Unite de la Rio de Janeiro asupra schimbărilor climatice, Convenția privind securitatea nucleară, Convenția europeană pentru combaterea terorismului, Convenția Europeană pentru adopțiile de copii ș.a.

Noua calitate a României, de membră a Uniunii Europene, de la 1 ianuarie 2007, implică (prin însuși Tratatul de aderare) acceptarea tuturor tratatelor încheiate anterior de Comunitatea Europeană și, totodată, a Tratatului Constituțional European.

ROMÂNIA – date statistice

Președintele României

președintele actual

Traian Băsescu (din 2004)

președinții anteriori

Ion Iliescu	din 2000 până în 2004
Emil Constantinescu	din 1996 până în 2000
Ion Iliescu	din 1992 până în 1996
Ion Iliescu	din 1990 până în 1992

Rezultate alegeri prezidențiale din 28 octombrie 2004 (turul I; participare 58,51%):

Adrian Năstase (PSD+PUR)	40,94%
Traian Băsescu (DA:PNL+PD)	33,92%
Corneliu Vadim Tudor (PRM)	12,57%
Marko Bela (UDMR)	5,10%
Gheorghe Coriolan Ciuhandu (PNT-CD)	1,90%
Gheorghe Becali (PNG)	1,77%
Petre Roman (PFD)	1,35%
Gheorghe Dinu (independent)	1,08%
Alți candidați cu un procent sub 1%	1,38%

Rezultate alegeri prezidențiale din 12 decembrie 2004 (turul II; participare 55,21%):

Traian Băsescu (DA:PNL+PD)	51,23%
Adrian Năstase (PSD+PUR)	48,77%

Guvernul României

prim ministru

Călin Popescu-Tăriceanu (din 2004)

prim miniștri anteriori:

Adrian Năstase	decembrie 2000 – decembrie 2004
Mugur Isărescu	decembrie 1999 – decembrie 2000
Radu Vasile	martie 1998 – decembrie 2000
Victor Ciorbea	decembrie 1996 – martie 1998
Nicolae Văcăroiu	noiembrie 1992 – decembrie 1996
Theodor Stolojan	octombrie 1991 – noiembrie 1992
Petre Roman	decembrie 1989 – septembrie 1991

Parlamentul României

Rezultate alegeri Senat din 28 noiembrie 2004 (participare 58,51%):

Uniunea Națională PSD+PUR	37,17%
Alianța Dreptate și Adevăr PNL-PD	31,81%
Partidul România Mare (PRM)	13,65%
Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR)	6,23%

Partidul Noua Generație (PNG) 2,36%

Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNT-CD) 1,92%

Alte partide sau candidați independenți cu procente sub 1% 6,86%

Rezultate alegeri Camera Deputaților din 28 noiembrie 2004 (participare 58,51%):

Uniunea Națională PSD+PUR 36,80%

Alianța Dreptate și Adevăr PNL-PD 31,49%

Partidul România Mare (PRM) 12,99%

Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR) 6,20%

Partidul Noua Generație (PNG) 2,24%

Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNT-CD) 1,86%

Alte partide sau candidați independenți cu procente sub 1% 8,42%

A. Senatul

președinte actual

Nicolae Văcăroiu (din 2000)

președinți anteriori:

Quintus-Mircea Ionescu februarie 2000 – decembrie 2000

Petre Roman decembrie 1996 – februarie 2000

Oliviu Gherman 1992 – 1996

Alexandru Bărlădeanu 1990 – 1992

grupurile parlamentare

Grupul parlamentar Dreptate și Adevăr (DA)	Membri	50
--	--------	----

Grupul parlamentar P.S.D.	43
---------------------------	----

Grupul parlamentar al P.R.M.	18
------------------------------	----

Grupul parlamentar al Partidului Conservator (PC)	11
---	----

Grupul parlamentar al U.D.M.R.	10
--------------------------------	----

Senatori care nu fac parte din nici un grup parlamentar	5
---	---

Total	137 senatori
-------	--------------

B. Camera Deputaților

președinte

Bogdan Olteanu (din 2005)

președinți anteriori:

Adrian Năstase 2004- 2005

Valer Dorneanu 2000- 2004

Ion Diaconescu 1996 – 2000

Adrian Năstase 1992 – 1996

Marțian Dan 1990 – 1992

grupurile parlamentare**Membri**

Grupul parlamentar al P.S.D.	107
Grupul parlamentar al P.N.L.	51
Grupul parlamentar al P.D.	50
Grupul parlamentar al U.D.M.R.	22
Grupul parlamentar al PC (Partidul Conservator)	19
Grupul Parlamentar al Minorităților Naționale	18
Deputați care nu fac parte din nici un grup parlamentar	34
Total	331

C. Activitatea legislativă și de control parlamentar**număr de legi adoptate:**

legislatura 2004 – (până în prezent)	928 (inclusiv aprobarea O.U.G.)
legislatura 2000 – 2004	2690 (inclusiv aprobarea O.U.G.)
legislatura 1996 – 2000	926
legislatura 1992 – 1996	537
legislatura 1990 – 1992	238

întrebări și interpelări formulate

	de senatori	de deputați
în legislatura 2004 – (până în prezent)	1875	4272
în legislatura 2000 – 2004	1614	3993
în legislatura 1996 – 2000	1682	2234

Curtea constituțională**componența**

Ioan Vida	președinte
Nicolae Cochinescu	judecător
Aspazia Cojocaru	judecător
Axinte Gașpar	judecător
Kozsokár Gábor	judecător
Petre Ninosu	judecător
Ion Predescu	judecător
Toader Tudorel	judecător
Șerban Viorel Stănoiu	judecător

2.3. FINLANDA

2.3.1. Istoric și organizare politică

Primele populații care au sosit în Finlanda cu mii de ani în urmă au aparținut, se pare, unor triburi nordice, printre care strămoșii laponilor de astăzi. Un alt grup de populații migratoare, venind din Sud și Sud-Est, s-a stabilit aici cu circa 3.000 de ani în urmă. Acestea vorbeau, probabil, un dialect fino-ugric și sunt, se pare, strămoșii finlandezilor de astăzi. În teritoriul actual al Finlandei și-au făcut apariția mai târziu și alte populații, strămoșii tavastianilor, veniți din regiunile de Sud-Est³¹³.

Chiar înainte de Era Vikingilor (sec. VIII-XI) suedezii au început să debarce pe coastele Finlandei. Sfârșitul Erei Vikingilor a facilitat penetrațiile suedeze și daneze, precum și cele ale rușilor și germanilor.

Începând din secolul al XII-lea, Finlanda devine un câmp de dispute între Rusia și Suedia. În secolele XII-XIII teritoriul Finlandei este cucerit de Suedia și guvernat ca ducat (din 1284) și apoi ca mare ducat (din 1581). Finlanda cunoaște în aceste timpuri și două invazii daneze, în 1195 și 1201. În 1216, regele Suediei - la acea dată țară catolică - primește din partea Papei confirmarea drepturilor sale. Între timp, Rusia începe o campanie de creștinare ortodoxă forțată în Estul Finlandei (1227). Aceasta trece sub suveranitatea Suediei, dar influența rusă continuă să se mențină în răsăritul țării.

Suedezii încep să administreze țara în conformitate cu tradițiile suedeze, să ridice castele și să strângă impozite. În 1362 regele Haakon al Suediei recunoaște dreptul populației finice de a participa la alegerile regale, la fel ca și populația din celelalte regiuni ale Suediei. În perioada dominației suedeze, finlandezii descoperă treptat sentimentul unității. În timpul regelui Gustav al II-lea Adolf (1611-1632) Finlanda devine o parte integrantă a regatului.

Prin pacea de la Stolbovo (1617), Rusia cedează Regatului Suediei - Ingermanland și o parte din Karelia. Populația teritoriilor cedate era de religie ortodoxă greacă și, atunci când guvernul Suediei a inițiat o trecere forțată la luteranism, mulți oameni au trecut în Rusia iar locul lor a fost luat de finii luterani. În timpul marelui război din Nord, rușii au ocupat Finlanda timp de opt ani (1713-1721) iar prin Tratatul de la Uusikaupunki (Nystad) din 1721, Suedia a fost nevoită să cedeze Rusiei partea de Sud-Est a Finlandei, cu Viipuri și provinciile baltice. În timpul următorului război ruso-suedez (1741-1743) împărăteasa Elisabeta și-a făcut cunoscută intenția de a transforma Finlanda într-un stat separat, sub suveranitatea Rusiei. Proiectul nu s-a realizat însă, iar prin pacea de la Turku (1743) Rusia s-a mulțumit cu anexarea unei părți din Finlanda.

Propunerea țarinei Elisabeta a fost reluată mai târziu de Alexandru I, iar prin Tratatul de pace de la Hamina (Frederikshamn) din 1809, care a pus capăt războiului ruso-suedez din 1808-1809, Finlanda a fost încorporată Rusiei ca mare ducat autonom. Între 1809-1863 Finlanda a fost condusă de către o birocrație aleasă de împăratul rus. În pofida caracterului autoritar al regimului, au fost puse în aplicare un număr de reforme importante. Helsinki a devenit capitală și multe edificii importante datează din această perioadă. În timpul lui Alexandru al II-lea (1855-1881) limba finică a reușit să fie pusă pe picior de egalitate cu limba suedeză în administrație și în justiție. De altfel, până în 1890 Rusia a respectat poziția specială a Finlandei în raporturile cu Imperiul Rus.

³¹³ Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.202; Maurice Carrez, *La Finlande*, în "Encyclopedia Universalis", Paris, vol.9, pag.486 și urm.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au început însă să se manifeste unele tendințe vizibile de asimilare din partea Rusiei. Astfel, s-au făcut încercări de a se introduce limba rusă în administrație și în justiție, ca a treia limbă de stat, și a-i convinge pe finlandezi să servească în armata rusă. □arul Nicolae al II-lea a emis un decret, la 15 februarie 1899, în conformitate cu care se auto-împuternicea - fără consimțământul Dietei finlandeze (recunoscută de Rusia încă din 1809) - să suspende legile aplicabile pe teritoriul Finlandei în cazul în care acestea ar fi afectat interesele ruse.

În 1906, sub influența forțelor patriotice finlandeze, a fost impusă reforma sistemului parlamentar, vechea Dietă - compusă din patru Camere - fiind înlocuită cu un Parlament modern unicameral, ales prin sufragiu universal și egal.

În martie 1917, în condițiile revoluției ruse, Finlanda dobândește din nou statutul de autonomie. După preluarea puterii de către bolșevici în noiembrie 1917, Parlamentul adoptă (la 6 decembrie 1917) Declarația de independență a Finlandei, care este recunoscută de Lenin și de guvernul său în ultima zi a aceluiași an. Cu toate că despărțirea Rusiei decursese în mod pașnic, elemente pro-comuniste care dobândiseră controlul asupra Partidului Social Democrat au pus stăpânire pe Helsinki și pe o serie de orașe industriale din Sud. Ordinea este restabilită numai cu ajutorul trupelor germane, mulți revoluționari fiind executați sau întemnițați. O parte dintre aceștia se refugiază la Moscova, unde înființează Partidul Comunist din Finlanda.

În condițiile unor incertitudini politice și ale confruntării dintre diversele tendințe, încercările de a instaura monarhia eșuează. După perioada de regență a Generalului Mannerheim se adoptă Constituția din 17 iulie 1919, primul președinte ales al țării devenind Kaarlo Juho Stahlberg, liderul Partidului Național Progresist. Dintre evenimentele perioadei interbelice menționăm, în mod special, reorganizarea Partidului Social Democrat cu lichidarea elementelor extremiste, legile reformei agrare (din 1918 și 1922), instaurarea egalității lingvistice, soluționarea problemelor frontierei orientale a Finlandei de către Liga Națiunilor, în conformitate cu cerințele asigurării securității țării.

Ca urmare a respingerii de către Finlanda a ultimatumului sovietic din 1939, Finlanda devine ținta unei agresiuni armate din partea U.R.S.S. În pofida eroismului armatei finlandeze, aceasta este obligată - față de superioritatea forțelor sovietice - să încheie un Tratat de pace la Moscova, la 12 martie 1940, prin care Finlanda este determinată să cedeze U.R.S.S. o vastă zonă de teritoriu în Sud-Estul țării. Participantă la războiul ruso-german, odată cu înfrângerea armatelor germane, Finlanda este nevoită să ceară armistițiu în 1944. Armistițiul este încheiat, dar cu condiția recunoașterii Tratatului de la Moscova din 1940, defavorabil pentru Finlanda.

După armistițiu, în Finlanda se formează un guvern de coaliție sub conducerea lui Juho Kusti Paasikivi, care este ales președinte al țării în 1946. Tratatul de pace de la Paris din 1947 legalizează pierderile teritoriale în favoarea U.R.S.S. Între 1948-1991 Finlanda este legată de fostul stat sovietic de un tratat de "prietenie, colaborare și asistență mutuală". În toată perioada postbelică Finlanda a dus o politică de strictă neutralitate. În 1992 a solicitat în mod oficial aderarea la Comunitatea Economică Europeană.

Actualul șef al statului este Tarja Halonen, realeasă la 29 ianuarie 2006, cu un procent de 51,8%, la cel de al doilea tur de scrutin. Primul ministru al Finlandei este Matti Vanhannen, din Partidul Liberal.

2.3.2. Analiza prevederilor Constituției din 17 iulie 1919. (Forma de guvernământ)

Constituția Finlandei din 17 iulie 1919³¹⁴ - încă în vigoare - constituie legea fundamentală care reglementează organizarea și funcționarea statului finlandez, înscriind totodată principiile fundamentale care guvernează activitatea organelor de stat și drepturile cetățenilor. Potrivit prevederilor Constituției, Finlanda este o republică semi-prezidențială. Activitatea legislativă este exercitată de **președinte** și **Edeskunta** (Parlamentul), compus din 200 de membri, aleși prin vot direct, pe un mandat de patru ani. Puterea executivă se exercită de **președinte** și **Consiliul de Stat** (Guvernul) format în urma alegerilor legislative.

2.3.2.1. Prevederi generale

Articolul 1 din Constituția Finlandei precizează că "Finlanda este o republică suverană a cărei Constituție este stabilită prin prezenta formă de guvernământ și prin alte legi fundamentale".

O serie de prevederi cu caracter general sunt înscrise în articolul 2 care dispune că:

- puterea publică aparține Națiunii, reprezentată de Camera Reprezentanților în sesiune;
- puterea legislativă este exercitată de Camera Reprezentanților împreună cu Președintele Republicii;
- puterea executivă supremă este încredințată Președintelui Republicii. În ceea ce privește guvernământul general, există un Consiliu de Miniștri, alcătuit dintr-un prim ministru și miniștri, în numărul necesar;
- puterea judecătorească este exercitată de tribunale independente și, în ultimă instanță, de Curtea Supremă și Curtea Administrativă Supremă;
- teritoriul Republicii Finlanda este indivizibil. Frontierele sale nu pot fi modificate decât cu consimțământul Camerei Reprezentanților;
- naționalitatea finlandeză aparține, de drept, oricărei persoane care este născută din părinți finlandezi (Legea nr.518 din 1 decembrie 1967);
- naturalizarea finlandeză poate fi acordată străinilor în condițiile și formele expres prevăzute de lege.

2.3.2.2. Drepturile generale și protecția juridică a drepturilor cetățenilor finlandezi

În Constituția Finlandei sunt prevăzute și garantate următoarele drepturi:

- egalitatea în fața legii (art.5);
- asigurarea vieții, onoarei, libertății și bunurilor personale (art.6 alin.1);
- dreptul de circulație și de liberă alegere a domiciliului (art.7);
- dreptul cetățenilor finlandezi de a-și exercita cultul, în public sau în particular (art.8);
- egalitatea deplină a cetățenilor, indiferent de credința căreia aparțin (art.9);
- libertatea cuvântului, libertatea de a edita publicații, libertatea întrunirilor și libertatea de a constitui asociații (art.10);
- inviolabilitatea domiciliului (art.11);

³¹⁴ Constitution de la Finlande (Forme de Gouvernement), Parlement de Finlande, Ministère des Affaires Etrangères, Ministère de la Justice, Helsinki, 1984, 55 pag.

- secretul corespondenței, al telegramelor și al convorbirilor telefonice (art.12);
- dreptul cetățenilor de a fi judecați numai de tribunale instituite prin lege (art.13);
- interzicerea titlurilor de noblete sau demnităților ereditare (art.15).

Dintre alte prevederi înscrise în Capitolul II al Constituției mai menționăm: egalitatea limbilor finlandeză și suedeză ca limbi naționale ale Finlandei, inclusiv în fața autorităților și a tribunalelor (art.14) și posibilitatea stabilirii unor restrângeri ale drepturilor fundamentale în caz de război sau de insurecție (art.16).

În legătură cu politica națională a statului finlandez mai sunt de amintit prevederile art.14 alin.2, care dispune că "Statul va satisface nevoile culturale și economice ale populației de limbă finlandeză și celei de limbă suedeză potrivit unor principii identice".

2.3.2.3. Legislația

Inițiativa legislativă, ca și dreptul de a solicita modificarea, interpretarea autentică sau abrogarea unei legi aparțin atât Președintelui Republicii, cât și Camerei reprezentanților. Posibilitatea exercitării unui drept parlamentar de inițiativă legislativă este garantată de Legea organică a Camerei reprezentanților (art.18).

Odată aprobată de Cameră (sistemul parlamentar finlandez fiind unicameral), legea este supusă aprobării Președintelui Republicii, care poate solicita un aviz consultativ Curții Supreme sau Curții Administrative Supreme, în raport cu natura problemelor ce formează obiectul legii. În cazul în care Președintele nu aprobă legea, aceasta va intra totuși în vigoare dacă este aprobată fără modificări de către Camera nou aleasă, cu majoritatea absolută a voturilor exprimate. În caz contrar, legea va fi considerată caducă.

Dacă într-un interval de timp de trei luni, de când legea i-a fost transmisă spre aprobare, Președintele nu o aprobă, se consideră că el a refuzat aprobarea (art.19).

În principiu, toate legile trebuie să prevadă și data intrării lor în vigoare. Dacă o lege nu este publicată până la data prevăzută pentru intrarea sa în vigoare, ea dobândește forță obligatorie din ziua publicării sale (Legea nr.607 din 15 august 1980). Textele actelor normative sunt redactate în ambele limbi - finlandeză și suedeză (art.22).

2.3.2.4. Guvernământul și Administrația

Constituția Finlandei cuprinde în cadrul Capitolului IV, sub titlul "Guvernământul și Administrația", o serie de prevederi legate de instituția prezidențială, de Guvern și de administrația centrală și locală.

Președintele Republicii este ales pe o perioadă de șase ani, de către 301 electori, el trebuind să fie cetățean finlandez prin naștere. Potrivit Legii nr.738 din 13 februarie 1982, condițiile de votare și de alegere a electorilor sunt aceleași ca pentru desemnarea membrilor Camerei Reprezentanților.

Finlanda nu cunoaște instituția vicepreședintelui. În cazul în care președintele este împiedicat să-și exercite atribuțiile, prerogativele sale sunt îndeplinite de primul ministru, iar dacă și acesta se găsește într-o situație care nu-i permite să îndeplinească aceste îndatoriri, de către ministrul care ține locul primului ministru.

Principalele atribuțiuni ale Președintelui, potrivit Constituției Finlandei, sunt următoarele:

- convoacă în sesiuni extraordinare Camera reprezentanților;
- ordonă desfășurarea de alegeri;
- deschide și închide lucrările parlamentare;

- are dreptul de a emite decrete în probleme de ordin administrativ care nu sunt de competența Guvernului, cu condiția ca acestea să nu cuprindă modificări ale legilor;
- poate grația total sau reduce pedepsele, cu avizul Curții Supreme;
- este comandantul suprem al forțelor armate;
- poate acorda naturalizarea finlandeză unui cetățean străin sau să aprobe retragerea naționalității finlandeze;
- supraveghează administrația de stat;
- conduce relațiile externe.

Hotărârile Președintelui trebuie luate în cadrul ședințelor Consiliului de Miniștri, la propunerea miniștrilor; ele sunt semnate de președinte și contrasemnate de ministrul de resort.

Consiliul de Miniștri

Membrii Consiliului de Miniștri trebuie să se bucure de încrederea Camerei Reprezentanților; ei sunt aleși de către Președinte dintre cetățenii finlandezi originari, cunoscuți pentru onorabilitatea și capacitatea lor. O prevedere importantă pe care o semnalăm este aceea înscrisă în art.36 alin.2, care dispune că **"Ministrul de care aparțin problemele privind administrarea justiției și cel puțin unul dintre ceilalți miniștri trebuie să aibă o formațiune juridică"**. De asemenea, menționăm prevederile art.37, care enunță ideea: **"Consiliul de miniștri va trebui să cuprindă un Cancelar al justiției, care trebuie să posede o cunoaștere aprofundată a dreptului. Cancelarul va fi asistat de un adjunct al Cancelarului justiției, care îl va înlocui în caz de nevoie"**.

În legătură cu Consiliul de Miniștri mai trebuie reținute următoarele prevederi înscrise în art.40 și urm.:

- Consiliul de Miniștri este prezidat de primul ministru iar în lipsa acestuia de un ministru desemnat anume de Președintele Republicii;
- problemele Consiliului de Miniștri se discută, de regulă, în ședințele plenare ale Guvernului, cu excepția acelor care prin decret au fost conferite unui anumit ministru, în calitate sa de șef al ministerului în cauză;
- membrii Consiliului de Miniștri sunt responsabili pentru gestiunea lor în fața Camerei Reprezentanților;
- există răspunderea solidară a miniștrilor pentru hotărârile adoptate, afară de cazul în care au exprimat opinii diferite în legătură cu problemele în cauză;
- dacă o hotărâre a Președintelui Republicii, transmisă Consiliului pentru a fi executată, este considerată a fi ilegală de către Guvern, acesta poate, după consultarea Cancelarului de justiție, să solicite Președintelui să o retragă sau să o modifice;
- dacă Guvernul sau unul dintre membrii săi acționează ilegal în exercițiul funcțiilor sale, Cancelarul de justiție are dreptul să facă o observație, iar dacă nu se ține cont de aceasta, să o înscrie în procesul-verbal al ședinței Consiliului sau să încunoștiințeze pe Președintele Republicii. Dacă Președintele decide punerea sub acuzare a unor miniștri, acuzarea în fața Înaltei Curți va fi susținută de Cancelar. Cancelarul are dreptul, în cazul săvârșirii unor acte de înaltă trădare de către însuși Președintele Republicii, să sesizeze Camera reprezentanților. Pentru actele îndeplinite în exercițiul funcției sale - cu excepția situațiilor menționate - Președintele nu poate fi pus sub acuzare.

Ombudsman-ul

Art.49 din Constituția Finlandei prevede că, în cursul primei sale sesiuni ordinare, Camera Reprezentanților va alege, potrivit procedurii stabilite de președintele său, un jurist eminent în funcția de ombudsman, **"însărcinat, în virtutea unui regulament elaborat de către Cameră, să supravegheze**

aplicarea legilor în activitatea tribunalelor și a altor autorități". Ombudsman-ul are aceleași drepturi ca și Cancelarul de justiție: să asiste la ședințele Consiliului, precum și la acelea ale tribunalelor și ale organelor administrative; să ia cunoștință de procesele-verbale ale Consiliului de Miniștri, ale ministerelor, tribunalelor și altor autorități și **"sub responsabilitatea prevăzută de lege pentru Ministerul Public, să intenteze sau să facă să se intenteze o acțiune pentru culpă sau neglijență în serviciu".**

Organizarea administrativă

În punct de vedere administrativ, Finlanda este împărțită în departamente, arondismente și comune.

Modificarea numărului departamentelor se poate face numai pe cale legislativă. Orice alte schimbări în organizarea administrativă se stabilesc de către Guvern, în cazul în care nu există dispozițiuni legale contrarii (art.50 alin.2).

Sunt de remarcat prevederile art.50 alin.3, care dispun că **"Atunci când se efectuează o modificare a limitelor circumscripțiilor administrative, se va avea în vedere ca noile circumscripții, în măsura în care circumstanțele o permit, să cuprindă populații vorbind aceeași limbă - finlandeza sau suedeza - sau, în orice caz, ca minoritățile lingvistice (care nu pot constitui circumscripții distincte, *n.aut.*) să fie pe cât de mici este posibil".**

Departamentele sunt administrate de către prefecți. Administrarea comunelor se întemeiază pe principiul autonomiei, potrivit dispozițiilor legilor speciale. Participarea cetățenilor de origine irlandeză, norvegiană, suedeză și daneză la administrarea comunelor este garantată de lege (Legea nr.334 din 23 aprilie 1976).

2.3.2.5. Tribunalele

Sistemul judiciar finlandez cuprinde un număr de instanțe de grade diferite, în fruntea cărora se găsește **Curtea Supremă** - cea mai înaltă instanță judecătorească, compusă dintr-un președinte și un număr de judecători.

Instanța supremă pentru recursurile în materie administrativă - în afara unor situații exceptate în mod expres - este **Curtea Administrativă Supremă**, care supraveghează exercitarea jurisdicției administrative de către autoritățile aflate în subordine.

Dacă fie Curtea Supremă, fie Curtea Administrativă Supremă apreciază ca fiind necesară modificarea unei interpretări autentice a unei legi sau a unui decret, ele vor înainta o propunere în acest sens Președintelui Republicii (art.58).

În cazul punerii sub acuzare a unui ministru, a unui membru al Curții Supreme sau al Curții Administrative Supreme ori a Cancelarului de justiție, pentru acte ilegale comise în exercițiul funcțiilor lor, cauza va fi judecată de către o Curte specială, denumită **Înalta Curte**, a cărei funcționare este stabilită prin dispozițiuni ce au caracterul unei legi fundamentale. În cazul în care Camera reprezentanților a hotărât punerea sub acuzare, aceasta va fi susținută de Ombudsman-ul parlamentar.

Potrivit prevederilor art.60 din Constituție, este interzisă instituirea unor tribunale excepționale.

2.3.2.6. Finanțele publice

Constituția Finlandei dispune, în art.61, că toate impozitele - inclusiv taxele vamale - vor fi stabilite prin lege. Totodată, legea reglementează principiile generale după care bunurile productive și întreprinderile comerciale de stat vor fi administrate și exploatate. De asemenea, prin lege urmează a fi

stabilite principiile noilor bugete ale administrațiilor și instituțiilor publice, precum și modificarea sau abrogarea principiilor stabilite anterior.

Bugetul anual este adoptat de Camera Reprezentanților, în formele stabilite de lege. Creditele bugetare nu pot fi depășite și nici reportate de la un exercițiu bugetar la altul, afară de cazul când în buget există prevederi contrarii. Nu se pot opera nici transferuri ale unor părți ale bugetului special aprobat de către Camera Reprezentanților la un alt capitol al bugetului.

Banca Finlandei se găsește sub garanția și controlul Camerei reprezentanților și sub supravegherea comisarilor aleși de către aceasta. Banca este administrată potrivit unui regulament, adoptat cu procedura stabilită de lege.

2.3.2.7. *Apărarea națională*

În conformitate cu prevederile art.75 din Constituție, fiecare cetățean este obligat să participe la apărarea țării. Recruții vor fi încorporați, pe cât posibil, în unități compuse din cetățeni care vorbesc aceeași limbă, dar limba comandamentului forțelor armate va fi finlandeza.

2.3.2.8. *Învățământul*

Universitatea din Helsinki are dreptul de administrare autonomă; dispozițiile privind funcționarea sa se stabilesc prin decret, al cărui conținut va fi avizat favorabil mai întâi de către Consiliul Universității.

Statul încurajează învățământul și cercetarea, subvenționând învățământul secundar general și învățământul primar. Învățământul primar este gratuit. La nevoie, statul poate să subvenționeze instituțiile de învățământ pentru profesiunile tehnice, agricultură și profesiunile anexe, pentru comerț, navigație și arte frumoase.

2.3.2.9. *Comunitățile religioase*

Organizarea și administrarea Bisericii evanghelice luterane este reglementată printr-o lege specială, iar a celorlalte comunități - prin dispozițiuni care vor fi stabilite.

2.3.2.10. *Funcțiile publice*

În art.84 este înscris principiul că, de regulă, numai cetățenii finlandezi pot fi numiți în funcții publice. Art.86 aduce importanta precizare că **"Aptitudinea, capacitatea și virtutea civică dovedită constituie baza generală a numirii în funcțiuni publice"**.

În Constituție sunt precizate și funcțiile pentru care anumite persoane pot fi numite numai prin decrete semnate de Președintele Republicii.

Constituția garantează inamovibilitatea judecătorilor și statutul special al funcționarilor de stat.

2.3.3 *Alte prevederi cu caracter constituțional*

Alături de prevederile Constituției Finlandei din 17 iulie 1919, mai au valoare unele acte constituționale recunoscute: **Legea organică a Camerei reprezentanților**, adoptată la Helsinki la 13

ianuarie 1928, și **Regulamentul Camerei reprezentanților**, adoptat la 19 decembrie 1927³¹⁵. Prevederile acestor documente, care se referă la activitatea parlamentară, sunt în general similare celor pe care le întâlnim și în alte țări cu regim semi-prezidențial.

Se cuvin a fi relevate numai câteva elemente de specificitate, care diferențiază reglementările existente în Finlanda de cele care sunt aplicabile în alte țări:

- art.39 din Legea organică a Camerei Reprezentanților, modificată prin Legea nr.278 din 18 martie 1982, prevede constituirea în primele cinci zile ale fiecărei legislaturi a unui corp de electori parlamentari, în număr de cel puțin 45, aleși de către Cameră prin scrutin proporțional, dacă nu există consens asupra candidaturilor, și care urmează să hotărască asupra componenței Comisiilor permanente parlamentare;

- sistemul finlandez prevede constituirea, printre organismele de lucru, a unei "**mari comisiuni**" care are importante atribuțiuni în ceea ce privește procesul legislativ, ea fiind cea care își dă avizul în timpul celei de a doua lecturi a proiectelor de legi;

- remarcabile atribuțiuni revin, în sistemul finlandez, președintelui Camerei (Speaker-ul), ale cărui prerogative se apropie de cele existente în sistemul britanic. De remarcat este faptul că, potrivit art.55, el nu are totuși dreptul de a lua cuvântul la dezbateri, să participe la votare, nici să facă propuneri legislative, cu excepția celor care sunt necesare pentru aplicarea legilor fundamentale, rezoluțiilor și regulamentelor Camerei;

- în ceea ce privește procesul legislativ, în Finlanda se menține sistemul - valabil în aproape toate statele europene - ca proiectele de legi să fie mai întâi dezbătute și prezentate cu avizul comisiilor de specialitate.

Adoptarea proiectelor de legi în Finlanda presupune "**trei lecturi**" (art.66). **Prima lectură** include comunicarea rapoartelor comisiilor specializate, dezbaterile lor cu posibilitatea ca deputații - în cadrul unei dezbateri generale - să se pronunțe asupra proiectului. **A doua lectură** cuprinde o dezbateră a proiectului articol cu articol, pe baza propunerilor **Marii comisiuni**. În această fază a dezbaterilor proiectele pot fi adoptate, retransmise Marii comisiuni, sau poate fi solicitat un nou aviz din partea comisiei de specialitate. **A treia lectură** are loc cel mai târziu la trei zile după terminarea celei de a doua, când proiectul este supus la vot. El poate fi adoptat fără modificări, așa cum a fost dezbătut în cadrul celei de a doua lecturi, sau poate să fie respins. O particularitate a sistemului finlandez constă în aceea că un proiect de lege, chiar adoptat cu majoritate, poate fi "lăsat în suspans", la cererea unei treimi din numărul deputaților. Într-un asemenea caz, propunerea legislativă va fi examinată din nou, la următoarea ședință a Parlamentului, ce va avea loc după noile alegeri (Legea nr.818 din 28 august 1922).

2.3.4. Noua Constituție a Finlandei

La 11 iunie 1999 a fost adoptată noua Constituție a Finlandei, care a intrat în vigoare la data de 1 martie 2000³¹⁶. Elaborarea noii Constituții a devenit necesară datorită cerinței de a se integra într-un singur document mai multe acte constituționale anterioare, în scopul sistematizării lor din punct de vedere terminologic și adaptării prevederilor constituționale la noile exigențe europene. În acest document au fost înglobate Legea constituțională a Finlandei din 17 iulie 1919, Legea Parlamentului din

³¹⁵ Constitutional Act of Finland. Parliament Act. Procedure of Parliament, Published by: The Parliament of Finland, Ministry for Foreign Affairs, Ministry of Justice, Helsinki, 1984, 60 pag.

³¹⁶ http://www.uni-vuerzburg.de/~iw/fi00000_.html; a se vedea pentru o analiză: Tore Modeen, *Les regimes politique de la FINLANDE*, în *Les regimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie*, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 123 și urm.

13 ianuarie 1928, Legea Înaltei Curți de Acuzare din 25 noiembrie 1922 și Legea cu privire la dreptul Parlamentului de a supraveghea legalitatea actelor oficiale ale membrilor Consiliului de Stat, Cancelarului pentru justiție și Ombudsmanului parlamentar, din 25 noiembrie 1922.

Toate aceste legi constituționale, a căror valabilitate a fost reafirmată, au cunoscut în decursul timpului anumite modificări și precizări. Reunirea lor într-un singur document cu valoare constituțională a fost nu numai o operă de tehnică legislativă importantă, dar și o contribuție la dezvoltarea și precizarea reglementărilor constituționale existente în Finlanda.

Noua Constituție cuprinde 131 de secțiuni (articole), care sunt grupate în 12 capitole: prevederi fundamentale (Capitolul I), drepturile și libertățile de bază (Capitolul II), Parlamentul și reprezentanții (Capitolul III), activitatea parlamentară (Capitolul IV), președintele republicii și Guvernul (Capitolul V), legiferarea (Capitolul VI), finanțele statului (Capitolul VII), relațiile internaționale (Capitolul VIII), administrarea justiției (Capitolul IX), supravegherea legalității (Capitolul X), administrația și autogovernarea (Capitolul XI), apărarea națională (Capitolul XII), prevederi finale (Capitolul XIII).

Rețin atenția în primul rând prevederile fundamentale, care reafirmă suveranitatea republicii Finlanda, atașamentul său față de drepturile și libertățile omului și suveranitatea poporului.

Constituția Finlandei consacră, totodată, în mod expres, principiul separației puterilor, indivizibilitatea teritoriului de stat, criteriile potrivit cărora se recunoaște naționalitatea finlandeză, ca și interdicția de a lipsi pe cineva de cetățenia sa.

Importante elemente de noutate se regăsesc în Capitolul II, consacrat **drepturilor și libertăților fundamentale**. Sunt reglementate în cadrul acestui capitol: egalitatea cetățenilor, dreptul la viață, libertatea personală și integritatea, principiul legalității în cauzele penale, libertatea de deplasare, dreptul la intimitate, libertatea religiei și conștiinței, libertatea de expresie și dreptul de a avea acces la informare, libertatea de întrunire, libertatea de asociere, drepturile electorale, protecția proprietății, dreptul la educație, dreptul la limbă și cultură, dreptul de a munci și libertatea de a se angaja într-o activitate comercială, dreptul la securitate socială, responsabilitatea pentru mediu, dreptul unei persoane adusă în fața unei instanțe de judecată de a i se examina cauza cu obiectivitate și într-un timp rezonabil, protecția drepturilor și libertăților de bază, situația drepturilor și libertăților în caz de pericol (criză).

Urmând practica unor constituții moderne, Constituția Finlandei garantează în secțiunea 10 dreptul la intimitate, stabilind că viața particulară a fiecăruia, onoarea și demnitatea sa sunt garantate. De asemenea, mai reținem prevederile secțiunii 12 alin.2, referitoare la dreptul fiecărei persoane la informație în ceea ce privește documentele aflate în posesia autorităților publice.

Finlanda cunoaște un sistem bilingv în ce privește limba națională, stabilind că atât **finlandeza** cât și **suedeza** sunt considerate limbi naționale. În același timp se recunoaște dreptul fiecăruia de a se dezvolta în propria cultură, inclusiv cultura unor popoare indigene, cum este cultura sami, sau dreptul populației de origine romani de a-și dezvolta și menține limba și cultura.

Secțiunea 20 consacră responsabilitatea pentru **protecția mediului**, dispunând că există o răspundere comună pentru protecția naturii și a biodiversității sale, a mediului și a moștenirii naționale. Autoritățile publice trebuie să se preocupe să granteze fiecăruia dreptul la un mediu sănătos și posibilitatea de a influența hotărârile care privesc propriul său mediu de viață.

Prevederile privind organizarea de stat sunt în general, similare și preluate din Constituția din 1919. Rețin totuși atenția o serie de elemente noi în ce privește Parlamentul: astfel, secțiunea 28 alin.1 din Constituție prevede că **pe durata în care un deputat face parte din Parlamentul European, i se suspendă calitatea de deputat în Parlamentul Finlandei**, fiind înlocuit de supleantul său.

Alin.3 al aceleiași secțiuni prevede că dacă un deputat își neglijează în mod grav și repetat atribuțiile sale, Parlamentul poate - după ce va fi ascultat opinia Comitetului pentru dreptul

constituțional - să-l demită definitiv sau să-l suspende pe o anumită perioadă, ca urmare a unei hotărâri ce va fi adoptată cu cel puțin două treimi din numărul voturilor.

Potrivit alin.4, dacă o persoană care are calitatea de deputat a fost condamnată, Parlamentul poate decide dacă va continua să funcționeze ca parlamentar. În asemenea situație, Parlamentul poate să decidă încheierea mandatului acestuia printr-o hotărâre adoptată cu cel puțin două treimi din voturile exprimate.

De menționat că, potrivit secțiunii 30, imunitatea parlamentară funcționează numai în ce privește opiniile exprimate în Parlament sau în considerarea unei probleme ce ține de activitatea parlamentară.

Secțiunea 32, intitulată "Conflict de interese", prevede că un parlamentar poate fi "descalificat" dacă nu respectă prevederile menționate.

În ceea ce privește procedura parlamentară, secțiunea 49 dispune în mod expres că acele probleme care nu au fost soluționate într-o sesiune parlamentară se înscriu automat pe agenda sesiunii următoare, cu excepția cazului în care între timp au avut loc noi alegeri parlamentare.

Secțiunea 50, deosebit de importantă, se referă la **transparența activității parlamentare**, stabilind totodată situațiile în care urmează să primeze aspectele de confidențialitate. Atât finlandeza cât și suedeza sunt limbi ce pot fi folosite în activitatea parlamentară, iar Guvernul și celelalte autorități supun documentele necesare dezbaterii în ambele limbi (secțiunea 51).

Atribuțiile președintelui republicii și ale Guvernului sunt cele menționate de Constituția din 1919. De menționat este că în situația în care președintele se află în imposibilitate să-și exercite atribuțiile, prerogativele sale sunt preluate de primul-ministru, iar dacă și acesta se află într-o situație de imposibilitate - de locțiitorul său.

În cuprinsul Constituției nu se mai folosește termenul de "Consiliu de Stat" pentru Guvern, ca în Constituția din 1919, termen de natură să creeze confuzii, folosindu-se peste tot titulatura de "Guvern".

Este de observat că o importantă prevedere a secțiunii a 63, intitulată "Interesele personale ale miniștrilor", prevede că în momentul începerii mandatului un membru al Guvernului nu mai poate îndeplini nici un fel de alte activități care i-ar împiedica desfășurarea normală a activității sale. După numirea sa, fiecare ministru trebuie să prezinte Parlamentului o informare cu privire la activitățile sale comerciale, acțiunile pe care le deține și alte venituri, precum și cu privire la orice alte îndatoriri pe care le are și interese care ar fi relevante în cazul în care activitatea sa va fi evaluată.

Cu privire la președintele republicii, o dispoziție importantă este cea pe care o cuprinde secțiunea 64 alin.2, potrivit căreia **președintele republicii poate în orice situație să demită guvernul** sau numai pe un ministru, dacă acesta nu se mai bucură de încrederea Parlamentului, chiar dacă nu s-a făcut o cerere specială în acest sens.

Constituția din 1999 menține existența unor prevederi separate speciale cu privire la Cancelarul pentru Justiție al Guvernului. Atât Cancelarul, cât și substitutul său sunt numiți de președintele republicii și trebuie să fie cunoscători ai dreptului.

Inițiativa legislativă aparține fie Guvernului, fie Parlamentului, dar numai printr-o moțiune propusă de un parlamentar (secțiunea 70). Procedura legislativă cuprinde două dezbateri în ședințe plenare, urmând ca decizia finală să se adopte în cea de a treia dezbateri, când Parlamentul va statua asupra acceptării sau respingerii unei propuneri.

În cadrul unei proceduri parlamentare, un rol important revine Comitetului pentru dreptul constituțional, care va emite avize cu privire la constituționalitatea unei propuneri legislative sau asupra altor probleme conexe, sau privind tratatele internaționale care reglementează drepturile omului (secțiunea 74).

Legile adoptate de Parlament sunt supuse președintelui spre confirmare, el urmând a decide asupra legilor ce i-au fost înaintate, într-un termen de 3 luni, fie confirmându-le, fie restituindu-le Parlamentului pentru o nouă dezbateră.

Prevederi noi se regăsesc și în ceea ce privește tratatele internaționale.

Secțiunea 93 dispune că problemele politicii externe sunt de competența președintelui în colaborare cu Guvernul. Președintele decide în problemele păcii și războiului, cu consimțământul Parlamentului.

O prevedere nouă, ce merită semnalată, este aceea a secțiunii 93 alin.2, care dispune că "Guvernul este răspunzător pentru pregătirea națională a hotărârilor care urmează să fie adoptate în Uniunea Europeană și decide cu privire la măsurile finlandeze ce trebuie aprobate concomitent, afară de situațiile când asemenea hotărâri solicită aprobarea Parlamentului. Parlamentul participă la pregătirea națională a deciziilor ce urmează să fie adoptate în cadrul Uniunii Europene, așa cum se prevede în această Constituție".

Secțiunea 94 se referă la acceptarea de către Parlament a tratatelor sau altor angajamente internaționale care conțin prevederi de natură legislativă. Consimțământul Parlamentului este, de asemenea, necesar pentru denunțarea unor asemenea angajamente.

Tratatele internaționale și celelalte angajamente nu se aplică automat în ordinea juridică internă a Finlandei. De altfel, alin.3 al secțiunii 94 prevede expres că "o obligație (un angajament) internațională nu trebuie să aducă atingere bazelor democratice ale Constituției". Aplicarea tratatelor în ordinea internă se face printr-o lege, dacă este vorba de tratate ce cuprind dispoziții cu caracter legislativ, sau printr-un decret al președintelui republicii. Există și situații în care aprobarea poate fi dată de către guvern, în conformitate cu procedura legislativă ordinară. Cu toate acestea, dacă este vorba de o propunere care se referă la chestiuni constituționale sau la teritoriul de stat, este nevoie de o decizie a Parlamentului, sprijinită de cel puțin două treimi din votanți.

Secțiunea 95, de asemenea nouă introdusă, se referă la **participarea Parlamentului la pregătirea pe scară națională a problemelor ce privesc Uniunea Europeană.** Se stabilește o procedură prin care Guvernul urmează să informeze Parlamentul în legătură cu toate problemele ce urmează a fi hotărâte în cadrul Uniunii Europene și care, în conformitate cu Constituția, sunt de competența Parlamentului. Dacă este cazul, Marele Comitet sau Comitetul pentru afaceri externe pot solicita o declarație din partea Guvernului sau chiar o dezbateră parlamentară.

Un element de interes în ceea ce privește justiția îl reprezintă **Înalta Curte de Acuzare**, competentă să judece învinuirile aduse membrilor Guvernului, Cancelarului pentru Justiție, Ombudsmanului parlamentar sau unui membru al Curții Supreme sau al Curții Supreme Administrative. Înalta Curte de Acuzare se compune din președintele Curții Supreme - care o prezidează, președintele Curții Supreme Administrative, trei președinți de rang înalt ai curților de apel și cinci membri, aleși de Parlament pe o durată de 4 ani.

Supremația Constituției este prevăzută în mod expres în secțiunea 106, care dispune că "dacă într-o problemă ce urmează a fi soluționată de către un tribunal aplicarea unei legi ar fi în conflict evident cu Constituția, tribunalul va da prioritate prevederilor cuprinse în Constituție".

Constituția Finlandei cuprinde prevederi legate de activitatea **Ombudsmanului parlamentar și a Cancelarului pentru Justiție.** Îndatoririle acestora nu se suprapun, ele fiind complementare. Ombudsmanul trebuie să se asigure că tribunalul și alte autorități, funcționari publici și alte persoane care îndeplinesc misiuni publice respectă prevederile legii și își îndeplinesc obligațiile. În îndeplinirea îndatoririlor sale, Ombudsmanul monitorizează implementarea regulilor de bază și a libertăților.

Ombudsmanul supune un raport anual Parlamentului cu privire la munca sa, incluzând observații cu privire la administrarea justiției, relevând totodată și orice lacune ale legislației (secțiunea 109).

O eventuală hotărâre împotriva unui judecător pentru conduită ilegală în exercitarea atribuțiilor sale poate fi luată de Cancelarul pentru Justiție sau de Ombudsman.

Prevederi cu privire la împărțirea responsabilităților între Cancelarul pentru Justiție și Ombudsman urmează a fi stabilite printr-o lege, fără ca prin aceasta să se poată limita competența vreunuia din ei în supravegherea legalității.

Constituția Finlandei cuprinde prevederi legate de **responsabilitatea președintelui Republicii, a miniștrilor și altor demnitari**. Astfel, Cancelarul pentru Justiție poate atrage atenția asupra unei decizii ilegale adoptată de Guvern, de un ministru sau chiar de președintele republicii. Dacă Guvernul consideră că o decizie adoptată de președinte este nelegală, poate - obținând avizul Cancelarului pentru Justiție - să notifice președintelui că hotărârea în cauză nu poate fi aplicată și să propună președintelui ca ea să fie modificată sau revocată.

În situația în care Cancelarul pentru Justiție, Ombudsmanul sau Guvernul au sentimentul că președintele republicii este vinovat de trădare sau crime împotriva umanității, vor comunica acest lucru Parlamentului; Parlamentul - cu o majoritate de trei pătrimi - va decide dacă învinuirile trebuie acceptate, iar Procurorul general îl va învinui pe președinte în fața Înaltei Curți de Acuzare. În acest timp, președintele trebuie să se abțină de la exercitarea atribuțiilor sale.

Cu privire la miniștri, se dispune că o acuzație împotriva acestora pentru conduită ilegală este de competența Înaltei Curți de Acuzare. Decizia pentru a o sesiza aparține Parlamentului, care va obține și avizul Comitetului pentru dreptul constituțional. O cercetare cu privire la ilegalitatea unor acte ale miniștrilor poate fi inițiată de Comitetul pentru dreptul constituțional pe baza unei sesizări a Cancelarului pentru Justiție sau a Ombudsmanului, a unei petiții semnate de 10 deputați, a unei cereri adresată de altă comisie a Parlamentului.

Importante sunt și prevederile scțiunii 116 care dispun că "o hotărâre pentru a întreprinde cercetări împotriva unui membru al Guvernului poate fi luată numai dacă el - sau ea - în mod intenționat sau prin grave neglijențe contravin în mod esențial datoriilor sale ca ministru sau dacă a acționat în mod evident ilegal în exercitarea atribuțiilor sale". Prevederile cu privire la responsabilitatea membrilor Guvernului se aplică și Cancelarului pentru Justiție sau Ombudsmanului.

Cu privire la **administrație**, Constituția Finlandei stabilește că principiile ce guvernează administrația de stat urmează a fi detaliate printr-o lege ulterioară. Cu toate acestea, Constituția cuprinde prevederi cu privire la regimul special al insulei Aaland, împărțirea țării în municipalități și alte forme de autoguvernanare regională, autonomia universitară, precum și referitoare la delegarea unor sarcini administrative altor subiecte decât autoritățile (persoane, fundații).

O prevedere importantă - ultima pe care o semnalăm în legătură cu Constituția Finlandei - este cea de la secțiunea 125, care este intitulată "Calificarea generală pentru o funcție publică și alte criterii pentru desemnare". Acest text dispune în primul alineat că numai cetățenii finlandezi sunt eligibili pentru a fi desemnați în anumite sarcini publice sau îndatoriri. Alineatul 2 al aceluiași articol dispune: "**Calificarea generală pentru o funcție publică trebuie să fie talentul, abilitatea și meritele civice dovedite**".

2.4. PORTUGALIA

2.4.1. Istorie și organizare politică

Portugalia are o istorie străveche. În secolele II-I î.Chr., triburile iberice ale lusitanilor au fost supuse dominației romane. Devenită provincie a Imperiului Roman, Lusitania a fost cucerită în sec.V d.Chr. de triburile germanice ale suevilor, în sec.VI de către vizigoți, iar în anii 711-718 a trecut sub stăpânire arabă³¹⁷.

Ca urmare a "Reconquistei" (sec.IX-XIII), pe teritoriul eliberat de sub dominația arabă se constituie comitatul Portugaliei, vasal Regatului Léon, care în 1139 devine **Regatul Independent Portughez**. Alfons I lasă - la moartea sa - un regat de două ori mai mare decât cel pe care l-a moștenit. El cucerește la 1147 Santarém și, în același an, Lisabona (Lisboa). În 1249 este recucerită provincia sudică Algarve, ultima porțiune de teritoriu aflată sub stăpânire arabă, iar în 1267 este trasată granița de astăzi a Portugaliei cu Spania.

Odată musulmanii alungați către Africa, regii portughezi încep un război de cucerire a țărmurilor marocane. Portughezii redescoperă Madeira, între 1419 și 1425, și ating Azorele în 1427. În 1436 ei încep colonizarea viitoarei provincii Rio de Oro.

Insulele Capului Verde, descoperite în 1456, servesc portughezilor ca bază pentru viitoarele cuceriri. În 1428 ei se așază pe Coasta Sao Jorge de Mina (care astăzi aparține Ghanei), de unde controlează tot comerțul cu metale prețioase pe coastele africane. Portughezii își continuă expansiunea și ating succesiv Congo (Zair), Angola (1481), iar Bartolomeo Diaz ajunge la Capul Furtunilor (Capul Bunei Speranțe), în timp ce Vasco da Gama descoperă drumul maritim spre India.

În sec.XV și începutul sec.XVI, Portugalia devine o mare putere maritimă, edificând bazele unui imperiu colonial care cuprindea Insulele Capului Verde, Angola, Mozambic, Arabia de Sud, coasta Occidentală a Indiei, Peninsula Malacca, Ceylon și Brazilia. Apogeul expansiunii teritoriale a Portugaliei, precum și al dezvoltării economice și culturale, este atins în timpul regelui Manuel I (1495-1521). Administrația imperiului era încredințată unor vice-regi, guvernatori generali și guvernatori. Guvernatorii erau asistați de **ouvidores** ("auditori", adică judecători), **provedores** (intendenți de finanțe), precum și de alți funcționari importanți³¹⁸.

La jumătatea secolului al XVI-lea Portugalia începe să-și piardă statutul de mare putere maritimă. În sec.XVII-XVIII cea mai mare parte a imperiului colonial portughez este cucerită de Olanda și Anglia. Între 1580-1640 Portugalia se află sub dominația spaniolă, căreia i se pune capăt printr-o insurecție populară. Independența Portugaliei este însă recunoscută de Spania numai în 1668.

Pierderea statutului internațional de mare putere al Portugaliei nu poate fi oprită nici de reformele regelui José I de Bragança (1750-1777), nici de instaurarea monarhiei constituționale (1822). Urmează

317 Horia C.Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.452; Jorge Miranda, *Le régime politique du Portugal*, în „Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie”, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, 2002, p. 309 și urm.

318 *Encyclopedia Universalis*, Paris, vol.18, pag.773.

o perioadă de mari confruntări între republicani și monarhiști. Abolirea monarhiei și proclamarea republicii nu temperează decât pentru scurt timp disputele dintre forțele politice interne, care vor continua.

Lovitura de stat militară din 28 mai 1926 pune capăt regimului republican parlamentar și instaurează dictatura. Șef al Guvernului devine Antonio de Oliveira Salazar, care impune, în 1933, o constituție de tip fascist. Portugalia este proclamată "**republică unitară și corporatistă**". "**Noul stat**" (Estado Novo) dispune de o **Adunare Națională**, cu deputați aleși "în bloc" pe o singură listă, pe o durată de patru ani, și o **Cameră corporatistă**, cuprinzând reprezentanții diverselor profesii și ocupații. Relațiile de muncă erau controlate de Guvern, grevele fiind interzise. Partidele politice erau, de asemenea, interzise; singura organizație legală era "**Uniunea Națională**"³¹⁹.

În timpul războiului civil din Spania, Portugalia îl sprijină pe generalul Franco, dar menține o neutralitate (favorabilă britanicilor) în timpul celui de al doilea război mondial.

După cel de al doilea război mondial, Portugalia este confruntată cu numeroase probleme legate mai ales de politica sa colonială. Recrudescența mișcărilor de eliberare națională provoacă serioase dificultăți guvernului Salazar, care devine din ce în ce mai izolat pe plan internațional. La acestea se adaugă inflația și scăderea procentului de creștere economică. Înlocuirea lui Salazar (bolnav) din fruntea Guvernului, cu profesorul Marcelo Caetano, nu aduce nici un fel de schimbări în politica regimului, care devine din ce în ce mai nepopular.

La 25 aprilie 1974 are loc o insurecție militară cunoscută sub denumirea de "**revoluția garoafelor roșii**", condusă de ofițeri patrioți. Americo Tmas este înlăturat din funcția de președinte și Marcelo Caetano din cea de prim ministru. Puterea este preluată de o Juntă de Salvare Națională, care îl instalează la conducerea țării pe generalul Antonio de Spínola. Noul regim desființează cenzura, forțele paramilitare și poliția secretă. Președintele Spínola, care se opune acordării independenței coloniilor portugheze fără un referendum prealabil, demisionează în septembrie 1974. În martie 1975 el încearcă să organizeze o contralovitură de stat, dar aceasta eșuează și este obligat să ia drumul exilului. Aflată sub controlul elementelor de stânga, Mișcarea Forțelor Armate se transformă în "**Consiliul Revoluției**", organ de conducere a țării, sprijinit de șase partide politice. Alegerile din aprilie 1975 înregistrează un procent de participare de 92%, cel mai important până atunci în țările Europei Occidentale. Revoluția nu are însă numai urmări pozitive; decolonizarea provoacă reîntoarcerea în metropolă a unui număr de aproape un milion de portughezi care trăiau în colonii, ceea ce va crea guvernului serioase probleme.

În 1975 Guvernul naționalizează băncile, transportul, industria grea și mijloacele de informare de masă. Alegerile desfășurate în aprilie 1976 nu se soldează cu majoritatea clară a unui partid. Liderul socialist Mario Soares formează un guvern minoritar. La președinția Republicii este ales cu 61,5% din numărul de voturi generalul Antonio Fomallo Eanes, care prevenise o lovitură militară de stânga, în 1975.

Perioada 1975-1976 este o perioadă de tranziție, care permite trecerea progresivă la un regim parlamentar. Organismele militare din perioada revoluției "Mișcarea Forțelor Armate", "Consiliul Revoluției", "Comandamentul operațional continental - COPCON" sunt dizolvate, iar Guvernul își reia controlul deciziilor politice și administrative. Constituția din aprilie 1976 realizează un echilibru între opțiunea pentru democrație parlamentară și sistemul de guvernământ semi-prezidențial. Se instituie o Adunare aleasă prin sufragiu universal, potrivit sistemului reprezentării proporționale. În 1986,

319 The New Encyclopedia Britannica, vol.25, pag.1060.

Portugalia este admisă în Uniunea Europeană. Actualul șef al statului este Jorge Fernando Branco de Sampaio (ales la 9 martie 1996), iar prim-ministru, Antonio Guterres (12 octombrie 1995).

Actualul președinte al Portugaliei, Anibal Cavaco Silva, care îi succede lui Jorge Sampaio. El a fost ales la 22 ianuarie 2006, cu 50,6% din voturi. Cavaco Silva este primul președinte de Centru Dreapta a Portugaliei și al doilea prim ministru portughez care este ales președinte (după Mario Soares). Primul ministru al Portugaliei este socialistul José Socrates (de la 12 martie 2005).

2.4.2. Analiza principalelor prevederi ale Constituției Republicii Portugheze din 25 aprilie 1976

Constituția Republicii Portugheze, adoptată de către Adunarea Constituantă la 2 aprilie 1976 și intrată în vigoare în ziua de 25 aprilie 1976, cuprinde 298 articole.

Preambulul Constituției precizează că "La 25 aprilie 1974, Mișcarea Forțelor Armate, încununând rezistența îndelungată a poporului portughez și exprimând sentimentele sale profunde, a răsturnat regimul fascist.

Eliberarea Portugaliei de dictatură, opresiune și colonizare a reprezentat o transformare revoluționară și începutul unei schimbări istorice în societatea portugheză.

Revoluția a redat portughezilor drepturile și libertățile fundamentale. Reprezentanții poporului, exercitând aceste drepturi și libertăți, s-au reunit pentru a elabora o Constituție care să corespundă aspirațiilor țării.

Adunarea Constituantă afirmă hotărârea poporului portughez de a apăra independența națională, de a asigura drepturile fundamentale ale cetățenilor, de a stabili principiile de bază ale democrației, de a asigura primatul statului de drept democratic și de a deschide calea spre o societate socialistă, respectând voința poporului portughez și urmărind construirea unei țări libere, mai drepte și mai frățești".

2.4.2.1. Principiile fundamentale

Înscrise într-un capitol distinct, imediat după preambulul Constituției dar înainte de prima parte a acesteia - consacrată drepturilor și datoriilor fundamentale - "Principiile fundamentale" însumează de fapt o serie de reguli esențiale de organizare politică, definitorii pentru caracterul noii puteri politice revoluționare stabilită după "Revoluția garoafelor roșii".

Important de a fi semnalate ni se par a fi, în special, prevederile următoare:

- Portugalia este o republică suverană, bazată pe demnitatea persoanei umane și pe voința populară și angajată în construirea unei societăți libere, drepte și solide (art.1);
- Republica Portugheză este un stat de drept democratic, bazat pe suveranitatea poporului, pe pluralismul de exprimare și de organizare politică, democratică și pe respectul și garantarea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, care au drept scop realizarea democrației economice, sociale și culturale și adâncirea democrației participative (art.2);
- normele și principiile de drept internațional general sau comun fac parte integrantă din dreptul portughez (art.8 pct.1);

- normele cuprinse în convențiile internaționale ratificate sau aprobate în mod regulamentar intră în vigoare în ordinea internă după publicarea lor oficială și în măsura în care angajează statul din punct de vedere internațional (art.8 pct.2);

- normele emanate de la organele competente ale organizațiilor internaționale din care face parte Portugalia intră direct în ordinea internă, dacă se stabilește în acest sens prin tratatele de constituire respective (art.8 pct.3);

La cele de mai sus se poate adăuga:

- înscrierea, printre obiectivele fundamentale ale statului, a unor idei esențiale pentru garantarea principiilor statului de drept și apărarea drepturilor cetățenilor, protejarea bunăstării și calității vieții populației, precum și apărarea patrimoniului cultural (art.9);

- consacrarea expresă a ideii că partidele concură la organizarea și exprimarea voinței populare, respectând principiile independenței naționale și ale democrației politice (art.10).

2.4.2.2. Drepturile și îndatoririle fundamentale

Similară prin enumerarea drepturilor și îndatoririlor cu capitolele corespunzătoare din alte constituții moderne, partea I-a din Constituția Portugheză aduce totuși o serie de elemente de noutate. Dintre acestea menționăm:

- posibilitatea de a se acorda străinilor care locuiesc pe teritoriul portughez, în condiții de reciprocitate, capacitatea electorală pentru alegerea membrilor organelor locale (art.15 pct.4);

- răspunderea civilă solidară a statului și a celorlalte instituții publice cu titularii organelor de stat, funcționarii sau agenții lor, pentru acțiunile sau omisiunile lor, din care rezultă violarea drepturilor, libertăților și garanțiilor sau daune pentru alții (art.22);

- partidele politice și organizațiile sindicale, profesionale și reprezentative din activitatea economică au dreptul, coform reprezentativității lor și criteriilor obiective definite prin lege, la timp de antenă din serviciul de radio și televiziune (art.40 pct.1);

- libertatea creației intelectuale, artistice și științifice, implicând totodată și "dreptul la invenție, la producerea și la răspândirea operei științifice, literare sau artistice, incluzând protecția legală a drepturilor de autor" (art.42);

- libertatea de a-și alege profesia sau genul de muncă "în afară de restricțiile legale impuse de interesul colectiv sau inerente propriei capacități" (art.47 pct.1);

- dreptul de securitatea serviciului, "fiind interzisă concedierea fără justă cauză sau din motive politice sau ideologice" (art.53);

- dreptul consumatorilor "la calitatea bunurilor și serviciilor consumate, la formare și informare, la protecția sănătății, a securității și a intereselor lor economice, ca și la repararea daunelor" (art.60);

- dreptul la securitatea socială (art.63 pct.1);

- dreptul, pentru fiecare cetățean și familia acestuia, "la locuință de dimensiuni adecvate, în condiții de igienă și confort, care să asigure intimitatea personală și caracterul privat al familiei" (art.65 pct.1).

2.4.3. Președintele Republicii

Instituind un sistem semiprezidențial, Constituția Republicii Portugheze prevede alegerea președintelui prin vot direct și popular; se prevăd totodată și anumite limitări ale puterii prezidențiale, precum și un mecanism de responsabilitate a șefului statului.

Articolul 123 din Constituție dispune că **"Președintele Republicii reprezintă Republica Portugheză, garantează independența națională, unitatea statului și funcționarea reglementară a instituțiilor democratice și este, totodată, Comandantul Suprem al Forțelor Armate"**.

Candidaturile pentru postul de Președinte al Republicii pot fi propuse de minim 7.500 și maximum 15.000 de alegători. Candidaturile trebuie să fie prezentate, cu 30 de zile înainte de data stabilită pentru alegeri, Tribunalului Constituțional.

Președinte urmează a fi ales candidatul care obține mai mult de jumătate din voturile exprimate valabil. Dacă o asemenea majoritate nu va fi obținută la primul tur de scrutin, votul se va repeta în a 21-a zi de la primele alegeri, cu participarea numai a primilor doi candidați clasati, fiind ales cel care va obține numărul cel mai mare de voturi.

Mandatul Președintelui este de cinci ani; el va fi investit în fața Adunării Republicii. Președintele răspunde penal în fața Tribunalului Suprem de Justiție dacă Adunarea Republicii, cu o majoritate de două treimi, hotărăște trimiterea sa în judecată. În lipsa Președintelui, atribuțiunile acestuia sunt îndeplinite de Președintele Adunării Republicii.

Atribuțiunile Președintelui Republicii sunt similare celor pe care președintele republicii le îndeplinește în alte republici semiprezidențiale. De menționat este însă și faptul că el îndeplinește funcția de președinte al Consiliului de Stat, organ politic consultativ care dispune totuși de o serie de atribuțiuni importante - ca de pildă aceea de a se pronunța asupra dizolvării Adunării Republicii și a organului de guvernare proprie din regiunile autonome, asupra declarației de război și de încheiere a păcii, precum și în cazul demiterii guvernului **"dacă acest lucru este necesar pentru asigurarea funcționării normale a instituțiilor democratice"** (pct.2, art.198):

2.4.4. Adunarea Republicii

După "Revoluția garoafelor roșii", Portugalia a adoptat **sistemul parlamentar monocameral**. Adunarea Republicii constituie adunarea reprezentativă a tuturor cetățenilor portughezi, cuprinzând un număr de 230 de deputați aleși pe circumscripții, potrivit prevederilor Legii electorale, dintre care patru deputați reprezintă portughezii rezidenți în străinătate. Repartiția deputaților pe partide este următoarea: Partidul Socialist (P.S.) - 112, Partidul Social-Democrat (P.S.D.) - 88, Partidul Popular (P.P. - fost creștin-democrat) - 15, Coaliția democratică (C.D.U.) - 15. Dintre cei 230 deputați, 30 sunt femei³²⁰.

O importantă prevedere este înscrisă în alineatul 3 al articolului 152 din Constituție, care prevede că **"Deputații reprezintă țara și nu circumscripțiile în care au fost aleși"**.

Deputații sunt aleși potrivit sistemului reprezentării proporționale și metodei Hondt.

De remarcat este dispoziția cuprinsă în art.157 din Constituție, care prevede incompatibilitatea temporară între calitatea de deputat și funcția de ministru, pe timpul în care un deputat îndeplinește această calitate el fiind înlocuit de supleantul său.

Deputații pot prezenta proiecte pentru revizuirea Constituției, proiecte de legi sau rezoluții și propuneri de hotărâri, pot să interpeleze Guvernul asupra oricăruia dintre actele sale sau ale administrației publice, să ceară și să obțină de la Guvern sau de la organele oricărei instituții publice elementele, informațiile și publicațiile oficiale pe care le consideră utile pentru exercitarea mandatului lor. De asemenea, ei pot să solicite constituirea unor comisii parlamentare de anchetă (art.159).

Deputații nu răspund civil, penal sau disciplinar pentru voturile și opiniile exprimate în exercitarea funcțiilor lor. Ei nu pot fi reținuți sau arestați fără autorizarea Adunării Republicii, în afara cazurilor de infracțiuni pentru care pedeapsa este închisoarea mai mare de trei ani sau în cazurile flagrante. Numai după începerea procedurii penale împotriva unui deputat, Adunarea Republicii va hotărî dacă cel în cauză urmează sau nu să fie suspendat din calitatea de deputat.

Adunarea Republicii dispune de competențele recunoscute tuturor forumurilor legislative în cadrul sistemelor parlamentare democratice.

De remarcat că, în ceea ce privește competența în materie legislativă, există domenii care sunt de competența exclusivă a Adunării Republicii (de pildă, organizarea, funcționarea și procedura în fața Tribunalului Constituțional, organizarea apărării naționale, dobândirea și pierderea cetățeniei, învățământul etc.), în timp ce în alte materii pot fi conferite guvernului "autorizații legislative", în baza unor legi de arbitrar, care trebuie să definească obiectul, sensul, întinderea și durata autorizării (art.168).

2.4.5. Alte prevederi constituționale

În ceea ce privește **Guvernul** (art.185-204), prevederile Constituției portugheze sunt, în general, similare dispozițiilor cuprinse în celelalte constituții care consacră regimul semiprezidențial. Observăm, astfel, că Președintele Republicii Portugheze desemnează pe primul ministru, iar nu și componența Guvernului în întregul său; numai programul Guvernului este supus Adunării Republicii; ceilalți membri ai Guvernului sunt numiți de Președintele Republicii, la propunerea primului ministru.

Potrivit art.201, Guvernul este competent să emită decrete-legi în materiile care nu sunt rezervate Adunării Republicii, iar în materiile care sunt rezervate Adunării Republicii - numai pe baza autorizării acesteia. Mai trebuie menționat faptul că Guvernul poate să emită și decrete-legi de dezvoltare a principiilor sau a pozițiilor generale ale regimurilor juridice cuprinse în legile la care se referă (art.201, pct.1 lit."c").

În ceea ce privește **tribunalele**, Constituția portugheză stabilește organizarea acestora și principiile pe baza cărora acestea își desfășoară activitatea. De remarcat că, potrivit art.218, judecătorii sunt inamovibili, ei neputând fi transferați, suspendați, pensionați sau demisi decât în cazurile prevăzute de lege. Judecătorii nu pot fi făcuți răspunzători pentru hotărârile lor. Ei nu pot să ocupe alte funcții publice sau private, cu excepția funcțiilor didactice sau de cercetare științifică de natură juridică, dar și acestea neremunerabile.

Tribunalul Constituțional este compus din 13 judecători, dintre care 10 sunt desemnați de Adunarea Republicii, iar trei sunt cooptați de către ceilalți 10. Șase dintre judecătorii desemnați de Adunarea Republicii (sau cooptați) sunt aleși în mod obligatoriu dintre judecătorii celorlalte tribunale,

iar ceilalți - dintre persoane cu studii juridice. Mandatul judecătorilor Tribunalului Constituțional este de șase ani. Judecătorii se bucură de garanțiile de independență, inamovibilitate, imparțialitate și neresponsabilitate, aplicându-li-se toate prevederile legate de incompatibilități, care sunt valabile în cazul tuturor judecătorilor.

În ceea ce privește verificarea constituționalității, există prevederi speciale în legătură cu factorii care pot sesiza Tribunalul Constituțional în cazul legilor trimise spre promulgare sau al tratatelor internaționale. O asemenea procedură este denumită "**aprecierea preventivă**" a constituționalității și trebuie efectuată într-un termen de 8 zile de la data primirii actului. Cât privește factorii care pot declanșa "aprecierea preventivă", aceștia sunt: Președintele Republicii, primul ministru sau o cincime din deputați, membri ai Adunării Republicii.

Există însă și posibilitatea declarării unor recursuri împotriva hotărârilor unor tribunale care refuză aplicarea unor norme invocând neconstituționalitatea, sau care aplică o normă a cărei neconstituționalitate a fost invocată în cursul procesului (art.280 pct.1). În primul caz, recursurile trebuie declarate de Ministerul Public, iar în cel de al doilea, de partea care a invocat neconstituționalitatea. În unele situații, Ministerul Public se poate adresa Tribunalului Constituțional și împotriva hotărârilor care aplică norme considerate anterior neconstituționale sau ilegale de către Tribunalul Constituțional (art.280 pct.5). De asemenea, Ministerul Public este singurul care poate face recurs împotriva hotărârii tribunalelor care refuză aplicarea normelor cuprinse într-un act legislativ motivând ilegalitatea sa prin violarea unei legi cu valoare superioară (art.280 pct.2 lit."a").

O procedură specială se referă la **neconstituționalitatea prin omisiune**, în situațiile în care nu s-au luat măsurile necesare pentru respectarea normelor constituționale. În asemenea situații va trebui să fie încunoștiințat organul legislativ competent (art.283).

În ceea ce privește **puterea locală**, Constituția portugheză consacră o largă autonomie, unitățile locale ale administrației fiind **comunele, municipiile și regiunile administrative**. Trebuie menționat faptul că deși în Portugalia puterea locală se bucură de autonomie, art.243 din Constituție stabilește și existența unor elemente de **tutelă administrativă**, prin verificarea respectării legii de către organele locale.

De remarcat este și faptul că în cadrul Constituției portugheze există prevederi exprese cu privire la **organizațiile de locatari** (art.263-265), competente - printre altele - de a prezenta probleme în fața autorităților locale și de a participa la adunările comunale.

O particularitate interesantă a Constituției portugheze, pe care dorim să o semnalăm, este reglementarea **funcției publice** (art.269) și a răspunderii funcționarilor (art.271).

Elemente de specificitate prezintă și **procedura de revizuire a Constituției**, mai exact principiile cărora nu li se poate aduce atingere prin legi de revizuire constituțională. În comparație cu Constituția României, există mult mai multe prevederi de la care nu se pot admite derogări pe calea unei modificări constituționale. Menționăm, în acest sens, pluralismul de expresie și organizare politică, separația și interdependența organelor de suveranitate, verificarea constituționalității, independența tribunalelor, autonomia organelor locale (art.288).

2.5. AUSTRIA

2.5.1. Istoric și organizare politică

Pe teritoriul Austriei de azi au locuit în vechime ilirii și apoi celții. După dominația romană (Austria fiind împărțită, pe atunci, între provinciile romane Raetia, Novicum și Pannonia) a urmat dominația triburilor germanice și apoi includerea acestora în componența Statului Franc (ulterior a Imperiului Romano-German)³²¹.

În 1278 ducatul Austriei este cucerit de regele german Rudolf I de Habsburg, care-l oferă ca feudă în 1281 celor doi fii ai săi. Ulterior, în 1453 Austria devine **arhiducat**, iar reprezentanții dinastiei de Habsburg - care vor domni până în 1918 - vor fi totodată regi ai Germaniei și împărați ai Imperiului Romano-German, până în 1806.

Între secolele XIII-XVI Austria a reprezentat un stat patrimonial al Habsburgilor. În 1552, când Carol Quintul face ca fratele său Ferdinand să fie ales rege al romanilor, se stabilesc trăsăturile fundamentale ale monarhiei pentru trei sute de ani: Habsburgii din Viena devin totodată stăpânii Imperiului German și suverani teritoriali ai unui complex de state care îngloba țările ereditare, regatul Boemiei, regatul Ungariei și regnarea totalitatea actualelor republici Austriacă, Cehoslovacă și Ungară, precum și părți din Polonia, România, Iugoslavia și Italia. Încercând să impună noilor săi supuși o administrație comună și un minimum de autoritate suverană, Ferdinand s-a izbit însă de tradițiile naționale, deja solide, și de puterea oligarhiilor locale. Tânăr și elevat, noul suveran s-a angrenat în problemele reorganizării, încercând să creeze un guvern central și să limiteze puterea Dietelor în diferitele țări aflate sub jurisdicția sa. El a creat un Consiliu privat al împăratului (**Geheimeir Rat**), compus din înalți demnitari. În conformitate cu prevederile Ordonanței din 1 ianuarie 1527, Consiliul privat se îngrijea de toate problemele ce priveau politica generală a statului, iar suveranul participa întotdeauna la ședințele acestui Consiliu.

Secolul al XVI-lea este deosebit de important pentru istoria Austriei. Boemia, Moravia, Silezia și Ungaria Occidentală intră sub suveranitatea Austriei, care devine o mare putere și un stat multinațional. Campania anti-otomană din anii 1683-1699 coincide cu expansiunea Imperiului Habsburgic spre Sud-Est. Această perioadă de cuceriri este marcată de ocuparea întregii Ungarii, a Transilvaniei, a unor părți din Slovenia și Croația și, în 1718, a Banatului.

Perioada "despotismului iluminat" nu reușește să ofere decât soluții temporare problemelor coexistenței unor națiuni atât de deosebite prin particularitățile și spiritualitatea lor în cadrul Imperiului. În timpul Revoluției din 1848 se încearcă, de aceea, elaborarea unei constituții de tip federal dar ne-absolutismul, întrucât în regimul instaurat de Schwarzenberg, abolește cu totul rolul vechilor instituții locale. Cu toate acestea, după 1860 (înfrângerea Austriei la Solferino), soluția federală este acceptată și se constituie un Consiliu al Imperiului (**Reichsrat**), ales de Diete. Aceste măsuri i-au nemulțumit pe nobili și pe funcționarii superiori. Liberalii, conduși de Schmerling, au luat însă inițiativa suprimării Dietelor locale, propunând un regim parlamentar unic, având drept de control asupra administrației, asemănător regimurilor din Franța și Anglia.

Trebuie menționat că poziția internațională a Austriei a slăbit considerabil în această perioadă. Austria, care se aflate în fruntea coalițiilor organizate contra Franței republicane și napoleoniene, își

321 Horia C.Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.53; Karl Stöger, *Le régime politique de l'Autriche*, în *Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie*, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 33 și urm.

pierde treptat poziția hegemonică în Confederația Germaniei ca urmare a înfrângerilor militare suferite în 1859 și 1866. Aceste împrejurări explică compromisul austro-ungar din 1867. Împăratul Franz Ioseph recunoaște independența statului ungar și acceptă să se încoroneze la Pesth. El confirmă existența unui Parlament compus din două Camere, miniștrii maghiari fiind responsabili în fața Camerelor. Imperiul Austro-Ungar se caracteriza prin existența, practic, a două entități distincte: pe de o parte Regatul Ungariei iar pe de altă parte un ansamblu de țări aflate sub suveranitatea ereditară a Austriei³²². În totalitate sa, imperiul cuprindea 676.000 km.p. și 55.000.000 locuitori (germani, unguri, cehi, polonezi, sârbi, români, croați, sloveni, italieni ș.a.).

Ca urmare a încheierii alianței cu Germania (1879) au fost puse bazele Triplei Alianțe (Germania, Austro-Ungaria și Italia). Asasinarea la Sarajevo, la 28 iunie 1914, a lui Frantz Ferdinand, moștenitorul tronului, duce la declanșarea primului război mondial (1914-1918). Înfrângerea Austro-Ungariei în război accelerează dezagregarea imperiului, care unise în mod forțat și artificial un număr atât de mare de națiuni.

La 12 decembrie 1918 este proclamată Republica Austria, stat federal, ale cărei frontiere sunt stabilite la 10 septembrie 1919 prin Tratatul de la Saint-Germain-en-Laye. Constituția din 1 octombrie 1920 consacră neutralitatea ca principiu al politicii de stat.

Noul stat independent este marcat de conflictele dintre partidul populist și partidul social-democrat, de uniunea vamală austro-germană din 1931, de instaurarea regimului autoritar al Cancelarului Dollfus (1932-1934), asasinat de naziști, de oscilațiile succesorului acestuia, Schuschnigg, obligat de Hitler să accepte "Anschluss"-ul, la 11 martie 1938. Austria devine o simplă provincie a Germaniei naziste sub numele de "Östmark".

Ca urmare a înfrângerii Germaniei naziste, statul austriac este restabilit prin **Declarația de independență din 27 aprilie 1945**, semnată de către reprezentanții celor trei partide fondatoare ale celei de a II-a republici (populist, socialist și comunist). O lege ulterioară repune în vigoare Constituția din 1920, care fusese amendată în 1929.

În prezent, principalele documente constituționale având relevanță în ceea ce privește regimul de drept al Austriei sunt: **Legea constituțională federală din 26 octombrie 1955**, **Legea constituțională federală cu privire la protecția libertății individuale**, cuprinzând principalele drepturi garantate de Constituție, la care se adaugă **Legea din 1955 cu privire la neutralitatea Austriei**, considerată în egală măsură ca având valoarea unui text constituțional.

2.5.2. Legea Constituțională federală din 26 octombrie 1955

Legea Constituțională federală din 26 octombrie 1955 cuprinde opt Titluri și 152 articole. Ele se referă la: Dispoziții generale și Uniunea Europeană; Puterea legislativă a Federației; Puterile executive și judiciară ale Federației; Puterile legislative și executive ale Lănder-urilor; controlul conturilor și al gestiunii; garanțiile constituției și ale administrației; **Wolksanwaltschaft**; Dispoziții finale.

În cele ce urmează vom încerca să ne referim, în sinteză, numai la elementele care prezintă originalitate și particularități față de sistemele semiprezidențiale pe care le-am examinat până în prezent.

2.5.2.1. Prevederi cu caracter general

Potrivit Legii constituționale din 1955, **Austria este o republică democratică, al cărei drept emană de la popor (art.1)**. Austria este, totodată, un stat federal compus din următoarele Lănder-uri

³²² The New Encyclopedia Britannica, volume 14, pag.526.

autonome: Burgenland, Karnten, Niedersterreich, Obersterreich, Salzburg, Steiermark, Tirol, Vorarlberg, Wien.

Teritoriul federal austriac se compune din teritoriul lănder-urilor (art.2 alin.1).

În Austria există o singură naționalitate, unică (art.6 alin.1).

Toți cetățenii federației sunt egali în fața legii (art.7 alin.1).

Limba germană este limba oficială a Republicii, fără ca prin aceasta să se prejudicieze asupra drepturilor acordate minorităților lingvistice prin legile federației (art.8).

Prevederi deosebit de importante sunt înscrise în art.9, care are următorul cuprins:

"(1) Regulile general recunoscute ale dreptului internațional public sunt considerate ca fiind parte integrantă a dreptului federal.

(2) Federația poate să transfere pe cale legislativă, sau să aprobe pe calea unui tratat, în virtutea alineatului 1 din articolul 50, anumite drepturi de suveranitate unor instituții internaționale și organelor lor și să supună dispozițiilor de drept internațional public activitatea organelor de stat străine din teritoriul federal precum și activitatea organelor austriace în străinătate".

Remarcăm, cu privire la serviciul militar, și dispozițiile art.9 alin.3, care consacră posibilitatea efectuării unor servicii alternative.

Departajarea atribuțiilor între organele legislative și cele executive ale Federației și ale Lănder-urilor își găsește sediul în articolul 10. Sunt considerate ca aparținând puterilor legislative și executive ale Federației probleme ce se referă la: constituția federală, afacerile străine, reglementarea controlului intrării și ieșirii din teritoriul federal, finanțele federației, moneda, creditul, legislația civilă, securitatea și ordinea publică, căile ferate și traficul aerian, minele, pădurile, legislația muncii, sănătatea publică, poliția și jandarmeria federală ș.a.

În anumite domenii specificate de art.11, puterea legislativă revine Federației, dar puterea executivă aparține Lănder-urilor. Asemenea domenii sunt, de pildă: naționalitatea, poliția rutieră, navigația interioară, proiectele care pot avea un impact asupra mediului. În alte domenii la care se referă art.12, puterea legislativă revine Federației dar numai în ceea ce privește "principiile fundamentale", Lănder-urilor revenindu-le promulgarea legilor de aplicare și puterea executivă. Asemenea probleme se referă, de pildă, la: asistența săracilor, instituțiile publice pentru medierea extrajudiciară a litigiilor, operațiunile agrare și repopularea, protecția plantelor, energia electrică. Aparțin Lănder-urilor, atât din punct de vedere legislativ cât și din punct de vedere executiv, o serie de domenii precum învătământul agricol și forestier, statutul învățătorilor și educatorilor în aceste forme de învățământ.

O prevedere pe care o considerăm a fi cât se poate de importantă este aceea din art.15 alin.1 care dispune că **"În măsura în care Constituția federală nu atribuie în mod expres o materie puterii legislative sau executive a Federației, această materie ține de domeniul acțiunii autonome a Lănder-urilor".**

În problemele care țin de competența Lănder-urilor, acestea pot încheia tratate cu statele limitrofe ale Austriei, sau cu statele lor federale (art.16 alin.1), dar Federația dispune de un drept de control (art.16 alin.5).

În ceea ce privește Uniunea Europeană, Constituția Austriei prevede în articolul 23 a) că deputații în Parlamentul European, care reprezintă Republica Austria, vor fi aleși potrivit principiului reprezentării proporționale prin sufragiul egal, direct, secret și personal al tuturor bărbaților și femeilor care au împlinit în ziua de 1 ianuarie a anului electoral vârsta de 18 ani și care au naționalitatea austriacă și nu sunt decăzuți din dreptul de vot în virtutea dispozițiilor în vigoare pentru Uniunea Europeană. Potrivit prevederilor art.23 a) alin.2, pentru alegerile în Parlamentul European teritoriul federal al Austriei constituie o circumscripție unică.

2.5.2.2. Puterea legislativă a Federației

Puterea legislativă a Federației este exercitată împreună de către Consiliul Național și Consiliul Federal (art.24).

Consiliul Național (**Nationalrat**) este ales în conformitate cu principiile reprezentării proporționale, prin vot egal, direct, secret și individual. Consiliul Federal (**Bundesrat**) reprezintă cele nouă Lănder-uri federale.

Consiliul Național cuprinde 183 deputați iar Consiliul Federal 58 reprezentanți; legislatura Consiliului Național are o durată de patru ani, iar Consiliul Federal este reînnoit parțial (la fel ca Senatul francez) după alegerile provinciale.

Alegerea Consiliului Național se face pe bază de scrutin de listă: alegerea Consiliului Federal se face de către Dietele regionale (Landtage) ale celor nouă Lănder-uri, potrivit unui mod de repartitie a locurilor, proporțional cu numărul de locuitori (de pildă Viena trimite 12 reprezentanți, Austria Meridională 11, Austria Septentrională și Styria câte 9, Carinthia și Tyrolul câte 4, Salzburg, Voralberg și Bürgenland câte 3 fiecare). Reprezentanții votează potrivit opțiunilor lor politice și în bloc pentru Lănder-urile cărora le aparțin.

În sistemul bicameral austriac, Consiliul Național ocupă o poziție preponderentă. Consiliul Federal nu dispune decât de un drept de veto suspensiv; el nu devine însă efectiv decât în situațiile în care interesele Lănder-urilor ar fi afectate. Consiliul Național este singurul care poate demite Guvernul pe calea unei moțiuni de cenzură; de altfel, de majoritatea primei Camere depinde și alcătuirea Guvernului.

În materie legislativă inițiativa aparține membrilor Consiliului Național, Consiliului Federal sau unei treimi din membrii acestuia, precum și Guvernului federal, sub forma proiectelor de legi. Legile constituționale sau dispozițiile constituționale cuprinse în legi ordinare nu pot să fie adoptate de Consiliul Național decât dacă cel puțin jumătate din membrii săi sunt prezenți și dacă întrunesc majoritatea de două treimi a voturilor exprimate. Orice modificare a Constituției federale trebuie să fie supusă unui referendum, la care vor participa toți cetățenii cu drept de vot.

Membrii Consiliului Național și ai Consiliului Federal au un statut juridic asemănător parlamentarilor din toate țările democratice: imunități, inviolabilități, incompatibilități etc.

2.5.2.3. Președintele federal

Președintele federal este ales, cu începere din 1951, de întreaga populație a țării prin vot universal, egal, direct, secret și personal. Participarea la vot este obligatorie în acele Lănder-uri în care această măsură a fost adoptată în mod expres.

În timpul mandatului, Președintele federal nu poate aparține nici unei Adunări Reprezentative Generale și nici nu poate să exercite o anumită profesie. El nu poate fi supus unei urmăriri penale decât cu consimțământul Adunării Federale. În cazurile în care este în imposibilitate de a-și exercita mandatul, atribuțiile sale sunt îndeplinite de Cancelarul federal, iar dacă această situație durează mai mult de 20 de zile sau dacă este în curs procedura destituirii lui pe cale de referendum - de un corp colegial format din trei persoane.

Atribuțiile Președintelui federal sunt similare celor de care dispun președinții în cazul republicilor semiprezidențiale.

Actualul șef al statului este social democratul Heinz Fischer, ales la 25 aprilie 2004 cu 52,4% din voturi. Cancelarul Austriei între 2000 și 2006 a fost democratul Wolfgang Schüssel. De la 1 octombrie 2006 funcția de cancelar a fost preluată de Alfred Gusenbauer.

2.5.2.4. Guvernul federal

Guvernul federal se compune din Cancelarul federal, vice-cancelarul și ceilalți miniștri federali. Cancelarul federal este numit de Președintele federal. La propunerea Cancelarului, Președintele numește și pe ceilalți miniștri federali.

Membrii Guvernului federal sunt responsabili în fața Consiliului Național. Dacă Consiliul Național retrace încrederea Guvernului federal, sau numai unora dintre membrii săi, printr-o rezoluție expresă, Guvernul federal sau ministrul federal în cauză trebuie să fie destituiți din funcțiile lor (art.74 alin.1). Un vot de neîncredere față de Guvern cere prezența a cel puțin jumătate din membrii Consiliului Național.

2.5.2.5. Justiția

Constituția Austriei consacră independența și inamovibilitatea judecătorilor. Ca principiu, tribunalele nu pot examina validitatea legilor, regulamentelor sau a tratatelor internaționale (art.89 alin.1). În cazul existenței unor dubii cu privire la legalitatea unui regulament, va fi sesizată Curtea Constituțională. În cazul în care Curtea Supremă sau o jurisdicție de apel are dubii în ceea ce privește constituționalitatea unei legi pe care trebuie să o aplice, va fi introdusă, de asemenea, o cerere de anulare la Curtea Constituțională.

Constituția Austriei stabilește existența juriului în cazul crimelor sancționate cu pedepse grave sau al infracțiunilor politice (art.91 alin.2). În alte cazuri, pentru infracțiuni mai puțin grave, se stabilește un sistem de eșevinaj (asesori).

2.5.2.6. Puterea Länder-urilor

Puterea legislativă a Lander-urilor este exercitată de adunări denumite **Landtage**, alese prin vot universal, egal, direct, secret și personal. Membrii Landtage-urilor beneficiază de aceleași imunități ca și deputații care fac parte din Consiliul Național.

Legile Land-urilor sunt votate de Landtag, promulgate și contrasemnate conform Constituției Land-ului și publicate în Jurnalul Oficial al Land-ului. Aprobarea Guvernului federal este solicitată numai când executarea unei legi a Land-ului presupune concursul organelor federației. Toate legile adoptate de Land-uri trebuie însă comunicate Cancelariei federale, care poate formula o opoziție motivată. În acest caz, legea nu poate fi publicată decât dacă Landtag-ul o votează din nou în prezența a cel puțin jumătate din membrii săi.

Landtag-urile pot fi dizolvate de Președintele federal, la cererea Guvernului federal și cu aprobarea Consiliului federal.

Puterea executivă este exercitată în cadrul fiecărui Land de un Guvern, ales de Landtag. Guvernul se compune dintr-un Landeshauptmann (conducător al ținutului), numărul necesar de supleanți și alți membri. În lipsa unor instituții de stat subordonate direct autorităților federale, toate organele administrației locale se subordonează față de Landeshauptmann. Constituția delimitează problemele care sunt de competența Land-urilor de cele care revin Federației, dar și o parte dintre acestea pot fi delegate către Landeshauptmann. În asemenea materii el va fi supus însă instrucțiunilor Guvernului federal (administrația federală indirectă).

Consacrând un sistem de autonomie administrativă, Constituția Austriei stabilește importante atribuțiuni în competența comunelor (Gemeinden). Orașul Viena, capitala țării, are însă statutul de Land.

2.5.2.7. *Garantarea legalității*

Controlul și garantarea legalității actelor administrative la nivelul Lănder-urilor se face prin **Camerele administrative independente**, chemate să emită hotărâri după epuizarea căilor de recurs administrativ. Ele sunt competente să soluționeze în materie de contravenții administrative (cu excepția problemelor fiscale), în cazul lezării drepturilor unor persoane prin constrângerea efectuată de autoritățile administrative, în alte materii ce nu sunt de competența legilor federale, în cazul nesoluționării unor probleme de către organele administrației etc.

Curtea administrativă statuează de regulă în materie de recursuri împotriva hotărârilor Camerelor administrative independente.

2.5.2.8. *Curtea Constituțională*

Potrivit art.137 din Constituția Austriei, Curtea Constituțională statuează în materie de acțiuni patrimoniale intentate contra Federației, Lănder-urilor, districtelor, comunelor și sindicatelor intercomunale, în măsura în care rezolvarea unor asemenea probleme nu este de competența tribunalelor ordinare sau a autorităților administrative. Ea este, de asemenea, chemată să soluționeze conflictele de competență între tribunale și autorități administrative, între Curtea Administrativă și toate celelalte tribunale, precum și între Curtea administrativă și Curtea constituțională. De asemenea, este de competența sa rezolvarea litigiilor între Lănder-uri, precum și între un Land și federație.

Ea poate anula un regulament pentru ilegalitate, în măsura în care o asemenea anulare a fost solicitată în mod expres. De asemenea, Curtea nu va putea anula o lege pentru neconstituționalitate decât în măsura în care aceasta s-a solicitat în mod expres sau Curtea trebuie să o aplice într-o speță care se judecă în fața ei. Hotărârea prin care Curtea Constituțională anulează o lege pentru neconstituționalitate obligă Cancelarul federal sau Landeshauptmann-ul competent să publice anularea, fără întârziere. Într-un asemenea caz toate tribunalele din țară, indiferent de gradul lor, trebuie să aplice hotărârea Curții.

Curtea Constituțională mai are și o serie de alte competențe, dintre care menționăm controlul legalității și constituționalității tratatelor internaționale, contestațiile cu privire la alegerea Președintelui federal, contestațiile referitoare la alegerea guvernelor de Land-uri, cererea unor adunări reprezentative de a se pronunța decăderea din mandat a unuia din membrii săi, punerea sub acuzare a Președintelui federal sau a membrilor Guvernului, încălcarea legii de către un Landeshauptmann etc.

2.5.2.9. *Völsanwaltschaft*

Acesta constituie un organism similar **Ombudsman**-ului, căruia i se pot adresa sesizări în legătură cu proasta funcționare a administrației locale sau chiar a administrației federale. El se poate sesiza și din oficiu, în anumite cazuri. Activitatea sa trebuie sprijinită de toate organele de stat, care trebuie să-i furnizeze, la cerere, informații. El poate prezenta recomandări organelor administrative, fiind obligat să prezinte rapoarte anuale Consiliului Național. În probleme de legalitate el se poate adresa chiar Curții Constituționale. Membrii Völsanwaltschaft sunt în număr de trei, fiecare îndeplinind calitatea de președinte, pe baza unui sistem de rotație anuală. Ei sunt aleși de Consiliul Național. Activitatea lor se desfășoară pe baza unui regulament interior.

CAPITOLUL III. REGIMURILE PARLAMENTARE

Motto:

"Oricât de rea ar fi o Cameră, este preferabilă unei anticamere oricât de bună ar fi aceasta".

Contele Cavour

3.1. SISTEMUL POLITIC AL MARII BRITANII

3.1.1. Introducere. Considerațiuni generale

Evoluția politică a Marii Britanii oferă un exemplu clasic de trecere de la monarhia absolută la monarhia constituțională³²³, astăzi Marea Britanie fiind considerată, pe drept cuvânt, una dintre țările tipice pentru sistemul politic parlamentar³²⁴.

Din punct de vedere istoric, poporul britanic s-a făurit din conviețuirea și contopirea în final a saxonilor și normanzilor. Structurile politice feudale au dominat foarte mult timp în viața britanică, deși încă de timpuriu a fost cunoscută instituția parlamentului, având mai întâi un rol consultativ. **Magna Charta** - primul document al garantării drepturilor și libertăților - a reprezentat, la timpul respectiv (1215), mai curând o îngrădire a drepturilor regale de către baronii care se opuneau puterii absolute, decât un act normativ constituțional cu aplicație generală. Multe din principiile sale s-au păstrat însă, inspirând întreaga evoluție constituțională ulterioară a țării. În 1689, prin adoptarea cunoscutului "**Bill of Rights**" au fost puse bazele monarhiei parlamentare britanice. Evoluțiile ulterioare ale sistemului politic britanic au marcat tot mai puternic afirmarea Marii Britanii ca o monarhie parlamentară. Deși Marea Britanie se numără astăzi printre puținele țări care nu au o constituție scrisă, tradițiile democratice sunt foarte puternice, existând o puternică reacție în această țară împotriva oricăror lideri politici care au căutat să zdruncine cât de puțin bazele instituțiilor democratice. Pe plan constituțional sunt de menționat mai multe momente: unirea definitivă a Scoției cu Anglia, sub denumirea de Regatul Unit al Marii Britanii (în 1707), devenit ulterior Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, ca și procesul creării "Commonwealth"-ului britanic, care și-a găsit consacarea și legalizarea la Westminster (în 1931), din care mai fac parte și în prezent o serie de foste colonii britanice. Mai sunt de menționat

323 S.B.Chimes, **English Constitutional History**, Oxford University Press, Londra, New York, ed.1978, pag.121.

324 În legătură cu sistemul politic al Marii Britanii a se vedea, în special: Walter Bagchhof, **The English Constitution**, Collins, The Fontana Library, Londra, 1965; R.M.Punnett, **British Government and Politics**, Heineman, Londra, 1971; Pierre Pactet, **Droit constitutionnel. Institutions politiques**, ed.a 18-a, Ed.Armand Collin, Paris, 1999; Harvey and Bather, **The British Constitution**, MacMillan Education, Londra, 1978; Hery Toch, **Essentials of British Constitution and Government**, Cassell, Londra, 1983; Jean Gicquel, **Droit constitutionnel et institutions politiques**, 14e ed., Montchrestien, Paris, 1995; Charles Debbasch, Jacques Bourdon, Jean Marie Pontier, Jean Claude Ricci, **Droit constitutionnel et institutions politiques**, 4e ed., Paris Ed.Economica, 2001; Dominique Chagnollaude, **Droit constitutionnel contemporain**. Tome I, Théorie générale. Les grands régimes étrangers, Ed.Armand Collin, Paris, 2001; John Morison, Gordon Anthony, Cain O'Neill, **Le régime politique du Royaume-Uni**, in **Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie**, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 339 și urm.

"Parliament Act" (din 1911 și 1949), *Representation of the People Act* (din 1963), privind drepturile pașilor ș.a. Pe plan internațional, Marea Britanie - care a jucat un rol important încă din secolul XVI - a devenit, în perioada postbelică, unul dintre cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate și, deși aproape toate coloniile sale au devenit independente, ea și-a păstrat și continuă să exercite o considerabilă influență politică³²⁵.

În ceea ce privește structura dreptului constituțional britanic trebuie precizat că, deși Marea Britanie, așa cum am arătat, nu are o constituție scrisă³²⁶, ea dispune totuși de o bogată practică parlamentară, documentele clasice cu privire la garantarea drepturilor și libertăților pe care le-am menționat deja întregindu-se cu practica Parlamentului, cu actele emise de acesta în importante domenii. "Cea mai mare parte a practicii constituționale... se întemeiază pe obiceiuri care au apărut și au evoluat de-a lungul timpului. Principii precum imparțialitatea Speaker-ului Camerei Comunelor, responsabilitatea colectivă a Cabinetului și responsabilitatea individuală a miniștrilor nu se întemeiază pe statute, documente sau hotărâri judiciare ci pe acceptarea unei practici generale pe parcursul anilor"³²⁷.

Ar fi greșit să se creadă că practica judiciară nu are nici un rol în cristalizarea dreptului constituțional britanic. Dimpotrivă, ea a adus și aduce permanent elemente noi, de natură să precizeze și concretizeze conținutul drepturilor constituționale și obligațiile parlamentarilor. Astfel, în speța *Sheriff of Middlesex*, (în 1840)³²⁸, a fost stabilit principiul că Parlamentul are dreptul să pedepsească pe propriii săi membri pentru o încălcare a statutului lor, nici o altă autoritate judiciară nefiind competentă în asemenea cazuri. Judecătorul Stephen, în cauza *Bradlaugh v. Gossett*, în 1884³²⁹, a stabilit supremația parlamentului față de Curți în toate problemele privind afacerile interne ale Parlamentului.

3.1.2. Garantarea drepturilor și libertăților

Așa cum s-a arătat la punctul precedent, primele documente privind drepturile omului au apărut în Marea Britanie, ele păstrând în felul acesta o paternitate recunoscută asupra tuturor instrumentelor adoptate în această materie pe plan european și pe plan mondial. *Magna Charta* a constituit, la timpul său, o adevărată constituție dictată de regele Ioan fără de Țară, în virtutea înțelegerii încheiate cu nobilii și clericii nemulțumiți de abuzul puterii regale. Mai târziu, ideile consacrate în *Magna Charta* au fost concretizate și precizate în alte documente importante, precum "*Petition of*

³²⁵ Războiul dus cu Argentina, în 1982, a demonstrat că Marea Britanie continuă să rămână încă o importantă forță militară. Ea face parte din Alianța N.A.T.O. Este membră fondatoare a Organizației Națiunilor Unite, membră a Consiliului Europei și a Comunității Europene.

³²⁶ Samuel E. Finer, într-un studiu consacrat sistemului politic britanic, identifică cinci "surse" ale Constituției britanice (care de fapt nu este codificată): *Actul Parlamentului din 1911*, care limitează durata mandatului la cinci ani, hotărârile judecătorești, principiile de *common law*, legile și obiceiurile Parlamentului (*lex et consuetudo Parliamenti*) și "convențiile", reguli nescrise ale practicii, care se aplică în viața Parlamentului. Cele mai importante dintre acestea sunt: Parlamentul trebuie să se întrunească cel puțin o dată pe an; monarhul nu trebuie să participe la ședințele Cabinetului; miniștrii care pierd sprijinul Camerei comunelor în probleme de mare importanță politică trebuie fie să se retragă, fie să încerce să răstoarne părerea comunelor, convingându-l pe monarh să dizolve Parlamentul și să organizeze alegeri generale; Cabinetul este răspunzător în mod efectiv în fața Parlamentului în probleme politice (*Modern Political Systems*, Europe, Ed. Roy Macrides, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1987, pag. 22).

³²⁷ R.M. Punnett, *op.cit.*, pag. 161.

³²⁸ *Court of Queen's Bench*, 27.I.1840, citat de R.M. Punnett, *op.cit.*, loc.cit.

³²⁹ *Queen's Bench Division*, 9.II.1884, citat de R.M. Punnett, *op.cit.*, loc.cit. În această speță, Camera comunelor a refuzat să permită deputatului Bradlaugh, ales în Northampton, să depună jurământul, deoarece acesta era cunoscut ca fiind un ateist declarat. Bradlaugh l-a dat în judecată pe Speaker-ul Camerei, dar Curtea a refuzat să declare acțiunea Camerei comunelor ca fiind ilegală.

Rights" (1628), "**Habeas Corpus Act**" (1679) și "**Bill of Rights**" (1689). Spre deosebire de Magna Charta, care reglementa mai mult relațiile dintre monarhie, nobilii feudali și clerici, căutând să îngrădească puterea regală, "**Petiția drepturilor**" - impusă regelui Carol I de către Parlament - are un caracter mai larg, pentru prima dată subiect al drepturilor apărând "omul liber", de unde concluzia că acest document se adresează unei categorii foarte largi de supuși ai regelui. Printre marile idei pe care le conține "**Petiția drepturilor**" sunt de remarcat următoarele: omul liber nu poate fi obligat la impozite fără consimțământul Parlamentului; omul liber nu poate fi citat fără un temei legal; soldații și marinarii nu pot pătrunde în case particulare; în timp de pace, soldații și marinarii nu pot fi pedepsiți. Datorită caracterului său, "**Habeas Corpus Act**" este apreciat de specialiștii în Drept Constituțional ca fiind "a doua constituție britanică" după Magna Charta. Acest document a fost emis pentru a pune capăt încălcărilor masive ale libertăților personale efectuate de puterea regală absolutistă. Potrivit acestui document, orice deținut avea dreptul să pretindă să i se comunice imediat decizia de arestare și să obțină punerea sa în libertate pe cauțiune. Pentru anumite cazuri grave se prevedea că judecata urmează să aibă loc în prima sesiune a Curții cu Juri. În cazul în care deținutul nu ar fi fost pus sub acuzare și nici condamnat, nici în timpul celei de a doua sesiuni a Curții cu Juri, el trebuia să fie pus în mod obligatoriu în libertate. "**Habeas Corpus Act**" prevedea sancțiuni pentru funcționarii justiției care nu respectau regulile procedurale ce priveau garanțiile libertății persoanei.

Prin caracterul lor novator și bogatul conținut de idei, documentele britanice au premers de fapt acțiunile revoluționare democratice care s-au soldat cu răsturnarea absolutismului, cu proclamarea ideii drepturilor și libertăților omului în alte țări, în primul rând în Franța, unde tradițiile liberale britanice și ideile iluministe au determinat adoptarea cunoscutelor documente privind **drepturile omului și cetățeanului**, care aveau să fundamenteze modelul respectului pentru drepturi și libertăți în toate țările democratice.

3.1.3. *Parlamentul. Camera lorzilor și Camera comunelor*

Parlamentul britanic are o îndelungată tradiție, deși la început atribuțiile sale au fost în mod precumpănitor de ordin consultativ. Istoria Marii Britanii atestă faptul că încă din timpurile cele mai vechi regii saxoni aveau obiceiul să se consulte în probleme importante cu "**oameni înțelepți**". Sunt cunoscute "**marile consilii**" care îi asistau pe regii normanzi în soluționarea unor importante probleme de stat³³⁰. Constituirea Camerei comunelor a reprezentat consecința unei evoluții istorice, legate în special de imperativul soluționării constructive, dar și democratice, în consonanță cu interesele națiunii, a problemelor legate de taxe și impozite. Cererile unor monarhi în legătură cu strângerea de fonduri pentru purtarea unor războaie trebuiau să fie discutate în cadrul consiliului. La jumătatea secolului al XIV-lea începe să se practice cu regularitate alegerea reprezentanților, deși Marele Consiliu nu constituia un parlament în sensul modern. Cu toate acestea, consiliul își pierde tot mai mult caracterul său feudal, căpătând un adevărat caracter național reprezentativ, incluzând în componența sa nu numai reprezentanții clerului, nobilii, dar și "**comunii**", adică, după expresia lui F.W.Maitland, "**aceia care se roagă, aceia care luptă și aceia care muncesc**"³³¹. Această din urmă clasă sau categorie socială a dat și denumirea ulterioară a "**comunelor**" sau **Camerei comunelor**; organism legislativ având misiunea să se ocupe de cele mai importante probleme ale țării și în primul rând de cele financiare. "**Camera comunelor, ca o cameră separată, își trage originea din întrunirile neoficiale ale cavalerilor și orașenilor, care discutau neliniștiți cu ușile închise despre ce răspuns colectiv aveau să dea**

330 J.Harvey, L.Bather, *The British Constitution*, Fourth edition, MacMillan Education, London, 1977, pag.19 și urm.

331 F.W.Maitland, *The Constitutional History of England*, 1908, cit. de J.Harvey și L.Bather, *op.cit.*, pag.22.

vreunei întrebări sau cereri dificile cu care fuseseră confrunțați de puterile mai înalte. Erau atât de grijulii să nu lase vreun raport despre aceste proceduri, încât nu știm nimic despre organizarea internă a acestei vechi Camere a comunelor³³².

Din anul 1376, "comunele" au început să-și aleagă Speaker-ul pentru a prezenta petițiile lor și pentru a elabora răspunsurile către rege și către lorzi.

Cu timpul, puterile Parlamentului s-au întărit. În 1399, regele Richard al II-lea a fost destituit de către Parlament. Anumiți monarhi au căutat însă să diminueze ori să minimalizeze puterile Parlamentului, ignorând regula nescrisă care se afirma cu privire la cerința de a se obține în toate cazurile aprobarea Parlamentului pentru taxe și impozite. Așa, de pildă, Henric al VII-lea, din dinastia Tudorilor³³³, în 24 de ani de domnie a convocat Parlamentul numai de șapte ori. Alți monarhi au considerat însă necesar Parlamentul pentru a ratifica măsurile luate de ei. Henric al VIII-lea s-a folosit de Parlament pentru a anula căsătoria sa cu Caterina de Aragon, în 1533, și pentru a se proclama el însuși ca șef suprem al bisericii anglicane, în 1534. Regina Elisabeta a întreținut relații constructive cu Parlamentul, deși au fost înregistrate și anumite fricțiuni între Regină și conducătorii parlamentului. Regii din dinastia Stuartilor s-au arătat cei mai flexibili în raporturile cu parlamentul. Au existat și încercări de a supune parlamentul puterii regale în timpul lui James I, dar acestea s-au soldat cu un eșec. În 1688 James al II-lea, ca și tatăl său înainte, a fost detronat de către Parlament.

Cu timpul, relațiile dintre puterea regală și Parlament s-au normalizat, puterea Parlamentului nemaiputând fi contestată de diferiții monarhi care s-au succedat la conducerea țării. O importantă reformă a avut loc în anul 1823. Această reformă a extins sistemul de partide de la Parlament la întreaga țară, legându-l de sistemul Cabinetului de guvernare. Totodată a fost instituționalizată existența opoziției, care trebuia să-și asume o serie de funcții tradiționale ale Parlamentului, au fost clarificate relațiile între Camera comunelor și Camera lorzilor, modificându-se în același timp procedura parlamentară pentru a se asigura o guvernare efectivă și a se economisi timpul pentru rezolvarea problemelor de stat.

3.1.3.1. Camera lorzilor

Originea acestui forum se găsește în divizarea Parlamentului britanic original, ca urmare a afirmării "comunelor", ce grupau toate categoriile sociale. Camera lorzilor cuprindea pe acei nobili care beneficiau de titluri nobiliare recunoscute sau concesate contra unor sume de bani de către monarhii britanici (*barons by writ or fee*). Într-o anumită perioadă, rolul său a descreșcut și ca urmare a reducerii numărului "parilor", sau al "egalilor" (a nobililor care se bucurau de titluri juridice tradiționale recunoscute, care îi făceau să aibă obârșia aproape la fel de veche ca și monarhul însuși). Pe de altă parte, și anumiți monarhi au contribuit la scăderea rolului Camerei lorzilor, preferând să folosească în soluționarea afacerilor curente "consiliul secret". Ca urmare a restaurării monarhiei, în anul 1660 Camera lorzilor s-a reînființat *de facto*. În secolul al XVIII-lea se menține însă un oarecare echilibru între cele două Camere. Prin actul de reformă din 1932, Camera lorzilor slăbește ca influență prin aceea că, urmare acordării dreptului de vot clasei mijlocii și a restrângerii puterii regale de a numi noi pari, rolul acestui organism se diminuează. De altfel, lorzii s-au opus și reformelor din 1867, fapt ce a făcut ca relațiile dintre Camera lorzilor și Camera comunelor să cunoască momente de încordare.

În legătură cu Camera lorzilor se mai cuvine a fi menționate **Actul parlamentar din 1911**, care consacră competența Camerei lorzilor de a se pronunța și în problemele taxelor și impozitelor, precum

³³² G.M.Trevelyan, *Istoria ilustrată a Angliei*, Editura științifică, București, 1975, pag.234.

³³³ J.Harvey, L.Bather, *op.cit.*, pag.24.

și **Actul parlamentar din 1949**, care a adus unele modificări³³⁴ celui din 1911, reducând intervalul dintre sesiuni cu privire la lectura legilor financiare.

În ceea ce privește atribuțiile **Camerei lorzilor** trebuie precizat că acestea sunt în primul rând de ordin legislativ. Camera lorzilor poate adopta singură anumite acte, dar are și competența de a acționa în cazul revizuirii unor anumite legi. Ea perfectează și definitivează de fapt anumite proiecte care nu și-au putut găsi soluționarea în dezbaterile Camerei comunelor, contribuind astfel la împlinirea procesului legislativ. În afară de aceste atribuții, Camera lorzilor are și dreptul de a dezbate, în mod independent, anumite probleme importante. Deși în literatura de specialitate din Marea Britanie s-au exprimat critici la adresa Camerei lorzilor³³⁵, opinându-se că aceasta cuprinde mai ales persoane care beneficiază de titluri nobiliare ereditare, episcopi și prea puține persoane din rândul administrației, educației, forțelor armate, care ar fi fost înnobite, ea constituie totuși un element de echilibru, ponderând influența guvernului asupra Camerei comunelor prin intermediul sistemului bipartid. În ceea ce privește proiectul de reformă, în legătură cu acest corp parlamentar, Partidul Conservator și-a manifestat întotdeauna rezerva față de ideea introducerii unor inovații, în timp ce Partidul Laburist s-a pronunțat pentru schimbări. Deși Regina, într-un mesaj din iunie 1967, a preconizat o serie de măsuri vizând printre altele eliminarea bazei ereditare a Camerei lorzilor, o asemenea schimbare structurală s-a produs treptat. O lege din 1968 a precizat că numai o parte din membrii Camerei lorzilor (circa 230) numiți pe viață de către Regină, cu avizul primului ministru, au dreptul de vot. Ceilalți membri ai Camerei lorzilor (nedesemnați de Regină și beneficiind numai de ascendența lor ereditară) fără a beneficia de vot, și-au menținut dreptul de a participa la ședințe și de a lua cuvântul la dezbateri. Ca urmare a reformei, succesorii actualilor pairi ereditari nu vor avea dreptul de a participa la lucrările Camerei lorzilor și ei vor fi înlocuiți treptat, în viitor, de reprezentanți ai profesiilor, oameni de știință, industriași, conducători ai sindicatelor, foști parlamentari care, chiar dacă nu ar putea să participe cu regularitate la ședințele Camerei lorzilor, ar fi în măsură să aducă anumite contribuții, din timp în timp. În ceea ce privește puterile Camerei lorzilor, se preconizează ca aceasta, reformată și consolidată cu elemente noi, să fie competentă să amâne un proiect de lege ordinară, pe timp de șase luni din momentul dezacordului între cele două Camere. Această din urmă propunere a suscitată și suscită încă opoziția Partidului Laburist, care dorește ca hotărârile de bază să rămână în mâinile reprezentanților aleși ai poporului, considerând că ar fi nedemocratic ca să poată fi modificat în altă parte ceva care s-a stabilit prin alegeri. Conservatorii opinează, la rândul lor, că pentru a desfășura o activitate eficientă, Camera lorzilor trebuie să dispună de mai multe atribuții.

După venirea la putere a Partidului laburist, în 1997, au fost reluate propunerile de modernizare a Camerei lorzilor. La 3 februarie 1999, Camera comunelor a aprobat proiectul propus de premierul Tony Blair, cu 381 voturi pentru și 135 împotriva, la cea de a doua lectură. Proiectul urma să elimine din scena parlamentară 759 de marchizi, duci, conți, viconți și baroni, care reprezentau până atunci două treimi din cei 1.295 membri ai Camerei lorzilor.

Cu prilejul primei lecturi a proiectului de reformă în Camera Lorzilor, la 17 martie 1999, s-a propus alegerea a 75 pairi ereditari de către propriile lor partide, propunere acceptată și ea de Regină.

Concomitent cu dezbaterile proiectului în cele două Camere a fost constituită și o Comisie regală, prezidată de lordul Wakeham, având misiunea de a elabora un raport în legătură cu rolul și atribuțiile celei de a doua Camere. Comisia regală și-a prezentat raportul la 20 ianuarie 1999, sugerând în esență

334 În 1395, folosindu-se de abilitatea sa de a face concesiile regelui, Camera comunelor obținuse dreptul exclusiv de a se pronunța în problemele taxelor și impozitelor.

335 În 1990 aceasta cuprindea 1.189 membri, dintre care 2 arhiepiscopi și 24 episcopi. Doar 764 pairi ereditari succedaseră titlurilor lor (Britain 1991, pag.40).

un număr de membri ai Camerei Lorzilor între 65-195, precum și puține schimbări în atribuțiile lor legislative³³⁶.

După realegerea lui Tony Blair, acesta și-a manifestat dorința de a desăvârși reforma începută. Ca urmare a reducerilor operate, Camera Lorzilor cuprinde în prezent 91 pairi ereditari, 592 pairi pe viață (aleși), 2 arhiepiscopi și 24 episcopi aparținând bisericii anglicane, ceea ce însumează un număr total de 709 membri ai Camerei Lorzilor³³⁷.

În prezent, Camera Lorzilor cuprinde 721 membri, dintre care 92 pairi ereditari, 603 pairi pe viață, 26 de arhiepiscopi și episcopi.

3.1.3.2. Camera comunelor

Deși principiul reprezentării a acționat în Marea Britanie de mai bine de 700 de ani, sufragiul universal pentru adulți a fost instituit numai cu 30 de ani în urmă. Cu toate acestea, este de semnalat că o propunere cu privire la sufragiul tuturor adulților a fost înaintată de colonelul Rainsborough, în 1647, dar respinsă de Cromwell. Prima Cameră a comunelor din timpul lui Henric al VIII-lea se compunea din 298 membri. Numărul acestora ajunsese în 1830 la 637. Ca urmare a lui **"Reform Act" din 1832**, s-a stabilit un sistem de vot care permitea de fapt exercitarea drepturilor electorale de către 5% din adulți. **"Reform Act" din 1867** a diminuat multe dintre condițiile prohibitive pentru exercitarea drepturilor electorale. Reforme subsecvente au fost efectuate în 1868 și 1884. În 1918 a fost recunoscut dreptul de vot al femeilor, dar cu anumite limitări. În Marea Britanie, abia în 1928 femeilor li s-a recunoscut egalitatea deplină de a vota, la fel ca și bărbații. Ideea **votului cu adevărat universal** a fost recunoscută însă, de fapt, abia în 1948.

În prezent, în Marea Britanie au dreptul de vot toți cetățenii care au domiciliul în circumscripția electorală respectivă la data înscrierii lor în listele electorale. Dreptul de vot nu este recunoscut persoanelor deținute și alienaților mintali. În Marea Britanie listele electorale sunt stabilite potrivit unui chestionar adresat fiecărei familii și puse la punct în fiecare an în luna octombrie. Înscrierea în listele electorale are loc automat, potrivit chestionarelor. Nu există restricții pentru a fi ales în Camera comunelor. Cu toate acestea, nu pot fi aleși funcționarii publici, membrii forțelor armate, judecătorii, ecleziastici romano-catolici și anglicani, membrii poliției și titularii unor alte funcții oficiale. Pentru motive diferite, nu pot fi aleși falșii care nu au fost încă reabilitați³³⁸. Numărul circumscripțiilor electorale este stabilit de către Parlament, iar limitele lor sunt trasate în raport de numărul locuitorilor, fiind revizuite la un interval de 10 sau 15 ani.

Ca urmare a alegerilor din 5 mai 2005, Partidul Laburist deține 355 locuri în Camera Comunelor, Partidul Conservator 198, Partidul Liberal Democrat 62, Partidul Democrat Unionist 9, Partidul Național Scoțian 6, Sinn Féin 5, celelalte locuri revenind altor partide. Dintre noii aleși 518 sunt bărbați și 128 femei.

Pentru Camera comunelor alegerile se fac direct, prin vot secret, pe baza unui scrutin uninominal, cu majoritate simplă, care nu este însă obligatorie. Numărul locurilor în Camera comunelor este de 659, număr care coincide cu numărul circumscripțiilor electorale³³⁹, în fiecare circumscripție fiind ales un

336 House of Lords. *Reform and proposals for reform since 1900*, <http://www.parliament.uk/lords>

337 *A World Almanac of Book and Facts*, 2002, World Almanac Books, pag.859.

338 Union Interparlementaire, *Les Parlements dans le monde*, Recueil de données comparatives, Presses Universitaires de France, Paris, 1977, pag.66.

339 Din cei 659 membri ai Camerei Comunelor aleși în 1997, pe termen de cinci ani, 529 reprezintă Anglia, 40 țara Galilor, 72 Scoția și 18 Irlanda de Nord. Ca apartenență politică, 418 sunt laburiști, 165 conservatori, 46 liberali-democrați, restul aparținând altor partide.

singur deputat. Sistemul electoral britanic permite votul prin procură și votul prin corespondență. Votul prin procură este permis funcționarilor în străinătate, iar votul prin corespondență este facilitat persoanelor care datorită unui handicap fizic, imposibilității de a se prezenta la biroul de vot, sau serviciului, nu se pot prezenta personal pentru a-și exercita dreptul electoral. Atât în cazul votului prin procură, cât și în cazul votului prin corespondență, este necesar să se adreseze o cerere către responsabilul Registrului electoral. Membrii Camerei comunelor beneficiază de imunitate parlamentară în legătură cu activitățile exercitate în Parlament. Imunitatea se referă numai la procesele civile, nu și la cauzele penale. Imunitatea este valabilă pe toată durata sesiunii și 40 de zile înainte și după terminarea ei³⁴⁰. **Ridicarea imunității** deputaților britanici nu se poate face decât prin lege.

În timp ce membrii Camerei lorzilor nu beneficiază de nici o indemnizație, membrii Camerei comunelor au o indemnizație anuală de 11.250 de dolari, la care se adaugă indemnizații pentru restituirea cheltuielilor de deplasare, de secretariat, de transport. Membrii Camerei comunelor depun 5% din indemnizația lor unei case de pensii. Fostii membri ai Parlamentului, care au 4 ani de serviciu și vârsta de 65 de ani, au dreptul la o pensie ce reprezintă 1/60 din indemnizația lor pe an de serviciu. Se prevede o pensie pentru familiile membrilor Camerei comunelor decedați. În schimb, membrii Camerei lorzilor nu beneficiază de pensii.

Membrii Camerei comunelor se bucură de gratuitatea convorbirilor telefonice oficiale, de scutirea de timbru pentru corespondența oficială, de permise generale de transport clasa I-a pe calea ferată, liniile aeriene sau navale, de un permis de călătorie pentru 10 călătorii clasa I-a pentru soții lor, ca și de o alocație kilometrică pentru folosirea mașinii personale în deplasările de serviciu. Cheltuielile anuale ale Camerei comunelor nu depășesc 1.300.000 dolari.

Ca urmare a alegerilor legislative ce au avut loc la 7 iunie 2001, partidul laburist și premierul Tony Blair și-au consolidat poziția în sistemul politic britanic. Din cele 659 locuri în Camera Comunelor, 414 au revenit partidului laburist, în timp ce conservatorii au obținut 167 iar Partidul Liberal-Democrat 52 mandate, situație considerată de observatorii politici ca o amenințare la adresa funcționării sistemului bipartid. De menționat este și faptul că în actuala Cameră a Comunelor sunt 118 femei față de 541 bărbați, procent net favorabil față de alte țări.

Parlamentul este convocat în fiecare an de către Regina, fiecare sesiune durând de regulă un an. Numărul de zile consacrate ședințelor plenare este de 167 pentru Camera comunelor și de 112 pentru Camera lorzilor. În cadrul Camerei comunelor sunt constituite comisii pe probleme. Lucrările Camerei comunelor sunt conduse de "Speaker"-ul acesteia, care primește o indemnizație specială. Secretariatul Camerei comunelor este condus de un grefier, care este subordonat "Speaker"-ului. Ordinea de zi a ședințelor Camerei comunelor este stabilită de comun acord cu guvernul și cu consultarea principalului partid de opoziție. Membrii Camerei comunelor care doresc să ia cuvântul trebuie să atragă atenția "speaker"-ului (*catch the speaker's eye*) de la locul în care se găsesc în sala de ședințe, dar ei pot să-l informeze din timp în legătură cu dorința lor de a lua cuvântul asupra unei probleme sau alteia. Nici un membru al Camerei comunelor nu poate să intervină în dezbateri mai mult decât o singură dată asupra aceleiași probleme, afară de cazul când este autorul unei moțiuni ori când ia cuvântul cu aprobarea Camerei. În comisii nu se aplică această limitare.

Pentru a curma dezbaterile inutile, sistemul parlamentar britanic cunoaște posibilitatea sistării discuțiilor urmată de trecerea directă la votare ("**closure**" **procedure**), reținerea selectivă a unor anumite amendamente ("**kangaroo**" **closures**) sau închiderea "Kangur" a dezbaterilor, precum și fixarea unor limite determinate de timp pentru discutarea unor probleme ("**guillotine**" **devices**).

³⁴⁰ Union Interparlementaire, *Les Parlements dans le monde*, pag. 196.

Practica legislativă britanică recunoaște anumite sancțiuni care se pot aplica membrilor **Camerei comunelor**. Așa, de pildă, "**speaker**"-ul poate aplica **trei sancțiuni**: chemare la ordine, ridicarea cuvântului sau îndepărtarea din sala de ședințe. Camera comunelor, în **plenul său**, poate aplica drept sancțiuni desemnarea pe numele de familie (**naming**) și excluderea din Cameră.

Hotărârile se iau întotdeauna cu majoritatea simplă a voturilor exprimate. Dezbaterile sunt publice, editându-se dări de seamă, procese-verbale și o colecție anuală a hotărârilor Camerei.

În Camera comunelor există nouă comisii. În afară de acestea, există și **comisii speciale (select), sesionale (sessional select), "standing" (ad hoc) și mixte**. Ședințele comisiilor sunt publice, ele putând delibera și adopta hotărâri, în toate situațiile cu participarea unei treimi din membrii lor. Ziariștii au acces la o galerie a presei, precum și în majoritatea saloanelor și culoarelor. Ei au dreptul să participe la ședințele plenare, cât și la ședințele comisiilor, dacă acestea sunt publice. Acreditarea ziariștilor și autorizarea accesului lor în sala de ședințe se face de către un funcționar special însărcinat cu securitatea parlamentului (**serjeant-at-arms**). **Transmisia dezbaterilor parlamentare la radio sau televiziune nu este uzitată.**

În ce privește funcția legislativă menționăm că, în toate cazurile, proiectele de legi fiscale și anumite alte legi în materie financiară trebuie să fie depuse mai întâi în Camera comunelor. Camera lorzilor nu poate nici să întârzie proiectele de legi în materie financiară (**money bills**), nici să împiedice adoptarea altor proiecte (afară de cazul când este vorba de un proiect ce are în vedere prelungirea duratei maximeale a parlamentului) pe care Camera comunelor le-a votat în cursul a două sesiuni consecutive. Proiectele introduse în cea de a doua Cameră sunt retrimise după votare celei dintâi, care poate să le accepte, să le refuze sau să propună altele. Naveta între cele două Camere continuă până ce intervine un acord. Dacă acesta nu intervine înainte de sfârșitul sesiunii, proiectul de lege eșuează (afară de proiectele de legi în materie financiară).

În Marea Britanie, inițiativa legislativă aparține parlamentarilor, guvernului, colectivităților locale, companiilor create printr-o lege, societăților private și particularilor. Se cunosc însă anumite limitări la dreptul de inițiativă legislativă. Astfel, nu se pot face propuneri de legi cu privire la creșterea cheltuielilor publice sau a impozitelor în domeniile care aduc atingere intereselor sau avantajelor unor persoane (**private bills**). În ce privește inițiativa parlamentarilor, aceasta se materializează printr-o propunere formulată de un parlamentar, care trebuie să fie sprijinită de cel puțin 11 co-semnatari. La începutul sesiunii, 20 de propuneri care trebuie examinate cu prioritate sunt selectate prin tragere la sorți. În Camera comunelor, douăsprezece zile de vineri în fiecare sesiune sunt rezervate propunerilor de legi.

Procedura legislativă cuprinde, în sistemul britanic, mai multe etape: 1) **moțiunea**, solicitând aprobarea de a prezenta un proiect sau o propunere de lege; 2) **prezentarea și prima lectură** a acestuia, de principiu; 3) **a doua lectură; discutarea principiilor generale; depunerea de amendamente care pot să repună textul în discuție**; 4) **examinarea în comisie**, pe articole, și **formularea de amendamente**. Osebit de acestea, trebuie menționată **faza așa numită a "raportului"** (afară de cazul în care textul nu a fost deja amendat în cadrul comisiilor) și depunerea de noi amendamente, **a treia lectură a legii și adoptarea sa**. Urmează transmiterea către cealaltă Cameră, unde aceleași faze sunt reluate și apoi, mai multe consultări între Camere, până când se realizează un acord asupra unui text unic. În final, **legea devine obligatorie prin sancționarea de către Regină și publicarea textului legii**. În teorie, Regina poate să refuze să sancționeze o lege, dar în practică refuzul de a sancționa o lege nu s-a mai produs de 250 de ani. Votarea bugetului se face în Camera comunelor. Camera lorzilor nu poate să amendeze proiectele de legi cu caracter financiar, nici să le întârzie cu peste 30 de zile.

Regina poate să dizolve Camera comunelor, la cererea primului ministru; în schimb Camera lorzilor nu poate fi niciodată dizolvată. Mandatul Parlamentului poate să fie prelungit printr-o lege, dar el nu se poate autodizolva.

Guvernul poate încheia și ratifica tratate internaționale fără aprobarea Parlamentului, deși textul tratatelor trebuie să fie supus în mod formal Parlamentului. Teoretic, rolul Parlamentului în materie de probleme externe nu este limitat, dar în mod tradițional el va exercita un rol predominant în problemele de afaceri externe. Tratatul încheiat de către Guvern sunt depuse Parlamentului pentru informare. În cazul în care un tratat modifică legislația existentă sau comportă consecințe de ordin financiar, modificările trebuie să fie adoptate prin lege.

3.1.4. Rolul partidelor

În viața politică britanică partidele au un rol foarte important, deși modalitățile lor de acțiune, în special pe plan parlamentar, sunt diferite de cele cunoscute în celelalte țări. În Anglia, partidele politice își au originea în timpul domniei lui Carol al II-lea, deși și mai înainte existaseră anumite deosebiri în cadrul Parlamentului între cei care preferau o singură biserică națională, instituționalizată, și cei care atacau biserica națională instituită, datorită mai ales unor afinități cu catolicismul roman. Cu toate acestea, ambele grupări susțineau suveranitatea Parlamentului față de pretenția religiei de a-și trage legitimitatea dintr-un drept divin. După recunoașterea suveranității Parlamentului a apărut diviziunea între "**conservatori**" (*tories*) și "**liberali**" (*whigs*). Conservatorii au fost acuzați de a avea legături secrete cu biserica catolică. Ei se opuseseră deschis, în 1678, unui proiect de lege care viza excluderea lui James al II-lea de la tronul Angliei. Distincția între partide se referea însă nu numai la motive religioase, dar și la modalitățile diferitelor grupuri parlamentare de a acționa. Pe atunci, în fapt, nici nu existau distincții clare între liberali și conservatori în toate problemele, și nici forme de organizare a partidelor pe deplin stabilite. Partidele existau numai în Parlament; ele nu aveau o bază teritorială și nici nu se bucurau de o extindere la nivelul întregii țări.

Odată cu extinderea partidelor la nivelul țării s-au cristalizat mai bine și diferențele între partide și programele lor politice. Dezvoltarea presei și a mijloacelor de comunicație a sporit interesul pentru politică. Asociațiile care s-au dezvoltat în diferite regiuni ale Marii Britanii s-au transformat mai târziu în asociații locale ale partidelor. S-a constituit, astfel, Uniunea Asociațiilor naționale conservatoare și constituționale, în 1867, și Federația Națională Liberală, în 1877. Concomitent au apărut lideri de partid care depindeau mai mult de loialitățile personale decât de principii politice și programe. Lideri ca Gladstone și Disraeli au inițiat campanii electorale proprii în care își explicau opțiunile politice. Partidul Liberal își are originile în creșterea numărului sindicatelor și organizațiilor socialiste. Premergătoarele acestui partid au fost Federația social-democrată (1881), Societatea fabienilor (1883) și Partidul independent al muncii (1893), denumirea de partid laburist fiind adoptată la un congres ce a avut loc în 1906. În 1918 partidul laburist a fost transformat dintr-o federație de societăți afiliate, într-o organizație națională cu propriile sale ramuri.

"Sistemul celor două partide, întrerupt prin apariția, în ultima parte a secolului al XIX-lea, a Partidului Laburist, s-a reconstituit în mod lent prin descreșterea progresivă, în special în cursul unei perioade cuprinse între cele două războaie mondiale, care a fost o perioadă de tripartidism, a influenței unuia dintre partidele în prezență". Acest fapt se explică, potrivit analiștilor, datorită sistemului electoral britanic majoritar cu un singur tur de scrutin și elementului, deja subliniat, al sprijinului sindicatelor³⁴¹.

341 Pierre Pactet, *op.cit.*, pag.165. Menționăm că actualul Partid liberal-democrat - al treilea partid ca importanță în viața

Fiecare dintre cele două principale partide sunt interesate mai ales să câștige alegerile, preocupându-se în mod prioritar de campaniile electorale și apoi de promovarea propriului program pe calea activității parlamentare. Între ele există deosebiri în ce privește organizarea, datorate mai ales faptului că Partidul Conservator s-a format odată cu parlamentul, în timp ce Partidul Laburist cuprindea inițial grupuri de presiune extraparlamentare ce aveau drept scop să obțină o reprezentare parlamentară. Cea mai mare dificultate pentru partide este să-și asigure sprijinul țării fără a sacrifica flexibilitatea acțiunilor lor în cadrul Parlamentului. Partidele cuprind de regulă trei mari structuri: nivelul organizațiilor, nivelul conducerii și nivelul parlamentar. În ambele partide un rol foarte important îl ocupă **liderul** care, în condițiile în care partidul respectiv reușește în alegeri, devine automat și primul ministru al Marii Britanii.

Instituția "**liderului politic**" sau a "**liderului național**" (această din urmă formulare fiind improprie) este de origine britanică, neavându-și corespondentul în alte sisteme constituționale. Din examinarea unei sinteze elaborată de Uniunea Parlamentară rezultă că următoarele țări cunosc instituția liderului politic, existând obligația desemnării automate ca șef al guvernului a conducătorului formațiunii majoritare: Australia, Bangladesh, Canada, Fiji, India, Malaesia, Noua Zeelandă, Republica Sud Africană, Sri Lanka. În Norvegia și Austria, fără a exista instituția liderului politic, există obligația desemnării automate ca prim ministru a șefului partidului majoritar.

În țările care aplică sistemul de drept britanic este recunoscută și legiferată o anumită polarizare a forțelor "**guvern**" și "**opozitie**", conducătorul opoziției fiind retribuit cu o diurnă fixă, având un statut oficial și trebuind să fie consultat în anumite probleme. El este șeful "**cabinetului fantomă**" (contra-guvern) care, în situația succesului în alegeri al partidului său, devine guvern al țării.

Liderul Partidului Conservator este ales, cu începere din 1965, de către reuniunea deputaților conservatori. El trebuie să întrunească 15% mai mult din voturi decât contracandidatul său cel mai apropiat. În iulie 1965, când Alec Douglas-Home s-a retras din funcția de lider al Partidului Conservator, acest post s-a disputat între Edward Heath, Reginald Maudling și Enoch Powell, care au întrunit respectiv 150, 133 și 15 voturi. În consecință, s-a recurs la o nouă votare pe care a câștigat-o Heath, contracandidații săi retrăgându-se.

Disponând de largi prerogative, liderul are dreptul să desemneze pe președintele partidului (care conduce oficiul central), să stabilească programul partidului și politica sa în problemele curente. Liderul Partidului Conservator se găsește într-o poziție politică mai puternică decât liderul Partidului Laburist, care trebuie să fie confirmat anual de către parlamentarii care fac parte din acest partid. Structura Partidului Conservator cuprinde mai multe organisme, printre care un rol esențial îl ocupă Adunarea parlamentară conservatoare, înființată în octombrie 1922, cunoscută sub denumirea de "Comitetul 1922". Această Adunare a deputaților conservatori are un rol foarte important în viața partidului. Deși liderul Partidului Conservator, odată ales, dispune de o foarte largă autonomie în exercitarea funcțiilor sale, au existat cazuri în care "Comitetul 1922", sub presiunea masei membrilor partidului, a provocat căderea unor lideri, ca de pildă Austen Chamberlain în 1922, Neville Chamberlain în 1940, Alec Douglas-Home în 1965 ș.a.

În Partidul Conservator britanic disciplina parlamentară este asigurată prin așa numiții "**Whips**" (termen intraductibil, care desemnează mai curând un "hăitaș" în cursul vânătorii sau, eventual, un "chestor" parlamentar, în accepțiunea noastră de astăzi, deși atribuțiile nu se suprapun). Aceștia sunt conduși de un "**Chief Whip**" și au dreptul de a propune sancțiuni împotriva membrilor Partidului Conservator care se îndepărtează de la disciplina parlamentară. Asemenea sancțiuni s-au aplicat în

timpul guvernării lui Margaret Thatcher unor deputați care au adoptat atitudini critice la adresa guvernului conservator sau au votat cu partidul advers.

În ceea ce privește Partidul Laburist, trebuie menționat că aici atribuțiile liderului sunt ceva mai reduse și nu există un sistem atât de ferm de asigurare a menținerii unității grupului parlamentar ca în cazul conservatorilor. Cu toate acestea, Tony Blair a reușit - datorită succesului obținut în două alegeri consecutive - să dobândească o puternică autoritate în propriul său partid și pe plan internațional.

În legătură cu deosebirile politice între cele două partide se cuvine a fi subliniat faptul că Partidul conservator susține îndeosebi autonomia organizațiilor sale locale. Consiliul central este compus din lider, conducători ai partidului, parlamentari, reprezentanți ai formațiunilor locale, însumând astfel peste 5.500 persoane. El este însă prea mare pentru a adopta decizii și, practic, activitatea partidului este condusă de Comitetul executiv al Uniunii Naționale, care cuprinde 150 de membri, în frunte cu liderul. Acesta are - cum s-a arătat - un rol foarte important în conducerea activității politice. Partidul organizează conferințe anuale la care participă membrii conferinței naționale și reprezentanți ai agențiilor constituite pe plan local.

Partidul laburist a reprezentat, până în anul 1918, așa cum s-a arătat, o federație cuprinzând mai multe organizații și uniuni afiliate. În prezent, organele sale sunt Conferința anuală a partidului, la care participă circa 1.000 de delegați aleși de organizațiile afiliate, Comitetul executiv național, compus din 28 membri, liderul ales pe un an.

În legătură cu rolul partidelor³⁴² în viața societății britanice este cunoscut că ele îndeplinesc mai multe funcții: organizează opinia publică, o educă, asigură o legătură politică între Parlament și țară, dau stabilitate și coeziune Parlamentului, conferă consistență Guvernului, promovează stabilitatea guvernării și asigură cele mai efective mijloace ale schimbării guvernelor. Au fost subliniate în literatura de specialitate și unele dezavantaje ale sistemului celor două partide. Așa, de pildă, s-a arătat că prin acest sistem s-a ajuns de fapt la eliminarea completă din Camera comunelor a "independenților", adică a parlamentarilor care nu doresc să se afilieze în mod formal nici unui partid. Acestei susțineri i s-a răspuns că adesea "critica guvernului este mult mai eficientă prin intermediul unei opoziții organizate pe baze de partid, decât printr-un număr de independenți care nu sunt legați între ei"³⁴³. O altă critică ce s-a adus în literatura britanică de specialitate este și aceea că sistemul celor două partide ar fi de natură să suprimă individualitatea parlamentarilor, incluși într-o formațiune politică sau alta. S-a mai susținut că datorită sistemului de partide, anumite probleme care nu interesează direct partidele politice riscă să fie neglijate, ca de pildă reforma legii căsătoriei, legile privind respectul zilei de duminică, regulamentele privind jocurile de noroc - pe care parlamentarii independenți ar fi putut să le pună în discuție și să le promoveze cu mai multă eficiență decât parlamentarii aparținând unor anumite partide. S-a susținut, de asemenea, că întărirea partidelor ar putea avea o ascendență a acestora asupra guvernelor conduse de partidele respective, imprimându-le un oarecare automatism în luarea hotărârilor. Un asemenea pericol nu există însă în Marea Britanie. Astfel, în 1945, când Harold Laski, președintele Comitetului național executiv al partidului laburist, a încercat să schițeze anumite puncte pe care domnul Attlee urma să le promoveze în activitatea guvernamentală, el a fost refuzat. Cu toate acestea, în Australia, Partidul Muncii (mai exact conducerea acestuia) a avut o influență foarte mare în desemnarea cabinetului laburist.

Persistența sistemului celor două partide în Marea Britanie, în pofida acestor critici, se datorește faptului că un asemenea sistem se dovedește a fi cel mai potrivit pentru societatea britanică. Scopul fiecărei alegeri generale este de a confirma sau de a schimba guvernul. "Aceasta este forma de

342 J. Harvey, L. Bather, op.cit., pag.130.

343 Idem, pag.135.

democrație pe care englezii o preferă pentru că ea le permite să exercite deplina suveranitate la fiecare cinci ani, chiar dacă compunerea legislaturii nu poate să reflecte în mod precis diferitele lor puncte de vedere"³⁴⁴. Disputa politică se polarizează în felul acesta în competiția celor doi mari actori - guvernul și opoziția -, partidele mici neavând șanse și fiind obligate, în final, să se ralieze uneia sau alteia din cele două părți.

Popularitatea sistemului celor două partide se datorește faptului că în Marea Britanie domnește convingerea că un asemenea sistem dă stabilitate guvernului democratic, delimitând în mod clar responsabilitățile politice. În țările în care există mai multe partide, alinierile se produc după ce se publică rezultatul alegerilor și încep jocurile politice de influență. Dar în Marea Britanie, votând pentru un partid, electoratul alege nu numai guvernul, ci indică în același timp și marile linii politice pe care dorește ca acesta să le urmeze. În felul acesta, "poporul participă la exercițiul puterii mai direct decât în multe alte țări unde sistemul electoral produce o legislatură reprezentând pe departe, cu mai multă acuratețe, opinia publică decât Parlamentul britanic"³⁴⁵.

Un alt autor britanic apreciază că "diferențele între partide sunt suficiente pentru a menține solidaritatea de bază a loialității electorale a partidului, și suficient de puternice pentru a face ca fiecare partid să critice programul oponentilor săi care sunt la conducere. În același timp, sprijinul electoratului față de partide este suficient de echilibrat, existând un număr suficient de votanți care pot oscila astfel ca să facă guvernul conștient de riscurile unei înfrângeri electorale"³⁴⁶.

Așa cum s-a arătat mai sus, un rol esențial al activității partidelor politice revine activității parlamentare, acesta fiind de fapt câmpul predilect de acțiune a partidelor politice. Prin aceasta se dă o orientare concretă activității partidelor, făcându-se ca ea să se reflecte în actele normative ce se adoptă în direcțiile majore de orientare a politicii țării. Sistemul britanic de partide este, prin urmare, unul dintre sistemele cele mai strâns legate de activitatea parlamentară, permițând partidelor - ca factori politici capabili să polarizeze convingerile alegătorilor - să-și regăsească activitatea în mod direct în câmpul legislativului, domeniu în care partidele își pot manifesta pe deplin personalitatea, individualitatea și exprima convingerile.

3.1.5. Monarhia

În sistemul politic britanic monarhia ocupă un important rol reprezentativ. Deși atribuțiile monarhului sunt limitate, el exercită totuși unele prerogative în cadrul unui anumit mecanism politic, care face din Marea Britanie o țară parlamentară prin excelență.

La origine, ocuparea tronului britanic decurgea din afirmarea unor virtuți militare, pentru ca apoi, cu timpul, să se introducă o monarhie ereditară, care accepta moștenitori de ambele sexe. Prerogativele regale au cunoscut o importantă involuție, ele descrescând pe măsură ce au sporit atribuțiile Parlamentului. Monarhii care au încercat să suprimе libertățile au sfârșit prin a fi înlăturați de la tron, cum a fost cazul lui James al II-lea, care a fost forțat de revoluția populară ce a avut loc în anul 1688 să abdice, după care a fost proclamat cunoscutul "Bill of Rights". Găsindu-se în conflict cu Parlamentul datorită intenției sale de a se căsători cu doamna Simpson, o americană divorțată, care nu era considerată de britanici potrivită ca să devină regina lor, Eduard al VIII-lea a fost forțat să abdice în 1936.

³⁴⁴ Idem, pag.138.

³⁴⁵ Idem, pag.141.

³⁴⁶ R.M.Punnett, op.cit., pag.409-410.

În sistemul britanic se face o distincție între ideea de "coroană" și "monarhie" propriu zisă. "Coroana" este privită ca un concept juridic impersonal, însumând totalitatea puterilor, inclusiv prerogativele executivului. Așa cum se exprimă S.B.Chrimes, "regele este prin drept, ca și prin natură, mai curând un om muritor. Dar Coroana a devenit impersonală, nemuritoare, un simbol al unității finale și al continuității scopurilor guvernării"³⁴⁷. În sistemul britanic, monarhul este numai o persoană fizică; ea nu va putea fi trasă la răspundere pentru exercițiul puterilor sale, din moment ce miniștrii Coroanei sunt responsabili.

Monarhul dispune de o serie de prerogative ca, de pildă, numirea primului ministru. În trecut, au existat cazuri în care monarhii au exercitat un rol decisiv în desemnarea persoanelor care urmau să îndeplinească funcția de prim-ministru. Astfel, în 1834 William al IV-lea l-a demis pe lordul Melbourne și l-a însărcinat pe Sir Robert Peel să formeze Cabinetul, deși acesta nu se bucura decât de sprijinul unei părți din numărul deputaților. În 1839, tânăra regină Victoria l-a demis pe Peel (care se bucura de sprijinul unei jumătăți din Cameră), numindu-l din nou pe Lord Melbourne, aflat în minoritate. În zilele noastre această prerogativă este limitată prin faptul că dacă un partid câștigă majoritatea, liderul său recunoscut în Camera comunelor devine automat prim-ministru, iar dacă guvernul este înfrânt, monarhul trebuie să desemneze ca șef al guvernului pe liderul opoziției. Există totuși anumite situații în care monarhul dispune de mai multă libertate de acțiune. De pildă, în situația în care primul ministru moare în timpul mandatului său și nu există un lider recunoscut în cadrul partidului din care face parte pentru a fi desemnat în locul său. În timpul celui de-al doilea război mondial, pentru a evita situații de criză, Churchill a recomandat doi potențiali succesori ai săi: Eden, urmat de John Andersen, care ar fi trebuit să devină lider dacă atât el cât și Eden ar fi fost uciși. Există și posibilitatea când primul ministru dorește să transfere prerogativele sale altei persoane - din motive de boală sau vârstă înaintată. În anul 1963, când Harold Macmillan a demisionat din motive de sănătate, luarea în considerare a punctului său de vedere a fost apreciată atât de importantă încât Regina l-a vizitat la sanatoriu și a acceptat propunerea lui Macmillan de a-l desemna pe Lord Home ca succesor al său.

Monarhul exercită o anumită influență în ceea ce privește numirea miniștrilor, deși aceasta nu este hotărâtoare. El poate demite Guvernul în mod implicit, prin demiterea primului ministru, principiul responsabilității colective solicitând în asemenea situații ca toți miniștrii să demisioneze în mod solidar. În practică, un astfel de caz nu s-a mai produs însă din anul 1834. Doctrina britanică nu este unanimă în a aprecia dacă suveranul poate să demită un guvern care acționează într-un mod neconstituțional.

Monarhul poate să dizolve Parlamentul, dar această măsură nu se poate efectua fără aviz, respectiv un Ordin al Consiliului privat, condus de lordul președinte și o Proclamație pentru care lordul cancelar își asumă responsabilitățile.

Alte modalități prin care monarhia își poate manifesta influența în viața politică sunt: crearea pairilor, cu avizul primului ministru; exercitarea dreptului de veto în cazul unor legi (prerogativă ce nu a mai fost folosită de pe timpul lui George al IV-lea) și grațiile.

În prezent, în exercițiul puterilor care îi rămân, Regina îndeplinește totuși unele funcții executive importante, în anumite situații precis limitate cum ar fi, de pildă, cazul demisiei unui prim-ministru. În discuțiile cu miniștrii, Regina poate să prezinte propriile sale vederi și să primească informații din cele mai variate domenii. Dar, după cum se arată în literatura de specialitate, "măsura în care un ministru se pleacă dorințelor suveranului va depinde de personalitatea sa și cât de puternic se simte în această materie"³⁴⁸. Plasându-se pe ea însăși deasupra politicii de partide, Regina reprezintă totuși o

347 S.B.Chrimes, op.cit., pag.10.

348 Idem, pag.233.

forță unificatoare. Prin contactele sale personale cu conducătorii altor națiuni, Regina este în situația de a putea influența și raporturile internaționale. Îndeplinindu-și atribuțiile ceremoniale, Regina conferă demnitate și încredere guvernului. Ca șef de stat și exemplu demn de urmat în viața religioasă, morală și de familie, Regina unește de fapt întreaga națiune. Ca șef al "Commonwealth"-ului, ea întărește legăturile cu celelalte popoare ce fac parte din comunitatea britanică de națiuni.

Trebuie constatat că în multe privințe monarhia britanică îndeplinește funcții asemănătoare acelor pe care le îndeplinesc președinții în Germania și Italia. Deși puterea Reginei britanice este foarte limitată, ea continuă să rămână un simbol al națiunii. **"Monarhul este un simbol mai personificat și mai atrăgător al unității naționale decât vagul concept de stat, drapelul sau chiar un președinte, iar sistemul ereditar rezolvă cel puțin problema succesiunii"**. Fiind liberă de legături politice anterioare, monarhia are, mai presus de orice, o reputație de imparțialitate. Aceasta conduce spre o foarte largă acceptare a Reginei ca un simbolic șef de stat și al Commonwealth-ului și adaugă semnificație și valoare oricărui sfat dat sau oricărei acțiuni întreprinse în aceste rare ocazii când ele sunt esențiale. În comparație, președintele S.U.A. are aproape jumătate din electoratul care a votat împotriva lui. Comparând instituțiile politice din S.U.A. și Marea Britanie, Richard Crossman consideră că țara sa ar fi de fapt o monarhie deghizată, arătând că **"singurul rival al «republicii deghizate» britanice ar fi instituțiile republicane deschise ale S.U.A."**³⁴⁹.

3.1.6. *Primul ministru și Cabinetul*

3.1.6.1. *Primul ministru*

Instituția primului ministru a apărut și a evoluat ca o consecință a renunțării de către monarhi la dreptul lor de a conduce personal ședințele cabinetului. La început, primul ministru era numai unul dintre miniștrii desemnați de rege să conducă ședințele cabinetului în locul său. Această poziție a sa nu avea nimic comun cu noțiunea de prim ministru în sensul modern, deoarece el depindea direct de rege și nu de electorat.

Instituția modernă a primului ministru este un produs al lui "Reform Act" din 1832, care a consacrat obligația numirii primului ministru în persoana liderului partidului majoritar în Camera comunelor. Primul ocupant al acestei demnități în acest sens modern a fost Robert Peel.

Poziția primului ministru a fost bazată mult timp pe o înțelegere nescrisă și nu pe o convenție în sensul propriu-zis al cuvântului. Deși Disraeli a semnat, în 1878, tratatul de la Berlin ca **"prim ministru al Angliei"**, o asemenea funcție nu apare expres într-un document legislativ decât în anul 1917, iar o mențiune despre salariul primului ministru, de abia în anul 1937.

Principalele funcții ale primului ministru sunt următoarele: el este liderul partidului său, pe tot cuprinsul țării și în Parlament; este responsabil de desemnarea miniștrilor, care sunt numiți de Regină cu avizul său; demite miniștrii dacă circumstanțele solicită acest lucru; selectează pe acei miniștri care urmează să constituie Cabinetul; este cel care prezidează ședințele Cabinetului și coordonează în mod direct întreaga politică, dezvoltând și precizând orientările de principiu pe care le stabilește propriul său partid; este liderul Camerei comunelor, controlând activitatea ei și acționând ca purtător al său de cuvânt. Totodată, el comunică suveranului hotărârile Guvernului; este responsabil pentru o mare varietate de numiri și exercită un patronaj considerabil. Printre prerogativele sale cele mai importante se

³⁴⁹ Richard Crossman, *Introducere* la lucrarea lui Walter Bagehof, *The English Constitution...*, pag.22.

numără și întâlnirile cu primii miniștri ai țărilor Commonwealth-ului în cadrul unor conferințe periodice, și cu șefii altor guverne, în cadrul unor întâlniri la nivel înalt.

Primul ministru este o figură deosebit de importantă, poate chiar cea mai importantă a vieții politice britanice. La afirmarea prestigiului său au contribuit și contribuie în mare măsură calitățile sale personale, caracterul său, modul de lucru cu colaboratorii apropiați, cu membrii Cabinetului. Funcțiile sale deosebit de largi îi permit să exercite o influență considerabilă asupra vieții politice britanice. După cum au arătat în 1921 lord Oxford și Asquith, **"funcția primului ministru este ceea ce purtătorul său înțelege să facă cu ea"**³⁵⁰. Primul ministru ocupă o poziție dominantă în cadrul Cabinetului, selectând problemele ce urmează să fie supuse discuției, propunând soluții și chiar arbitrând anumite divergențe ce pot apare între miniștri. Ideile sale au cea mai mare șansă să fie acceptate, deoarece el este și liderul partidului de guvernământ și speaker-ul Camerei comunelor. Tendința obiectivă ce se manifestă în viața politică britanică merge în direcția creșterii puterii sale în sistemul constituțional. Morley consideră că primul ministru este **"cheia de boltă a arcadei"**, în timp ce Ivor Jennings apreciază că el ar trebui să fie considerat mai curând însăși **"arcada Constituției"**³⁵¹.

Istoria vieții publice britanice a demonstrat cum anumiți prim miniștri, datorită stilului lor, s-au impus ca personalități deosebit de puternice ale vieții politice din Marea Britanie, ca de pildă lordul Salisbury, Lloyd George, Winston Churchill, Margaret Thatcher ș.a., în timp ce alții, ca Neville Chamberlain, Harold Attlee, au rămas mai puțin în amintirea contemporanilor, iar unele dintre acțiunile lor au fost criticate chiar în cadrul propriului lor partid.

Actualul prim ministru al Marii Britanii este Tony Blair, șeful Partidului Laburist, în funcție din 1997, reales în 2001 și 2005.

3.1.6.2. Cabinetul

Instituția britanică a cabinetului își are originea în cerința manifestată încă de timpuriu de a avea un executiv restrâns care să soluționeze problemele curente ale țării. La început monarhii numeau un **Mic consiliu**, care îi ajuta direct în luarea deciziilor și care se numea inițial **"Curia regis"**, ce s-a dezvoltat ulterior în Consiliul privat (**Privy Council**). În secolul XIII, Consiliul privat era un organism bine conturat, cu atribuțiuni precise. În practică, competențele Consiliului privat au fluctuat în funcție de tăria și caracterul Regelui. Astfel, în perioadele în care Henric al III-lea, Richard al II-lea și Henric al VI-lea erau minori, Consiliul a guvernat de fapt țara, dar sub Henric al VII-lea el era utilizat mai ales să înregistreze deciziile regelui. Proclamațiile Consiliului reprezentau mijloacele de a comunica voința regală către națiune, luând în același timp măsurile administrative necesare. El avea însă și unele atribuții judecătorești decurgând din soluționarea unor petiții ce fuseseră adresate Regelui. În timpul dinastiei Tudorilor, Consiliul devenise un adevărat nucleu de guvernământ cu funcții legislative, executive și judiciare. El emitea ordonanțe, controla administrația și pedepsea pe acei care nu respectau hotărârile sale. Tribunalul **"Camerei înstelate"** a devenit faimos pentru investigarea ofenselor politice și folosirea torturii ca mijloc de a obține mărturii. Pe măsură ce Parlamentul se opunea tot mai puternic puterii Regelui, puterea Consiliului privat a intrat în declin. Reînființat în 1660, puterile sale au fost considerabil reduse. În prezent, Consiliul privat cuprinde circa 300 de membri - miniștri și foști miniștri, clerici, alți înalți funcționari și judecători - care se reunesc în plen numai când suveranul moare sau anunță intenția sa de a se căsători. În mod obișnuit, problemele curente ale Consiliului sunt rezolvate de 4 - 10 membri, care sunt de obicei miniștri ai Cabinetului și se întrunesc în prezența Reginei.

350 J. Harvey, L. Bather, op.cit., pag.247.

351 Cit. de J. Harvey, L. Bather, op.cit., pag.248.

Pentru a contracara dificultățile convocării Consiliului în probleme urgente, regele Carol al II-lea a ales un mic număr de membri ai acestuia cu care se consulta în mod permanent și care au constituit "**cabinetul**", denumire luată de la camera secretă a Regelui, unde se întruneau de obicei. Cabinetul purta și denumirea de "**Cabal**" (sau "**cabală**", cum s-a încetățenit mai târziu în vorbirea curentă) de la inițialele celor cinci oameni politici care îl compuneau: Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley și Lauderdale. Cabinetul nu reprezenta un comitet ales de Consiliul privat, pentru că era selectat de Rege și nu se asemena în nici o privință cu Cabinetul modern. "**Cabala**" a devenit rapid nepopulară, numele său fiind legat de intrigi secrete și de sfătuitori incorecți ai monarhului.

În schimb, instituția Cabinetului s-a afirmat, mai ales după ce regele George I a încetat să participe la deciziile sale, fapt ce făcea ca unul dintre miniștrii prezenți să comunice, în mod necesar, regelui deciziile cabinetului. Practica a continuat în timpul lui George al II-lea și George al III-lea și, drept rezultat, influența personală a monarhului a scăzut, în timp ce un ministru mai important decât ceilalți a apărut ca o personalitate a vieții politice. În prezent, compoziția Cabinetului este decisă de primul ministru. Spre deosebire de alte sisteme politice, în Marea Britanie membrii Cabinetului sunt aleși dintre deputații partidului majoritar în Camera Comunelor. Un guvern care a fost înfrânt cu prilejul unei dezbateri majore în Camera comunelor trebuie fie să demisioneze, fie să ceară Reginei dizolvarea Parlamentului. Un guvern care a fost înfrânt cu prilejul votării, trebuie să demisioneze imediat. Toți miniștrii sunt responsabili în mod colectiv pentru deciziile cabinetului.

Cabinetul îndeplinește, în sistemul politic britanic, importante funcții: decide cu privire la marile direcții politice care urmează să fie traduse în viață pe plan intern și în problemele internaționale; conturează detaliile politicii; coordonează politicile diferitelor departamente; ia decizii în probleme urgente și formulează planuri pentru viitor.

Deși ședințele Cabinetului se țin de obicei în fiecare joi, în sala de ședințe din Downing Street 10 (reședința primului ministru), el poate fi convocat și mai des, dacă circumstanțele o impun. Agenda ședințelor Cabinetului este sub controlul primului ministru, care decide problemele ce trebuie incluse pe ordinea de zi și stabilește prioritatea discutării lor. Secretul deliberărilor este asigurat printr-un jurământ care este depus de către toți miniștrii. Deciziile nu se iau prin vot ci, de obicei, primul ministru folosește toată influența sa pentru ca hotărârile să fie luate prin consens.

În secolul XX s-au adus o serie de critici modului în care funcționează Cabinetul britanic. Printre acestea remarcăm afirmația că procedura sa este inefficientă, că nu a reușit să formuleze direct și efectiv o politică pe termen lung, că nu s-au luat măsuri pentru o folosire deplină și eficientă a experților, iar coordonarea departamentelor a fost inefficientă. Receptive la aceste critici, diferitele guverne au întreprins o serie de măsuri practice pentru a spori eficiența activității lor ca, de pildă, stabilirea unui secretariat permanent al Cabinetului, reducerea numărului membrilor Cabinetului, constituirea unor comitete cuprinzând experți, organizarea sistematică a unor comisii ale Cabinetului. După părerea autorilor britanici J. Harvey și L. Bather, cabinetul britanic trebuie privit astăzi mai curând ca un termen "**umbrelă**", care acoperă diferite grupuri ce elaborează politica. În loc să reprezinte un corp având misiunea să elaboreze decizii, Cabinetul, în plenul său, a devenit un instrument pentru coordonarea și implementarea hotărârilor diferitelor comitete, pentru a da mai multă coerență muncii guvernului.

3.1.7. Opoziția

Spre deosebire de alte state, în Marea Britanie opoziția are un caracter instituționalizat, la fel ca și guvernul. Așa cum se vorbește de "**guvernul Majestății Sale**", se vorbește și de "**opoziția Majestății Sale**", deoarece, așa cum s-a arătat, în caz de succes în alegeri, opoziția urmează să promoveze automat liderul său ca șef al guvernului. Trebuie subliniat că prin **Actul Coroanei din 1937**, care a stabilit salariul primului ministru, a fost stabilit și un salariu pentru liderul opoziției.

În prezent, opoziția joacă un rol foarte important în sistemul britanic de guvernământ. Deși la început liderii opoziției au înțeles sarcina lor numai în termeni critici, predominant negativi, cu timpul opoziția s-a transformat într-o adevărată instituție ce îndeplinește în mod esențial atribuțiuni pozitive.

Funcțiile sale principale sunt: asigură responsabilitatea continuă cu privire la căile prin care puterile guvernului sunt exercitate; acceptă responsabilitatea guvernării când electoratul dorește o schimbare de politică; cooperează cu guvernul în dezbaterile problemelor supuse Parlamentului; exprimă principiul vital al libertății de cuvânt în Marea Britanie.

Deși s-au adus anumite critici existenței opoziției "oficiale" în Marea Britanie, acestea nu i-au făcut pe britanici să renunțe la acest sistem. S-a afirmat că opoziția încetinește uneori mașina guvernamentală, datorită criticismului său repetat. S-a arătat că adeseori dreptul opoziției de a critica a fost exercitat numai pentru a obține avantaje de partid. Aceste afirmații, deși reale, nu pot fi considerate argumente pentru renunțarea de către britanici la sistemul opoziției oficiale, la care ei țin foarte mult, considerând că opoziția - chiar dacă uneori își depășește prerogativele - rămâne un element de echilibru absolut necesar într-un sistem politic democratic, care trebuie să asigure libertatea cuvântului, critica deciziilor guvernamentale, sincronizarea unor puncte de vedere diferite pe baza unor dezbateri constructive în legătură cu marile probleme care privesc dezvoltarea țării.

3.1.8. Puterea judecătorească

În sistemul britanic există o multitudine de organe care îndeplinesc funcția judecătorească, la diferite nivele și în raport de specificul cauzelor. Subliniind însemnătatea organelor judecătorești, doctrina britanică de Drept Constituțional relevă că "dacă un guvern democratic este efectiv și de durată, este esențial ca legile care au fost adoptate de reprezentanții aleși ai cetățenilor să fie aplicate și sprijinite"³⁵².

Principalele funcții ale "curților" (tribunalelor) în sistemul britanic sunt: să "declare" dreptul acolo unde Parlamentul nu a fost suficient de explicit; să prevină orice tendință de autoritarism aplicând dreptul în mod imparțial și independent, fără nici un amestec din partea cuiva; când cetățenii se găsesc în conflict cu autoritățile, să determine cu precizie sancțiunea care urmează să fie aplicată persoanei care încalcă legea; să hotărască în disputele dintre cetățeni; să oprească orice persoană care s-ar amesteca ilegal în drepturile altora; să asigure mijloacele prin care, în măsura în care este posibil, o persoană vătămată să poată obține reparația pentru prejudiciile suferite.

Sistemul judiciar, ca și multe alte instituții britanice, își are originile în timpurile cele mai vechi ale populației saxone. Încă de atunci s-a recunoscut că este deosebit de important pentru justiție ca ea să fie una dintre funcțiile statului și, totodată, separată de celelalte ramuri ale puterii, respectiv legislativul și executivul. Cu toate acestea, principiile menționate nu și-au găsit niciodată o aplicare deplină în practică. Astfel, în ceea ce privește administrarea justiției de către stat, ea s-a transformat, în anumite perioade ale istoriei britanice, în administrarea directă a justiției de către monarhi. Pe de altă parte, regii saxoni - ca și cei normanzi - erau responsabili în mod personal de administrarea justiției și de abia în secolul XIV s-a reușit o oarecare departajare a funcțiilor judiciare de celelalte funcții ale monarhilor. Dar și după această dată, funcțiile judiciare și cele administrative s-au suprapus încă multe secole, Curtea Camerelor Înstelate constituind exemplul cel mai cunoscut.

Sistemul judiciar britanic reorganizat prin *Judicature Acts*, din 1873-1875, cuprinde o Curte Supremă Judiciară, Curtea de Apel (având o divizie civilă și una criminală), Înalta Curte și Curțile Coroanei.

³⁵² The British Constitution, pag.349.

Jurisdicția civilă însumează **Curțile de ținut, Înaltele curți, Curțile de apel și Camera lorzilor** (care exercită anumite atribuțiuni judiciare). În materie criminală există **curțile compuse din magistrați, curțile de apel, curțile Coroanei, Înalta curte și altele.**

Bazându-se în principal pe dreptul cutumiar, pe reguli nescrise și pe obicei - unele încorporate în documente sau culegeri care au rezistat unor îndelungate perioade de timp -, dreptul britanic are ca principală sursă "**Common Law**", după care urmează "**Case Law**" (precedentul judiciar), regulile echității, statutele și alte reglementări cu caracter juridic (de pildă, normele dreptului internațional). Așa cum s-a arătat în literatura istorică, "**Common Law-ul englez nu era un cod imitând codul lui Iustinian, ci un labirint de precedente, cazuri și hotărâri ale diferitelor curți regale, un labirint ce trebuia descursat cu ajutorul cheilor aflate în mâna juriștilor de profesie**"³⁵³.

Prin activitatea lor, instanțele judiciare britanice aduc o contribuție demnă de semnalat la respectarea drepturilor cetățenilor și repararea prejudiciilor pe care aceștia le pot suferi chiar din partea autorităților. Trebuie subliniat că hotărârile unor tribunale britanice au stabilit soluții interesante, care s-au impus cu forța precedentului judiciar, pe care îl recunoaște ca sursă de drept sistemul juridic anglo-saxon. Astfel, s-a precizat, de pildă, că tribunalele administrative trebuie să acționeze în cadrul limitelor jurisdicției lor și numai respectând procedura stabilită. În calitatea lor de tribunale inferioare, hotărârile acestora sunt supuse controlului Înaltei Curți iar regulile de procedură trebuie să fie respectate, la fel ca și într-o Curte de justiție (**Local Government Board v. Arlidge**, 1915). Pe de altă parte, este general recunoscut că tribunalele trebuie să respecte regulile justiției naturale, în caz contrar hotărârile lor urmând să fie înlăturate. Acest principiu se aplică în toate cazurile în care persoane oficiale au dreptul să adopte hotărâri care ar putea afecta drepturile indivizilor. În speța **Franklin v. Minister of Town and County Planning** (1948), s-a stabilit că exercițiul unor asemenea puteri nu este numai o funcție pur administrativă. Persoana oficială trebuie să acționeze pe plan judiciar în conformitate cu regulile justiției naturale și curțile pot să intervină, dacă ele consideră că acest lucru nu s-a făcut. În speța **Ridge v. Baldwin** (1964), Comitetul de supraveghere din Brighton a destituit pe șeful poliției ca urmare a criticilor ce i-au fost aduse acestuia de către judecător când a fost judecat și achitat pentru infracțiunea de conspirație (**conspiracy**). Curtea a apreciat că, acționând în felul acesta, comitetul a ignorat prevederile unei legi din 1919 (**Police Act**), iar nepermițând șefului poliției dreptul la înfățișare (**hearing**) s-a încălcat una din regulile justiției naturale.

În alte cazuri, în ceea ce privește legislația delegată, s-a stabilit principiul că orice act îndeplinit în virtutea unei asemenea delegări trebuie să respecte procedura stabilită și să nu constituie cu nimic un exces față de puterile conferite prin legea care a stabilit posibilitatea derogării, în caz contrar actul efectuat cu depășirea prevederilor legii urmând să fie declarat **ultra vires**. În cauza **R. v. The Minister of Health (ex parte Davis)** (1929), curtea a oprit Ministerul Sănătății ca să confirme ordinele consiliului orașului Derby cu privire la achiziționarea obligatorie a pământului. Actul care permitea derogarea, **The Housing and Town Planning Act** (1925) autoriza asemenea achiziții numai pentru curățenia cartierelor mărginașe și lucrări de ameliorare, dar Consiliul din Derby, în cazul judecat, a dispus vânzarea sau închirierea pământului cu profit, fără să precizeze cazurile în care aceste operațiuni puteau fi efectuate. S-a subliniat în hotărârea Curții că această măsură contravine principiilor Actului și, în consecință, dacă ministerul ar fi confirmat ordinul autorității din Derby, ar fi depășit jurisdicția sa. În mod asemănător, în speța **Mixman's Properties Ltd v. Chertsey Urban Council** s-a precizat că deși **Caravat Sites and Control Development Act** (1960) conferea autorităților locale largi puteri cu privire la folosirea terenurilor, aceste puteri trebuiau să fie exercitate în conformitate cu intențiile actului care

nu se extindeau în nici un caz la condițiile privind încheierea unor acorduri pentru a închiria locuințe instalate în vagoane (cărute) unor locuitori individuali.

3.1.9. Administrația locală

În Marea Britanie sistemul de guvernământ este unitar, prin aceasta înțelegându-se că suveranitatea își găsește expresia printr-un singur rând de organe centrale de guvernământ. Guvernul central, fiind ales de Parlament, dispune de o autoritate constituțională la nivelul cel mai înalt, ceea ce face ca aparatul guvernamental local să acționeze mai curând ca un agent al guvernului central. Cu toate acestea, în cadrul structurii unitare a sistemului britanic, unele zone se bucură de un anumit grad de independență regională care nu poate duce, însă, la crearea unor relații de tip federal. Irlanda de Nord, de pildă, deși își trimite deputați la Westminster, are propriul său Parlament, propriul său Senat și Camera a comunelor, propriul său Cabinet și guvernator general. Dar, în timp ce Irlanda de Nord se bucură de un anumit grad de independență din partea puterii centrale, reprezentanții Irlandei de Nord în Camera comunelor au calitatea să se pronunțe cu privire la problemele interne ale Marii Britanii, ceea ce unor autori li se pare paradoxal! În anul 1920 acest sistem fusese avut în vedere pentru a se aplica întregii Irlande, dar el a fost respins de Sudul Irlandei, care s-a pronunțat în favoarea unei independențe depline. Cu toate că în problemele interne Irlanda de Nord se autoguvernează, relațiile dintre ea și puterea centrală nu sunt relații de tip federal. Insulele Canalului și Insula Mare au propriii lor parlamentari, dispunând - ca și Irlanda de Nord - de o largă autogovernare. Cu toate acestea, ele sunt supuse în ultimă instanță Parlamentului britanic, deși nu au reprezentanți la Westminster. Scoția dispune de un grad foarte mare de autonomie administrativă. Așa, de pildă, Departamentul scoțian pentru educație, agricultură și pescării, dezvoltare internă și sănătate, are sediul la St. Andrews House, Edinburgh. În 1603, uniunea dintre Anglia și Scoția a menținut parlamente separate pentru cele două țări, dar **Actul de uniune din 1707** a dizolvat parlamentul scoțian, urmând ca de atunci Scoția să trimită reprezentanții săi în parlamentul britanic.

În Marea Britanie autoritățile locale sunt subordonate în întregime guvernului central. Ele pot să se angajeze numai în activități pentru care competența lor este clar stabilită și trebuie să îndeplinească doar sarcinile care se cer de la ele. Puterile lor sunt conferite prin **statute** sau prin **Actul general** care se aplică tuturor autorităților locale. Competențele lor pot fi însă stabilite și prin **acte proprii, de interes local**, care sunt adoptate de către înseși autoritățile locale și care se aplică numai indivizilor sau grupurilor de autorități individuale. Anumite statute cer ca autoritățile locale să asigure sau să administreze anumite servicii, în timp ce altele le permit mai curând să asigure servicii numai dacă doresc. Controlul legislativ devine cea mai importantă formă a controlului central asupra autorităților locale. În afară de aceasta, există și controlul central, exercitat prin mijloace administrative și judiciare.

Originile autorității locale se găsesc în perioada saxonă, când exista un anumit număr de unități independente. După cucerirea normandă (1066), unor orașe li s-au conferit **charte regale** și au fost abilitate să-și administreze propriile lor afaceri, în timp ce în **comitate** sau **ținuturi**, unor nobili puternici li s-a acordat titlul de judecător de pace, având competența de a administra în aceste părți ale regatului.

Structura modernă a administrației locale datează din secolul XIX, ea reprezentând în foarte mare măsură un produs al noilor condiții create de revoluțiile industriale și agrare. Serviciile pe care autoritățile legale le asigură privesc problemele mediului, construcția de locuințe, aprovizionarea cu apă, locurile de recreere, serviciile care asigură protecția cetățenilor, locuințele, educația, transportul pe anumite zone etc.

Autoritățile locale cuprind în principal **consiliile** alese pe trei ani, din rândul cărora o treime este reînnoită anual. **Primarul** este ales de către consilierii municipali. El își îndeplinește atribuțiile timp de un an, putând fi reales. În Scoția consiliile orașelor și ale districtelor sunt compuse din **consilieri** și **primari** (*bailli*). Calitatea membrilor consiliilor este adesea criticată, apreciindu-se că anumiți oameni devin consilieri nu atât pentru a servi comunitatea locală, cât mai curând din dorința de a dobândi un prestigiu local sau a se afirma mai târziu într-o carieră parlamentară. Pe de altă parte, trebuie amintit că serviciul în cadrul consiliilor locale nu este retribuit, cu excepția unor alocații. **Deciziile** adoptate de consiliu sunt puse în practică de diferiți oficiali și funcționari guvernamentali locali. În general aceștia sunt numiți și concediați de către consiliu, deși ministrul mediului (sau secretarul de stat în Scoția) își pot exercita **dreptul de veto** în legătură cu asemenea numiri. Funcționarii administrației locale - și în special conducătorii unor departamente - trebuie să aibă însă, în mod obligatoriu, o calificare profesională. Funcționarii nu pot figura printre candidații propuși pentru alegerea consiliului. Foștii consilieri nu pot deveni funcționari ai administrației locale decât după trecerea a 12 luni. Funcționarii nu trebuie să fie angajați politic și nici să se comporte în mod partizan în activitatea lor.

Autoritățile locale sunt libere să-și încheie propriile aranjamente în legătură cu conducerea problemelor locale. Consiliile locale trebuie să se reunească cel puțin de 4 ori pe an, deși în practică numărul ședințelor consiliului este mult mai mare. Publicul și presa pot participa la ședințele consiliului, deși anumite ședințe pot fi declarate confidențiale (cu caracter intern). Ședințele consiliului îmbracă forma unor dezbateri pe marginea unor propuneri ce sunt făcute de comitetele consiliului. Problemele de principiu sunt stabilite de către **consiliu**, iar **comitetele** de lucru precizează detaliile.

Controlul cheltuielilor este exercitat de întregul consiliu, dar există și un control specializat, care este exercitat de către **comitetul pentru finanțe și trezorer**. La sfârșitul anului financiar, examinarea conturilor este efectuată de către **District Auditor**, numit de către guvernul central.

Cu toate că partidele politice se preocupă de câștigarea unui număr cât mai mare de locuri în consiliile locale, nu se poate vorbi practic de un "control" al unui anumit partid asupra administrației locale. Pe de altă parte, diferențele între laburiști și conservatori sunt acum mai puțin vizibile pe plan local decât erau între aceste partide înainte de anul 1945. S-a susținut și se susține că atitudinile doctrinare ale partidelor sunt de regulă irelevante în ceea ce privește problemele locale. În timp ce partidele la putere se pot schimba la fiecare 5 ani, consiliile pot avea o majoritate permanentă a unui partid. În consiliile mai mari, politica de partid este inevitabilă și nu rareori se manifestă divergențe între cei care doresc să **dezvolte serviciile** și cei care doresc să **păstreze cheltuielile și taxele** la nivelul cel mai scăzut posibil. Specialiștii britanici în științe politice observă că există un interes mai scăzut al publicului în ce privește alegerile locale. Ei relevă totodată că structura sistemului local este depășită, deoarece se mențin multe autorități mici care dezvoltă slabe legături cu unitățile economice și sociale moderne. În ultimii ani au fost făcute propuneri ambițioase vizând crearea unor unități regionale puternice în Marea Britanie. Se amintește că în timpul celui de al doilea război mondial Marea Britanie a fost împărțită în 12 regiuni, fiecare sub controlul unui comisar regal. După anul 1945 s-au făcut numeroase propuneri care aveau în vedere crearea unor autorități regionale noi, care să înlocuiască autoritățile locale existente. Deși s-au purtat și se poartă încă foarte multe discuții în problema modernizării administrației locale (Partidul Laburist fiind unul din promotorii schimbărilor) nu s-au perfectat însă noi forme organizatorice la nivel local care să le înlocuiască pe cele existente.

3.1.10. Concluzii asupra sistemului constituțional britanic

Sistemul constituțional britanic prezintă - așa cum s-a văzut în cele ce preced - o serie de **particularități proprii**, care îl individualizează în cadrul sistemelor de tip parlamentar. O remarcă preliminară care trebuie făcută este aceea că, așa cum relevă specialiștii britanici în Dreptul Constituțional, **doctrina "clasică" a separației puterilor și-a găsit o aplicare limitată în sistemul britanic**. Când Montesquieu a vizitat Anglia în 1729, el a fost impresionat de înaltul grad de libertate politică existent în această țară - incomparabil mai mare decât cel din Franța, guvernată în acea perioadă de un regim absolutist. Doctrina politică a lui Montesquieu, elaborată printre altele și sub influența realităților din Marea Britanie, nu-și găsește însă decât o aplicabilitate limitată în Marea Britanie. Există anumite **interferențe între cele trei puteri**, dar acestea nu sunt de natură să facă inoperantă aplicarea principiului separației puterilor ca atare.

Dintre interferențele ce se manifestă între diferitele puteri se pot menționa în primul rând cele între **puterea legislativă și cea judecătorească**. Astfel, se menționează faptul că Regina nu numai că trebuie să-și dea **consimțământul** cu privire la proiectele de legi, dar toată procedura judiciară se efectuează în numele său. **Camera lorzilor** nu este numai un corp legislativ, ci și cea mai înaltă Curte de apel. **Lordul cancelar** prezidează ședințele Camerei lorzilor când aceasta funcționează ca instanță de apel. În afară de aceasta, mai multe organisme judiciare - **Comitetul judiciar al Consiliului privat**, **Curtea de apel și Divizia cancelarială a Înaltei Curți** - funcționează sub președinția sa. El dispune și de prerogativa de a recomanda numirea judecătorilor.

În ceea ce privește interferențele de atribuții între **puterea executivă și cea judecătorească**, se poate menționa poziția secretarului (ministrului) pentru interne, care acționează într-o calitate juridică atunci când avizează exercitarea prerogativelor regale de grațiere. El îndeplinește și anumite atribuții executive legate de funcționarea tribunalului.

În ceea ce privește interferențele dintre **executiv și legislativ** se citează funcțiile pe care Regina le exercită în cadrul ambelor puteri. Așa cum s-a mai arătat, **miniștrii - în sistemul britanic - trebuie să fie membri ai legislativului, cele mai importante portofolii ale guvernului fiind încredințate unor membri ai Camerei comunelor**³⁵⁴.

Deși sistemul constituțional britanic nu respectă în întregime regulile stabilite de Montesquieu, nu se poate spune că în Marea Britanie nu există o separație a puterilor. Dimpotrivă, chiar din timpurile cele mai vechi s-a recunoscut că **puterile regelui nu trebuie să fie exercitate arbitrar și că trebuie să se consulte, împărțind responsabilitatea, cu cei mai înțelepți oameni ai regatului**. Magna Charta a reafirmat și ea ideea că **actele regelui trebuie să fie conforme cu dreptul țării**.

În linii mari, se poate aprecia că sistemul separației puterilor funcționează în Marea Britanie. Astfel, **puterea executivă nu se găsește în mâinile unui singur om puternic, ci se împarte între circa 20 de miniștri**, **puterea legislativă este divizată între Camera comunelor și Camera lorzilor**, Camera comunelor este ea însăși împărțită în două părți - datorită distincției între guvern și opoziție -, însumând nu mai puțin de 639 de membri, reprezentând fiecare un district diferit. Deși **puterile locale derivă din puterea Parlamentului**, **căsiile sunt alese direct de către populația locală și își numesc propriile lor oficialități**. **Loialitățile și responsabilitățile sunt astfel mai curând îndreptate către electoratul local decât către puterea centrală**. **Puterea industrială aparține atât statului, cât și întreprinderilor particulare**. În economia țării guvernul exercită funcțiile sale pentru a asigura deplina folosire a forței de muncă,

³⁵⁴ J. Harvey, L. Bather, *op.cit.*, pag. 393-394. Căutând să justifice această situație, autorul britanic Walter Bagehof scrie că "secreful eficient al Constituției engleze poate fi descris ca uniunea strânsă, aproape completa fuziune a puterilor executive și legislative" (Walter Bagehof, *The English Constitution*, pag. 65).

stabilitatea prețurilor și îmbunătățirea nivelului de viață, permițând totodată indivizilor să ia propriile lor decizii economice. Libertatea economică și politică reprezintă un aspect neîndoielnic al democrației. Cea mai importantă dintre toate formele de separare este însă, după părerea autorilor britanici, separarea între guvern și libertatea opiniilor, care poate diferi de cea guvernamentală. După cum opinează doi autori britanici, "în felul acesta exercițiul puterii este difuzat în mod larg în cadrul comunității, prin variate forme de separație care nu sunt cu nimic mai puțin semnificative pentru a preveni apariția tiraniei decât separația între legislativ, executiv și judiciar"³⁵⁵.

În ce privește modul în care funcționează sistemul politic britanic se subliniază că existența unui partid de opoziție reprezintă o garanție pentru democrație, opoziția nefiind "o umbră" a guvernului existent, dispunând de posibilitatea reală de a câștiga puterea în cadrul unui sistem de alegeri libere, indispensabil pentru un stat democratic.

La adresa sistemului politic britanic s-au adus și se aduc o serie de critici de către analiștii care și-au consacrat activitatea studierii acestui sistem. Se menționează astfel că o bună parte din populație nu se manifestă pe plan politic decât cu prilejul alegerilor și că există indiscutabil o anumită "elită politică", care are un rol precumpănitor în viața țării. Cu toate acestea, nu se poate contesta că guvernarea în Marea Britanie este esențialmente democratică, deoarece ea permite exprimarea punctelor de vedere în mod liber, conține suficiente garanții împotriva uzurpării puterii de către forțe care ar fi tentate să înlocuiască democrația printr-un sistem autocratic. "Sistemul britanic de guvernământ este întemeiat într-o largă măsură pe existența unui anumit grad de consens și unei cantități considerabile de încredere între guvern și cei guvernați. Guvernanții se bazează foarte mult pe bunăvoința variatelor interese cu care trebuie să se ocupe și preferă discuții, înțelegeri și compromisuri unei impuneri a voinței guvernului intereselor contrare"³⁵⁶.

În felul acesta, printr-o politică de stimulare a participării la conducerea statului, în special la nivelul parlamentului, care joacă un rol proeminent în întreaga viață britanică, interesele diferitelor partide, grupuri politice, categorii sociale, reușesc să se armonizeze în cadrul unui sistem în care, pe de o parte se exclude arbitrarul autorității iar pe de altă parte se înfăptuiește un control deplin de către justiție asupra modului în care autoritățile acționează pentru repararea injustițiilor, pentru garantarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor. Beneficiind de o bogată tradiție, drepturile omului în Marea Britanie se înfăptuiesc în cadrul unui sistem politic democratic ce asigură, în principal, participarea cetățenilor la viața politică, prin reprezentanți aleși iar, pe de altă parte, garantarea efectivă a drepturilor și libertăților prin mecanisme politice și judiciare ce sancționează orice atingeri aduse libertății individuale. Deși are o veche tradiție, sistemul constituțional britanic este totuși flexibil, permițând o permanentă adaptare a mecanismelor politice la noile cerințe ale vieții sociale și garantând pe deplin condițiile indispensabile înfăptuirii justiției și împlinirii autenticele drepturi și libertăți ale omului. Nu putem decât să împărtășim opinia profesorului S.B.Chrimes în sensul că "printre constituțiile existente, Constituția britanică (în sens de organizare politică, n.n.) este produsul unei istorii care nu a fost niciodată pe deplin sfârșită de-a lungul unei perioade de aproape patrusprezece secole"³⁵⁷.

355 J.Harvey, L.Bather, op.cit., pag.399.

356 R.M.Punnett, op.cit., pag.419.

357 S.B.Chrimes, *English Constitutional History*, Oxford University Press, Londra, New York, 1978, pag.2.

MAGNA CHARTA (1215)*

* Regatul Unit neavând Constituție scrisă, culegerile de texte de drept constituțional reproduc, referindu-se la această țară, textele care prin obiectul lor privitor la organizarea puterilor publice și la garantarea libertăților individuale sau parlamentare pot fi considerate ca având valoare constituțională. De aceea, reproducem și noi, în continuare, o serie de texte reprezentative privind sistemul politic britanic, folosind culegerea lui Henri Oberdorff, *Les Constitutions de l'Europe des Douze*, editată de La Documentation Francaise, Paris, 1992.

Ioan, prin grația lui Dumnezeu Rege al Angliei, senior al Irlandei, Duce de Normandia și Aquitania și conte de Anjou, arhiepiscopilor, episcopilor, abatilor, conților, baronilor, judecătorilor, pădurarilor, șerifilor, magistraților, agenților, precum și tuturor reprezentanților Regelui, le adresez un salut. Să știți că, inspirat de Dumnezeu, pentru mântuirea sufletului nostru și al tuturor strămoșilor și urmașilor noștri, pentru gloria lui Dumnezeu și prestigiul Sfintei Biserici, precum și pentru reformarea Regatului nostru, cu sfatul venerabililor noștri părinți Ștefan arhiepiscop de Canterbury, primat al Angliei și cardinal al Sfintei Biserici Romane (urmează numele a 10 prelați și 16 baroni):

1.- În primul rând, noi i-am dăruit lui Dumnezeu și prin prezenta Chartă noi i-am confirmat, pentru noi și pentru urmașii noștri, în perpetuitate, că Biserica Angliei va fi liberă și că se va bucura de toate drepturile și libertățile sale, fără ca acestea să poată fi diminuate, și astfel noi voim ca să fie respectat ceea ce este de competența sa, adică noi am acordat libertatea alegerilor, considerată a fi cea mai mare și cea mai necesară Bisericii Angliei, din voința noastră deplină și perpetuă, înainte ca discordia care s-a ridicat între noi și baroni, și astfel noi voim ca acestea să fie reconfirmate prin această Chartă, pentru ca să le păstreze și să le dețină, ei și urmașii lor, din partea noastră și a urmașilor noștri.

2.- Dacă vreunul dintre conții sau baronii noștri, sau oricare Cavaler de vază, va muri, și în momentul morții sale moștenitorul său va fi major, și el va trebui să-și respecte îndatoririle, acesta va intra în posesia moștenirii sale potrivit vechilor îndatoriri.

3.- Dar dacă moștenitorul unuia dintre cei amintiți se găsește la vârsta minorității, și este sub tutelă, el va fi pus în posesia moștenirii sale când va ajunge la majorat, fără îndatoriri și fără finanțe.

4.- Acela care va avea păstrarea pământului unui moștenitor minor nu va culege din pământul acestui moștenitor decât un venit rațional, numai lucrurile care se obișnuiesc în mod curent, și servicii rezonabile, și fără a se aduce prejudicii oamenilor și bunurilor.

6.- Moștenitorii se vor căsători fără mezialanțe, în așa fel încât rudele cele mai apropiate să fie informate înainte de a se contracta o căsătorie.

7.- Și văduva va primi imediat după moartea soțului său și fără dificultăți dota sa **propter nuptias** și moștenirea sa, fără ca ea să fie obligată să plătească nimic pentru partea de avere care i-a fost lăsată, pentru dota **propter nuptias** și pentru moștenirea sa, precum și pentru moștenirea pe care ea împreună cu soțul său o aveau în posesie în ziua decesului soțului.

9.- Nici noi, nici judecătorii împuterniciți în numele nostru, nu vom confisca pentru datorii, pământ sau rentă, atâta timp cât mobilele debitorului ar ajunge pentru acoperirea datoriei.

12.- Nici o plată de sume de bani și nici o prestație nu vor fi stabilite în Regatul nostru fără consimțământul Consiliului comun al Regatului nostru, afară de cazul că aceasta ar trebui să se facă pentru răscumpărarea persoanei noastre, armurii de cavaler a fiului nostru mai mare și pentru căsătoria

* veche măsură de lungime de 1,188 m.

fiicei noastre mai mari, dar numai o singură dată; în aceste cazuri nu se va preleva decât un ajutor rezonabil; în felul acesta se va proceda și pentru sprijinirea cetății Londrei.

13.- Și orașul Londra se va bucura de toate libertățile sale străvechi și obiceiurile libere, atât pe pământ cât și pe apă. În afară de aceasta, noi dorim să concedăm ca toate celelalte cetăți, târguri, orașe și porturi să aibă toate libertățile lor și obiceiurile lor libere.

14.- Și, pentru a întruni acceptarea Consiliului comun al Regatului, cu privire la stabilirea unor îndatoriri bănești, în alt mod decât în cele trei cazuri amintite, sau cu privire la stabilirea unei contribuții, noi vom aduce acest lucru la cunoștință arhiepiscopilor, episcopilor, abaților, conților și altor baroni ai Regatului, individual, pe cale de scrisori; și, în afară de aceasta, noi vom aduce la cunoștință, prin șerifii și împuterniciii noștri (acest lucru), tuturor acelor care recunosc stăpânirea noastră, fixând o anumită zi și cu un răgaz de 40 de zile cel puțin, și într-un anumit loc; și în toate cazurile, noi vom arăta cauza acestui anunț; și anunțul fiind făcut, se va proceda în ziua stabilită, la rezolvarea problemei, potrivit sfatului celor care vor fi prezenți, chiar dacă nu au venit toți cei care au fost înștiințați.

15.- Noi nu vom conceda nimănui permisiunea de a stabili o contribuție asupra oamenilor liberi, decât pentru răscumpărarea persoanei sale, armurii de cavaler a fiului mai mare și pentru căsătoria fiicei sale mai mari, numai o singură dată; și în asemenea cazuri, (acesta) trebuie să fie un ajutor rezonabil.

16.- Nimeni nu va fi obligat să efectueze mai multe servicii decât acelea la care este îndrituit de fieful său de cavaler, sau de o altă poziție de om liber.

17.- Tribunalul pentru plângeri comune nu va mai urma Curtea noastră, ci va ține (ședințele sale de judecată) într-un loc determinat.

18.- Procedurile judiciare de *novel disseisin*, *mort d'ancestor* și *darrein presentment* nu vor fi folosite decât în acele comitate de care depind părțile și în felul următor: noi sau, dacă noi ne aflăm în afara Regatului, Marele nostru judecător, vom trimite doi judecători de patru ori pe an, în fiecare comitat, care împreună cu patru cavaleri ai comitatului, aleși de către comitat, vor reuni în ziua și la locul (stabilit), respectivele tribunale (cu juri).

20.- Un om liber nu va putea fi obligat la o amendă pentru un delict minor, decât potrivit importanței delictului; iar pentru un delict mai grav, el va fi obligat la amendă în conformitate cu gravitatea delictului, în afară de cazul în care prejudiciul a fost acoperit; în același fel se va proceda pentru un negustor, cu excepția mărfii sale, și pentru un om simplu, cu excepția bunurilor sale agricole.

21.- Conții și baronii nu vor putea fi supuși unor amenzi decât de către egalii lor și potrivit importanței delictului.

23.- Nici un oraș și nici un om nu va fi silit să construiască punți peste râuri, cu excepția acelor pe care trebuie să le facă potrivit cutumei.

24.- Nici un șerif, polițist, anchetator, sau oricare altul dintre agenții noștri, nu vor putea organiza ședință judecătorească în numele Coroanei noastre.

25.- Toate comitatele, sutele, *wapentacks* și zecile, vor rămâne la vechile rente, fără creșteri, fiind exceptate pământurile domeniului nostru.

30.- Nici un șerif sau împuternicit, sau orice altă persoană, nu vor putea lua caii sau căruța unui om liber pentru a efectua cărașie, decât cu asentimentul acestui om.

31.- Nici noi, nici împuterniciii noștri nu vom lua lemnul altuia pentru folosința castelelor noastre sau pentru alte scopuri, fără voința celui căruia acest lemn îi aparține.

35.- Nu va fi decât o singură măsură pentru vin, în toț Regatul nostru, o măsură pentru bere, o măsură pentru grâu, *quarter*-ul din Londra, și o singură lățime pentru postavul vopsit, și pentru pește, ceea ce înseamnă două *aune*** între liziere; se va proceda în felul acesta atât pentru greutate, cât și pentru măsuri.

36.- Nu se va plăti nimic și nici nu se va pretinde nimic în viitor pentru un document de anchetă (writ) asupra vieții sau membrilor, ci el va fi acordat gratuit și niciodată refuzat.

39.- Nici un om liber nu va fi arestat, nici internat sau privat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, ori exilat, sau lezat, indiferent de manieră, și noi nu vom merge niciodată împotriva lui, și nici nu vom trimite pe cineva împotriva lui fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării.

40.- Noi nu vom vinde, nici nu vom refuza, și nici nu vom deferi nimănui, dreptul la justiție.

41.- Toți negustorii vor putea, în mod liber și în deplină siguranță, să iasă din Anglia și să intre în Anglia, să locuiască aci și să traverseze Anglia, atât pe apă cât și pe pământ, pentru a cumpăra sau pentru a vinde, fără nici o taxă, potrivit cutumelor vechi și drepte, cu excepția timpului de război și dacă ei provin dintr-o țară care este în război împotriva noastră.

42.- Va fi permis, în viitor, tuturor persoanelor, să iasă din Regatul nostru și să revină aici, în mod liber și în deplină siguranță, pe pământ și pe apă, teferi și nevătămate, excepție fiind în timp de război, pentru puțin timp, în scopul binelui comun al Regatului.

44.- Oamenii care locuiesc dincolo de pădurea noastră nu vor compare, de acum înainte, niciodată, în fața judecătorilor pădurii, pentru avertismente generale, ci numai dacă sunt interesați în proces, sau dacă ei au constituit cauțiuni pentru persoanele sau lucrurile care privesc pădurea.

46.- Toți baronii care au întemeiat mănăstiri, în legătură cu care ei posedă documente din partea regilor Angliei sau asupra cărora ei exercită o îndelungată posesie, vor asigura conservarea acestor mănăstiri când ele vor fi devenit vacante, așa cum ele trebuie să le aibă.

60.- Toate cutumele menționate mai sus și libertățile pe care noi le-am stabilit pentru a fi respectate, față de oamenii noștri, în Regatul nostru, în măsura în care ne aparține, vor fi respectate de către toți în Regatul nostru, clerici și laici, față de cei aflați sub jurisdicția lor, în măsura în care ele le revin.

BILL OF RIGHTS (13 februarie 1689)

I. Având în vedere că, întruniți la Westminster, lorzii spirituali și temporali și comunele, reprezentând în mod legal, în mod plenar și liber toate clasele poporului acestui Regat, au încheiat, la 30 februarie al anului Domnului Nostru 1688, în prezența Majestăților Lor, atunci desemnați și cunoscuți sub numele de Wilhelm și Maria, prinț și prințesă de Orania, o declarație scrisă, în următorii termeni:

(urmează enumerarea a douăzeci de critici ale Parlamentului împotriva Guvernului ultimului rege Iacob al II-lea, a căror îndreptare este aproape textual reluată sub numerele de la 1 la 6, 6 la 13, în continuare și care erau declarate ca fiind toate lucruri în întregime și direct contrare legilor bine cunoscute, statutelor și libertăților acestui Regat.

Considerând că, prin abdicarea sus-menționatului Iacob al II-lea, tronul a devenit vacant, Alteța Sa prințul de Orania (pe care Dumnezeu Atotputernicul i-a plăcut să facă gloriosul instrument care trebuia să elibereze acest Regat de papalitate și de puterea arbitrară), a adresat cu avizul lorzilor spirituali și temporali și al mai multor persoane de vază ale comunelor, scrisori lorzilor spirituali și temporali protestanți, și alte scrisori diferitelor comitate, cetăți, universități, orașe și celor cinci porturi, pentru ca ei să poată să aleagă oameni capabili să-i reprezinte în Parlamentul care urma să fie reunit și să aibă sediul la Westminster, în a 22-a zi din luna ianuarie 1688, cu scopul de a aviza ca religia, legile și libertățile să nu mai poată fi de acum înainte puse în pericol sau tulburate; și că, în virtutea susmenționatei scrisori, alegerile au fost făcute.

În aceste împrejurări, numiții lorzi spirituali și temporali, și comunele, reuniți astăzi în virtutea scrisorilor lor și alegerilor, constituind împreună reprezentarea plenară și liberă a națiunii, și considerând în mod serios cele mai bune mijloace de a atinge scopul menționat, declară de la început, tot așa cum strămoșii lor au făcut întotdeauna în cazuri asemănătoare, pentru a asigura străvechile lor drepturi și libertăți:

1) că este ilegală pretinsa putere a autorității regale de a suspenda legile sau executarea legilor fără consimțământul Parlamentului;

2) că este ilegală pretinsa putere a autorității regale de a se dispensa de legi sau de executarea legilor, așa cum s-a uzurpat și exercitat în trecut;

3) că sunt ilegale și periculoase comisiile, menționate mai sus, care s-au erijat în curți ale comisarilor pentru cauzele eclesiastice, și orice alte comisii sau curți de aceeași natură;

4) că o percepere de bani pentru Coroană sau pentru folosul său, sub pretextul prerogativei, fără consimțământul Parlamentului, pentru un timp mai îndelungat și de o manieră altă decât aceea consimțită de către Parlament, este ilegală;

5) că este un drept al supușilor să prezinte petiții Regelui și că orice înțemnițare și urmărire datorată acestor petiții este ilegală;

6) că organizarea și întreținerea unei armate în Regat, în timp de pace, fără consimțământul Parlamentului, este contrară legii;

7) că supușii protestanți pot deține arme, pentru apărarea lor, conform condiției lor și permise de lege;

8) că alegerile pentru membrii Parlamentului trebuie să fie libere;

9) că libertatea cuvântului, nici cea a dezbaterilor sau procedurilor în cadrul Parlamentului, nu pot fi împiedicate sau puse în discuție în fața nici unui tribunal sau a oricărui alt loc decât Parlamentul însuși;

10) că nu pot fi cerute cauțiuni, nici impuse amenzi excesive, nici aplicate pedepse crude și neobișnuite;

11) că lista juraților aleși trebuie să fie întocmită în forma corectă cerută, și să fie notificată; că jurații care, în procesele de înaltă trădare, se pronunță asupra soartei persoanelor, trebuie să fie mici arendași liberi;

12) că absolvirea de amenzi sau promisiunile de amenzi și confiscări, făcute persoanelor particulare, înaintea dobândirii certitudinii delictului, sunt ilegale și nule;

13) că, în sfârșit, pentru a putea remedia plângerile și pentru a îmbunătăți, consolida și a asigura observarea legilor, Parlamentul va trebui să fie reunit în mod frecvent.

Și ei cer și reclamă, cu stăruință, toate lucrurile susmenționate, ca fiind drepturile și libertățile lor incontestabile; și, de asemenea (cer) ca nici o declarație, judecată, act sau procedură care prejudiciază poporul în unul din punctele de mai sus, să nu poată, în nici un fel, să servească în viitor ca precedent sau ca exemplu.

Fiind în mod deosebit încurajați de Declarația Alteței Sale prințul de Orania de a face această revendicare a drepturilor lor considerate ca fiind singurul mijloc de a obține recunoașterea și garantarea lor completă (...)

II. Numiții lorzi spirituali și temporali și comunele, reuniți la Westminster, hotărâsc că Wilhelm și Maria, prinț și prințesă de Orania, sunt și rămân declarați Rege și Regină ai Angliei, Franței* și Irlandei, și ai teritoriilor care le sunt dependente (dominioanelor) (...)

(Dispoziții reglementând ordinea de succesiune la tron).

* Până la 1801 suveranii Angliei se intitulau și regi ai Franței.

III. Sunt suprimate și înlocuite prin noi formule, care modifică vechile jurăminte de credință și supremație.

IV. (Acceptarea de către Majestățile Lor a coroanei și demnității regale).

V. Le-a plăcut Majestăților Lor, că numiții lorzi spirituali și temporali și comunele, alcătuind cele două Camere ale Parlamentului, vor continua să-și desfășoare lucrările și să hotărască împreună cu Majestățile Lor regale, un regulament pentru stabilirea religiei, a legilor și a libertăților acestui Regat, în așa fel încât în viitor nici unele și nici celelalte să poată să fie din nou în pericol de a fi distruse; pentru care, lorzii spirituali și temporali și comunele și-au dat consimțământul lor și au procedat în consecință.

VI. În prezent, și ca urmare a ceea ce precede, numiții lorzi spirituali și temporali și comunele întruniți în Parlament pentru a ratifica, confirma și consolida menționata Declarație, și articolele, clauzele și punctele conținute în ea, în virtutea unei legi a Parlamentului în forma cuvenită, solicită ca să se declare și să se hotărască că toate și fiecare dintre drepturile și libertățile reafirmate și revendicate în amintita Declarație sunt drepturi și libertăți adevărate, străvechi și incontestabile ale poporului acestui Regat, și vor fi considerate, recunoscute, consacrate, puternice, privite ca atare; că toate și fiecare din articolele menționate vor fi în mod formal și strict respectate și observate astfel cum ele sunt exprimate în menționata Declarație; în sfârșit, că toți agenții și împuterniciții, oricare ar fi ei, vor servi Majestățile Lor și pe succesorii lor, din generație în generație, conform acestei Declarații.

VII. (Recunoașterea drepturilor legitime ale lui Wilhelm și Maria la Coroana Angliei).

VIII. (Stabilirea ordinii de succesiune la tron: a supraviețuitorilor moștenitorilor direcți ai Mariei sau, în lipsa acestora, ai Anei sau, în lipsa acestora, ai lui Wilhelm).

IX. (Excluderea eventuală de la tron a tuturor membrilor familiei regale care ar profesa, ei înșiși sau soții lor, religia papistașă).

X. (Obligația impusă tuturor persoanelor chemate la succesiunea tronului de a pronunța cu voce tare, în ziua încoronării, Declarația menționată în statutul adoptat în al 30-lea an de domnie a lui Carol al II-lea, intitulată Act de preservare a persoanei și guvernării Regelui, lovind papistașii cu incapacitatea de a face parte din cele două Camere ale Parlamentului).

XI. Aceste lucruri le-au plăcut Majestăților Lor ca să le vadă declarate, stabilite și sancționate de autoritatea prezentului Parlament, astfel încât ele să fie și să rămână în continuare Legea acestui Regat. Ele sunt, în consecință, declarate, stabilite și sancționate de către Majestățile Lor, cu și după avizul și cu consimțământul lorzilor spirituali și temporali și al comunelor, reuniți în Parlament, și prin autoritatea acestora.

XII. În plus, să fie declarat și stabilit, prin actul zisei autorități, că cu începere de la prezenta sesiune a Parlamentului, nu va fi acordată nici o dispensă de **non obstante** cu privire la aplicarea statutelor sau a unora dintre dispozițiile lor; și asemenea dispense vor fi considerate nule și neproducând nici un efect, cu excepția cazului în care sunt acordate prin statutul însuși sau când, prin legile votate în prezenta sesiune a Parlamentului, s-ar fi prevăzut în mod expres.

XIII. S-a stabilit, de asemenea, ca nici un fel de **charte**, concesiuni sau dispense acordate înainte de 23 octombrie, Anul Domnului 1689, să nu fie invalidate prin prezentul Act, dar că ele vor avea și își vor conserva forța lor dinainte și valoarea de drept și nu o alta, ca și cum prezentul Act nu ar fi fost deloc întocmit.

ACTUL DIN 1958 CU PRIVIRE LA PAIRII PE VIAȚĂ

Act care autorizează crearea pairilor pe viață, comportând dreptul acestora de a lua parte la ședințe și de a vota în Camera Lorzilor (30 aprilie 1958)

Înalta Sa Excelență Majestatea Sa Regina dă forță de lege, pe baza avizului și cu consimțământul lorzilor spirituali și temporali, și al comunelor, reuniți în prezentul Parlament, și prin autoritatea acestuia din urmă, Actului al cărui conținut urmează:

1. Puterea de a crea pairi pe viață comportând dreptul de a lua parte la ședințe și de a vota în Camera Lorzilor.

1.- Fără ca prin aceasta să prejudicieze puterile sale de a numi lorzi prin desemnarea obișnuită, Majestatea Sa va avea orice putere pentru a conferi, prin scrisori (diplome), oricărei persoane, pairia pe viață, comportând prerogative specificate în subsecția a doua a prezentei secțiuni.

2.- Pairia conferită în virtutea prezentei secțiuni va comporta, pentru persoana căreia ea îi va fi acordată, și pe durata vieții sale, următoarele prerogative:

- a) dreptul de a avea rang de baron, după modalitățile precizate prin scrisori (diplome);
- b) sub rezerva dispozițiilor subsecției 4 a acestei secțiuni, dreptul de a primi orice convocare pentru a urmări lucrările Camerei Lorzilor, și în deosebi pentru a lua parte la ședințele sale și pentru a vota.

Aceste prerogative vor înceta la moartea sa.

3.- Pairia pe viață poate, în virtutea prezentei secțiuni, să fie conferită unei femei.

4.- Dacă o persoană este lovită de o incapacitate legală, nici o dispoziție a acestei secțiuni nu va putea să-i permită, indiferent în ce moment, să fie convocată pentru a urmări lucrările Camerei Lorzilor, ori pentru a participa la lucrările sale și a vota acolo.

2. Titlul prescurtat.

Prezentul Act va putea fi citat sub următorul titlu: "Actul din 1958 asupra pairiei pe viață".

3.2. BELGIA

3.2.1. Elemente de ordin istoric

Constituția belgiană din 1831 reprezintă una dintre constituțiile considerate "clasice", înscrindu-se printre cele mai înaintate reglementări juridice ale epocii în care a fost elaborată. Ea a fost adoptată la 7 februarie 1831; la mai puțin de un an de la proclamarea independenței țării (4 octombrie 1830), care prin hotărârea Congresului de la Viena din 1815 fusese inclusă, împreună cu Luxemburgul și Olanda, în componența Regatului Unit al Țărilor de Jos³⁵⁸.

"Constituția belgiană reprezintă o sinteză echilibrată a constituțiilor franceze din 1791, 1814 și 1830, a constituției olandeze din 1814 și a dreptului constituțional englez. Cu toate acestea, textul constituțional nu reprezintă un amalgam juridic, ci o creație originală. Principiile sale de bază sunt și astăzi în vigoare"³⁵⁹.

Constituția Belgiei a servit, de altfel, în multe privințe, ca o sursă de inspirație pentru alte constituții, inclusiv pentru Constituția română din 1866³⁶⁰.

Dând expresie principiilor democratice ce se afirmău cu tot mai multă putere în Europa, Constituția belgiană prevede că toți cetățenii sunt egali în fața legii, garantându-li-se libertatea individuală. Ea dispune că nici o pedeapsă nu poate fi stabilită și nici aplicată decât în virtutea legii. Constituția consacră inviolabilitatea domiciliului, libertatea cultelor, a învățământului, a presei și a întrunirilor. Ea prevede, în același timp, că fiecare cetățean belgian are dreptul să se adreseze autorităților publice prezentându-le petiții, însă numai organisme constituite au dreptul de a adresa petiții în nume colectiv³⁶¹.

Ca o curiozitate a epocii, remarcăm că prin Constituția belgiană este abolită "moartea civilă" (art.13) instituție juridică anacronică, specifică perioadei anterioare adoptării sistemului modern de justiție. De asemenea, este de remarcat că în constituția belgiană se prevede în mod expres că nu se va putea institui pedeapsa confiscării bunurilor (art.12).

Este recunoscută în mod expres separația puterilor, precizându-se în același timp că toate puterile emană de la națiune.

Ca urmare a schimbărilor profunde survenite în mai multe etape, "piramida fostului stat unitar a făcut loc unui sistem mai complex, la trei nivele, pus în aplicare prin reforma statului³⁶².

Nivelul superior îl ocupă Statul federal, Comunitățile și Regiunile, care sunt - toate trei - egale în drepturi și care intervin, pe picior de egalitate, dar în domenii diferite.

Nivelul imediat inferior este ocupat de provincii, dar acestea, în loc să fie subordonate - ca înainte de reformă - statului central, trebuie să acționeze în cadrul comunităților federale, comunitare sau regionale, fiind subordonate tuturor autorităților superioare.

358 Horia C.Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.71; Francis Delpérée, *Le régime politique de la Belgique*, în *Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie*, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 73 și urm.

359 *La première constitution unitaire - La Belgique indépendante*, http://belgium.fgov.be/abtb/history/fr_303113.htm

360 *Noua Constituție a României și noile constituții europene*, Editura "Cultura Națională", București, 1922, pag.5.

361 *Idem*, pag.467-476; pentru textul Constituției din 1831 cu modificările ulterioare, a se vedea în special <http://www.belgium.fgov.be>

362 *Structure de l'Etat fédéral et des niveaux de pouvoir*, http://belgium.fgov.be/abtb/federal/fr_305010.htm

La baza edificiului se află **comunele**, cele mai apropiate de cetățeni, care sunt subordonate autorităților superioare, în raport cu competențele pe care le exercită. Ele sunt finanțate și controlate în special de către regiuni.

3.2.2. Puterea legislativă

Puterea legislativă la nivel federal este exercitată de cele două Camere - **Camera reprezentanților și Senatul**. În timp ce prima - în sistemul Constituției din 1831 - era aleasă exclusiv de cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani, cea de a doua cuprindea (și cuprinde și azi) atât membri aleși, cât și membri desemnați de consiliile provinciale și membri aleși propriu zis de către Senat (art.47 și 53).

În ce privește corpurile legiuitoare sunt de remarcat o serie de dispoziții importante ulterioare. Astfel, potrivit **legilor din 7 februarie 1921 și 28 iulie 1981**, deputații sunt aleși prin vot direct de cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani, domiciliati de cel puțin 6 luni în aceeași localitate. Alegerile se fac printr-un sistem de reprezentare proporțională. Votul este obligatoriu și secret (art.47).

Camera reprezentanților cuprinde, potrivit reformei din 14 ianuarie 1992, 150 deputați aleși pe arondismente (anterior numărul acestora era de 212). Pentru ca cineva să fie ales în Camera reprezentanților, trebuie să fie belgian prin naștere sau să beneficieze de naturalizare deplină, să aibă întreaga capacitate a drepturilor sale civile și politice, vârsta de 25 ani împliniți și domiciliul în Belgia. Membrii Camerei reprezentanților sunt aleși pe o perioadă de 4 ani. Printr-o lege din 24 mai 1994 au fost stabilite măsuri pentru a se asigura o reprezentare echilibrată a bărbaților și femeilor pe listele de candidați în alegeri.

În ce privește **Senatul**, condițiile pentru ca o persoană să fie aleasă sunt asemănătoare - afară de plafonul de vârstă, care trebuie să fie de cel puțin 40 de ani. Senatul se compune din 71 de membri, dintre care 40 sunt aleși prin vot direct - respectiv 25 de colegiul electoral olandez și 15 de către colegiul electoral francez -, având un mandat de patru ani, iar 31 sunt cooptați de către cei aleși³⁶³. Atât deputații cât și senatorii beneficiază de gratuitate pe căile de comunicații ale statului (art.56). Indemnizația lor este diferită, membrii Camerei reprezentanților beneficiind de 12.000 franci anual, în timp ce senatorii nu primesc salariu dar au dreptul să fie despăgubiți pentru cheltuielile efectuate, indemnizarea lor fiind stabilită la 4.000 de franci pe an.

Anumite competențe revin exclusiv Camerei Reprezentanților, cum ar fi: controlul guvernului federal, votarea bugetului și descărcarea sa de gestiune, precum și votarea "moțiunilor de neîncredere constructive". În trecut, orice moțiune de neîncredere s-ar fi adoptat de Parlament ducea automat la demisia Guvernului. În prezent, acest lucru nu se petrece decât dacă s-a produs o majoritate alternativă la guvernare.

Există și probleme de competență exclusivă a Senatului, cum ar fi reglementarea conflictelor de interese între Parlamentul federal și Consiliile comunitare și regionale.

Sunt situații când cele două Camere își exercită alternativ competența: prezentarea de candidați pentru Curtea de Arbitraj, Curtea de Casație și Consiliul de Stat.

Majoritatea competențelor sunt exercitate împreună de cele două Camere, dar în caz de dezacord ultimul cuvânt aparține Camerei reprezentanților. În Belgia, Senatul este mai mult o Cameră de reflecție și nu își exprimă părerea asupra unui proiect de lege decât dacă apreciază că acest lucru este necesar.

363 *Commentaire Code electoral*, par Jan Vanoosterweyck et Philippe Stellan, UGA, Bruxelles, Doc.1 B, pag.12.

Este totuși necesar votul ambelor Camere pentru revizuirea Constituției, votarea unor legi specializate și ratificarea tratatelor internaționale³⁶⁴.

3.2.3. Atribuțiile Regelui

Puterile constituționale ale Regelui sunt ereditare, în descendență directă, naturală și legitimă, pentru urmașii săi de sex masculin, în ordinea nașterii și "cu excluderea perpetuă a femeilor și a descendenților lor" (art.60).

Constituția prevede că "va fi decăzut din drepturile sale la coroană prințul care s-ar căsători fără consimțământul regelui sau al celor care, în lipsa sa, exercită puterile în cazurile prevăzute de Constituție"(art.60 alin.2).

Este de remarcă și prevederea potrivit căreia Regele nu poate să fie în același timp șeful unui alt stat decât cu asentimentul ambelor Camere. Persoana Regelui este inviolabilă, numai miniștrii săi fiind responsabili. În schimb, nici un act al Regelui nu poate avea efecte dacă nu este contrasemnat de un ministru care, prin acest fapt, își asumă responsabilitatea.

În ceea ce privește atribuțiile Regelui, el numește și revocă pe miniștri, conferă gradele militare, numește în funcții administrative și diplomatice, comandă forțele armate, declară războiul și încheie pacea, încheie tratate de alianță și de comerț (art.65, 66, 68). Tratatul de comerț și cele care ar putea "să greveze statul" ori să oblige pe cetățenii belgieni în mod individual nu își produc efecte decât după ce au întrunit și asentimentul Camerelor. Constituția prevede că nici o cesiune, nici un schimb sau o adăugare de teritoriu nu poate avea loc decât în virtutea unei legi.

O dispoziție interesantă este aceea care prevede că în nici un caz articolele secrete ale unui tratat nu pot să anuleze articolele sale făcute publice.

Regele poate să dizolve Camerele fie simultan, fie succesiv, convocând apoi alegătorii în termen de 40 de zile pentru a desemna noi organe legislative (art.71). El are și dreptul de a amâna deschiderea ședințelor Camerelor, dar aceasta numai pe timp de o lună în cursul aceleiași sesiuni (art.72).

Printre alte atribuții ale Regelui este și aceea de a reduce pedepsele, de a bate monedă, de a conferi titluri nobiliare și ordine militare.

Potrivit Constituției belgiene, Regele este major la vârsta de 18 ani (art.80). Dacă la moartea unui rege succesorul său legitim este minor, Camerele se vor întruni pentru a desemna regența (art.81). Spre deosebire de alte constituții, regența nu poate fi conferită decât unei singure persoane, care va trebui să depună un jurământ identic celui pe care îl depune regele atunci când este încoronat. În timpul regenței nu pot fi efectuate modificări ale constituției.

Actualul șef al statului este Regele Albert al II-lea, aflat la conducerea țării din 9 august 1993. El este fiul lui Leopold al III-lea (1934-1951), devenind rege la moartea fratelui său mai mare Boudouin I (1951-1993).

Prim-ministru este Guy Verhofstadt, investit la 12 iulie 1999 și reinvestit la 18 mai 2003.

3.2.4 Miniștrii

Cu privire la miniștri, Constituția prevede că ei trebuie să fie în mod obligatoriu cetățeni belgieni sau să fi obținut naturalizarea belgiană cu drepturi depline (art.86). Nici un membru al familiei regale nu poate să fie ministru. În cele două Camere, miniștrii nu dispun de vot deliberativ decât dacă sunt membri ai Camerelor respective. Indiferent dacă sunt și deputați sau senatori, miniștrii au dreptul să

³⁶⁴ http://belgium.fgov.be/abtb/federal/fr_305020.htm

participe la ședințele Camerelor și să fie ascultați - dacă solicită aceasta. Ordinul verbal sau scris al Regelui nu poate, în nici un caz, să-i exonereze pe miniștri de responsabilitățile lor. Camera reprezentanților are dreptul să-i acuze pe miniștri și să-i traducă în fața Curții de Casație, care în asemenea situații îi va judeca în Camere reunite. Este de remarcat și prevederea care dispune că Regele nu poate să-i grațieze pe miniștrii condamnați de Curtea de Casație, decât la cererea expresă a uneia din cele două Camere.

3.2.5. Puterea judiciară

În ce privește **puterea judiciară** (Cap.III, art.91-107), Constituția belgiană prevede că nici un tribunal și nici o jurisdicție contencioasă nu pot să fie stabilite decât în virtutea legii. **Curtea de Casație** este unică pentru toți belgienii. Ședințele tribunalelor sunt publice, cu excepția cazului când această publicitate ar fi dăunătoare pentru ordinea publică sau bunele moravuri. Pentru a recurge însă la o asemenea măsură, tribunalul va trebui să se pronunțe în mod expres printr-o hotărâre. În materia delictelor politice, hotărârea de a renunța la publicitate nu poate fi adoptată decât în unanimitate. Sentințele judecătorești trebuie motivate și pronunțate în ședințe publice. În problemele criminale și pentru delicta politice de presă funcționează instituția juriului.

Este de observat că în sistemul belgian **inamovibilitatea** judecătorilor este cât se poate de puternică. Judecătorii sunt numiți pe viață **direct de către rege** (art.100). Nici un judecător nu poate să fie schimbat din funcție ori suspendat decât ca urmare a unei judecăți. Transferarea unui judecător nu poate avea loc decât ca urmare a unei noi numiri și numai cu consimțământul său.

3.2.6. Supremația legii

Mai remarcăm, dintre dispozițiile Constituției belgiene, pe aceea potrivit căreia nici un jurământ nu poate fi impus decât în virtutea legii (art.127). În ceea ce privește protecția străinilor, se precizează că orice străin care se găsește pe teritoriul belgian se bucură de protecția acordată persoanelor și bunurilor, cu excepția unor cazuri anume stabilite (art.128). Nici o lege, nici o hotărâre sau regulament al administrației nu poate fi considerată obligatorie decât după ce a fost în prealabil publicat. În ce privește Constituția, ea precizează că aceasta nu poate fi suspendată nici total și nici parțial. Numai puterea legislativă are dreptul să decidă dacă este cazul să se efectueze o revizuire a Constituției (art.131). Într-o asemenea situație, cele două Camere se dizolvă **deplin drept**, sunt convocate noi Camere care - cu acordul regelui și cu o majoritate de două treimi - vor aduce modificările necesare.

3.2.7. Modificări constituționale. Regiuni și structuri lingvistice

Constituția belgiană a suferit pe parcursul timpului numeroase modificări, care nu i-au alterat însă principiile fundamentale și nici structura de principiu. Printr-o serie de legi ulterioare cu valoare constituțională, au fost introduse modificări, întregindu-se dispozițiile fundamentale cu elemente noi, spre a se asigura Constituției un caracter modern, în concordanță cu elementele noi survenite.

În ceea ce privește **teritoriul**, trebuie precizat că potrivit unei **legi constituționale din 24 decembrie 1970**, Belgia cuprinde **patru regiuni lingvistice**: regiunea de limbă franceză (**valonă**), regiunea de limbă olandeză (**flamandă**), regiunea **bilingvă** Bruxelles (capitala) și regiunea de limbă **germană**. Fiecare comună a regatului face parte dintr-una din aceste regiuni lingvistice. Limitele celor patru regiuni stabilite nu pot fi modificate decât printr-o lege adoptată cu majoritate de voturi în fiecare grup lingvistic al fiecărei Camere, cu condiția ca majoritatea membrilor fiecărui grup să fie reunit și astfel totalul voturilor pozitive exprimate să atingă două treimi din sufragiile exprimate. Constituția a

precizat, de altfel, printr-un text adoptat la 17 iulie 1980, existența în Belgia a **trei comunități distincte**: comunitatea franceză (valonă), comunitatea olandeză (flamandă) și comunitatea de limbă germană (art.1 și 107).

Dintre modificările mai importante ale Constituției belgiene semnalăm și pe aceea din 17 iulie 1980, prin care au fost create un **Consiliu și un Executiv al comunității valone** și un **Consiliu și un Executiv al comunității flamande**. Potrivit acordurilor de la Saint-Michel, concretizate în Legea specială din 16 iulie 1993, având ca obiectiv să desăvârșească structura federală a statului, membrii consiliilor regionale sunt aleși prin vot direct de către cetățenii cu drept de vot.

Cele două consilii își exercită competența asupra regiunii valone și, respectiv, asupra regiunii flamande, în condițiile stabilite de lege. Consiliile celor două comunități au dreptul de a elabora reglementări în problemele culturale, de învățământ, ale colaborării dintre comunități. Decretele adoptate au forță de lege în regiunea de limbă franceză (valonă) și respectiv în cea de limbă olandeză (flamandă).

Prin Legea specială din 12 ianuarie 1989 referitoare la instituțiile bruxelleze a fost constituit și **Consiliul Regiunii Bruxelles-Capitala**, având o componență mixtă.

Cea mai recentă modificare a Constituției, din 1993, a stabilit structura federală a statului, Belgia reunind în prezent trei regiuni care se bucură de o largă autonomie - Bruxelles, Flandra și Valonia - și trei comunități lingvistice: flamanda, franceza și germana.

Protecția diferitelor grupuri lingvistice. cunoaște în Belgia anumite proceduri speciale: "**Procedura de alarmă**" este folosită de membrii unui grup lingvistic parlamentar, care estimează că prin adoptarea unei anumite legi s-ar produce o discriminare față de locuitorii respectivi. În acest caz, votarea se amână iar Guvernul trebuie să prezinte un aviz motivat. "**Votul cu majoritate specială**" impune obținerea unei majorități înăuntrul fiecărui grup lingvistic, dacă se dorește amendarea unor legi care privesc organizarea statului³⁶⁵.

În ce privește **miniștrii**, este de semnalat că o modificare din 24 decembrie 1970 dispune că, exceptând eventual pe primul ministru, Consiliul de miniștri trebuie să cuprindă un număr egal de miniștri de expresie franceză și de expresie olandeză. Este valabilă în continuare regula că **nici un membru al familiei regale nu poate să fie ministru**. Miniștrii nu au drept de vot deliberativ în nici una din Camere, afară de cazul când ei fac parte din acestea, ca membri.

3.2.8. Instituții regionale

În ceea ce privește **instituțiile regionale**, legea din 24 decembrie 1970 dispune că Belgia cuprinde trei regiuni: **regiunea valonă**, **regiunea flamandă** și **regiunea bruxelleză** (art.107/4). Organele regionale au dreptul de a adopta reglementări cu valoare locală. În Parlament, legile vor trebui adoptate cu majoritate de sufragii în fiecare grup lingvistic al fiecărei Camere, cu condiția ca majoritatea membrilor fiecărui grup să fie reunită iar totalul voturilor pozitive din fiecare grup să reprezinte două treimi din sufragiile exprimate.

În provincii și comune sunt alese **consilii** și **colegii executive** (art.108 bis și 108 ter). În cazul în care așezarea respectivă ar cuprinde membri ai unor grupuri lingvistice diferite, va trebui să se respecte paritatea alegerilor în consiliu. În colectivitățile **bilingve** se alege o **comisie flamandă** (olandeză) și o **comisie valonă** (franceză) care dispune de competențe în problemele școlare și de învățământ. Pentru anumite situații, comisiile țin ședințe împreună, dar deciziile, pentru a fi valabile în acest caz, trebuie să obțină majoritatea voturilor fiecărei comisii.

³⁶⁵ <http://www.senate.be/english/Senate/Compo/EN.html>

3.3. ITALIA

3.3.1. Scurt istoric

Constituția italiană - **Statutul fundamental din 4 martie 1848** - a aparținut tipului de constituții "suple", care pot fi modificate pe o cale simplă, adoptându-se legi ordinare care ar modifica prevederile constituționale³⁶⁶.

Fără a aboli în mod expres **Statutul fundamental**, regimul fascist a adoptat o serie de decrete-legi și decrete care au modificat implicit constituția, stabilind principiile statului corporativ și identificând partidul fascist cu statul.

La 14 ianuarie 1923 a fost adoptat **decretul regal nr.31** cu privire la miliția voluntară pentru securitatea națională³⁶⁷, care a instituit existența unei miliții specifice, la ordinele șefului guvernului, care urma să colaboreze cu armata pentru menținerea ordinii. În decret se afirma că miliția fascistă "pregătește și încadrează cetățenii pentru apărarea intereselor Italiei în lume". În felul acesta se instituționaliza existența unei formațiuni paramilitare, distincte de armata regală, acționând în mod exclusiv în sprijinul regimului fascist.

Legea nr.2300 din 24 decembrie 1925, cu privire la **revocarea funcționarilor de stat**³⁶⁸, a conferit Guvernului dreptul de a îndepărta orice fel de funcționari ai statului care "nu prezintă o garanție deplină pentru îndeplinirea fidelă a îndatoririlor". Prin aceasta se încerca să se confere acoperire juridică unei vaste acțiuni de epurare a aparatului de stat de elementele antifasciste, cu încălcarea flagrantă a normelor și prevederilor care garantau inamovibilitatea funcționarilor publici.

La 24 decembrie 1925 a fost adoptată **Legea nr.2260** prin care se **delega guvernului competența de a modifica Codul penal, Codul de procedură penală, legile cu privire la organizarea judecătorească**, adăugând totodată noi modificări și completări Codului civil³⁶⁹.

Legea nr.2263 din 24 decembrie 1925 conferea **atribuții foarte largi șefului guvernului**³⁷⁰. Deși formal Italia continua să rămână o monarhie constituțională, șeful guvernului dobânda puteri neuzitate în regimurile constituționale. Astfel, prin decret regal se prevedea că șeful guvernului putea să conducă mai multe ministere simultan, având dreptul să delege o parte din atribuțiile sale unor subsecretari de stat. Nici un proiect de lege nu putea fi pus pe ordinea de zi a vreuneia din Camere fără aprobarea șefului guvernului. El avea și dreptul să solicite o nouă discutare a unui proiect deja aprobat de Parlament. Legea prevedea sancțiuni aspre pentru cei care comiteau atentate la viața, integritatea sau libertatea șefului guvernului (recluziune, pe o durată mai mare de peste 5 ani și condamnarea la muncă silnică dacă infracțiunea a adus atingere vieții, integrității sau libertății șefului guvernului). Este de remarcat că și persoanele care aduceau eventuale ofense șefului guvernului, prin cuvinte sau acte, erau pasibile de pedeapsa cu recluziunea sau de o detenție între 6 și 30 de luni, și o amendă de la 500 la 3.000 de lire.

Legislația fascistă a cunoscut și alte limitări ale libertăților democratice, ca de pildă **delegarea de către guvern a dreptului de a aduce modificări legilor securității publice**³⁷¹, restrângerea libertății

366 B.Mirkine-Guetzevitch, *Les constitutions de l'Europe nouvelle*, Librairie Delagrave, Paris, 1930, pag.453.

367 Ibidem, loc.cit.

368 Idem, pag.454.

369 Idem, pag.455.

370 Idem, pag.456.

371 Legea nr.2.318 din 31 decembrie 1925.

presei³⁷², restrângerea activității tuturor asociațiilor, societăților și așezămintelor, privarea de drepturi cetățenești de către guvern a acelor persoane care aduceau prejudicii în străinătate intereselor italiene, conferirea puterii executive a dreptului de astabili reglementări juridice, **reforma reprezentării politice**. Este de menționat că potrivit acestei din urmă legi³⁷³, cei 400 de deputați urmau să nu mai fie aleși prin vot direct, ci propuși numai de anumite corporații, la propunerea Marelui Consiliu Național Fascist. Votul se desfășura de fapt sub forma unui plebiscit în care alegătorii erau solicitați să răspundă la întrebarea: "**aprobați lista de deputați desemnați în Marele Consiliu Național Fascist**"? Printr-o lege specială din 9 decembrie 1928³⁷⁴, Marele Consiliu Fascist era instituționalizat ca fiind "**organul suprem care coordonează și integrează toată activitatea regimului, apărut din revoluția din octombrie 1922**". Potrivit acestei legi, Marele Consiliu Național Fascist putea să adopte legi și să se pronunțe asupra oricăror probleme economice, sociale, de interes național. Șeful guvernului era de drept președinte al Marelui Consiliu Fascist, iar secretarul Partidului Național Fascist devenea secretarul Marelui Consiliu.

Din aceste sumare date despre modificările legislative survenite în Italia după primul război mondial rezultă că în perioada dictaturii fasciste Constituția din 1848 a fost practic abolită, instituindu-se un sistem de reglementări antidemocratic, care consacra principiul partidului unic și excludea din viața politică orice alte forțe sau formațiuni, cu excepția partidului fascist. Deși instituția monarhiei, ca și parlamentul, subzistau, ele se transformaseră de fapt într-o umbră a ceea ce fuseseră anterior, fiind menținute formal în vigoare în condițiile în care puterea aparținea în integralitate conducătorului partidului fascist și notabilităților acestui partid.

3.3.2. Principiile Constituției din 1947

În noile condiții intervenite după cel de al doilea război mondial a fost adoptată o nouă Constituție, la 22 decembrie 1947, exprimând voința hotărâtă a poporului italian de a se debarasa pentru totdeauna de fascism și de instituțiile antidemocratice pe care acesta le crease³⁷⁵.

Constituția italiană prevedea că "**Italia este o republică democratică, întemeiată pe muncă, în care suveranitatea aparține poporului, care o exercită sub formele și în limitele fixate de Constituție**" (art. 1). Printre alte principii fundamentale este înscris la loc de frunte acela că "**Republica recunoaște și garantează drepturile inviolabile ale omului, fie ca individ, fie în formațiile sociale unde se manifestă personalitatea sa și reclamă de la acesta îndeplinirea datoriilor imprescriptibile de solidaritate politică, economică și socială**" (art. 2). În conformitate cu prevederile Constituției, tuturor cetățenilor li se recunoaște aceeași demnitate socială, fiind egali în fața legii, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie, opinii politice, condiții personale și sociale. Republica este aceea care "**înlătură obstacolele de ordin economic și social care, limitând în fond libertatea și egalitatea cetățenilor, împiedică manifestarea completă a personalității umane și participarea efectivă a tuturor celor care muncesc la organizarea politică, economică și socială a țării**".

372 Legea nr.2.307 din 31 decembrie 1925.

373 Legea nr.1.019 din 17 mai 1928.

374 Legea nr.2.693 din 9 decembrie 1928.

375 Les Constitutions de l'Europe des Douze, Textes rassemblés et présentés par Henri Oberdorff, La Documentation française, Paris, 1992, pag.229; Pasquale Ciriello, Le régime politique de l'Italie, în Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 253 și urm.

Semnificativă ni se pare și prevederea că orice cetățean are datoria de a exercita, după propriile sale posibilități și propria sa alegere, o activitate sau o funcție care să contribuie la progresul material sau spiritual al societății.

În legătură cu organizarea statului, Constituția cuprinde o serie de dispoziții importante ca, de pildă, aceea că "Republica, una și indivizibilă, recunoaște și favorizează autonomiile locale; ea efectuează în serviciile care depind de stat cea mai mare descentralizare administrativă; ea armonizează principiile și metodele legislației sale cu exigențele autonomiei și descentralizării". Statul și biserica catolică sunt, fiecare în propriul său domeniu, independente și suverane. Ordinea juridică italiană se conformează normelor de drept internațional general recunoscute. Condiția juridică a cetățeanului străin se fixează prin lege, după normele și tratatele internaționale.

O prevedere importantă, exprimând momentul ieșirii Italiei din război, este și prevederea care dispune: "Italia respinge războiul ca mijloc de a atenta la libertatea altor popoare și ca mijloc de rezolvare a controverselor internaționale; ea consimte, în condiții de paritate cu celelalte state, la limitări de suveranitate necesare unei ordini care să asigure pacea și justiția între națiuni; ea se sprijină și favorizează organizațiile internaționale vizând acest scop" (art.11).

3.3.3. Drepturile și îndatoririle cetățenilor

Acordând o însemnătate esențială instituției drepturilor și îndatoririlor cetățenilor, Constituția italiană le situează la loc de frunte, imediat după dispozițiile cu caracter general. În Constituție este garantată libertatea persoanei, prevăzându-se că "Nici o formă de detenție, de inspecție sau de percheziție individuală, precum și nici o restricție la libertatea individuală nu este admisă, decât în cazul unui act motivat de autoritatea judiciară și doar în cazurile și formele prevăzute de lege" (art.13).

Sunt prevăzute inviolabilitatea domiciliului, respectarea secretului corespondenței, libertatea de circulație, dreptul de întrunire. În legătură cu acest din urmă aspect, observăm că "Întrunirile publice trebuie să facă obiectul unei declarații prealabile prezentată autorităților; acestea nu pot să le interzică decât din motive de liniște sau de siguranță publică" (art.17).

Constituția recunoaște dreptul de asociere, dar prevede, în același timp, că sunt interzise asociațiile secrete și cele care urmăresc, chiar indirect, scopuri politice cu ajutorul unor organizații cu caracter militar (art.18 alin.2).

O dispoziție importantă este și aceea care prevede că "Nimeni nu poate fi privat, pe motive politice, de capacitatea sa juridică, de naționalitatea sa, de numele său" (art.22).

În ceea ce privește raporturile etice și sociale, Constituția recunoaște importanța familiei, egalitatea dintre soți, datoria părinților de a întreține și educa copiii. În legătură cu vocația tuturor de a învăța, constituția prevede că "Toate persoanele capabile și merituoase, chiar dacă sunt lipsite de mijloace, au dreptul să continue studiile până la cel mai înalt grad" (art.34 alin.3).

3.3.4. Reglementări cu caracter social

Cu referire la raporturile economice, Constituția prevede că muncitorul are dreptul de a obține o retribuție proporțională cu cantitatea și calitatea muncii sale; această retribuție trebuie, în orice caz, să fie suficientă pentru a-i asigura lui și familiei sale o existență liberă și demnă. Durata maximă a zilei de muncă este fixată prin lege. Muncitorul are dreptul la un repaos săptămânal și la concedii anuale plătite; el nu poate renunța la acestea. Organizarea sindicală este liberă. Nu se poate impune sindicatelor altă obligație decât înregistrarea lor la birourile locale sau centrale, potrivit dispozițiilor legii. Înregistrarea

se supune unei singure condiții: statutul sindicatelor trebuie să prevadă o organizare interioară pe baze democratice. Sindicatele înregistrate se bucură de personalitate juridică.

Constituția recunoaște dreptul la grevă, cu condiția ca aceasta să se desfășoare în cadrul legal.

3.3.5. Libera inițiativă

Inițiativa particulară în economie este liberă, precizându-se însă că ea nu se poate desfășura în detrimentul utilității sociale sau într-un mod care să dăuneze securității, libertății și demnității umane. Legea stabilește modalitățile prin care atât activitatea publică, dar și cea privată, în economie urmează să fie orientate și coordonate către scopuri sociale. Proprietatea privată este recunoscută și garantată prin lege; legea fixează modalitățile de achiziție și de folosință a proprietății private și limitele sale, cu scopul de a-i asigura funcția socială și de a o face accesibilă tuturor. Constituția recunoaște funcția socială a cooperării cu caracter de reciprocitate și fără scop de speculație privată. Legea încurajează și favorizează dezvoltarea acestei cooperări prin mijloacele cele mai potrivite; ea îi asigură, printr-un control oportun, caracterul și finalitatea. În vederea ridicării economice și sociale a muncii și în armonie cu exigențele producției, Constituția recunoaște muncitorilor dreptul de a participa, sub formele și în limitele stabilite de lege, la gestionarea întreprinderilor.

3.3.6. Drepturile politice

În ceea ce privește drepturile politice este recunoscut dreptul de vot (art.48), care nu poate fi limitat decât ca urmare a unei incapacități civile, a condamnării penale definitive sau a degradării civice morale, în cazurile anume prevăzute de lege. Toți cetățenii de ambele sexe pot avea acces la funcții publice și însărcinări electivă în condiții de egalitate, conform calităților cerute de lege. Serviciul militar este obligatoriu în limitele și sub formele stabilite de lege. Îndeplinirea lui nu poate aduce prejudicii poziției cetățeanului și nici exercitării drepturilor politice.

3.3.7. Parlamentul

În legătură cu Parlamentul, este consacrat sistemul bicameral (art.55-69).

Camera Deputaților se alege prin vot universal și direct, cuprinzând 630 de deputați, repartizarea mandatelor efectuându-se între circumscripții în raport de numărul alegătorilor, după cum urmează: 475 de deputați sunt aleși cu majoritatea voturilor în cadrul unor circumscripții uninominale (75% din locuri), iar ceilalți 155 prin scrutin de listă, în cadrul unor circumscripții multinominale, în baza sistemului reprezentării proporționale.

Senatul cuprinde 315 senatori, aleși pe bază regională, în mod proporțional cu populația acestor regiuni, 9 senatori numiți de Președintele Republicii și 2 membri de drept (foști Președinți ai Republicii).

Camera Deputaților și Senatul sunt alese pe timp de cinci ani, în caz de război durata acestora putându-se însă prelungi prin lege.

Fiecare Cameră adoptă hotărâri cu majoritatea absolută a membrilor; ședințele sunt publice, deși există posibilitatea ca anumite ședințe să nu fie deschise participării publicului. Deliberările fiecărei Camere și ale Parlamentului nu sunt valabile decât în prezența majorității membrilor lor, urmând să fie aprobate de majoritatea celor prezenți, în afara cazurilor când Constituția prevede o majoritate specială. Nici un membru al Parlamentului nu poate fi urmărit pe cale judiciară pentru opiniile sau voturile exprimate în exercitarea funcțiilor sale. Fără autorizarea Camerei de care aparține, nici un membru al Parlamentului nu poate fi nici acționat în justiție pe motiv penal, nici arestat sau privat în vreun fel de

libertatea sa, nici supus unei percheziții personale sau domiciliare, în afara cazurilor de flagrant delict care solicită în mod obligatoriu mandatul sau ordinul de arestare.

O autorizație asemănătoare este necesară pentru arestarea sau reținerea în detenție a unui membru al Parlamentului în cazul executării unei hotărâri judecătorești, chiar irevocabile.

3.3.7.1. Raportul forțelor politice în Parlament

La alegerile legislative care s-au desfășurat în zilele de 9-10 aprilie 2006, în Camera Deputaților Uniunea partidelor de centru stânga a obținut 340 de locuri, în timp ce Coaliția „Casa libertății” (Centru dreapta) a obținut 277 locuri. În Senat, Uniunea a obținut 158 locuri și „Casa libertății” 156.

Președinte al Camerei Deputaților a fost ales Fausto Vertinotti, președintele Partidului Stângii Europene (cu 337 voturi din 609), iar la Senat Franco Marini, la cel de al patrulea tur de scrutin, cu 165 de voturi din 322.

3.3.8. Inițiativa legislativă

Inițiativa legilor aparține Guvernului, fiecărui membru al Camerelor, cât și organelor și organizațiilor care au fost investite cu această prerogativă printr-o lege constituțională. Poporul exercită inițiativa legilor prin intermediul propunerii de legiferare prezentată de către cel puțin 50.000 electori, însoțită de un text redactat pe articole.

După adoptare, legile sunt promulgate de președintele Republicii, în termen de cel mult o lună. O procedură specifică este aceea a **referendumului popular**. Se recurge la referendum popular pentru a se decide asupra abrogării totale sau parțiale a unei legi ori a unui act cu valoare de lege, atunci când acest lucru este cerut de 500.000 electori sau de cinci consilii regionale. Nu se admite referendumul pentru legile fiscale și de buget, de amnistie și de absolvire de o pedeapsă, de imputernicire pentru ratificarea tratatelor internaționale. La referendum au dreptul să participe toți cetățenii chemați să aleagă Camera deputaților. Propunerea supusă referendumului este considerată adoptată dacă majoritatea electorilor au luat parte la vot și dacă în favoarea sa s-a pronunțat majoritatea voturilor (art.75).

3.3.9. Președintele Republicii

Președintele Republicii este ales de ambele Camere ale Parlamentului, pe termen de șapte ani. Orice cetățean care a împlinit vârsta de 50 de ani și se bucură de drepturile civile și politice poate fi ales Președinte al Republicii. Funcția de Președinte este incompatibilă cu oricare altă funcție (art.84).

Președintele Republicii este șeful statului și reprezintă unitatea națională. El poate trimite mesaje celor două Camere. El fixează alegerile și stabilește prima întrunire a Parlamentului. Președintele autorizează prezentarea proiectelor de lege aparținând inițiativei Guvernului; promulgă legile și emite decretele cu valoare de lege, ca și regulamentele; fixează referendumul popular în cazurile prevăzute de Constituție; el numește, în cazurile prevăzute de lege, funcționarii de stat; acordă decorații; acreditează și primește reprezentanții diplomați; ratifică tratatele internaționale, după autorizarea prealabilă a Camerelor, dacă acest lucru este prevăzut; este Comandantul forțelor armate și prezidează Consiliul Suprem al Apărării, constituit conform legii. În atribuțiile sale intră și declararea stării de război, după deliberarea Camerelor. Președintele prezidează Consiliul Superior al Magistraturii. El are dreptul de grațiere și poate comuta pedepsele.

Președintele Republicii poate, după înștiințarea președinților celor două Camere, să dizolve una sau ambele Camere. El nu poate exercita însă acest drept în ultimele șase luni ale mandatului său. Nici

un act al Președintelui Republicii nu este valabil dacă nu este contrasemnat de miniștrii care l-au propus și care își asumă astfel responsabilitatea (art.88).

Actele care au valoare legislativă și celelalte acte de competența Președintelui sunt, de asemenea, contrasemnate de președintele Consiliului de Miniștri. Președintele Republicii nu răspunde de actele săvârșite în exercițiul funcțiilor sale decât în cazurile de înaltă trădare sau atentat contra Constituției. În aceste cazuri, el este pus sub acuzație de către Parlament în ședință comună, cu o majoritate absolută a membrilor săi.

Actualul președinte al Italiei este Giorgio Napolitano; ales la 10 mai 2006 cu 543 de voturi, la cel de al patrulea tur de scrutin, în cadrul Parlamentului. Giorgio Napolitano este primul președinte al Italiei care provine din Partidul Comunist, în prezent partidul stângii republicane.

3.3.10. Guvernul

Guvernul este compus din președintele Consiliului de miniștri și membrii guvernului. Președintele Consiliului de miniștri îndrumă politica generală a Guvernului și răspunde de aceasta. El menține unitatea de orientare politică și administrativă, supraveghind și coordonând activitatea miniștrilor. Miniștrii sunt responsabili în mod colectiv de acțiunile Consiliului de miniștri și individual, de acțiunile privind departamentul lor. Legea prevede organizarea președinției Consiliului și fixează numărul, atribuțiile și organizarea ministerelor.

În ceea ce privește relațiile dintre Guvern și Parlament Constituția prevede că "Guvernul trebuie să se bucure de încrederea celor două Camere. Fiecare Cameră acordă sau refuză încrederea sa printr-o moțiune motivată și votată prin apel nominal. În cele 10 zile care urmează formării sale, Guvernul se prezintă în fața Camerelor pentru a obține încrederea lor. Votul uneia sau al celor două Camere care este contrar unei propuneri a Guvernului nu antrenează în mod obligatoriu demisia acestuia. Moțiunea de cenzură trebuie să fie semnată de cel puțin o zecime din membrii Camerei și nu poate fi pusă în discuție decât la trei zile după depunerea ei" (art.94).

3.3.11. Magistratura

Constituția se ocupă pe larg de organizarea serviciilor publice și a magistraturii. În legătură cu acest din urmă aspect precizăm că magistratura este, în sistemul italian, autonomă și independentă de oricare altă putere. **Consiliul Superior al Magistraturii** este prezidat chiar de Președintele Republicii. El aprobă numirile, deplasările, promovările și mișcările disciplinare în ceea ce îi privește pe magistrați. Consiliul Superior al Magistraturii se compune - în afară de Președintele Republicii - din primul președinte al Curții de Casație și Procurorul General al acesteia, precum și din magistrați obișnuiți, aleși din rândul judecătorilor de diverse categorii. O treime din membrii Consiliului Superior este aleasă de Parlament din rândul profesorilor titulari, care predau discipline juridice, și avocaților care au 15 ani de exercitare a profesiei. O prevedere importantă a Constituției este aceea care dispune că: "Magistrații sunt inamovibili. Ei nu pot fi revocați sau suspendați din funcția lor, sau transferați în alte reședințe sau primi însărcinări decât printr-o decizie a Consiliului Superior al Magistraturii, luată fie din motive și pentru garantarea apărării lor de organele judiciare, fie cu consimțământul celor interesați" (art.107).

3.3.12. Organizarea teritorială

În ceea ce privește organizarea statului, se prevede că Republica este subdivizată în **regiuni, provincii și comune**. **Regiunile** posedă autonomie financiară sub formele și în limitele stabilite de legile republicii, care coordonează această autonomie cu finanțele statului, ale provinciilor și comunelor. **Regiunile** percepe taxe speciale și cote-părți asupra încasărilor fiscale în funcție de nevoile regiunii, în vederea acoperirii cheltuielilor care le sunt necesare pentru îndeplinirea funcțiilor curente. În vederea atingerii unor scopuri bine determinate, și mai ales pentru punerea în valoare a "Sudului" și "Insulelor", statul urmează să aloce, printr-o lege, subvenții speciale unor regiuni determinate.

Potrivit Constituției, organele regiunii sunt: **consiliul regional, consiliul administrativ și președintele său**. **Consiliul regional** exercită puterile legislative și de reglementare atribuite regiunii, ca și celelalte funcții care îi sunt conferite prin Constituție și legi. El poate prezenta propuneri de lege Camerelor. **Consiliul administrativ** este organul executiv al regiunii. **Președintele** acestui consiliu reprezintă regiunea; el promulgă legile și regulamentele regionale. Totodată, el conduce funcțiile administrative încredințate de stat regiunii, după indicațiile guvernului central. Un **comisar al guvernului**, având reședința în capitala Regiunii, asigură funcțiile administrative exercitate de stat, coordonându-le cu funcțiile exercitate de regiune (art.124).

Potrivit Constituției, Consiliul regional poate fi dizolvat dacă săvârșește acte contrare Constituției sau grave violări ale legii. Aceași măsură va putea fi luată dacă el nu consimte, la indicația Guvernului, de a schimba Consiliul Administrativ sau președintele, în cazul în care au săvârșit asemenea încălcări grave.

Consiliul regional poate adopta dispoziții legislative, cu condiția ca acestea să nu fie în contradicție cu interesul național sau cu interesele celorlalte regiuni. Legile aprobate de Consiliul regional vor fi comunicate comisarului guvernului care, în afara cazurilor de opoziție din partea Guvernului, va trebui să le vizeze în termen de 30 de zile de la comunicare. Legea va fi promulgată în 10 zile de la aplicarea vizei și va intra în vigoare în 15 zile după publicarea ei. Dacă o lege va fi declarată urgentă de către Consiliul regional iar Guvernul Republicii a consimțit la această calificare (urgentă), promulgarea și intrarea în vigoare nu se va mai subordona termenelor indicate.

Provinciile și comunele sunt considerate **colectivități autonome**, în limitele principiilor fixate de legile generale ale Republicii.

3.3.13. Curtea Constituțională

Curtea Constituțională (art.134) este competentă pentru a judeca controversele legate de legitimitatea constituțională a legilor și a actelor cu valoare de lege, adoptate de stat și de regiuni. Curtea este, de asemenea, competentă să judece conflictele de atribuții între diversele puteri în stat, între stat și regiuni și între regiuni. Sunt, de asemenea, de competența Curții Constituționale, acuzațiile aduse împotriva Președintelui Republicii sau împotriva miniștrilor.

Curtea Constituțională se compune din 15 judecători. O treime este desemnată de Președintele Republicii, o treime de Parlament și o treime de magistraturile supreme, ordinare și administrative. Judecătorii Curții Constituționale sunt aleși dintre magistrați (chiar pensionari) aparținând jurisdicțiilor superioare, ordinare și administrative, precum și dintre profesorii titulari la universități care predau materii juridice, și avocați având mai mult de 20 de ani de activitate profesională³⁷⁶.

³⁷⁶ Articolul 135 (astfel modificat prin Legea constituțională nr.2 din 22 noiembrie 1967).

3.3.14. Revizuirea Constituției. Alte prevederi

Legile privind revizuirea Constituției și celelalte legi constituționale sunt adoptate de fiecare Cameră, după două deliberări succesive separate, într-un interval de cel puțin trei luni, fiind aprobate cu o majoritate absolută a membrilor fiecărei Camere la al doilea tur de scrutin. Legile vor fi supuse referendumului popular dacă în trei luni de la publicarea lor referendumul este cerut de o cincime din membrii unei Camere, de 5.000 electori sau de 5 consilii regionale. Legea supusă referendumului nu va putea fi promulgată dacă nu va fi aprobată cu majoritatea sufragiilor exprimate (art.138).

Câteva prevederi ale Constituției sunt esențiale, ca de pildă, aceea care dispune că **"Forma republicană nu poate face obiectul unei revizuii constituționale"** (art.149).

Dintre dispozițiile tranzitorii și finale remarcăm pe aceea care prevede că **"Reorganizarea, sub orice formă, a partidului fascist care a fost dizolvat, este interzisă"**³⁷⁷. Semnalăm și prevederile punctului XIII din dispozițiile tranzitorii și finale, care dispune că membrii și descendenții Casei de Savoia nu sunt eligibili și nu pot ocupa funcții publice sau electorale. Constituția interzice foștilor regi ai Casei de Savoia, soțiilor și descendenților lor de gen masculin, să intre și să se deplaseze pe teritoriul național. Bunurile foștilor regi de Savoia sunt confiscate de stat.

Este de menționat și prevederea cuprinsă la punctul XIV, în sensul că în Italia **titlurile nobiliare nu sunt recunoscute**.

CONSTITUȚIA REPUBLICII ITALIENE

Text promulgat la 27 decembrie 1947, cu modificările ulterioare

Șeful interimar al statului,

Luând în considerare dezbaterile Adunării Constituante care în ședința din 22 decembrie 1947 a aprobat Constituția Republicii Italiene.

Luând în considerare cea de a 18-a dispoziție finală a Constituției,

Promulgă

Constituția Republicii Italiene, cu următorul text:

PRINCIPII FUNDAMENTALE

Articolul întâi

Italia este o Republică democratică, întemeiată pe muncă.

Suveranitatea aparține poporului, care o exercită sub formele și în limitele stabilite de Constituție.

Articolul 2

Republica recunoaște și garantează drepturile inviolabile ale omului, fie ca individ, fie în formațiile sociale unde se manifestă personalitatea sa și reclamă de la acesta îndeplinirea datoriilor imprescriptibile de solidaritate politică, economică și socială.

Articolul 3

Toți cetățenii se bucură de aceeași demnitate socială și sunt egali în fața legii, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie, opinii politice, condiții personale și sociale.

³⁷⁷ Punctul XII din Dispozițiile finale și tranzitorii.

Republica este aceea care înlătură obstacolele de ordin economic și social care, limitând în fond libertatea și egalitatea cetățenilor, împiedică manifestarea plenară a personalității umane și participarea efectivă a tuturor celor care muncesc la organizarea politică, economică și socială a țării.

Articolul 4

Republica recunoaște tuturor cetățenilor dreptul la muncă și înlesnește condițiile susceptibile de a transpune în viață acest drept.

Orice cetățean are datoria de a exercita, după propriile sale posibilități și propria sa alegere, o activitate sau o îndeletnicire care contribuie la progresul material sau spiritual al societății.

Articolul 5

Republica, una și indivizibilă, recunoaște și favorizează autonomiile locale; ea efectuează cea mai mare descentralizare administrativă în serviciile care depind de stat; ea armonizează principiile și metodele legislației sale cu exigențele autonomiei și descentralizării.

Articolul 6

Republica garantează, prin măsuri adecvate, minoritățile lingvistice.

Articolul 7

Statul și biserica catolică sunt independente și suverane, fiecare în propriul său domeniu.

Raporturile lor sunt reglementate prin pactele de la Latran (acorduri încheiate în 1929 între Sfântul Scaun și guvernul italian, care a redat suveranitatea Papei asupra Sfântului Vatican - n.t.).

Modificările la aceste pacte, acceptate de cele două părți, nu impun nici o măsură de revizuire constituțională.

Articolul 8

Toate religiile se bucură de aceeași libertate în fața legii.

Religiile, altele decât religia catolică, au dreptul de a se organiza după propriile lor reguli, cu condiția ca acestea să nu fie în contradicție cu ordinea juridică italiană.

Raporturile lor cu statul sunt reglementate prin lege, bazându-se pe acordurile cu reprezentanții lor.

Articolul 9

Republica favorizează dezvoltarea culturii ca și a cercetării științifice și tehnice.

Este protejat mediul, ca și patrimoniul istoric și artistic al națiunii.

Articolul 10

Ordinea juridică italiană se conformează normelor de drept internațional general recunoscute.

Condiția juridică a cetățeanului străin este stabilită prin lege, în conformitate cu normele și tratatele internaționale.

Cetățeanul străin care își vede refuzată în țara sa exercitarea efectivă a libertăților democratice garantate de Constituția italiană are drept de azil pe teritoriul Republicii, potrivit condițiilor stabilite prin lege.

Extradarea unui cetățean străin pentru delikte politice nu este admisă. (Această dispoziție nu se aplică în cazul delictelor de genocid - Legea constituțională din 21 iunie 1967, nr.1, Buletin Oficial nr.164 din 3 iulie 1967).

Articolul 11

Italia respinge războiul ca mijloc de a atenta la libertatea altor popoare și ca mijloc de rezolvare a diferendelor internaționale; ea consimte, în condiții de egalitate cu celelalte state, la limitări de suveranitate necesare unei ordini menite să asigure pacea și justiția între națiuni; ea sprijină și favorizează organizațiile internaționale care vizează acest scop.

Articolul 12

Emblema Republicii este drapelul tricolor italian: verde, alb și roșu, cu trei benzi verticale de dimensiuni egale.

PARTEA ÎNTÂI

Drepturi și îndatoriri ale cetățenilor

Titlul întâi

Raporturi civile

Articolul 13

Libertatea individuală este inviolabilă.

Nici o formă de detenție, inspecție sau de percheziție individuală, precum și nici o restricție la libertatea individuală nu este admisă, decât în situația unui act motivat de autoritatea judiciară și doar în cazurile și formele prevăzute de lege.

În cazuri excepționale, de necesitate și de urgență, specificate în mod expres prin lege, autoritățile siguranței publice pot adopta măsuri provizorii care trebuie comunicate în 48 ore autorității judiciare; în cazul în care aceasta nu le confirmă în următoarele 48 ore, ele sunt revocate *ipso facto* și lipsite de orice efect.

Orice violență fizică sau morală contra persoanelor supuse în orice fel unei restricții a libertății lor se pedepsește.

Legea stabilește limitele maxime ale detenției preventive.

Articolul 14

Domiciliul este inviolabil.

Nici o inspecție, percheziție sau sechestrul nu poate fi efectuat decât în cazurile și în formele stabilite de lege, în conformitate cu garanțiile prescrise în apărarea libertății individuale.

Verificările și inspecțiile având ca scop sănătatea și securitatea publică sau efectuate cu scopuri economice și fiscale sunt stabilite prin legi speciale.

Articolul 15

Libertatea și secretul corespondenței, ca și al oricărei alte forme de comunicare, sunt inviolabile.

Acestora nu li se poate aduce o limitare decât printr-un act motivat al autorității judiciare și cu garanțiile stabilite prin lege.

Articolul 16

Orice cetățean poate să circule și să se stabilească liber în orice punct al teritoriului național, sub rezerva limitărilor stabilite prin lege, ca măsură generală, din rațiuni de sănătate publică sau de securitate. Nici o restricție nu poate fi hotărâtă din motive politice.

Orice cetățean este liber să părăsească teritoriul Republicii și să revină pe acest teritoriu în condițiile prevăzute de lege.

Articolul 17

Cetățenii au dreptul de a se întruni în mod pașnic și fără arme.

Nu este necesar nici un aviz pentru întruniri, chiar dacă acestea se desfășoară în locuri deschise publicului.

Întrunirile în locuri publice trebuie să fie anunțate în prealabil autorităților; acestea nu le pot interzice decât pentru motive justificate privind liniștea și siguranța publică.

Articolul 18

Cetățenii au dreptul de a se asocia în mod liber, fără nici o autorizație, în orice scop care nu este interzis prin legea penală.

Sunt interzise asociațiile secrete și cele care urmăresc, chiar indirect, scopuri politice cu ajutorul unor organizații cu caracter militar.

Articolul 19

Orice om are dreptul să profeseze în mod liber propria sa credință religioasă, sub o formă oarecare, individual sau colectiv, să facă propagandă în favoarea sa și să exercite cultul acesteia în public sau în particular, cu condiția să nu fie vorba de rituri contrare bunelor moravuri.

Articolul 20

Caracterul eclesastic și scopul religios sau cultural al unei asociații sau instituții nu pot justifica limitări legislative speciale, nici taxe fiscale speciale în legătură cu constituirea, capacitatea juridică și activitatea sa, sub orice formă.

Articolul 21

Fiecare om are dreptul de a-și exprima liber opiniile sale prin cuvânt, prin scris sau prin oricare altă formă de difuzare.

Presă nu poate fi supusă nici unei forme de autorizare sau de cenzură.

Nu se poate proceda la confiscarea unei tipărituri, decât în virtutea unui act motivat al autorității judiciare și pentru delikte vizate în mod expres de legea presei sau pentru violarea prevederilor pe care sus-numita lege le prevede pentru indicarea responsabililor.

În aceste cazuri, dacă este vorba de o urgență absolută și intervenția în timp util a autorității judiciare este imposibilă, va putea fi efectuată confiscarea presei periodice de către ofițerii de poliție judiciară, care vor trebui imediat - în cel mult 24 ore - să anunțe autoritatea judiciară. În cazul în care aceasta nu confirmă măsura în 24 ore, confiscarea trebuie considerată revocată și lipsită de orice efect.

Legea poate stabili, prin prevederi cu caracter general, ca mijloacele de finanțare a presei periodice să fie dată publicității.

Sunt interzise publicațiile, spectacolele și oricare alte manifestări contrare bunelor moravuri. Legea stabilește măsuri menite să prevină și să reprime atentatele împotriva bunelor moravuri.

Articolul 22

Nimeni nu poate fi privat, pe motive politice, de capacitatea sa juridică, de naționalitatea sa, sau de numele său.

Articolul 23

Nici o prestație personală sau patrimonială nu poate fi impusă decât prin lege.

Articolul 24

Orice cetățean poate intenta acțiune judecătorească pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime.

Apărarea constituie un drept inviolabil în oricare stadiu sau fază a procesului.

Mijloacele de a acționa în justiție și de a se apăra în fața oricărei jurisdicții sunt asigurate, prin instituții adecvate, celor nevoiași.

Legea stabilește condițiile și mijloacele pentru îndreptarea erorilor judiciare.

Articolul 25

Nimeni nu se poate sustrage de judecătorul său firesc prevăzut de lege.

Nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi intrate în vigoare înainte ca fapta să fi fost comisă.

Nimeni nu poate fi supus unor măsuri polițienești decât în cazurile prevăzute de lege.

Articolul 26

Extradarea unui cetățean nu poate fi autorizată dacă nu este prevăzută de convențiile internaționale în mod expres.

Ea nu se acordă în nici un caz pentru delikte politice. (Această dispoziție nu se aplică delictelor de genocid; Legea constituțională din 21 iunie 1967, nr.1, "Buletinul Oficial" nr.164 din 3 iulie 1967).

Articolul 27

Răspunderea penală este personală.

Acuzatul nu este considerat vinovat decât după condamnarea sa definitivă.

Pedepsele nu pot consta în tratamente contrare demnității umane și ele trebuie să urmărească reeducarea condamnatului.

Nu se admite pedeapsa cu moartea, în afara cazurilor prevăzute de legile militare, în timp de război.

Articolul 28

Funcționarii și agenții statului din instituțiile publice sunt răspunzători direct pentru actele săvârșite cu violarea unui drept oarecare, potrivit legilor penale, civile și administrative. În aceste cazuri, răspunderea civilă se extinde asupra statului și oficiilor publice.

Titlul II

Raporturi morale și sociale

Articolul 29

Republica recunoaște drepturile familiei ca societate naturală, întemeiată pe căsătorie.

Căsătoria se bazează pe egalitatea morală și juridică a soților, în limitele stabilite de lege, pentru a asigura unitatea familială.

Articolul 30

Părinții au datoria și dreptul de a întreține, instrui și crește copiii lor, chiar dacă aceștia s-au născut în afara căsătoriei.

În cazul incapacității părinților, legea veghează la îndeplinirea îndatoririlor lor.

Legea asigură copiilor născuți din afara căsătoriei întreaga protecție juridică și socială, compatibilă cu drepturile membrilor familiei legitime.

Legea stabilește regulile și limitele pentru cercetarea paternității.

Articolul 31

Republica facilitează, prin măsuri economice și prin alte mijloace, întemeierea familiei și îndeplinirea obligațiilor legate de aceasta, în special în ceea ce privește familiile numeroase.

Republica ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, favorizând instituțiile necesare în acest scop.

Articolul 32

Republica protejează sănătatea publică, considerată un drept fundamental al individului și un interes al colectivității; ea asigură îngrijiri medicale gratuite celor nevoiași.

Nimeni nu poate fi constrâns la un anumit tratament medical decât în cazul unei dispoziții legale. Legea nu poate să violeze în nici un caz limitele impuse de respectul față de persoana umană.

Articolul 33

Arta și știința sunt libere, și tot liberă este învățarea lor.

Republica stabilește reguli generale privind educația și instituie școli de stat pentru toate categoriile și gradele.

Instituțiile private și particularii au dreptul să deschidă școli și instituții de educație, fără a putea angaja însă obligații pentru stat.

Legea, precizând drepturile și obligațiile școlilor care nu aparțin statului și care cer egalitatea (cu cele ale statului, n.t.), trebuie să le asigure acestora o libertate deplină iar elevilor lor o pregătire școlară echivalând cu cea a elevilor de la școlile de stat.

Un examen (la o instituție de învățământ de stat) este obligatoriu pentru admiterea în școlile de diverse categorii și grade sau pentru absolvirea acestor categorii și grade, ca și pentru obținerea calificativului de aptitudine profesională.

Instituțiile de înaltă cultură, universitățile și academiile au dreptul să-și stabilească statut de autonomie, în limitele stabilite de legile statului.

Articolul 34

Învățământul este deschis tuturor.

Educația primară este obligatorie și gratuită, fiind asigurată pentru cel puțin opt ani.

Elevii dotați și merituoși, chiar dacă sunt lipsiți de mijloace de subsistență, au dreptul să-și continue studiile până la cel mai înalt grad.

Republica transpune acest drept în practică, acordând burse de studii, alocații familiale și alte ajutoare, care trebuie să fie obținute prin concurs.

Titlul III

Raporturi economice

Articolul 35

Republica garantează munca sub toate formele sale și în toate aplicațiile sale.

Ea veghează la formarea și perfecționarea profesională a celor ce muncesc.

Ea promovează și ajută organizațiile și acordurile internaționale care urmăresc afirmarea și reglementarea dreptului la muncă.

Ea recunoaște libertatea de emigrare, ținând cont de obligațiile stabilite prin lege în interesul general și apără munca italienilor în străinătate.

Articolul 36

Muncitorul are dreptul să obțină o retribuție proporțională cu cantitatea și calitatea muncii sale; această retribuție trebuie să fie, în orice caz, suficientă pentru a asigura, lui și familiei sale, o existență liberă și demnă.

Durata maximă a zilei de muncă este stabilită prin lege.

Muncitorul are dreptul la un repaos săptămânal și la concedii anuale plătite; el nu poate renunța la acestea.

Articolul 37

Femeia care muncește are aceleași drepturi și, la muncă egală, aceeași retribuție ca și bărbatul care muncește. Condițiile de muncă trebuie să îi permită să-și îndeplinească rolul său esențial în familie și să asigure mamei și copilului o protecție specială și corespunzătoare.

Legea stabilește vârsta minimă pentru munca salariată.

Republica ocrotește munca persoanelor minore prin dispoziții speciale și le garantează, la muncă egală, dreptul la egalitate de remunerare.

Articolul 38

Orice cetățean inapt de muncă și lipsit de mijloacele necesare traiului are dreptul la întreținere și la asistență socială.

Muncitorii au dreptul la ceea ce s-a prevăzut și, totodată, să li se asigure mijloacele corespunzătoare nevoilor lor în caz de accident, boală, invaliditate și bătrânețe, șomaj involuntar.

Inapții și invalizii au dreptul la reeducarea lor profesională.

Măsurile prevăzute la acest articol vor fi îndeplinite de organizațiile și instituțiile create sau sprijinite de stat.

Asistența particulară este liberă.

Articolul 39

Organizarea sindicală este liberă.

Nici o obligație nu se poate impune sindicatelor în afară de înregistrarea lor pe lângă oficiile locale sau centrale, în conformitate cu măsurile stabilite prin lege.

Nu pot fi înregistrare decât statutele sindicatelor care își întemeiază o organizare a lor interioară pe baze democratice.

Sindicatelor recunoscute se bucură de personalitate juridică. Reprezentate în mod unitar, proporțional cu numărul membrilor înscrși, ele pot să încheie contracte colective de muncă, a căror aplicare este obligatorie pentru toți membrii categoriilor vizate în contract.

Articolul 40

Dreptul la grevă se exercită în cadrul legilor care îl reglementează.

Articolul 41

Inițiativa economică particulară este liberă.

Ea nu se poate desfășura în detrimentul utilității sociale ori să dăuneze securității, libertății și demnității umane.

Legea stabilește programele și mijloacele de control pentru ca activitatea publică și privată în economie să poată fi orientată și coordonată către scopuri sociale.

Articolul 42

Proprietatea poate fi publică sau privată.

Bunurile economice aparțin statului, organizațiilor sau particularilor.

Proprietatea privată este recunoscută și garantată prin lege, care stabilește modalitățile sale de dobândire și de folosință, precum și limitele sale, în scopul de a-i asigura funcția ei socială și de a o face accesibilă tuturor.

În cazurile prevăzute de lege și sub rezerva despăgubirii, proprietatea privată poate fi supusă exproprierii pentru motive de utilitate publică.

Legea stabilește normele și limitele succesiunii legale sau testamentare, precum și drepturile statului asupra moștenirilor.

Articolul 43

Pentru scopuri de utilitate publică, legea poate rezerva de la început sau transfera, prin expropriere și cu condiția despăgubirii, fie statului, fie colectivităților publice, fie comunităților de muncitori sau beneficiari, anumite întreprinderi sau categorii de întreprinderi având ca obiect serviciile publice de bază, sursele de energie, sau situațiile de monopol și care prezintă un caracter de interes general preponderent.

Articolul 44

În scopul unei utilizări raționale a solului și a stabilirii unor raporturi sociale echitabile, legea impune obligații și restricții proprietății funciare private, stabilește limitele întinderii sale în funcție de regiunile și zonele agricole, favorizează și impune asanarea pământurilor, transformarea marilor domenii și reconstituirea unităților de producție; ea vine în ajutorul proprietății mici și mijlocii.

Legea prevede protejarea și punerea în valoare a zonelor montane.

Articolul 45

Republica recunoaște funcția socială a cooperării cu caracter mutual, care urmărește speculația privată. Legea încurajează și favorizează dezvoltarea acestei cooperări prin mijloacele cele mai potrivite; ea îi asigură, prin controale adecvate, caracterul și finalitatea.

Legea veghează la apărarea și dezvoltarea artizanatului.

Articolul 46

Republica recunoaște muncitorilor dreptul de a colabora, în formele și în limitele stabilite de lege, la gestionarea întreprinderilor în vederea ridicării economice și sociale a muncii și în armonie cu exigențele producției.

Articolul 47

Republica încurajează și protejează economiile sub toate formele; se reglementează, coordonează și controlează exercițiul creditului.

Ea înlesnește accesul economiilor populare la proprietatea asupra locuințelor, la proprietatea asupra terenurilor direct cultivate, la plasamentul direct sau indirect al economiilor în acțiunile marilor întreprinderi de producție ale țării.

Titlul IV

Raporturi politice

Articolul 48

Au calitatea de alegători toți cetățenii, bărbați și femei, care au ajuns la vârsta majoratului.

Votul este personal și egal, liber și secret. Exercitarea sa este o datorie civică.

Dreptul de vot nu poate fi limitat decât ca urmare a unei incapacități civile, ori printr-o sentință penală definitivă, sau în cazul unei nedemnități morale, în cazurile prevăzute de lege.

Articolul 49

Toți cetățenii au dreptul de a se asocia în mod liber în partide, pentru a contribui, potrivit regulilor democratice, la determinarea politicii naționale.

Articolul 50

Toți cetățenii pot adresa petiții Camerelor solicitând măsuri legislative sau pentru a expune cerințe de interes general.

Articolul 51

Toți cetățenii, indiferent de sex, pot avea acces în mod egal la funcții publice și însărcinări electivă în conformitate cu condițiile cerute de lege.

Pentru accesul la funcțiile publice și la însărcinările electivă, legea poate asimila, în condiții de egalitate cu resortisanții naționali, pe italienii care nu aparțin Republicii (care nu sunt cetățeni ai Republicii Italiene).

Oricine este ales în funcții publice electivă are dreptul să dispună de timpul necesar pentru îndeplinirea acestora, fără a-și pierde locul de muncă.

Articolul 52

Apărarea patriei este o datorie sacră a cetățeanului.

Serviciul militar este obligatoriu în limitele și în formele stabilite prin lege. Îndeplinirea lui nu poate aduce prejudicii poziției cetățeanului în serviciul său, și nici exercitării drepturilor politice.

Organizarea forțelor armate se inspiră din spiritul democratic al Republicii.

Articolul 53

Fiecare persoană trebuie să contribuie la cheltuielile publice proporțional cu posibilitățile sale.

Sistemul fiscal se inspiră după principiile progresivității.

Articolul 54

Toți cetățenii au datoria de a fi fideli Republicii și de a-i respecta Constituția și legile.

Cetățenii cărora li s-au încredințat funcții publice au datoria de a le îndeplini cu disciplină și onoare, și de a depune jurământ în cazurile stabilite de lege.

PARTEA A II-a **Organizarea Republicii**

Titlul întâi **Parlamentul**

Secțiunea I - Camerele

Articolul 55

Parlamentul se compune din Camera Deputaților și din Senatul Republicii.

Parlamentul nu se reunește în ședința comună a membrilor celor două Camere decât în cazurile stabilite prin Constituție.

Articolul 56

(Astfel modificat prin art.nr.1 al legii constituționale nr.2 din 9 februarie 1963)

Camera Deputaților se alege prin vot universal și direct.

Numărul deputaților este de 630.

Pot fi aleși deputați toți alegătorii care, în ziua alegerilor, au împlinit vârsta de 25 ani. Repartizarea mandatelor între circumscripții se efectuează prin împărțirea numărului locuitorilor Republicii, așa cum rezultă din ultimul recensământ general al populației, la 630, și repartizând mandatele, în proporție cu populația din fiecare circumscripție, pe baza câturilor întregi și a resturilor cele mai ridicate.

Articolul 57

(Astfel modificat prin art.2 din legea constituțională nr.2 din 9 februarie 1963 și, ulterior, prin art.2 din legea constituțională nr.3 din 27 decembrie 1963)

Senatul Republicii este ales pe bază regională.

Numărul senatorilor ce vor fi aleși este de 315.

Nici o regiune nu poate avea un număr de senatori mai mic de 7; singurele excepții sunt: regiunea Molise care are doi și regiunea Vallée d'Aoste, care are doar unul.

Repartiția locurilor între regiuni după aplicarea prealabilă a dispozițiilor alineatului precedent este proporțională cu populația regiunilor, astfel cum ea reiese din ultimul recensământ general, pe baza câturilor întregi și a resturilor cele mai mari.

Articolul 58

Senatorii sunt aleși prin vot universal și direct de către alegătorii care au vârsta de 25 ani împliniți.

Pot fi aleși în Senat alegătorii care au împlinit vârsta de 40 de ani.

Articolul 59

Toți foștii președinți ai Republicii sunt senatori de drept, pe viață, în afară de cazurile în care ar renunța chiar ei la aceasta.

Articolul 60

(Astfel modificat prin art.3 din legea constituțională nr.2 din 9 februarie 1963)

Camera Deputaților și Senatul Republicii sunt alese pe o perioadă de cinci ani.

Durata mandatului fiecărei Camere nu poate fi prelungită decât prin lege și în caz de război.

Articolul 61

Alegerile pentru noile Camere se vor desfășura într-un interval de 70 de zile de la terminarea mandatului precedentelor Camere. Prima reuniune are loc în cele 20 zile care urmează alegerilor.

Atâta timp cât noile Camere nu s-au reunit, sunt prorogate puterile Camerelor precedente.

Articolul 62

Camerele își reiau de drept lucrările în prima zi lucrătoare din februarie și din octombrie.

Fiecare Cameră poate fi convocată în sesiune extraordinară la inițiativa președintelui ei sau a președintelui Republicii, ori la inițiativa unei treimi din membrii săi.

Când o Cameră se reunește în sesiune extraordinară, și cealaltă se convoacă de drept.

Articolul 63

Fiecare Cameră își alege dintre membrii săi președintele și Biroul.

Când Parlamentul se reunește în ședință comună, președintele și Biroul său sunt cei ai Camerei Deputaților.

Articolul 64

Fiecare Cameră își adoptă propriul său regulament cu majoritatea absolută a membrilor săi.

Ședințele sunt publice. Totuși, fiecare dintre cele două Camere, separat sau în ședință comună, poate decide să se întrunească în ședință secretă.

Deliberările fiecărei Camere și ale Parlamentului în întregul său nu sunt valabile decât dacă este prezentă majoritatea membrilor lor, și dacă aceste deliberări au fost aprobate de majoritatea celor prezenți, în afara cazurilor când Constituția prevede o majoritate specială.

Membrii Guvernului, chiar dacă nu fac parte din Camere, au dreptul și, dacă li se cere, datoria de a asista la ședințe. Ei au dreptul să li se acorde cuvântul ori de câte ori o cer.

Articolul 65

Legea determină cazurile de neeligibilitate și de incompatibilitate cu funcțiile de deputat sau de senator.

Nimeni nu poate aparține în același timp ambelor Camere.

Articolul 66

Fiecare Cameră examinează titlurile de admitere ale membrilor săi și motivele de neeligibilitate și incompatibilitate.

Articolul 67

Fiecare membru al Parlamentului reprezintă Națiunea și își exercită funcțiile în afara oricărui mandat imperativ.

Articolul 68

Nici un membru al Parlamentului nu poate fi urmărit pe cale judiciară pentru opiniile sau voturile exprimate în exercițiul funcțiilor sale.

Fără autorizarea Camerei a căreia îi aparține, nici un membru al Parlamentului nu poate face obiectul unei urmăriri penale; el nu poate fi arestat sau lipsit în vreun fel de libertatea sa, nici supus unei percheziții personale sau domiciliare, în afara cazurilor când a fost surprins în momentul în care era pe cale să comită un delict pentru care mandatul de arestare sau ordinul de reținere este obligatoriu.

O autorizație asemănătoare este necesară pentru arestarea sau reținerea în detenție a unui membru al Parlamentului în cazul executării unei hotărâri judecătorești chiar irevocabile.

Articolul 69

Membrii Parlamentului primesc o indemnizație stabilită prin lege.

Secția II - Formarea legilor

Articolul 70

Funcția legislativă se exercită împreună de cele două Camere.

Articolul 71

Inițiativa legilor aparține Guvernului, fiecărui membru al Camerelor, ca și organelor și organizațiilor care au fost investite cu aceasta printr-o lege constituțională.

Poporul exercită inițiativa legislativă prin intermendiul unei propuneri, prezentată de către cel puțin 50.000 alegători, sub forma unui proiect redactat pe articole.

Articolul 72

Orice proiect de lege prezentat uneia dintre Camere este, potrivit regulamentului acestei Camere, examinat de o comisie și apoi de către Camera însăși, care îl adoptă articol cu articol și apoi printr-un vot final.

Regulamentul stabilește proceduri mai rapide pentru proiectele de lege a căror urgență a fost declarată.

El poate, de asemenea, stabili în ce cazuri și sub ce forme examinarea și adoptarea proiectelor de lege este încredințată comisiilor, chiar permanente, compuse în așa fel încât să reflecte proporția grupurilor parlamentare. Chiar și în aceste cazuri, până la adoptarea definitivă, textul este supus Camerei, dacă Guvernul, sau o zecime din membrii Camerei, sau o cincime din membrii comisiei solicită ca acest text să fie discutat și votat de Camera însăși, sau să fie supus aprobării sale finale doar prin declarații de vot. Regulamentul stabilește formele de publicitate pentru lucrările comisiilor.

Procedura normală de examinare și adoptare directă de către Cameră va fi folosită întotdeauna pentru proiectele de lege în materie constituțională și electorală, și pentru acelea care se referă la delegarea puterilor legislative, la autorizarea de a ratifica tratate internaționale, la adoptarea bugetului și a legilor de încheiere a exercițiului bugetar.

Articolul 73

Legile sunt promulgate de Președintele Republicii în termen de o lună de la adoptarea lor.

Dacă cele două Camere, fiecare cu o majoritate absolută a membrilor săi, declară legea ca fiind urgentă, ea va fi promulgată în termenul pe care ea însăși îl va stabili.

Legile sunt publicate imediat după promulgarea lor și intră în vigoare la 15 zile de la publicarea lor, în afară de cazul când prin însăși textul legii s-ar stabili un alt termen.

Articolul 74

Înainte de a promulga legea, Președintele Republicii, poate cere printr-o înștiințare motivată adresată Camerelor, o nouă deliberare.

În cazul în care cele două Camere adoptă din nou legea, aceasta trebuie să fie promulgată.

Articolul 75

Se va recurge la referendum popular pentru a se decide asupra abrogării totale sau parțiale a unei legi sau a unui act având valoare de lege, dacă s-a solicitat aceasta de către 500.000 alegători sau de către cinci Consilii regionale.

Nu se admite referendumul pentru legile fiscale și de buget, de amnistie și de absolvire de o pedeapsă, de împuternicire pentru ratificarea tratatelor internaționale.

Au dreptul să ia parte la referendum toți cetățenii chemați să aleagă Camera Deputaților.

Propunerea supusă referendumului este considerată aprobată dacă majoritatea alegătorilor a luat parte la vot și dacă s-a obținut majoritatea voturilor valabil exprimate.

Legea stabilește procedura pentru desfășurarea referendumului.

Articolul 76

Exercitarea funcției legislative nu poate fi delegată Guvernului decât în măsura în care au fost definite principiile și directivele acestei delegări și numai pentru o durată limitată și pentru scopuri bine definite.

Articolul 77

Guvernul nu poate promulga decrete având forța unor legi ordinare, fără ca această putere să-i fi fost expres delegată de către adunările parlamentare.

În cazuri excepționale de necesitate și de urgență, când Guvernul adoptă, pe răspunderea sa, măsuri provizorii având forță de lege, el trebuie, chiar în aceeași zi, să le prezinte Camerelor pentru a fi

transformate în legi; acestea, chiar dacă sunt dizolvate, vor fi în mod expres convocate și se vor întruni într-un termen de cinci zile.

Decretele vor fi considerate abrogate **ab initio** dacă nu vor fi transformate în legi într-un interval de 60 de zile de la publicarea lor.

Cu toate acestea, Camerele pot să reglementeze printr-o lege raporturile juridice create prin decrete care nu au fost transformate în legi.

Articolul 78

Camerele aprobă declarația de război și conferă Guvernului puterile necesare.

Articolul 79

Amnistierea și comutarea pedepselor se acordă de către Președintele Republicii în virtutea unei legi de delegare de puteri din partea Camerelor.

Ele nu se pot aplica infracțiunilor comise după propunerea de delegare a puterilor.

Articolul 80

Camerele autorizează prin legi ratificarea tratatelor internaționale de natură politică, sau care prevăd arbitraje sau reglementări judiciare, sau care comportă modificări de teritoriu, sarcini financiare sau modificări ale legilor.

Articolul 81

Camerele aprobă în fiecare an bugetul și legea de încheiere a exercițiului bugetar prezentate de Guvern.

Exercițiul provizoriu al bugetului nu poate fi admis decât printr-o lege și pentru intervale de timp care nu pot depăși, în total, patru luni.

Legea de adoptare a bugetului nu poate autoriza ridicarea nivelului impozitelor și nici să stabilească noi cheltuieli.

Oricare altă lege care comportă cheltuieli noi sau sporite trebuie să precizeze și mijloacele prin care urmează să se poată face față la aceasta.

Articolul 82

Fiecare Cameră poate iniția anchete în probleme de interes public.

În acest scop, ea alege dintre membrii săi o comisie alcătuită în așa fel încât să reflecte proporția diferitelor grupuri parlamentare. Comisia de anchetă efectuează investigațiile și verificările cu aceleași împuterniciri și aceleași limite ca și autoritatea judiciară.

Titlul II

Președintele Republicii

Articolul 83

Președintele Republicii este ales de către Parlamentul reunit în ședință comună a membrilor săi.

La această alegere participă câte trei delegați pentru fiecare regiune, aleși de Consiliul regional în așa fel încât reprezentarea minorităților să fie asigurată. Regiunea Valea Aosta nu are decât un singur delegat.

Alegerea Președintelui Republicii se desfășoară prin scrutin secret și cu obținerea unei majorități de două treimi a membrilor Parlamentului. După trei tururi de scrutin, majoritatea absolută este suficientă.

Articolul 84

Orice cetățean care a împlinit vârsta de 50 ani și se bucură de drepturile sale civile și politice poate fi ales președinte al Republicii.

Prerogativele de Președinte al Republicii sunt incompatibile cu orice altă însărcinare.

Indemnizația și veniturile președintelui sunt stabilite prin lege.

Articolul 85

Președintele Republicii este ales pentru șapte ani.

Cu 30 zile înainte de expirarea termenului, președintele Camerei Deputaților convoacă în ședință comună Parlamentul și delegații regionali pentru a alege noul președinte al Republicii.

Dacă cele două Camere sunt dizolvate, sau dacă rămân mai puțin de trei luni înaintea expirării mandatului lor, alegerea are loc într-un interval de 15 zile de la data reunirii noilor Camere. În această perioadă se prelungește autoritatea președintelui în exercițiu.

Articolul 86

În caz de incapacitate, funcțiile Președintelui Republicii sunt exercitate de președintele Senatului.

În caz de incapacitate definitivă, de deces, sau de demisie a Președintelui Republicii, președintele Camerei Deputaților stabilește alegerea noului președinte al Republicii în următoarele 15 zile. Un interval mai lung poate fi prevăzut în situația când Camerele sunt dizolvate, sau dacă rămân mai puțin de trei luni până la sfârșitul legislaturii.

Articolul 87

Președintele Republicii este șeful statului și reprezintă unitatea națională.

El poate să adreseze mesaje Camerelor.

El stabilește alegerile pentru noile Camere și fixează prima lor întrunire.

El autorizează prezentarea în Camere a proiectelor de lege din inițiativă guvernamentală.

El promulgă legile și decretele cu valoare de lege, precum și regulamentele.

El dispune organizarea referendumului popular în cazurile prevăzute de Constituție.

El numește funcționarii de stat, în cazurile prevăzute de lege.

El acreditează și primește reprezentanții diplomați, ratifică tratatele internaționale, după autorizarea prealabilă a Camerelor, dacă acest lucru este prevăzut.

El comandă forțele armate, prezidează Consiliul suprem de apărare instituit prin lege, declară starea de război hotărâtă de către Camere.

El prezidează Consiliul superior al magistraturii.

El poate acorda grațierea și comuta pedepsele.

El conferă decorațiile Republicii.

Articolul 88

Președintele Republicii poate să dizolve ambele Camere sau numai una dintre ele, după ce va fi audiat pe președinții acestora.

El nu poate exercita acest drept în ultimele șase luni ale mandatului său.

Articolul 89

Nici un act al Președintelui Republicii nu este valabil dacă nu este contrasemnat de miniștrii care l-au propus și care își asumă responsabilitatea.

Acele care au forță de lege și celelalte acte prevăzute prin lege sunt contrasemnate, de asemenea, de președintele Consiliului de Miniștri.

Articolul 90

Președintele Republicii nu este răspunzător pentru actele săvârșite în exercițiul funcțiilor sale, decât în cazurile de înaltă trădare sau atentat împotriva Constituției.

În aceste din urmă cazuri, el este pus sub acuzare de către Parlament, reunit în ședință comună, cu majoritatea absolută a membrilor săi.

Articolul 91

Înainte de a-și asuma funcțiile, Președintele Republicii depune jurământ de fidelitate față de Republică și jură să respecte Constituția, în fața Parlamentului reunit în ședință comună.

Titlul III**Puterea executivă****Guvernul****Secțiunea I - Consiliul de Miniștri****Articolul 92**

Guvernul Republicii se compune din președintele Consiliului și din miniștri, care alcătuiesc împreună Consiliul de Miniștri.

Președintele Republicii numește președintele Consiliului de Miniștri și pe miniștri, la propunerea acestuia.

Articolul 93

Președintele Consiliului de Miniștri și miniștrii, înainte de a-și asuma funcțiile, depun jurământ în fața Președintelui Republicii.

Articolul 94

Guvernul trebuie să se bucure de încrederea celor două Camere.

Fiecare Cameră acordă sau refuză încrederea sa printr-o moțiune motivată și votată prin apel nominal.

În cele 10 zile care urmează constituirii sale, Guvernul se prezintă în fața Camerelor pentru a le obține încrederea.

Votul contrar al uneia sau al ambelor Camere asupra unei propuneri a Guvernului nu antrenează în mod obligatoriu demisia acestuia.

Moțiunea de neîncredere trebuie să fie semnată de cel puțin o zecime din membrii Camerei și nu poate să formeze obiect de dezbatere decât la trei zile după depunerea ei.

Articolul 95

Președintele Consiliului de Miniștri direcționează politica generală a Guvernului și răspunde de aceasta. El menține unitatea de orientare politică și administrativă, ajutând și coordonând activitatea miniștrilor.

Miniștrii sunt responsabili solidar pentru actele Consiliului de Miniștri și individual pentru actele departamentelor lor.

Prin lege se stabilește organizarea președinției Consiliului, numărul, atribuțiile și organizarea ministerelor.

Articolul 96

Pentru delictele comise în exercițiul funcțiunii lor, Președintele Consiliului de Miniștri și miniștrii pot fi puși sub acuzare de către Parlament, reunit în ședință comună.

Secțiunea II - Administrația publică**Articolul 97**

Serviciile publice sunt organizate potrivit dispozițiilor legii, astfel încât să se asigure buna funcționare și imparțialitatea administrației.

Organizarea serviciilor determină domeniile de competență, atribuțiile și responsabilitățile personale ale funcționarilor.

Posturile din administrația publică se ocupă prin concurs, în afara cazurilor stabilite prin lege.

Articolul 98

Funcționarii sunt în serviciul exclusiv al națiunii.

Dacă sunt membri ai Parlamentului, ei nu pot obține promovarea decât pe baza vechimii în muncă.

Legea poate să impună limitarea dreptului de a se înscrie în partide politice pentru magistrați, membrii forțelor armate în serviciu activ permanent, funcționarii și agenții de poliție, reprezentanții diplomați și consulari în străinătate.

Secțiunea III - Organele auxiliare

Articolul 99

Consiliul național al economiei și al muncii este compus, conform legii, din experți și reprezentanți ai categoriilor productive, într-o proporție care să țină seama de importanța lor numerică și calitativă.

El constituie un organ consultativ al Camerelor și al Guvernului, pentru problemele și conform funcțiilor care îi sunt atribuite prin lege.

El are inițiativă legislativă și poate contribui la elaborarea legislației economice, potrivit principiilor și în limitele stabilite de lege.

Articolul 100

Consiliul de Stat este un organ consultativ în materie juridică și administrativă, însărcinat să apere justiția în cadrul administrației.

Curtea de Conturi exercită un control preventiv asupra legalității actelor Guvernului, precum și un control posterior asupra gestionării bugetului de stat. Ea participă, în cazurile și în formele prevăzute prin lege, la controlul gestiunii financiare a instituțiilor cărora statul le acordă în mod obișnuit o contribuție. Ea comunică direct Camerelor rezultatul verificării efectuate.

Legea asigură independența acestor două organisme și a membrilor lor față de Guvern.

Titlul IV

Magistratura

Secțiunea I - Organizarea judiciară

Articolul 101

Justiția se înfăptuiește în numele poporului. Judecătorii se supun numai legii.

Articolul 102

Funcțiile judiciare se exercită de magistrați obișnuiți, stabiliți și acționând potrivit regulilor asupra ordinii judiciare.

Nu pot fi instituite instanțe extraordinare sau speciale.

Pot fi instituite, numai pe lângă instanțele judiciare ordinare, secții specializate pentru domenii determinate, la care pot participa, dacă este cazul, cetățeni competenți pentru această funcție și din afara magistraturii.

Legea stabilește cazurile și formele de participare directă a poporului la administrarea justiției.

Articolul 103

Consiliul de Stat și celelalte jurisdicții administrative sunt competente să examineze litigiile care angajează administrația publică și sunt legate de drepturile administrațiilor, precum și la drepturile lor civile în materiile prevăzute de lege.

Curtea de Conturi exercită jurisdicția sa în problemele de contabilitate publică precum și în alte domenii specificate de lege.

Tribunalele militare, în timp de război, au competența stabilită prin lege. În timp de pace, această competență nu se referă decât la delictele militare săvârșite de către membrii forțelor armate.

Articolul 104

Magistratura constituie un corp autonom și independent de orice altă putere.

Consiliul Superior al Magistraturii este prezidat de Președintele Republicii.

Primul președinte și procurorul general al Curții de Casație fac parte de drept din acest consiliu. Ceilalți membri sunt aleși, în proporție de două treimi, de către toți magistrații obișnuiți, dintre reprezentanții diferitelor categorii, și o treime de către Parlament, întrunit în ședință comună, dintre profesorii universitari titulari ai catedrelor de drept și avocații având cel puțin 15 ani de activitate.

Consiliul alege un vice-președinte dintre membrii desemnați de Parlament.

Membrii aleși ai Consiliului rămân în funcție o durată de patru ani și nu sunt imediat reeligibili.

Pe durata mandatului lor, ei nu pot fi înscrși în listele profesionale, nici să facă parte din Parlament sau dintr-un Consiliu regional.

Articolul 105

Numirile, atribuirile și mutările, promovările și măsurile disciplinare privind magistrații sunt de competența Consiliului Superior al Magistraturii, potrivit regulilor organizării judiciare.

Articolul 106

Magistrații sunt recrutați prin concurs.

Legea asupra organizării judiciare poate admite desemnarea, chiar prin alegeri, a magistraților onorifici pentru toate funcțiile atribuite unor judecători.

La propunerea Consiliului Superior al Magistraturii pot fi chemați, pentru meritele lor deosebite, în funcția de consilieri ai Curții de Casație, profesori universitari titulari ai catedrelor de drept și avocați având cel puțin 15 ani de activitate și care sunt înscrși pe listele speciale pentru jurisdicțiile superioare.

Articolul 107

Magistrații sunt inamovibili. Ei nu pot fi revocați sau suspendați din funcție, nici transferați la alte instanțe sau primi alte atribuții decât printr-o decizie a Consiliului Superior al Magistraturii, adoptată pentru motive și cu garanțiile de apărare stabilite prin reglementarea judiciară, sau cu consimțământul celor interesați.

Ministrul justiției are posibilitatea de a pune în mișcare acțiunea disciplinară.

Magistrații nu se deosebesc între ei decât prin diversitatea funcțiilor lor.

Procurorul Republicii se bucură de garanțiile stabilite pentru el prin regulile de organizare judiciară.

Articolul 108

Regulile de organizare judiciară și cele ale tuturor magistraturilor sunt stabilite prin lege.

Legea asigură independența judecătorilor din jurisdicțiile speciale, a Procurorului Republicii față de aceste jurisdicții, precum și a persoanelor din afara magistraturii care participă la administrarea justiției.

Articolul 109

Autoritatea judiciară dispune direct de poliția judiciară.

Articolul 110

Ținând seama de competențele Consiliului Superior al Magistraturii, ministrul justiției veghează la organizarea și funcționarea serviciilor care au legătură cu justiția.

Secțiunea II - Reguli de jurisdicție

Articolul 111

Toate măsurile judiciare trebuie să fie motivate.

Recursul în casajie pentru încălcarea legii este admis oricând împotriva hotărârilor și măsurilor privind libertatea personală, pronunțate sau adoptate de organele jurisdicționale ordinare sau speciale. De la această regulă nu se poate deroga decât pentru sentințele tribunalelor militare în timp de război.

Împotriva deciziilor Consiliului de Stat și Curții de Conturi, recursul în casare nu este admis decât pentru motive inerente jurisdicției (acestor instanțe, n.t.).

Articolul 112

Procurorul Republicii este obligat să exercite acțiunea penală.

Articolul 113

Împotriva actelor administrației publice, se poate recurge întotdeauna la protecția juridică a drepturilor și intereselor legitime în fața organelor de jurisdicție ordinară sau administrativă.

Această protecție nu poate fi refuzată sau limitată la mijloace speciale de contestare sau numai pentru anumite categorii determinate de acte.

Legea stabilește organele de jurisdicție care pot anula actele administrației publice, în cazurile și cu efectele prevăzute de legea însăși.

Titlul V

Regiunile, provinciile și comunele

Articolul 114

Republica se împarte în regiuni, provincii și comune.

Articolul 115

Regiunile sunt corpuri autonome constituite, dispunând de puteri speciale și funcții care le sunt proprii, potrivit principiilor stabilite de Constituție.

Articolul 116

Pentru Sicilia, Sardinia, Trentino-Alto Adige, Friuli-Venetia Giulia și Valle d'Aosta sunt atribuite forme și condiții specifice de autonomie, în termenii statutelor speciale adoptate de legi constituționale.

Articolul 117

Regiunea adoptă dispoziții legislative, în limitele principiilor fundamentale stabilite de legile statului, cu condiția ca aceste dispoziții să nu fie în contradicție cu interesul național sau cu cel al altor regiuni, în următoarele domenii:

- reglementarea serviciilor și organismelor administrative depinzând de regiune;
- circumscripții comunale;
- poliție locală, urbană și rurală;
- târguri și piețe;
- asistență publică, asistență sanitară și spitalicească;
- instruire artizanală și profesională, asistență școlară;
- muzee și biblioteci ale colectivităților locale;
- urbanism;
- turism și industrie hotelieră;
- tramvaie și linii de autobuze de interes regional;
- drumuri, apeducte și lucrări publice de interes regional;
- navigație și porturi pe lac;
- ape minerale și termale;

- cariere și turbării;
- vânătoare;
- pescuit în apele interioare;
- agricultură și păduri;
- artizanat;
- alte materii prevăzute de legile constituționale.

Legile Republicii pot delega regiunii puterea de a lua hotărâri pentru punerea lor în aplicare.

Articolul 118

Funcțiile administrative având legătură cu problemele enunțate la articolul precedent sunt de competență regiunii, în timp ce cele de interes exclusiv local pot fi atribuite de legile Republicii provinciilor, comunelor sau altor puteri locale.

Statul poate, printr-o lege, să delege regiunii exercitarea altor funcții administrative.

Regiunea exercită, în mod obișnuit, funcțiile sale administrative delegându-le provinciilor, comunelor sau altor puteri locale sau recurgând la serviciile lor.

Articolul 119

Regiunile se bucură de autonomie financiară, în formele și limitele stabilite de legile Republicii, care coordonează această autonomie cu finanțele statului, ale provinciilor și comunelor.

Regiunile percep taxe speciale și cote-părți asupra unei părți a încasărilor fiscale datorate statului în funcție de nevoile regiunii, în vederea cheltuielilor care le sunt necesare pentru îndeplinirea funcțiilor lor firești.

Pentru a răspunde unor scopuri determinate și, în special, pentru punerea în valoare a Sudului și Insulelor, statul alocă prin lege fiecărei regiuni subvenții speciale.

Regiunea are un domeniu și un patrimoniu al său, în conformitate cu modalitățile stabilite printr-o lege a Republicii.

Articolul 120

Regiunea nu poate institui taxe de import, de export sau de tranzit între regiuni.

Ea nu poate adopta dispoziții care împiedică într-un fel oarecare liberă circulație a persoanelor și a bunurilor între regiuni.

Ea nu poate limita dreptul cetățenilor de a-și exercita, în toate părțile teritoriului național, profesia lor, serviciul sau munca lor.

Articolul 121

Organele regiunii sunt: Consiliul regional, Giunta (Consiliul administrativ) și președintele său.

Consiliul regional exercită puterile legislative și reglementare atribuite regiunii precum și alte funcții care îi sunt conferite prin Constituție și prin legi. El poate supune propuneri de lege Camerelor.

Giunta (Consiliul administrativ regional) este organul executiv al regiunii.

Președintele regiunii reprezintă regiunea; el promulgă legile și regulamentele regionale; el conduce funcțiile administrative încredințate de stat regiunii, conformându-se indicațiilor Guvernului central.

Articolul 122

Sistemul electoral, numărul consilierilor regionali ca și cazurile de neeligibilitate și incompatibilitate ale consilierilor regionali sunt stabilite printr-o lege a Republicii.

Nimeni nu poate aparține în același timp unui Consiliu regional și uneia din Camerele Parlamentului sau unui alt Consiliu regional.

Consiliul își alege, dintre membrii săi, un președinte și un birou de presidență pentru propriile sale lucrări.

Consiliile regionale nu pot fi chemate să răspundă pentru opiniile și voturile exprimate în exercițiul funcțiunilor lor.

Președintele și membrii Giunta (consiliului administrativ) sunt aleși de către Consiliul regional dintre membrii săi.

Articolul 123

Fiecare regiune are un statut care, în concordanță cu Constituția și legile Republicii, stabilește modalitățile de organizare interioară a regiunii. Statutul stabilește exercitarea dreptului de inițiativă și de referendum pentru legile și regulamentele administrative ale regiunii, precum și publicarea legilor și reglementărilor regionale.

Statutul este luat în discuție de Consiliul regional cu o majoritate absolută a membrilor săi și este aprobat printr-o lege a Republicii.

Articolul 124

Un comisar al Guvernului rezidând în Capitala Regiunii supraveghează îndeplinirea funcțiilor administrative exercitate de stat și le coordonează cu funcțiile exercitate de regiune.

Articolul 125

Controlul de legalitate asupra actelor administrative ale regiunii este exercitat, într-o formă descentralizată, de către un organ de stat, potrivit modalităților și în limitele stabilite de legile Republicii. Legea poate, în cazuri determinate, să admită un control de fond, cu singurul scop de a înfișa, printr-o cerere motivată, o nouă examinare a deliberării din partea Consiliului regional.

În regiune se instituie organe de jurisdicție administrativă de primul grad, potrivit regulilor stabilite printr-o lege a Republicii. Se pot institui secții, având sediul în alte localități decât Capitala Regiunii.

Articolul 126

Consiliul regional poate fi dizolvat dacă săvârșește acte contrare Constituției sau violări grave ale legii, ori dacă nu consimte, la indicația Guvernului, să schimbe Giunta (Consiliul administrativ) sau președintele acesteia, dacă aceștia au săvârșit acte sau violări de acest gen.

El poate fi dizolvat atunci când, din cauza unei demisii sau a imposibilității de a forma o majoritate, nu este în situația de a funcționa.

El poate fi, de asemenea, dizolvat din motive de securitate națională.

Dizolvarea este pronunțată printr-un decret motivat al Președintelui Republicii, după consultarea unei comisii de deputați și de senatori înființată pentru probleme regionale, potrivit modalităților stabilite printr-o lege a Republicii.

Decretul de dizolvare numește o Comisie de trei cetățeni eligibili în Consiliul regional, care stabilește alegerile într-un interval de trei luni; ea veghează la administrarea ordinară a problemelor de competența Giuntei (Consiliului administrativ) și la actele nesusceptibile de amânare și care trebuie supuse pentru ratificare noului Consiliu.

Articolul 127

Orice lege aprobată de Consiliul regional este comunicată comisarului care, în afara cazurilor de opoziție din partea Guvernului, trebuie să o vizeze în cel mult 30 de zile de la comunicarea ei.

Legea este promulgată într-un interval de 10 zile de la aplicarea vizei și intră în vigoare la 15 zile după publicarea ei. Dacă o lege este declarată urgentă de către Consiliul regional și dacă Guvernul Republicii o autorizează, promulgarea și intrarea sa în vigoare nu este subordonată termenelor indicate.

Când Guvernul Republicii estimează că o lege aprobată de Consiliul regional depășește competența regiunii, sau este în contradicție fie cu interesele naționale, fie cu cele ale regiunii, o înapoiază Consiliului regional în intervalul stabilit pentru aplicarea vizei.

Dacă Consiliul regional o aprobă din nou cu o majoritate absolută a membrilor săi, Guvernul Republicii, într-un termen de 15 zile de la comunicare, poate să ridice excepția de neconstituționalitate în fața Curții Constituționale, sau problema de oportunitate, în fața Camerelor. În caz de îndoială, Curtea decide cui îi aparține competența.

Articolul 128

Provinciile și comunele sunt organisme autonome în limita principiilor stabilite prin legile generale ale Republicii, care îi determină funcțiile.

Articolul 129

Provinciile și comunele reprezintă, în aceeași măsură, circumscripții de descentralizare a statului și regiunii.

Circumscripțiile provinciilor pot fi subdivizate în arondismente având funcții exclusiv administrative pentru o descentralizare ulterioară.

Articolul 130

Un organ al regiunii, constituit potrivit modalităților stabilite prin legile Republicii, exercită chiar, sub o formă descentralizată, controlul legalității asupra actelor îndeplinite de provincii, comune și celelalte puteri locale.

În cazurile prevăzute de lege, controlul de fond poate fi exercitat sub forma unei cereri motivate adresate organelor deliberative, pentru ca acestea să-și reconsidere deciziile.

Articolul 131

(Astfel modificat prin art.1 al legii constituționale nr.3 din 27 decembrie 1963)

Se constituie următoarele regiuni: Piemont; Valle d'Aosta; Lombardia; Trentino-Alto Adige; Veneția; Friuli-Venezia Giulia; Liguria; Emilia-Romagna; Toscana; Umbria; Marche; Latium; Abruzzi; Molise; Campania; Puglia; Basilicata; Calabria; Sicilia; Sardinia.

Articolul 132

O lege constituțională, adoptată după consultarea Consiliilor regionale, poate decide fuzionarea unor regiuni existente sau crearea unor noi regiuni cuprinzând cel puțin 1 milion de locuitori, la crearea unui număr de Consilii comunale reprezentând cel puțin o treime din populațiile interesate și cu condiția ca această propunere să nu fi fost aprobată prin referendum de însăși majoritatea populației.

După consultarea Consiliilor regionale, este posibil ca printr-un referendum și o lege a Republicii, să se permită provinciilor și comunelor care doresc, să se separe de o regiune și să se asocieze unei alte regiuni.

Articolul 133

Modificările circumscripțiilor provinciale și instituirea unor noi provincii în cadrul unei regiuni se hotărăsc prin lege a Republicii, la inițiativa comunelor, după consultarea regiunilor.

Regiunea, după consultarea populațiilor interesate, poate, prin propriile sale legi, să instituie pe teritoriul său noi comune și să modifice circumscripțiile lor, precum și denumirile acestora.

Titlul VI**Garanții constituționale****Secțiunea I - Curtea Constituțională****Articolul 134**

Curtea Constituțională are în competența sa:

- litigiile referitoare la constituționalitatea legilor și a altor acte având forța unei legi de stat și a regiunii;

- conflictele de atribuții între diversele puteri în stat, între stat și regiuni, între regiuni;
- acuzațiile aduse contra Președintelui Republicii și contra miniștrilor, în termenii Constituției.

Articolul 135

(Astfel modificat prin art.1 al legii constituționale nr.2 din 22 noiembrie 1967)

Curtea Constituțională se compune din 15 judecători; o treime dintre aceștia este numită de Președintele Republicii; o treime de Parlament, în ședință comună, și o treime de magistraturile supreme, ordinare și administrative.

Judecătorii Curții Constituționale sunt aleși dintre magistrați - chiar pensionari - aparținând jurisdicțiilor superioare, ordinare și administrative, profesori de drept la universități și avocați având cel puțin 20 ani de activitate.

Judecătorii sunt numiți pe nouă ani, începând, pentru fiecare dintre ei, din ziua în care au depus jurământ; ei nu pot fi realeși.

La sfârșitul mandatului său, judecătorul constituțional încetează să mai aibă această calitate și să-și exercite funcțiile.

Curtea Constituțională își alege președintele dintre membrii săi, în conformitate cu regulile stabilite de lege. El rămâne în funcție timp de trei ani și poate fi reales, fără a se prejudicia, în vreun fel, termenul stabilit pentru încetarea funcției sale de judecător.

Funcția de judecător la Curte este incompatibilă cu cea de membru al Parlamentului sau al unui Consiliu regional, cu exercitarea profesiei de avocat și cu oricare altă însărcinare sau funcție prevăzută de lege.

În cazul judecării acuzațiilor împotriva Președintelui Republicii intervin, în afara judecătorilor obișnuiți ai Curții, 16 membri aleși prin tragere la sorți dintr-o listă de cetățeni având calitățile necesare pentru a fi aleși senatori, listă pe care Parlamentul o întocmește la fiecare nouă ani, după aceleași criterii care stau la baza numirii judecătorilor obișnuiți.

Articolul 136

Atunci când Curtea declară neconstituționalitatea unei dispoziții a legii sau a unui act având forță de lege, această dispoziție încetează să fie în vigoare a doua zi după publicarea acestei decizii.

Decizia Curții este publicată și comunicată Camerelor și Consiliilor regionale interesate pentru ca ele să adopte deciziile pe care le vor considera necesare.

Articolul 137

O lege constituțională stabilește condițiile, formele și intervalele de timp în care se pot primi acțiunile cu privire la neconstituționalitate, ca și garanțiile de independență ale judecătorilor Curții.

Celelalte reguli necesare pentru constituirea și funcționarea Curții sunt stabilite printr-o lege ordinară.

Nu se admite nici un recurs împotriva deciziilor Curții Constituționale.

Secțiunea II - Revizuirea Constituției - Legi constituționale

Articolul 138

Legile de revizuire a Constituției și celelalte legi constituționale sunt adoptate de fiecare Cameră în două deliberări succesive, la interval de cel puțin trei luni, și sunt aprobate cu o majoritate absolută a membrilor fiecărei Camere la cea de a doua deliberare.

Aceleași legi sunt supuse referendumului popular atunci când, în interval de trei luni după publicarea lor, referendumul este solicitat de o cincime din membrii unei Camere, de 5.000 alegători, ori de cinci Consilii regionale.

Legea supusă referendumului nu este promulgată dacă nu este aprobată cu majoritatea sufragiilor valabile.

Nu este cazul să se procedeze la un referendum dacă legea a fost aprobată la cel de al doilea tur de scrutin de fiecare dintre cele două Camere cu o majoritate de două treimi din membrii săi.

Articolul 139

Forma republicană nu poate face obiectul unei revizuii constituționale.

Dispoziții tranzitorii și finale

I. O dată cu intrarea în vigoare a Constituției, șeful provizoriu al Statului exercită atribuțiile președintelui Republicii și preia titulatura acestuia.

II. În cazul în care la data alegerii președintelui Republicii nu au fost încă constituite toate Consiliile regionale, vor lua parte la alegeri numai membrii celor două Camere.

III. Pentru primul Senat al Republicii, prin decret al Președintelui Republicii vor fi numiți senatori, deputații Adunării Constituante întrunind calitățile necesare pentru a fi senatori care: au fost președinți ai Consiliului de Miniștri sau ai unei Adunări legislative; au făcut parte din vechiul Senat; au fost aleși de cel puțin trei ori, inclusiv în Adunarea Constituantă; au fost declarați decăzuți din drepturi în ședința Camerei Deputaților din 9 noiembrie 1926; au suferit o detenție de cel puțin 5 ani prin condamnare de către tribunalul securității statului.

Vor fi, de asemenea, numiți senatori, prin decret al Președintelui Republicii, membrii vechiului Senat, care au făcut parte din Adunarea Națională Consultativă.

Se poate renunța la dreptul de a fi numit senator înaintea semnării decretului de numire. Acceptarea candidaturii la alegerile politice implică renunțarea la dreptul de a fi numit senator.

IV. Pentru prima alegere în Senat, Molise este considerată drept regiune aparte, cu numărul de senatori care îi aparține pe baza populației sale.

V. Dispoziția art.80 al Constituției, privitoare la tratatele internaționale implicând plăți pentru finanțe sau modificări ale legilor, intră în vigoare începând de la data convocării celor două Camere.

VI. În cei 5 ani ce vor urma după intrarea în vigoare a Constituției, se va proceda la revizuirea organelor speciale de jurisdicție existente, cu excepția jurisdicțiilor Consiliului de Stat, a Curții de Conturi și a tribunalelor militare.

În interval de un an cu începere de la aceeași dată, o lege va reorganiza Tribunalul militar suprem, conform art.111.

VII. Până la publicarea noii legi a organizării judiciare prevăzute de Constituție, vor fi respectate dispozițiile actuale în vigoare.

Până la intrarea în funcție a Curții Constituționale, decizia asupra constituționalității prevăzute la art.134 va fi luată în forma și în limitele dispozițiilor care preced intrarea în vigoare a Constituției.

VIII. Alegerile pentru Consiliile regionale și pentru organele electiv ale administrațiilor provinciale vor fi fixate în interval de un an de la intrarea în vigoare a Constituției.

Legi ale Republicii vor reglementa, în fiecare domeniu al administrației publice, transferul funcțiilor până atunci de resortul statului, care sunt atribuite în viitor regiunilor.

Atâta timp cât nu s-a procedat la reorganizarea și distribuirea de funcții administrative între colectivitățile locale, atât provinciile cât și comunele păstrează funcțiile pe care le exercită deja, ca și celelalte funcții care le-au fost atribuite de către regiuni.

Legi ale Republicii vor reglementa transferul în regiuni al unor funcționari și agenți de stat, chiar aparținând administrațiilor centrale, dacă acest transfer devine necesar pentru noua organizare. Pentru constituirea serviciilor lor, regiunile trebuie, exceptând cazurile de necesitate, să-și aleagă personalul dintre membrii personalului de stat și al colectivităților locale.

IX. Republica, în cei trei ani de la intrarea în vigoare a Constituției, va pune în concordanță legile sale cu necesitățile asigurării autonomiilor locale și competenței legislative atribuite regiunilor.

X. Regiunii Friuli-Venezia Giulia, prevăzută la art.116, i se aplică provizoriu dispozițiile generale ale Titlului V, partea a II-a, având în vedere dispozițiile art.6 referitoare la apărarea minorităților lingvistice.

XI. Până la împlinirea a 5 ani după intrarea în vigoare a Constituției, și pe baza legilor constituționale, se pot forma alte regiuni, modificându-se lista propusă în art.131, chiar fără întrunirea condițiilor cerute la primul alineat al art.132, dar cu obligația ca populațiile interesate să fie consultate.

XII. Reorganizarea, sub orice formă, a partidului fascist care a fost dizolvat, este interzisă.

Contrar art.48, se pot stabili prin lege, pentru un termen de cel mult 5 ani după intrarea în vigoare a Constituției, limitări temporare ale dreptului de vot și eligibilității pentru șefii responsabili ai regimului fascist.

XIII. Membrii și descendenții Casei de Savoia nu pot fi alegători și nici nu pot ocupa funcții publice sau electorale.

Se interzice foștilor regi ai Casei de Savoia, soțiilor și descendenților lor de gen masculin, intrarea și circularea pe teritoriul național.

Bunurile foștilor regi de Savoia, existente pe teritoriul național, ale soțiilor și descendenților lor de gen masculin, sunt confiscate de stat. Transferul și instituirea de drepturi reale asupra acestor bunuri vor fi considerate nule dacă se efectuează după 2 iunie 1946.

XIV. Titlurile nobiliare nu sunt recunoscute.

Particulele (de noblețe - n.t.) existente înainte de 28 octombrie 1922 sunt considerate ca fiind incluse în nume.

Ordinul Maurician este păstrat ca instituție spitalicească și funcționează conform dispozițiilor legii.

Legea reglementează desființarea Comisiei heraldice.

XV. Odată cu intrarea în vigoare a Constituției, decretul legislativ nr.151 al generalului locotenent din data de 25 iunie 1944, stabilind organizarea provizorie a statului, se consideră transformat în lege.

XVI. Timp de un an de la intrarea în vigoare a Constituției, se va proceda la revizuirea și coordonarea cu aceasta a precedentelor legi constituționale care nu au fost până acum abrogate explicit sau implicit.

XVII. Adunarea Constituantă va fi convocată de președintele ei pentru a delibera, înainte de 31 ianuarie 1948, asupra legii pentru alegerea Senatului Republicii, asupra statutelor regionale speciale și asupra legii presei.

Până în ziua alegerii noilor Camere, Adunarea Constituantă poate fi convocată, dacă este necesar, să delibereze în problemele atribuite competenței sale de art.2, primul și al doilea alineat, și de art.3, primul și al doilea alineat, precum și ale Decretului legislativ nr.98 din 16 martie 1946.

În această perioadă, comisiile permanente își continuă activitatea. Comisiile legislative trimit Guvernului proiectele de lege care le-au fost transmise, cu eventuale remarci și propunerile lor de amendare.

Deputații pot prezenta Guvernului întrebări cu cereri de răspuns în scris.

În ceea ce privește dispozițiile vizate la alin.II al prezentului articol, Adunarea Constituantă va fi convocată de președintele ei la cererea motivată a Guvernului sau a cel puțin 200 deputați.

XVIII. Prezenta Constituție va fi promulgată de șeful provizoriu al statului într-un interval de 5 zile de la adoptarea sa de către Adunarea Constituantă; ea intră în vigoare la 1 ianuarie 1948.

Textul Constituției, cu sigiliul statului, va fi inserat în "Culegerea Oficială a Legilor și Decretelor Republicii."

Constituția va trebui respectată întocmai, ca lege fundamentală a Republicii, de toți cetățenii și de organele de stat.

Roma, 27 decembrie 1947

3.4. GERMANIA

3.4.1. Istoric

În antichitate, teritoriul Germaniei de astăzi era populat de triburi germanice, celtice și slave³⁷⁸. Apoi, în secolele I-IV d.Chr., regiunile de Sud și de Apus au devenit teritorii ale Imperiului Roman. Mai târziu, o importantă zonă a ceea ce considerăm în prezent Germania a devenit o parte a Statului Franc. Acesta, prin Tratatul de la Verdun (843), a fost împărțit între urmașii lui Carol cel Mare. Regatul Franc de Răsărit a fost precursorul statului federal german. **Otto I** (936-973), denumit și "**Otto cel Mare**", a fost încoronat în anul 936 de Papa Leon al VII-lea la Aix-la-Chapelle împărat al Sfântului Imperiu Roman de națiune germană. Între timp, feudalismul - afirmat poate mai puternic aci decât în alte țări din Europa - a dus la o fărâmițare fără precedent a teritoriului german în nenumărate principate, ducate și comitate autonome, care recunoșteau doar în anumite privințe autoritatea împăratului. Concomitent cu expansiunea germană spre răsărit și creșterea puterii Imperiului German apare rivalitatea dintre Imperiul Roman de națiune germană și papalitate ("**lupta pentru investitură**"), care atinge apogeul în vremea lui Henric al IV-lea și a Papei Grigore al VII-lea Hildebrand. Deși la Canossa, în 1077, Henric al IV-lea - excomunicat - se supune cu umilintă puterii papale, în cele din urmă se încheie un compromis între puterea papală reprezentată de Papa Calixt al II-lea și puterea imperială germană reprezentată de fiul lui Henric, Henric al V-lea (**Concordatul de la Worms**, din 1122), prin care Papa își rezerva numai investirea spirituală a episcopilor germani, investitura temporară a suveranității asupra domeniilor bisericești revenind împăratului. Cu timpul, pe teritoriul Germaniei încep să se dezvolte orașe, care devin importante centre economice dar și politice ("**Liga Hanseatică**"), iar pe plan spiritual se afirmă ideologia Reformei. Războiul de 30 de ani (1618-1648) transformă întreaga Germanie într-un câmp de bătălie, iar Pacea de la Westphalia din 1648 consfințește fărâmițarea Germaniei în peste 300 de stătuțe. Secolul XVIII este marcat de ascensiunea Prusiei și Austriei, care își dispută hegemonia lumii germanice. Congresul de la Viena din 1815 consfințește din nou fărâmițarea Germaniei, în pofida creării unei Confederații Germane sub patronajul Austriei. Anul revoluționar 1848 se manifestă cu putere în Germania dar, ca și în alte țări europene, revoluția este înăbușită de forțele conservatoare. În rivalitatea dintre Prusia și Austria, Prusia - după războiul împotriva Austriei (186) și Franței (1870-1871) - își afirmă în cele din urmă supremația, devenind forța unificatoare a întregii Germanii, cu excepția Austriei care își păstrează și întărește propriul imperiu, extinzându-și dominația asupra unor popoare din centrul și sud-estul Europei. Spre sfârșitul secolului XIX, Germania a devenit una dintre promotoarele Triplei Alianțe, manifestându-și dorința unei reasezări a echilibrului european în folosul său. Primul război mondial, după numeroase fluctuații militare și evoluții politico-diplomatice contradictorii, a dus în final la înfrângerea Puterilor Centrale, care au fost nevoite să ceară armistițiul.

Cu două zile înainte de încheierea armistițiului, la 9 noiembrie 1918, a fost proclamată **Republica Germană**, iar **Adunarea Națională Constituantă** întrunită la Weimar a votat, la 10 februarie 1919, o lege cu privire la guvernul provizoriu al imperiului. După nouă luni de deliberări, Adunarea a adoptat, la 31 iulie 1919, **Constituția de la Weimar**, promulgată și publicată la 11 august 1919³⁷⁹.

³⁷⁸ Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag. 220; *Dicționar Diplomatic*, București, 1979, pag. 454.

³⁷⁹ B. Mirkine-Guetzevitch, *Les Constitutions de l'Europe Nouvelle*, Librairie Delagrave, Paris, 1930.

3.4.1.1. Principiile Constituției de la Weimar.

Constituția de la Weimar a consfințit **voința poporului german de a-și consolida țara în libertate și justiție**, servind pacea internă și externă și promovând progresul social.

În prima parte a Constituției se precizează că **statul german este o republică în care puterea politică emană de la popor**. Teritoriul statului se compune din teritoriile landurilor germane. Regulile de drept internațional general recunoscute sunt considerate ca fiind **"parte integrantă a dreptului Reichului german"** (art.4). Trebuie observat că deși statul este denumit **"republică"**, textul constituției păstrează peste tot, din motive istorice și afective, terminologia de **"Reich"**, dorind să sublinieze prin aceasta continuitatea juridică a tinerei republici cu vechiul stat german.

Constituția prevedea că Reichul (statul german) este un **stat federal** în care sunt **delimitate prerogativele guvernului central și cele ale landurilor (statelor)**. Reichul are **dreptul exclusiv⁴ de a legifera** în problemele ce privesc relațiile cu străinătatea, naționalitatea, organizarea vieții publice, sistemul monetar, regimul vamal, asigurând unitatea teritorială din punct de vedere vamal și comercial și libera circulație a mărfurilor.

Într-o serie de importante domenii, dreptul de legiferare al Reichului nu era exclusiv. Așa de pildă, Constituția de la Weimar consacră **dreptul de a legifera** al autorităților centrale în problemele dreptului civil, dreptului penal, procedurii judiciare, regimului pașapoartelor, regimului presei, regimului sanitar, dreptului muncii, dreptului de expropriere, regimului asigurărilor etc. Cu toate acestea, **în măsura în care Reichul nu folosea dreptul său de a legifera, landurile își conservau dreptul de legiferare**, cu excepția materiilor care intrau în competența legislativă executivă a Reichului.

3.4.1.2. Raporturile dintre Reich și landuri.

Guvernul Reichului exercita supravegherea în toate problemele în care puterea legislativă aparținea acestuia. Dacă legile Reichului erau executate de autoritățile landurilor, guvernul Reichului putea stabili instrucțiuni cu caracter general. În cazul unei **divergențe între autoritățile Reich-ului și landuri, în legătură cu interpretarea unor legi, hotărârea revenea Înaltei Curți de Justiție (Staatsgerichtshof)**.

Constituțiile landurilor trebuiau să fie republicane, Adunările reprezentative fiind alese prin vot universal, egal, direct și secret, iar guvernele fiecăruia trebuiau să se bucure de încrederea adunărilor.

Diviziunea Reichului în landuri trebuia să favorizeze la maximum **dezvoltarea economică și culturală a țării**, modificările teritoriale sau formarea unor noi landuri neputând să intervină decât în virtutea unor legi ale Reichului, revizuind Constituția. În acest scop, dând expresie ideii constituției flexibile, era suficientă o **lege ordinară** a Reichului după ce, în prealabil, voința populației ar fi fost stabilită pe calea unui plebiscit.

3.4.1.3. Reichstag-ul

Adunarea legislativă o constituia **Reichstag-ul** (art.20-40), format din deputații poporului german aleși prin vot universal, egal și secret, de toate persoanele care au împlinit vârsta de 20 de ani. Reichstag-ul era ales pe o perioadă de 4 ani. El avea dreptul să instituie **comisii de anchetă**, precum și **comisii permanente pentru afacerile externe**. Reichstag-ul putea institui însă și alte comisii. El avea dreptul de a invita să se înfățișeze înaintea sa pe Cancelarul Reich-ului și pe ceilalți miniștri. Landurile aveau dreptul să trimită la aceste ședințe delegați pentru a-și exprima punctele de vedere.

Pe lângă Reichstag funcționa un **Tribunal electoral** care decidea în problema regularității alegerilor și în ceea ce privește pierderea mandatului de deputat.

Președintele Reichului nu putea să dizolve Reichstag-ul decât o singură dată pentru același motiv. Membrii Reichstag-ului nu puteau să constituie obiectul unor **urmăriri judiciare sau disciplinare**. Fără autorizația Camerei din care făceau parte, ei nu puteau să fie arestați în cursul sesiunii, afară de cazurile de **flagrant delict**. Autorizația Reichstag-ului era, în egală măsură, necesară pentru orice restricție a libertății individului, care ar fi afectat exercitarea mandatului parlamentar.

O dispoziție oarecum aparte este aceea care dispunea că "**membrii Reichstag-ului sau unei Diete au dreptul să refuze să depună mărturie cu privire la persoanele care le-au încredințat fapte în calitatea lor de deputați sau care le-au fost mărturisite în exercițiul mandatului lor, precum și cu privire la aceste fapte înseși. Ei sunt, în ceea ce privește păstrarea secretelor, asimilați cu persoanele care în mod legal pot să refuze să depună mărturie. Nu se poate proceda la o percheziție sau confiscarea în localurile Reichstag-ului sau al unei Diete decât cu asentimentul președintelui**" (art.38).

3.4.1.4. *Președintele Reichului*

Pentru funcția de **președinte** al Reichului se cerea o vârstă de cel puțin 35 de ani. Președintele era ales prin vot universal, pentru o perioadă de 7 ani, putând fi reales. Există posibilitatea **destituirii** președintelui Reich-ului printr-un plebiscit, la propunerea Reichstag-ului, cu o majoritate de două treimi. Începând din momentul în care Reichstag-ul decidea destituirea președintelui, acesta nu mai putea să-și exercite funcțiile. În cazul în care poporul se pronunța împotriva destituirii, președintele trebuia considerat reales și Reichstag-ul dizolvat.

Președintele era și **comandantul suprem al forțelor armate**. Dacă unul din landuri nu executa obligațiile care îi reveneau în virtutea Constituției, Președintele putea să-l constrângă la aceasta folosind - dacă era cazul - și forța armată.

3.4.1.5. *Guvernul Reich-ului*

Guvernul Reich-ului se compunea din **Cancelar și miniștri**. Aceștia trebuiau să se bucure de încrederea Reichstag-ului. În cazul în care Reichstag-ul retrăgea încrederea Cancelarului sau unuia dintre miniștri, printr-un vot expres, cel în cauză trebuia să-și prezinte demisia.

Participarea țărilor germane la elaborarea legislației și administrarea statului era asigurată prin **consiliul Reich-ului** (Consiliul de Stat - Reichsrat). În acest consiliu, fiecare land avea cel puțin un vot, landurilor mai importante fiindu-le atribuit un vot pentru 700.000 de locuitori. Un excedent de 300.000 de locuitori dădea dreptul la un vot în plus. Cu toate acestea, nici un land nu putea să dispună mai mult de două treimi din ansamblul voturilor consiliului.

Consiliul Reich-ului și comisiile sale erau prezidate de către un membru al guvernului.

3.4.1.6. *Inițiativa legislativă*

Inițiativa legislativă aparținea Guvernului și membrilor Reichstag-ului (art.68). Proiectele de lege prezentate de guvern trebuiau să fie aprobate, în prealabil, de Consiliul de Stat. Dacă acesta refuza aprobarea, Guvernul putea depune proiectul pe biroul Reichstag-ului, dar adăuga și expunerea părerii divergente a Consiliului de Stat. Dacă Consiliul de Stat vota un proiect de lege pe care Guvernul nu-l

aproba, în mod similar proiectul urma să fie transmis Reichstag-ului, cu indicarea punctului de vedere diferit al Guvernului.

Legile adoptate de Reichstag puteau fi supuse unui referendum înainte de publicare, în cazul în care președintele Reichului ar fi hotărât astfel, în termen de o lună. Consiliul Reich-ului putea opune însă veto-ul său legilor votate de Reichstag. În acest caz, legea urma să fie supusă unei noi deliberări în cadrul Reichstag-ului.

3.4.1.7. Drepturile cetățenilor

În ceea ce privește drepturile cetățenilor (art.109-165) se observă consacrarea lor detaliată și analitică. În afară de drepturile tradiționale, înscrise în toate constituțiile democratice, sunt de reținut drepturile economice, ca de pildă libertatea comerțului, cerința ca viața economică să fie organizată după principii de justiție. Proprietatea era garantată, ca și dreptul de moștenire. Constituția prevedea că repartizarea și utilizarea solului urmau să fie controlate de către stat, pentru a împiedica abuzurile și pentru a asigura fiecărui german o habitație sănătoasă, iar familiilor numeroase o habitație și o exploatare corespunzând nevoilor lor. Proprietățile funciare puteau să fie expropriate pentru a satisface nevoile de locuință, de a favoriza colonizarea internă și defrișările sau dezvoltarea agriculturii.

Toate bogățiile solului și toate forțele naturale economic utilizabile se găseau sub controlul statului. Munca era plasată sub protecția specială a statului. Totodată, statul acorda o atenție deosebită muncii intelectuale, drepturilor de autor, de inventator și artistice. Constituția dispunea că salariații și muncitorii aveau dreptul la obținerea unui timp necesar pentru a-și îndeplini datoriile civice și în măsură în care nu ar fi rezultat un prejudiciu grav pentru exploatare, pentru a-și exercita funcțiile publice onorifice care le erau încredințate. Statul organiza un sistem de asigurare pentru conservarea sănătății și capacității de muncă, pentru protecția maternității și asigurări împotriva consecințelor economice la bătrânețe, în caz de invaliditate și pentru urmările accidentelor. O dispoziție interesantă pentru momentul respectiv este și cea prevăzută de articolul 162, care dispunea că statul va interveni în favoarea unei reglementări internaționale a muncii, care să asigure clasei muncitoare din lumea întreagă un minimum de drepturi sociale. Constituția prevedea că fiecărui german trebuia să i se recunoască posibilitatea de a-și câștiga existența printr-o muncă productivă. Legislația și administrația trebuiau să favorizeze clasa mijlocie independentă în agricultură, industrie și comerț, protejând-o, pentru ca ea să nu fie copleșită de sarcini și nici absorbită. Muncitorii și funcționarii erau chemați să colaboreze cu întreprinzătorii, pe picior de egalitate, la stabilirea salariilor și a condițiilor de muncă. Constituția prevedea în mod special crearea unor consilii muncitorești (art.165) în întreprinderi, districte, regiuni, și un consiliu al muncitorilor la nivelul statului. Acesta putea propune legi în problemele relațiilor de muncă și aviza în mod obligatoriu proiectele de legi întocmite de guvern în această privință.

Constituția de la Weimar a reprezentat, fără îndoială, la timpul său, una dintre constituțiile cele mai evolute din Europa, în special sub aspectul drepturilor sociale. Din păcate, instaurarea hitlerismului în Germania a dus practic la abolirea acestei Constituții și la edificarea unei ordini constituționale autoritare, cu totul străină principiilor democratice. La 30 ianuarie 1933, devenit cancelar al Reich-ului, Hitler a depus în fața venerabilului președinte von Hindenburg jurământul solemn de a respecta Constituția de la Weimar³⁸⁰. La 27 februarie 1933, în preajma desfășurării alegerilor generale, a avut loc însă incendiul Reichstag-ului, înfăptuit de către Goering, incendiu care a

³⁸⁰ Joe Heydecker, Johannes Leeb, *Procesul de la Nurnberg*, București, 1983, pag.130.

constituit pretextul suprimării libertăților democratice. Hindenburg s-a lăsat indus în eroare de Hitler și a semnat un decret privind instituirea stării de asediu, care a adus grave atingeri unor drepturi fundamentale ale cetățenilor precum: libertatea persoanei, libertatea de exprimare, libertatea presei, dreptul de asociere și întrunire, secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului și a persoanei, dreptul de a nu fi percheziționat sau arestat fără un mandat emis de organul competent.

De notat este faptul că, devenit Cancelar al Reich-ului, Hitler nu a abolit însă niciodată, în mod expres, Constituția de la Weimar. Mai curând, după expresia lui Roger Bonnard, a "deconstituționalizat"-o, stabilind principiul că ea poate fi modificată sau amendată de către Führer în baza unor simple legi ordinare (art.2 din Legea de abilitare din 24 martie 1933 și art.4 din Legea cu privire la noua organizare a Reich-ului din 30 ianuarie 1934)³⁸¹.

3.4.1.8. Suprimarea libertăților democratice de către regimul nazist

Urmare instituirii regimului de dictatură nazistă, în Germania au fost adoptate o serie de legi care încălcau grav drepturile omului. Așa, de pildă, prin legea din 7 aprilie 1933 se excludea de la exercițiul unor funcțiuni (ziarist, avocat etc.) persoanele care nu aparțineau rasei ariene. Pentru a se constata dacă cineva aparține rasei ariene se cercetau ascendenții individului - de obicei până la bunici³⁸². Legea pentru cetățenia germană făcea deosebire între naționalitate și cetățenie, aceasta din urmă fiind subordonată condiției de rasă, numai cetățenii de origine ariană reprezentând poporul german. Legea pentru protecția sângelui german, emisă tot la 7 aprilie 1933, interzicea căsătoriile între evrei și naționali germani, de sânge german sau înrudit. Erau de asemenea interzise "raporturile extraconjugale între evrei și naționali germani de sânge german sau înrudiți". Evreii nu puteau angaja în serviciul lor naționali germani "de sex feminin, de sânge german sau înrudit, în vârstă mică de 45 de ani". Ulterior, această limită a fost redusă la 35 de ani, prin instrucțiunea de aplicare ea aplicându-se la gospodăriile evreiești "unde exista un bărbat mai mare de 16 ani".

În timpul dominației naziste întreaga ordine de drept a fost subordonată statului totalitar de tip fascist, în baza principiului autoritar al conducerii (Führung). La 15 septembrie 1935 Reichstag-ul a renunțat singur la dreptul său de inițiativă legislativă, stabilind că nu va putea delibera în viitor decât asupra problemelor care îi vor fi supuse de președintele său (Hermann Goering). În afară de faptul că fuseseră interzise libertățile democratice, este de remarcat că legislația fascistă consacră în mod expres obligația cetățenilor germani să denunțe autorităților pe cei care unelteau împotriva Reich-ului sau care pronunțau cuvinte injurioase la adresa persoanei Fuhrer-ului.

3.4.2. Evoluțiile intervenite după 1945

După înfrângerea nazismului german și ocuparea temporară a Germaniei de către Puterile Aliate, împrejurările bine cunoscute au făcut ca pe teritoriul german să apară două state: Republica Federală a Germaniei, în fostele zone de ocupație americană, engleză și franceză, și Republica Democrată Germană, pe teritoriul fostei zone sovietice. Constituirea celor două state germane și legalizarea diviziunii Germaniei a reprezentat o consecință a războiului rece, a degradării relațiilor dintre puterile învingătoare în cel de al doilea război mondial. Timp de patru decenii, pe teritoriul german au funcționat două state separate, națiunea germană reunificându-se de abia în 1989, ca urmare a prăbușirii

381 Roger Bonnard, *Le Droit et l'Etat dans la doctrine nationale-socialiste*, Paris, 1939, L.G.D.J., pag.45.

382 Paul Negulescu, George Alexianu, *Tratat de drept public*, Casa Școalelor, București, 1942, pag.57.

regimului comunist al lui Erick Honecker și a acceptării Republicii Democrate Germane ca cel de al unsprezecelea land al Republicii Federale a Germaniei.

3.4.3. Constituția R.F.G. din 1949

Constituția din 23 mai 1949 a R.F.G. (în prezent Republica Germania) este și astăzi în vigoare, ea reprezentând un document minuțios elaborat, care se remarcă prin precizia reglementărilor și cadrul pe deplin democratic pe care îl oferă pentru înfăptuirea drepturilor poporului german la autodeterminare³⁸³.

Constituția cuprinde un număr de 146 articole, care sunt grupate în 11 capitole.

Este de remarcat că, deși elaborată cu patru decenii în urmă, Constituția germană din 1949 face referire la voința germanilor "de a-și apăra unitatea națională și politică și de a contribui la pacea mondială, ca membru de sine stătător al unei Europe unite". Menționând landurile care au participat la adoptarea noii Constituții, se precizează că poporul german "a acționat, de asemenea, în numele germanilor cărora li s-a interzis să colaboreze la această sarcină", referirea vizând, în mod evident, populația germană din fosta zonă sovietică de ocupație, devenită ulterior Republica Democrată Germană.

3.4.3.1. Drepturile fundamentale ale omului

Urmând o schemă modernă, constituția germană înscrie chiar în primul său capitol drepturile fundamentale ale omului. Reține atenția, de pildă, prevederea care dispune că **demnitatea omului este intangibilă, orice persoană reprezentând autoritatea de stat fiind obligată să o respecte și să o protejeze**. Este de remarcat formularea că "poporul german îi recunoaște omului drepturi inviolabile și imprescriptibile, ca fundamentale ale oricărei comunități umane, ale păcii și justiției în lume". Este de menționat și precizarea că drepturile fundamentale obligă în egală măsură **puterea legislativă, puterea executivă și puterea judiciară "cu titlu de drept direct aplicabil"**, prin aceasta înțelegându-se aplicarea directă a tuturor convențiilor internaționale privind drepturile omului, a marilor principii juridice care definesc aceste drepturi pe teritoriul german.

Printre drepturile înscrise de Constituție menționăm: dreptul la libera dezvoltare a personalității, dreptul la viață și la integritatea fizică, egalitatea în fața legilor, libertatea credinței, libertatea exprimării opiniilor, protecția căsătoriei și familiei, libertatea învățământului, întrunirilor, asociațiilor, secretul corespondenței, libertatea de circulație, libera alegere a profesiei, inviolabilitatea domiciliului, dreptul de proprietate ș.a.

În ceea ce privește modul în care sunt enunțate și reglementate aceste drepturi, sunt de remarcat anumite **formulări specifice**. Așa, de pildă, articolul în care se definește libertatea credinței precizează în același timp că **nimeni nu poate fi constrâns împotriva conștiinței lui la serviciul militar în timp de război**. În ceea ce privește căsătoria și familia, o prevedere importantă este aceea care dispune că **legislația trebuie să asigure copiilor naturali aceleași condiții ca și copiilor legitimi (art.6 pct.5)** cât privește dezvoltarea lor fizică și morală și situația lor socială. În legătură cu învățământul se prevede că dreptul de a fi înființate **școli particulare** este garantat. Asemenea școli trebuie să primească aprobarea

383 Les Constitutions de l'Europe des Douze, Textes rassemblés et présentés par Henri Oberdorff, La Documentation française, Paris, 1992, pag.17; Thomas Gross, Le régime politique de l'Allemagne, în Les régimes politiques des pays de l'U.E. et de la Roumanie, sous la direction de Genoveva Vrabie, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2002, p. 15 și urm.

statului, dar ele nu trebuie să fie inferioare școlilor publice în ce privește mijloacele aflate în dotare, formația științifică a personalului didactic și să nu favorizeze în nici un caz o discriminare între elevi în funcție de averea părinților. Cu privire la **dreptul de asociere** se prevede că dreptul de a forma asociații în vederea apărării și ameliorării condițiilor de muncă și condițiilor economice este garantat pentru toată lumea și pentru toate profesiile. Acordurile care îngrădesc acest drept sau caută să împiedice exercitarea lui sunt nule, iar măsurile luate în acest sens sunt ilegale.

Constituția germană conține prevederi detaliate în capitolul privind drepturile omului în legătură cu serviciul militar. Se prevede că orice persoană care, pe motive de conștiință, refuză să îndeplinească serviciul militar pe timp de război poate fi obligată, în schimb, să îndeplinească un serviciu care să-l înlocuiască pe acesta. Durata acestui serviciu nu poate să depășească însă durata serviciului militar. Modalitățile practice ale organizării unor asemenea servicii urmează a fi reglementate printr-o lege care să prevadă posibilitatea efectuării unui serviciu care să nu aibă nici o legătură cu Forțele armate sau cu Corpul federal al grănicerilor.

Dispoziții interesante sunt legate de cetățenie, extrădare și dreptul de azil. Astfel, se prevede că **cetățenia germană nu se poate retrage nici unei persoane**. Pierderea cetățeniei nu se poate produce decât în virtutea unei legi și ea nu poate interveni împotriva voinței persoanei în cauză, dacă are ca efect declararea acestuia drept apatrid. Nici un german nu va putea fi **extrădat** în străinătate. Cei persecutați din punct de vedere politic se bucură de **dreptul de azil**.

O dispoziție aparte este aceea care prevede că **acele persoane care abuzează de anumite libertăți**, de pildă libertatea presei, libertatea de întrunire, de asociere, libertatea învățământului, vor pierde aceste drepturi fundamentale pe o durată limitată, printr-o hotărâre a Tribunalului constituțional federal. În ce privește limitarea altor drepturi cu caracter general, aceasta se va putea face numai printr-o lege care să specifice acele drepturi fundamentale ce urmează a fi limitate. Asemenea prevederi - explicabile poate pentru condițiile "războiului rece" - diminuează valoarea prevederilor înaintate ale Constituției germane, remarcabile pentru epoca în care a fost elaborată. Ne exprimăm convingerea că asemenea prevederi vor fi eliminate cu timpul, pentru a se asigura Constituției germane o deplină unitate de concepție cu obiectivele fundamentale pe care se întemeiază.

3.4.3.2. Relația dintre Federație și landuri

Al doilea capitol al Constituției germane reglementează relația dintre Federație și landuri. Constituția precizează că R.F.G. este un stat federal, democratic și social, în care suveranitatea emană de la popor, fiind exercitată de acesta prin alegeri și plebiscite și prin organele special investite cu putere legislativă, executivă și judiciară. Constituția prevede că **înființarea partidelor politice este liberă**, dar organizarea lor internă trebuie să răspundă principiilor democratice, ele având obligația să informeze în mod public despre proveniența fondurilor lor. Tribunalul Constituțional Federal poate decide caracterul anticonstituțional al unor partide care și-ar propune să răstoarne ordinea democratică (art.21).

Articolul 23 din Constituție dispune că "Prezenta Lege fundamentală se aplică imediat pe teritoriul Landurilor Baden, Saxonia de Jos, Bavaria, Bremen, Marele Berlin, Hamburg, Hesse, Renania de Nord-Westphalia, Renania-Palatinat, Sleswig-Holstein, Wurttemberg-Baden și Wurttemberg-Hohenzolern. Ea va intra în vigoare în alte regiuni din Germania după aderarea acestora". Acest articol a stat, după cum se știe, la baza aderării R.D.G. la Federația germană, în 1989.

3.4.3.3. Supremația dreptului internațional

Dispoziții importante sunt și acelea care prevăd că Federația poate transfera, pe cale legislativă, drepturi de suveranitate unor instituții internaționale (art.24), recunoscându-se prin aceasta posibilitatea participării Germaniei la activitatea unor organisme cu caracter supranațional. Recunoscând **primatul dreptului internațional** și al eventualelor reglementări convenite de toate statele în problemele securității, Constituția dispune că **"Pentru apărarea păcii, Federația poate adera la un sistem de securitate mutuală colectivă. În acest sens, ea va consimți la limitări ale dreptului său de suveranitate care să ducă (la) și să garanteze o ordine pașnică și durabilă în Europa și între popoarele lumii"**. Totodată, acceptând supremația dreptului internațional, Constituția prevede că **"Pentru reglementarea litigiilor între state, Federația va aproba convențiile asupra unui arbitraj internațional general, cu valoare universală și obligatoriu"**. De altfel, Constituția germană prevede expres că **"Normele generale ale dreptului internațional public fac parte integrantă din dreptul federal. Ele sunt deasupra legilor și creează în mod direct drepturi și obligații pentru locuitorii teritoriului federal"**. Constituția interzice în mod expres războiul ofensiv, pedepsind persoanele care ar desfășura pregătiri pentru declanșarea unui război de agresiune. Se prevede, totodată, că **"Armele destinate războiului nu pot fi fabricate, transportate și puse în vânzare decât cu aprobarea guvernului federal. Modalitățile vor face obiectul unei legi federale"**. În ceea ce privește landurile, Constituția dispune că **ordinea constituțională în lănduri trebuie să fie conformă cu principiile unui stat de drept republican, democratic și social**. În landuri, arondismente și comune, poporul trebuie să dispună de o reprezentare rezultată din alegeri prin vot universal, direct, liber, egal și secret. În comune, Adunarea municipală va putea ține loc de organism ales.

În ceea ce privește funcțiile lăndurilor, se prevede că exercitarea puterii publice și îndeplinirea sarcinilor revenind statului aparțin landurilor, cu excepția dispozițiilor contrare legii fundamentale. Cu toate acestea, **"dreptul federal are prioritate față de dreptul landului"** (art.31).

3.4.3.4. Relațiile externe

Relațiile externe sunt de competența Federației, dar înaintea încheierii unui tratat care afectează situația specială a unui land, acesta trebuie consultat în timp util. De asemenea, este de remarcă prevederea potrivit căreia **"în funcție de competența lor legislativă, landurile pot, cu asentimentul guvernului federal, să încheie tratate cu state străine"**.

3.4.3.5. Bundestagul

Bundestagul - **forumul legislativ al Germaniei** - compus din 669 deputați, este ales pe o perioadă de patru ani de către alegătorii care au împlinit vârsta de 18 ani, prin sufragiu universal, direct, liber, egal și secret, 328 de deputați sunt aleși în cadrul unor circumscripții uninominale, iar 328 pe baza listelor de candidați, întocmite de partidele politice la nivelul Lăndurilor sau al statului federal.

Actualul Bundestag a fost ales la 18 septembrie 2005. Partidul Social Democrat dispune în total de 222 de voturi, Uniunea Creștin Democrată – 179, Partidul Verzilor (ecologiștii) – 51.

Ca urmare a sistemului electoral german, care acordă un număr suplimentar de mandate partidelor care au obținut în circumscripții un vot mai mare decât în alegerile pe liste, Partidul Social Democrat a obținut nouă mandate suplimentare.

Dezbaterile din Bundestag sunt publice. Ședințele cu ușile închise pot avea loc numai ca urmare a unei hotărâri adoptate cu majoritate de două treimi, la cererea unei zecimi din membrii forumului legislativ, sau la cererea guvernului federal. Decizia privind această cerere se ia într-o ședință fără participare publică. Bundestagul poate constitui **comisii de anchetă** pentru cercetarea unor anumite probleme, la solicitarea unei pătrimi din membrii săi. În cadrul Bundestagului funcționează o **comisie pentru afacerile externe**, o **comisie pentru apărare** și o **comisie pentru petiții**.

Deputații beneficiază de **imunitate parlamentară**. Nici un deputat nu poate să constituie obiectul unei urmăriri judiciare sau disciplinare, nici să fie implicat într-un proces în afara Bundestag-ului datorită unui vot dat de el sau a unei declarații făcute în Bundestag ori în cadrul unei comisii. Această dispoziție nu se aplică **injuriiilor defăimătoare**.

Deputatul nu poate fi implicat într-un proces sau arestat în cazul unei infracțiuni decât cu aprobarea Bundestag-ului, în afară de cazul când el a fost prins în flagrant delict sau a doua zi după ce a comis actul respectiv.

Aprobarea Bundestag-ului este, de asemenea, necesară pentru **oricare altă limitare** (restricție) adusă libertății personale a unui deputat sau pentru introducerea împotriva unui deputat a procedurii de ridicare a imunității parlamentare. Deputații au dreptul să refuze depunerea unor mărturii în ce privește persoanele care le-au încredințat anumite fapte în calitatea lor de deputați, sau cărora le-au încredințat ei anumite fapte în această calitate, precum și în ce privește chiar faptele respective.

3.4.3.6. Bundesrat-ul

În sistemul german bicameral există și o a doua Cameră, **Bundesrat-ul**, compus din 68 reprezentanți ai guvernelor lăndurilor. Prin intermediul **Bundesrat-ului**, lăndurile participă la legislația și administrația Federației. Bundesrat-ul decide cu majoritatea voturilor; el poate constitui, pentru probleme specifice, anumite comisii.

Constituția germană instituie, printre alte organe, și o **comisie comună** (art.53 a), alcătuită în proporție de două treimi din deputați ai Bundestag-ului și o treime din membri ai Bundesrat-ului. Competența acestei comisii este stabilită prin regulament, guvernul federal trebuind să informeze comisia comună în legătură cu planurile sale pentru **problemele de apărare**.

3.4.3.7. Președintele Republicii

Președintele Republicii Federale Germania este ales de **Adunarea Federală**, pentru această funcție fiind eligibil orice german având dreptul de vot și care a împlinit vârsta de 40 de ani. Durata mandatului său este de 5 ani, Președintele neputând fi reales decât o singură dată.

Actualul președinte al Germaniei este Johannes Rau, aflat în această funcție de la 1 iulie 1999. **Adunarea Federală** se compune din membrii Bundestag-ului și dintr-un număr egal de membri aleși potrivit principiului reprezentării proporționale, în Adunările reprezentative ale lăndurilor. Președintele Republicii Federale nu trebuie să exercite nici o altă funcție remunerată, nici o meserie și nici o profesie, și nu poate să facă parte din conducerea sau din consiliul de administrație al vreunei întreprinderi cu scop lucrativ. În caz de incapacitate a Președintelui Republicii Federale sau de încetare prematură a funcției sale, prerogativele sale urmează să fie exercitate de președintele Bundesrat-ului.

Președintele Republicii Federale reprezintă Federația pe plan internațional. El încheie, în numele Federației, tratate cu alte state. El acreditează și primește trimișii diplomatici. Tratatete care reglementează relațiile politice ale Federației sau privesc probleme ce țin de legislația federală necesită aprobarea sau intervenția, sub formă de lege federală, a organelor respective competente în materie de

legislație federală. Dispozițiile care guvernează administrația federală se aplică prin analogie acorurilor administrative.

Pentru a fi valabile, ordonanțele și decretele Președintelui Republicii Federale trebuie să fie contrasemnate de Cancelarul federal sau de ministrul federal competent.

Printre atribuțiile Președintelui se pot menționa: numirea și revocarea judecătorilor, a funcționarilor federali, precum și a ofițerilor și subofițerilor, exercitarea dreptului de grațiere - președintele putând delega unele din aceste prerogative altor autorități. **Pentru cazuri grave, Constituția instituie procedura punerii sub acuzare a Președintelui.** Bundestag-ul sau Bundesrat-ul poate pune sub acuzare Președintele Republicii în fața Tribunalului Constituțional Federal pentru violare voluntară a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale. Cererea de punere sub acuzare trebuie prezentată de cel puțin o pătrime din membrii Bundestag-ului sau o pătrime din membrii Bundesrat-ului. Decizia de punere sub acuzare trebuie luată cu o majoritate de două treimi din membrii Bundestag-ului sau două treimi din Bundesrat. Acuzația va fi susținută, în fața Tribunalului Constituțional, de un reprezentant al Adunării care a votat punerea sub acuzație.

Dacă Tribunalul Constituțional Federal constată că președintele Republicii Federale s-a făcut vinovat de o violare voluntară a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale, el îl poate declara **eliberat din funcție**. Ca măsură provizorie luată după punerea sub acuzare, el poate declara că Președintele Republicii federale este **împiedicat să-și exercite funcțiile**.

3.4.3.8. Guvernul federal

Guvernul federal se compune din Cancelarul federal și miniștrii federali. Cancelarul federal este ales fără dezbateri de către Bundestag, la propunerea Președintelui Republicii, fiind declarat ales **candidatul care obține majoritatea voturilor**. Miniștrii federali sunt numiți și revocați de Președintele Republicii, la propunerea Cancelarului federal.

Cancelarul federal stabilește liniile directoare ale politicii și își asumă răspunderea pentru traducerea lor în practică (art.65). Acționând în limitele acestor orientări, fiecare ministru federal conduce departamentul său în mod autonom și pe propria sa răspundere. **Guvernul federal decide asupra divergențelor de opinie între miniștrii federali.** Cancelarul federal conduce afacerile guvernamentale potrivit unui Regulament interior adoptat de guvernul federal și aprobat de Președintele Republicii. Cancelarul și miniștrii federali nu trebuie să exercite nici o altă funcție remunerată, meserie sau profesie, ei neputând face parte din consiliul de administrație al unei întreprinderi cu scopuri lucrativ. De la 27 octombrie 1998, noul cancelar al Germaniei este Gerhard Schröder.

3.4.3.9. Controlul executivului de către legislative

Constituția prevede o serie de măsuri de natură a asigura **controlul executivului de către forumul legislativ**, instituind o procedură de înlăturare a Cancelarului în cazuri întemeiate. Astfel, Constituția prevede că Bundestag-ul își poate exprima neîncrederea față de Cancelarul federal prin **alegerea unui succesor** al acestuia, cu o majoritate absolută, invitând Președintele Republicii federale să-l elibereze din funcție. Președintele Republicii Federale trebuie să răspundă la această cerere și să numească personalitatea aleasă. Votul asupra moțiunii nu poate interveni decât la expirarea unui interval de 48 de ore.

Constituția prevede și posibilitatea **respingerii unei moțiuni de încredere și a dizolvării Bundestag-ului**. În cazul în care o moțiune de încredere introdusă de cancelarul federal nu este aprobată de Bundestag printr-o majoritate a membrilor săi, Președintele Republicii Federale poate, la

propunerea Cancelarului federal, să **dizolve Bundestag-ul** într-un interval de 21 zile. Dreptul de dizolvare nu operează însă în cazul în care Bundestag-ul a ales un **alt Cancelar federal** printr-o majoritate a membrilor săi. În asemenea cazuri, votul asupra moțiunii nu poate interveni decât la expirarea unui interval de 48 de ore.

Cancelarul Republicii Federale Germania va desemna un ministru federal pentru a-i ține locul (art.69). Funcțiile Cancelarului federal sau ale unui ministru federal vor lua întotdeauna sfârșit odată cu reuniunea unui nou Bundestag; funcțiile unui ministru federal iau sfârșit ori de câte ori încetează, pentru alte motive, funcția Cancelarului federal. Dacă Președintele Republicii Federale o cere, Cancelarul este obligat să rezolve problemele curente până la desemnarea succesorului său; la fel trebuie să procedeze și miniștrii federali atunci când Cancelarul federal sau Președintele solicită acest lucru.

3.4.3.10. Dreptul de legiferare

Landurile au dreptul de a legifera în măsura în care puterea legislativă nu este conferită Federației. Constituția R.F.G. distinge - după modelul Constituției de la Weimar - **două categorii de probleme**, unele în care Federația are **dreptul exclusiv de a legifera**, cum sunt problemele apărării, afacerile externe, naționalității federale, libertății de circulație, pașapoartelor, colaborării în problemele poliției criminale, protecției împotriva activităților care compromit interesele R.F.G. în străinătate ș.a. Alte probleme formează, în schimb, **domeniul legislației "concurente"**, în care **landurile au puterea de a legifera atâta timp și în măsura în care Federația nu face uz de dreptul său de a legifera** (probleme de drept civil, drept penal, organizare judiciară, stare civilă, prevederi sociale etc.). Sunt de domeniul legislației concurente și problemele legate de salariile și pensiile persoanelor din funcții publice, în măsura în care Federația nu are în acest domeniu un drept de legiferare exclusiv.

3.4.3.11. Procedura de legiferare

În ceea ce privește **procedura de legiferare** este de notat că proiectele și propunerile de legi sunt supuse Bundestag-ului de către membrii acestuia sau de către Bundesrat. Proiectele Guvernului Federal urmează să fie supuse mai întâi Bundesrat-ului, care se va pronunța într-un termen de 6 săptămâni asupra proiectului respectiv. În cazuri urgente, proiectele de legi pot fi trimise direct Bundestag-ului, urmând ca Bundesrat-ul să-și facă cunoscută poziția imediat ce îi va parveni proiectul în cauză.

Legile federale sunt adoptate de către Bundestag iar după adoptare, președintele Bundestag-ului are obligația să le supună de îndată Bundesrat-ului (art.77). Există posibilitatea convocării unei comisii formată din membri ai Bundestag-ului și Bundesrat-ului în vederea discutării comune a proiectului. Dacă aceasta propune o modificare a textului adoptat, Bundestag-ul va trebui să ia o nouă hotărâre asupra legii în cauză. Guvernul federal, un minister federal sau guvernele landurilor pot fi autorizate prin lege să emită **decrete reglementare**. O asemenea lege trebuie să stabilească conținutul, scopul și întinderea autorizației conferite. Decretul reglementar va trebui întotdeauna să precizeze fundamentul său juridic. În cazul în care legea prevede că o autorizare poate fi **subdelegată**, este necesar un **decret reglementar pentru subdelegare (art.80 alin.1).**

În ceea ce privește **aplicarea legilor federale**, Guvernul federal trebuie să vegheze ca landurile să aplice legile federale conform dreptului în vigoare. În acest scop, el va putea să trimită delegați pe lângă autoritățile superioare ale landurilor, cu acordul acestora și în caz de refuz, cu aprobarea Bundesrat-ului. El va putea trimite asemenea delegații și pe lângă autoritățile subalterne.

3.4.3.12. Rolul armatei

În ceea ce privește rolul armatei, Constituția precizează că **"forțele armate au puterea de a proteja obiectivele civile și de a asigura sarcini privind reglementarea traficului, în măsura în care acest lucru este necesar pentru îndeplinirea misiunii lor de apărare"**. În plus, forțelor armate le poate fi încredințată protecția obiectivelor civile prin întărirea pazei efectuate de organele poliției; în asemenea situații, ele vor colabora cu autoritățile competente. **"Pentru a contracara un pericol iminent care amenință însăși existența sau libertățile democratice ale Federației sau ale unui Land, guvernul federal poate, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute la articolul 91 alin.2, și dacă forțele poliției și ale grănicerilor nu sunt suficiente, să detașeze forțe armate pentru întărirea poliției și corpurilor de grăniceri pentru protejarea obiectivelor civile și lupta împotriva unor insurgenți organizați militar și înarmați. Angajarea forțelor militare trebuie să fie oprită în cazul în care Bundestag-ul sau Bundesrat-ul o solicită"**.

3.4.3.13. Puterea judiciară

Puterea judiciară este încredințată judecătorilor, ea fiind exercitată de **Tribunalul Constituțional Federal, Tribunalele federale și tribunalele landurilor**.

Tribunalul Constituțional este competent în problemele interpretării legii fundamentale; în ce privește extinderea drepturilor și obligațiilor unui organ federal, în caz de divergențe privind compatibilitatea dintre dreptul federal și dreptul landului cu legea fundamentală, asupra recursurilor constituționale făcute de către persoanele care consideră că au fost lezate de către puterea publică într-unul din drepturile fundamentale ș.a.

Pentru domeniul jurisdicției ordinare administrative, financiare și sociale, Federația instituționalizează, ca instanțe de rangul cel mai înalt, **Curtea de Casație, Tribunalul administrativ federal, Curtea federală supremă în probleme fiscale, Tribunalul federal al muncii și Curtea federală de arbitraj social**. În sistemul Constituției germane sunt **interzise tribunalele excepționale**, dar pot fi create **tribunale pentru probleme speciale**, însă numai prin lege. **Pedeapsa cu moartea este abolită**.

3.4.3.14. Starea de apărare

Dând expresie momentului istoric în care a fost adoptată, Constituția Germaniei conține un capitol referitor la **"starea de apărare"** (de urgență), ce poate fi proclamată de către Bundestag cu acordul Bundesrat-ului, în cazurile în care teritoriul țării face obiectul unui atac armat sau când un asemenea atac ar fi iminent. În astfel de situații, autorităților federale le-ar reveni anumite competențe speciale, iar procedura de legiferare ar urma o modalitate mai rapidă. **Dacă întrunirea Parlamentului pentru a declara starea de apărare nu poate fi realizată, se va convoca Comisia comună (formată din reprezentanții celor două Camere), care va îndeplini, pe toată durata stării excepționale, atribuțiile forumului legislativ**.

3.4.4. Sistemul constituțional din R.D.G.

În ceea ce privește fosta Republică Democrată Germană, aceasta a fost proclamată la 7 octombrie 1949, pe teritoriul zonei de ocupație sovietică din Germania. La 17 iunie 1953 a avut loc o revoltă a sute de mii de cetățeni est-germani împotriva regimului comunist, reprimată de autoritățile

sovietice (21 de morți). În noaptea de 12/13 august 1961 a fost închisă frontiera zonei de ocupație sovietică din Berlinul răsăritean și s-a început ridicarea "zidului Berlinului".

Din punct de vedere constituțional, Republica Democrată Germană a cunoscut două **Constituții**. Prima a fost adoptată de **Camera Populară Provizorie** la 7 octombrie 1949, când a fost proclamată Republica Democrată Germană (președinte al statului Wilhelm Pieck, și președinte al Consiliului de Miniștri - Otto Grothwohl). La 12 septembrie 1960 a fost constituit **Consiliul de Stat**, al cărui președinte reprezenta Republica Democrată Germană în relațiile cu celelalte state. O nouă Constituție a fost adoptată la 6 aprilie 1968, amendată ulterior la 7 octombrie 1974.

Potrivit prevederilor Constituției R.D.G., aceasta avea un **sistem politic unicameral**, singurul organ legislativ fiind **Camera Poporului** (Volkskammer), aleasă pe 4 ani și cuprinzând 500 de deputați (în timp ce Bundestag-ul vest-german, ales tot pe 4 ani, cuprindea 518 membri; 496 membri aleși prin sufragiu universal și 22 de membri aleși de Camera reprezentanților din Berlinul occidental)³⁸⁴.

În sistemul constituțional al fostei R.D.G., inițiativa legislativă aparținea parlamentarilor, guvernului, Consiliului de Stat (organul prezidențial de conducere), comisiilor parlamentare și Confederației muncitorilor germani liberi. Procedura legislativă cuprindea prezentarea proiectelor și trimiterea lor la comisii, examinarea în comisii și depunerea de amendamente, dezbateră în ședință plenară - eventual cu mai multe lecturi - și, în final, adoptarea proiectului, după care urma promulgarea legii de către președintele Consiliului de Stat și publicarea ei în Jurnalul Oficial (Gesetzblatt). Legile intrau în vigoare în R.D.G. la 14 zile după publicarea lor, afară de cazul când legea însăși ar fi stabilit o altă dată. Procedura legislativă din R.F.G. era oarecum similară (intrarea în vigoare la 14 zile de la publicare), dar în ceea ce privește modalitatea de adoptare a legii, aceasta consta în trei lecturi în Bundestag, transmiterea textului Bundesrat-ului pentru aprobare, întrunirea - eventual - a unei comisii de mediere pentru a clarifica eventualele dezacorduri și, în final, semnarea legii de către Președintele Federal și contrasemnarea ei de către Cancelarul Federal și ministrul de resort. În R.F.G. promulgarea se face prin publicarea în Jurnalul Oficial Federal (Bundesgesetzblatt).

Spre deosebire de R.F.G., în R.D.G. comisiile parlamentare nu puteau respinge proiectele care le erau supuse. În R.D.G. nu exista nici dreptul executivului de a solicita reexaminarea unei legi adoptate și nici exercițiul dreptului de **veto** sau refuzul șefului statului de a sancționa o lege, posibilități consacrate de Constituția R.F.G.

În sistemul R.D.G. funcția de șef al statului era exercitată de **Consiliul de Stat**³⁸⁵, organ colegial ales de Camera Populară. Președintele Consiliului de Miniștri era ales de Camera Populară, miniștrii fiind desemnați de Camera la propunerea președintelui Consiliului de Miniștri. Președintele Consiliului de Miniștri trebuia să prezinte programul guvernului său în fața Camerei care l-a investit. În sistemul R.D.G. Constituția prevedea responsabilitatea Consiliului de Miniștri față de Camera poporului, care îl putea revoca. În fiecare an, Consiliul de Miniștri era obligat să prezinte o informare asupra activității sale în fața Camerei, care se pronunța asupra acesteia prin vot. Teoretic, Camera putea să revoce Consiliul de Miniștri sau pe un ministru în mod individual. Pentru dizolvarea Camerei poporului era necesară o hotărâre a două treimi din membrii săi. Camera dispunea de prerogativa de a-și prelungi mandatul prin hotărârea a două treimi a deputaților.

Spre deosebire de R.F.G., unde **Constituția permite punerea sub acuzare a președintelui federal în caz de violare a Constituției**, Constituția R.D.G. nu conținea nici un fel de asemenea prevederi care ar fi permis forumului legislativ să controleze activitatea organelor supreme ale statului.

³⁸⁴ **Konstituții zarubejnih socialističeskikh gosudarstv Evropi**, Moscova, 1973, art.48 și urm., p.240.

³⁸⁵ **Culegerea citată**, p.247; art.66 și urm.

3.4.5. Evoluții politice și constituționale

Ca urmare a valului de acțiuni antitotalitariste și anticomuniste ce a marcat puternic Europa Centrală și de Răsărit, în anul 1989 s-au produs schimbări importante și în viața R.D.G. În urma mișcărilor populare ce au avut loc la Leipzig și în Berlinul răsăritean, Erick Honecker a fost înlocuit la conducerea P.S.U.G. și a R.D.G. cu Egon Krenz. La 7 noiembrie 1989 s-a produs demisia Guvernului condus de Willi Stoph, iar o săptămână mai târziu, comunistul reformator Hans Modrow a devenit prim-ministru. La 9 noiembrie 1989, confruntat cu noi acțiuni populare, Consiliul de Miniștri a decis deschiderea frontierei intergermane și dărâmarea Zidului Berlinului, care începuse deja să fie demolat din inițiativa cetățenilor. La 18 martie 1990 au avut loc primele alegeri legislative libere din istoria R.D.G., în care au ieșit victorioase partidele necomuniste. La 12 aprilie 1990, Camera populară a aprobat componența noii coaliții guvernamentale, condusă de creștin-democratul Lothar de Maiziere. Principalul punct al programului guvernamental l-a constituit unificarea Germaniei. La 1 iulie 1990 a intrat în vigoare uniunea economică, monetară și socială între R.F.G. și R.D.G., iar la 16 iulie același an, cu prilejul întâlnirii Kohl-Gorbaciov, din Caucaz, liderul sovietic și-a dat acordul pentru apartenența Germaniei unite la N.A.T.O.

Reunite în sesiune comună, la 26 iulie 1990, Parlamentele din R.F.G. și R.D.G. au decis ca viitorul parlament german să fie ales printr-un vot unic. La 23 august 1990, Camera Populară din R.D.G. - cu 294 voturi pentru, 62 împotriva și 7 abțineri - s-a pronunțat în favoarea aderării R.D.G. la R.F.G. pe data de 3 octombrie 1990, în temeiul articolului 23 din Constituția R.F.G., care dispune că legea fundamentală va intra în vigoare și în alte regiuni din Germania, după aderarea acestora. În felul acesta, cele cinci Landuri est-germane sunt integrate în R.F.G., ridicând astfel la 16 numărul provinciilor. Anterior, Constituția R.F.G. intrase în vigoare în regiunea Saare, în virtutea aceluiași articol (articolul 1 al Legii federale din 23 decembrie 1956).

Pe teritoriul actualei Germanii, principala forță politică ce s-a impus începând din anul 1949 a fost Partidul Democrat Creștin, fondat de Konrad Adenauer. El a guvernat cea mai mare parte a perioadei postbelice Germania, cu excepția unei perioade de treisprezece ani în care la conducerea țării s-a aflat Partidul Social Democrat în alianță cu Partidul Liber Democrat, coaliție care a dominat alegerile din 1969, 1972, 1976 și 1980. În toată această perioadă s-au impus, pe planul politicii interne și internaționale, conducătorii Partidului Social Democrat Willy Brandt și apoi Helmut Schmidt, de numele cărora este legată "**Ost politik**". În timpul guvernării socialiste împreună cu Partidul Liber Democrat, au fost semnate tratatele cu U.R.S.S. și Polonia (ratificate în 1972), Tratatul cu R.D.G. din 21 decembrie 1972 și Tratatul cu Cehoslovacia, din 1973. Ca urmare a disensiunilor dintre P.S.D. și P.L.D., acesta din urmă s-a retras din Guvern, trecând într-o nouă coaliție cu Partidul Democrat Creștin și cu ramura sa bavareză - Uniunea Creștin Socială. De la 1 octombrie 1982, cancelar al Germaniei a devenit Helmut Kohl, care a condus mai multe Guverne.

La 23 mai 1984, candidatul Uniunii Creștin Democrate, dr. Roman Herzog, a fost ales ca fiind cel de al VII-lea Președinte al statului german. Un eveniment important în viața politică și constituțională l-a constituit și Hotărârea Curții Constituționale a Germaniei din 12 iulie 1994 care a statuat că trupele germane pot participa la misiuni internaționale de pace peste hotare, cu aprobarea Parlamentului, fără ca prin aceasta să se încalce prevederile Constituției sau ale acordurilor de după cel de-al doilea război mondial.

În Germania s-au desfășurat festivități separate care au marcat, pe de o parte retragerea trupelor ruse din Germania (31 august 1994), iar pe de altă parte - retragerea finală a trupelor engleze, franceze și americane din Berlin (8 septembrie 1994).

Alegerile parlamentare care s-au desfășurat la 16 octombrie 1994 au consfințit succesul coaliției guvernamentale, formată din U.C.D., U.C.S. și P.L.D. La 15 noiembrie 1994, Helmut Kohl a fost reales

Cancelar federal cu 338 voturi dintr-un Parlament de 672 de membri, "defecțiunea" a 3 membri ai coaliției cu prilejul votului secret făcând astfel ca actualul Cancelar să obțină investitura doar cu un singur vot mai mult decât ar fi fost necesar³⁸⁶.

Alegerile pentru Bundestag din 29 septembrie 1998 au fost câștigate de Partidul Social-Democrat (40,9% din voturi), care a desemnat pentru funcția de cancelar pe Gerhard Schröder. U.C.D./U.C.S. care a obținut cel mai slab rezultat de la proclamarea R.F.G. în 1949 a fost nevoită să traducă în opoziție, după 16 ani de exercitare neîntreruptă a puterii (Era lui Helmut Kohl, "cancelarul unificării").

În anii care au trecut de la preluarea funcției de cancelar de către Gerhard Schröder, Germania a continuat să se afirme ca o importantă forță economică, politică și militară. Germania a contribuit cu un efectiv de 8.500 militari la forțele de securitate NATO în Kosovo (KFOR). Pe plan continental se numără printre promotorii cei mai activi și mai dinamici ai integrării europene, avansând totodată și propuneri privind viitoarea structură federală a Europei.

La alegerile parlamentare din 22 septembrie 2002 s-au prezentat 79,1% din alegători, iar repartitia celor 603 mandate în Bundestag a devenit următoarea: P.S.D. - 251 (38,5), C.D.U. - 190 (29,5%), C.S.U. - 58 (9%), Alianța verde (Ecologist) - 55 (8,6%), Partidul Liber Democrat - 47 (7,4%) și Partidul Socialismului Democratic (din fosta R.D.G.) - 2 (4,3%)³⁸⁷.

Ca urmare a înfrângerii suferite de partidul cancelarului Gerhard Schroder în alegerile din Westphalia de Nord la 22 mai 2005, cancelarul a solicitat dizolvarea Bundestagului și organizarea de alegeri anticipate. Potrivit Constituției germane, dizolvarea Bundesatgului nu se poate face decât de către președintele Horst Kohler, deoarece Bundestagul nu are dreptul de a se dizolva singur.

Pe de altă parte, președintele nu putea pronunța o asemenea dizolvare decât în urma eșecului unei mișcări de încredere în favoarea cancelarului. Acest vot de încredere a fost organizat în iulie 2005, la cererea cancelarului Schroder, iar deputații au votat împotriva Guvernului cu 296 de voturi contra 151.

La 21 iulie 2005, Horst Kohler a dizolvat Bundestagul, dispunând organizarea unor alegeri anticipate în ziua de 18 septembrie 2005.

Chiar în ziua votării mișcării, deputatul ecologist Werner Schulz și deputata Jelena Hoffmann au sesizat Curtea Constituțională, criticând modalitatea prin care s-a ajuns la discutarea mișcării de cenzură și dizolvarea Parlamentului. Curtea Constituțională a respins însă plângerea adresată de cei doi parlamentari, la 25 august 2005, și a validat decizia președintelui de a dizolva Bundestagul.

Rezultatele alegerilor până la desfășurarea scrutinului din Dresda, indicau un raport de forțe aproximativ egal între Partidul Social Democrat al cancelarului Schroder și Uniunea Democrat Creștină, condusă de Angela Merkel. Rezultatul alegerilor din Dresda, care s-au desfășurat la 2 octombrie 2005, au acordat o majoritate de voturi democrat creștinilor, iar Speaker-ul Bundestagului a fost ales Norbert Lammert, un democrat creștin. Noul guvern a fost creat, totuși, după șapte săptămâni de negocieri, la 11 noiembrie 2005, fiind creată o „Mare coaliție”, a doua din istoria Germaniei (prima „mare coaliție” a ființat între anii 1966-1969, fiind condusă de cancelarul George Kissinger), iar doamna Angela Merkel a fost aleasă cancelar la 22 noiembrie 2005, devenind prima femeie care deține acest post în istoria Germaniei.

³⁸⁶ The World Almanac and Book of Facts 1996, Editor: Robert Famighetti, Funk and Wagnalis Corporation, 1995, Mahwah, New Jersey, p.43; Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Editura Polirom, Iași, 1998, pag.149, 317.

³⁸⁷ <http://www.electionworld.org/germany.htm>

LEGEA FUNDAMENTALĂ A REPUBLICII FEDERALE A GERMANIEI

din 23 mai 1949

(cu modificările intervenite până în 1992)

Preambul

Conștient de responsabilitatea sa față de Dumnezeu și față de oameni, însuflețit de voința de a sluji pacea internațională în calitate de membru cu drepturi depline într-o Europă unită, poporul german a adoptat, în conformitate cu puterea sa constituțională, prezenta Lege fundamentală.

Germanii din landul Baden-Wurtemberg, Saxonia de Jos, Bavaria, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Mecklemburg-Pomerania occidentală, Renania de Nord-Westfalia, Renania-Palatina, Sarland, Saxonia, Saxonia-Anhalt, Schleswig-Holstein și Turingia, dispunând în mod liber de ele însele, au pus bazele unității și libertății Germaniei. Prezenta Lege fundamentală este, de aceea, aplicabilă întregului popor german.

I. DREPTURILE FUNDAMENTALE

Articolul întâi

Protecția drepturilor omului

1. Demnitatea omului este intangibilă. Orice putere publică este obligată să o respecte și să o protejeze.

2. În consecință, poporul german recunoaște omului drepturi inviolabile și imprescriptibile, pe care le consideră ca fiind fundamentul oricărei comunități umane, al păcii și justiției în lume.

3. Drepturile fundamentale specificate în continuare obligă puterea legislativă, puterea executivă și puterea judiciară, având forța unor reguli de drept direct aplicabile.

Articolul 2

Demnitatea persoanei umane

1. Fiecare persoană are dreptul la libera dezvoltare a personalității sale, cu condiția ca să nu aducă atingere drepturilor altuia, ordinii constituționale sau legii morale.

2. Fiecare persoană are dreptul la viață și la integritate fizică. Acestor drepturi nu le pot fi aduse restrângeri decât în baza unei legi.

Articolul 3

Egalitatea în fața legii

1. Toți oamenii sunt egali în fața legii.

2. Bărbații și femeile au aceleași drepturi.

3. Nimeni nu poate fi dezavantajat ori favorizat în rațiunea sexului, ascendenței sale, rasei, limbii, țării sale și originii sale, credinței sale ori concepțiilor religioase sau politice.

Articolul 4

Libertatea credinței

1. Libertatea credinței și conștiinței, precum și libertatea de a practica convingerile religioase și filosofice sunt inviolabile.

2. Libertatea de a exercita cultul este garantată.

3. Nimeni nu trebuie să fie constrâns, împotriva conștiinței sale, să presteze serviciul militar în timp de război. Modalitățile (de exercitare a acestui drept, n.tr.) vor face obiectul unei legi federale.

Articolul 5

Libertatea de exprimare

1. Fiecare are dreptul să-și exprime și să-și difuzeze în mod liber opiniile prin cuvânt, prin scris și prin imagine, precum și de a se informa în mod liber de la surse general accesibile. Libertatea presei și libertatea de informare prin radio și prin film sunt garantate. Nu există cenzură.

2. Aceste drepturi sunt limitate prin prevederi ale legilor generale, prin dispoziții legale asupra protecției tineretului și prin dreptul la respectul onoarei personale.

3. Artă și știință, cercetarea și învățământul sunt libere. Libertatea de învățământ nu înlătură fidelitatea față de Constituție.

Articolul 6

Căsătoria, familia, copiii din afara căsătoriei

1. Căsătoria și familia se bucură de protecția deosebită a ordinii politice.

2. Îngrijirea acordată copiilor și educația acestora constituie un drept natural al părinților și o obligație care le revine în primul rând. Îndeplinirea acestei obligații este supravegheată de comunitatea națională.

3. Copiii nu pot fi separați de familia lor împotriva voinței celor care au sarcina de a-i educa decât în temeiul unei legi, atunci când cei din urmă nu-și îndeplinesc obligația lor sau dacă copiii riscă să fie abandonați pentru alte motive.

4. Orice mamă are dreptul la protecție și la asistență din partea comunității.

5. Legislația trebuie să asigure copiilor naturali aceleași condiții ca și copiilor legitimi în ceea ce privește dezvoltarea lor fizică și morală și situația lor socială.

Articolul 7

Învățământul școlar

1. Orice fel de învățământ este situat sub supravegherea statului.

2. Persoanele însărcinate cu educația copiilor au dreptul de a decide participarea lor la instrucția religioasă.

3. Instrucția religioasă constituie o materie de învățământ obișnuit în școlile publice, cu excepția școlilor laice. Fără a prejudicia dreptul de supraveghere al statului, instrucția religioasă va fi asigurată în conformitate cu principiile diferitelor religii. Nici un școlar nu poate fi constrâns să învețe o religie împotriva voinței sale.

4. Dreptul de a întemeia școli private este garantat. Școlile private care înlocuiesc școlile publice sunt supuse aprobării statului și reglementate prin legi ale landurilor. Aprobarea trebuie să fie dată numai dacă școlile private nu sunt inferioare școlilor publice în ce privește scopurile învățământului, dotarea lor, precum și pregătirea științifică a personalului de predare și dacă ele nu favorizează o discriminare între elevi, întemeiată pe starea de bogăție a părinților. Aprobarea trebuie să fie refuzată dacă situația economică și juridică a personalului de învățământ nu este suficient asigurată.

5. O școală primară privată nu trebuie să fie admisă decât dacă administrația învățământului public recunoaște că ea prezintă un interes pedagogic deosebit sau, la cererea persoanelor însărcinate cu educarea copiilor, dacă această școală urmează să aibă un statut confesional, interconfesional sau filozofic, și nu există școală primară publică de acest fel în comună.

6. Școlile pregătitoare rămân desființate.

Articolul 8

Libertatea de întrunire

1. Toți germanii au dreptul de a se întruni în mod pașnic și fără arme, fără declarație și autorizație prealabilă.

2. În ce privește întrunirile în aer liber, acest drept nu poate fi restrâns decât prin lege sau în temeiul unei legi.

Articolul 9

Libertatea de asociere

1. Toți germanii au dreptul de a crea asociații și societăți.

2. Asociațiile ale căror scopuri sau activități sunt contrare legilor penale sau care sunt îndreptate împotriva ordinii constituționale, ori împotriva ideii de înțelegere între popoare sunt interzise.

3. Dreptul de a crea asociații în vederea salvagădării și îmbunătățirii condițiilor de muncă și condițiilor economice este garantat pentru toate persoanele și pentru toate profesiunile. Acordurile care restrâng acest drept sau caută să împiedice exercițiul său sunt nule iar măsurile adoptate în acest sens sunt ilegale. Nu vor putea fi adoptate măsurile prevăzute la art.12a, 35 alin.2 și 3, 87a alin.4, și 91 în cazul conflictelor sociale menite să salvgardeze și să amelioreze condițiile de muncă și condițiile economice de asociere, în sensul primei fraze a acestui alineat.

Articolul 10

Secretul corespondenței, al poștei și telecomunicațiilor

1. Secretul corespondenței, al poștei și telecomunicațiilor este inviolabil.

2. Restricții la acest secret nu pot fi instituite decât în baza unei legi. În cazul în care restricția urmărește să protejeze regimul liberal și democratic, existența sau securitatea Federației sau a unui Land, legea poate să prevadă ca cel interesat să nu fie informat, iar controlul în loc să urmeze calea judiciară, să fie efectuat de către organe principale și auxiliare desemnate printr-o reprezentare populară.

Articolul 11

Libertatea de circulație

1. Toți germanii se bucură de libertatea de circulație pe teritoriul federal.

2. Acest drept nu poate fi restrâns decât prin lege sau în virtutea unei legi și numai în cazurile în care nu există o bază materială satisfăcătoare sau dacă ar rezulta sarcini speciale pentru colectivitate, precum și în cazurile în care restricția ar fi necesară pentru a evita un pericol care amenință existența sau regimul liberal și democratic al Federației sau a unui Land, pentru a lupta împotriva unui pericol de epidemie, împotriva cataclismelor sau accidentelor deosebit de grave, pentru a apăra tinerii de abandon sau pentru a preveni delictе.

Articolul 12

Alegerea liberă a profesiei

1. Toți germanii au dreptul de a-și alege în mod liber profesia, munca și locul în care urmează să dobândească formațiunea lor profesională. Exercițiul profesiei poate fi reglementat prin lege sau în baza unei legi.

2. Nimeni nu poate fi constrâns la o anumită muncă dacă aceasta nu reprezintă un serviciu în cadrul unei obligații cutumiare generale, egală pentru toți și cu caracter public.

3. Munca forțată nu este permisă decât în cazurile unei pedepse privative de libertate pronunțate de către un tribunal.

Articolul 12 a

Serviciul militar și alte obligații de serviciu

1. Bărbații pot, la împlinirea vârstei de 18 ani, să fie înrolați în forțele armate, în corpul de pază a frontierelor federale sau într-o organizație a protecției civile.

2. Orice persoană care, pentru motive de conștiință, refuză să îndeplinească serviciul militar în timp de război, poate să fie obligat la un serviciu complementar. Durata serviciului complementar nu va putea să depășească durata serviciului militar. Modalitățile vor fi reglementate printr-o lege care nu trebuie să îngreuneze libertatea de conștiință și care trebuie să prevadă, de asemenea, posibilitatea efectuării unui serviciu complementar care să nu aibă în nici un fel legătură cu forțele armate și corpurile federale de pază a frontierelor.

3. Persoanele obligate la serviciul militar, care nu s-au înrolat într-un serviciu dintre cele prevăzute la alin.1 sau 2, pot să fie afectate, în timpul stării de apărare printr-o lege sau în baza unei legi, unui serviciu civil în scopuri de apărare, inclusiv pentru protecția populației civile, în baza unui contract de muncă; afectările la servicii de drept public nu sunt admise decât pentru asumarea unor sarcini polițienești sau sarcini specifice ale administrației publice care nu pot fi îndeplinite decât în cadrul unui contract de serviciu de drept public. Raporturile de muncă prevăzute în fraza I pot să fie

înființate pe lângă forțele armate, pe lângă intendența lor, ca și pe lângă administrația publică; afectările la aprovizionarea populației civile nu sunt admise decât pentru a satisface nevoile sale vitale sau pentru a-i asigura protecția.

4. În cazul în care în timpul stării de apărare cerințele pentru serviciile civile de stabilimente sanitare civile și pentru spitalele militare stabile nu pot să fie acoperite în mod voluntar, femeile în vârstă de 18 ani împliniți până la 55 de ani împliniți pot să fie afectate acestor servicii printr-o lege sau în baza unei legi. În nici un caz ele nu trebuie să fie folosite într-un serviciu militar.

5. În perioada care precede starea de apărare nu se poate proceda la afectări în termenii alin.3 decât în conformitate cu prevederile art.80a alin.1. În vederea pregătirii prestațiilor serviciilor prevăzute în termenii alin.3, care implică cunoștințe sau practică, participarea la un exercițiu de antrenament poate să fie solicitată în mod obligatoriu prin lege sau în baza unei legi. În acest caz, fraza I nu se aplică.

6. Dacă, în timpul stării de apărare, nevoia de mână de lucru a sectoarelor menționate la alin.3 fraza 2 nu poate fi acoperită în mod voluntar, libertatea germanilor de a renunța la exercițiul unei profesii sau de a părăsi locul lor de muncă poate fi restrânsă printr-o lege sau în baza unei legi pentru a asigura acoperirea acestei nevoi de mână de lucru. Alineatul 5, fraza 1, este aplicabil numai înaintea stării de apărare.

Articolul 13

Inviolabilitatea domiciliului

1. Domiciliul este inviolabil.

2. Nu pot fi ordonate percheziții decât de către judecător, iar numai dacă este în pericol locuința, de către alte organisme prevăzute de lege; ele nu pot să fie efectuate decât în forma prevăzută de lege.

3. Nu pot fi admise nici un fel de derogări și restricții acestei inviolabilități decât pentru a se evita un pericol comun sau un pericol care amenință viața individuală, precum și în virtutea unei legi, pentru a preveni pericole iminente care ar amenința securitatea și ordinea publică, în special pentru a remedia lipsa de locuințe, pentru a lupta împotriva epidemiilor sau pentru a proteja tinerii aflați în pericol.

Articolul 14

Proprietatea, dreptul de succesiune și exproprierea

1. Proprietatea și dreptul de succesiune sunt garantate. Conținutul și limitele lor sunt stabilite prin lege.

2. Proprietatea obligă. Folosirea sa trebuie să contribuie în același timp la binele public.

3. Exproprierea nu este permisă decât în interesul general. Ea nu poate fi efectuată decât prin lege sau în baza unei legi care să stabilească modalitatea și nivelul indemnizației. Indemnizația trebuie să fie stabilită avându-se în vedere atât interesul general cât și cel al părților interesate. Recursul în fața tribunalelor ordinare este deschis în caz de litigiu asupra nivelului indemnizației.

Articolul 15

Socializarea

Solul, resursele naturale și mijloacele de producție pot fi transferate, în scopuri de socializare, în proprietatea colectivă sau în alte forme de economie colectivă printr-o lege care stabilește felul și nivelul indemnizației. Alin.3 al art.14, fraza 3 și 4, se aplică în mod similar indemnizației.

Articolul 16

Pierderea naționalității, extrădarea, dreptul de azil

1. Naționalitatea germană nu poate fi retrasă. Pierderea naționalității nu poate avea loc decât în baza unei legi; ea nu poate să intervină împotriva voinței celui interesat în cazul în care ar avea ca efect transformarea acestuia în apatrid.

2. Nici un german nu trebuie să fie extrădat străinătății. Cei persecutați politic se bucură de dreptul de azil.

Articolul 17

Deptul de petiționare

Fiecare are deptul de a se adresa prin scris, individual sau în asociere cu alții, cu reclamații sau plângeri autorităților competente și reprezentanței poporului.

Articolul 17a

Limitarea drepturilor fundamentale pentru militari

1. Legile cu privire la serviciul militar și la serviciul complementar pot să prevadă pentru membrii forțelor armate și serviciului complementar, pe timpul duratei serviciului lor, o limitare a dreptului fundamental de a se exprima și de a difuza în mod liber opiniile lor prin cuvânt, prin scris și prin imagine (prima parte a primei fraze a alin.1 din art.5), a dreptului fundamental la libertatea de întrunire (art.8), precum și a dreptului de petiționare (art.17), în măsura în care acesta conferă deptul de a prezenta plângeri și reclamații în asociere cu alții.

2. Legile destinate apărării, înțelegând prin aceasta protecția populației civile, pot să prevadă limitarea drepturilor fundamentale al libertății de mișcare (art.11) și al inviolabilității domiciliului (art.13).

Articolul 18

Pierderea (decăderea din) drepturilor fundamentale

1. Oricine abuzează de libertatea de exprimare, în special de libertatea presei (alin.1 al art.5), de libertatea învățământului (art.5 alin.3), de libertatea de întrunire (art.8), de libertatea de asociere (art.9), de secretul corespondenței, al poștei și telecomunicațiilor (art.10), de deptul de proprietate (art.14) sau de deptul de azil (alin.2 al art.16) pentru a lupta împotriva libertății și democrației este declarat decăzut din aceste drepturi fundamentale. Tribunalul constituțional federal pronunță decăderea și îi stabilește limitele.

Articolul 19

Restrângerea drepturilor fundamentale

1. În măsura în care potrivit prezentei legi fundamentale, un drept fundamental poate să fie restrâns printr-o lege sau în baza unei legi, aplicarea acestei legi trebuie să fie generală și să nu se limiteze la un caz particular. În afară de aceasta, legea trebuie să specifice deptul fundamental (pe care îl limitează - n.tr.) și să indice articolul care îl enunță.

2. În nici un caz nu se poate aduce atingeri substanțiale unui drept fundamental.

3. Drepturile fundamentale se aplică, de asemenea, persoanelor juridice de drept intern în măsura în care le sunt aplicabile acestora, în funcție de natura lor.

4. Oricine este lezat în drepturile sale de o autoritate publică poate recurge la calea judiciară. În cazul în care o altă jurisdicție nu este competentă, se va recurge la jurisdicția ordinară. Prin aceste prevederi nu sunt afectate dispozițiile art.10 alin.2 fraza 2.

II. FEDERAȚIA ȘI LANDURILE

Articolul 20

Principii constituționale. Deptul la împotrivire

1. Republica Federală Germania este un stat federal democratic și social.

2. Suveranitatea emană de la popor. Ea este exercitată de popor prin alegeri și plebiscite, precum și prin organele speciale investite cu puterea legislativă, executivă și judecătorească.

3. Puterea legislativă se supune ordinii constituționale; puterile executivă și judecătorească se supun legii și deptului.

Articolul 21

Partidele

1. Partidele cooperează la formarea voinței politice a poporului. Înființarea lor este liberă. Organizarea lor internă trebuie să răspundă principiilor democratice. Ele trebuie să informeze în mod public despre proveniența fondurilor lor și despre valoarea patrimoniului lor.

2. Partidele care prin scopurile și atitudinea aderenților lor caută să aducă atingere ordinii fundamentale libere și democratice, să o răstoarne sau să compromită existența Republicii Federale Germania, sunt anti-constituționale. Tribunalul Constituțional Federal hotărăște asupra neconstituționalității.

3. Modalitățile (de desfășurare a acestei proceduri - n.tr.) sunt reglementate prin legi federale.

Articolul 22

Drapelul federal

Drapelul federal este negru, roșu și auriu.

Articolul 23

Abrogat.

Articolul 24

Aderarea la un sistem colectiv de securitate

1. Pe cale legislativă, Federația poate transfera unor instituții internaționale drepturi de suveranitate.

2. În scopul apărării păcii, Federația poate adera la un sistem de securitate mutuală colectivă; în acest sens, ea va consimți la limitări ale dreptului său de suveranitate care să ducă și să garanteze o ordine pașnică și durabilă în Europa și între popoarele lumii.

3. Pentru reglementarea litigiilor între state, Federația va deveni parte la convențiile care vor institui un arbitraj internațional general, cu valoare universală și obligatoriu.

Articolul 25

Dreptul internațional integrat dreptului federal

Normele generale ale dreptului internațional public fac parte integrantă din dreptul federal. Ele primează asupra legilor (ca grad de obligativitate - n.tr.) și creează în mod direct drepturi și obligații pentru locuitorii teritoriului federal.

Articolul 26

Interzicerea războiului agresiv

1. Actele susceptibile de a tulbura viața în comun și pașnică a popoarelor și întreprinse cu această intenție, în special în vederea pregătirii unui război de agresiune, sunt anticonstituționale.

Ele trebuie să fie pedepsite de lege.

2. Armele destinate războiului nu pot fi fabricate, transportate și puse în vânzare decât cu aprobarea guvernului federal. Modalitățile (aplicării acestei interdicții - n.tr.) vor face obiectul unei legi federale.

Articolul 27

Flota comercială

Ansamblul navelor de comerț germane constituie flota comercială unică.

Articolul 28

Garanția federală a constituțiilor regionale

1. Ordinea constituțională în Länduri trebuie să fie conformă cu principiile unui stat de drept republican, democratic și social, în înțelesul prezentei Legi fundamentale.

În Länduri, arondismente și comune, poporul trebuie să aibă o reprezentare rezultată din alegeri, prin vot universal, direct, liber, egal și secret. În comune, adunarea municipală poate ține loc de organism ales.

2. Comunelor trebuie să li se garanteze dreptul de a reglementa, pe propria lor răspundere, în cadrul legilor, toate problemele comunității locale. De asemenea, colectivitățile municipale au, în cadrul atribuțiilor lor legale, dreptul de autonomie administrativă conform legilor.

3. Federația garantează conformitatea ordinii constituționale a Ländurilor cu drepturile fundamentale și dispozițiile alineatelor 1 și 2.

Articolul 29 Reorganizarea teritoriului federal

1. Teritoriul federal poate fi restructurat pentru a permite Landurilor să îndeplinească eficient sarcinile care le revin, în funcție de dimensiunea și capacitatea lor. Se va ține cont de afinitățile etnice, de contextul istoric și cultural, de oportunitatea economică, ca și de imperativele amenajării teritoriului precum și de planul de dezvoltare.

2. Măsurile de restructurare a teritoriului federal se vor lua în baza unei legi federale, care va trebui să fie confirmată prin referendum. Lăndurile vizate de aceste măsuri urmează să fie consultate.

3. Referendumul are loc în Lăndurile ale căror teritorii sau diviziuni teritoriale fac parte din Lăndul care urmează să fie constituit sau redelimitat (Lăndurile vizate). El urmărește să afle dacă Lăndurile vizate rămân ca atare sau dacă urmează să fie constituit un Lănd nou sau redelimitat. Referendumul aprobă constituirea unui Lănd nou sau redelimitat dacă, în viitorul său teritoriu și în ansamblul teritoriilor sau fracțiuni de teritoriu ale unui anumit Lănd vizat, a cărui apartenență la Lănd va fi modificată în acest sens, se formează o majoritate care este în favoarea modificării. Referendumul o dezaproabă dacă, în teritoriul unuia din Lăndurile vizate, se constituie o majoritate opusă modificării; dezaprobarea nu produce, totuși, nici un fel de consecințe dacă, într-o fracțiune a teritoriului, a cărui apartenență la Lăndul vizat se are în vedere, dacă o majoritate de două treimi aprobă modificarea, dar în ansamblul teritoriului Lăndului vizat o majoritate de două treimi se pronunță împotriva modificării.

4. Dacă într-un spațiu aglomerat și care formează o unitate economică bine delimitată, ale cărei părți diferite se găsesc situate în mai multe Lănduri și care numără cel puțin un milion de locuitori, o zecime din populația cu drept de participare la alegerile pentru Bundestag solicită, pe calea unei inițiative populare ca toate diviziunile acestui teritoriu să aparțină unuia și aceluiași Lănd, se va decide prin lege federală, în interval de doi ani, fie ca apartenența sa să fie modificată conform alin.2, fie ca o consultare populară să se întreprindă în Lăndurile vizate.

5. Consultarea populară urmărește să constate dacă se aprobă o modificare a apartenenței, propuse prin lege. Legea poate supune spre consultare populară propuneri diferite, dar nu mai mult de două. Dacă o majoritate se exprimă în favoarea unei propuneri de modificare a apartenenței, trebuie ca în decurs de doi ani să se decidă prin lege federală dacă apartenența se va modifica, conform alin.2 de mai sus. Dacă o propunere supusă consultării populare este aprobată în condițiile prevăzute de alin.3, fraza 3 și 4, în termen de doi ani după ce a avut loc consultarea populară urmează să fie promulgată o lege federală care să creeze Lăndul propus, această lege nu mai are nevoie să fie ratificată prin referendum.

6. În referendum și în consultarea populară majoritatea voturilor exprimate va fi aceea care cuprinde cel puțin o pătrime din alegătorii cu drept de vot la alegerile pentru Bundestag. În rest, modalitățile desfășurării referendumului, inițiativei populare și consultării populare vor fi reglementate printr-o lege federală; aceasta poate, de asemenea, să prevadă că inițiativele populare nu pot avea loc decât odată la cinci ani.

7. Alte modificări ale teritoriului Lăndurilor se pot efectua prin tratate încheiate între Lăndurile respective sau prin lege federală cu acordul Bundestag-ului, dacă teritoriul a cărui apartenență trebuie modificată are mai puțin de 10.000 locuitori. Modalitățile (de modificare a teritoriului - n.tr.) se reglementează printr-o lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului și a majorității membrilor Bundestag-ului. Ea trebuie să prevadă consultarea comunelor și arondismentelor interesate.

Articolul 30**Funcțiile Lăndurilor**

Exercitarea puterii publice și îndeplinirea sarcinilor revenind statului aparțin Lăndurilor, exceptând dispozițiile sau încuviințările contrarii prevăzute în prezenta Lege fundamentală.

Articolul 31**Prioritatea dreptului federal**

Dreptul federal are prioritate față de dreptul Lăndului.

Articolul 32**Relațiile cu statele străine**

1. Federația asigură relațiile cu statele străine.
2. Înaintea încheierii unui tratat care afectează situația specială a unui Lănd, acest Lănd trebuie consultat în timp util.
3. În funcție de competența lor legislativă Lăndurile pot, cu asentimentul guvernului federal, să încheie tratate cu state străine.

Articolul 33**Egalitatea civică a germanilor**

1. Toți germanii au, în fiecare Lănd, aceleași drepturi și obligații civice.
2. Toți germanii au acces egal la funcții publice în funcție de aptitudinile lor, capacitatea și calificarea lor profesională.
3. Folosința drepturilor civile și politice, accesul la funcții publice, precum și drepturile dobândite în funcția publică sunt independente de credința religioasă. Nimeni nu trebuie să sufere prejudicii din cauza profesării sau neprofesării unei credințe religioase sau filosofice.
4. În general, exercitarea dreptului de suveranitate trebuie încredințat cu titlu permanent funcționarilor publici ale căror raporturi de serviciu și fidelitate țin de dreptul public.
5. Dreptul serviciilor publice trebuie să fie întemeiat pe principiile tradiționale ale serviciului civil profesionist.

Articolul 34**Răspunderea administrativă în cazul încălcării obligațiilor de serviciu**

Dacă o persoană, în exercitarea funcției publice care i-a fost încredințată, încalcă obligațiile care îi revin în această funcție față de altă persoană, răspunderea revine în principiu statului sau organismului în serviciul căruia se află. Dacă încălcarea s-a făcut intenționat sau dacă este vorba de o greșeală, se poate face recurs. Călea judiciară obișnuită nu trebuie exclusă, în cazul acelor acțiuni care vizează plata unor despăgubiri și exercitarea unui recurs.

Articolul 35**Asistența judiciară, administrativă și de poliție**

1. Toate autoritățile Federației și Lăndurilor își acordă reciproc asistență judiciară și administrativă.
2. În vederea menținerii și restabilirii securității sau ordinii publice, un Lănd poate, în cazuri deosebite, să facă apel la efectivele și echipamentele corpului federal al grănicerilor pentru a sprijini poliția, dacă, fără acest ajutor, ea nu este în măsură să-și îndeplinească misiunea sau o poate face numai cu prețul unor mari dificultăți. În caz de catastrofă naturală sau de accident foarte grav, un Lănd poate face apel la ajutoare polițienești din alte Lănduri, la efectivele și echipamentele altor administrații, ca și la corpul federal al grănicerilor și la forțele armate.
3. Dacă accidentul sau catastrofa naturală pune în pericol un teritoriu mai vast decât un Lănd, guvernul federal poate, în scopul eficacității, să ordone guvernelor Lăndurilor ca să detașeze forțe de poliție ale altor Lănduri, precum și unități ale corpului de grăniceri și ale forțelor armate, pentru a servi

ca întăriri forțele de poliție. Măsurile luate de guvernul federal conform frazei 1 trebuie revocate la cererea Bundesrat-ului, sau imediat după eliminarea pericolului.

Articolul 36

Personalul autorităților federale

1. Funcționarii autorităților federale trebuie aleși în toate Landurile conform unei proporții chitabile. Persoanele care se află în serviciul celorlalte autorități federale trebuie alese, în general, în Lăndul unde ele își exercită funcțiile.

2. În aceeași măsură, legile militare vor ține seama de împărțirea Federației în Lănduri și de condițiile regionale specifice acestora.

Articolul 37

Constrângerea federală

1. Dacă un Lănd nu îndeplinește obligațiile cu caracter federal care îi revin conform Legii fundamentale sau ale altei legi federale, guvernul federal poate, cu aprobarea Bundesrat-ului, să ia măsurile necesare pentru ca Lăndul să fie obligat, prin constrângere federală, să-și îndeplinească aceste obligații.

2. Pentru a asigura aplicarea constrângerii federale, guvernul federal sau mandatarul său are dreptul de a da instrucțiuni tuturor Lăndurilor și autorităților lor.

III. BUNDESTAG-ul

Articolul 38

Alegeri

1. Deputații pentru Bundestag-ul german sunt aleși prin sufragiu universal, direct, liber, egal și secret. Ei reprezintă întregul popor, nu sunt obligați să respecte nici un fel de mandat sau instrucțiuni, supunându-se numai propriei lor conștiințe.

2. Dreptul de a alege se dobândește la vârsta de 18 ani împliniți, iar eligibilitatea la vârsta majoratului.

3. Modalitățile (de traducere în practică a acestui drept - n.tr.) vor face obiectul unei legi federale.

Articolul 39

Reuniune și legislatură

1. Bundestag-ul este ales pe patru ani. Mandatul său legislativ ia sfârșit atunci când se reunește noul Bundestag. Noile alegeri au loc cel mai devreme la 45 luni și cel mai târziu la 47 luni după începerea legislaturii. În cazul dizolvării Bundestag-ului, noile alegeri vor avea loc în intervalul de 60 zile.

2. Bundestag-ul se reunește cel târziu în a 30-a zi după alegeri.

3. Bundestag-ul stabilește închiderea și reluarea sesiunilor sale. Președintele Bundestag-ului îl poate convoca la o dată anterioară. El este obligat să facă această convocare la cererea unei treimi din membrii săi, a Președintelui Republicii Federale sau a Cancelarului federal.

Articolul 40

Președinte, regulament interior

1. Bundestag-ul își alege președintele, vicepreședinții și secretarii. El își stabilește regulamentul interior.

2. Președintele este însărcinat să vegheze la siguranța acestui for și tot lui îi revin sarcini de poliție în clădirile Bundestag-ului. Nici o percheziție sau sechestrul nu se poate efectua în localul Bundestag-ului fără autorizația sa.

Articolul 41

Verificarea legalității mandatelor

1. Verificarea regularității mandatelor este de competența Bundestag-ului. De asemenea, acesta se pronunță și cu privire la pierderea mandatului de către membrii săi.

2. Împotriva deciziei Bundestag-ului se poate face recurs la Tribunalul Constituțional Federal.
3. Modalitățile (de verificare a regularității - n.tr.) vor face obiectul unei legi federale.

Articolul 42

Dezbateri, scrutin

1. Dezbaterile din Bundestag sunt publice. Dezbaterile fără participarea publicului vor putea fi hotărâte printr-o majoritate de două treimi; la cererea unei zecimi din membrii săi sau la cererea guvernului federal. Decizia privind această cerere se ia cu ușile închise.

2. Bundestag-ul adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor exprimate, cu excepția dispozițiilor contrare ale prezentei Legi fundamentale. Regulamentul interior poate admite unele excepții pentru scrutinurile la care urmează să recurgă Bundestag-ul.

3. Rapoartele autentice ale ședințelor publice ale Bundestag-ului și ale comisiilor sale nu angajează (implică) nici o răspundere.

Articolul 43

Prezența guvernului federal

1. Bundestag-ul și comisiile sale pot solicita prezența (la ședințele sale - n.tr.) oricărui membru al guvernului federal.

2. Membrii Bundesrat-ului și ai guvernului federal, ca și delegații lor, au acces la toate ședințele Bundestag-ului și ale comisiilor sale. Urmează să li se dea cuvântul oricând solicită aceasta.

Articolul 44

Comisiile de anchetă

1. Bundestag-ul are dreptul și, la cererea unei pătrimi din membrii săi, obligația să numească o comisie de anchetă însărcinată să strângă probele necesare, prin audieri publice. Aceasta se poate face și cu ușile închise.

2. Normele procedurii penale se aplică prin analogie și procedurii de administrare a probelor. Secretul corespondenței, al poștei și telecomunicațiilor nu poate fi afectat.

3. Tribunalele și autoritățile administrative sunt obligate să acorde asistență judiciară și administrativă.

4. Deciziile comisiilor de anchetă nu sunt supuse examinării de către tribunale. Acestea sunt libere să aprecieze și să judece faptele care formează obiectul anchetei.

Articolul 45

Comisia permanentă

Abrogat.

Articolul 45a

Comisiile pentru afaceri externe și pentru apărare

1. Bundestag-ul numește o comisie pentru afacerile externe și o comisie pentru apărare.

2. Comisia pentru apărare are, în mod egal, drepturile unei comisii de anchetă. Ea este obligată să ancheteze într-o anumită problemă, dacă o pătrime din membrii săi o cer.

3. Alin.1 al art.44 nu se aplică în domeniul apărării.

Articolul 45b

Comisarul pentru apărare

Un comisar pentru probleme de apărare va fi numit de Bundestag în vederea apărării drepturilor fundamentale și pentru a ajuta Bundestag-ul în exercitarea controlului parlamentar. O lege federală va reglementa modalitățile (de îndeplinire a competenței acestuia - n.tr.).

Articolul 45c

Comisia pentru petiții

1. Bundestag-ul numește o comisie pentru petiții care are sarcina să examineze cererile și reclamațiile care sunt adresate Bundestag-ului, în temeiul art.17.

2. O lege federală reglementează prerogativele comisiei în ceea ce privește verificarea plângerilor.

Articolul 46

Imunitatea parlamentară

1. Un deputat nu poate constitui, în nici un moment, obiectul unei urmăriri judiciare sau disciplinare, nici să fie pus în cauză în vreun fel în afara Bundestag-ului, pe motivul unui vot emis sau al unei declarații făcute de el în Bundestag sau în cadrul unei comisii. Această dispoziție nu se aplică injuriilor defăimătoare.

2. Un deputat nu poate fi implicat într-un proces sau arestat, dacă a comis un act pedepsit de lege, decât cu aprobarea Bundestag-ului, afară de cazul când el a fost arestat în flagrant delict sau a doua zi după ce a comis actul respectiv.

3. Aprobarea Bundestag-ului este, de asemenea, necesară pentru oricare altă restricție adusă libertății personale a unui deputat sau pentru introducerea împotriva unui deputat a procedurii prevăzute la art.18.

4. Orice procedură penală și orice procedură în sensul art.18, intentată contra unui deputat, orice detenție și orice altă limitare a libertății sale personale urmează să fie suspendată la cererea Bundestag-ului.

Articolul 47

Dreptul de a refuza depunerea unei mărturii

Deputații au dreptul să refuze depunerea unor mărturii în ce privește persoanele care le-au încredințat anumite fapte în calitatea lor de deputați sau cărora le-au încredințat ei anumite fapte în această calitate, precum și în ce privește chiar faptele respective.

Confiscarea documentelor este interzisă în măsura în care deputații au dreptul de a refuza asemenea mărturii.

Articolul 48

Drepturile deputaților

1. Orice candidat la un mandat în Bundestag are dreptul la un concediu, necesar pentru pregătirea candidaturii sale în alegeri.

2. Nimeni nu poate fi împiedicat să dobândească un mandat parlamentar și să-l exercite. Orice denunțare a unui contract de muncă sau orice concediere pe acest motiv este interzisă.

3. Deputații au dreptul la o indemnizație echitabilă care le asigură independența. Ei au dreptul de a utiliza în mod gratuit toate mijloacele de transport ale statului. Modalitățile (pentru aceasta, n.tr.) vor forma obiectul unei legi federale.

Articolul 49

Abrogat

IV BUNDESRAT-ul

Articolul 50

Funcția

Prin intermediul Bundesrat-ului, Lăndurile participă la legislația și administrarea Federației.

Articolul 51

Componentă

1. Bundesrat-ul se compune din membrii guvernelor Lăndurilor, care îi numesc și îi revocă. Ei pot fi reprezentați și de alți membri ai guvernului lor.

2. Fiecare Länd dispune de cel puțin trei voturi. Lăndurile care au mai mult de două milioane locuitori dispun de patru voturi, cele care au mai mult de șase milioane locuitori dispun de cinci voturi, iar cele care au mai mult de șapte milioane de locuitori au șase.

3. Fiecare Länd poate delega atâta membri câte voturi are. Voturile unui Länd nu pot fi exprimate însă decât global și doar de către membrii prezenți sau suplinitorii lor.

Articolul 52

Președinte, regulament interior

1. Bundesrat-ul își alege președintele pe o perioadă de un an.
2. Președintele convoacă Bundesrat-ul. El este obligat să o facă la cererea reprezentanților a cel puțin două Länduri sau a guvernului federal.
3. Bundesrat-ul adoptă hotărâri cu cel puțin majoritatea voturilor. El își stabilește regulamentul interior. Dezbaterile sale sunt publice. El poate hotărî ca dezbaterile să se desfășoare cu ușile închise.
4. Comisiile Bundesrat-ului pot cuprinde și alți membri sau delegați ai guvernelor Ländurilor.

Articolul 53

Participarea guvernului federal

Membrii guvernului federal au dreptul și, la cerere, obligația de a lua parte la dezbaterile Bundesrat-ului și ale comisiilor sale. Bundesrat-ul va fi ținut la curent cu conducerea problemelor de către guvernul federal.

IVa COMISIA COIMUNĂ**Articolul 53 a**

Comisia comună

1. Comisia comună se compune din două treimi alcătuite din deputați ai Bundestag-ului și o treime din membri ai Bundesrat-ului. Deputații vor fi desemnați de Bundestag, în funcție de importanța numerică a grupurilor parlamentare; ei nu pot face parte din guvernul federal. Fiecare Lând desemnează un membru al Bundesrat-ului pentru a-l reprezenta; acești membri nu se supun unor instrucțiuni. Componenta comisiei comune și procedura sa vor fi stabilite printr-un regulament interior, care este votat de Bundestag și necesită aprobarea Bundesrat-ului.
2. Guvernul federal trebuie să informeze comisia comună în legătură cu planurile sale în probleme de apărare. Drepturile Bundestag-ului și ale comisiilor sale potrivit art.43, alin.1 nu sunt afectate.

V. PREȘEDINTELE REPUBLICII FEDERALE**Articolul 54**

Alegerea de către Adunarea federală

1. Președintele Republicii Federale este ales fără dezbateri de către Adunarea Federală. Este eligibil orice german având drept de vot în alegerile pentru Bundestag și în vârstă de 40 de ani împliniți.
2. Durata mandatului Președintelui Republicii Federale este de cinci ani. El nu poate fi reales consecutiv decât o singură dată.
3. Adunarea Federală se compune din membrii Bundestag-ului și dintr-un număr egal de membri aleși potrivit principiului reprezentării proporționale prin adunările reprezentative ale Ländurilor.
4. Adunarea Federală se reunește cu cel târziu 30 de zile înainte de expirarea funcției Președintelui Republicii Federale și, în caz de expirare prematură a acesteia, la cel târziu 30 de zile după această dată. Ea este convocată de președintele Bundestag-ului.
5. La expirarea legislaturii, intervalul prevăzut la prima frază a alin.4 începe să curgă de la data primei reuniuni a Bundestag-ului.
6. Este ales candidatul care obține majoritatea voturilor membrilor Adunării Federale. În cazul în care nici un candidat nu va obține această majoritate în cursul a două tururi de scrutin, va fi considerat ales candidatul care va obține majoritatea voturilor în cursul unui al treilea tur de scrutin.
7. Modalitățile (privind această procedură - n.tr.) vor forma obiectul unei legi federale.

Articolul 55

Incompatibilități

1. Președintele Republicii Federale nu poate să facă parte din guvern, nici din organul legislativ al Federației sau al unui Länd.

2. Președintele Republicii Federale nu poate să exercite nici o altă funcție remunerată, nici o meserie și nici o profesie; de asemenea, el nu poate să facă parte din conducerea sau din consiliul de administrație al unei întreprinderi cu scop lucrativ.

Articolul 56

Jurământul la preluarea funcției

La preluarea funcției, Președintele Republicii Federale depune următorul jurământ în fața membrilor Bundestag-ului și Bundesrat-ului reunite:

"Jur să îmi consacru forțele mele pentru binele poporului german, pentru creșterea bunăstării sale, pentru a-l feri de prejudicii, să respect și să apăr Legea fundamentală și legile federale, să-mi îndeplinesc cu conștiințiozitate datoria și să fiu drept față de toți. Așa să mă ajute Dumnezeu".

Jurământul se poate rosti, de asemenea, și fără formulă religioasă.

Articolul 57

Suplinire

În caz de incapacitate a Președintelui Republicii federale sau de încetare prematură a funcției sale, prerogativele sale vor fi exercitate de președintele Bundesrat-ului.

Articolul 58

Contrasemnătură

Pentru a fi valabile, ordonanțele și decretele Președintelui Republicii Federale trebuie să fie contrasemnate de Cancelarul federal sau de ministrul federal competent. Această prevedere nu se aplică la numirea și revocarea Cancelarului federal, la dizolvarea Bundestag-ului, prevăzută la art.63 și la solicitarea prevăzută la alin.3 al art.69.

Articolul 59

Dreptul de reprezentare pe plan internațional

1. Președintele Republicii Federale reprezintă Federația pe plan internațional. El încheie tratate cu alte state, în numele Federației. El acreditează și primește trimișii diplomatice.

2. Tratatelor care reglementează relațiile politice ale Federației sau care privesc probleme ce țin de legislația federală necesită aprobarea sau intervenția, pe calea unei legi federale, a organelor respective competente în materie de legislație federală. Dispozițiile care guvernează administrația federală se vor aplica prin analogie cu acordurile administrative.

Articolul 60

Numirea funcționarilor și oficialilor

1. Cu excepția unei dispoziții legale contrare, Președintele Republicii Federale numește și revocă judecătorii și funcționarii federali, precum și persoanele oficiale și pe locuitorii acestora.

2. El exercită, în numele Federației, dreptul de grațiere.

3. El poate delega aceste prerogative altor autorități.

4. Alin.2 și 4 ale art.46 se aplică, prin analogie, Președintelui Republicii Federale.

Articolul 61

Punerea sub acuzare în fața Tribunalului Constituțional Federal

1. Bundestag-ul sau Bundesrat-ul poate pune sub acuzare Președintele Republicii în fața Tribunalului Constituțional Federal pentru violare voluntară a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale. Cererea de punere sub acuzare trebuie prezentată de cel puțin o pătrime din membrii Bundestag-ului sau o pătrime din membrii Bundesrat-ului. Decizia de punere sub acuzare trebuie luată cu o majoritate de două treimi din membrii Bundestag-ului sau două treimi din Bundesrat. Acuzația va fi susținută de un reprezentant al Adunării care a votat punerea sub acuzare.

2. Dacă Tribunalul Constituțional Federal constată că Președintele Republicii Federale s-a făcut vinovat de o violare voluntară a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale, îl poate declara

eliberat din funcție. Ca măsură provizorie adoptată după punerea sub acuzare, Tribunalul Constituțional Federal poate statua că Președintele Republicii Federale se află în imposibilitate de a-și exercita funcțiile.

VI. GUVERNUL FEDERAL

Articolul 62

Compunere

Guvernul Federal se compune din Cancelarul federal și miniștrii federali.

Articolul 63

Alegerea Cancelarului. Dizolvarea Bundestag-ului

1. Cancelarul federal este ales fără dezbateri de către Bundestag, la propunerea Președintelui Republicii Federale.

2. Va fi ales candidatul care obține majoritatea voturilor membrilor Bundestag-ului.

Candidatul ales trebuie să fie numit de către Președintele Republicii Federale.

3. În cazul în care candidatul propus nu este ales, Bundestag-ul poate alege cancelarul federal cu o majoritate absolută a membrilor săi, în cele 15 zile care urmează scrutinului.

4. Dacă alegerea nu se poate face în acest interval, se procedează imediat la un nou tur de scrutin în care va fi ales candidatul care obține cel mai mare număr de voturi. Dacă acest candidat obține majoritatea voturilor membrilor Bundestag-ului, Președintele Republicii Federale va trebui să îl numească în cele șapte zile care urmează alegerii. Dacă el nu întrunește această majoritate, Președintele Republicii Federale are obligația de a-l numi în următoarele șapte zile sau de a dizolva Bundestag-ul.

Articolul 64

Numirea miniștrilor federali

1. Miniștrii federali sunt numiți și revocați de Președintele Republicii Federale, la propunerea Cancelarului federal.

2. La intrarea lor în funcție, Cancelarul federal și miniștrii federali depun în fața Bundestag-ului jurământul prevăzut la art.56.

Articolul 65

Repartizarea răspunderii

Cancelarul federal elaborează liniile directoare ale politicii și își asumă răspunderea în acest sens. În aceste limite, fiecare ministru federal conduce departamentul său în mod autonom și pe propria sa răspundere. Guvernul federal decide asupra divergențelor de opinie între miniștrii federali. Cancelarul federal conduce afacerile guvernamentale potrivit unui regulament interior adoptat de guvernul federal și aprobat de Președintele Republicii Federale.

Articolul 65a

Autoritatea de comandament

1. Ministrul federal al apărării exercită funcția de comandant al forțelor armate.

Articolul 66

Incompatibilități

Cancelarul federal și miniștrii federali nu au dreptul să presteze nici o altă funcție remunerată, nici o meserie sau profesie, și nici nu pot să facă parte din conducerea, iar fără aprobarea Bundestag-ului, nici din consiliul de administrație al unei întreprinderi cu scopuri lucrative.

Articolul 67

Cenzura

1. Bundestag-ul nu își poate exprima neîncrederea față de Cancelarul federal decât prin alegerea unui succesor cu o majoritate absolută și prin invitarea Președintelui Republicii Federale să-l elibereze din funcție. Președintele Republicii Federale trebuie să răspundă la această cerere și să numească personalitatea aleasă.

2. Votul asupra motiunii nu poate interveni decât la expirarea unui interval de 48 ore.

Articolul 68

Vot de încredere. Dizolvarea Bundestag-ului

1. Dacă o motiune de încredere în Cancelarul federal nu este aprobată de Bundestag printr-o majoritate a membrilor săi, Președintele Republicii Federale poate, la propunerea Cancelarului federal, să dizolve Bundestag-ul într-un interval de 21 zile. Dreptul de dizolvare încetează de îndată ce Bundestag-ul a ales un alt cancelar federal printr-o majoritate a membrilor săi.

2. Votul asupra motiunii nu poate interveni decât la expirarea unui interval de 48 ore.

Articolul 69

Suplinitorul Cancelarului

1. Cancelarul federal desemnează un ministru federal ca suplinitor al său.

2. Funcțiile Cancelarului federal sau ale unui ministru federal iau totdeauna sfârșit după convocarea unui nou Bundestag; funcțiile unui ministru încetează de fiecare dată când, pentru alte motive, ia sfârșit funcția Cancelarului federal.

3. Dacă Președintele Republicii Federale o cere, Cancelarul federal este obligat să rezolve problemele curente până la desemnarea succesorului său; la fel trebuie să procedeze miniștrii federali atunci când Cancelarul federal sau Președintele Republicii Federale le-o cer.

VII. LEGISLAȚIA FEDERAȚIEI

Articolul 70

Legislația Federației și a Ländurilor

1. Ländurile au dreptul de a legifera în măsura în care puterea legislativă nu este conferită Federației prin prezenta Lege fundamentală.

2. Competențele Federației și ale Ländurilor sunt delimitate prin prevederile prezentei Legi fundamentale cu privire la legislația exclusivă și legislația concurentă.

Articolul 71

Legislația exclusivă a Federației; noțiune

În problemele ce privesc legislația exclusivă a Federației, Ländurile au puterea de a legifera numai dacă o lege federală le autorizează în mod expres și numai în măsura prevăzută de această lege.

Articolul 72

Legislația concurentă a Federației; noțiune

1. În problemele privind legislația concurentă, Ländurile au putere de a legifera atâta timp și în măsura în care Federația nu face uz de dreptul său de a legifera.

2. În acest domeniu, Federația are dreptul de a legifera în măsura în care apare o cerință de reglementare legislativă la nivel federal:

1) pentru că o problemă nu poate fi reglementată eficient de către legislația diferitelor Länduri, sau

2) pentru că, reglementarea unei probleme de către o lege de Länd ar putea afecta interesele altor Länduri sau ale colectivității, sau

3) pentru că o solicită protecția unității juridice sau economice și, în mod special, menținerea omogenității condițiilor de viață dincolo de frontierele unui Land, o solicită.

Articolul 73

Legislația exclusivă; enumerare

Federația are dreptul exclusiv de a legifera în următoarele probleme:

1) afaceri externe, apărare, inclusiv protecția populației civile;

2) naționalitatea în Federație;

- 3) libertatea de mișcare, pașapoarte, imigrare, emigrare, extradare;
- 4) schimb, credit și monedă, greutate și măsuri, calcul;
- 5) unitate a teritoriului vamal și comercial, tratate de comerț și navigație, libertatea circulației mărfurilor, schimburi de mărfuri și reglementarea plăților cu străinătatea, inclusiv protecția vamală și protecția frontierelor;
- 6) căi ferate federale și trafic aerian;
- 7) poștă și telecomunicații;
- 8) statutul personalului aflat în serviciul Federației și al organismelor de drept public care depind direct de Federație;
- 9) protecția proprietății industriale, drepturile de autor și drepturile de editare;
- 10) colaborarea Federației și a Lăndurilor:
 - a) în problema poliției criminale
 - b) pentru apărarea regimului liberal și democratic, existenței și securității Federației sau a unui Länd (protecția Constituției) și
 - c) protecția pe teritoriul federal împotriva unor activități care, prin utilizarea forței sau efectuarea de pregătiri în acest sens, compromit interesele pe plan extern ale Republicii Federale Germane, precum și crearea unui Oficiu federal al poliției criminale și represiunea internațională a criminalității;
- 11) statistică destinată unor scopuri federale.

Articolul 74

Legislație concurentă; enumerare

Legislația concurentă se extinde asupra domeniilor enumerate mai jos:

1. drept civil, drept penal și regim penitenciar, organizare judiciară, procedură judiciară, barou, notariati și consultare juridică;
2. stare civilă;
3. dreptul de asociere și de întrunire;
4. dreptul de rezidență și de stabilire a străinilor;
- 4a. regimul armelor și substanțelor explozive;
5. protejarea bunurilor culturale germane împotriva exportului lor în străinătate;
6. refugiați și expulzați;
7. prevederi sociale;
8. naționalitatea în Landuri;
9. pagube de război și reparații;
10. asistența mutilaților de război și supraviețuitorilor victimelor războiului, ca și foștilor prizonieri de război;
- 10a. morminte militare și morminte ale altor victime ale războiului și victime ale tiraniei;
11. drept economic (mine, industrie, energie, artizanat, profesii industriale și comerciale, bănci și bursă, asigurări de drept privat);
- 11a. producerea și utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice, construirea și exploatarea de instalații în acest scop, protecția împotriva pericolului ocazionate de eliberarea de energie nucleară ori de către radițiile ionizante și eliminarea substanțelor radioactive;
12. dreptul muncii, inclusiv organizarea socială a întreprinderilor, protecția muncii, plasarea, ca și asigurări sociale, inclusiv asigurarea de șomaj;
13. alocații de studii și ucenicie, încurajarea cercetării științifice;
14. dreptul de expropriere în ceea ce privește materiile vizate de art.73 și 74.
15. transferarea de teren, resurse naturale și mijloace de producție în proprietate colectivă sau în alte forme de economie colectivă;
16. prevenirea abuzurilor de putere economică;

17. dezvoltarea producției agricole și forestiere, măsuri destinate asigurării aprovizionării, import și export de produse agricole și forestiere; pescuitul în larg și pescuitul de coastă, protecția coastelor;

18. transmiterea de bunuri funciare, dreptul de proprietate funciară, locuințe, colonizare interioară și proprietatea familială;

19. măsuri împotriva epidemiilor și epizootiilor periculoase pentru colectivitate, accesul la profesii medicale, alte profesii și activități în domeniul terapiei, comerțul produselor medicale și farmaceutice, stupefiantelor și substanțelor toxice;

19a. securitatea economică a spitalelor și reglementarea tarifelor de spitalizare;

20. protecția comerțului produselor alimentare și stimulativelor, produsele de uz curent, furaje, semințe și răsaduri agricole, și forestiere, protecția arborilor și plantelor împotriva bolilor și paraziților, ca și protecția animalelor;

21. navigația de cursă lungă, cabotaj, semnalizare maritimă, navigație interioară, serviciu meteorologic, rute maritime și ape interioare care servesc traficului public;

22. trafic rutier, circulația automobilelor, construcția, și repartizarea taxelor pentru utilizarea drumurilor publice de către automobile.

23. alte căi ferate decât cele federale, cu excepția căilor ferate montane;

24. ridicarea deșeurilor, lupta împotriva poluării aerului și împotriva zgomotului.

Articolul 74a

Competențele legislative concurente pentru salariile și pensiile funcționarilor și judecătorilor

1. Legislația concurentă se referă și la salariile și pensiile persoanelor din funcții publice, legate printr-un contract de servicii și de fidelitate de drept public; în măsura în care Federația nu are drept de legislație exclusivă în virtutea art.73 pct.8.

2. Legile federale în virtutea alin.1 necesită aprobarea Bundesrat-ului.

3. Aprobarea Bundesrat-ului este necesară, de asemenea, pentru legile federale în virtutea art.73 pct.8, în măsura în care acestea reglementează ierarhia sau calculul salariului și pensiei, inclusiv evaluarea funcțiilor sau a altor nivele minime sau maxime, baremuri diferite de cele ale legilor federale în virtutea alin.1.

4. Alin.1 și 2 sunt valabile *mutatis mutandis* pentru salariile și pensiile judecătorilor de Länd.

Alin.3 se aplică *mutatis mutandis* legilor, în virtutea art.98 alin.1.

Articolul 75

Reglementări generale ale Federației; enumerare

Sub rezerva condițiilor prevăzute la art.72, Federația are dreptul de a edicta reglementări generale privind:

1. Statutul persoanelor în serviciul funcției publice a Ländurilor, comunelor și altor organisme de drept public, în măsura în care art.74 nu stipulează altfel.

1a. Principiile generale ale învățământului superior.

2. Statutul general al presei și industriei cinematografice.

3. Vânătoarea, protecția parcurilor naturale și priveriștilor.

4. Repartiția pământurilor, amenajarea teritoriului și regimul apelor.

5. Declarațiile de ședere și identitate.

Articolul 76

Proiecte de legi

1. Proiectele și propunerile de legi sunt prezentate Bundestag-ului de către membrii Bundestag-ului sau de către Bundesrat,

2. Proiectele guvernului federal trebuie supuse mai întâi Bundesrat-ului. Acesta are dreptul să se pronunțe, într-un termen de șase săptămâni, cu privire la ele. Guvernul federal poate supune Bundestag-ului în termen de trei săptămâni un proiect pe care-l consideră extraordinar de urgent, chiar dacă luarea

de poziție a Bundesrat-ului nu i-a parvenit încă; aceasta va trebui transmisă Bundestag-ului imediat după ce a fost primită.

3. Proiectele de lege ale Bundesrat-ului sunt transmise Bundestag-ului, în termen de trei luni, prin intermediul guvernului federal, care trebuie să-și expună punctul de vedere referitor la ele.

Articolul 77

Proceduri de votare a legilor. Opoziția Bundesrat-ului

1. Legile federale sunt adoptate de către Bundestag. După adoptare, președintele Bundestag-ului trebuie să le supună imediat Bundesrat-ului.

2. În următoarele trei săptămâni care urmează de la primirea textului de lege adoptat, Bundesrat-ul poate cere convocarea unei comisii formată din membri ai Bundestag-ului și Bundesrat-ului în vederea unei discuții comune asupra proiectului. Competența și procedura acestei comisii vor fi stabilite printr-un regulament intern, care este adoptat de către Bundestag și necesită aprobarea Bundesrat-ului. Membrii Bundesrat-ului delegați în această comisie nu trebuie să aplice anumite instrucțiuni. Dacă aprobarea Bundesrat-ului este solicitată pentru o lege, Bundestag-ul și guvernul federal au, de asemenea, dreptul să solicite convocarea comisiei. În cazul în care Comisia propune o modificare de text a legii adoptate, Bundestag-ul trebuie să adopte o nouă decizie.

3. Dacă o lege nu necesită aprobarea Bundesrat și dacă procedura prevăzută la alin.2 este încheiată, Bundesrat-ul se poate opune într-un termen de două săptămâni unei legi adoptate de către Bundestag. Termenul de opoziție începe să curgă, în cazul prevăzut în ultima frază a alin.2, de la primirea textului de lege adoptat din nou de către Bundestag, iar în toate celelalte cazuri, de la încheierea procedurii în fața comisiei prevăzute la alin.2.

4. În cazul în care opunerea este decisă cu majoritate de voturi a Bundesrat-ului, ea poate fi respinsă printr-o decizie luată de majoritatea membrilor Bundestag-ului. Dacă Bundesrat-ul a decis opunerea cu o majoritate de cel puțin două treimi a membrilor săi, respingerea de către Bundestag trebuie să fie decisă și ea cu majoritatea de două treimi, și nu mai puțin, cu majoritatea membrilor Bundestag-ului.

Articolul 78

Condiții de adoptare definitivă a legilor

O lege adoptată de către Bundestag devine definitivă dacă Bundesrat-ul o aprobă, dacă nu face solicitarea prevăzută la alin.2 al art.77, dacă nu se opune în termenul prevăzut de alin.3 al art.77, dacă retrace această opunere sau dacă aceasta este respinsă de către Bundestag.

Articolul 79

Modificarea Legii fundamentale

1. Legea Fundamentală nu poate să fie modificată decât printr-o lege care modifică sau completează în mod expres textul său. În ceea ce privește tratatele internaționale care au drept obiect încheierea unei păci, pregătirile pentru încheierea unei păci sau abolirea unui regim de ocupație, ori care sunt destinate să servească apărării Republicii Federale, va fi de ajuns, pentru a preciza că dispozițiile Legii Fundamentale nu se opun încheierii și punerii în aplicare a tratatelor respective, să se adauge la textul Legii fundamentale un supliment, limitându-se să aducă această precizare.

2. O astfel de lege trebuie să întrunească aprobarea a două treimi din membrii Bundestag-ului și a două treimi din voturile Bundesrat-ului.

3. Nu va putea fi admis nici un amendament la prezenta Lege Fundamentală, care ar afecta împărțirea Federației în Lănduri, principiul participării Lăndurilor la procesul de legiferare sau principiile enunțate în articolele 1 și 20.

Articolul 80

Decrete reglementare

1. Guvernul federal, un minister federal sau guvernele Lăndurilor pot fi autorizate prin lege să emită decrete reglementare. Această lege trebuie să precizeze conținutul, scopul și întinderea autorizației date. Decretul reglementar trebuie să precizeze temeiul său juridic. Dacă legea prevede că o autorizare poate fi subdelegată, pentru subdelegare va fi necesar un decret reglementar.

2. Sub rezerva faptului că o lege federală nu prevede altfel, va fi necesară aprobarea Bundesrat-ului pentru decretele reglementare ale guvernului federal sau ale unui ministru federal cu privire la reguli generale și tarife de utilizare ale instalațiilor căilor ferate federale și de poștă și telecomunicații, ca și pentru decretele reglementare emise în virtutea legilor federale supuse aprobării Bundesrat-ului ori a căror aplicare este asigurată de către Lănduri, prin delegare din partea Federației sau în virtutea propriilor lor atribuții.

Articolul 80a

Caz de tensiune

1. Dacă Legea fundamentală sau o lege federală privind apărarea, inclusiv protecția populației civile, stipulează că nu pot fi emise decrete reglementare decât conform acestui articol, aplicarea lor în afara stării de apărare va fi permisă numai dacă Bundestag-ul constată că există un caz de tensiune ori dacă a aprobat în mod special aplicarea (acestui decret reglementar - n.tr.). Constatarea cazului de tensiune și aprobarea specială în cazurile art.12a, alin.5, fraza 1 și alin.6, fraza 2, necesită o majoritate de două treimi a voturilor exprimate.

2. Măsurile luate în virtutea decretelor reglementare conform alin.1 urmează să fie raportate în cazul în care Bundestag-ul solicită acest lucru.

3. Prin derogare de la prevederile alin.1, aplicarea unor asemenea decrete reglementare va fi permisă pe baza și în funcție de o decizie luată de un organism internațional în cadrul unui tratat de alianță, cu acordul guvernului federal. Măsurile luate conform acestui alineat trebuie să fie raportate dacă Bundestag-ul o solicită cu majoritatea membrilor săi.

Articolul 81

Stare de criză legislativă

1. Dacă, Bundestag-ul nu este dizolvat, în cazul prevăzut la art.68, Președintele Republicii Federale poate, la cererea guvernului federal și cu aprobarea Bundesrat-ului, să declare stare de urgență legislativă referitor la un proiect de lege a cărui adoptare a fost refuzată de către Bundestag cu toate că guvernul federal l-a declarat urgent. Situația este aceeași ca și atunci când un proiect de lege a fost respins, cu toate că fusese făcută solicitarea prevăzută de art.68 de către Cancelarul federal.

2. Dacă, după declararea stării de urgență legislative, Bundestag-ul respinge din nou proiectul de lege ori îl votează într-o formă inacceptabilă pentru guvernul federal, legea va fi considerată adoptată dacă Bundesrat-ul o aprobă. Situația este aceeași dacă proiectul nu este votat de către Bundestag într-un interval de patru săptămâni după ce proiectul a fost depus din nou.

3. În timpul duratei funcțiunilor unui Cancelar federal, orice proiect de lege respins de către Bundestag poate fi adoptat, de asemenea, conform prevederilor alin.1 și 2, în cele șase luni care urmează primei declarări a stării de urgență legislative. După expirarea acestui termen, starea de urgență legislativă nu mai poate fi declarată pe perioada funcțiunilor aceluiași Cancelar federal.

4. Legea fundamentală nu poate fi nici amendată nici abrogată total sau parțial printr-o lege adoptată conform procedurii prevăzute la alin.2.

Articolul 82

Promulgarea și intrarea în vigoare a legilor

1. Legile adoptate conform prevederilor prezentei Legi fundamentale vor fi, după contrasemnare, semnate de către Președintele Republicii Federale și publicate în Gazeta oficială federală. Reglementările sunt semnate de către autoritatea care le emite și vor fi publicate în gazeta oficială federală, cu excepția unor dispoziții legale contrare.

2. Orice lege precum și orice regulament vor trebui să precizeze data intrării lor în vigoare. În lipsa unei asemenea prevederi, ele intră în vigoare în cea de a patrusprezecea zi de la publicarea în Gazeta federală.

VIII. EXECUTAREA LEGILOR FEDERALE ȘI ADMINISTRAȚIA FEDERALĂ

Articolul 83

Principiul executivului regional

Cu excepția dispozițiilor contrare prevăzute sau admise de prezenta Lege fundamentală, Lăndurile vor aplica legile federale în virtutea propriilor lor atribuții.

Articolul 84

Administrația regională și controlul federal

1. În situația în care Lăndurile aplică legile federale în virtutea propriilor lor atribuții, ele reglementează organizarea administrației și procedura administrativă, cu aprobarea Bundesrat-ului, cu excepția cazurilor când legile federale ar dispune altfel.

2. Cu aprobarea Bundesrat-ului, guvernul federal poate edicta reguli administrative generale.

3. Guvernul federal veghează ca Lăndurile să aplice legile federale conform dreptului în vigoare. În acest scop, el poate să trimită delegați pe lângă autoritățile superioare ale Lăndurilor; cu acordul acestora și, în caz de refuz, cu aprobarea Bundesrat-ului, el îi poate trimite, de asemenea, și pe lângă autoritățile subalterne.

4. Dacă deficiențele descoperite de către guvernul federal în aplicarea legilor federale în Lănduri nu sunt îndreptate, Bundesrat-ul va constata, la cererea guvernului federal sau al Lăndului, dacă acesta din urmă a încălcat dreptul. Împotriva deciziei Bundesrat-ului este deschisă calea recursului la Tribunalul Constituțional Federal.

5. O lege federală, supusă aprobării Bundesrat-ului, poate conferi guvernului federal puterea de a da instrucțiuni speciale pentru anumite cazuri, în vederea asigurării aplicării legilor federale. În afară de situațiile pentru care guvernul federal consideră că există urgență, ele vor trebui să fie adresate autorităților superioare ale Lăndurilor.

Articolul 85

Legi aplicate prin delegație din partea Federației

1. În cazurile în care Lăndurile aplică legile federale prin delegație din partea Federației, asigurarea administrației va rămâne de competența Lăndurilor, în măsura în care legile federale nu dispun altfel, cu aprobarea Bundesrat-ului.

2. Guvernul federal poate edicta reguli administrative generale, cu aprobarea Bundesrat-ului. El poate asigura pregătirea în mod unitar a funcționarilor publici și a altor categorii de angajați. Directorii administrațiilor intermediare sunt numiți cu acordul său.

3. Administrațiile Lăndurilor sunt supuse instrucțiunilor emise de administrațiile federale superioare. Cu excepția situațiilor în care guvernul federal consideră că există urgență, instrucțiunile trebuie adresate autorităților superioare ale Lăndurilor. Acestea trebuie să asigure aplicarea lor.

4. Controlul exercitat de către Federație privește legalitatea executării și utilitatea măsurilor luate în acest scop. În acest sens, guvernul federal poate solicita rapoarte și comunicarea dosarelor, și poate, de asemenea, să trimită delegați pe lângă toate administrațiile.

Articolul 86

Administrația proprie Federației

Dacă Federația aplică legile prin intermediul unei administrații federale sau unor organisme sau instituții de drept public care depind direct de ea, guvernul federal edictază, cu excepția dispozițiilor legislative speciale, reguli administrative generale. El reglementează, cu excepția situațiilor în care legea ar prevedea altfel, organizarea administrațiilor.

Articolul 87

Obiectele administrației proprii Federației

1. Vor fi administrate direct de către Federație și dotate cu o infrastructură administrativă proprie afacerilor externe, administrația federală a finanțelor, căilor ferate federale, poșta federală și, în termenii art.89, administrația căilor fluviale federale și navigația. Prin lege federală pot fi instituite servicii federale de protecție a frontierelor, a centrelor de informații generale, a poliției criminale și de documentare având ca scop protecția Constituției și protejarea împotriva desfășurării unor activități pe teritoriul federal care, prin utilizarea forței sau prin efectuarea unor pregătiri în acest scop, compromit interesele externe ale R.F.G.

2. Sunt gerate ca organisme de drept public depinzând direct de Federație, instituțiile de asigurări sociale a căror competență teritorială depășește teritoriul unui Länd.

3. În afară de aceasta, pentru probleme de competență legislativă a Federației pot fi create prin lege federală organisme federale superioare independente precum și organisme și instituții de drept public noi, depinzând direct de Federație. În cazul în care Federației îi revin sarcini noi în domenii în care are competență legislativă, pot fi create administrații federale medii și subordonate, atunci când există o cerință urgentă, cu aprobarea Bundesrat-ului și a majorității membrilor Bundestag-ului.

Articolul 87a

Organizarea, efectivele, utilizarea și misiunile forțelor armate

1. Federația organizează forțele armate în scopul apărării. Efectivele lor și elementele de organizare trebuie să respecte prevederile bugetare.

2. În afara apărării țării, forțele armate nu pot fi angajate decât în măsura în care Legea fundamentală autorizează aceasta în mod expres.

3. În caz de apărare sau de tensiune, forțele armate au împuternicirea de a proteja obiectivele civile și de a-și asuma sarcini privind reglementarea traficului, în măsura în care aceasta este necesar pentru îndeplinirea misiunii lor de apărare. În plus, în caz de apărare sau de tensiune, forțelor armate le poate fi încredințată, de asemenea, protecția obiectivelor civile prin întărirea în acest fel a măsurilor poliției; în acest caz ele vor colabora cu autoritățile competente.

4. Pentru a contracara un pericol iminent care amenință însăși existența sau libertățile democratice ale Federației sau ale unui Länd, guvernul federal poate, dacă sunt reunite condițiile prevăzute la art.91 alin.2 și dacă forțele poliției ca și ale grănicerilor nu sunt suficiente, să detașeze forțe armate pentru întărirea poliției și corpurilor de grăniceri pentru apărarea obiectivelor civile și lupta împotriva unor insurgenți organizați și înarmați în mod militar. Angajarea forțelor militare trebuie să fie stopată dacă Bundestag-ul sau Bundesrat-ul solicită aceasta.

Articolul 87b

Administrarea armatei federale

1. Armata federală este administrată de către Federație și dotată cu o infrastructură administrativă proprie. Această administrație își asumă sarcinile referitoare la personal, ca și la acoperirea directă a nevoilor materiale ale forțelor armate. Sarcinile privind ajutorul persoanelor mutilate și efectuarea de construcții nu pot fi transferate administrației armatei federale decât printr-o lege federală, supusă aprobării Bundesrat-ului. Sunt supuse aprobării Bundesrat-ului și legile care autorizează administrația armatei să efectueze acte care ar afecta drepturile unor terți; această dispoziție nu se aplică legilor referitoare la personal.

2. De asemenea, legile federale privind apărarea, inclusiv recrutarea forțelor armate și protecția populației civile, pot dispune, cu aprobarea Bundesrat-ului, ca ele să fie aplicate în totalitate sau în parte, de către administrația federală dotată cu o infrastructură administrativă proprie, sau de către Länduri, prin delegare de către Federație. Dacă asemenea legi vor fi aplicate de către Länduri, prin delegare de către Federație, ele pot dispune, cu aprobarea Bundesrat-ului, ca puterile conferite în virtutea art.85 guvernului federal și autorităților federale supreme competente să fie transferate în

totalitate sau în parte unor autorități federale superioare; de asemenea, se poate prevedea ca regulile administrative generale edictate de către aceste autorități conform primei fraze a alin.2 art.85 să nu fie supuse aprobării Bundesrat.

Articolul 87c

Producerea și utilizarea energiei nucleare

Legile promulgate în virtutea art.74 nr.11a) pot stipula, cu acordul Bundesrat-ului, ca să fie aplicate de către Länduri, în contul Federației.

Articolul 87d

Administrarea traficului aerian

1. Administrarea traficului aerian revine administrației proprii Federației.
2. Prin lege federală care necesită acordul Bundesrat-ului, cheltuieli privind administrarea traficului aerian pot fi transferate Ländurilor în calitate de administrație delegată.

Articolul 88

Banca federală

Federația creează o bancă de emisie în calitate de bancă federală.

Articolul 89

Căi fluviale federale

1. Federația este proprietara fostelor căi fluviale ale Reich-ului.
2. Federația administrează căile fluviale federale prin propriile ei servicii. În problema navigației interioare, ea își asumă sarcinile guvernamentale care depășesc cadrul unui Länd și, în problema navigației maritime, sarcinile care-i sunt conferite prin lege. La cererea unui Länd, ea îi poate încredința acestuia, cu titlu de administrație delegată, administrarea căilor fluviale federale situate pe teritoriul Ländului respectiv. În situația în care o cale ferată fluvială traversează teritoriul mai multor Länduri, Federația poate încredința administrarea acesteia Ländului care este propus de către celelalte.
3. În probleme de administrare, amenajare și construire de căi fluviale, cerințele cultivării solului și ale economiei hidraulice trebuie să fie protejate de comun acord cu Ländurile.

Articolul 90

Drumurile federale

1. Federația este proprietara fostelor autostrăzi și drumuri naționale ale Reich-ului.
2. Ländurile sau organismele dotate cu autonomie administrativă conform dreptului Ländului administrează autostrăzile federale și celelalte drumuri federale de mare circulație, prin delegare din partea Federației.
3. La solicitarea unui Länd, Federația poate lua sub administrație proprie autostrăzile federale și alte drumuri federale de mare circulație situate pe teritoriul acestui Länd.

Articolul 91

Apărarea împotriva pericolelor care amenință existența Federației sau a unui Länd

1. Pentru a înlătura un pericol amenințând existența sau regimul liber și democratic al Federației sau al unui Länd, Ländul poate solicita asistența forțelor de poliție ale altor Länduri sau forțelor și echipamentelor altor administrații, precum și ale corpului federal de grăniceri.
2. Dacă Ländul în care există amenințarea nu este pregătit să combată el însuși pericolul sau nu este în măsură să o facă, guvernul federal poate subordona autorității sale poliția acestui Länd și forțele de poliție ale altor Länduri și, totodată, să solicite sprijinul unor unități ale serviciilor federale ale frontierelor. Această măsură trebuie revocată imediat ce pericolul a luat sfârșit și, de altfel, de fiecare dată când Bundesrat-ul ar solicita-o. În cazul în care pericolul s-ar extinde dincolo de limitele unui Länd, guvernul federal poate da dispoziții guvernelor Ländurilor, în măsura în care aceasta s-ar impune, pentru o acțiune eficientă; prevederile alin.1 și 2 nu vor fi afectate.

VIII. RESPONSABILITĂȚI COMUNE

Articolul 91a

Precizări privind responsabilitățile comune

1. Federația colaborează la executarea responsabilităților Ländurilor în sectoarele specificate mai jos, dacă ele prezintă importanță pentru colectivitate și dacă este necesară cooperarea Federației pentru îmbunătățirea condițiilor de viață (responsabilități comune):

1) Extinderea și construirea de universități și școli noi, inclusiv clinici universitare;

2) Îmbunătățirea structurii economice regionale;

3) Îmbunătățirea structurii agrare și a protecției coastelor maritime.

2. Responsabilitățile comune vor fi precizate prin lege federală, cu acordul Bundesrat-ului. Legea va trebui să conțină principii generale privind executarea lor.

3. Legea va conține dispoziții referitoare la procedură și la instituții, în vederea elaborării unui plan-cadru comun. Înscrierea unui proiect în planul cadru necesită acordul Ländului pe teritoriul căruia urmează să fie executat.

4. În cazurile prevăzute la alin.1 pct.1 și 2, Federația își asumă jumătate din cheltuieli în fiecare Länd. În cazurile prevăzute la alin.1 pct.3, Federația își asumă cel puțin jumătate; participarea trebuie să fie uniformă pentru toate Ländurile. Modalitățile (de repartizare și suportare a cheltuielilor - n.tr.) vor fi reglementate prin lege. Atribuirea fondurilor se va face în funcție de prevederile bugetare.

5. Guvernul federal și Bundesrat-ul vor trebui să fie ținuti la curent, la cererea lor, în legătură cu aducerea la îndeplinire a responsabilităților comune.

Articolul 91b

Cooperarea Federației și Ländurilor la planificarea învățământului și cercetării

În temeiul unor convenții încheiate între ele, Federația și Ländurile pot coopera la planificarea învățământului și la promovarea instituțiilor și proiectelor de cercetare științifică de importanță supraregională. Repartizarea costurilor va fi reglementată prin dispozițiile convenției.

IX. PUTEREA JUDICIARĂ

Articolul 92

Organizarea judiciară

Puterea judiciară este încredințată judecătorilor; ea va fi exercitată de către Tribunalul Constituțional Federal, de către tribunalele federale prevăzute prin prezenta Lege fundamentală și de către tribunalele Ländurilor.

Articolul 93

Tribunalul Constituțional Federal. Competență

1. Tribunalul Constituțional Federal statuează:

1) Asupra interpretării prezentei Legi fundamentale în caz de litigii referitoare la întinderea drepturilor și obligațiilor unui organ federal sau ale altor organe, prevăzute cu drepturi proprii prin prezenta Lege fundamentală sau prin regulamentul interior al unui organ federal suprem.

2) În caz de divergențe de opinii sau dubii privind compatibilitatea federală și materială a dreptului federal sau a dreptului Ländului cu prezenta Lege fundamentală sau privind compatibilitatea dreptului Ländului cu orice alt drept federal, la solicitarea guvernului federal, a unui guvern de Land sau a unei treimi din membrii Bundestag-ului.

3) În caz de divergențe de opinii asupra drepturilor și obligațiilor Federației și ale Ländurilor, în special în ceea ce privește aplicarea dreptului federal de către Länduri și aplicarea controlului federal.

4) În celelalte litigii de drept public între Federație și Landuri, între diferite Länduri sau în interiorul unui Länd, cu excepția cazurilor când nu este deschisă o cale de atac în fața altor jurisdicții.

4a) Asupra recursurilor constituționale care pot fi făcute de oricine consideră că a fost lezat de către puterile publice în ce privește unul din drepturile sale fundamentale sau unul din drepturile sale garantate prin art.20 alin.4, 33, 38,101, 103 și 104.

4b) Asupra recursurilor constituționale introduse de comune și asociații comunale pentru violarea dreptului de autogestiune în virtutea art.28 printr-o lege; dacă este vorba de legi regionale, Tribunalul Constituțional Federal nu va putea statua decât în măsura în care nu poate fi introdusă o cale de atac în fața tribunalului constituțional al Lăndului.

5) În celelalte cazuri prevăzute de prezenta Lege fundamentală.

2. În afară de aceasta, Tribunalul Constituțional Federal își exercită jurisdicția și în alte cazuri în care legile federale îi atribuie competență.

Articolul 94

Tribunalul Constituțional. Componentă

1. Tribunalul Constituțional Federal se compune din judecători federali și din alți membri. Jumătate din membrii Tribunalului Constituțional Federal vor fi aleși de către Bundestag, cealaltă jumătate de către Bundesrat. Ei nu pot să facă parte din Bundestag și nici din Bundesrat, din guvernul federal ori din organismele corespunzătoare ale unui Lănd.

2. O lege federală reglementează organizarea și procedura sa, stabilind totodată cazurile în care deciziile sale au putere de lege. Ea poate stipula ca interesatul să epuizeze calea judiciară înainte de a face recurs constituțional și să prevadă o procedură specială pentru admiterea ei.

Articolul 95

Curțile Supreme ale Federației. Senat comun

1. Pentru domeniile jurisdicției ordinare, administrative, financiare și sociale, Federația crează, în calitate de curți supreme, Curtea de Casație, Tribunalul Administrativ Federal, Curtea Federală Supremă în materie fiscală, Tribunalul Federal al Muncii și Curtea Federală de arbitraj social.

2. Numirea judecătorilor acestor tribunale este hotărâtă de către ministrul federal competent împreună cu o comisie de desemnare a magistraților, care se compune din miniștri competenți ai Lăndurilor și un număr egal de membri aleși de către Bundestag.

3. În vederea asigurării unității practicii judiciare, va fi constituit un Senat comun al Curților specificate la alin.1. Modalitățile (desemnării lui - n.tr.) vor fi stabilite printr-o lege federală.

Articolul 96

Tribunalele federale

1. Federația poate crea un tribunal federal pentru probleme privind protecția proprietății industriale.

2. Federația poate crea tribunale disciplinare pentru forțele armate, având calitatea de tribunale federale. Acestea nu pot exercita jurisdicția penală decât în caz de apărare și numai în ceea ce privește pe membrii forțelor armate care sunt trimiși în străinătate sau sunt imbarcați pe nave de război. Modalitățile (de constituire a unor asemenea tribunale - n.tr.) vor fi reglementate printr-o lege federală. Aceste tribunale sunt de resortul ministrului federal al justiției. Judecătorii lor titulari trebuie să aibă pregătire juridică.

3. Pentru tribunalele specificate la alin.1 și 2, Curtea Supremă este Curte de Casație.

4. Pentru persoanele legate de ea printr-un contract de serviciu de drept public, Federația poate constitui tribunale federale pentru procedurile disciplinare și procedurile de recurs.

5. Pentru procedurile penale ce țin de art.26 alin.1 și de siguranța statului, o lege federală va putea prevedea, cu acordul Bundesrat-ului, ca jurisdicția Federației să fie exercitată de tribunalele Lăndurilor.

Articolul 97

Independența judecătorilor

1. Judecătorii sunt independenți și nu se supun decât legii.

2. Judecătorii numiți cu titlu definitiv în cadrul reglementar nu pot, înainte de expirarea funcțiilor lor și împotriva voinței lor, să fie revocați, scoși din funcții definitiv sau temporar, destinați unui alt post sau promovați, decât în virtutea unei decizii judiciare și numai pentru motivele și în forma prevăzute de lege. Legea poate stabili limitele de vârstă la care judecătorii numiți pe viață pot solicita pensionarea. În cazul modificării organizării tribunalelor sau competenței lor teritoriale, judecătorii pot fi transferați într-un alt tribunal sau eliberați din funcții; totodată, ei vor beneficia de păstrarea integrală a salariului lor.

Articolul 98

Statutul judecătorilor

1. Statutul judecătorilor federali va fi reglementat printr-o lege federală specială.
2. În cazul când un judecător federal ar contraveni, în exercițiul funcțiilor sale sau în afara acestora, principiilor Legii fundamentale sau ordinii constituționale a unui Länd, Tribunalul federal poate dispune, la solicitarea Bundestag-ului, cu majoritate de două treimi, transferarea judecătorului în alte funcții sau pensionarea acestuia. În cazul unei abateri voluntare, Tribunalul poate pronunța revocarea.
3. Statutul judecătorilor în Länduri va fi reglementat prin legi speciale ale Ländului. Federația poate edicta reguli generale în măsura în care art. 74a alin. 4 nu stipulează contrariul.
4. Ländurile pot dispune ca ministrul justiției al unui Länd să decidă asupra numirii judecătorilor în Länduri, de comun acord cu o comisie însărcinată cu alegerea judecătorilor.
5. Ländurile pot stabili pentru judecătorii de Länd un regulament corespunzător celui prevăzut la alin. 2. Acest regulament nu afectează dreptul constituțional în vigoare al Ländului. Regulile de procedură în cazul destituirii unui judecător vor fi stabilite de Tribunalul Constituțional Federal.

Articolul 99

Transferul competențelor regionale către Tribunalul Constituțional Federal și Curțile Supreme Federale

O lege de Länd poate încredința Tribunalului Constituțional Federal dreptul de a statua asupra litigiilor constituționale în interiorul Ländului și curților supreme specificate la art. 95 alin. 1 dreptul de a decide în ultimă instanță asupra problemelor în care este pusă în cauză aplicarea dreptului de Länd.

Articolul 100

Controlul normelor

1. Dacă un tribunal apreciază că o lege de a cărei validitate depinde decizia sa este anticonstituțională, el trebuie să suspende procedura și să supună problema deciziei tribunalului competent pentru litigiile constituționale ale Landului, dacă este vorba de violarea Constituției unui Länd iar dacă este vorba de violarea prezentei Legi fundamentale deciziei Tribunalului Constituțional Federal. Situația este aceeași în cazul violării prezentei Legi fundamentale de către legislația unui Länd sau a incompatibilității unei legi de Länd cu o lege federală.
2. Dacă în cursul unui litigiu există dubii asupra faptului că o reglementare de drept internațional public face parte integrantă din dreptul federal și dacă ea creează direct drepturi și obligații pentru indivizi (art. 25), tribunalul va trebui să supună problema deciziei Tribunalului Constituțional Federal.
3. Dacă, cu ocazia interpretării Legii fundamentale, Tribunalul Constituțional al unui Länd dorește să deroge de la o hotărâre a Tribunalului Constituțional Federal sau a Tribunalului Constituțional al altui Länd, el trebuie să supună problema deciziei Tribunalului Constituțional Federal.

Articolul 101

Interzicerea tribunalelor excepționale

1. Sunt interzise tribunalele excepționale. Nimeni nu se poate sustrage judecătorului său legal.
2. Tribunale pentru probleme speciale pot fi create numai prin lege.

Articolul 102

Abolirea pedepsei cu moartea

Pedeapsa cu moartea este abolită.

Articolul 103

Drepturi fundamentale în fața tribunalului

1. Oricine are dreptul să fie audiat în fața tribunalelor, conform procedurii legale.

2. Un act nu este pasibil de o pedeapsă dacă infracțiunea a fost definită printr-o lege înainte ca actul să fi fost comis.

3. Nimeni nu poate fi condamnat de mai multe ori pentru aceeași faptă în virtutea dreptului penal comun.

Articolul 104

Garanții juridice în caz de detenție

1. Libertatea individului nu poate fi restrânsă decât în temeiul unei legi explicite și ținând seama de formele care sunt prevăzute acolo. Persoanele arestate nu trebuie să fie maltratate nici moral și nici fizic.

2. Numai judecătorul statuează asupra admisibilității și prelungirii unei privări de libertate. Pentru orice privare de libertate care nu este hotărâtă de către un judecător, va trebui imediat solicitată o decizie judiciară. Poliția nu are voie, prin propria ei autoritate, să rețină pe cineva mai mult de sfârșitul zilei care urmează arestării sale. Modalitățile (aplicării acestui articol - n.tr.) vor fi stabilite de lege.

3. Orice persoană bănuită de a fi comis o infracțiune și reținută provizoriu din acest motiv trebuie să fie condusă, cel târziu în ziua în care urmează arestării, în fața judecătorului, care-i va notifica motivele arestării sale, o va interoga și-i va da posibilitatea să formuleze obiecții. Judecătorul trebuie să emită imediat un mandat de arestare motivat sau să ordone punerea în libertate.

4. O rudă a deținutului sau o persoană care se bucură de încrederea sa va trebui să fie încunoștiințată imediat asupra oricărei decizii judiciare care prevede arestarea sau prelungirea privării de libertate.

X. FINANȚELE**Articolul 104a**

Repartizarea cheltuielilor. Ajutor financiar

1. Federația și Landurile angajează separat cheltuielile pe care le necesită îndeplinirea sarcinilor lor, cu excepția unei dispoziții contrare a Legii fundamentale.

2. Dacă Lăndurile acționează în contul Federației, aceasta își va asuma cheltuielile care decurg.

3. Legile federale care acordă prestații determinate și sunt aplicate de către Lănduri, pot stipula ca acestea să revină în totalitate sau parțial în sarcina Federației. Dacă legea stipulează că Federația își asumă jumătate sau mai mult din cheltuieli, ea va fi executată în contul Federației. Dacă legea stipulează că Landurile preiau în sarcină un sfert al cheltuielilor sau mai mult, va trebui solicitat acordul Bundesrat-ului.

4. Federația poate acorda Lăndurilor un ajutor financiar pentru investiții deosebit de importante ale Lăndurilor și comunelor (asociațiile intercomunale) în vederea evitării unei dereglări a echilibrului ansamblului economiei, pentru a compensa diferențele de potențial economic pe teritoriul federal sau pentru promovarea expansiunii economice. Modalitățile (aplicării acestui text - n.tr.), în special natura investițiilor care vor fi încurajate, vor fi reglementate printr-o lege federală necesitând acordul Bundesrat-ului sau în virtutea legii finanțelor, pe calea unui acord administrativ.

5. Federația și Lăndurile suportă cheltuielile administrative ale serviciilor lor și răspund mutual de o gestiune regulată. Modalitățile vor fi stabilite printr-o lege federală care necesită acordul Bundesrat-ului.

Articolul 105

Vamă, monopoli, impozite

1. Federația are drept de legislație exclusivă în materie de vamă și monopoli fiscale.

2. Federația are drept de legislație concurentă în privința altor impozite, dacă produsul acestor impozite îi revin ori dacă sunt întrunite condițiile art.72 alin.2.

2a. Lăndurile au competența de a legifera în materie de impozite asupra bunurilor de consum și impozitelor asupra semnelor exterioare de bogăție, în măsura în care nu sunt similare impozitelor reglementate prin legile federale.

3. Legile federale în materie de impozite al căror produs revine total sau parțial regiunilor sau comunelor (asociațiilor intercomunale) necesită aprobarea Bundesrat-ului.

Articolul 106

Repartizarea produsului impozitului

1. Federația are dreptul la produsul monopolurilor și impozitelor următoare:

1) taxe de vamă;

2) impozitul asupra consumului, în măsura în care, în temeiul alin.2, acesta nu revine Lăndurilor împreună cu Federația; conform alin.3, Lăndurilor și conform alin.6, comunelor;

3) impozitele asupra traficului rutier al mărfurilor;

4) impozitele asupra transferurilor de capitaluri, impozitele asupra convențiilor de asigurări, taxele asupra scrisorilor de schimb;

5) impozite excepționale asupra capitalului și prelevări cu titlu de sarcini;

6) impozit complementar impozitului asupra venitului și impozitului asupra societăților;

7) taxe percepute în cadrul Comunității Europene.

2. Lăndurile au dreptul la produsul următoarelor impozite:

1) impozit asupra capitalului;

2) impozit pe succesiuni;

3) taxa pe circulația automobilelor;

4) impozit asupra transferurilor și tranzacțiilor, în cazul în care acesta nu revine Federației în temeiul alin.1 sau Federației și Lăndurilor, în temeiul alin.3;

5) impozit pe bere;

6) impozit pe casele de jocuri.

3. Produsul impozitului pe venit, impozitului pe societăți și impozitului pe cifra de afaceri revin în comun Federației și Lăndurilor (impozit comunitar). În cazul în care produsul impozitului asupra venitului nu este afectat comunelor, în virtutea alin.5. Federația și Lăndurile își împart pe jumătate produsul impozitului asupra veniturilor și produsul impozitului asupra societăților. Părțile respective ale Federației și ale Lăndurilor din impozitul asupra cifrei de afaceri vor fi stabilite printr-o lege federală care necesită acordul Bundesrat-ului. Repartizarea se inspiră din următoarele principii:

1) În cadrul sumelor obișnuit încasate, Federația și Lăndurile au drepturi egale pentru acoperirea cheltuielilor necesare lor. Volumul cheltuielilor va trebui calculat în funcție de o planificare financiară referitoare la o perioadă de mai mulți ani.

2) Nevoile de acoperire ale Federației și Lăndurilor trebuie astfel armonizate încât să asigure o corectă repartizare, evitând în acest mod grevarea prea mare a contribuabililor și menținând o anumită unitate, pe întreg teritoriul federal, privind condițiile de viață.

4. Trebuie redefinite cotele părți ale Federației și ale Lăndurilor privind impozitul asupra cifrei de afaceri, dacă raportul între sumele încasate și cheltuielile Federației și Lăndurilor evoluează în mod sensibil diferit. Dacă o lege federală impune Lăndurilor cheltuieli suplimentare sau le diminuează din sumele încasate, sarcina suplimentară impusă prin legea federală, dacă este de scurtă durată, va necesita acordul Bundesrat-ului și va putea fi compensată prin subvenții ale Federației. Legea va defini principiile care vor sta la baza calculului acestor subvenții și la repartizarea lor între Lănduri.

5. Comunele vor primi o parte din sumele încasate din impozitele asupra venitului, pe care Lăndurile trebuie să le transfere comunelor lor în proporție cu impozitele plătite de locuitorii lor. Modalitățile (de aplicare a acestor prevederi - n.tr.) vor fi precizate printr-o lege federală care necesită acordul Bundesrat-ului. Ea va putea stabili ca, pentru partea ce le revine, comunele să-și fixeze procente de percepere.

6. Comunele au dreptul la produsul impozitelor reale, la produsul impozitelor locale asupra consumului, precum și asupra semnelor exterioare ale averilor revenind comunelor sau asociațiilor comunale, în funcție de legislația regională.

Trebuie acordat comunelor dreptul de a stabili procentele percepției impozitelor reale în cadrul legilor. Dacă un Lând nu are comune, îi vor reveni produsul impozitelor reale, precum și produsul impozitelor locale asupra consumului și asupra semnelor exterioare ale averilor. Federația și Lăndurile pot participa printr-o prelevare la produsul impozitelor asupra beneficiilor industriale și comerciale. Modalitățile de prelevare vor fi stabilite printr-o lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului. Conform legislației regionale, impozitele reale și cota parte comunală a produsului impozitului asupra venitului pot servi ca bază de calcul pentru prelevări.

7. Un anumit procent din partea Lăndurilor la produsul total al impozitelor comunitare va fi alocat asociațiilor intercomunale și comunelor; el va fi stabilit prin legislația regională. Aceasta va decide dacă, și în ce măsură, produsul impozitelor regionale va fi alocat comunelor (asociațiilor intercomunale).

8. Dacă Federația realizează într-un Lând sau într-o comună (asociație intercomunală) un proiect special care antrenează direct pentru Lând sau comună (asociație intercomunală) cheltuieli suplimentare ori o diminuare a sumelor încasate (sarcini speciale), Federația va acorda compensația necesară, dacă și în măsura în care ar fi abuziv să se solicite din partea acestora să suporte sarcini suplimentare. Compensația va ține cont de indemnizațiile vărsate de către terți, precum și de avantajele financiare care decurg din acest proiect.

9. Sumele încasate și cheltuielile comunelor (asociațiilor intercomunale) vor fi luate în considerare, în spiritul acestui articol, ca fiind în același timp sume încasate și cheltuieli ale Lăndurilor.

Articolul 107

Repartizarea financiară

1. Produsul impozitelor regionale și partea ce revine Lăndurilor din produsul impozitului pe venit și impozitului asupra beneficiilor societăților, va reveni Lăndurilor în măsura în care impozitele vor fi percepute de către fisc pe teritoriul lor (produs fiscal local). În ce privește impozitul pe beneficiile societăților și impozitul pe salarii, o lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului va stabili dispoziții referitoare la delimitare, modalitatea și mărirea repartizării produsului fiscal local. Legea poate stabili, de asemenea, modalitățile de delimitare și de repartizare a produsului local al altor impozite. Partea Lăndurilor din produsul impozitului pe cifra de afaceri le va reveni acestora, proporțional cu numărul de locuitori; o lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului va putea să prevadă însă ca o fracțiune (maximum o pătrime) din această cotă parte a Lăndurilor să fie prelevată cu titlu de parte complementară pentru Lăndurile ale căror încasări fiscale pe cap de locuitor cu titlu de impozite regionale, impozite pe venituri și impozite asupra beneficiului societăților sunt inferioare mediei Lăndurilor.

2. Printr-o lege federală urmează să se asigure o repartizare financiară convenabilă între Lăndurile cu productivitate mare și cele cu productivitate scăzută, ținând cont de capacitatea și cerințele financiare ale comunelor (asociațiilor intercomunale). Această lege va trebui să precizeze totodată condițiile care reglementează drepturile la compensare și obligațiile la compensare ale Lăndurilor, precum și criteriile pentru calcularea nivelului impozitelor. Legea va putea stipula, de asemenea, ca Federația, din propriile

sale resurse, să acorde Lăndurilor cu productivitate scăzută subvenții destinate să acopere cu titlu complementar nevoile lor financiare generale (subvenții complementare).

Articolul 108

Administrația financiară

1. Taxele de vamă, monopolurile fiscale, impozitele asupra consumurilor reglementate prin legea federală, inclusiv taxele pe cifra de importuri și drepturile plătite în cadrul Comunității Europene vor fi girate de administrația federală a finanțelor. Structura acestor servicii va fi stabilită printr-o lege federală. Directorii administrației intermediare vor fi numiți cu acordul guvernelor Lăndurilor.

2. Celelalte impozite vor fi girate de către administrația financiară a Lăndurilor. Structura acestor servicii și formarea uniformă a funcționarilor pot fi reglementate printr-o lege federală cu acordul Bundesrat-ului. Directorii administrației intermediare vor fi numiți cu acordul guvernelor Lăndurilor.

3. În cazul în care administrația financiară regională greează impozite care sunt vărsate în totalitate sau în parte Federației, ea acționează prin delegare de către Federație. Art.85 alin.3 și 4 se vor aplica în sensul că guvernul federal va fi reprezentat de către ministrul federal al finanțelor.

4. O lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului poate prevedea, în domeniul gestiunii fiscale, o cooperare între administrația financiară federală și regională, pentru impozitele prevăzute la alin.1; ea poate prevedea gestiunea de către o administrație regională, în timp ce alte impozite pot fi gerate de către administrația federală, dacă și în măsura în care aplicarea legilor federale ar fi astfel sensibil îmbunătățită sau facilitată. În ce privește impozitele vărsate numai comunelor (asociațiilor intercomunale), gestiunea acestora va putea fi încredințată, în totalitate sau în parte, comunelor (asociațiilor intercomunale).

5. Procedura care se aplică de către administrația federală a finanțelor este reglementată prin lege federală. Procedura care se aplică de către administrația regională a finanțelor și în cazurile prevăzute la alin.4 fraza 2, de către comune (asociațiile intercomunale) va putea fi reglementată printr-o lege federală necesitând aprobarea Bundesrat-ului.

6. Jurisdicția fiscală este reglementată în mod unitar printr-o lege federală.

7. Guvernul federal va putea să elaboreze un regulament administrativ general, care necesită aprobarea Bundestag-ului, în măsura în care administrarea revine Lăndurilor sau comunelor (asociațiilor intercomunale).

Articolul 109

Bugete distincte în cadrul Federației și Lăndurilor

1. Pe plan bugetar, Federația și Lăndurile sunt autonome și independente unele față de altele.

2. Regimul bugetar al Federației și al Lăndurilor trebuie să țină seama de exigența echilibrului ansamblului economic.

3. Printr-o lege federală necesitând acordul Bundesrat-ului, Federația și Lăndurile vor putea stabili principii comune de drept al bugetelor, de regim bugetar adaptat situației economice și de planificare financiară pe o perioadă de mai mulți ani.

4. În vederea evitării unei dereglări a echilibrului ansamblului economic, o lege federală necesitând acordul Bundesrat-ului poate să prevadă:

1) plafoane, condiții și perioade de deschidere de credite de către colectivitățile teritoriale și asociații cu scop determinat și

2) obligația Federației și Lăndurilor de a depune la Banca Federală a Germaniei (Deutsche Bundesbank) bunuri care nu produc dobânzi (rezerve pentru echilibrul conjunctural). Numai guvernul federal poate fi autorizat să emită hotărâri. Acestea necesită aprobarea Bundesrat-ului. Ele vor trebui raportate în măsura în care Bundestag-ul solicită aceasta, modalitățile (de traducere în viață a acestor prevederi - n.tr.) urmând a fi stabilite printr-o lege federală

Articolul 110

Stare previzională a Federației

1. Toate sumele încasate, precum și cheltuielile Federației, trebuie înscrise în buget; în cazul întreprinderilor federale și al fondurilor speciale, este suficient ca să fie înscrise afectările sau livrările. Încasările și cheltuielile trebuie să se echilibreze.

2. Starea previzională este hotărâtă pentru unul sau mai multe exerciții, pe ani, înainte de începerea primului exercițiu, prin legea finanțelor. În ce privește anumite părți ale stării previzionale, se poate prevedea ca ele să fie valabile pentru diverse perioade, separat de exercițiu.

3. Proiectele de lege în virtutea alin.2, fraza 1, ca și proiectele de amendamente ale legii finanțelor și ale stării previzionale sunt supuse Bundestag-ului în același timp cu înaintarea lor Bundesrat-ului; acesta are dreptul de a adopta o poziție într-un interval de șase săptămâni, iar în cazul proiectelor de amendament - în trei săptămâni.

4. Legea finanțelor nu poate să conțină decât dispoziții care se referă la încasări și cheltuieli ale Federației și numai pentru perioada pentru care a fost adoptată legea finanțelor. Legea finanțelor poate să prevadă că dispozițiile sale nu vor fi abrogate decât odată cu promulgarea următoarei legi a finanțelor sau la o dată ulterioară în caz de ordonanță de delegare în temeiul art.115.

Articolul 111

Cheltuieli înainte de adoptarea bugetului

1. Dacă la sfârșitul unui exercițiu financiar, bugetul anului următor nu a fost încă stabilit prin lege, până la intrarea în vigoare a acestei legi guvernul federal va fi autorizat să angajeze toate cheltuielile necesare:

a) pentru păstrarea instituțiilor create prin lege și pentru executarea măsurilor stabilite pe o bază legislativă;

b) pentru executarea obligațiilor federale justificate legal;

c) pentru continuarea construcțiilor, aprovizionării și altor prestații ori pentru continuarea acordării de subvenții în acest scop, dacă creditele au fost deja aprobate în bugetul unui an anterior.

2. În măsura în care încasările bazate pe o lege specială și provenind din impozite, taxe și alte surse sau rezerve financiare pentru fondurile de rulment nu acoperă cheltuielile prevăzute la alin.1, guvernul federal poate să-și procure pe cale de împrumut fondurile necesare menținerii gestiunii, până la concurența unei părți din nivelul total al bugetului precedent.

Articolul 112

Depășirea creditelor

Creditele adiționale necesită autorizația ministrului federal al finanțelor. Ele nu pot fi acordate decât în caz de nevoie iminentă și absolută. Modalitățile (aplicării acestui articol - n.tr.) pot fi precizate printr-o lege federală.

Articolul 113

Creșterea cheltuielilor

1. Legile care prevăd o majorare a cheltuielilor înscrise de către guvernul federal în starea previzională, cu consecințe pentru viitor, necesită aprobarea guvernului federal. Aceeași este situația și pentru acele legi prin care se are în vedere diminuarea încasărilor pentru viitor. Guvernul federal poate solicita ca Bundestag-ul să amâne votarea acestor legi. În acest caz, Bundestag-ul va dispune de o perioadă de timp de șase săptămâni pentru a-și transmite poziția.

2. În intervalul de patru săptămâni care urmează votării legii de către Bundestag, guvernul federal poate cere ca Bundestag-ul să se pronunțe din nou.

3. Dacă proiectul de lege parcurge drumul prevăzut de art.78, guvernul federal dispune de șase săptămâni pentru a refuza să-l confirme, cu condiția însă de a fi introdus înainte procedura prevăzută la alin.1 frazele 3 și 4 sau la alin.2. La expirarea acestui termen, el este obligat să-și dea acordul.

Articolul 114

Darea de seamă asupra conturilor. Curtea de Conturi

1. Ministrul federal al finanțelor este obligat, în cursul exercițiului următor, să prezinte Bundestag-ului și Bundesrat-ului un bilanț referitor la toate încasările și cheltuielile, precum și asupra activelor și pasivelor în vederea descărcării guvernului federal.

2. Curtea federală de Conturi, ai cărei membri au independență judiciară, verifică conturile, ca și rentabilitatea și regularitatea gestiunii bugetare și economice. În afară de aceasta, față de guvernul federal, ea trebuie să prezinte în plus situații Bundestag-ului și Bundesrat-ului în fiecare an. Competențele Curții de Conturi vor fi precizate prin lege federală.

Articolul 115

Mobilizarea fondurilor

1. Împrumuturile, ca și acceptarea de cauțiuni sau de garanții susceptibile să antreneze cheltuielile în cursul următoarelor exerciții necesită o autorizare printr-o lege federală în funcție de nivelul determinat sau determinabil. Încasările obținute pe cale de credit nu trebuie să depășească suma cheltuielilor pentru investițiile înscrise în starea previzională; excepțiile nu sunt admisibile decât pentru evitarea unei dereglări a echilibrului ansamblului economic. Modalitățile (de aplicare a acestor prevederi - n.tr.) vor fi reglementate printr-o lege federală.

2. Pentru fondurile speciale ale Federației, printr-o lege federală pot fi autorizate derogări de la prevederile alin.1.

Xa STAREA DE APĂRARE

Articolul 115a

Constatarea stării de apărare

1. Constatarea că teritoriul federal face obiectul unui atac armat sau că un asemenea atac este iminent (stare de apărare) se face de către Bundestag cu acordul Bundesrat-ului. Constatarea va avea loc la cererea guvernului federal și necesită o majoritate de două treimi a voturilor exprimate și cel puțin majoritatea membrilor Bundestag-ului.

2. Dacă situația necesită în mod imperios o acțiune imediată și dacă întrunirea în timp util a Bundestag-ului este împiedicată de obstacole de neînlăturat, ori dacă nu întrunește quorumul, această constatare se face de către Comisia comună cu majoritate de două treimi a voturilor exprimate și cel puțin cu majoritatea membrilor săi.

3. În baza prevederilor art.82, constatarea va fi confirmată de către Președintele Federal în Gazeta oficială. Dacă din lipsă de timp acest lucru nu este posibil, publicarea în Gazeta oficială se va face după ce circumstanțele o vor permite.

4. Dacă teritoriul federal face obiectul unui atac militar și dacă organele federale competente nu pot constata acest lucru imediat conform alin.1 fraza 1, această constatare trebuie făcută și proclamată în momentul în care atacul a început. Președintele Federal face cunoscut acest moment imediat ce circumstanțele o permit.

5. Odată ce constatarea stării de apărare a fost proclamată, dacă teritoriul federal este atacat **manu militari**, Președintele Federal, cu acordul Bundestag-ului, poate să facă declarații de drept internațional privind existența stării de apărare. În circumstanțele prevăzute la alin.2, Comisia comună se reunește în locul Bundestag-ului.

Articolul 115b

Puterea de comandă în timpul stării de apărare

Odată cu declararea stării de apărare, puterea de comandă a forțelor armate este transferată Cancelarului federal.

Articolul 115c

Competența legislativă a Federației în timpul stării de apărare

1. În timpul stării de apărare, Federația are dreptul de legislație concurentă chiar în domeniile care sunt de competența Lăndurilor. Aceste legi necesită însă acordul Bundesrat-ului.

2. În măsura în care circumstanțele o cer, printr-o lege federală este posibil, în timpul stării de apărare:

1) să se reglementeze provizoriu indemnizația de expropriere prin derogare de la prevederile art.14 alin.3 fraza 2;

2) să se prelungească detențiile dincolo de limitele prevăzute la art.104 alin.2 fraza 3 și alin.3 fraza 1, fără să depășească totuși un interval de 4 zile, în cazul în care un judecător nu a putut interveni în termenul prevăzut pentru perioadele normale.

3. În măsura în care apărarea împotriva unui atac actual sau iminent o solicită, o lege federală aprobată de către Bundesrat poate reglementa, pe perioada stării de apărare, administrația și finanțele Federației și Lăndurilor, prin derogare de la capitolele VIII, VIIIa și X, păstrând viabilitatea Lăndurilor, comunelor și asociațiilor intercomunale, în special din punct de vedere financiar.

4. Legile federale votate în temeiul alin.1 și 2 pct.1 pot fi aplicate încă înaintea proclamării stării de apărare, în scopul pregătirii punerii lor în practică.

Articolul 115d

Procedura accelerată pentru proiectele de lege urgente în timpul stării de apărare

1. În timpul stării de apărare, legislația Federației urmează procedura definită la alin.2 și 3, prin derogare de la prevederile art.76 alin.2, art.77 alin.1 fraza 2 și alin.2-4, art.78 și art.82 alin.1.

2. Proiectele de lege ale guvernului federal considerate urgente sunt transmise Bundesrat-ului, fiind depuse în același timp la biroul Bundestag-ului. Bundestag-ul și Bundesrat-ul le vor examina imediat, împreună. În măsura în care acordul Bundesrat-ului este cerut pentru o lege, proiectul are nevoie de majoritatea voturilor sale pentru a fi adoptat. Modalitățile (de punere în aplicare a acestei prevederi - n.tr.) vor fi prevăzute printr-un Regulament interior, votat de Bundestag și având aprobarea Bundesrat-ului.

3. Promulgarea legilor se va face conform art.115a, alin.3 fraza 2.

Articolul 115e

Poziția și funcțiile Comisiei comune

1. Dacă în timpul stării de apărare Comisia comună constată, cu majoritate de două treimi din voturile exprimate și cel puțin cu majoritatea membrilor săi, că întrunirea în timp util a Bundestag-ului este împiedicată de obstacole de neînlăturat, sau că acesta nu reunește quorumul, Comisia comună ia locul Bundestag-ului și Bundesrat-ului și veghează la respectarea drepturilor lor.

2. Legea fundamentală nu poate fi nici modificată, nici abrogată total sau în parte printr-o lege a Comisiei comune. Aceasta nu va fi împuternicită pentru a promulga legi, conform art.24 alin.1 și art.29.

Articolul 115f

Puteri extraordinare ale guvernului federal în timpul stării de apărare

1. În timpul stării de apărare și atât timp cât condițiile o solicită, guvernul federal poate:

1) să angajeze trupele de grăniceri pe întreg teritoriul federal;

2) să dea instrucțiuni guvernelor regionale, în afara celor care le sunt date de administrația federală și, dacă consideră urgent, și administrațiilor regionale, delegând puterea lui membrilor guvernelor regionale desemnate de către el.

2. Bundestag, Bundesrat și Comisia comună trebuie să fie puse imediat la curent cu măsurile luate în virtutea alin.1.

Articolul 115g

Statutul și funcțiile Tribunalului Constituțional Federal în perioada stării de apărare

Statutul constituțional și exercitarea funcțiilor constituționale ale Tribunalului Constituțional Federal și al judecătorilor săi nu vor trebui să fie compromise. Legea privind Tribunalul Constituțional

Federal nu poate fi modificată de către o lege a Comisiei comune decât în măsura în care avizul Tribunalului însuși este necesar pentru a putea continua să-și exercite funcțiunile. Până la promulgarea unei asemenea legi, Tribunalul Constituțional Federal poate lua măsurile care se impun pentru a i se permite să lucreze. Deciziile luate în virtutea frazelor 2 și 3 sunt hotărâte de către Tribunalul Constituțional Federal cu majoritatea judecătorilor prezenți.

Articolul 115h

Legislaturile și durata mandatelor în timpul stării de apărare

1. Legislaturile Bundestag-ului sau ale Dietelor Lăndurilor aflate pe punctul de a se încheia în timpul stării de apărare, vor expira la șase luni după încetarea acestei stări. Mandatul Președintelui federal, ca și exercitarea sa de către președințele Bundestag-ului vor expira la nouă luni după încetarea stării de apărare.

2. Dacă se dovedește necesară o nouă alegere a Cancelarului federal de către Comisia comună, aceasta alege un nou Cancelar cu majoritatea membrilor săi; Președintele Federal face o propunere Comisiei comune. Aceasta nu poate acorda vot de neîncredere, decât alegând un alt cancelar, cu majoritate de două treimi a membrilor săi.

3. Dizolvarea Bundestag-ului pe durata stării de apărare este exclusă.

Articolul 115i

Puterile extraordinare ale guvernelor Lăndurilor

1. Dacă organele federale competente nu pot lua măsurile care se impun pentru a împiedica pericolul și dacă situația necesită indiscutabil o acțiune autonomă imediată în diverse părți ale teritoriului federal, guvernele Lăndurilor sau administrațiile sau delegații desemnați de către acestea vor fi împuterniciți să ia în domeniul atribuțiilor lor măsuri în sensul art.115f alin.1.

2. Măsurile luate în temeiul alin.1 pot fi anulate în orice moment de către guvernul federal și, de asemenea, de către miniștri-președinți ai Lăndurilor în privința administrațiilor regionale și administrațiilor federale subordonate.

Articolul 115k

Autoritatea și durata validității legilor și hotărârilor extraordinare

1. În ceea ce privește durata validității lor, legile adoptate în temeiul art.115c, 115e și 115g și hotărârile pentru aplicarea lor primează asupra oricărei prevederi contrarii. Aceasta nu este valabil pentru un drept anterior în temeiul prevederilor art.115c, 115e și 115g.

2. Legile votate de către Comisia comună și hotărârile pentru aplicarea acestor legi vor fi abrogate cel mai târziu după șase luni de la încetarea stării de apărare.

3. Legile care conțin dispoziții ce derogă de la prevederile art.91a, 91b, 104a, 106 și 107, nu vor fi în vigoare cel târziu până la expirarea celui de-al doilea exercițiu care urmează încetării stării de apărare. Ele vor putea fi modificate la încheierea stării de apărare printr-o lege federală care necesită aprobarea Bundesrat-ului în vederea revenirii graduale la reglementarea prevăzută la cap.VIIIa și X.

Articolul 115l

Abrogarea legilor extraordinare, încheierea stării de apărare, încheierea păcii

1. Cu acordul Bundesrat-ului, Bundestag-ul poate în orice moment să abroge legile Comisiei comune. Bundesrat-ul poate solicita ca Bundestag-ul să se pronunțe cu privire la acest subiect. Și alte măsuri luate de către Comisia comună pentru a face față stării de apărare trebuie anulate, dacă Bundestag-ul și Bundesrat-ul vor decide astfel.

2. Cu acordul Bundesrat-ului, Bundestag-ul poate în orice moment să proclame încheierea stării de apărare, printr-o decizie care trebuie promulgată de către Președintele Federal. În orice moment, Bundesrat-ul poate solicita ca Bundestag-ul să se pronunțe cu privire la acest subiect. Încheierea stării de apărare va trebui proclamată imediat ce nu mai sunt întrunite condițiile pentru decretarea ei.

3. Decizia privind încheierea păcii va fi luată printr-o lege federală.

XI. DISPOZIȚII TRANZITORII ȘI FINALE

Articolul 116

Naționalitatea germană; reintegrarea în naționalitate

1. Cu excepția unei reglementări legislative contrare, este cetățean german, în sensul prezentei Legii fundamentale, oricine are naționalitatea germană sau a fost admis pe teritoriul Reich-ului german, așa cum era el la 31 decembrie 1937, în calitate de refugiat sau expulzat de apartenență etnică germană sau de soț sau descendent al acestora din urmă.

2. Fostii cetățeni germani, decăzuți din naționalitatea lor între 30 ianuarie 1933 și 8 mai 1945 din rațiuni politice, rasiale sau religioase, precum și descendenții acestora, vor fi reintegrați la cerere în naționalitatea lor. Ei nu vor fi considerați decăzuți din naționalitatea germană dacă și-au stabilit domiciliul în Germania după 8 mai 1945 și dacă nu au exprimat o dorință contrară.

Articolul 117

Reglementare tranzitorie pentru art.3 și 11

1. Dreptul contrar alin.2 al art.3 rămâne în vigoare până la adaptarea lui la această prevedere a Legii fundamentale, dar nu mai târziu de 31 martie 1953.

2. Legile care restrâng libertatea de mișcare datorită actualei crize de locuințe rămân în vigoare până la abrogarea lor printr-o lege federală.

Articolul 118

Reorganizarea Lăndurilor Baden și Württemberg

Prin derogare de la prevederile art.29, noua organizare teritorială cuprinzând Lăndurile Baden, Württemberg-Baden și Württemberg-Hohenzollern poate forma obiectul unui acord între Lăndurile interesate. În cazul în care nu se va putea realiza un acord, noua organizare va fi reglementată printr-o lege federală, care va trebui să prevadă un plebiscit.

(Lăndul Baden-Württemberg a fost creat în mod efectiv pornindu-se de la fostele Lănduri enumerate în prezentul articol, în temeiul Legii federale din 4 mai 1951.)

Articolul 119

Refugiații și expulzații

În problemele privind refugiații și expulzații, în special repartizarea lor între Lănduri, guvernul federal poate edicta, până la reglementarea legislativă federală, cu aprobarea Bundesrat-ului, reglementări având putere de lege. În cazuri speciale, guvernul federal poate fi autorizat să emită instrucțiuni de detaliu. Cu excepția situațiilor speciale, aceste instrucțiuni trebuie adresate autorităților supreme ale Lăndurilor.

Articolul 120

Cheltuieli de ocupare și sarcini generate de război

1. Federația suportă cheltuielile de ocupare și alte cheltuieli interne și externe rezultate ca urmare a războiului, conform prevederilor stabilite prin legi federale. În măsura în care aceste cheltuieli generate de război au fost reglementate înainte de 1 octombrie 1969 prin legi federale, Federația și Lăndurile vor suporta cheltuielile pe bază de reciprocitate, conform legilor federale. În măsura în care cheltuielile cu titlu de sarcini provenind din război nu au fost reglementate prin legi federale și nici nu vor fi în viitor, dar au fost făcute înainte de 1 octombrie 1965 de către Lănduri, comune (asociații intercomunale) sau alte organisme însărcinate cu executarea anumitor sarcini în contul Lăndurilor sau al comunelor, Federația nu va fi obligată să-și asume asemenea cheltuieli, chiar după această dată. Federația suportă subvențiile care revin securității sociale, inclusiv asigurarea de șomaj și asistența de șomaj. Această repartizare a cheltuielilor generate de război între Federație și Lănduri nu afectează dispozițiile legislative care reglementează drepturile de indemnizație pentru consecințele războiului.

2. Încasările vor fi transferate Federației în momentul în care aceasta își va asuma cheltuielile.

Articolul 120a

Executarea repartizării cheltuielilor

1. Legile destinate executării repartizării cheltuielilor pot dispune, cu aprobarea Bundesrat-ului, ca ele să fie aplicate fie de către Federație, fie în temeiul unei delegări din partea Federației - de către Lănduri, competențele acordate în acest scop guvernului federal și autorităților federale supreme competente în temeiul art.85 urmând a fi transferate, în totalitate sau în parte, Oficiului federal de repartizare a cheltuielilor. În exercitarea acestor competențe, Oficiul federal nu va fi supus aprobării Bundesrat-ului; cu excepția cazurilor urgente, instrucțiunile acestui Oficiu vor trebui adresate autorităților supreme ale Lăndurilor (Oficii de repartizare de Länd).

2. Aceste dispoziții nu afectează fraza a 2-a alin.3 a art.87.

Articolul 121

Definirea majorității

În sensul prezentei Legi fundamentale, majoritatea membrilor Bundestag-ului și ai Adunării federale este majoritatea numărului legal al membrilor lor.

Articolul 122

Competențe legislative anterioare

1. Începând de la prima întrunire a Bundestag-ului, legile vor fi adoptate numai de către puterile legislative recunoscute în prezenta Lege fundamentală.

2. Organele legislative și organele care participă la legislație cu titlu consultativ și ale căror competențe expiră în temeiul alin.1, vor fi dizolvate la această dată.

Articolul 123

Validitatea fostelor legi și tratatele

1. Legislația în vigoare înainte de prima întrunire a Bundestag-ului continuă să rămână în vigoare în măsura în care nu contravine Legii fundamentale.

2. Tratatelor încheiate de către Reich-ul german, care se referă la probleme care, potrivit Legii fundamentale, sunt de competența legislativă a Lăndurilor, rămân în vigoare dacă sunt valide conform principiilor generale de drept și dacă această validitate subzistă, sub rezerva tuturor drepturilor și excepțiilor părților interesate, până la încheierea de noi tratate de către organele competente în temeiul prezentei Legi fundamentale, sau până ce vor înceta din alte motive, în temeiul prevederilor pe care le cuprind.

Articolul 124

Dreptul anterior în domeniul legislației exclusive

Dreptul referitor la probleme care țin de legislația exclusivă a Federației devine drept federal în limitele domeniului său de aplicare.

Articolul 125

Drept anterior în domeniul legislației concurente

Dreptul referitor la probleme care țin de legislația concurentă a Federației devine drept federal în limitele domeniului său de aplicare (de Länd sau de zonă - n.tr.):

- 1) în măsura în care se aplică în mod uniform într-una sau mai multe zone de ocupație;
- 2) în măsura în care el a modificat vechiul drept al Reich-ului după 8 mai 1945.

Articolul 126

Litigii privind validitatea fostelor drepturi

Tribunalul Constituțional Federal statuează asupra contestațiilor referitoare la aplicabilitatea dreptului anterior cu titlu de drept federal.

Articolul 127

Dreptul Bizoniei

Cu aprobarea guvernelor Lăndurilor interesate și în anul care urmează promulgării prezentei Legi fundamentale, guvernul federal poate să pună în vigoare în Lăndurile Baden, Marele Berlin, Renania-

Palatinat și Württemberg-Hohenzollern dreptul Administrației economice bizonale, în măsura în care el continuă să fie în vigoare, cu titlu de drept federal, în temeiul art. 124 sau 125.

Articolul 128

Menținerea dreptului de a da instrucțiuni

În măsura în care dreptul care continuă să fie în vigoare prevede prerogativa de a da instrucțiuni în sensul alin.5 al art.84, această prerogativă subzistă până la reglementarea legislativă contrară.

Articolul 129

Menținerea puterilor

1. În măsura în care dispozițiile legale care continuă să fie în vigoare cu titlu de drept federal prevăd prerogativa de a edicta reglementări sau dispoziții administrative generale sau îndeplinirea de acte administrative, această prerogativă se transferă organelor în prezent competente. În caz de dubiu, guvernul federal va statua în acord cu Bundesrat-ul; decizia trebuie să fie publicată.

2. În măsura în care dispozițiile legale care continuă să fie în vigoare cu titlu de drept de Länd prevăd o asemenea prerogativă, aceasta este exercitată de către organele competente conform dreptului Ländului.

3. În măsura în care dispozițiile legale în sensul alin.2 și 3 prevăd prerogativa de a le amenda sau de a le completa, sau de a edicta dispoziții legislative care țin loc de lege, aceste prerogative încetează.

4. Prevederile alin.1 și 2 se aplică prin analogie dacă dispoziții legislative trimit la dispoziții care nu mai sunt în vigoare sau la instituții care nu mai există.

Articolul 130

Organismele de drept public

1. Organele administrative și alte instituții ale administrației publice sau ale justiției a căror existență nu se întemeiază pe dreptul Ländului sau pe tratate încheiate între Länduri, ca și Uniunea administrativă a căilor ferate din sud-vestul Germaniei și Consiliul de administrație al poștelor și telecomunicațiilor zonei franceze de ocupație, vor fi subordonate Guvernului federal. Acesta, cu acordul Bundestag-ului, va reglementa transferul, dizolvarea sau lichidarea lor.

2. Ministrul federal competent exercită autoritatea disciplinară supremă asupra membrilor acestor administrații și instituții.

3. Organele și instituțiile de drept public care nu sunt subordonate direct unui Länd și care nu sunt întemeiate pe tratate încheiate între Länduri vor fi plasate sub supravegherea autorității federale supreme competente.

Articolul 131

Foștii membri ai funcției publice

O lege federală va reglementa statutul persoanelor, inclusiv refugiații și expulzații care, fiind în serviciul funcției publice la 8 mai 1945, au părăsit-o pentru alte motive decât cele care țin de dreptul funcției publice sau de dreptul care reglementează contractele colective și care, până în prezent, nu sunt angajați sau nu sunt într-un mod care să corespundă fostei lor situații. Aceeași soluție se va aplica persoanelor - inclusiv refugiații și expulzații - care, la data de 8 mai 1945, se bucurau de dreptul la pensie și care, pentru alte motive decât cele care țin de dreptul funcției publice sau de dreptul care reglementează contractele colective, nu primesc pensie sau nu mai primesc o pensie care să corespundă situației lor anterioare. Până la intrarea în vigoare a legii federale și cu excepția unei reglementări legislative contrare a Ländurilor, nu vor putea fi primite cereri solicitând repunerea în drepturi în acest domeniu.

Articolul 132

Abrogarea temporară a statutului funcției publice

1. Funcționarii și judecătorii numiți pe viață, aflați în funcții la intrarea în vigoare a prezentei Legi fundamentale, pot fi pensionați sau disponibilizați, ori transferați în servicii care comportă un venit

inferior, în cele șase luni care urmează primei întruniri a Bundestag-ului, dacă nu întrunesc calitățile personale sau profesionale necesare pentru funcțiile lor. Această dispoziție se aplică, prin analogie, și funcționarilor al căror contract nu este reziliabil. Pentru funcționarii al căror contract este reziliabil, termenele de preaviz care depășesc termenele prevăzute în contractele colective pot fi suprimate în același interval de timp.

2. Această dispoziție nu se aplică membrilor funcției publice care nu cad sub incidența dispozițiilor privind "eliberarea de național-socialism și militarism" sau care sunt recunoscute victime ale persecuției național-socialiste, cu excepția unui motiv important, care ține de persoana lor.

3. Căile de recurs prevăzute la alin.4 al art. 19 sunt deschise persoanelor afectate de aceste măsuri.

4. Modalitățile (de aplicare a acestor prevederi constituționale - n.tr.) vor forma obiectul unei reglementări a guvernului federal, ce va fi supusă aprobării Bundesrat-ului.

Articolul 133

Administrația economică a Bizoniei. Succesiunea în drepturi

Federația succede drepturilor și obligațiilor Administrației economice a Bizoniei.

Articolul 134

Succesiune juridică a bunurilor Reich-ului

1. Bunurile Reich-ului devin, de principiu, bunuri ale Federației.

2. În măsura în care, potrivit destinației lor inițiale, ele serveau în principal unor sarcini administrative care, conform prezentei Legi fundamentale, nu mai constituie în prezent sarcini administrative ale Federației, ele vor trebui să fie transferate în mod gratuit organelor actuale competente și Lăndurilor dacă, conform utilizării lor actuale și nu numai provizorii, servesc unor sarcini administrative a căror executare revine în prezent Lăndurilor în temeiul prezentei Legi fundamentale. Federația poate transfera, de asemenea, și alte bunuri Lăndurilor.

3. Bunurile care au fost puse în mod gratuit la dispoziția Reich-ului de către Lănduri și comune (colectivități comunale), redevin bunuri ale Lăndurilor și comunelor (colectivităților comunale) în măsura în care acestea nu sunt necesare Federației pentru propriile ei sarcini administrative.

4. Modalitățile (de aplicare a acestor prevederi constituționale - n.tr.) vor forma obiectul unei legi federale care va fi supusă aprobării Bundesrat-ului.

Articolul 135

Bunuri ale unui Land care a suferit modificări teritoriale

1. Dacă între 8 mai 1945 și intrarea în vigoare a prezentei Legi fundamentale, apartenența unui teritoriu la un Lănd s-a schimbat, Lăndul căruia îi revine în continuare teritoriul are dreptul, în acest teritoriu, asupra bunurilor Lăndului căruia i-a aparținut acesta.

2. Bunurile Lăndurilor ca și ale altor organe și instituții de drept public care nu mai există vor fi transferate, în măsura în care, potrivit destinației lor inițiale serveau în principal unor sarcini administrative ori dacă, potrivit utilizării lor actuale și nu numai provizorii, servesc în principal unor sarcini administrative, Lăndurilor sau organelor sau instituțiilor de drept public care îndeplinesc în viitor aceste sarcini.

3. Bunurile funciare ale Lăndurilor care nu mai există, inclusiv accesoriile acestora, vor fi transferate Lăndului în al căruia teritoriu se află, în măsura în care nu sunt cuprinse în bunurile vizate la alin.1.

4. În măsura cerută de interesul preponderent al Federației sau interesul particular al unui teritoriu, printr-o lege federală poate fi edictată o reglementare derogând dispozițiilor alin.1-3.

5. În afară de aceasta, succesiunea și partajul, în măsura în care n-au fost făcute înainte de 1 ianuarie 1952 printr-un acord între Lănduri sau organele și instituțiile de drept public interesate, vor fi reglementate printr-o lege federală care va fi supusă aprobării Bundesrat-ului.

6. Participările fostului stat al Prusiei la întreprinderi de drept privat vor fi transferate Federației. Modalitățile (aplicării acestor prevederi constituționale - n.tr.) vor forma obiectul unei legi federale care va putea conține și dispoziții derogatorii.

7. În măsura în care, bunurile care trebuie să fie transferate, în temeiul alin.1-3, unui Länd sau unui organ sau instituții de drept public, au făcut obiectul, din partea deținătorului legal, al unei dispoziții luate printr-o lege de Land la intrarea în vigoare a Legii fundamentale, în baza unei legi de Länd sau printr-un alt mod, transferul va fi considerat a fi avut loc înaintea actului de dispoziție.

Articolul 135a

Abrogarea sau reducerea anumitor obligații ale Reich-ului, ale Prusiei vechi etc.

1. Legislația rezervată Federației la art.134 alin.4 și art.135 alin.5 poate stipula, de asemenea, ca să fie anulate sau reduse următoarele obligații :

1) Obligații ale Reich-ului, ca și obligații ale fostului Länd al Prusiei și ale altor organe și instituții de drept public care au încetat să existe;

2) Obligații ale Federației sau ale altor organe și instituții de drept public aflate în conexiune cu transferul de bunuri în temeiul art.89, 90, 134 și 135, precum și obligații ale acelor subiecți de drept prevăzuți la pct.1;

3) Obligații ale Landurilor și comunelor (asociații intercomunale) decurgând din măsurile luate de către acești subiecți de drept înainte de 1 august 1945 în executarea ordinelor puterilor de ocupație sau pentru remedierea unei situații cauzate de război în cadrul funcțiilor administrative ale Reich-ului sau celor delegate de Reich.

2. Alineatul 2 se va aplica prin analogie obligațiilor Republicii Democrate Germane sau ale entităților sale, precum și obligațiilor Federației sau altor colectivități și stabilimente de drept public în raport cu transferul de bunuri al Republicii Democrate Germane efectuat către Federație, Länduri și comunități, precum și la obligațiile care se întemeiază pe măsuri adoptate de Republica Democrată Germană sau entitățile sale.

Articolul 136

Prima întrunire a Bundesrat-ului

1. Bundesrat-ul se va întruni pentru prima dată în ziua primei întruniri a Bundestag-ului.

2. Până la alegerea primului Președinte al Republicii Federale, competențele acestuia vor fi exercitate de către președintele Bundesrat-ului. Acesta din urmă nu are dreptul să dizolve Bundesrat-ul.

Articolul 137

Eligibilitatea funcționarilor

1. Eligibilitatea funcționarilor, a salariaților publici, militarilor de carieră, soldaților angajați voluntar pe timp limitat și judecătorilor în Federație, Länduri și comune poate fi reglementată prin lege.

2. Prima alegere a Bundestag-ului, a primei Adunări federale și a primului Președinte al Republicii Federale va fi reglementată prin legea electorală pe care trebuie să o adopte Consiliul parlamentar.

3. Competența Tribunalului Constituțional Federal, prevăzută la alin.2 al art.41, va fi exercitată, până la crearea acestuia, de către Curtea Superioară Germană a Administrației economice a Bizoniei care va hotărî potrivit dispozițiilor regulamentului său de procedură.

Articolul 138

Notariatul

Modificările instituțiilor notariale actuale în Ländurile Baden, Bavaria, Württemberg-Baden și Württemberg-Hohenzollern vor fi supuse aprobării guvernelor acestor Landuri.

Articolul 139

Legea eliberării

Dispozițiile legislative edictate pentru "eliberarea poporului german de național-socialism și militarism" nu sunt afectate de dispozițiile prezentei Legi fundamentale.

Articolul 140

Validitatea articolelor Constituției de la Weimar

Dispozițiile art.136, 137, 138, 139 și 141 ale Constituției de la Weimar din 11 august 1919 fac parte integrantă din prezenta Lege fundamentală.

Articolul 141

Clauza Bremen

Prima frază a alin.3 al art.7 nu se va aplica în acele Länduri în care la data de 1 ianuarie 1949 era în vigoare o reglementare legislativă de Länd contrară.

Articolul 142

Drepturi fundamentale în Constituțiile Ländurilor

În pofida dispozițiilor prevăzute la art.31, dispozițiile Constituțiilor Ländurilor rămân în vigoare în măsura în care ele garantează drepturi fundamentale conform art.1-18 ale prezentei Legi fundamentale.

Articolul 142a

Abrogat

Articolul 143

1. Legislația în vigoare pe teritoriul vizat în art.3 al Tratatului de unificare va putea să deroge cel mai târziu până la 31 decembrie 1992 dispozițiilor prezentei Legi fundamentale, în măsura în care și atâta timp cât, ca urmare a condițiilor diferite, nu va putea fi realizată adaptarea integrală la ordinea constituțională.

Derogările nu vor putea contraveni alineatului 2 al art.19 și trebuie să fie compatibile cu principiile menționate în alineatul 3 al art.79.

2. Derogările de la secțiunile II, VIII, VIIIa, IX, X și XI nu vor putea fi autorizate mai târziu de 31 decembrie 1995.

3. Independent de prevederile alineatelor 1 și 2, art.41 al Tratatului de unificare și dispozițiunile referitoare la aplicarea sa vor rămâne în vigoare, în măsura în care ele asigură ireversibilitatea intervențiilor în (dreptul de) proprietate operate asupra teritoriului vizat în art.3 al tratatului menționat.

Articolul 144

Ratificarea Legii fundamentale. Reprezentanți berlinezi în Bundestag și Bundesrat

1. Prezenta Lege fundamentală va fi supusă aprobării reprezentanților poporului în două treimi dintre Ländurile germane în care ea urmează să se aplice imediat.

2. În măsura în care aplicarea prezentei Legi fundamentale este supusă unor restricții în unul din Ländurile enumerate la art.23 sau o parte de Länd, Ländul sau partea de Länd are dreptul, conform art.38, de a delega reprezentanți în Bundestag și, conform art.50, în Bundesrat.

Articolul 145

Promulgarea Legii fundamentale

1. Consiliul parlamentar, cu participarea deputaților din Marele Berlin, în ședință publică, constată adoptarea prezentei Legi fundamentale, o semnează și o promulgă.

2. Prezenta Lege fundamentală va intra în vigoare la sfârșitul zilei promulgării sale.

3. Ea va fi publicată în Gazeta oficială federală.

Articolul 146

Durata validității Legii fundamentale

Prezenta Lege fundamentală, care va intra în vigoare pentru întreg poporul german după înfăptuirea unității și libertății Germaniei, încetează să aibă efect în ziua în care va intra în vigoare o Constituție care va fi adoptată de către poporul german, stăpân pe deciziile sale.

Bonn, 23 mai 1949

ANEXĂ

Articole ale Constituției germane din 11 august 1919 care rămân în vigoare

CONSTITUȚIA DE LA WEIMAR

Art.136.- (1) Drepturile și îndatoririle civile și civice nu sunt condiționate de exercitarea libertății religioase și nu pot fi restrânse prin exercițiul acesteia.

(2) Folosința drepturilor civile și civice, precum și admiterea în funcții publice sunt independente de confesiunea religioasă.

(3) Nimeni nu este obligat să-și mărturisească convingerea sa religioasă. Autoritățile nu au dreptul să se informeze în legătură cu apartenența la o biserică sau la un cult, decât în măsura în care (de aceasta - n.tr.) ar depinde drepturi și îndatoriri, sau un recensământ ordonat de către lege ar cere aceasta.

(4) Nimeni nu poate fi constrâns la un act cultural sau la o solemnitate culturală, ori obligat să ia parte la ceremonii religioase, sau să pronunțe o formulă religioasă de jurământ.

Art.137.- (1) Nu există o biserică de stat.

(2) Libertatea de asociere în cadrul unor biserici sau culte este garantată. Unirea bisericilor sau a cultelor în interiorul teritoriului Reich-ului nu este supusă nici unei restricții.

(3) Fiecare biserică sau cult își reglementează și își administrează problemele în mod autonom, în limitele legislației, care sunt valabile pentru toți. Ele își conferă responsabilitățile fără intervenții din partea statului sau a comunelor.

(4) Bisericile sau cultele dobândesc personalitate juridică în conformitate cu dispozițiile generale ale dreptului civil.

(5) Bisericile sau cultele rămân organisme de drept public, în cazul în care ele erau până în prezent. Celorlalte biserici sau culte le vor fi acordate aceleași drepturi, la cererea lor, dacă oferă garanția duratei din faptul constituirii lor și din numărul membrilor lor. Dacă mai multe biserici sau culte, care constituie organisme de drept public, se vor asocia într-o grupare, această grupare va fi, de asemenea, un organism de drept public.

(6) Bisericile sau cultele care sunt organisme de drept public sunt autorizate să perceapă impozite, pe baza rolului de contribuții, în condițiile stabilite de dreptul Lăndului.

(7) Sunt asimilate bisericilor sau cultelor asociațiile care au ca scop să servească în comun o concepție determinată asupra Universului.

(8) O reglementare mai detaliată, care ar fi cerută de executarea acestor dispoziții, va fi făcută prin legislația Lăndului.

Art.138. (1) Prestațiile statului față de biserici și culte, întemeiate pe legi, acorduri sau titluri constitutive particulare, sunt răscumpărate în virtutea unui regulament legislativ al Lăndului. Principiile aplicabile în aceste cazuri vor fi stabilite de Reich.

(2) Sunt garantate proprietatea și celelalte drepturi ale bisericilor sau cultelor, precum și ale asociațiilor religioase asupra stabilimentelor lor, fundațiilor și altor bunuri destinate unor scopuri aferente cultului, învățământului și binefacerii.

Art.139.- Duminica și sărbătorile legale rămân garantate prin lege, în calitatea lor de zile de repaos și de reculegere spirituală.

Art.141.- În măsura în care există nevoia unui cult religios și a unui educator spiritual în cadrul armatei, spitalelor, stabilimentelor penitenciare și altor stabilimente publice, trebuie să li se permită bisericilor și cultelor să îndeplinească actul religios în absența oricărei constrângeri.

3.5. SPANIA

3.5.1. Date generale

Spania este monarhie constituțională. Ea are o suprafață de 504.782 km² (locul 50) și o populație de 44.108.530 (locul 28). Produsul Intern Brut pe cap de locuitor este de 22.000 de dolari, ocupând locul 14 în lume.

Limba oficială este spaniola, dar există limbi regionale precum asturiana și aragoneza, care sunt considerate dialecte ale limbii spaniole.

Spania este membră a ONU, a Uniunii Europene, a Consiliului Europei, precum și a mai multor altor organizații internaționale.

3.5.2. Scurt istoric

Spania are o istorie îndepărtată. Încă de timpuriu, culturi neolitice originale s-au dezvoltat în această țară. Iberii au fost primii locuitori ai peninsulei căreia i s-a atribuit numele lor. Printre popoarele care s-au succedat în această zonă a Europei se numără tartesienii, fenicienii, cartaginezii și în cele din urmă romanii.

În perioada Evului Mediu, în peninsula Iberică s-au perindat diverse popoare barbare, venite din Europa Centrală și Asia. Se remarcă regatul Vizigoților, care cuprindea o bună parte din peninsula Iberică și care a ajuns la apogeu spre anii 500.

Începând din anul 711 – când arabii pătrund în peninsula – începe o lungă perioadă de confruntări între creștini și musulmani. Într-o primă perioadă (711-1492) musulmanii cuceresc aproape întreaga peninsula Iberică și înființează califatul Cordobei. Dominația musulmană a avut nu numai un impact negativ, ci și unul pozitiv; ea a contribuit și la îmbogățirea culturii spaniole, și la dezvoltarea tehnicilor de cultivare a pământului. Califatele au construit biblioteci și au favorizat răspândirea culturii.

Între anii 718 și 1492 a urmat „Reconquista, recucerirea peninsulei și în cele din urmă edificarea unui stat centralizat.

În 1137 Aragonul și Catalonia se unesc, iar în 1230 se produce unirea dintre Castilla și Léon. Căsătoria dintre Isabella de Castilla și Ferdinand al II-lea Aragon, în 1469, contribuie la unificarea țării. Din perioada domniei lor datează înființarea inchiziției spaniole. În 1515 regatul Navarrei se adaugă posesiunilor deținute de cei doi suverani.

După descoperirea Americii, urmează o perioadă de expansiune colonială în „lumea nouă”, Spania și Portugalia împărțindu-și teritoriile din această parte a lumii, în 1494 prin Tratatul de la Tordesillas. Puterea Spaniei ajunge la apogeu în secolul XVI, sub domnia lui Carol Quintul și apoi a fiului său Filip. Carol Quintul avea obiceiul să spună că în imperiul său „soarele nu apune niciodată”,

referindu-se la faptul că Spania domina teritorii situate pe continente diferite. Spania își extinde dominația și influența în Europa; dar puterea sa începe să decadă în secolul XVIII.

Inițial Spania adoptă o poziție de reținere față de revoluția franceză, ceea ce a dus la un război cu Franța revoluționară. Refuzând să adopte o poziție în conflictul dintre Carol al IV-lea și Ferdinand al VII-lea (tată și fiu), care își disputau tronul Spaniei, Napoleon transformă Spania într-un regat vasal, instaurându-l la conducerea țării pe fratele său Joseph Bonaparte. La 18 martie 1812 a fost elaborată o Constituție³⁸⁸, care va fi abolită după restaurație, ca urmare a unui lung război în care spaniolii s-au ridicat împotriva prezenței trupelor franceze. Acestea se retrag și Joseph Bonaparte abandonează tronul, Ferdinand al VII-lea fiind reinstaurat în 1814.

Ferdinand al VII-lea, confruntat cu mai multe răscoale populare, este constrâns să proclame o Constituție; pe care nu o va respecta. Totodată, el restabilește închiziția; persecutând pe oamenii cu vederi liberale. Ca urmare a mai multor mișcări militare, regele este nevoit totuși să restabilească Constituția. Cu sprijinul monarhiei franceze restaurate, Ferdinand al VII-lea își va recăpăta însă puterile absolute și va instaura o perioadă de conducere autoritară.

Moartea lui Ferdinand al VII-lea a provocat o criză dinastică și apoi un război civil între partizanii reginei Isabella a II-a și „carliști”, partizanii lui Don Carlos și ai absolutismului, conflictul soldându-se cu înfrângerea carliștilor. Domnia reginei Isabela nu s-a dovedit a fi cu nimic mai bună și atunci, în 1868 generalul Juan Prim declanșează o revoltă care o determină pe regina Isabela să se autoexileze în Franța în același an, dar ea nu va abdica decât în 1870. Ca urmare a refuzului ducelui Amedeu de Savoia de a prelua tronul, republica va fi proclamată la 11 februarie 1873³⁸⁹.

Regimul republican va fi de scurtă durată, deoarece în 1874 dinastia bourbonilor va fi restaurată în persoana lui Alphonse al XII-lea, fiul Isabellei, instaurându-se un regim constituțional (1876).

În prima jumătate a secolului XX regimul din Spania este relativ stabil, dar ca urmare a loviturii de stat din 13 septembrie 1923 se instaurează dictatura generalului Miguel Primo de Rivera. Regimul său eșuează ca urmare a crizei economice, persistenței problemei agrare și nemulțumirii spaniolilor față de instaurarea dictaturii. Primo de Rivera pleacă din țară în 1930, iar regele Alphonse al XII-lea în 1931. În consecință este proclamată cea de a doua republică spaniolă (1931), care adoptă o constituție liberală, instaurează votul universal și ia măsuri în favoarea țăranilor, fermierilor, favorizând autonomia catalană și bască. Sunt abolite titlurile nobiliare, iar puterile clerului și ale armatei sunt diminuate³⁹⁰. Manuel Azania devine prim ministru al Guvernului între 1931 și 1933, conducător al Frontului popular în 1936 iar președinte al republicii în același an.

Perioada care urmează este o perioadă de crize politice, caracterizate prin greve, răpiri, asasinarea unor personalități politice și destrămarea autorității de stat. În iulie 1936 generalii Emilio Mola și Francisco Franco organizează o revoltă militară naționalistă, care marchează începutul războiului civil. Războiul civil se desfășoară între iulie 1936 și aprilie 1939, încheindu-se prin înfrângerea republicanilor și stabilirea dictaturii generalului Francisco Franco. În timpul războiului civil, Germania și Italia sprijină forțele generalului Franco, în timp ce Uniunea Sovietică sprijină regimul republican, favorizând întărirea forțelor de stânga. Franța și Marea Britanie nu au participat direct la conflict.

1 Constituția din 1812 fusese promulgată de Cortesurile generale de la Cadiz și denumită în mod popular „La Pepa”, deoarece fusese adoptată în ziua de Sf. Joseph (denumit popular Pepe). Din 1812 Spania a mai avut cu totul peste șapte constituții, inclusiv cea actuală.

2 Inspirată de către Canovas, Constituția din 1876 consacră inviolabilitatea persoanei Regelui și puterea legislativă a Cortesurilor alese inițial prin vot censitar.

3 Constituția din 9 decembrie 1931 cuprinde 9 titluri și 123 articole. Ea consacră instituția Președintelui, ales de Parlament, care este alcătuit dintr-o singură Cameră. Deși proclamă libertatea cultelor, ea separă biserica de stat, suprimând retribuția publică a clericilor.

Perioada 1939-1975 este perioada dominației generalului Franco, care treptat abandonează ideologia fascistă în favoarea unei viziuni despre putere de tip autoritar și conservator. Catolicismul este recunoscut ca religie de stat. Din aprilie 1937 falanga spaniolă devine Partid unic. Într-o 1939 și 1944, regimul franchist inițiază acțiuni represive împotriva opoziției săi. În timpul celui de al doilea război mondial Franco trimite inițial trupe pe frontul de război, pe care le retrage, revenind la neutralitate.

După terminarea celui de al doilea război mondial, Spania se găsește într-o anumită perioadă de izolare datorită regimului său politic și relațiilor cu fostele Puteri ale Axei. Cu toate acestea, războiul rece îi permite generalului Franco să beneficieze de prevederile Planului Marshall, în 1950, iar în 1956 Spania devine membră a ONU. De menționat că încă din 1942 Franco restabilise Cortesurile, iar la 31 martie 1947 promulgase „Legea cu privire la succesiune”, prin care Spania era proclamată monarhie, dar persoana monarhului urma să fie desemnată la moartea generalului Franco.

Ca urmare a grevelor și manifestațiilor ce au loc în anii următori, generalul Franco elaborează chiar o strategie de transferare a puterii. El cedează, în 1974, funcțiile de șef al statului prințului Juan Carlos, pe care Franco îl desemnează succesorul său. Juan Carlos va fi încoronat rege al Spaniei și va desfășura o activitate importantă pe linia orientării Spaniei spre democrație și modernizare. El a reușit să împiedice o lovitură de stat în 1981 și a câștigat cu timpul un prestigiu de monarh democrat, promotor al valorilor europene. De altfel, Spania devine membră a NATO în 1982 și membră a Uniunii Europene în 1986.

La 11 martie 2004 Spania este zguduită de mai multe atentate teroriste, care au avut loc la Madrid. În aceste atentate și-au găsit moartea 191 de persoane, iar 1500 au fost rănite. Aceste atentate au fost comparate de spanioli cu atentatul comis de Al Qaida la 11 septembrie 2001 la World Trade Center.

Declarațiile fostului prim ministru José Maria Aznar făcute imediat după atentatul terorist, potrivit cărora responsabilitatea atentatelor ar fi aparținut mișcării separatiste ETA este dezmințită de fapte. Afirmatia fostului prim ministru, considerată „pro causa”, este criticată de spanioli după ce mijloacele de informare au demonstrat că ascunderea faptelor privind adevăratul vinovat (Al Qaida) fusese făcută spre a ascunde spaniolilor adevăratele cauze ale atentatului. Evenimentul are un efect nefast asupra carierei omului politic spaniol.

Alegerile ce se desfășoară la câteva zile după atentat duc la înfrângerea partidului lui José Maria Aznar și la victoria socialiștilor conduși de Luis Rodriguez Zapatero, care devine prim ministru.

3.5.3. Structurile Constituției actuale

Actuala Constituție spaniolă a fost adoptată la 27 decembrie 1978. Ea cuprinde 169 articole, patru dispoziții adiționale, nouă dispoziții tranzitorii, o dispoziție abrogatoare și o dispoziție finală³⁹¹.

Constituția este divizată în 10 titluri și anume: drepturile și îndatoririle fundamentale (Titlul I), despre Coroană (Titlul II), Cortesurile generale (Titlul III), Guvernul și administrația (Titlul IV), raporturile Guvernului cu Cortesurile (Titlul V), puterea judiciară (Titlul VI), economia și finanțele publice (Titlul VII), organizarea teritorială a statului (Titlul VIII), tribunalul constituțional (Titlul IX), revizuirea Constituției (Titlul X).

Rețin atenția de la bun început o serie de idei pe care le menționează însuși preambulul Constituției spaniole. Astfel, în preambul se arată ca rațiuni pentru care a fost adoptată această

³⁹¹ Precizăm că, înfățișând structurile constituționale spaniole vom folosi termenii specifici, folosiți și în traducerea Constituției spaniole în diferite limbi. Astfel, termenul *cortesurile generale* este sinonim celui de parlament bicameral; *Defensor del Pueblo* este o instituție asemănătoare Avocatului Poporului (Ombudsman); recursul *amparo* este o procedură specifică dreptului spaniol pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenești, similară într-o anumită măsură instituției „habeas corpus” din dreptul anglo-saxon.

Constituție este „stabilirea dreptății, libertății și securității” națiunii spaniole, „promovarea binelui” celor care fac parte din națiunea spaniolă, „în folosul suveranității sale”. În preambul se mai menționează necesitatea de a garanta viața în comun democratică în cadrul Constituției și legilor, conform unei ordini economico-sociale drepte și de a consolida un stat de drept care asigură supremația legii ca expresie a voinței populare; de a ocroti pe toți spaniolii și popoarele Spaniei în exercitarea drepturilor omului, cultura și tradițiile lor, limba și instituțiile; de a promova progresul culturii și economiei pentru a asigura tuturor un nivel de trai demn; de a stabili o societate democratică avansată și a colabora în procesul de întărire a relațiilor pașnice și de eficientă cooperare între toate popoarele lumii.

Titlul preliminar al Constituției spaniole conține, de asemenea, o serie de prevederi importante. Astfel, art.1 din Constituție dispune că Spania este un stat de drept, democratic și social, care promovează libertatea, dreptatea, egalitatea și pluralismul politic ca valori superioare ale ordinii sale juridice. Suveranitatea națională aparține poporului spaniol, de la care emană puterile statului. Forma politică a statului spaniol este monarhia parlamentară.

În art.2 din Constituție se arată: Constituția se fundamentează pe unitatea indisolubilă a națiunii spaniole, patria comună și indivizibilă a tuturor spaniolilor. Totodată, se recunoaște și se garantează dreptul la autonomie a naționalităților, regiunilor care o compun și solidaritatea dintre acestea.

Limba oficială a Spaniei este limba spaniolă. Constituția prevede că „toți spaniolii au datoria să o cunoască și au dreptul să o folosească”. Celelalte limbi spaniole vor fi considerate, de asemenea, oficiale în respectivele comunități autonome. Constituția spaniolă mai prevede, în art.3 pct.3, că „Bogăția diferitelor modalități lingvistice ale Spaniei este un patrimoniu cultural care se bucură de respect și protecție deosebită”.

În legătură cu partidele politice, art.6 dispune că partidele politice sunt expresia pluralismului politic, participând la formarea și manifestarea voinței populare și sunt instrumentul fundamental pentru participarea politică. Crearea și exercitarea activității lor sunt libere, respectând Constituția și legea. Structura lor internă și modul lor de funcționare trebuie să fie democratice.

În art.7 întâlnim prevederi legate de sindicate, specificându-se că acestea, ca și organizațiile patronale, contribuie la apărarea și promovarea intereselor economice și sociale ce le sunt proprii. Constituirea acestora și desfășurarea activității lor sunt libere, cu respectarea Constituției și a legii. Structura lor internă și modul de funcționare trebuie să fie democratice.

În același Titlu preliminar al Constituției se întâlnesc prevederi legate de forțele armate. Constituția stipulează că atât cetățenii cât și puterile publice sunt supuși Constituției și celorlalte norme juridice. În art.9 pct.2 din Titlul preliminar se prevede că „Revine puterilor publice să promoveze condițiile necesare pentru ca libertatea și egalitatea individului și ale grupurilor din care fac parte să fie reale și efective; să înlăture obstacolele care împiedică sau pun în dificultate dezvoltarea sa plină și să faciliteze participarea tuturor cetățenilor la viața politică, economică, socială și culturală”.

Cortesurile alese ca urmare a alegerilor constituante din 15 iunie 1977 a desemnat o comisie constituantă, formată din 36 de deputați aparținând tuturor formațiunilor politice, dintre care ulterior un grup de șapte membri a fost delegat pentru a redacta legea constituțională. O primă schiță de proiect a fost publicată la 15 ianuarie 1978, dar ea a suscitat 168 de observații. Un nou proiect a fost prezentat Cortesurilor la 10 aprilie 1978. Cu acest prilej au fost discutate mai mult de 3.100 de propuneri de modificare. La Camera Deputaților proiectul a fost aprobat la 21 iulie 1978. La Camera superioară s-a desfășurat un nou proces de negocieri care a ținut seama de proiectul de modificări lingvistice propuse de Camile José Acela, care va primi premiul Nobel pentru literatură în 1989.

Printre alte modificări aduse de Camera superioară pot fi menționate abolirea pedepsei cu moartea și legitimitatea monarhiei. Noul text a fost supus Congresului deputaților, la 13 octombrie 1978. În final, Cortesurile au aprobat textul Constituției la 31 octombrie 1978, după cum urmează: la Congresul

Deputaților cu 325 de voturi pentru, șase contra și trei abțineri, iar la Senat cu 226 de voturi pentru, 5 contra și opt abțineri.

Regele Juan Carlos a semnat Constituția la 3 noiembrie 1978, iar Decretul regal 2560/1978 a fost prezentat prin referendum poporului spaniol, care l-a aprobat la 6 decembrie 1978. Din 26,6 milioane de alegători, 17,7 milioane s-au prezentat la vot (67,1%), dintre care 15,7 milioane au votat pentru Constituție (87,8% din cei ce au participat la vot), iar 1,4% au votat contra.

3.5.3.1. Drepturi și îndatoriri fundamentale

Titlul I al Constituției spaniole, care este consacrat drepturilor și libertăților, se împarte în cinci capitole și anume: spaniolii și străinii (capitolul 1), drepturi și libertăți (capitolul 2), principiile directoare ale politicii sociale și economice (capitolul 3), garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale (capitolul 4), și suspendarea drepturilor și libertăților (capitolul 5).

Prevederile legate de cetățeni și străini sunt, în general, similare celor ce există în constituțiile europene. Străinii se bucură de libertățile publice în condițiile stabilite prin tratate și legi. Participarea străinilor la viața politică este recunoscută numai pe bază de reciprocitate, sau dacă aceasta decurge dintr-o lege privind dreptul la sufragiu în cadrul alegerilor comunitare. Această prevedere a fost amendată prin Legea din 27 august 1992, ca urmare a instituirii cetățeniei europene.

În ceea ce privește drepturile și libertățile, reține atenția prevederea de principiu potrivit căreia „Spaniolii sunt egali în fața legii, fără nici o deosebire de origine, rasă, sex, religie, opinie sau alte condiții, circumstanțe personale sau sociale” (art.14).

Printre drepturile fundamentale se numără dreptul la viață și integritate fizică și morală, libertatea de conștiință, dreptul la securitatea persoanei, dreptul la intimitate, alegerea reședinței, dreptul la liberă exprimare, dreptul de asociere, dreptul la un proces echitabil, neretroactivitatea legilor, dreptul la educație.

În ce privește îndatoririle cetățenilor, acestea privesc obligația de a apăra Spania, susținerea cheltuielilor publice. Constituția mai prevede recunoașterea dreptului la proprietate privată, dreptul a înființa fundații, dreptul la negocierea contractelor colective de muncă. Sunt de remarcat prevederile art.38, în conformitate cu care „este recunoscută libertatea de acțiune a întreprinderilor în economia de piață. Puterile publice garantează și protejează exercitarea sa și apărarea producției în conformitate cu cerințele economiei generale și, dacă este cazul, ale planificării”.

Principiile directoare ale politicii sociale și economice se referă la protecția familiei, copiilor, condițiile pentru progres social, regimul asigurărilor, respectarea drepturilor economice și sociale ale muncitorilor, ocrotirea sănătății, protecția mediului. O prevedere specială este aceea înscrisă în art.46, care dispune că „Puterile publice vor garanta conservarea și vor promova îmbogățirea patrimoniului istoric, cultural și artistic al popoarelor Spaniei și al bunurilor care formează acest patrimoniu, indiferent de regimul lor juridic și de proprietar. Legea penală sancționează atentatele contra acestui patrimoniu”.

Garantarea drepturilor și libertăților fundamentale se realizează prin obligația cetățenilor și autorităților de a respecta Constituția și legile statului. Constituția dispune că orice cetățean poate cere ocrotirea drepturilor și libertăților sale înaintea instanțelor ordinare printr-o acțiune bazată pe principiile priorității și procedurii de urgență.

O asemenea solicitare se va putea face și în timpul recursului individual de protecție în fața tribunalului constituțional (*amparo*). Art.54 dispune că „O lege organică va reglementa instituția Apărătorului Poporului (*Defensor del Pueblo*), ca un înalt mandatar al Parlamentului, desemnat de acesta pentru apărarea drepturilor cuprinse în acest Titlu, și în acest scop va putea controla activitatea administrației, prezentând rapoarte în fața Parlamentului”.

În sfârșit, în ce privește suspendarea drepturilor și libertăților, aceasta nu se va putea face decât în situația în care se declară stare excepțională sau stare de asediu. De menționat că numai anumite drepturi pot fi suspendate.

O lege organică va putea stabili forma și cazurile în care pot fi suspendate anumite drepturi unor persoane cercetate în legătură cu activitatea elementelor teroriste și a bandelor înarmate. Constituția prevede în art.55 pct.3 că „Folosirea nejustificată și abuzivă a facultăților prevăzute de legea organică angajează răspunderea penală, pentru violarea drepturilor și libertăților recunoscute de lege”.

3.5.3.2. Monarhia spaniolă

Regele Juan Carlos de Bourbon este nepotul regelui Alfons, care a avut o lungă domnie. El s-a născut la Roma la 5 ianuarie 1938. În perioada în care generalul Franco se gândea la asigurarea succesiunii sale, el l-a ales ca succesor pe Juan Carlos, îndepărtându-l pe tatăl acestuia, prințul Jean de Bourbon.

La 22 iulie 1969, în fața Cortesurilor reunite, generalul Franco l-a prezentat pe tânărul Juan Carlos ca moștenitorul cel mai demn de a-i succede cu titlul de rege, continuând principiile Mișcării Naționale. În perioada bolii lui Franco, între 1974-1975, Juan Carlos a fost numit șef de stat interimar. La două zile după moartea lui Franco, Juan Carlos a fost proclamat rege al Spaniei.

Imediat după desemnarea sa, noul șef al statului a adoptat reforme democratice și a luat măsuri pentru adoptarea unei legi cu privire la reforma politică, prezentat de noul prim ministru Adolfo Suárez. Această lege având un larg impact constituțional, a creat baza juridică pentru reformarea instituțiilor franchiste din interior și desfășurarea, la 15 iunie 1977, a primelor alegeri democratice. Congresul care a fost ales în urma acestor alegeri a avut ca principală sarcină de a aproba noua Constituție.

În 1977, tatăl regelui, Jean de Bourbon a renunțat în mod formal la pretențiile la tron, primind titlul de conte de Barcelona. Noua Constituție din 1978 i-a recunoscut regelui Juan Carlos titlul de moștenitor legitim al dinastiei. Regele Juan Carlos a luat poziție cu fermitate împotriva tentativei de lovitură de stat din 23 februarie 1981, poziția sa fiind aprobată de principalii lideri politici, inclusiv de liderul comunist Santiago Carillo.

Așa cum se arată într-un valoros studiu consacrat evoluției ordinii constituționale în Spania, „Regimul de monarhie constituțională a fost pus sub pericol în februarie 1981, când mai mulți comandanți militari ocupă palatul Cortesurilor în încercarea de a restabili franchismul. Regele Juan Carlos I apare în aceeași seară la televiziune, în mare înținută de comandant suprem al Armatei Spaniole, denunțând tentativa de puci a comandanților militari și ordonă trupelor să elibereze Cortesurile și să se întoarcă în cazărmi; astfel puciul a fost anihilat. Actul curajos al Regelui Juan Carlos I, care în același timp demonștră și fidelitatea față de Constituție, a salvat democrația în Spania, a mărit enorm prestigiul regelui, punând bazele unei stabilități pe care Spania nu a mai avut-o niciodată, care a parcurs de atunci un drum ascendent politic, economic și social”³⁹².

Potrivit Constituției spaniole, regele este șeful statului, simbol al unității și permanenței sale, arbitrează și moderează funcționarea instituțiilor, este reprezentantul cel mai de seamă al statului în relațiile internaționale, în special cu naționalitățile din comunitatea sa istorică și exercită funcțiile pe care i le atribuie în mod expres Constituția și legile.

Titlul său este de Rege al Spaniei și poate folosi și celelalte titluri ce revin Coroanei.

³⁹² Eleodor Foceșeanu, *Prezentare a evoluției ordinii constituționale în Spania*, în “Constituția Spaniei”, Ed.All Educațional, București, 1998, pag.6-7.

Persoana regelui este inviolabilă și nu este supusă responsabilității. Actele sale sunt întotdeauna contrasemnate în forma stabilită de art.64 din Constituție, în caz contrar fiind lipsite de validitate, cu excepția celor prevăzute de art.65 alin.2 (numirea și revocarea membrilor Casei regale).

În Constituție se mai precizează: Coroana Spaniei este ereditară pentru succesorii Majestății Sale, Don Juan Carlos I de Bourbon, moștenitorul legitim al dinastiei istorice. Succesiunea la tron va urma ordinea stabilită de primul născut și de reprezentare, fiind preferată linia anterioară celei posterioare; în cadrul aceleiași linii de rudenie, cel mai aproape în grad este preferat celui mai îndepărtat; în cadrul aceluiași grad, bărbatul, femeii și în caz de același sex, persoana cea mai mare ca vârstă.

Constituția prevede că regina consoartă sau consortul reginei nu va putea avea funcții constituționale, cu excepția celor prevăzute pentru regență.

În conformitate cu prevederile art.59, când regele este minor, tatăl sau mama regelui și în lipsa acestora ruda majoră cea mai apropiată va succede la coroană, conform unei ordini stabilite de Constituție, asumându-și imediat regența pe care o va exercita pe toată durata minorității regelui.

Dacă regele este incapabil să-și exercite autoritatea sa și imposibilitatea a fost recunoscută de Cortesurile generale, Principele moștenitor al Coroanei, dacă este major, va începe să exercite imediat regența. Dacă el nu este major, se va proceda la desemnarea unui regent, până când prințul moștenitor devine major.

Dacă regența nu poate fi atribuită nici uneia din persoanele prevăzute de Constituție să-și asume regența (tatăl, mama sau o rudă apropiată) aceasta va fi numită de Cortesurile generale și se va compune din una, trei sau cinci persoane.

Pentru ca o persoană să poată exercita regența, este necesar a fi spaniol și major.

Regența se exercită prin mandat constituțional și întotdeauna în numele regelui.

Atribuțiile șefului statului sunt definite de art.62 din Constituție:

- a. sancționează și promulgă legile;
- b. convoacă și dizolvă Cortesurile generale și stabilește data alegerilor, în condițiile prevăzute de Constituție;
- c. convoacă referendumul în cazurile prevăzute de Constituție;
- d. propune candidat la funcția de președinte al Guvernului și, dacă este cazul, îl numește și îl demite în cazurile prevăzute de Constituție;
- e. numește și revocă pe membrii Guvernului; la propunerea președintelui Guvernului;
- f. emite decrete care au fost aprobate de Consiliul de Miniștri, face numirile în funcțiile civile și militare și acordă onoruri și distincții conform legilor;
- g. este informat de treburile statului și prezidează în acest scop ședințele Consiliului de Miniștri, atunci când găsește necesar, la cererea președintelui Guvernului;
- h. este comandantul suprem al Forțelor Armate;
- i. exercită dreptul de grațiere conform legii; nu poate acorda o grațiere cu caracter generale;
- j. exercită înaltul patronaj al Academiei Regale.

În afară de acestea, regele acreditează ambasadorii și primește reprezentanții diplomatici străini, exprimă consimțământul statului de a fi legat prin tratate, declară starea de război sau de pace, cu autorizarea prealabilă a Cortesurilor generale. Conform prevederilor art.64 din Constituție, actele regelui sunt contrasemnate de președintele Guvernului și, dacă este cazul, de miniștri competenți. Actele prin care regele propune și numește președintele Guvernului și declară dizolvarea prevăzută în art.99 din Constituție sunt contrasemnate și de Președintele Congresului Deputaților.

Persoanele care au contrasemnat actele regelui sunt răspunzătoare.

3.5.3.3. *Parlamentul (Cortesurile generale)*

Instituția Parlamentului are o veche tradiție în Spania. Potrivit istoricilor primul Parlament spaniol a luat ființă în anul 1180, în principatul León, după care în sec.XII suveranii au convocat Parlamentul în celelalte regate.

Denumirea de „Cortes” era dată sub vechiul regim adunărilor reprezentanților regatului. Odată cu victoria liberalismului în 1834 Cortesurile au constituit Adunarea Națională, organ constituțional al statului spaniol, a căror activitate a fost reglementată de cel de al treilea Titlu al Constituției spaniole din 1978.

Potrivit art.66 din Constituție, Cortesurile generale reprezintă poporul spaniol. El este alcătuit din Camera Deputaților și Senat. Cortesurile exercită puterea legislativă a Statului, aprobă bugetul, controlează activitatea Guvernului și exercită toate celelalte competențe consacrate de Constituție. Cortesurile sunt inviolabile.

Constituția dispune că nimeni nu poate fi membru, în același timp, în ambele Camere, nici să cumuleze funcția de membru al uneia din adunările comunității autonome cu cea de deputat. Membrii Cortesurilor nu sunt supuși unui mandat imperativ.

Congresul spaniol se compune, potrivit Constituției, din cel puțin 300 și maximum 400 de deputați, fiind ales pe patru ani.

Senatul este Camera reprezentării naționale, în fiecare provincie fiind aleși patru senatori, prin vot universal, liber, egal, direct și secret.

Comunitățile autonome vor desemna încă un senator pentru fiecare milion de locuitori din teritoriul respectiv, desemnarea efectuându-se de organul legislativ sau organul colegial superior al comunității autonome.

Senatorii sunt aleși pe termen de patru ani.

Nu pot fi deputați sau senatori membrii Tribunalului Constituțional, înalți funcționari ai administrației de stat, Apărătorul poporului (Defensor del Pueblo), magistrații, judecătorii și procurorii militari de carieră și membrii forțelor de siguranță, ai poliției în activitate, precum și membrii comitetelor electorale.

Deputații și senatorii se bucură de inviolabilitatea opiniilor exprimate în exercitarea mandatului. În timpul mandatului, deputații și senatorii se bucură de imunitate și pot fi arestați numai în caz de infracțiune flagrantă. Nu vor putea fi inculpați și nici trimiși în judecată fără autorizarea prealabilă a Camerei reprezentative.

Camerele stabilesc propriile regulamente; ele își vor aproba autonom bugetele și de comun acord vor reglementa statutul personalului Cortesurilor generale. Regulamentele și modificarea acestora vor fi supuse unui vot final, pe ansamblu, cu majoritate absolută.

Camerele își aleg președinții și ceilalți membri ai prezidiului. Sesiunile comune vor fi prezidate de Președintele Congresului Deputaților și se vor desfășura după un regulament al Cortesurilor generale aprobat cu majoritatea absolută din fiecare Cameră.

Activitatea Camerelor se desfășoară în două sesiuni ordinare anuale, precum și în sesiuni extraordinare. În unele situații, Camerele se întâlnesc în ședințe comune, pentru a exercita competențe care au caracter legislativ și pe care Constituția le atribuie expres Cortesurilor generale. Ședințele Cortesurilor generale au loc în plen și în comisii, fiind posibilă constituirea unor comisii de anchetă în probleme de interes public.

Constituția spaniolă recunoaște o instituție deosebită și anume aceea a „comitetelor permanente”, prevăzute de art.78, care reprezintă toate grupurile parlamentare, având dreptul de a-și asuma anumite sarcini parlamentare în caz de urgență, atunci când Cortesurile au fost dizolvate sau le-a expirat mandatul.

În ce privește legiferarea, Constituția spaniolă cunoaște instituția **legilor organice**, a **legilor cadru**, precum și a **decretelor-legi**. Legile organice sunt cele referitoare la exercitarea drepturilor fundamentale și a libertăților publice, la cele stabilite de statutele de autonomie și la sistemul electoral, ca și la celelalte legi cu acest caracter prevăzute de Constituție.

Adoptarea, modificarea și abrogarea legilor organice se votează cu majoritatea absolută a Congresului Deputaților.

Legile cadru stabilesc durata și modalitățile delegării legislative. Delegarea legislativă trebuie acordată Guvernului în mod expres pentru o materie anume și pentru o perioadă determinată. Delegarea legislativă încetează în momentul publicării de către Guvern a normei corespunzătoare. Ea nu poate fi considerată acordată în mod tacit sau pentru o perioadă nedeterminată. Cu atât mai puțin nu poate fi autorizată, subdelegarea către alte autorități distincte de Guvernul.

Cât privește **decretele-legi**, acestea sunt legate de situații deosebite. Guvernul poate emite dispoziții legislative provizorii care iau forma decretelor-legi și care nu vor putea afecta organizarea instituțiilor de bază ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenilor prevăzute în Titlul I al Constituției, regimul comunităților autonome și nici sistemul electoral general.

Decretele-legi trebuie să fie supuse imediat dezbaterii și votării pe ansamblu Congresului Deputaților, convocat anume în acest scop. Dacă nu este reunit, acesta va fi convocat în timp de 30 de zile de la promulgarea decretelor în cauză. Congresul Deputaților va trebui să se pronunțe asupra aprobării sau abrogării lor, potrivit unei proceduri speciale și sumare, prevăzute de regulament.

Inițiativa legislativă aparține Guvernului, Congresului Deputaților și Senatului, fiind exercitată potrivit prevederilor regulamentare. O lege organică stabilește formele de exercitare și cerințele inițiativei populare pentru prezentarea propunerilor de lege. În toate cazurile vor fi necesare cel puțin 500.000 de semnături confirmate. Această procedură nu poate fi aplicată însă materiilor ce se reglementează prin legi organice, problemelor fiscale sau cu caracter internațional și nici prerogativei de grațiere.

În cea ce privește desfășurarea propriu zisă a procedurii legislative, aceasta cuprinde mai întâi examinarea proiectelor de lege de către Congresul Deputaților, după care textul este transmis președintelui Senatului. Senatul, în două luni de la primirea textului, poate să opună veto-ul său ori să introducă amendamente, printr-un mesaj motivat. Veto-ul trebuie să fie adoptat cu majoritate absolută. Proiectul de lege nu poate fi supus Regelui pentru sancționare decât dacă Congresul Deputaților a ratificat textul inițial cu majoritate absolută în caz de veto, sau cu majoritate simplă, odată trecut termenul de două luni de la prezentarea veto-ului. O situație asemănătoare este aceea când Congresul nu se pronunță asupra amendamentelor, acceptându-le sau respingându-le cu majoritate simplă.

Referitor la tratatele internaționale, Constituția spaniolă adoptă sistemul francez, fiind necesară în prealabil o lege organică pentru a autoriza încheierea unui tratat, după care se trece la încheierea acestuia. Acordul Cortesurilor este însă limitat numai la anumite categorii de tratate și anume: tratate cu caracter politic; tratate sau convenții cu caracter militar; tratate sau convenții care afectează integritatea teritorială a statului sau drepturile și îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituție; tratate sau convenții care conțin obligații financiare pentru finanțele publice; tratate sau convenții care presupun modificări sau derogări de la o lege sau necesită adoptarea de dispoziții legislative pentru executarea lor.

Încheierea unui tratat internațional care conține prevederi contrare Constituției trebuie precedată de revizuirea Constituției. Tratatelor internaționale încheiate în mod valid și publicate oficial în Spania fac parte din dreptul intern. Dispozițiile lor pot fi modificate, suspendate sau abrogate numai în forma prevăzută de tratatul respectiv sau în conformitate cu normele dreptului internațional.

Pentru denunțarea tratatelor și convențiilor internaționale se urmează aceeași procedură prevăzută pentru ratificarea lor.

Cele mai recente alegeri parlamentare în Spania au avut loc în anul 2004, când au fost aleși în mod direct cei 350 de membri ai Congresului Deputaților. În cadrul Parlamentului actual, majoritatea este deținută de Partidul Socialist Muncitoresc – PSOE, care deține 154 de mandate. Urmează Partidul Popular cu 148 de mandate, Partidul Convergenței și Uniunii cu 10 mandate, Partidul Republican de Stânga din Catalonia cu 8, Partidul Naționalist Basc cu 7, Uniunea de Stânga cu 5, alte partide 3, Coaliția din Insulele Canare 3 și Partidul Naționalist din Galiția cu 2. În Congresul Deputaților sunt 224 bărbați și 126 femei.

Președintele Congresului Deputaților, spre deosebire de țara noastră, are rangul al treilea în ierarhia statului, după Rege și șeful Guvernului, fiind înaintea președintelui Senatului, în ordinea de precădere.

Senatul se compune din 259 membri, dintre care 208 sunt aleși în mod direct și 51 în mod indirect, de către cele 17 comunități autonome.

Așa cum s-a arătat, senatorii sunt aleși direct în cele 52 de circumscripții, un număr de 17 senatori fiind desemnați de comunitățile autonome, la care se adaugă un loc de senator pentru fiecare milion de locuitori, ales de către adunările legislative ale fiecărei comunități.

În decursul activității sale, Cortesurile generale au adoptat documente importante și s-a implicat activ în problemele internaționale. Astfel, Cortesurile au aprobat Tratatul Constituțional European la 28 aprilie 2005 cu 311 voturi din 330, după ce în prealabil el fusese aprobat de cetățeni prin referendum. Cortesurile au respins în același an „Planul Ibarretxe”, cu 313 voturi pentru și 29 împotriva, plan care viza o mai mare autonomie a Țării Bascilor și conferirea acesteia statutul de regiune „liber asociată cu statul spaniol”. În legătură cu drepturile omului Cortesurile s-au pronunțat împotriva tratamentului inuman aplicat deținuților în închisoarea americană de la Guantanamo și a solicitat închiderea acesteia.

Mai recent, Cortesurile au aprobat, în 2006, trimiterea unei forțe de 1.100 soldați în Liban pentru a se alătura misiunii Națiunilor Unite pentru menținerea păcii. În prezent, un număr total de 2129 militari sunt angajați în misiunile din Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Afganistan, Republica Democratică Congo și în țările baltice.

3.5.3.4. Guvernul

Guvernul conduce politica internă și externă, administrația civilă și militară și apărarea statului. El exercită funcția executivă și puterea reglementară conform Constituției și legilor. Guvernul este alcătuit din președinte, vicepreședinți și alți membri, stabiliți prin lege.

După fiecare alegere a Congresului Deputaților și în celelalte situații prevăzute de Constituție, Regele propune un candidat la președinția Guvernului, prin intermediul președintelui Congresului Deputaților, după ce în prealabil s-a consultat cu reprezentanții desemnați de grupurile politice cu reprezentare parlamentară.

Candidatul astfel propus expune în fața Congresului Deputaților programul politic al Guvernului pe care are intenția să-l formeze și solicită votul de încredere al Camerei. În cazul în care Congresul Deputaților acordă încredere candidatului cu majoritate absolută, Regele îl numește președinte al Guvernului. În cazul în care nu se obține această majoritate, aceeași propunere se supune la vot în 48 de ore de la prima votare, și dacă se obține majoritatea simplă încrederea se consideră acordată.

Dacă nu se obține votul de încredere pentru investitură conform celor arătate, se va proceda la propuneri succesive în forma prevăzută în Constituție. În cazul în care au trecut două luni de la primul vot de investitură și nici un candidat nu a obținut încrederea Congresului Deputaților, Regele va dizolva ambele Camere și va convoca noi alegeri, cu consultarea președintelui Congresului Deputaților.

Guvernul își încetează mandatul ca urmare a alegerilor generale, în cazurile de pierdere a încrederii parlamentare prevăzute de Constituție sau în caz de demisie ori deces al președintelui acestuia.

Guvernul al cărui mandat a încetat continuă să funcționeze până la instalarea noului Guvern. Răspunderea penală a președintelui și a celorlalți membri ai Guvernului este de competența Tribunalului Suprem Secția Penală.

Importante prevederi se regăsesc în ce privește relațiile dintre Guvern și cetățeni. Astfel, Constituția prevede dreptul cetățenilor de a fi ascultați, direct sau prin intermediul organizațiilor și asociațiilor recunoscute de lege, în cadrul procesului de elaborare a dispozițiilor administrative; accesul cetățenilor la arhivele și registrele administrative, cu excepția celor care privesc securitatea și apărarea statului, cercetarea infracțiunilor și intimitatea persoanelor; procedura ce trebuie urmată pentru emiterea actelor administrative, cu ascultarea celui interesat.

Tribunalele controlează puterea reglementară și legalitatea acțiunii administrative, ca și supunerea acestora scopurilor care o justifică. Particularii au dreptul, conform legii, de a fi despăgubiți pentru orice vătămare a drepturilor și bunurilor lor, ori de câte ori aceste prejudicii sunt consecința funcționării serviciilor publice, cu excepția cazurilor de forță majoră.

În ce privește relațiile Guvernului cu Parlamentul, Constituția dispune că Guvernul este solidar responsabil din punct de vedere politic în fața Cortesurilor. Camerele și comisiile parlamentare pot cere, prin președinții acestora, informațiile și sprijinul de care au nevoie, Guvernului și departamentelor sale, ca și oricărei altă autoritate de stat și comunităților autonome.

Președintele Guvernului – după ce Consiliul de Miniștri a deliberat – poate supune Congresului Deputaților problema acordării încrederii asupra programului său, sau asupra unei declarații de politică generală. Încrederea se consideră acordată numai dacă este votată cu majoritatea simplă a deputaților.

Congresul Deputaților poate angaja responsabilitatea politică a Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității absolute. Moțiunea de cenzură trebuie să fie inițiată de cel puțin o zecime din numărul deputaților și ea trebuie să cuprindă și numele unui eventual candidat la președinția Guvernului (ca în sistemul german). Moțiunea de cenzură nu poate fi votată însă decât dacă au trecut cel puțin cinci zile de la prezentarea sa. În primele două zile se pot prezenta moțiuni alternative. Dacă moțiunea de cenzură nu a fost adoptată de Congresul Deputaților, semnarii săi nu vor putea iniția altă moțiune de cenzură în aceeași sesiune.

În legătură cu atribuțiile Guvernului, art.115 din Constituție menționează că președintele Guvernului – după deliberarea Consiliului de Miniștri și pe propria sa răspundere – poate propune dizolvarea Congresului Deputaților, a Senatului sau a Cortesurilor generale, care urmează să fie decretată de Rege. Decretul de dizolvare va stabili data alegerilor.

Capitolul despre Guvern și administrație din Constituția spaniolă cuprinde și prevederi legate de starea de urgență, starea excepțională și starea de asediu.

Starea de urgență este declarată de Guvern printr-un decret al acestuia, pentru o perioadă de maximum 15 zile, informând Congresul Deputaților, care se reunește imediat și fără a cărui autorizație nu poate fi prelungit acest drept. Decretul va delimita teritoriul asupra căruia se aplică efectele declarației.

Starea excepțională este declarată de Guvern printr-un decret al său, cu autorizarea prealabilă a Congresului Deputaților. Autorizarea și proclamarea stării excepționale trebuie să precizeze în mod expres efectele sale, teritoriul și durata sa, care nu poate depăși 30 de zile. Starea excepțională poate fi reînnoită cu aceeași durată și în aceleași condiții.

Starea de asediu este declarată cu votul majorității absolute a Congresului Deputaților, la propunerea exclusivă a Guvernului. Congresul Deputaților stabilește teritoriul, durata și condițiile acesteia.

3.5.3.5. Puterea judecătorească

Potrivit Titlului VI din Constituția spaniolă, justiția emană de la popor și se înfăptuiește în numele Regelui, de către judecători și magistrați, care constituie puterea judecătorească, aceștia fiind independenți, inamovibili, responsabili și supuși numai legii.

Judecătorii și magistrații nu pot fi destituiți, suspendați, transferați și nici pensionați, decât din cauzele și cu garanțiile prevăzute de lege.

Hotărârile judecătorești definitive sunt obligatorii, ca și colaborarea cerută de instanțele judiciare în faza de punere în executare a hotărârilor.

Justiția este gratuită atunci când legea prevede și, în toate cazurile, pentru cei care dovedesc insuficiența resurselor lor materiale pentru a se putea judeca.

Pagubele cauzate de erorile judiciare, ca și cele care sunt consecința funcționării anormale a administrării justiției, dau dreptul la o despăgubire care este în sarcina statului, conform legii.

În sistemul judiciar spaniol, **Consiliul General al Puterii Judecătorești** este organul de conducere al acesteia. Legea organică stabilește statutul său și regimul de incompatibilități al membrilor și funcționarilor săi, în special în ceea ce privește materia numirii, promovării, controlului și răspunderii disciplinare a acestora.

Consiliul General al Puterii Judecătorești este compus din Președintele Tribunalului Suprem, care îl prezidează, și din 20 de membri numiți de Rege pe o perioadă de cinci ani. Dintre aceștia, 12 sunt judecători și magistrați, de la toate instanțele judecătorești, în condițiile prevăzute de legea organică; patru sunt numiți la propunerea Congresului Deputaților și patru la propunerea Senatului, aleși în ambele cazuri cu majoritatea de trei cincimi din membrii acestora, dintre avocați și juriști, cu competență recunoscută și o vechime de peste 15 ani în profesie.

În fruntea instanțelor judecătorești se află Tribunalul Suprem, președintele acestuia fiind desemnat de Rege la propunerea Consiliului General al Puterii Judecătorești.

Ministerul Public, fără a leza atribuțiile ce revin altor organe, are ca scop promovarea acțiunii în justiție pentru apărarea legalității, a drepturilor cetățenilor și a interesului public apărât de lege, din oficiu sau la cererea celor interesați, precum și de a veghea la independența tribunalelor și la satisfacerea interesului social în cauzele prezentate în instanță.

3.5.3.6. Economia și finanțele publice

Economia spaniolă a înregistrat o anumită creștere începând din anul 1994, în condițiile promovării unor măsuri de liberalizare și de revitalizare a economiei. Procentul șomajului a scăzut, dar el rămâne în general în jurul cifrei de 10%. Politica Spaniei are în vedere dezvoltarea economică, reducerea șomajului și adaptarea tot mai bună a economiei spaniole la cerințele economiei europene. Produsul național brut al Spaniei rămâne în jurul cifrei de 25.000 de dolari, el fiind furnizat în principal de servicii – 67,9%, industrie 28,7%, agricultură 3,4%.

Majoritatea forței de muncă este ocupată în servicii, rata inflației este de 3,4%, iar datoria publică este de 48,5% din produsul național brut.

Potrivit prevederilor Constituției, „Toate bogățiile țării sunt subordonate interesului general, indiferent de formele sale și de titular”.

Legea stabilește formele de participare a celor interesați de asigurările sociale și în activitatea organismelor publice a căror funcție influențează calitatea vieții și bunăstarea generală.

Puterile publice sunt chemate să sprijine modernizarea și dezvoltarea tuturor sectoarelor economice și, îndeosebi a agriculturii, a creșterii vitelor, a pescuitului și a artizanatului, cu scopul de a ridica nivelul de viață al tuturor spaniolilor.

Guvernul are îndatorirea de a elabora proiecte de planificare ținând seama de previziunile care sunt furnizate de comunitățile autonome și cu sprijinul și colaborarea sindicatelor și altor organizații profesionale, patronale și economice. În acest scop, Constituția prevede că se va constitui un consiliu, a cărui componență și atribuții vor fi prevăzute de lege.

Constituția precizează că numai legea reglementează regimul juridic al bunurilor aparținând domeniului public și comunelor, bazându-se pe principii de inalienabilitate, imprescriptibilitate și inesizabilitate, dispunând totodată prevederile prin care se va putea face dezafectarea lor.

Guvernul elaborează bugetul statului, iar Parlamentul este acela care îl examinează, amendează și aprobă. Bugetul statului are caracter anual și cuprinde totalitatea cheltuielilor și veniturilor sectorului public de stat. În buget se va consemna totalul avantajelor fiscale care afectează veniturile statului.

Curtea de Conturi este organul suprem de control al conturilor și gestiunii economice a statului, ca și a sectorului public. Ea îndeplinește atribuțiile care îi sunt conferite de Cortesurile generale în domeniul examinării și verificării contului general al statului.

3.5.3.7. Organizarea teritorială a statului

Statul este organizat, din punct de vedere teritorial, în comune, provincii și comunități autonome. Toate aceste entități se bucură de autonomie în gestiunea intereselor lor.

În Spania există 17 comunități autonome și două orașe autonome, care își desfășoară activitățile locale în spiritul Constituției și al principiilor autonomiei locale.

Constituția garantează autonomia comunelor. Acestea au personalitate juridică deplină. Guvernarea și administrarea lor revin primăriilor, alcătuite din primari și consilieri comunali. Consilierii sunt aleși de locuitorii comunei prin vot universal, egal, liber, direct și secret, în forma prevăzută de lege. Primarii sunt aleși de consilierii municipali sau de locuitori. Legea reglementează regimul sedințelor deschise ale consiliului.

Un loc important este acordat **comunităților autonome**. Acestea sunt constituite prin lege organică și pentru rațiuni de interes național. Nu este însă permisă, potrivit Constituției spaniole, federalizarea comunităților autonome.

Statutul comunităților autonome reprezintă cadrul juridic în care acestea își desfășoară activitatea. Statutele pot prevedea cazurile, condițiile și termenii în care comunitățile autonome vor putea încheia convenții între ele cu privire la gestiunea și prestarea de servicii care le sunt proprii, ca și obligativitatea comunicării Cortesurilor generale. Acordurile de cooperare dintre comunitățile autonome necesită autorizarea Cortesurilor generale.

Constituția prevede domeniile în care comunitățile autonome pot să-și exercite competența, printre care amenajarea teritoriului, lucrările publice de interes ale comunității autonome, agricultura, târgurile comerciale interne, patrimoniul de monumente care reprezintă un interes pentru comunitatea autonomă, asistența socială etc.

Cu toate acestea, potrivit Constituției, există anumite domenii care sunt de competența exclusivă a statului spaniol, cum ar fi imigrarea, relațiile internaționale, legislația în materia proprietății intelectuale, regimul vamal, finanțele generale și datoria statului ș.a.

Potrivit Constituției spaniole, statul poate transfera sau delega comunităților autonome, printr-o lege organică, atribuții referitoare la materiile care îi aparțin și care, prin natura lor, sunt susceptibile de transfer sau delegare. Legea va prevedea, în asemenea situații, transferul corespunzător al mijloacelor financiare, ca și formele de control ce revin statului.

Atunci când interesul general o cere, statul va putea edicta legi care stabilesc principiile necesare pentru armonizarea dispozițiilor normative ale comunităților autonome, chiar pentru materiile atribuite în competența acestora. Aprecierea acestei necesități revine însă Cortesurilor generale, cu votul majorității absolute a fiecărei Camere.

Comunitățile autonome dispun de o adunare legislativă, aleasă prin vot universal, potrivit unui sistem de reprezentare proporțională, un Consiliu de guvernare și un președinte ales de adunare dintre membrii săi și numit de Rege, care va conduce Consiliul de guvernare. Fiecare comunitate autonomă are în fruntea instanțelor judiciare un Tribunal Superior de Justiție, fără a se prejudicia însă jurisdicția Tribunalului Superior de Justiție al statului.

Controlul activității organelor comunităților autonome se va exercita de Tribunalul Constituțional, de Guvern cu avizul prealabil al Consiliului de Stat, de jurisdicția contencios-administrativă și de Curtea de Conturi, cu privire la materiile economice și bugetare.

3.5.3.8. Tribunalul Constituțional

Tribunalul Constituțional este alcătuit din 12 membri numiți de Rege; dintre aceștia, patru la propunerea Congresului Deputaților cu majoritatea a trei cincimi din membrii săi; patru la propunerea Senatului, adoptată cu aceeași majoritate; doi la propunerea Guvernului și doi la propunerea Consiliului General al Puterii Judecătorești.

Membrii Tribunalului Constituțional trebuie să fie numiți dintre magistrați și procurori, profesori universitari, funcționari publici și avocați, toți aceștia urmând să fie selectați din rândul juriștilor cu o competență recunoscută și cu o vechime de peste 15 ani în profesie.

Membrii Tribunalului Constituțional sunt desemnați pentru o perioadă de nouă ani, a treia parte din judecătorii săi fiind reînnoită din trei în trei ani.

Calitatea de membru al Tribunalului Constituțional este incompatibilă cu orice alt mandat reprezentativ, cu exercitarea unor funcții politice sau administrative; cu îndeplinirea unor funcții de conducere într-un partid politic sau într-un sindicat, precum și cu orice altă funcție în slujba acestora; cu exercitarea unei activități judecătorești sau în cadrul Ministerului Public și orice altă activitate profesională sau de comerț.

Incompatibilitățile care afectează membrii Tribunalului Constituțional sunt, în afară de acestea, cele care sunt specifice puterii judecătorești.

Membrii Tribunalului Constituțional sunt independenți și inamovibili pe durata mandatului lor.

Președintele Tribunalului Constituțional este numit dintre membrii săi, de Rege, la propunerea Plenului Tribunalului, pentru o perioadă de trei ani.

Tribunalul Constituțional își exercită jurisdicția pe întreg teritoriul spaniol și este competent pentru a soluționa:

a. recursul de neconstituționalitate a legilor și dispozițiilor normative cu putere de lege. Declarația neconstituționalității unei norme juridice cu putere de lege, interpretată de jurisprudență, va afecta și această interpretare, dar sentința sau sentințele atacate nu își vor pierde autoritatea de lucru judecat;

b. recursul individual de protecție (**amparo**) pentru încălcarea drepturilor și libertăților, în cazurile și formele pe care le stabilește legea;

c. conflictele de competență dintre stat și comunitățile autonome sau dintre diferitele comunități;

d. în celelalte materii pe care le stabilesc Constituția sau legile organice.

Guvernul poate contesta la Tribunalul Constituțional dispozițiile sau hotărârile adoptate de organele comunităților autonome. Contestarea suspendă dispoziția sau hotărârea în cauză, dar Tribunalul, dacă este cazul, va trebui să confirme sau să infirme suspendarea într-o perioadă de cel mult cinci luni.

Are calitatea de a promova recurs de neconstituționalitate președintele Guvernului, Defensor del Pueblo, 40 de deputați, 40 de senatori, organele colegiale ale comunităților autonome și, dacă este cazul, adunările acestora.

Pe de altă parte, poate promova recurs individual de protecție orice persoană fizică sau juridică care invocă un interes legitim, ca și Defensor del Pueblo și Ministerul Public. În situația în care un organ judiciar consideră în timpul unui proces că o normă cu rang de lege³⁹³, ar putea fi contrară Constituției, va sesiza Tribunalul Constituțional în condițiile, forma și efectele prevăzute de lege, iar consecințele sesizării nu pot avea în nici un caz caracter de suspendare.

Sentințele Tribunalului Constituțional se publică în Buletinul Oficial al statului. Ele au valoare de lucru judecat din ziua imediat următoare publicării lor și nu va putea fi atacată cu recurs.

3.5.3.9. Revizuirea Constituției

Inițiativa revizuirii Constituției se exercită în condițiile prevăzute de alin.2 și 2 ale art.87 din Constituție.

Proiectele de revizuire a Constituției trebuie să fie adoptate cu majoritatea de trei cincimi a fiecărei Camere. Dacă nu se ajunge la un acord între cele două Camere, se va crea o comisie paritară formată din deputați și senatori, care va prezenta un text ce va fi votat de Congresul Deputaților și Senat.

Dacă textul nu a fost adoptat prin procedura menționată mai sus, dar el a obținut votul favorabil al majorității absolute a Senatului, Congresul va putea adopta revizuirea cu majoritatea de două treimi.

După ce Parlamentul a adoptat revizuirea, aceasta va fi supusă ratificării populare printr-un referendum, în termen de 15 zile de la adoptare, numai dacă va exista o solicitare a unei zecimi din membrii oricăreia din Camere.

³⁹³ După cum reamărcă Eleodor Foçșeneanu, spre deosebire de Constituția României din 1991, Constituția spaniolă dă posibilitatea Tribunalului Constituțional să se pronunțe și asupra constituționalității „legilor preconstituționale” (Eleodor Foçșeneanu, *art.cit.*, pag.9).

3.6. JAPONIA

3.6.1. Istoric și evoluție politică

Leagănul unei vechi culturi și civilizații, Japonia a cunoscut o tumultuoasă dezvoltare politică, perioade de război civil și lupte pentru supremație, precum și câteva războaie importante cu statele vecine. Organizarea politică a țării a alternat între un regim centralizat și autocratic și descentralizarea țării, sub conducerea unor lideri locali sau unor familii feudale³⁹⁴.

Primul stat japonez - **Yamato** - a fost constituit în anul 400 după Christos, în insula Honshu, fiind puternic influențat de civilizația chineză. El și-a extins, în următoarele secole, autoritatea asupra întregului Arhipelag Nipon, dar și asupra părții meridionale a Coreei.

Tradiția japoneză vorbește despre un puternic stat centralizat în anii 660 după Christos, proclamat odată cu dobândirea puterii de către primul împărat Jimmu. În epoca Nara (710-794), Japonia se transformă într-o monarhie absolută și se întemeiază pe un puternic aparat birocratic, iar capitala imperiului este stabilită la Kyoto (794).

Perioada care urmează - **perioada șogunatului**, 1192-1867 - este marcată prin slăbirea autorității regale și preluarea puterii efective de către comandantul militar suprem (șogun). În această perioadă funcția imperială se transformă de fapt într-o funcție ceremonială, decorativă.

Perioada șogunatului nu este lipsită de confruntări și lupte interne, țara fiind puternic marcată de confruntările dintre marii feudali, conducători ai diferitelor familii. Familiile feudale se succedau la putere în epoca feudală impunând conducători de fapt ai țării. Astfel, familia Fujiwara și-a asumat puterea în secolul XI, dar ascensiunea sa era obstaculată de membrii altor familii puternice. De fapt, primul guvern militar al șogunatului a fost stabilit în 1192 de către samuraiul Minamoto Yoritomo. În timpul șogunatului Kamakura (1192-1333), Japonia a trebuit să facă față invaziei mongole și războiului cu mongolii, care au slăbit puterea șogunatului Kamakura. Perioada șogunilor Ashikaga (1338-1573) s-a caracterizat prin războaie dintre familiile puternice. O unificare politică este inițiată de Oda Nobunaga și înfăptuită de Toyotomi Hideyoshi (în 1590). Unificarea țării nu intervine totuși decât după moartea lui Hideyoshi, în 1598, când Tokugawa Ieyasu, unul dintre sprijinitorii lui Hideyoshi, și-a înfrânt principalii rivali în bătălia de la Sekigahara.

Perioada șogunatului Tokugawa (1603-1867) se caracterizează prin politica de izolaționism, care prohibea orice contacte cu străinii. Cu toate acestea, în această perioadă se fac excepții în favoarea negustorilor olandezi. Perioada Tokugawa - perioadă de pace și de stabilitate - aduce cu sine o dezvoltare a economiei și a culturii. Spre sfârșitul perioadei Tokugawa încep să fie totuși permise schimburile cu străinii, iar penetrația acestora devine o realitate.

Restaurarea puterii imperiale are loc în 1868, odată cu încoronarea împăratului Meiji. Urmează o perioadă de puternică dezvoltare economică, beneficiază pentru Japonia, și chiar de stabilitate politică.

³⁹⁴ Pentru istoria vieții politice și de stat a Japoniei a se vedea Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Statele lumii de la A la Z*, ediția 8-a, Editura Meronia, București, 2002, pag.399; Constantin Vlad, *Japonia. Introducere în istorie, cultură, civilizație*, Editura Fundației "România de mâine", București, 1998, pag.17; Mihai Epure, *Ikebana de Gânduri*, Editura pentru turism, București, 1991, pag.130; *Idem*, *Din Carpați până la Fuji*, Editura Cartea în colaborare cu Editura Niponica, București, 2000, pag.329; *Encyclopedia Universalis*, vol.12, pag.909; *The New Encyclopedia Britannica*, vol.22, pag.276.

Este de remarcat că după o lungă perioadă în care contactele cu străinii fuseseră prohibite, se încheie numeroase tratate cu țările europene și S.U.A. Astfel, se pot menționa tratatele încheiate în 1854 cu S.U.A. și Marea Britanie, în 1858 cu Rusia, Franța și Olanda și în 1861 cu Prusia.

Perioada Meiji se caracterizează prin înlăturarea structurilor feudale și printr-o puternică dezvoltare capitalistă, după modelul european și nord-american.

Pe plan juridic, evenimentul cel mai important îl constituie adoptarea Constituției din 1889, constituție "concedată" de împărat și care putea fi amendată numai din inițiativa acestuia. Prevederile Constituției erau, totuși, generale. Astfel, drepturile și libertățile concesate urmau să fie precizate prin lege. În cazul în care Dieta refuza să aprobe bugetul, urmau să fie aplicate prevederile bugetului anului precedent. Persoana împăratului era "sacră și inviolabilă"; el era comandantul suprem al armatei, putea să declare război și să încheie pacea, să dizolve Camera inferioară a Parlamentului. Parlamentul se compunea din două Camere: Camera nobililor, alcătuită din membri de drept și alte persoane desemnate de către împărat, și Camera deputaților, aleasă prin sufragiu censitar. Primele alegeri au avut loc în 1890³⁹⁵.

În sistemul Constituției din 1889, puterea efectivă aparținea executivului, care putea să revendice că ar reprezenta voința imperială. Cu toate imperfecțiunile sale, Constituția conținea și o serie de prevederi democratice. Astfel, Camera inferioară avea dreptul de inițiativă legislativă; proprietatea privată era inviolabilă și libertățile - chiar dacă urmau să fie precizate prin lege ordinară - erau mai mari decât în trecut; un sprijin sporit al cheltuielilor militare nu putea fi aprobat decât de Dietă. Liderii guvernului au avut, de aceea, dificultăți în a controla Camera inferioară, în pofida puterii de dizolvare a acestei Camere de care dispunea³⁹⁶.

Camera deputaților, sub impulsul unor lideri politici precum Itagaki și Okuma, a răsturnat mai multe Guverne succesive, refuzând legea bugetară. Ca urmare, Guvernul Ito a recurs la practici neconstituționale, printre care convocarea **Consiliului Suprem Secret (Sumitsuin)** care era tot mai des chemat să adopte hotărâri politice. Pe de altă parte, în practică a apărut și un **Consiliu privat al împăratului**, grupând mai mulți foști prim-miniștri, veterani ai războiului civil, care erau numiți **genro**.

Intervențiile militare japoneze în Formoza și în Coreea sunt urmate de un veritabil război în 1894, încheiat cu pacea de la Shimonoseki (17 aprilie 1895), prin care Japonia dobândește Formoza și impune Chinei un tratat de pace care îi permitea să-și procure minereu de fier. Profiturile de război îi oferă Japoniei mijloacele pentru a-și înlăptui revoluția sa industrială.

Un alt război, declanșat împotriva Rusiei, se încheie cu pacea de la Portsmouth (5 septembrie 1905), prin care Japonia dobândește jumătatea insulei Sakhalin, concesiunile de la Guandong la extremitatea peninsulei Liaodong, și obține drepturile asupra căii ferate din Manciuria de Sud și anexelor sale, printre care minele de cărbuni de la Fushun.

După război urmează o perioadă de ascensiune a militarilor. Începând din 1912 și până în 1945, armata dobândește un rol esențial în viața politică, ceea ce duce la slăbirea democrației parlamentare. De remarcat totuși, în această perioadă, sunt două mișcări pentru apărarea Constituției: prima, mai puternică, în anii 1912-1913, sub conducerea lui Seiyukai, iar a doua, în anii 1923-1924, mai puțin dinamică, soldată cu instalarea Guvernului condus de Kato Takaaki. Din perioada în care acesta devine prim-ministru datează legea cu privire la sufragiul universal masculin, cu puțin timp înainte fiind adoptată însă și o lege cu privire la menținerea ordinii, care permitea "**reprimarea grupurilor subversive**".

Influența militară asupra vieții politice devine tot mai puternică, ea manifestându-se în deosebi prin invadarea Manciuriei și prin antrenarea țării în cele două războaie mondiale.

395 The New Encyclopedia Britannica, vol.22, pag.299.

396 Ibidem; Encyclopedia Universalis, vol.12, pag.932.

După capitularea Japoniei, la 9 august 1945, urmează o perioadă de ocupație a acesteia de către forțele americane. Treptat, în condițiile războiului rece, relațiile Japoniei cu S.U.A. încep să se normalizeze, iar în 1951 este încheiat un Tratat de pace separat cu S.U.A. și Marea Britanie și un "Tratat de securitate" nipono-american. Încetarea stării de război și reluarea relațiilor diplomatice cu U.R.S.S. în 1956 nu sunt urmate de evoluții spectaculoase, datorită conflictului teritorial legat de ocuparea insulelor Kurile de Sud în 1945 de către trupele sovietice.

Între octombrie 1945 și februarie 1946, un Comitet al Cabinetului condus de Matsumoto Joji pregătește revizuirea Constituției Meiji, dar schimbările propuse sunt apreciate ca fiind puține și superficiale. Generalul MacArthur și colaboratorii săi propun autorităților japoneze un nou proiect ca bază pentru viitoare deliberări. Proiectul aprobat de împărat este supus primei Diete convocată după război, aleasă în aprilie 1946 (alegeri în care femeile votează pentru prima dată în Japonia). Constituția - cu ușoare modificări, a fost promulgată la 3 noiembrie 1946 și a intrat în vigoare la 3 mai 1947. De remarcat că, prin Constituție, Japonia a renunțat la război ca "**un drept suveran al națiunii**", iar împăratul era descris ca "**simbolul statului și al unității poporului**". De altfel, la 1 ianuarie 1946, împăratul renunțase să mai invoce origina sa divină. Constituția prevedea constituirea unui parlament bicameral, ce consacră în fapt mai multe puteri Camerei reprezentanților. În pofida grabei cu care a fost pregătită și inspirației sale străine, Constituția s-a bucurat de un larg sprijin din partea opiniei publice.

Perioada care a urmat a fost o perioadă de continuă afirmare a Japoniei pe plan economic, politic și chiar militar, precum și în ce privește influența sa în lume. În ce privește dezvoltarea juridică a Japoniei, este de menționat că imediat după restaurația din 1868 în Japonia fuseseră adoptate măsuri pentru traducerea Codurilor napoleoniene și punerea acestora în aplicare în Japonia. Deși proiectul nu a putut fi finalizat atunci, la sfârșitul secolului se putea spune că sarcina modernizării dreptului japonez devenise o realitate, cu sprijinul unor juriști francezi și apoi germani. Deși până la mijlocul secolului XIX dreptul japonez evoluase în special sub influența civilizațiilor indiană și chineză, influența europeană a fost decisivă și a avut un mare rol în abandonarea politicii de "**închidere a țării**" (**sakoku**). Ca urmare, Japonia și-a modernizat organizarea politică și socială și chiar sistemul judiciar.

Pa plan politic, perioada ce a urmat adoptării noii Constituții a fost și perioada unei efervescente politice. În viața politică japoneză s-au impus o serie de partide politice printre care Partidul Liber-Democrat, care a condus practic țara aproape în întreaga perioadă de după război, Partidul Social-Democrat, Partidul "Komeito" guvernare curată, Partidul Comunist al Japoniei și Partidul Democrat Socialist.

După ce a dominat timp de aproape patru decenii viața politică a Japoniei, Partidul Liber Democrat a pierdut, în urma alegerilor din 18 iulie 1993, majoritatea absolută în Camera inferioară a Parlamentului. Au fost constituite, în consecință, un Guvern de coaliție condus de Morihiro Hosokawa (6 august 1993), căruia i-a urmat un cabinet minoritar prezidat de Tsutomu Hata (25 aprilie 1994). După retragerea lui Hata, Parlamentul a acordat încrederea sa unui Guvern de coaliție condus de Tomiichi Murayama, președintele Partidului Social-Democrat. În urma alegerilor anticipate din 1996, Partidul Liber-Democrat a revenit din nou la conducerea țării.

Alegerile din 2000 consacră victoria unei coaliții compuse din Partidul Liberal Democrat, Partidul Komeito și Partidul Conservator.

După ce un proiect de reformă a sistemului poștal a fost respins de Camera Comunelor cu 125 de voturi la 108, primul ministru Junichiro Koizumi a dizolvat Camera Reprezentanților la 8 august 2005 și a decis convocarea unor alegeri anticipate pentru 11 septembrie 2005.

La 11 septembrie 2005 s-au desfășurat alegerile, care au dat câștig Partidului Liberal Democrat. Acesta a obținut 296 din cele 480 de locuri în Parlament, asigurându-și o majoritate în Camera Reprezentanților, pentru prima dată după alegerile din 1990.

La 21 septembrie 2005, Camera Reprezentanților l-a ales ca Speaker pe Yohei Kono, iar Junichiro Koizumi a fost desemnat din nou, de ambele Camere, ca prim ministru.

În ce privește regimul politic din Japonia, autorii Enciclopediei Universale apreciază că ar fi dificil de încadrat Japonia într-una din marile categorii cunoscute ale regimurilor politice³⁹⁷. Dacă japonezii sunt unanimi în a admite că țara lor practică un regim parlamentar de tip englez, ei nu folosesc expresii cum ar fi "democrația japoneză", sau "monarhia niponă". Japonia, care a încetat să fie un imperiu, nu a devenit o democrație și cu atât mai puțin o republică. "Această dificultate în criteriul unei definiții juridice ține de slăbiciunea reflectării constituționale în Japonia. Dacă s-a voit un timp să se imite modelul chinez (care nu convenea de altfel deloc slăbiciunii aparatului său administrativ), dacă s-a creat după aceea din toate piesele un regim "șogunal", întemeiat pe dualismul puterii, sau dacă s-a dat în sfârșit, după revoluția Meiji, o Constituție imitată după experiența prusacă, Japonia până în 1945 a fost întotdeauna un imperiu. Ce ar fi putut să i se substituie după traumatismul capitulării?"

Potrivit autorilor Enciclopediei, "Constituția din 1946, menținând instituția imperială, a optat pentru un regim parlamentar imitat după modelul britanic, împrumutând totodată din S.U.A. anumite tehnici de administrație locală sau judiciară"³⁹⁸.

3.6.2. Analiza principalelor prevederi ale Constituției din 3 noiembrie 1946

După cum s-a arătat la punctul precedent, Constituția Japoniei reprezintă consecința unor evenimente specifice legate de terminarea celui de al doilea război mondial și reinstaurarea democrației în această țară sub influența ideilor înaintate promovate de statele democratice, membre ale coaliției, care luptaseră împotriva Puterilor Axei. Deși regimul politic japonez a rămas un regim imperial, profilul său s-a schimbat în mod substanțial ca urmare a renunțării de către împărat la pretenția originii sale divine și, pe de altă parte, ca urmare a transpunerii în viața politică japoneză a unor instituții și mecanisme politice care și-au dovedit justetea în condițiile statelor democratice.

Deși părerile unor autori - pe care le-am menționat - converg în a stabili anumite diferențieri între regimul politic din Japonia și din țările occidentale, Constituția din 1946, care a supraviețuit timpului și care și-a demonstrat eficiența, poate fi considerată ca un punct de cotitură în viața politică a acestei țări, contribuind - după cum se cunoaște - la evoluția vieții parlamentare în această țară și la reinstaurarea tradițiilor democratice. Vom căuta, în cele ce urmează, să evidențiem principalele prevederi ale Constituției Japoniei, în ordinea în care acestea sunt inserate în Constituție, învederând ceea ce considerăm că este specific pentru regimul politic din această țară.

3.6.2.1. Împăratul

Potrivit prevederilor Constituției din 1946, împăratul este simbolul Japoniei și, în același timp, al unității naționale. Această situație rezultă din voința generală a poporului japonez, în care rezidă suveranitatea sa. Înscrierea unor asemenea prevederi chiar în primul articol al Constituției Japoniei demonstrează înaltul respect și semnificația poziției de care se bucură împăratul în sistemul constituțional japonez.

După cum remarcă autorii Enciclopediei Universale, "se regăsește desigur împăratul imuabil și sacru, însărcinat să asigure continuitatea statului și permanența Japoniei eterne; dar el nu este decât o palidă reflectare a splendorii trecute a dinastiilor divine. Deținând altă dată toate

397 Encyclopedia Universalis, vol.12, pag.944.

398 Ibidem, loc.cit.

drepturile de suveranitate, el nu își mai datorează astăzi funcțiile sale decât voinței poporului «în care rezidă puterea suverană»³⁹⁹. Puterile sale politice sunt inexistente"⁴⁰⁰.

Constituția Japoniei dispune că tronul este ereditar, succesiunea fiind reglementată în virtutea Codului familiei imperiale, votat de către Dietă. Toate actele în probleme de stat îndeplinite de către împărat necesită avizul și aprobarea Cabinetului ministerial, care este responsabil.

Actualul împărat al Japoniei este **Akihito**, care a preluat această înaltă demnitate la 7 ianuarie 1989, la moartea tatălui său **Hirohito**, aflat în fruntea țării între 1926-1989. Numele său rămâne legat, în istoria Japoniei, de renunțarea la prerogativele divine și stabilirea bazelor unei monarhii constituționale.

Potrivit prevederilor Constituției, împăratul nu poate să îndeplinească decât actele în materie de stat care sunt prevăzute de Constituție, el neavând "**prerogative în materie de guvernare**". Potrivit dispozițiilor legii, împăratul poate delega unele atribuții ale sale în probleme de stat.

În cazul în care se constituie o regență, în virtutea dispozițiilor Codului familiei imperiale, regentul va îndeplini actele în materie de stat în numele împăratului, fiindu-i aplicabile prevederile art. I din Constituție, cu alte cuvinte fiind considerat simbol al țării și al unității naționale.

O importantă atribuție care rămâne împăratului este aceea de a desemna pe primul ministru, dar aceasta are loc numai după ce primul ministru a fost desemnat de către Dietă. Împăratul numește pe președintele Curții Supreme, dar și aceasta se produce numai ca urmare a desemnării acestuia de către Cabinet.

Actele în materie de stat pe care împăratul le îndeplinește în numele poporului, "conformându-se avizului și aprobării Cabinetului", sunt următoarele:

1. promulgarea revizuirii Constituției, a legilor și decretelor, precum și a tratatelor;
2. convocarea Dietei;
3. dizolvarea Camerei reprezentanților;
4. proclamarea alegerii generale a membrilor Dietei;
5. atestarea numirii sau revocării miniștrilor și a altor funcționari publici prevăzuți de lege, precum și deplinele puteri și scrisorile de acreditare ale ambasadorilor și miniștrilor;
6. decretarea amnistiei generale sau speciale, a atenuării pedepsei, a exonerării de pedeapsă și reabilitării;
7. conferirea de distincții;
8. atestarea ratificării tratatelor și a altor documente diplomatice prevăzute de lege;
9. primirea ambasadorilor și a miniștrilor străini;
10. exercitarea unor acte de ceremonial.

În ce privește bunurile familiei imperiale, Constituția prevede că nici un bun nu poate să fie înstrăinat și nici primit de către familia imperială; nici o donație nu se poate face acestei familii fără autorizarea Dietei.

Observatorii vieții politice japoneze constată că există încă un sentiment de puternic atașament al japonezilor față de instituția imperială și un curent favorabil întăririi prerogativelor și autorității împăratului. Cu toate acestea, nu se poate ignora că în pofida originii sale milenare, instituția imperială în Japonia este subordonată cerințelor statului de drept, iar prerogativele imperiale nu ar putea fi privite altfel decât ca simboluri ale unității naționale, nejustificând în nici un caz o antrenare a împăratului în

³⁹⁹ Art. I din Constituție.

⁴⁰⁰ Bundestag Allemand. Organisation, <http://www.bundestag.de/htdocs-f/orga/02debelec/02com.html>. A se vedea și Tudor Drăganu, **O problemă veche, dar întotdeauna nouă a dreptului electoral: scrutinul uninominal sau cel de listă?**, în "Fiat Justitia", Cluj-Napoca, 1997, nr. 1, pag. 32.

viața politică, fenomen care nu îl doresc în momentul de față nici una dintre monarhiile constituționale existente în lume.

3.6.2.2. Renunțarea la război

Capitolul II din Constituția Japoniei, intitulat "Renunțarea la război", are un singur articol care are următorul cuprins: "poporul japonez dorind în mod sincer pacea internațională, bazat pe justiție și ordine, renunță pentru totdeauna la război ca drept suveran al națiunii, precum și la exercitarea amenințării sau a folosirii armelor ca mijloc de a soluționa conflictele internaționale.

Pentru a atinge scopul avut în vedere în alineatul precedent, el renunță la toate forțele sale armate terestre, navale și aeriene, precum și la orice alte potențiale de război.

Dreptul de beligeranță al statului nu poate să fie admis".

Prevederea pe care am menționat-o dă expresie condițiilor existente la terminarea celui de al doilea război mondial și ale statutului de atunci al Japoniei (de țară învinsă în cel de al doilea război mondial). Prevederea în cauză a constituit, în ultimii ani, obiectul unor numeroase critici, unele forțe politice pronunțându-se pentru eliminarea ei, întrucât creează un statut de inegalitate al Japoniei pe plan internațional în raport cu alte state, care au dreptul suveran de a folosi forța pentru a se apăra.

Japonia a creat totuși în ultimii ani - și în special în baza Tratatului de autoapărare - puternice forțe de autoapărare care au fost folosite însă până acum numai în interiorul țării.

3.6.2.3. Drepturile și datoriile poporului

Capitolul III din Constituția Japoniei este consacrat unei problematici pe care alte constituții o însumează fie sub denumirea de "drepturi și libertăți", fie sub denumirea de "drepturi și îndatoriri".

Rețin atenția, în primul rând, o serie de prevederi cu caracter general, ca de pildă aceea că prin lege vor fi determinate condițiile cerute pentru a fi cetățean japonez; principiul potrivit căruia nici un cetățean japonez nu poate fi împiedicat să se bucure de drepturile fundamentale ale sale de om, considerate "drepturi eterne și inviolabile"; ideea că libertățile și drepturile trebuie să fie conservate de cetățeni prin efortul lor conștient, cetățenii netrebuind să abuzeze de drepturile lor și fiind obligați să le folosească întotdeauna în vederea binelui public; ideea că orice cetățean este respectat ca individ, urmând să fie apreciate în cel mai înalt grad de legislație și în actele guvernamentale dreptul său la viață, la libertate și la realizarea fericirii, cu condiția ca aceasta să nu contravină binelui public. Mai sunt de menționat o serie de alte prevederi cu caracter general, ca de pildă: egalitatea cetățenilor și interzicerea discriminării; dreptul inalienabil al cetățenilor de a alege funcționarii publici și de a-i revoca; dreptul de petiționare pentru repararea pagubelor, dar și pentru "revocarea funcționarilor publici pentru elaborarea, abrogarea sau ameliorarea legilor"; dreptul de a obține repararea acelor prejudicii suferite ca urmare a unor fapte ilicite ale funcționarilor publici.

Constituția consacră drepturi tradiționale, precum libertatea de gândire și a conștiinței, libertatea credinței, religiei, libertatea întrunirilor, libertatea domiciliului, egalitatea în drepturi a soților în cadrul căsătoriei, dreptul la educație, dreptul și obligația de a munci; dreptul de a se asocia și cel de a negocia și a acționa colectiv sunt recunoscute muncitorilor; dreptul de proprietate.

De menționat că unele dintre drepturile pe care le-am enumerat până acum conțin o serie de prevederi specifice. Astfel, de pildă, art. 14 la care ne-am referit, care consacră egalitatea cetățenilor și interzicerea discriminărilor, dispune că în Japonia titlurile nobiliare nu sunt recunosute. Același text mai prevede că în cazul conferirii de distincții, decorații etc., acestea nu pot fi însoțite de nici un fel de privilegiu. Se mai specifică, totodată, că decernarea de titluri de onoare nu este valabilă decât până la moartea celui care le deține în prezent sau care va beneficia de ele în viitor.

Textul constituțional la care ne-am referit și care prevede că orice cetățean are dreptul inalienabil de a alege funcționarii publici și de a-i revoca, mai dispune totodată că **"toți funcționarii publici sunt slujitorii totalității și nu numai a unei secțiuni a națiunii"** (art. 15 alin. 2). La alegerea funcționarilor publici, sufragiul universal al majorităților este garantat. Secretul votului este inalienabil în orice fel de alegeri, alegătorii nefiind responsabili de alegerea făcută, nici în public, nici în particular.

În Constituția Japoniei se mai întâlnesc și o serie de alte prevederi consacrate de convențiile internaționale, ca de pildă aceea că nimeni nu poate fi ținut în sclavie, că sunt interzise tortura și pedepsele cu cruzime.

Un număr important de drepturi sunt legate de activitatea judiciară. Dintre acestea menționăm ideea că nimeni nu poate fi supus unor pedepse decât dacă sunt prevăzute de lege; nimeni nu poate fi lipsit de dreptul său de a fi judecat de un tribunal; nimeni nu poate fi arestat fără un mandat emis de o autoritate competentă; nimeni nu poate fi reținut fără un temei legal; percheziția trebuie efectuată numai pe baza unui mandat special emis de o autoritate competentă; dreptul acuzatului în procesul penal de a fi judecat fără întârziere de către un tribunal imparțial, în ședință publică; ideea că nimeni nu poate fi forțat să depună mărturie împotriva interesului său; principiul că nimeni nu poate să-și angajeze responsabilitatea pentru un act care a fost licit în momentul îndeplinirii lui; ideea că oricine poate solicita despăgubiri din partea statului dacă a fost arestat sau deținut și declarat apoi nevinovat.

În legătură cu dreptul de proprietate reține atenția că acest drept **"este definit de lege în conformitate cu bunul public"**. Totodată, este de menționat și prevederea care dispune că **"proprietatea privată poate să fie destinată utilității publice sub condiția unei indemnizări juste"**. Mai sunt de menționat, desigur, și alte prevederi, ca de pildă aceea că exploatarea muncii copiilor este interzisă. Importante sunt și prevederile constituționale care dispun că **"toți cetățenii sunt obligați să plătească impozitele prevăzute de lege"**.

3.6.2.4. Dieta

Potrivit Constituției Japoniei, Dieta este organul suprem al puterii de stat, fiind totodată și singurul organ legislativ al statului. Consacrând sistemul bicameral, Constituția Japoniei instituționalizează cele două Camere ale Parlamentului, respectiv **Camera reprezentanților** și **Camera consilierilor**. Ambele Camere sunt alcătuite din membri aleși, care reprezintă națiunea. Durata mandatului membrilor Camerei reprezentanților (480) este de patru ani, iar cea a Camerei consilierilor (247) este de șase ani, jumătate din numărul membrilor săi fiind reînnoit la fiecare trei ani. Nimeni nu poate să facă parte în același timp din ambele Camere.

Alegerile pentru Camera reprezentanților se desfășoară în cadrul a 300 circumscripții uninominale, în baza sistemului majoritar, și 11 circumscripții plurinominale, pe baza scrutinului proporțional, pe liste. Pentru Camera consilierilor există 47 circumscripții plurinominale, metropolitane sau prefecturale, precum și o circumscripție națională pentru restul locurilor. Votul are loc pe baza unui scrutin direct mixt.

Ca urmare a alegerilor din 11 septembrie 2005, Partidul Liberal Democrat deține 296 de locuri în Camera Reprezentanților, în timp ce Partidul Democrat al Japoniei 113, Partidul Komei 31, restul de locuri în Parlament fiind atribuite altor partide mai mici, dar existând și un număr de 18 deputați independenți.

În Camera Consilierilor, ca urmare a celor mai recente alegeri, Partidul Liberal Democrat are 115 locuri, Partidul Democrat al Japoniei 82, Partidul Noul Komeito 24, Partidul Comunist Japonez 9, Partidul Social-Democrat 5, alte partide 7.

Constituția stabilește o serie de prevederi generale comune altor constituții democratice, ca de pildă imunitatea penală a membrilor Camerelor, ideea că membrii acestora nu răspund pentru afirmațiile

făcute în cadrul ședințelor și nici pentru votul pe care l-au exercitat; stabilirea unei indemnizații rezonabile pentru membrii Camerelor etc.

Dieta poate fi convocată în sesiune ordinară, odată pe an, dar și în sesiune extraordinară, la solicitarea Cabinetului sau la cererea unei pătrimi din numărul membrilor Camerelor, situație care trebuie să determine Cabinetul să le convoace.

Fiecare dintre Camere lucrează valabil în prezența a cel puțin o treime din numărul membrilor ce le alcătuiesc. Votul se face, în fiecare Cameră, cu majoritatea absolută, cu excepția situațiilor în care ar exista prevederi contrare.

În cazul dizolvării Camerei reprezentanților, alegerile vor avea loc în termen de 40 de zile de la dizolvare, iar Dieta va trebui să fie convocată în termen de 30 de zile de la noile alegeri. Așa, de pildă, la 27 septembrie 1996, primul-ministru Ryutaro Hashimoto a hotărât dizolvarea Parlamentului, iar noile alegeri pentru Camera reprezentanților au avut loc la 20 octombrie în același an, soldându-se cu victoria Partidului Liberal-Democrat, care a obținut 239 de mandate, față de Noul Partid al Progresului (N.F.P.), condus de Ichiro Ozawa, care a obținut 156, Partidul Democrat Japonez (D.P.J.) 52, Partidul Comunist (J.C.P.) 26, Partidul Democrat Social (S.D.P.J.) 15, Noul Partid Sakigake - 2, alte locuri revenind unor independenți⁴⁰¹.

În situația în care Camera reprezentanților este dizolvată, Camera consilierilor își încetează activitatea în același timp. Cu toate acestea, Cabinetul va putea să solicite o reuniune de urgență a Camerei consilierilor, dacă necesitățile statului reclamă acest lucru. Măsurile luate în aceste condiții de urgență vor deveni caduce dacă nu vor fi ratificate de Camera reprezentanților în termen de 10 zile de la deschiderea sesiunii următoare.

Fiecare dintre Camere îndeplinește și funcția de judecător de contencios în ce privește calitatea de parlamentar. Pentru a pronunța decăderea din calitatea de membru, aceasta trebuie să fie votată de o majoritate de cel puțin două treimi din membrii prezenți.

Ședințele celor două Camere sunt publice, dar ele nu vor avea acest caracter dacă o majoritate de două treimi sau mai mare a membrilor prezenți hotărăsc acest lucru.

În ce privește proiectele sau propunerile de legi, acestea vor trebui să fie adoptate, în principiu, de ambele Camere. O prevedere importantă a Constituției (art.59) este aceea care dispune că un proiect sau o propunere de lege adoptată de Camera reprezentanților, care a fost respinsă de Camera consilierilor, va dobândi validitatea unei legi dacă el va fi adoptat din nou de Camera reprezentanților cu o majoritate de cel puțin două treimi din membrii prezenți. Fără a se aduce prejudicii acestei prevederi, Constituția mai dispune posibilitatea convocării de către Camera reprezentanților a unei Comisii mixte a celor două Camere. În situația în care Camera consilierilor nu se pronunță într-un interval de 60 de zile asupra proiectului sau propunerii adoptate de Camera reprezentanților, care i-a transmis textul, Camera reprezentanților poate să o considere respinsă de cealaltă Cameră.

Proiectul de buget trebuie să fie prezentat cu prioritate în Camera reprezentanților. În probleme bugetare, decizia luată de Camera reprezentanților va prevala dacă cele două Camere nu se pun de acord pentru a organiza o comisie mixtă. Aceleași dispoziții sunt aplicabile și în situația tratatelor diplomatice.

Fiecare dintre cele două Camere poate proceda la efectuarea unor anchete, solicitând audierea unor martori și prezentarea de documente. Primul ministru și ceilalți membri ai Cabinetului au acces, în orice moment, la Camere pentru a lua cuvântul asupra unui subiect discutat, dar ei nu pot face parte din nici una din cele două Camere.

În cadrul Dietei este creat un **Tribunal de acuzare**, compus din membri ai celor două Camere, a cărui misiune este de a judeca demnitarii care sunt cercetați în vederea revocării lor.

401 Union Interparlementaire, *Chronique des elections parlementaires*, vol.30, juillet 1995-décembre 1996, pag.161.

Precizări importante cu privire la funcționarea Parlamentului japonez (Dieta) le întâlnim și în legea asupra Dietei⁴⁰². Acest act normativ cuprinde 133 de articole și o serie de articole adiționale. Sunt precizate modalitățile în care se efectuează convocarea Dietei și ceremonia inaugurală, sesiunile Dietei, birourile, membrii Dietei, comisiile și comisarii, ședința, miniștrii și delegații guvernului, întrebările, petițiile, raporturile dintre cele două Camere, reuniunea urgentă a Camerei consilierilor, raporturile Camerelor cu poporul și administrația, prevederi legate de demisie, retragere, suplinire și contenciosul calității, ordinea și poliția, disciplina, Tribunalul de acuzare, Biblioteca Națională a Dietei, Direcția legislativă și Casa parlamentarilor, precum și dispoziții suplimentare.

Dintre toate aceste prevederi menționăm în mod special unele dispoziții legate de statutul parlamentarilor. Astfel, Legea asupra Dietei (art.33) prevede că în timpul sesiunilor nici un membru al vreunei Camere nu poate să fie arestat decât cu autorizarea Camerei din care face parte, cu excepția cazului de flagrant delict pentru fapte comise în afara sediului Dietei. Pe de altă parte, Cabinetul nu poate să solicite autorizarea Camerei pentru arestarea unui membru al acesteia decât prezentându-i o copie a cererii pe care tribunalul sau judecătorul competent a adresat-o, împreună cu mandatul emis în acest scop. Cabinetul trebuie să prezinte președintelui Camerei respective, la începutul sesiunii, numele și prenumele acelor membri care ar fi fost arestați înainte de deschiderea sesiunii. În cazul în care o hotărâre de prelungire a duratei detenției a fost pronunțată de către justiție în timpul sesiunii față de un membru al Parlamentului care a fost arestat înainte de deschiderea sesiunii, Cabinetul trebuie să o facă cunoscută președintelui Camerei respective.

Pentru a lua inițiativa de a cere eliberarea unui membru al Dietei, arestat înainte de deschiderea sesiunii, cel puțin 20 de parlamentari trebuie să adreseze Președintelui Camerei din care fac parte o solicitare motivată și semnată.

Parlamentarii primesc o indemnizație al cărei cuantum nu poate fi inferior celui mai bun salariu pe care îl primesc funcționarii publici de stat. Ei pot utiliza în mod gratuit căile ferate în timpul sesiunii. Ei mai primesc, în timpul sesiunilor, o indemnizație pentru cheltuielile efectuate.

În principiu, mandatul parlamentar este incompatibil cu cel al funcționarilor publici, cu excepția funcției de prim ministru, a miniștrilor, a Subsecretarului general al Cabinetului și a Subdirectorului general al Oficiului primului ministru, a Subsecretarilor de stat parlamentari și a oricăror alte funcții prevăzute de lege.

Câteva elemente specifice există și în ceea ce privește **procesul legislativ**. Astfel, dacă un membru al Dietei dorește să ia inițiativa unei legi, această inițiativă trebuie să fie sprijinită de cel puțin 20 de membri ai Camerei reprezentanților și de cel puțin 10 membri ai Camerei consilierilor. În cazul propunerilor ce implică măsuri bugetare, o asemenea inițiativă trebuie sprijinită de cel puțin 50 de parlamentari în Camera reprezentanților și de cel puțin 20 din Camera consilierilor. Aceeași procedură se aplică și în cazul motiunilor de amendamente la proiectele de legi.

În ceea ce privește **întrebările** pe care le pot adresa parlamentarii, trebuie menționat că potrivit prevederilor din **Legea asupra Dietei**, întrebarea nu se adresează direct, ci trebuie să fie mai întâi aprobată de președintele Camerei, căruia îi va fi prezentat textul rezumativ. Întrebările acceptate de președinte sunt transmise Cabinetului, care va fi obligat să răspundă în termen de 7 zile. Întrebările respinse, în legătură cu care se formulează contestații, vor trebui să fie supuse Camerelor.

Cât privește **raporturile între cele două Camere ale Dietei**, Legea nr.79 din 30 aprilie 1947 conține prevederi detaliate. Este consacrată instituția **comisiilor mixte paritare**, compuse din 10 comisari aleși de către o Cameră și 10 de către cealaltă, competente a soluționa situațiile în care există dezacorduri cu privire la proiectul de lege sau propunerea legislativă. Comisia adoptă textul cu o majoritate de două treimi a comisarilor prezenți. Cu excepția votării textului definitiv, comisia lucrează

402 Legea nr.79 din 30 aprilie 1947.

cu majoritate absolută, dar în acest caz votul președintelui este decisiv. Textele definitive adoptate de comisiile mixte sunt puse în discuție în primul rând în cadrul Camerei care a solicitat reunirea comisiei. În cazul în care comisia mixtă nu adoptă un text comun, fiecare dintre cei doi președinți trebuie să informeze Camera din care fac parte despre aceasta.

Alte reglementări cu privire la modul de lucru al comisiilor mixte vor putea fi stabilite prin decizia celor două Camere.

În privința **raportului Camerelor cu electoratul și administrația**, Legea asupra Dietei prevede că fiecare dintre cele două Camere poate să trimită pe membrii săi pentru a examina proiectul sau propunerea, sau pentru a efectua anchete. În cazul în care s-a cerut organelor administrative - sau altor organe - să prezinte rapoarte sau documentul este necesar pentru anchete, organele respective sunt obligate să se conformeze.

Demisia membrilor Dietei poate fi autorizată numai de fiecare Cameră, iar în intervalul dintre sesiuni - de președintele Camerei respective. Încetează de a fi membri ai Dietei persoanele care au pierdut dreptul de a fi eligibile.

O dispoziție care mai trebuie menționată, credem, este aceea care prevede că un Tribunal de acuzare, compus din parlamentari, va ancheta situația unor judecători împotriva cărora s-au formulat anumite acuzații și care au fost trimiși în fața unui asemenea organism de către o comisie de cercetare.

Trebuie menționat că în Legea asupra Dietei este prevăzută, în mod special, instituirea Bibliotecii Naționale a Dietei și existența Direcției legislative.

3.6.2.5. Cabinetul

În conformitate cu prevederile Constituției Japoniei, puterea executivă este înfăptuită de Cabinetul ministerial. Cabinetul se compune, în virtutea prevederilor legale, din primul ministru - care este președintele Cabinetului - și miniștri. Atât primul ministru, cât și ceilalți membri ai Cabinetului, trebuie să fie civili. Actualul prim-ministru al Japoniei este Junichiro Koizumi, care exercită această funcție de la 26 aprilie 2001. Cabinetul este responsabil colectiv în fața Dietei.

Primul ministru este desemnat de Dietă dintre membrii săi. În cazul în care cele două Camere iau hotărâri diferite în această problemă și ele nu ajung la un acord, se organizează o comisie mixtă, în scopul concilierii celor două puncte de vedere. Dacă una dintre Camere - respectiv Camera consilierilor - nu se pronunță cu privire la desemnarea primului ministru în timp de 10 zile de la hotărârea celeilalte Camere, (adăugându-se și timpul de convocare a Dietei), hotărârea Camerei reprezentanților prevalează, fiind considerată hotărârea întregii Diete.

Primul ministru numește pe ceilalți miniștri⁴⁰³, pe care poate să îi și revoce.

În cazul adoptării unei **moțiuni de cenzură** sau al refuzului de încredere din partea Camerei reprezentanților, se va produce **demisia colectivă a Cabinetului**, cu excepția situației în care s-ar fi hotărât dizolvarea acesteia într-un interval de 10 zile. În cazul absenței primului ministru, sau în urma convocării Dietei ca urmare a alegerilor generale a membrilor Camerei reprezentanților, va avea loc demisia colectivă a Cabinetului. În aceste situații Cabinetul rămâne în funcție până la desemnarea unui nou prim ministru.

403 De menționat că în Japonia membrii Cabinetului pot fi în același timp deputați sau membri ai Camerei Consilierilor. Astfel, în actualul Cabinet Koizumi, ministrul Justiției Mayumi Moriyama este membru al Camerei Reprezentanților, ministrul pentru terenuri, infrastructură și transport; Chikage Ogi este membru al Camerei Consilierilor, dar ministrul afacerilor externe, Yoriko Kawaguchi nu face parte din Parlament. Premierul însuși este membru al Camerei Reprezentanților

http://www.Kantei.go.jp/foreign/koizumidaijin/010426/index_e.html

Primul ministru prezintă proiectele de legi în fața Dietei, în numele Cabinetului. El dă socoteală despre problemele generale naționale și internaționale. De asemenea, el asigură în mod direct supravegherea tuturor ramurilor administrației.

În afară de problemele curente ale administrației, Cabinetul mai are și următoarele misiuni:

1. să asigure în mod fidel executarea legilor și să conducă treburile statului;
2. să rezolve problemele internaționale;
3. să încheie tratate diplomatice; acestea trebuie să fie aprobate în prealabil, sau în cel mai rău caz ulterior, de către Dietă;
4. să administreze problemele ce privesc funcționarii publici, în conformitate cu standardele prevăzute de lege;
5. să pregătească bugetul pentru a-l prezenta Dietei;
6. să emită decrete în vederea executării Constituției și a regulilor de drept. Cu toate acestea, nici un decret nu poate conține dispoziții penale, afară de cazul în care legea îi delegă această prerogativă în mod explicit;
7. să hotărască amnistia generală sau specială, diminuarea pedepselor, exonerarea de executarea lor, precum și reabilitarea.

Constituția Japoniei prevede că toate legile și decretul trebuie să fie semnate de miniștrii de resort și contrasemnate de primul ministru. Nici un ministru nu poate să fie urmărit în timpul duratei funcției sale, decât cu consimțământul primului ministru, fără însă ca prin aceasta să fie prejudiciat dreptul de urmărire.

Cabinetul ocupă o poziție puternică în sistemul japonez. În fond, întotdeauna șeful partidului majoritar este cel care accede la funcția de prim ministru. Deși Cabinetul este responsabil în fața Dietei, el fiind obligat să demisioneze într-o serie de situații care au fost deja arătate, și numai dacă se adoptă o moțiune de cenzură împotriva lui de Camera reprezentanților, dacă se respinge o moțiune de încredere în Cabinet după prima convocare a Dietei după alegerile generale, precum și în caz de vacanță a postului de prim ministru. Pentru a contrabalansa această responsabilitate, Constituția prevede, în logica parlamentarismului clasic, un drept de dizolvare la discreția executivului. În mod formal, împăratul este investit cu acest drept, dar întrucât el nu poate să-l exercite decât după avizul și aprobarea Cabinetului, acesta este în fond cel care ia practic măsura dizolvării Dietei. După cum apreciază autorii Enciclopediei Universale, "Această decizie a intervenit frecvent după 1946 pentru aceleași motive, ca și în Marea Britanie: era vorba cel mai adesea pentru majoritatea conservatoare de a profita de o conjunctură favorabilă pentru a-și întări poziția; dar putea fi vorba, de asemenea, pentru un prim ministru constrâns să demisioneze după un vot ostil, de a transforma țara în judecător al diferendului care îl opune Camerelor"⁴⁰⁴.

3.6.2.6. Puterea judecătorească.

Puterea judecătorească aparține Curții Supreme, precum și altor tribunale inferioare create prin lege. În Japonia nu pot fi create tribunale extraordinare. Judecătorii își exercită funcțiile potrivit conștiinței lor, într-un mod independent, nefiind obligați să se supună decât Constituției și legilor.

Curtea Supremă este investită cu putere reglementară, pentru a stabili reguli în materie de procedură, de apărare, de disciplină interioară, de jurisdicție și administrație a afacerilor judiciare. Această putere reglementară poate fi delegată de Curtea Supremă unor tribunale inferioare, în ceea ce privește propriile lor probleme.

Membrii Ministerului Public sunt supuși reglementărilor prevăzute de Curtea Supremă.

În ceea ce privește **statutul judecătorilor**, Constituția precizează - în art.78 - că nici un judecător nu poate să fie revocat decât pe calea unei acuzări publice, afară de cazul când este declarat incapabil să-și exercite funcțiile datorită unor impedimente de ordin fizic sau mental. Împotriva judecătorilor nu pot fi luate măsuri disciplinare de către autoritățile administrative.

Curtea Supremă a Japoniei se compune dintr-un președinte și mai mulți judecători, care sunt numiți de către Cabinet. Judecătorii tribunalelor inferioare sunt numiți de către Cabinet de pe o listă de persoane desemnate de Curtea Supremă, în timp ce numirea judecătorilor Curții Supreme este supusă examenului național, cu prilejul primelor alegeri generale care urmează acestei desemnări. În timp ce durata mandatului judecătorilor Curții Supreme nu este limitat, ei urmând să se retragă numai în momentul pensionării, durata funcției judecătorilor tribunalelor inferioare este de 10 ani, cu posibilitatea de a fi reînviată.

În sistemul japonez Curtea Supremă îndeplinește și atribuțiile de **Curte Constituțională**, având competența de a asigura controlul constituționalității tuturor legilor, decretelor, regulamentelor și actelor individuale (at.81).

Potrivit prevederilor Constituției, dezbaterile contradictorii și pronunțarea sentinței trebuie făcute în ședințe publice. Există posibilitatea ca unele ședințe de judecată să nu fie publice, dacă judecătorii, în unanimitate, consideră că aceasta ar fi contrară ordinii publice și bunelor moravuri. Dezbaterile contradictorii ale Curții Supreme urmează a fi însă publicate dacă este vorba de delictе politice, de delictе de presă sau de drepturi fundamentale ale cetățeanului, garantate de Constituție.

Într-un studiu consacrat sistemului de drept japonez, publicat în *Enciclopedia Universală*, se precizează că spre deosebire de judecătorii europeni, care urmăresc o soluție tranșantă a unui conflict, în Japonia se caută mai curând pe cale judiciară **soluții de conciliere**. Japonezii nu-și manifestă preferința pentru un sistem tranșant, în care ar exista o persoană care să câștige și una care să piardă. "Toată lumea sacrifică ceva pentru a restabili pacea, chiar judecătorul. Este idealul vieții sociale de a nu da naștere unui conflict. Dacă din nefericire se produce unul, cei interesați trebuie să se străduiască să ajungă la un acord voluntar. Dacă acesta nu este posibil, o persoană aleasă de către cei interesați pentru a arbitra conflictul - inclusiv tribunalul - trebuie să încerce să-i reconcilieze, în măsura posibilului, în scopul de a ajunge la o soluție «rotundă»; rotundul simbolizează la japonezi perfecțiunea, dulceața, armonia. Constrângerea este cea mai rea soluție"⁴⁰⁵.

3.6.2.7. Finanțele

În sistemul Constituției japoneze, Dieta este cea care dispune de probleme financiare. Stabilirea de noi impozite sau modificarea impozitelor în vigoare sunt determinate de lege. Cabinetul are obligația de a pregăti bugetul pentru fiecare exercițiu, care va fi prezentat Dietei spre votare, după dezbateri. Cabinetul poate crea, cu autorizarea Dietei, un fond de rezervă pentru a contrabalansa insuficiența imprevizibilă a creditului bugetar. El va putea chiar să cheltuiască acest fond de rezervă sub propria sa responsabilitate. Dar toate cheltuielile de fonduri, odată efectuate de către Cabinet, trebuie să fie aprobate ulterior de către Dietă.

Bunurile afectate familiei imperiale sunt de drept bunuri ale statului. Fondurile publice și alte bunuri aparținând de domeniul public nu pot fi afectate sau folosite pentru a facilita asociațiile religioase sau instituțiile de caritate.

Verificarea conturilor se face de către **Curtea de Conturi**, raportul acesteia urmând a fi prezentat Dietei în anul bugetar ulterior.

Acordând o mare importanță problemelor financiare, Constituția prevede că, în legătură cu situația financiară a statului, Cabinetul va da socoteală Dietei și națiunii, în mod periodic și cel puțin odată pe an.

3.6.2.8. *Autonomia locală*

Constituția Japoniei dispune că organizarea și administrarea colectivităților publice locale va fi înfăptuită potrivit principiului autonomiei locale.

Sunt create, în cadrul colectivităților publice locale, adunări cu scop deliberativ. Constituția prevede că șefii colectivităților publice locale, membrii Adunărilor lor și alți agenți stabiliți de lege sunt aleși în mod direct de către locuitorii colectivității interesate. Art.94 din Constituție prevede dreptul colectivităților publice locale de a-și administra bunurile, de a asigura gestiunea afacerilor și de a exercita administrația publică, putând să stabilească reglementări în cadrul consacrat prin lege.

O prevedere importantă este și aceea din art.95, care dispune că Dieta nu poate să adopte o lege specială, aplicabilă unei singure colectivități publice locale, decât cu consimțământul majorității absolute a locuitorilor acesteia, exprimat în conformitate cu prevederile legii.

După cel de al doilea război mondial, în Japonia s-a produs o revoluție totală în **structurile administrației**, atât pe planul repartițiilor teritoriale, cât și pe acela al autonomiei colectivităților. Japonia a fost împărțită, din punct de vedere administrativ, în **provincii sau regiuni**, corespunzând în linii mari celor patru insule principale și predominanței insulei centrale - Honshu. Fiecare dintre provincii a fost la rândul său împărțită în **departamente sau prefecturi**. În momentul de față există **departamente ordinare, prefecturi urbane speciale**, dar și prefecturi care, deși pe o vastă întindere, constituie un singur departament.

În ce privește **comunele**, organizarea acestora cunoaște orașele, târgurile și satele, dar acestea sunt numai simple dezmembrăminte ale departamentelor.

Principalii administratori ai colectivităților locale (**guvernatorii, prefectii și primarii**) cumulează o dublă funcție: de organe de stat și de reprezentanți ai intereselor colectivităților. În calitate de organe de stat ei sunt supuși din punct de vedere juridic autorității miniștrilor de resort, dar desemnarea lor de către corpul electoral al circumscripției, în întregimea sa, le conferă o independență de "invidiat" față de puterea centrală. Ca autorități administrative locale ei pot edicta regulamente, bine înțelese în limita atribuțiilor respective. "Prin imitarea modelului american al principiului reprezentativ și prin extinderea sa la toată administrația locală, Japonia a sfârșit în mod definitiv lanțurile care înăbușiseră timp de secole viața sa comunală și departamentală. Se poate nota aici, pe plan politic, că dacă în Dieta națională japonezii trimit de peste 30 de ani o majoritate conservatoare, ei au votat dimpotrivă, foarte adesea, în mod socialist, la alegerile locale"⁴⁰⁶.

3.6.2.9. *Revizuirea Constituției*

În ce privește revizuirea Constituției, art.96 prevede că inițiativa revizuirii trebuie aprobată de către Dietă, cu consimțământul majorității a cel puțin două treimi din parlamentarii ce fac parte din fiecare Cameră. Dacă o asemenea majoritate nu a fost obținută, propunerea de revizuire este supusă referendumului, trebuind să obțină majoritatea absolută a sufragiului. Aprobarea revizuirii atrage promulgarea de către împărat, în numele națiunii, și încorporarea textului astfel modificat în cuprinsul Constituției.

3.6.2.10. Legea supremă

În capitolul X al Constituției japoneze se precizează că drepturile fundamentale ale omului, care sunt garantate poporului japonez de către Constituție, constituie rezultatul eforturilor umanității consacrate mult timp înlăptuirii libertății. Se mai precizează că aceste drepturi au fost atestate de o experiență seculară și că ele sunt acordate atât generațiilor prezente cât și celor viitoare, cu titlu de încredere, pentru a fi considerate etern inviolabile. În art.98 se mai precizează că întrucât Constituția este legea supremă a statului, toate legile, regulamentele, ordonanțele și celelalte acte ale Cabinetului care ar fi contrare dispozițiilor constituționale vor fi nule - total sau în parte. Constituția mai prevede că tratatele diplomatice încheiate de Japonia, ca și regulile general acceptate ale dreptului internațional, trebuie să fie respectate cu fidelitate.

Obligația respectării Constituției incumbă în mod special împăratului sau regentului, miniștrilor, membrilor Dietei, judecătorilor și tuturor funcționarilor publici (art.99).

3.6.2.11. Dispoziții suplimentare

Constituția Japoniei prevede intrarea sa în vigoare la 6 luni după publicare. Se mai prevede că în situația în care Camera consilierilor nu ar fi constituită până în momentul intrării în vigoare a Constituției, Camera reprezentanților va putea să exercite toate puterile Dietei până în momentul când va fi constituită cealaltă Cameră (art.103).

Constituția prevede că durata mandatului pentru jumătate din membrii Camerei consilierilor care vor fi aleși la primele alegeri va fi de 3 ani.

O dispoziție importantă este și aceea care dispune că miniștrii, membrii Camerei reprezentanților, judecătorii și toți ceilalți funcționari publici care se găsesc în exercițiu în momentul intrării în vigoare a Constituției, sau care exercită funcții similare acestora, nu își pierd de **plin drept** poziția, ca urmare a intrării în vigoare a Constituției, afară de cazul în care ar exista reglementări legale contrare.

Cu toate acestea, dacă succesorii lor vor fi numiți sau aleși în termenii Constituției, ei își vor pierde poziția de **plin drept**.

* * *

Țară cu bogate tradiții, beneficiind de un puternic potențial economic, Japonia s-a impus pe arena mondială prin perseverența, hărnicia și ingeniozitatea locuitorilor săi, prin receptivitatea față de nou, de tehnologia modernă, domeniu în care a dobândit - de altfel - o poziție de vârf.

Noile generații, care nu au nimic comun cu războaiele purtate în trecut, doresc o restabilire deplină a prestigiului țării, eliminarea oricăror vestigii ale celui de al doilea război mondial, în urma căruia Japonia a dobândit statutul de "țară învinsă". Se vorbește tot mai insistent despre obținerea de către Japonia a statutului de membru permanent al Consiliului de Securitate al O.N.U., ca și despre revizuirea Constituției Japoniei.

Într-o remarcabilă lucrare consacrată Japoniei, "**Din Carpați până în Fuji**", semnată de dr.Mihai Epure, sunt înfățișate argumentele aduse de juriști și comentatori politici în sprijinul (sau împotriva) revizuirii art.9 din Constituția Japoniei. Se arată, în mod cât se poate de judicios, că prevederile art.9 ("renunțarea la război") nu au fost niciodată interpretate ca fiind de natură a obstacula participarea Japoniei la operațiunile O.N.U. de menținere a păcii și nici de a pune în discuție existența forțelor militare de autoapărare a Japoniei⁴⁰⁷.

407 Mihai Epure, *Din Carpați până la Fuji*, pag.308 și urm.

EDICTUL IMPERIAL

Suntem bucuroși să constatăm că tocmai au fost puse bazele reconstrucției Japoniei, întemeiată pe voința generală a poporului japonez. De aceea, noi sancționăm revizuirea Constituției Imperiale, votată de Dieta Imperială după avizul Consiliului Privat și în temenii art.73 din Constituția menționată, în scopul de a promulga textul revizuit.

Semnătura Împăratului însoțită de Sigiliul imperial
3 noiembrie 1946

- Shigeru Yoshida, Prim ministru și ministrul afacerilor externe
- Kijuro Shidehara, ministru de stat
- Tokutaro Kimura, ministrul justiției
- Seiichi Omura, ministrul de interne
- Kotaro Tanaka, ministrul educației naționale
- Hiroo Wada, ministrul agriculturii și pădurilor
- Takao Satto, ministru de stat
- Sadakichi Hitotsumatsu, ministrul comunicațiilor
- Niro Hoshijima, ministrul comerțului și industriei
- Yoshinari Kawai, ministrul prevederilor sociale
- Etsujiro Uehara, ministru de stat
- Tsunejiro Hiratsuka, ministrul transporturilor
- Tazan Ishibashi, ministrul finanțelor
- Tokujiro Kanamori, ministru de stat
- Keinosuke Zen, ministru de stat

CONSTITUȚIA JAPONIEI

Acționând prin intermediul reprezentanților săi aleși în modul convenit în Dieta Națională, poporul japonez s-a hotărât să asigure pentru el și pentru posteritate roadele obținute în colaborare pașnică cu alte națiuni și binefacerea libertății pentru toate țările, împiedicând totodată ca dezastrul războiului să se mai producă din nou prin acțiunea cârmuirii (statului). Aprobând prezenta Constituție, el proclamă că suveranitatea aparține poporului. În mod incontestabil, guvernul este depozitarul încrederii poporului; autoritatea sa emană de la popor, puterile sale sunt exercitate prin reprezentanți și rezultatele binefacerilor sale sunt culese de către popor. Acesta este principiul universal acceptat de omenire, pe care se întemeiază, de asemenea, prezenta Constituție. Poporul japonez respinge, prin urmare, orice texte constituționale, orice legi și reglementări, precum și orice ordonanțe care ar fi contrare constituției.

Însuflețit de dorința arzătoare de pace perpetuă și profund conștient de idealul nobil care domină relațiile reciproce între oameni, poporul japonez s-a hotărât să își mențină securitatea și existența sa încrezător în justiție și în bună voința tuturor națiunilor care iubesc pacea. El aspiră să ocupe un loc demn în societatea umană care se străduiește să asigure pacea și să înlăture pentru totdeauna, pe pământ, tirania și servitudinea, opresiunea și restricțiile. El crede în mod ferm că nici o națiune nu poate fi lipsită de dreptul de a se elibera de orice asuprire, precum și de sărăcie, pentru a se bucura de o viață pașnică.

Poporul japonez este convins că nici un popor nu trebuie să urmărească propriul interes și să nesocotească pe cel altora și că orice națiune este obligată să se conformeze principiilor moralității politice universale, dacă dorește să-și mențină suveranitatea și să întrețină raporturi cu alte națiuni pe picior de egalitate.

Poporul japonez se angajează prin toată demnitatea sa națională să realizeze în mod corect aceste idealuri și scopuri nobile.

Capitolul I. Despre Împărat.

Articolul 1

Împăratul este simbolul Japoniei, precum și al unității naționale. Această poziție rezultă din voința generală a poporului japonez sau, cu alte cuvinte, în suveranitate.

Articolul 2

Tronul este ereditar. Succesiunea lui va fi reglementată în virtutea dispozițiilor Codului familiei imperiale votată de Dietă.

Articolul 3

Orice acte în probleme de stat îndeplinite de împărat necesită avizul și aprobarea Cabinetului ministerial care devine prin aceasta, responsabil.

Articolul 4

Împăratul nu poate să îndeplinească decât acele acte în materie de stat care sunt prevăzute de prezenta Constituție; el nu are nici o atribuție în materie de guvernare.

El poate să delege, urmând dispozițiile legii, actele în probleme de stat.

Articolul 5

Dacă, în virtutea dispozițiilor Codului familiei imperiale, va fi constituită regența, regentul îndeplinește actele în probleme de stat în numele Împăratului. În acest caz sunt aplicabile dispozițiile prevăzute la alineatul 1 al articolului precedent.

Articolul 6

Împăratul numește pe Primul ministru după desemnarea acestuia de către Dietă. El numește Președintele Curții Supreme după ce acesta va fi fost desemnat de către Cabinet.

Articolul 7

În conformitate cu avizul și aprobarea Cabinetului, Împăratul îndeplinește, în numele poporului, următoarele acte în probleme de stat:

1. Promulgarea revizuirii Constituției, legilor, decretelor și tratatelor;
2. Convocarea Dietei;
3. Dizolvarea Camerei Reprezentanților;
4. Proclamarea alegerilor generale a membrilor Dietei;
5. Atestarea numirii sau revocării miniștrilor și altor funcționari publici prevăzuți de lege, precum și a deplinelor puteri și scrisorilor de acreditare ale ambasadorilor și miniștrilor plenipotențari;
6. Acordarea amnistiei generale sau speciale, atenuarea pedepselor, exonerarea de executare a pedepsei și reabilitarea;
7. Decernarea distincțiilor;
8. Atestarea ratificării și altor documente diplomatice prevăzute de lege;
9. Primirea ambasadorilor și miniștrilor străini;
10. Exercițarea actelor ceremoniale.

Articolul 8

Fără autorizarea Dietei, nici un bun al familiei imperiale nu poate fi înstrăinat, nici primit de ea, tot așa precum nici o donație nu poate fi făcută de această familie.

Capitolul II - Renunțarea la război

Articolul 9

Dorind în mod sincer pacea internațională întemeiată pe justiție și ordine, poporul japonez renunță pentru totdeauna la război ca drept suveran al națiunii, ca și la folosirea amenințării sau armelor ca mijloc de soluționare a conflictelor internaționale.

Pentru atingerea scopului prevăzut la alineatul precedent, el renunță la toate forțele armate terestre, navale și aeriene ca și la orice potențial de război. Dreptul de beligeranță al statului nu poate fi admis.

Capitolul III - Drepturi și îndatoriri ale poporului

Articolul 10

Condițiile cerute pentru a avea naționalitatea japoneză vor fi stabilite prin lege.

Articolul 11

Nici un cetățean nu poate fi împiedicat să se bucure de drepturile fundamentale ale omului. Acelea care sunt garantate prin prezenta Constituție sunt acordate cetățenilor, prezenți și viitori, ca drepturi eterne și inviolabile.

Articolul 12

Libertățile și drepturile garantate cetățenilor prin prezenta Constituție trebuie să fie menținute prin eforturile lor constante. Cetățenii nu trebuie să abuzeze de ele; ei sunt obligați să se folosească de ele întotdeauna în vederea binelui public.

Articolul 13

Orice cetățean este respectat ca persoană. Drepturile sale la viață, la libertate și la urmărirea fericirii trebuie să fie avute în vedere în cel mai înalt grad în legislație și în celelalte acte guvernamentale, cu condiția ca aceasta să nu contrazică binele public.

Articolul 14

Toți cetățenii sunt egali în fața legii. Nici o discriminare bazată pe rasă, credință, sex, stare socială sau origine familială nu poate fi admisă în raporturile politice, economice și sociale.

Titlurile de noblete nu sunt recunoscute.

Decernarea distincțiilor, decorațiilor sau altor titluri de onoare nu poate fi însoțită de nici un privilegiu. Decernarea oricăror titluri de onoare nu este valabilă decât până la moartea celui care este în prezent beneficiarul, sau va fi în viitor.

Articolul 15

Orice cetățean are dreptul inalienabil de a alege funcționarii publici și de a-i revoca.

Toți funcționarii publici sunt în serviciul națiunii, și nu ai unei părți a acesteia.

Este garantat votul universal al persoanelor majore cu privire la alegerea funcționarilor publici.

În toate alegerile secretul votului este inviolabil. Alegătorul nu va fi responsabil pentru alegerea sa, nici în mod public, nici în particular.

Articolul 16

Fiecare persoană are dreptul de a se adresa cu petiții, în mod pașnic, pentru repararea pagubelor suferite, pentru revocarea funcționarilor publici, pentru elaborarea, abrogarea sau îmbunătățirea legilor, decretelor sau regulamentelor, precum și în alte domenii. Nimeni nu poate fi discriminat în vreun fel, indiferent de motivul exercitării acestui drept.

Articolul 17

Orice persoană poate să ceară repararea pagubelor pe care le-a suferit datorită faptei ilicite a funcționarilor publici, ale statului sau colectivităților publice, în temeiul dispozițiilor legii.

Articolul 18

Nimeni nu este ținut în sclavie. Orice servitudine involuntară, de orice fel, este de asemenea interzisă, cu excepția sancțiunii penale.

Articolul 19

Libertățile de gândire și de conștiință sunt inviolabile.

Articolul 20

Libertatea credinței religioase este garantată fiecărei persoane. Nici o grupare religioasă nu poate fi privilegiată de stat, și cu atât mai puțin să exercite puterea politică.

Nimeni nu este constrâns să participe la acte, ceremonii, la culte sau manifestații de ordin religios. Statului și organelor sale nu le este permis să organizeze învățământ religios, nici să exercite alte activități religioase.

Articolul 21

Libertățile de întrunire, asociere, opinie, a presei și de exprimare în orice alt mod sunt garantate. Nici o cenzură nu este permisă. Secretul corespondenței este inviolabil.

Articolul 22

Orice persoană beneficiază de libertatea domiciliului, de libertatea de a pleca și a reveni și de a-și alege profesia, în limitele în care nu dăunează binelui public.

Libertatea permisă tuturor cetățenilor de a se stabili în străinătate sau de a renunța la naționalitatea lor este inviolabilă.

Articolul 23

Libertatea academică este garantată.

Articolul 24

Căsătoria nu poate fi întemeiată decât pe consimțământul celor două sexe. Legătura conjugală trebuie să fie menținută prin sprijinul reciproc între soți, întemeiat pe egalitatea drepturilor lor.

În ce privește alegerea soțului, drepturile patrimoniale, succesiunile, alegerea domiciliului, divorțul și alte probleme privitoare la căsătorie și la familie, vor fi promulgate legi care vor ține seama de respectul demnității individuale, precum și de egalitatea esențială a celor două sexe.

Articolul 25

Orice cetățean are dreptul să se bucure de viață, menținându-și un minim de sănătate și de cultură. Națiunea se va strădui să promoveze și să perfecționeze sistemul asigurărilor sociale, al securității sociale și al sănătății publice, în toate domeniile vieții.

Articolul 26

Orice persoană are dreptul să primească o educație egală, potrivit capacității sale, conformându-se reglementărilor legale.

Orice persoană este obligată, respectând dispozițiile legii, să asigure o educație de bază copiilor care sunt sub protecția sa. Educația obligatorie este gratuită.

Articolul 27

Orice cetățean are dreptul și obligația să muncească.

Nivelurile salariilor, duratei muncii, repausului și alte condiții de muncă vor fi stabilite prin lege. Exploatarea copiilor este interzisă.

Articolul 28

Dreptul de a se asocia, precum și acela de a negocia și de a acționa în mod colectiv sunt garantate muncitorilor.

Articolul 29

Dreptul de proprietate este inviolabil.

Acest drept este stabilit prin lege în conformitate cu bunăstarea publică.

Proprietatea privată poate fi destinată utilității publice, sub condiția unei despăgubiri juste.

Articolul 30

Toți cetățenii sunt obligați să plătească impozitele prevăzute de lege.

Articolul 31

Nimeni nu poate fi privat de viață, nici de libertate, și nimănui nu-i pot fi impuse pedepse penale, dacă aceasta nu este în conformitate cu procedurile prevăzute de lege.

Articolul 32

Nimeni nu poate fi lipsit de dreptul său de a fi judecat în fața unui tribunal.

Articolul 33

Nimeni nu poate fi arestat fără un mandat de arestare emis de o autoritate judiciară competentă, care să prevadă în mod explicit infracțiunea imputabilă acestei persoane, cu excepția cazurilor de flagrant delict.

Articolul 34

Nimeni nu poate fi arestat sau deținut fără ca să fie informat de îndată asupra motivului reținerii sale și fără să-i fi fost acordat dreptul de a recurge imediat la un apărător. Nimeni nu poate fi reținut fără un motiv legal; la solicitarea celui în cauză, motivul trebuie să-i fie explicat fără întârziere în ședință publică sau în prezența persoanei interesate și a apărătorului său.

Articolul 35

Dreptul acordat oricărei persoane prin care domiciliul său, actele sale și bunurile sale sunt asigurate împotriva pătrunderii pe nedrept, cercetării și sechestrului nu poate fi tulburat fără un mandat emis corespunzător, care să precizeze în mod explicit locul cercetării și obiectele de sechestrat, excepție constituind-o cazul prevăzut de art.33.

Cercetarea sau sechestrul trebuie să fie efectuate în baza unui mandat separat, care să fi fost emis de autoritatea judiciară competentă.

Articolul 36

Aplicarea de tratamente inumane de către agenții publici și orice pedepse crude sunt absolut interzise.

Articolul 37

În orice cauză penală, acuzatul are dreptul să fie judecat fără întârziere de către un tribunal imparțial, în ședință publică.

Acuzatului i se acordă o posibilitate reală pentru a interoga martorii, precum și dreptul de a obține martori, în baza chemării obligatorii a acestora, care se exercită pe cheltuiala statului.

În toate cazurile acuzatul poate avea un apărător competent. Dacă el însuși este în imposibilitate de a-și găsi un apărător, acesta îi va fi asigurat de către stat.

Articolul 38

Nimeni nu poate fi silit să depună mărturie împotriva propriului său interes.

Declarația (mărturia) făcută sub constrângere, tortură sau amenințare, precum și aceea care a fost făcută ca urmare a unei arestări sau dețineri nelegitime prelungite nu pot fi admise ca probe.

Nimeni nu poate fi condamnat sau să i se impună o pedeapsă penală, dacă declarația sa constituie singura probă împotriva sa.

Articolul 39

Nimănui nu-i poate fi imputat un fapt penal care a fost licit atunci când a fost înfăptuit sau dacă a fost deja recunoscut ca nevinovat. Nimeni nu poate fi tras la răspundere penală de două ori pentru unul și același fapt.

Articolul 40

Orice persoană poate cere o despăgubire din partea statului, conform dispozițiilor legii, după ce a fost arestată sau deținută, dacă ea a fost considerată nevinovată.

Capitolul IV - Dieta

Articolul 41

Dieta este organul suprem al puterii de stat; ea constituie unicul organ legislativ al statului.

Articolul 42

Dieta se compune din două Camere: Camera Reprezentanților și Camera Consilierilor.

Articolul 43

Fiecare dintre cele două Camere este alcătuită din membri aleși, care reprezintă națiunea.

Articolul 44

Condițiile cerute pentru a fi membru al fiecărei Camere sau electoratul său sunt stabilite prin lege.

Totodată, nici o discriminare întemeiată pe rasă, credință, sex, stare socială, origine familială, educație, avere sau venituri nu poate fi admisă.

Articolul 45

Durata mandatului membrilor Camerei Reprezentanților este de patru ani. În caz de dizolvare a acestei Camere, el va lua totuși sfârșit înaintea expirării acestui termen.

Articolul 46

Durata mandatului membrilor Camerei Consilierilor este de șase ani. Jumătate din membrii săi sunt reînnoiți la fiecare trei ani.

Articolul 47

Circumscripțiile, modul de scrutin și alte probleme privitoare la alegerea membrilor celor două Camere sunt determinate prin lege.

Articolul 48

Nimeni nu poate să facă parte în același timp din cele două Camere.

Articolul 49

Membrii celor două Camere primesc de la Ministerul Finanțelor (Trezorerie), conform legii, o indemnizație de nivel corespunzător.

Articolul 50

Cu excepția cazurilor prevăzute de lege, nici un membru al celor două Camere nu poate fi arestat în timpul duratei sesiunii. Orice membru arestat în afara sesiunii trebuie să fie eliberat în timpul duratei sesiunilor, la cererea Camerei căreia îi aparține.

Articolul 51

Nici un membru al vreuneia din cele două Camere nu este responsabil, în afară de Dietă, pentru cuvintele sale, susținerile sau voturile sale exercitate în adunare.

Articolul 52

Sesiunea ordinară a Dietei este convocată odată pe an.

Articolul 53

Cabinetul poate să determine convocarea Dietei în sesiune extraordinară. În cazul în care cel puțin de o pătrime dintre membrii componenți ai unei Camere solicită, Cabinetul trebuie să decidă convocarea.

Articolul 54

În caz de dizolvare a Camerei Reprezentanților, alegerile generale pentru membrii Camerei Reprezentanților vor avea loc în 40 de zile de la dizolvare, Dieta trebuind să fie convocată în 30 de zile de la alegeri.

Dacă este dizolvată Camera Reprezentanților, cea a Consilierilor va fi închisă în același timp. Cu toate acestea, Cabinetul va putea cere reunirea urgentă a Camerei Consilierilor, dacă o cer interese de stat.

Măsurile luate pentru reunirea urgentă prevăzută la paragraful final al alineatului precedent fiind provizorii, ele vor deveni inoperante dacă acceptul Camerei Reprezentanților nu va fi fost acordat într-un termen de 10 zile de la deschiderea următoarei sesiuni.

Articolul 55

Fiecare dintre cele două Camere este propriul său judecător de contencios în ce privește calitatea membrilor săi. Pentru a pronunța decăderea din calitatea de membru, aceasta trebuie să fie votată cu o majoritate de cel puțin două treimi dintre membrii prezenți (ai Camerei respective - n.t.).

Articolul 56

Nici una dintre Camere nu va putea ține o ședință, nici să voteze valabil, fără ca să fie prezenți cel puțin o treime dintre membrii care o compun.

Toate problemele trebuie să fie votate cu majoritatea absolută a membrilor prezenți în fiecare din cele două Camere, cu excepția situațiilor în care prin prezenta Constituție ar fi stabilite dispoziții contrare. În caz de egalitate a voturilor, Președintele are votul preponderent.

Articolul 57

Ședințele celor două Camere sunt publice. Totuși, vor putea fi ținute ședințe închise, fără participare publică, dacă acest lucru se va stabili printr-o hotărâre adoptată cu majoritatea de cel puțin două treimi a membrilor prezenți.

Cele două Camere sunt obligate să păstreze procesele verbale ale ședințelor și să le publice, cu excepția acelor care se referă la ședințele nepublice, care trebuie să fie păstrate în mod special. Procesele verbale ale ședințelor publice vor fi distribuite publicului. La cererea unei cincimi dintre membrii prezenți, în rezumatul (procesul verbal) ședinței se va specifica, nominal, votul fiecărui membru al Camerei.

Articolul 58

Fiecare dintre cele două Camere își alege Președintele și biroul.

Fiecare dintre ele poate să-și stabilească regulamentul privind ședințele, procedurile și disciplina interioară. Ele pot, de asemenea, să sancționeze pe membrii care au încălcat ordinea interioară a Camerei. Cu toate acestea, hotărârea nu va putea fi luată decât cu o majoritate de cel puțin două treimi din membrii prezenți.

Articolul 59

Un proiect sau o propunere nu va căpăta putere de lege decât după ce textul va fi fost adoptat de cele două Camere, cu excepția cazurilor contrare prevăzute de prezenta Constituție.

Un proiect sau o propunere de lege care a fost adoptată de Camera Reprezentanților, dar care a fost respins de Camera Consilierilor, va avea putere de lege dacă Camera Reprezentanților o va fi adoptat din nou cu o majoritate de cel puțin două treimi dintre membrii prezenți.

În pofida dispozițiilor menționate în alineatul precedent, Camera Reprezentanților va putea să ceară convocarea unei comisii mixte a celor două Camere, urmând regulile prevăzute de lege.

În situația în care Camera Consilierilor nu se pronunță într-un termen de 60 de zile, scăzându-se termenul de amânare a Dietei, asupra proiectului sau propunerii adoptate de Camera Reprezentanților care i-a fost transmis, Camera Reprezentanților poate să-l considere respins de către cealaltă Cameră.

Articolul 60

Proiectul de buget trebuie să fie prezentat cu prioritate Camerei Reprezentanților.

Hotărârea luată de Camera Reprezentanților în probleme bugetare se consideră adoptată de Dietă în totalitatea sa, dacă cele două Camere nu au reușit să ajungă la un acord, cu toate că au organizat, în termeni legali, o comisie mixtă a celor două Camere, în cazul unei hotărâri a Camerei Consilierilor, diferită de cea a celeilalte Camere, ori dacă, Camera Consilierilor, după ce va fi fost primit proiectul de buget adoptat de Camera Reprezentanților nu s-a pronunțat în termen de 30 de zile, scăzându-se termenul de amânare a Dietei.

Articolul 61

Dispozițiile prevăzute la alineatul 2 al articolului precedent sunt aplicabile și în cazul aprobării Dietei pentru încheierea tratatelor internaționale.

Articolul 62

Fiecare dintre cele două Camere poate să procedeze la anchete asupra acțiunilor guvernamentale și, în acest scop, îi este permis să solicite prezentarea unor martori și a depozițiilor lor, ca și prezentarea unor documente utile.

Articolul 63

Primul ministru și ceilalți miniștri pot participa la ședințele Camerelor pentru a lua cuvântul asupra problemelor discutate, chiar dacă ei nu au calitatea de parlamentar nici în una nici în cealaltă dintre cele două Camere. Ei sunt ținuti să asiste, în cazurile în care sunt solicitați, să dea răspuneri sau explicații.

Articolul 64

În cadrul Dietei se crează un tribunal de acuzare, compus din câțiva membri ai celor două Camere, a cărui funcție este de a judeca magistrații urmăriți în vederea revocării lor.

În materie de acuzare, legea determină procedura.

Capitolul V - Cabinetul

Articolul 65

Puterea executivă aparține Cabinetului ministerial.

Articolul 66

Cabinetul se compune, potrivit legii, din Primul ministru - șeful Cabinetului - și alți miniștri. Cabinetul răspunde în mod colectiv înaintea Dietei de modul în care exercită puterea executivă.

Articolul 67

Primul ministru este numit dintre membrii Dietei, prin hotărârea acesteia. Această numire este efectuată cu prioritate asupra tuturor altor probleme.

În cazul unor hotărâri diferite ale celor două Camere, dacă acestea nu ajung la un acord, cu toate că s-a organizat, în termenii legii, o comisie mixtă a celor două Camere, ori dacă Camera Consilierilor nu se pronunță asupra numirii în zece zile de la hotărârea celeilalte Camere, scăzându-se din calcul termenul de amânare a Dietei, hotărârea Camerei Reprezentanților va fi considerată ca fiind a Dietei, în întregimea sa.

Articolul 68

Primul ministru numește pe ceilalți miniștri. Totuși, majoritatea miniștrilor trebuie să aibă locul lor în Dietă.

Primul ministru dispune de posibilitatea de a revoca singur pe ceilalți miniștri.

Articolul 69

În cazul adoptării moțiunii de cenzură sau de refuz al încrederii de către Camera Reprezentanților, va avea loc demisia colectivă a Cabinetului, afară de cazul în care Camera Reprezentanților ar fi fost dizolvată în termen de zece zile.

Articolul 70

În caz de absență a Primului ministru sau convocarea Dietei, ca urmare a alegerii generale a membrilor Camerei Reprezentanților, va avea loc demisia colectivă a Cabinetului.

Articolul 71

În cazurile prevăzute în cele două articole precedente, Cabinetul rămâne în funcțiune până la numirea noului Prim ministru.

Articolul 72

Primul ministru prezintă Dietei, în numele Cabinetului, proiecte de legi; el dă seamă în fața acesteia de problemele generale naționale și afacerile străine; el asigură de asemenea conducerea și supravegherea tuturor ramurilor Administrației.

Articolul 73

Pe lângă problemele obișnuite ale Administrației, Cabinetul este însărcinat:

1. să asigure executarea corectă a legilor și să conducă afacerile statului;
2. să reglementeze afacerile externe;
3. să încheie tratate diplomatice. Cu toate acestea, tratatele trebuie să fie aprobate în prealabil sau, dacă este cazul, ulterior, de către Dietă.
4. Administrarea problemelor privind funcționarii publici în conformitate cu standardele prevăzute de lege.

5. Să pregătească bugetul pentru a-l prezenta Dietei;

6. să elaboreze decrete în vederea executării prezentei Constituții și reglementărilor legale. Cu toate acestea, nici un decret nu poate să cuprindă dispozițiuni penale, afară de cazurile când legea i-ar fi dat în mod expres această competență.

7. să acorde amnistia generală sau specială, reducerea pedepsei, exonerarea de executarea acesteia și reabilitarea.

Articolul 74

Toate legile și toate decretele trebuie să fie semnate de miniștrii de resort și contrasemnate de Primul ministru.

Articolul 75

Nici un ministru nu poate fi urmărit în timpul duratei funcției sale decât cu consimțământul Primului ministru, fără a se prejudicia, însă, prin aceasta, dreptul de urmărire însuși.

Capitolul VI - Puterea judiciară**Articolul 76**

Întreaga putere judiciară este încredințată Curții Supreme și celorlalte tribunale inferioare create prin lege.

Nici un tribunal extraordinar nu poate fi înființat. Administrația nu dispune de o jurisdicție în ultimă instanță.

Toți judecătorii își exercită funcțiile în conformitate cu conștiința lor și în mod independent. Ei nu sunt obligați decât prin prezenta Constituției și legi.

Articolul 77

Curtea Supremă este investită cu putere reglementară pentru a stabili reglementări în materia procedurilor, avocaturii, disciplinei interne a jurisdicției și administrării problemelor judiciare.

Membrii Ministerului Public sunt supuși reglementărilor prevăzute de Curtea Supremă.

Curtea Supremă poate să delege puterea reglementară tribunalelor inferioare în domeniul competenței proprii.

Articolul 78

Nici un judecător nu poate fi revocat decât ca urmare a unei acuzaări publice, în afară de cazurile în care este declarat, printr-o sentință judecătorească, incapabil să-și îndeplinească funcțiile din cauza unor dificultăți fizice sau mentale. Măsurile disciplinare împotriva judecătorilor nu pot fi luate de autoritățile administrative.

Articolul 79

Curtea Supremă este compusă dintr-un președinte și alți judecători, al căror număr este stabilit prin lege. Toți judecătorii, cu excepția judecătorului-președinte, sunt numiți de Cabinet.

Numirea judecătorilor Curții Supreme va fi supusă examenului național în momentul primei alegeri generale care urmează acestei numiri; ea va fi supusă acesteia încă în momentul primei alegeri generale a membrilor Camerei Reprezentanților exercitată după trecerea a 10 ani de la menționatul examen și, după aceea, în continuare.

În cazul prevăzut de alineatul precedent, judecătorul va fi revocat, dacă majoritatea absolută a votanților se pronunță pentru revocarea sa.

Tot ce privește examenul național este stabilit prin lege.

Judecătorul Curții Supreme va ieși la pensie la împlinirea vârstei stabilite de lege.

Toți judecătorii Curții Supreme primesc periodic un salariu corespunzător. Acest salariu nu va putea fi micșorat în timpul duratei funcției lor.

Articolul 80

Judecătorii tribunalelor inferioare sunt numiți de Cabinet de pe lista persoanelor desemnate de Curtea Supremă. Durata funcției lor este de 10 ani și ea va fi reînnoită. Totuși, orice judecător va putea primi pensie dacă împlinește vârsta stabilită de lege.

Toți judecătorii tribunalelor inferioare primesc periodic un salariu corespunzător. Acest salariu nu va putea fi micșorat în timpul duratei funcției lor.

Articolul 81

Curtea Supremă este jurisdicția de ultim grad având competența să asigure controlul constituționalității oricărei legi, decret, regulament sau măsuri individuale.

Articolul 82

Dezbaterea în contradictoriu și pronunțarea sentinței trebuie să fie făcute în ședință publică.

Dezbaterea în contradictoriu poate fi desfășurată cu ușile închise, dacă tribunalul a hotărât, cu unanimitatea judecătorilor, că publicitatea ar fi contrară ordinii publice sau bunelor moravuri. Cu toate acestea, dezbaterea în contradictoriu trebuie să fie întotdeauna publică atunci când este vorba de delictе politice, delictе de presă sau de drepturi fundamentale ale cetățeanului garantate prin Capitolul III al prezentei Constituții.

Capitolul VII - Finanțele

Articolul 83

Puterea financiară a statului trebuie să fie exercitată în conformitate cu hotărârile Dietei.

Articolul 84

Instituirea de noi impozite sau modificarea impozitelor în vigoare sunt reglementate prin lege sau supuse condițiilor stabilite de lege.

Articolul 85

Efectuarea cheltuielilor pentru stat sau angajarea datoriilor contractate de el solicită autorizarea Dietei.

Articolul 86

Cabinetul are obligația să pregătească bugetul fiecărui exercițiu pentru a-l prezenta Dietei, care îl va vota după ce îl va fi discutat.

Articolul 87

Cabinetul poate să înființeze, cu autorizarea Dietei, un fond de rezervă pentru a evita deficitul imprevizibil al creditului bugetar; el va putea să îl cheltuiască pe propria sa răspundere.

Orice cheltuială din fondul de rezervă, o dată efectuată de Cabinet, trebuie să fie aprobată ulterior de Dietă.

Articolul 88

Toate bunurile afectate familiei imperiale sunt încredințate Statului. Toate creditele destinate ei trebuie să fie menționate în buget pentru a fi votate de Dietă.

Articolul 89

Fondurile publice și celelalte domenii publice nu pot fi afectate sau folosite pentru a înlesni folosirea, beneficiul sau menținerea instituțiilor sau asociațiilor religioase, nici în profitul întreprinderilor de caritate, de educație sau de fraternitate care nu se găsesc sub control public.

Articolul 90

Reglementarea conturilor oricăror încasări și cheltuieli ale națiunii sunt supuse în fiecare an bugetar verificării Curții de Conturi. Cabinetul trebuie să le prezinte Dietei, împreună cu rapoartele de verificare, în anul bugetar următor.

Organizarea și atribuțiile Curții de Conturi sunt stabilite prin lege.

Articolul 91

Cabinetul are obligația de a da socoteală în fața Dietei și a națiunii, în mod periodic, și cel puțin odată pe an, despre situația financiară a statului.

Capitolul VIII - Autonomia locală**Articolul 92**

Organizarea și administrarea colectivităților publice locale sunt stabilite prin lege potrivit principiului autonomiei locale.

Articolul 93

În cadrul colectivităților publice locale, potrivit legii, se vor crea adunări având scopul de a delibera.

Conducătorii colectivităților publice locale, membrii adunărilor lor și ceilalți agenți stabiliți prin lege sunt aleși direct de către membrii colectivității interesate.

Articolul 94

Colectivitățile publice locale pot să-și administreze bunurile, să asigure gestionarea afacerilor și să exercite administrația publică. Ele pot să stabilească reglementări în cadrul legii.

Articolul 95

Dietă nu poate să adopte o lege specială care să fie aplicabilă unei singure colectivități publice locale decât cu consimțământul majorității locuitorilor acelei localități, exprimat potrivit dispozițiilor legii.

Capitolul IV - Revizuirea**Articolul 96**

Inițiativa revizuirii prezentei Constituții trebuie să fie efectuată de Dietă cu consimțământul majorității a cel puțin două treimi din membrii componenți ai ambelor Camere și această revizuire trebuie să fie supusă apoi națiunii pentru a fi aprobată. Pentru ca aprobarea să fie valabilă, este necesar avizul conform al majorității absolute a voturilor exprimate în momentul referendumului *ad hoc* sau al scrutinului exercitat ca urmare a alegerilor stabilită de Dietă.

Odată obținută aprobarea revizuirii menționate la alineatul precedent, Împăratul o va promulga imediat în numele națiunii, declarând că textul revizuit trebuie să fie încorporat în Constituție.

Capitolul X - Legea supremă**Articolul 97**

Drepturile fundamentale ale omului care sunt garantate poporului japonez prin prezenta Constituție constituie rodul eforturilor umanității, dedicate multă vreme realizării libertății; ele sunt confirmate temeinic de experiența de secole și sunt acordate generațiilor, fie prezente, fie viitoare, cu titlu de îndatorire, pentru a putea fi considerate ca etern inviolabile.

Articolul 98

Prezenta Constituție fiind legea supremă a statului, legile, regulamentele, ordonanțele și celelalte acte de guvernământ care sunt contrare dispozițiilor constituționale devin, în tot sau în parte, nule și fără efect.

Tratatele internaționale încheiate de Japonia și regulile general obligatorii ale dreptului internațional trebuie să fie respectate cu bună credință.

Articolul 99

Împăratul sau regentul, miniștrii, membrii Dietei, judecătorii și ceilalți funcționari publici sunt obligați să respecte și să păstreze prezenta Constituție.

Capitolul XI - Dispoziții suplimentarfe

Articolul 100

Prezenta Constituție va intra în vigoare după șase luni din ziua în care a fost publicată.

Elaborarea legilor necesare pentru intrarea în vigoare a prezentei Constituții, alegerea membrilor Camerei Consilierilor, formalitățile cerute pentru convocarea Dietei, precum și actele pregătitoare cerute pentru intrarea în vigoare a prezentei Constituții vor putea fi îndeplinite chiar înainte de data prevăzută la alineatul precedent.

Articolul 101

Dacă până în momentul intrării în vigoare a prezentei Constituții, Camera Consilierilor nu se constituie, Camera Reprezentanților poate să exercite puterea Dietei până în ziua în care se va forma cealaltă Cameră.

Articolul 102

Durata mandatului unei jumătăți a membrilor Camerei Consilierilor care sunt aleși în prima alegere este de trei ani. Membrii săi vor fi stabiliți în conformitate cu dispozițiile cuprinse în lege.

Articolul 103

Miniștrii, membrii Camerei Reprezentanților, judecătorii și ceilalți funcționari publici care se află în exercițiul funcțiunii în momentul intrării în vigoare a prezentei Constituții, sau funcțiile care le corespund lor sunt prevăzute, nu își pierd de plin drept poziția lor ca urmare a intrării în vigoare a Constituției, cu excepția situațiilor când s-ar fi stabilit altfel prin lege. Cu toate acestea, dacă succesorii lor sunt numiți sau aleși în termenii prezentei Constituții, ei își pierd, de plin drept, pozițiile lor.

➔ Editura LUMINA LEX

București, str. Prof. Ion Filibiliu nr. 5, sector 3
cod poștal 030804
tel. 320.36.00; 313.95.11; 315.06.13,
Fax 315.06.13

➔ Comenzile se primesc pe adresa editurii, anexându-se la comandă copie după ordinul de plată sau recipisa de mandat poștal.

Conturile editurii sunt:

- RO65RNCB5030000002540001 BCR,
Sector 3, București
- RO21TREZ7035069XXX002317
Trezoreria sector 3

➔ Lucrarea poate fi procurată și de la *PUNCTUL DE DIFUZARE* al editurii, din B-dul Nicolae Bălcescu nr. 23A, scara C, mezanin, tel. 315.06.13

Tiparul executat la **S.C. LUMINA TIPO s.r.l.**
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
tel./fax 211.32.60; tel. 212.29.27
E-mail: office@luminatipo.com
www.luminatipo.com

6/11/20

15-300

351

[Handwritten signature]

1000

18

E-mail: office@dalco.gov

La parution en Roumanie de la quatrième édition du Traité de Droit Constitutionnel Comparé constitue, sans aucun doute, un événement éditorial qui doit être signalé. Elle est publiée au moment où la Roumanie est devenue, depuis le 1er Janvier 2007, membre de l'Union européenne. De plus, les juristes roumains apportent une contribution assez importante à la création d'un nouveau cadre constitutionnel européen.

Étant donnée la très riche problématique de la nouvelle édition du Droit constitutionnel comparé - manuel devenu maintenant, à juste titre, un traité - et les éléments nouveaux et de grand intérêt qu'elle apporte, nous pensons qu'elle va recueillir l'appréciation positive qu'elle mérite de la part des spécialistes, devenant un instrument utile pour tous ceux qui désirent étudier et comprendre les évolutions nouvelles, actuelles du droit constitutionnel. Que tous ceux qui ont contribué à cette œuvre magnifique soient ici sincèrement remerciés.

Professeur Didier Maus

Conseiller d'État

Premier vice-président de l'Association internationale de droit constitutionnel

ISBN 978-973-758-075-7
ISBN vol. I: 978-973-758-076-4

